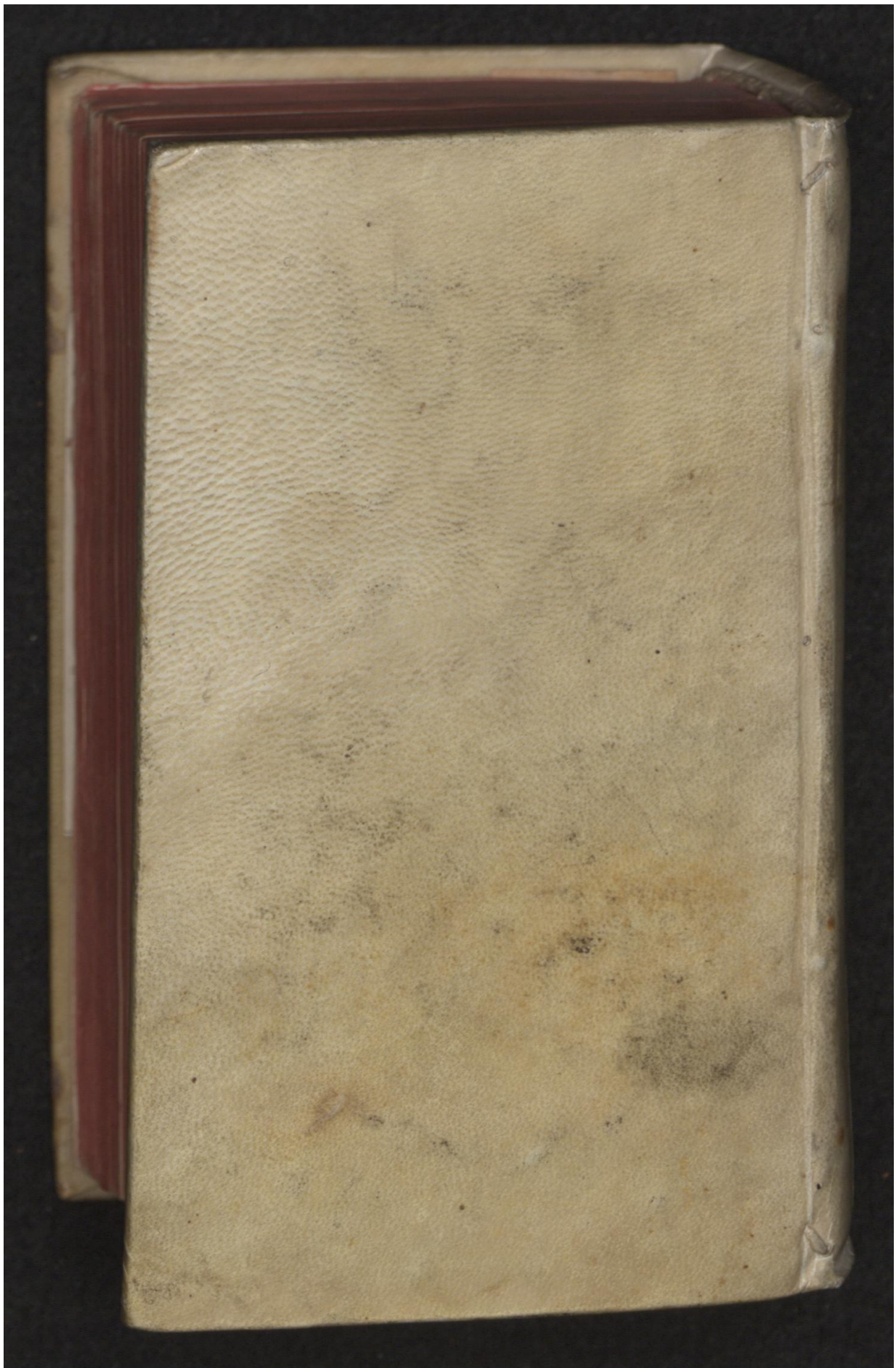

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

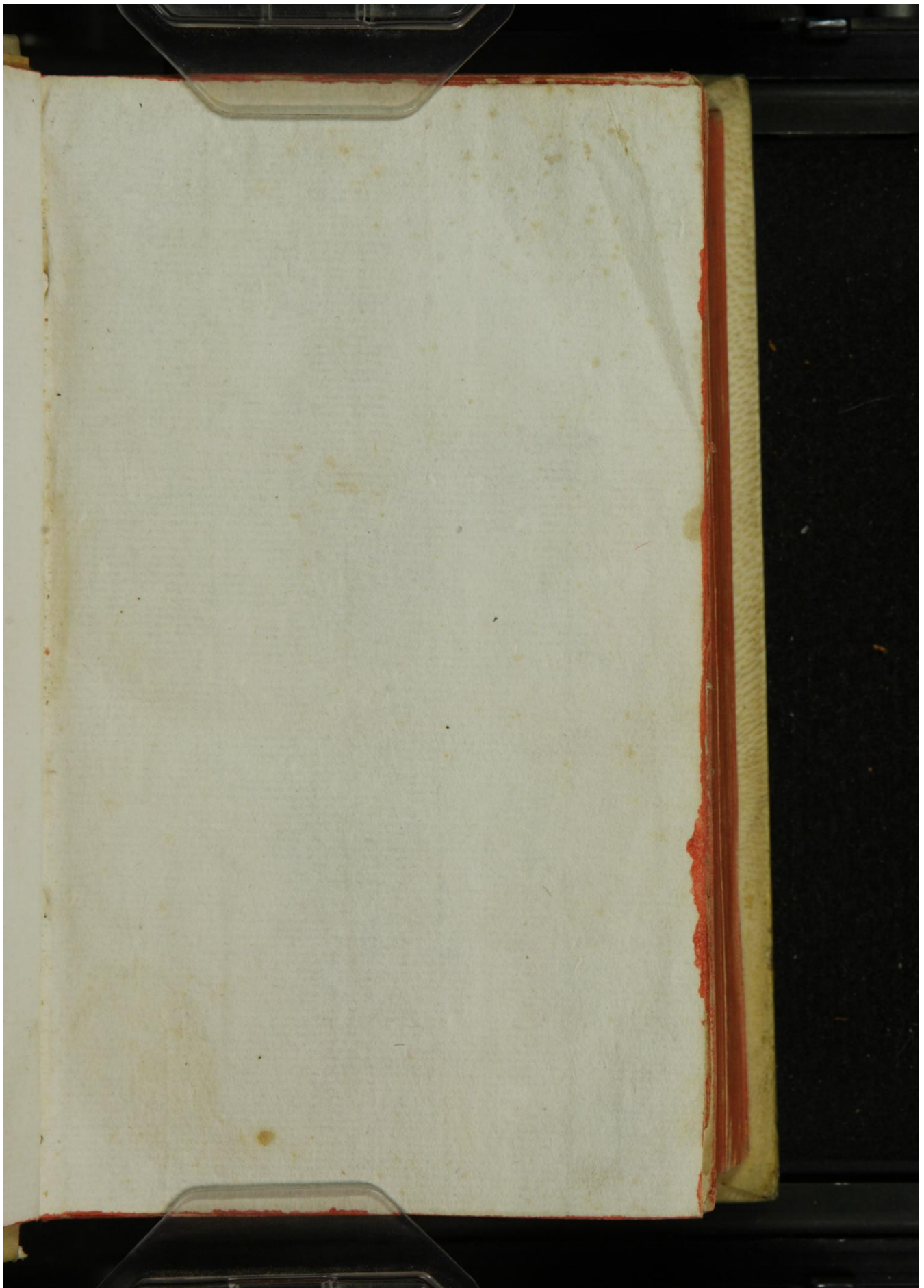
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

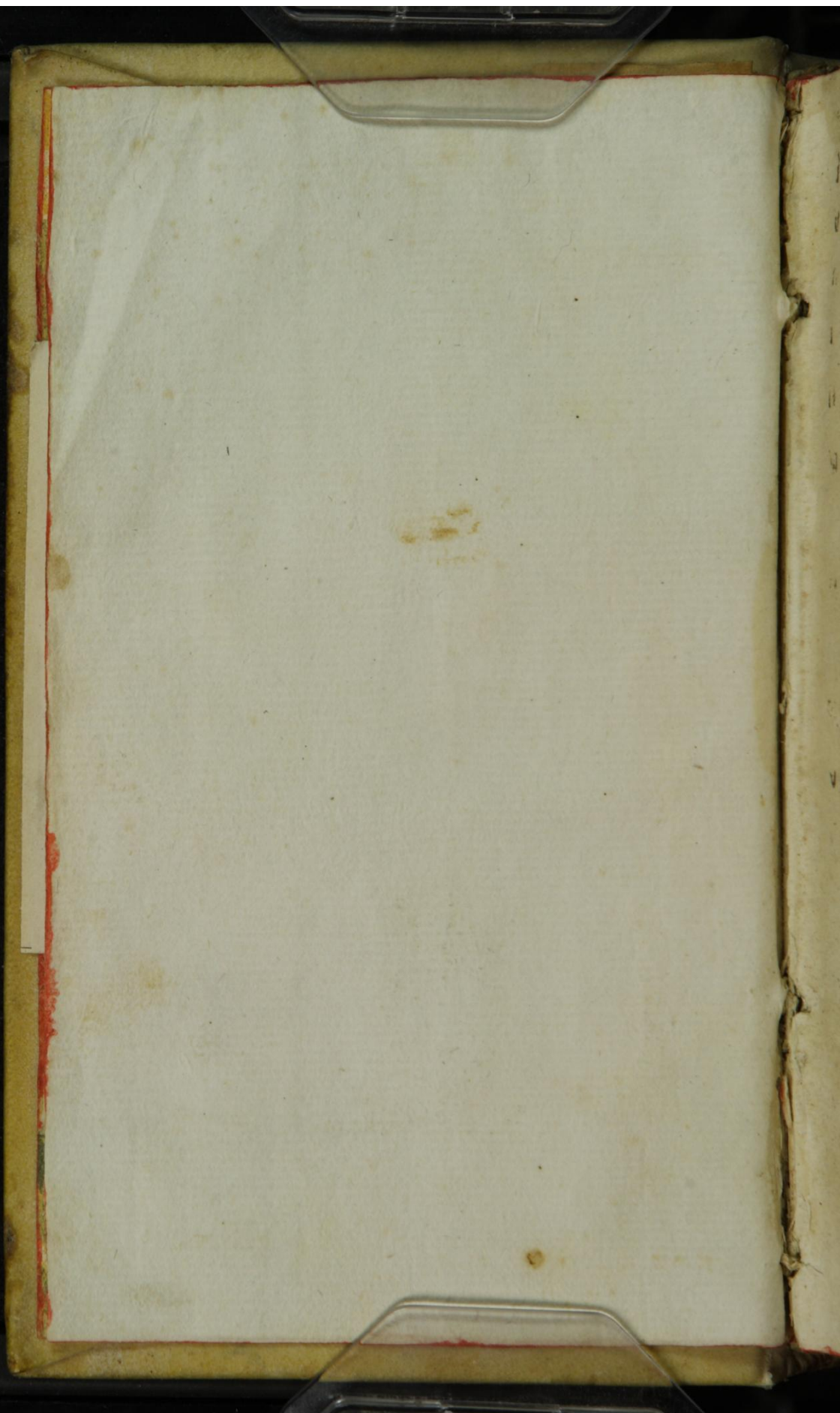

Ex Libris Joannis Nenoni
1874

Atto. 2/5

C. PLINII SECYNDI VERONENSIS HISTO-
RIAE NATVRALIS. LIBRI. DECEM ET
SEPTEM. PRIMI VOLVMINIS.
AB ALEXANDRO BENEDI-
CTO VE. PHYSICO
EMENDATIO
RES RED-
DITI.

LIBER

Etis ut tibi auunculi mei exitū scribā: quo ue-
prius tradere posteris possis. Gratias ago. Nā
 uideo morti eius: celebretur a te: immortalem
 gloriā esse propositā. Quāuis enī pulcherrimarū clade
 terrarū: ut populi: ut urbes: memorabili casu quasi semp
 uicturus occiderit: quīs ipse plurima scripserit: plura tñ
 perpetuitati eius scriptorū tuorū æternitas addet. Equi
 dē beatos puto quibus deorū munere datū est: aut facere
 scribēda: aut scribere legenda. Beatissimos uero quibus
 utrunq; . Horum in numero auunculus meus & suis
 libris: & tuis erit. Quo libentius suscipio depono
 etiā quod iniungis. Erat misseni: classēq; imperio præ
 sens regebat. ix. Kal. hora fere. vij. mater mea indicat ei
 apparere nubē inusitata & magnitudine & specie.
 Vsus ille sole: mox frigida: gustauerat iacēs: studebatq;
 Poposcit soleas: Ascenditq; locū ex quo maxime miracu
 lum illud cōspici poterat. Nubes incertū pcul intuen
 tibus ex quo monte: uesimū postea fuisse cognitum est:
 oriebatur. Cuius similitudinē & formā nō alia res ma
 gis q̄ pinus expresserit. Nā longissimo uelut tronco fla
 ta in altū quibuscūq; ramis diffundebar. Credo & re
 centi spiritu euecta: dein senescente eo destituta: aut etiā
 pondere suo uicta in latitudinē uanescebat: cādida inter
 dum: interdū sordida & maculosa: put terrā cinerēue
 sustulerat. Magnū id ppiusq; noscendū ut eruditissimo
 uiro uisum. Iubet liburnicam aptari. Mihi si uenire una
 nellē facit copiā. Respondi studere me malle: & forte
 ipse qđ scriberē dederat. Egrediebatur domo: accepit co
 dicillos: retinē encasti imminente periculo exterritē:
 Nam uilla eius subia: ebat: nec ulla nisi nauibus fuga:
 ut se tanto discrimini criperet: orabat. Vertit ille consi
 lium: & quod studioso animo inchoauerat: obit maxi

PRIMVS

mo • Deducit quadrirems : ascendit ipse : non retine
modo • Sed multis (erat enim frequens amoenitas ora)
Laturus auxilium properat • Alij territi fugiunt • Re-
ctum ipsum cursum rectaq; gubernacula in periculum
tenet • Adeo solutus metu : ut omnes illius mali motus :
omnis figuras : ut depræhenderat oculis : dictaret : eno-
taret • Iam nauibus cinis inciderat : quo propius ac-
cederet : calidior & densior • Iam pumices etiam ni-
gri ambusti que & fracti igne lapides • Iam uadum
subitum ruinaq; montis : littora obstantia • Cunctanti
paulum : an retro flecteret : mox gubernatori ut ita face-
ret monenti • Fortes inquit fortuna inuat • Pomponia-
num pete : stabijs erat : dirimit sinu medio • Nam ceu-
sum circumactis turbatisq; littoribus maxima re in fun-
ditur • Ibi q̃q̃ nondum periculo appropinquante con-
spicuo : tamen & cum cresceret proximo sarcinas con-
tulerat in nauis artus fugæ : si contrarius uentus rese-
disset • Quo tunc auunculus meus secundiſſimo inue-
ctus complectitur trepidantem : consolatur : hortatur :
utq; timorem eius sua securitate leniter : deferri in bal-
neum iubet : lotus accubat : coenat atq; hilaris : aut quod
est æque magnum similis hilari : interim e uesuiuo mon-
te pluribus locis latissime flammæ atque incendia reli-
cebant : quorum fulgur & claritas tenebras noctis exci-
piebat • Ille agrestium trepidatione ignis relictos deser-
tasq; uillas per solitudinem ardere in remediũ formidi-
nis dictabat • Tunc se quieti dedit • & quieuit uerissimo
equidẽ somno • Nam meatus animæ qui illi propter am-
plitudinẽ corporis grauior & sonatior erat : ab ijs qui
limini obuersabatur : audiebatur • Sed area ex qua diæta
adibatur : ita iam cinere mixtisq; pumicibus oppleta
surrexerat : ut si lōgior in cubiculo mora esset : exitus ne-

aaa ij

LIBER

garentur. Excitatus procedit: seq. Pomponiano ceteris-
 q. qui peruigilarent reddit: in commune consultant: in-
 tra tecta ne subsistant: an in aperto uagentur. Nam cre-
 bris uastisq. tremoribus tecta nutabant: & quasi emo-
 ta sedibus suis: nunc huc: nunc illuc abire: aut referri ui-
 debantur. Sub dio rursus: q. q. lenium exesorumq. pumi-
 cum casus metuebatur: quod tamen maloru collatio ele-
 git. Et apud illum quidem ratio ratione: apud alios ti-
 morem timor uicit. Cernicalia capitibus imposita Lin-
 theis constringuntur. Id munimentum aduersus incidē-
 tia fuit. Iam dies alibi illic nox omnibus noctibus ni-
 grior: densiorq. quā tamē faces multae uariae lumina
 soluebant. Placuit egredi in littus: & ex proximo aspi-
 cere & quid iam mare admitteret quod adhuc uastum
 & aduersum permanebat: ibi super abiectū linteū recu-
 bans semel atq. iterū frigidā aquam poposcit: hausitq.
 Deinde flammæ: flammaruq. prænuncius odor sulphu-
 ris alios in fugam uertunt: excitant illum. Inmixtus ser-
 uis duobus assurrexit: & statim concidit. Vt ego conie-
 cto crassiore caligine spiritu obstructo: clausoq. stoma-
 cho: qui illi natura inualidus et angustus & frequēter
 interæstuanus erat. Vbi dies redditus is ab eo quem no-
 uissime uiderat tertius: corpus inuentū integrū: illæsum
 opertumq. ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescen-
 ti similior q. defuncto. Interim misseni ergo & mater.
 Sed nihil ad historiam. Nec tu aliud q. de exitu eius sci-
 re uoluisti. Finē ergo faciā. Vnū adijciā: oīa ea quibus in-
 terfuerā: quæq. statim: cū maxime uera memoratur: au-
 dierā uera persecutum: tu potissimū excerpes. Aliud est
 enim epistolam: aliud historiam: aliud amico: aliud om-
 nibus scribere.

Vale.

PRIMVS
CAII PLINII SECVNDI VERONENSIS
NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS

C. Plinius Secundus Veronensis. T. Vespasiano suo salutem.

PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HISTORIAE nouitiū Camoenis quiritium tucriū.
Opus natū apud me p̄xia foetura: licē
tiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator. Sic n. haec tuā
praefatio uerissima: dum maximo consenescit in patre.
Nāq; tu solebas putare esse aliquid meas nugas. Vt obijcere molias Catullum conterraneū meum. Agnoscis & hoc castrense uerbum. Ille n. (ut scis) permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit: q̄ uolebāt existimari a ueraniolis suis & fabullis. Simul ut hac mea petulātia fiat: quod proxime non fieri quāstus es in alia procaci epistola nostra: ut in quādam acta exeam. Sciantq; omnes q̄ ex aequo tecum uiuat imperium. Triūphalis & cēforius. Sextumq; consul: ac tribuniciā potestatis particeps. Et quod ijs nobilius fecisti: dum illud patri pariter & equestri ordini praestas: p̄fectus p̄torij eius omniaq; haec reipu. Et nobis quidem qualis in castrensi contubernio? Nec quicq̄ mutauit in te fortunae amplitudo in ijs nisi ut prodesse tantumdem posses: ut uelles. Itaq; cum ceteris in uenerationem tui pateāt omnia illa: nobis ad colendum te familiaris audacia sola superest. Hanc igitur tibi imputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciem: nec tamen profeci: quando alia uia occurris ingens: & longius etiam submoues ingenij facibus. Fulgurat in nullo unq̄ uerius dicta uis eloquentiae tribu

aaa iij

LIBER

nitie ptatis faciūdia. Quāto tu ore patris laudes tonas?
 Quāto fratris amas? Quātus i poetica es? O magna for-
 cunditas dī. Quēadmodū fratrem quoq; imitareris exco-
 gitaſti. Sed hæc q̄s poſſet itrepidus extimare ſubiturnus i
 genij tui iudiciū p̄fertim laceſſitū? Neq; n. ſimilis ē cōdi-
 tio publicantiū: & noiatim tibi dicātū. Tū poſſem di-
 cere: q̄d iſta legis ipator? Humili uulgo ſcripta ſūt: agri-
 colarū: opificū turbæ: deniq; ſtudiorum ocioſis. Quid te
 iudicē facis? Cū hāc opam cōdicerē: nō eras in hoc albo.
 Maiorē te ſciebā: q̄ut deſcēſurū huc putarē. Præterea ē
 quædā publica etiā eruditorū reiection. Vtitur illa et. M.
 Tullius extra omnē i genij aleā poſitus. Et q̄d miremur
 p̄ aduocatū defenditur? Hæc doctiſſimū Perſiū legere no-
 lo. Leliū Decimū uolo. Quod ſi hoc Lucilius: qui primus
 cōdidit ſtili naſum: dicēdū ſibi putauit. Si Cicero mutā-
 dum p̄fertim cū de repu. ſcriberet: quanto nos cauſatius
 ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nūc pa-
 trocinia ademi nuncupatione. Quāplurimū refert for-
 tiatur aliquis iudicē: an eligat. Multūq; apparatus inte-
 reſt apud inuitatū hospitem & oblatū: cū apud Catonē
 illū ambitus hoſtē: & repulſis tanq̄ honoribus ineptis
 gaudentē: flagrantibus comitijs pecunias deponerēt cādī
 dati: hoc ſe facere p̄ innocentia: q̄d in rebus humanis ſū-
 mum eſſet p̄fitebatur: inde illa nobilis. M. Ciceronis ſu-
 ſpiratio. O te felicē. M. Porci a quo rem improbā petere
 nemo audet. Cū tribunos appellaret. L. Scipio Aſiaticus
 inter quos erat Gracchus: hoc atteſtabatur: uel inimico
 iudici ſe approbare poſſe. Adeo ſummū quiſq; cauſæ ſuæ
 iudicē facit: quēcūq; elegit. Vnde puocatio appellatur.
 Te quidē i excelſiſſimo humani om̄is faſtigio poſitū: ſū-
 mī eloquētia: ſūma eruditione p̄ditū: religioſe adiri etiā
 a ſalutātibus ſcio. Et iō imenſa p̄ter cæteras ſubit cura:

PRIMVS

ut quæ tibi dicantur condigna sint. Verū & dijs lacte
rustici multaq; gētes supplicāt: & mola tātum salsa li-
tant: qui nō habēt thura. Nec ulli fuit vitio deos colere
quō posset. Meæ quidē temeritati accessit hoc quoq; qd
leuioris opæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij
sunt capaces: qd alioquī nobis p quā mediocre erat. Nec
admittunt excessus aut orationes: sermonesue: aut casus
mirabiles uel enētus uarios: nō alia incūda dictū: ac legē
tibus blāda. Sterili materia rerū natura: hoc ē uita nar-
ratur. Et hæc sordidissima sui pte: ut plurimarū rerū aut
rusticis uocabulis aut externis: imo barbaris cū honoris
p̄fatione ponēdis. Præterea interest nō trita auctōribus
uia: nec qua pegrinari aīus expectet. Nemo apud nos qui
dem qui attentauerit. Nemo apud græcos qui unus oīa
ea tractauerit inuenitur. Magna pars studiorū amœni-
tates querimus. Quæ uero tractata ab alijs dicuntur in-
mēse subtilitatis obscuris rerum tenebris p̄muntur: iam
oīa attingēda q̄ græci τὰς ἐγκυκλοπαιδεῖς uo-
cant & tñ ignota aut incerta ingenij facta. Alia uero ita
multis p̄ditā: ut ī fastidiū sint adducta. Res ardua: ueti-
stis nouitatē dare nouis auctōritatē: obsoletis nitore ob-
scuris lucē: fastiditis gratiā: dubijs fidē: oībus uero natu-
rā: & naturæ suæ oīa: itaq; et nō assecutis uoluisse abū-
de pulchrū atq; magnificū ē. Egdē ita sentio peculiare ī
studijs cām eorū eē: q̄ difficultatibus uicti utilitatē inuā-
di p̄tulerūt gratiæ placēdi: idq; & ī alijs opibus ip̄e fe-
ci: & p̄fiteor me mirari Liniū auctōrē celeberrimum ī
historiarum suarum: quas repetit ab origine urbis quo-
dam uolumine sic orsum. Iam sibi satis gloriæ quæsitum
& potuisse se desinere: ni animus iquies pasceretur ope
Profecto enim populi gentium uictoris: & Romani no-
minis gloriæ non sibi composuisse illa decuit. Maius

ada iiii

LIBER

meritū esset opis amore: nō animi cā p̄seuerasse: & hoc
 pop. Ro. p̄stitisse nō sibi. Viginti millia rerū gnarū cura
 (Quoniam ut ait Domitius Piso Thesauros oportet esse
 nō libros) lectione uoluminū circiter duū miliū quorum
 pauca admodū studiosi attingūt p̄p̄ secretū materiae: ex
 exquisitis auctoribus cētū: iclusimus xxxvi. uoluminibus
 adiectis rebus plurimis: q̄s aut ignorauerāt priores: aut
 postea inuenerat uita. Nec dubitamus multa eē q̄ & nos
 p̄terierint. Hoīes. n. sumus: & occupati officijs: subsicinijs
 q̄s t̄p̄ibus ista curamus: ne q̄s uestrū putet his cessatū ho
 ris. Dies uobis ip̄edimus. Cū sōno ualitudinē cōputamus
 uel hoc solo p̄mio cōtēti: q̄ dū ista (ut ait. M. Varro) mus
 sitamus: pluribus horis uiuimus. Profecto. n. uita uigilia
 ē. Quibus de causis atq̄ difficultatibus nihil auso p̄mit
 tere. Hoc ip̄m tu praestas q̄ ad te scribimus. Hāc fiducia
 opis ē: hāc idicatura. Multa ualde p̄ciosa. iō uidētur: quia
 sunt tēplis dicata. Nos quidē oēs. patrē: te fratresq̄ dixi
 mus ope iusto tēporū nostrorū historiā orsi a fine Aufi
 dij Bassi. Vbi sit ea q̄res iā pridē pacta sancitur. Et alio
 quin statutū erat heredi mādare: ne q̄d ambitioni dedis
 se uita iudicaretur. Proinde occupātibus locū faueo: &
 posteris: quos scio nobiscū decertaturos. sicut ip̄i fecimus
 cū prioribus. Argumētū huius stomachi mei hēbis: q̄ in
 his uoluminibus auctorū noīa p̄textui. Est. n. benignū (ut
 arbitror) & plenū igenui pudoris fateri p̄ quos p̄fece
 ris: nō ut pleriq̄ ex his quos attigi fecerūt. Scito. n. cōfe
 rētē me auctores dephēdisse adiuratissimis: & p̄ximis
 ueteres trāscriptos ad uerbū: neq̄ noiatos. Nō illa Virgi
 liana uirtute: ut certarent. Nō Ciceroniana simplicitate
 q̄ i libris de rep. Platōis se comitē p̄fitetur. In cōsolatōe
 filiae Crātorē iqt̄ sequor. Itē Panætii de officijs. Quae
 uolumina eius ediscenda: nō mō i manibus habenda quor

PRIMVS

tidie nosti. Obnoxij pfecto ai & infelicitis igenij est de
 phendi in furto malle: q̄ mutuum reddere. Cū p̄sertim
 fors fiat ex usura. Inscriptiōis apud græcos mira fœlici
 tas κηριον inscribere. Alij κεραι: α.υ.α. λθειαι uel
 ut lactis gallinæi spare possis in uolumine haustū. Iam
 ια: κυαρπος. ταντεκτα: γεχειριαιον λειμων
 τανκιαιον inscriptiones: pp̄ quas uadimonij deserē
 possit. At cū intraueris dij deaq̄ q̄ nihil in medio inue
 nies. Nostri crassiores: antiquitatū: exēplorū: artiūq̄: q̄
 facitissimi lucubrationū: vt q̄ ait Bibaculus erā. & uo
 cabar. Paulo nimis asserit. Varro in satyris suis sustulit
 & flexibula: Apd græcos desit nugari Diodorus: &
 bibliothecæ historiā suā iscripsit. Appiō q̄dem grāmatī
 cus hic: quē Tyberius Cæsar cymbalū mūdi uocabat: quo
 niā publicæ fāmæ tympanū potius uideri posset: imorta
 litate dōari a se scripsit: ad quos aliqua cōpōebat. Me ue
 ro nō penitet nullū festiniorē excogitasse titulū. Et ne in
 totū uidear græcos isectari: ex illis nos ueli itelligi. pigi
 q̄ cōditoribus: quos i libellis his inuenies absoluta opa: et
 illa quoq̄ quæ mirādo nō satiamur: pēdēti titulo iscrip
 sisse: vt Apelles faciebat: aut Polycletus: tāq̄ ichoata sp
 arte & ip̄fecta ut cōtra iudiciorū uarietates. supeēt arti
 fici regressus ad ueniā: uelut emēdaturo q̄cquid desidera
 retur si n̄ esset interceptus. Quare plenū uerecūdiæ illud ē
 q̄ oia opa tāq̄ nouissima iscripsere: & tāq̄ aliquid sin
 gulis fato sit adēptū. Tria n̄ amplius (ut opinor) absolu
 tæ quæ tradūtur iscripta: ille fecit: quæ suis locis reddā:
 quo appuit sūmā artis securitatem auctori placuisse. Et
 ob id magna inuidia fuere oia ea. Ego plane meis adijci
 posse multa cōfiteor. Nec his solis: sed & oibus q̄ edidi.
 ut obiter caueā istos ομηρομαο τιλταο. Ita n̄ uerius
 dixerim: q̄ audio stoicos & dialecticos & epicureos

LIBER

quoq; Nā de grāmaticis sp̄ expectavi pturiri aduersus li-
bellos: quos de grāmatica edidi. Et subinde abortus fecer-
re iam decem annis: cum celerius etiā elephanti pariant.
Ceu uero nesciam aduersus Theophrastum hoīem in elo-
quentia tantū: ut nomē diuinū inuenerit: scripsisse etiam
fœminā: & puerbium inde natū: suspendio arbore eli-
gendā. Non queo mihi temperare: quo minus ad hoc per-
tinentia ipsa censorij Catonis uerba ponam. Vt inde ap-
peat: etiā Catoni de militari disciplina commentati: qui
sub Africano: imo uero sub Hānibale didicisset militare.
Et ne africanum quidē ferre potuisset: qui impator triū-
phum reportasset: patos fuisse istos qui obtrectatōe alie-
næ scientiæ famā sibi aucupātur. Quid n. ad te in meo
uolumine? Scio ego quæ scripta sunt: si palam p̄ferātur:
multos fore: qui uilitigent. Sed ij potissimū qui ueræ
laudis exptes sunt. Eorū ego oratiōes suo p̄terfluere. Nec
Plancus illepide: qui cū diceretur Asinius Pollio oratio-
nes in eū pare: quæ ab ipso aut liberis post mortē Planci
ederentur: ne respondere posset. Cum mortuis inquit nō
nisi larius luctari. Quo dicto sic repercutit illas ut apd
eruditos nihil impudentius indicetur. Ergo securi etiam
cōtra uilitigatores: quos Cato eleganter ex uitijs & li-
tigatoribus cōposuit. Quid n. illi aliud q̄ litigant: aut li-
tē quærūt? Exequamur reliqua p̄positi. Quia uero occu-
pationibus tuis publico bono: pendum erat: quid singu-
lis cōtineatur libris: huic epistolæ subiūxi. Summaq; cu-
ra ne perlegendos eos haberes. operam dedi. Tu per hoc
& alijs p̄stabis: ne p̄legant. Sed ut quisq; desiderauerit
aliquid id tantū quærat: & sciat: quo loco inueniat. Hoc
ante me fecit in litteris nostris Valerius Soranus i libris
quos ego Tido scripsit. Vale.

PRIMI VOLVMINIS
C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVN-
DI. ΕΛΕΥΘΕΡΟ. LIBRORVM OMNIVM TRI-
GINTASEPTEM. PRIMVM VOLVMEN DE-
CEM ET NOVE CONTINENS LIBROS.

Summatim Hæc insunt primi voluminis. Libris sin-
gulis & folijs.

Rimo præfatio operis ad. T. Vespasianum im-
peratorem.

Item auctorum nomina: ex quibus desumpsit
ea quæ persequitur libris decem & novem capita rerum
singularum attingens.

	Libros
Secundo de mūdo: elemētis & syderibus	Mundū fo. 1
Tertio primus & secundus europæ sinus	Hactenus f. 40
Quarto tertio europæ sinus	Tertius fo. 61
Quinto describitur africa	Africa f. 76
Sexto asiæ descripto continetur	Asia f. 97
Septimo de hoīe & rebus ab hoīe iūctis	Mūdus f. 125
Octauo terrestrium aialium genera	Ad reliq̃ f. 152
Nono aquatilia	Aialium fo. 18
Decimo uolucrum genera	Segtur f. 204
Vndecimo insecta aialia	Restāt f. 229
Duodecimo plantæ odoratorū	Aialiu fo. 261
Tertiodecimo plantæ arborū pegrinarū	Hactenus f. 276
Quartodecimo plantæ uitiū	Externæ f. 291
Quitodecio plātæ arborū frugiferarū	Oleā f. 307
Sextodecimo plātæ arborū siluestriū	Pōiferae fo. 323
Septimodecimo plantæ satiuarum	Natura fo. 350
Octauodecimo natura frugum & cerea- lium: de studia agricultoris	Segtur fo. 381
Nonodecimo linū spartum & hortēsia	Syderū f. 419
Ibro secundo continetur de mūdo & celesti- bus & terrestribus & aeris an finitus sit mundus & an unus capi	fo. 1

TABVLA.

De forma eius	ca. ij.	fo. 1
De motu eius	ca. iij.	fo. 1
Cur mundus dicatur	ca. iij.	fo. 1
De quattuor elementis	ca. v.	fo. 2
De septem planetis	ca. vi.	fo. 2
De deo	ca. vij.	fo. 2
De natura syderum errantiū	ca. viij.	fo. 4
De natura lunæ	ca. ix.	fo. 5
Defectus solis & lunæ & de nocte	ca. x.	fo. 5
De syderum magnitudine	ca. xi.	fo. 6
Quæ q̄s iuenerit i obseruatōne cælesti	ca. xij.	fo. 6
De defectibus	ca. xij.	fo. 7
De lunæ motu	ca. xij.	fo. 7
Errantiū motus & luminū canonica	ca. xv.	fo. 7
Quare eadem alias altiora: alias inferiora ui- deantur.	ca. xvi.	fo. 8
Catholica syderum errantiū	ca. xvij.	fo. 9
Quæ ratio colores eorum mutet	ca. xvij.	fo. 10
Solis motus: & dierū inæqualitatis rō	ca. xix.	fo. 10
Quare Ioui fulmina assignentur	ca. xx.	fo. 11
Intervalla syderum	ca. xxi.	fo. 11
De syderum musica	ca. xxij.	fo. 11
De mundi geometria	ca. xxij.	fo. 11
De repentinis syderibus	ca. xxij.	fo. 12
De cometis & cælestibus prodigijs natura & situ & generibus eorum	ca. xxv.	fo. 12
Hipparchus de syderibus per exempla hi- storica: facies: lampades: trabes: bolides:		
& chasma cæli.	ca. xxvi.	fo. 13
De cæli coloribus.	ca. xxvij.	fo. 13
De flamma cæli	ca. xxvij.	fo. 14
De coronibus cælestibus.	ca. xxix.	fo. 14

PRIMI VOLVMINIS

De circulis repetinis	ca. xxx.	fo. 14
Plures soles	ca. xxxi.	fo. 14
Plures lunæ	ca. xxxij.	fo. 14
Dierum lux nocte	ca. xxxiij.	fo. 14
Clypei ardentes	ca. xxxiiij.	fo. 14
Ostentum cæli	ca. xxxv.	fo. 14
De discursu stellarum	ca. xxxvi.	fo. 14
De stellis castoribus	ca. xxxvij.	fo. 14
De aere	ca. xxxviii.	fo. 15
De æstatis tempestatibus	ca. xxxix.	fo. 15
De caniculæ exortu	ca. xl.	fo. 15
Vis temporum anni statuta	ca. xli.	fo. 16
De incertis tempestatibus	ca. xlij.	fo. 16
De imbris	ca. xliij.	fo. 16
Quare lapides pluant	ca. xliiij.	fo. 16
De tonitruis & fulguribus	ca. xlv.	fo. 16
Qua ratione echo reddatur	ca. xlvi.	fo. 17
De uentis	ca. xlvij.	fo. 17
Naturæ & obseruationes uetorū	ca. xlviii.	fo. 17
Ventorum genera	ca. xlix.	fo. 17
De repentinis flatibus	ca. l.	fo. 19
Alia prodigiosa genera tempestatum	ca. li.	fo. 19
Quibus in terris fulmina nō cadāt	ca. liij.	fo. 20
Fulgurum genera & miracula	ca. liij.	fo. 20
De obseruationibus	ca. liiij.	fo. 20
De fulminibus euocandis	ca. lv.	fo. 21
Catholica fulgurum	ca. lvi.	fo. 21
Quæ non feriantur fulmine	ca. lvi.	fo. 21
De prodigiosis pluuijs lacte: sanguine: carne: ferro: lana: lateribus coctis	ca. lvij.	fo. 22
De crepitu armorum & tubarum de cælo audito.	ca. lix.	fo. 22

TABVLA.

De lapidibus e cælo cadentibus	ca. lx	fo. 22
De arcu caelesti	ca. lxi	fo. 22
De gradie: niue: pruia: nebula rore	ca. lxij	fo. 23
De nubium imaginibus	ca. lxij	fo. 23
De proprietatibus cæli in locis	ca. lxiiij	fo. 23
De natura terræ	ca. lxxv.	fo. 23
De forma terræ	ca. lxxvi	fo. 24
De antipodibus an sint	ca. lxxvij	fo. 24
Quo aqua sit terræ innexa	ca. lxxvij	fo. 25
De nauigatione maris & fluminū	ca. lxxix	fo. 25
Quæ portio terræ habitetur	ca. lxxx	fo. 26
Mediam esse mundi terram	ca. lxxxi	fo. 27
De syderū iæqualitate: & de eclypsi		
& ubi & quare	ca. lxxij	fo. 27
Quæ rō diurnæ lucis in terris	ca. lxxij	fo. 27
Gnomica d eadē re et horologio prio	ca. lxxiiij	fo. 28
Vbi & qñ nullæ umbræ	ca. lxxxv	fo. 28
Vbi bis āno ūbræ: & ubi i cōtrariū	ca. lxxxvi	fo. 28
Vbi lōgissimus dies: et ubi breuissius	ca. lxxxvij	fo. 28
Item de horologio	ca. lxxxvij	fo. 28
Quomō dies obseruentur	ca. lxxix	fo. 29
Differentiæ gentium ratio	ca. lxxx	fo. 29
De motu terræ	ca. lxxxxi	fo. 29
De terræ hiatibus	ca. lxxxij	fo. 29
Signa motus futuri	ca. lxxxiiij	fo. 30
Auxilia contra motus futuros	ca. lxxxiiij	fo. 30
Portenta terrarum semel uisa	ca. lxxxv	fo. 30
Miracula terræmotus	ca. lxxxvi	fo. 31
Quibus locis maria recesserint	ca. lxxxvij	fo. 31
Ratio insularum enascentium	ca. lxxxvij	fo. 31
Quæ & quibus tpibus enatæ sūt	ca. lxxxix	fo. 31
Quas terras interuenerint maria	ca. xc	fo. 31

PRIMI VOLVMINIS

Quæ insulæ continenti adiunctæ	ca. xci	fo. 31
Quæ terræ motu mari pmutate	ca. xcij	fo. 32
Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt	ca. xcij.	fo. 32
Quæ urbes haustæ sint a mari	ca. xciiij	fo. 32
De piaculis	ca. xcv	fo. 32
De terris sup trementibus	ca. xcvi	fo. 32
De insulis semper fluctuantibus	ca. xcviij	fo. 33
Quibus in terris non pluat: & aer=		
nata terrarum miracula & cætero=		
rum elementorum	ca. xcviij	fo. 33
Qua rõe æstus maris accedat & re	ca. xcix	fo. 33
Vbi æstus extra rônẽ (cedant	ca. c	fo. 34
Miracula maris	ca. ci	fo. 34
Quæ ptas lûe & terræa & maria	ca. cij	fo. 34
Quæ solis: & quare salsum mare	ca. cij	fo. 34
Item de natura lunæ	ca. ciij	fo. 35
Vbi altissimum mare	ca. cv	fo. 35
Miracula aquarũ fõtiũ et fluminũ	ca. cvi	fo. 35
Igniũ et aquarũ iũcta miracula. et d	ca. cvij	fo. 37
De napta (maltha	ca. cvij	fo. 37
De semper ardentibus locis	ca. cix	fo. 37
Ignium per se miracula	ca. cx	fo. 37
Terræ uniuersæ mensura longitudo		
& latitudo	ca. cxi	fo. 38
Harmonica mundi ratio	ca. cxij	fo. 39
Summa res & historiæ & obseruatiões. ccccxviij.		
Ex auctoribus.		

M. Varrõe: Sulpitio Gallo: Tiberio Cæsare ipatore. Q.
 Tuberõe. Tul. Tirõe. L. Pisone. T. Liuiio: Cor. Nepote: Sta
 tio Sebofo: Celio Antipatro: Fabiano: Antiato: Mutião:
 Cecina: q d betrusca disciplina scripsit. Tarquitio. L. Aq
 la: qui item: Sergio. Externis.

TABVLA

Platone: Hipparcho: Timarcho: Sofigene: Petosiri: Neap-
 so: Pythagorici: Posidonio: Casimando: Epigene: Gno-
 monico: Euclide: Cerano philosopho: Eudoxo: Democri-
 to: Critodeno: Trasillo: Serapione: Cicearcho: Archime-
 de: Onesicrito: Eratosthene: Pythea: Herodoto: Aristote-
 le: Ctesia: Arthemidoro: Ephesio: Isidoro: Caraceno: Theo-
 pompo.

Ibro Tertio continentur situs: gentes: maria:
 oppida: portus: montes: flumina: mensura: po-
 puli qui sunt aut fuerunt.

De europa	ca. i.	fo. 40
Eethyca longitudo & latitudo	ca. ij.	fo. 42
Hispania citerior	ca. iij.	fo. 42
Narbonensis provincia	ca. iiii.	fo. 44
Italia tyberis roma campania	ca. v.	fo. 45
Corfica	ca. vi.	fo. 50
Sardinia	ca. vii.	fo. 50
Sicilia	ca. viii.	fo. 50
De lipara	ca. ix.	fo. 51
De locris italiae fronte	ca. x.	fo. 52
Secundus europae sinus	ca. xi.	fo. 52
Regio italiae quarta	ca. xij.	fo. 53
Quinta regio	ca. xiiij.	fo. 54
Sexta regio	ca. xiiij.	fo. 54
Octava regio	ca. xv.	fo. 55
De pado flumine	ca. xvi.	fo. 55
De italia transpadana regio nona	ca. xvij.	fo. 56
Venetia decima regio	ca. xviii.	fo. 56
De istria	ca. xix.	fo. 57
De alpibus & gentibus alpinis	ca. xx.	fo. 57
Illiricum	ca. xxi.	fo. 58
Liburnia	ca. xxij.	fo. 59

PRIMI VOLVMINIS

Macedonia	ca. xxij.	fo. 59
Norici	ca. xxiiij.	fo. 59
Pannonia	ca. xxv.	fo. 59
Dalmatia	ca. xxvi.	fo. 59
Mesia	ca. xxvij.	fo. 60

Insularum ionij & Adriatici summa Oppida gentes
xxvi. Summa flumina clara. Summi montes præclari.
Summa insula. Summa ea quæ intercidere oppida & gen-
tes. Summa res & historiæ & obseruationes. ccc. xxvi.
Ex auctoribus.

Turanio Gracula: Cor. Nepote. T. Liuius: Catone Cen-
sorio. M. Agrippa. M. Varrone. Dino: Augusto: Varrone
Attacino: Antiates: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela.
Curione patre: Cælio Aruntio: Sebofo: Licinio: Mutia-
no: Fabritio: Tusco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco.
L. Pisone: C. Eliano. Valeriano.

Externis.

Artemidoro: Alexandro Polyhistore: Thucydide: Theo-
phrasto: Isidoro: Theopompo: Metrodoro Scepsio: Cal-
licrate: Xenophonte: Lampasceno: Diodoro: Siracusano
Nymphodoro: Caliphane: Timagene.

Ibro quarto continentur situs: gentes maria
oppida: portus: montes: flumina: mensuræ po-
puli qui sunt aut fuerunt.

Epirus	ca. i.	fo. 61
Aetholia	ca. ij.	fo. 61
Locri	ca. iij.	fo. 61
Peloponnesus	ca. iiij.	fo. 62
Achaia	ca. v.	fo. 62
De archadia	ca. vi.	fo. 63
Græcia & attica	ca. vij.	fo. 63

bbb

TABVLA

Theſſalia	ca.viij.	fo.64
Manefia	ca.ix.	fo.65
Macedonia	ca.x.	fo.65
Thracia	ca.xi.	fo.66
Inſula inter eas terras inter quas creata euboea cyclades Sporades Maëotis Helle- ſpontus Ponti Maëotidis		
Dacie Sarmatie Scythie	ca.xij.	fo.67
Inſulae ponti	ca.xij.	fo.71
Germanie	ca.xiiij.	fo.72
Inſulae in gallico oceano	ca.xv.	fo.73
Britannia hibernia	ca.xvi.	fo.73
Gallia	ca.xvij.	fo.73
Lugdunenſis gallia	ca.xvij.	fo.74
Aquitania	ca.xix.	fo.74
Citerior hispania	ca.xx.	fo.74
Lucitania	ca.xxi.	fo.75
Inſulae in oceano	ca.xxij.	fo.75
Vniuerſae europae meſura	ca.xxij.	fo.76

Summa oppida & gentes: Summa flumina clara: Sum-
ma montium clara: Summa inſulae quae interciderunt op-
pida & gentes: Summa res hiftoriae & obſervationes.
Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone Cenſorio. M. Agrippa diuo Augu-
ſto: Varrone Attacino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere:
Pomponio Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Tuſco:
Ateio Capitone: Ateio philologo.

Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico damaſte Eudoxo: diceracho
Timotheo: Ephoro: Cratere grammatico: Serapione
Antiochenſe: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro:
Agathocle: Eumacho ſiculo muſico: Alexandro polybi-

PRIMI VOLVMINIS

store:Thucydie:dosiade:Anaximandro:Philistide:Ma-
 lote:dionysio:Aristide:Callidemo:Menæchmo:Aedo=
 sthene:Anticlides:Heraclide:Philemone:Menephontes:
 Pythea:Isidoro:Philenide:Xenagora:astymonio:Sta-
 phyllo:aristocrito:Metrodoro:Cleobulo:Posidonio.

1 Ibro Quinto continentur situs:gentes:ma-
 ria:oppida portus:montes flumina: mensuræ
 populi qui sunt aut fuerunt.

De mauritania	ca.i	fo.76
Tingitana provincia	ca.ij.	fo.78
Numidia	ca.iiij.	fo.79
Africa	ca.iiij.	fo.79
Cyrene	ca.v.	fo.80
Tybia mareotis	ca.vi.	fo.81
Insulæ circa african & aduersarum		
africa	ca.vij.	fo.81
Aethiopes	ca.viiij.	fo.81
De asia	ca.ix.	fo.82
Alexandria	ca.x.	fo.84
Arabia	ca.xi.	fo.85
Syria palæstina phœnicis	ca.xij.	fo.85
Idumæa:syria:palæstina:samaria:asca-		
lum:azotus:caesarea	ca.xiiij.	fo.85
Iudæa:galilea:hierico:emmaus:lydda:		
ioppe.	ca.xiiij.	fo.85
Iordanis	ca.xv.	fo.86
Asphaltides	ca.xvi.	fo.86
Gens hesenorum	ca.xvij.	fo.86
Decapolis	ca.xviiij.	fo.86
Tyrus & sydon	ca.xix.	fo.86
Mons libanus	ca.xx.	fo.87

bbb ij

TABVLA

Syria antiochia	ca. xiji	fo. 87
Mons libanus	ca. xx.	fo. 87
Cassius mons	ca. xxij.	fo. 87
Coele syria	ca. xxiiij.	fo. 87
Euphratres	ca. xxiiij.	fo. 87
Palmira	ca. xxv.	fo. 88
Hierapolis	ca. xxvi	fo. 88
Cilicia: & adiunctæ gentes: pamphi- lia: isauria: homanaduni: pissidia.		
Lycadonia: taurus mons: lycia	ca. xxvij.	fo. 88
Indus fluvius	ca. xxvij.	fo. 90
Laodicea apamea ionia	ca. xxix.	fo. 90
Ephesus æolis troas pergamus	ca. xxx.	fo. 92
Insulæ ante asiam: pamphiliū mare:		
rhodus: samus chiüs	ca. xxxi.	fo. 93
Hellepontus: misia: phrygia: gala- cia: nicea: bithynia: bosporus	ca. xxxij.	fo. 95
Summa oppida & gentes: summa flumina clara: sum- ma montiū clara: summa insulæ. cxvij. summa quæ in- tercidere oppida: Sūma res historie & obseruationes.		

Ex auctoribus.

Agrippa: Suetonio: Paulino: Varrone Attacino: Cor-
Nepote: Higino: L. Vetere: Mela: Domitio Corbulone:
Licinio: Mutiano: Claudio Cesare: Aruntio: Linio filio
Sebofo in actis triumphorum.

Externis.

Tuba rege: Hecateo: Hellanico damaste: Dicearcho: Bio-
ne: Timosthene: Philenide: Xenagora: Astymonio: Sta-
phylo: Dionysio: Aristotele: Aristocrito: Ephoro: Erato-
sthene: Hipparcho: Panætio: Serapione: Antiocheno:
Callimacho: Agatocle: Polybio: Timeo: Machania: He-
rodoto: Myrsilo: Alexandro polyhistore: Metrodoro: Po

PRIMI VOLVMINIS

sidonio qui periplū : aut peribegsin: Sotade: Periandro
Arctare Sycionio: Eudoxo: Antigene: Callicrate: Xenophonte Lampasano: Diodoro Syracusano: Hānone: Himilcone: Nymphodoro: Calliphone: Artemidoro: Megagasthene: Isidoro: Cleobulo: Aristocreonte.

Ibro sexto continentur situs: gentes maria: op
l pida: portus: flumina: mensuræ: populi q̄ sunt
aut fuerunt.

Ponti mariandinorum	ca. i	fo. 97
Gēs paphlagonū & cappadociū	ca. ij	fo. 97
Cappadocia	ca. iij	fo. 98
Themiscyræ regionis gentes	ca. iiij	fo. 98
Regio colchica: achæi & cæteri eodē tractu	ca. v	fo. 98
Bosphorus cimericus: mæotis	ca. vi	fo. 99
Gentes circa mæotim	ca. viij	fo. 99
Armenia duæ	ca. viij	fo. 99
Armenia maior	ca. ix	fo. 100
Albania hiberia	ca. x	fo. 100
Portæ caucasie	ca. xi	fo. 100
Insulæ in ponto	ca. xij	fo. 101
Gentes in scythico oædno	ca. xiiij	fo. 101
Media: caspiæ portæ: caucasie	ca. xiiij	fo. 102
Gentes circa hircanū mare	ca. xv	fo. 102
Item gentes	ca. xvi	fo. 103
Scytharum gentes	ca. xvij	fo. 103
Fluvius ganges	ca. xvij	fo. 105
Ganges indiae	ca. xix	fo. 105
Indus fluvius	ca. xx	fo. 106
Arij & iunctæ gentes	ca. xxi	fo. 107
Taprobane insula	ca. xxij	fo. 107
	bbb	iiij

TABVLA

Capissenæ daritis carmania	ca. xxiiij	fo. 109
Sinus persicus & arabicus	ca. xxiiij	fo. 111
Cascādrus insula pthorū regna	ca. xxv	fo. 111
Media: mesopotamia: babylon: seleucia	ca. xxvi	fo. 112
Flumen tigris	ca. xxvij	fo. 113
Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos & ogyeis insulæ	ca. xxviiij	fo. 115
Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici	ca. xxix	fo. 118
Multiformes & miræ hominum effigies	ca. xxx	fo. 121
Insulæ æthiopici maris	ca. xxxi	fo. 122
De fortunatis insulis	ca. xxxij	fo. 123
Terræ per mensuras computate digestio	ca. xxxiiij	fo. 123
Digestio terrarū in paralelos & umbras pares	ca. xxxiiij	fo. 124
Sūma oppida. c. xcv. Summa gentes. d. lxvi.		
Summa fluminum clara. cxc. Sūma mōtes clari. xxxviiij.		
Summa insulæ. cviiij. Sūma quæ intercidere oppida aut gentes. xcv. Summa res & historiæ & obseruationes duo milia. ccxiiij.		
Ex auctoribus.		
M. Agrippa: Varrone Attacino: Cor. Nepote: Iginio: L. Vetere: Mela Pōpōio: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiatio: Claudio Cesare: Arūtio: Sebofo: Fabritio Tusco: T. Livio: Seneca: Nigidio.		
Externis.		
Iuba rege: Hecatheo: Hellāico damaste: Eudoxo: Diarcho: Betonio: Timosthene: patrocle: Demodemāte: Clitarcho: Eratosthene Alexandro magno: Ephodoro: Hipparcho: Pāetio: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro Agathocle: Polybio: Eumacho Siculo: Alexandro Polyhistro		

PRIMI VOLVMINIS

re: Isidoro: Hāmometo: Metrodoro: Posidonio: Onesicri-
to: Nearcho: Megasthene: Betone: & Diogneto: Aristot-
e: Bione: Dialdone: Simonide minore: Basile: Xe-
nophonte Lampfaceno.

Ibro septimo continentur gentium mirabiles

I figure

Gētiū mirabiles figure	ca. i	fo. 126
De scythiis et aliarū diuersitate gētiū	ca. ii	fo. 126
De p̄digiosis p̄tibus	ca. iiij	fo. 129
De mutatōe sexus et gemis p̄tibus	ca. iiij	fo. 130
De hoīe generādo & p̄ēdi tpa p̄ illu- stria exēpla mēsis. vij. & ad. xi	ca. v	fo. 130
De cōceptibus & signa sexus in graui dis p̄tinentia ante p̄tū	ca. vi	fo. 130
De cōceptu hoīum & ḡnatōe	ca. viij	fo. 131
De agrippis	ca. viij	fo. 131
Mōstruosi p̄tus excisi utero	ca. ix	fo. 131
Qui sint uopisci	ca. x	fo. 131
Exēpla numerosae sobolis	ca. xi	fo. 131
Exempla similitudinum	ca. xij	fo. 132
Quae sint generandi ratio	ca. xij	fo. 132
Itē de eodē multiplicius	ca. xiiij	fo. 133
De mensuris mulierum	ca. xv	fo. 133
Item de ratione partium	ca. xvi	fo. 134
Insignia corporū	ca. xvij	fo. 135
Exempla uariarum figurarum	ca. xvij	fo. 135
Diuerforum morum exempla	ca. xix	fo. 135
De fortitudine & uelocitate	ca. xx	fo. 135
De uisu	ca. xxi	fo. 136
De auditu	ca. xxij	fo. 136
Exempla patientiae	ca. xxij	fo. 136
Memoriae exempla	ca. xxiiij	fo. 136
	bbb	iiij

TABVLA.

Laus C. Iulij Caesaris.	ca. xxv	fo. 137
Laus Pompei magni	ca. xxvi	fo. 137
Laus Catonis primi	ca. xxvii	fo. 138
Item de fortitudine	ca. xxviii	fo. 138
Diuersae laudes plurimorum	ca. xxix	fo. 139
De Platone: Ennio: Virgilio. M. Var rone: C. M. Cicerone	ca. xxx	fo. 139
De morum honestate	ca. xxxi	fo. 140
De auctoritate	ca. xxxii	fo. 140
De diuinitate	ca. xxxiii	fo. 140
De nascita	ca. xxxiiii	fo. 140
De pudicitia	ca. xxxv	fo. 140
De pietate	ca. xxxvi	fo. 140
De artium plurimarum excellentia astro logia: grammatica geometria	ca. xxxvii	fo. 141
Item mira opera artificis	ca. xxxviii	fo. 141
De seruitijs	ca. xxxix	fo. 141
De praestantia gentium	ca. xl	fo. 142
De felicitate foeminae	ca. xli	fo. 142
Varia exempla fortunae	ca. xlii	fo. 142
De his pscriptis. L. Scylla. Q. Me	ca. xliii	fo. 142
De altero Metello (tello	ca. xliii	fo. 143
De diuo augusto	ca. xlv	fo. 144
Quos beatissimos dii iudicauerunt	ca. xlvi	fo. 144
Quae uiuere ut deum coli iusserunt	ca. xlvii	fo. 144
De spatijs uitae longissimis	ca. xlviii	fo. 144
De uarietate nascendi	ca. xlix	fo. 145
In morbis uaria exempla	ca. l	fo. 146
De signis mortis	ca. li	fo. 147
De his qui elati reuixerunt	ca. lii	fo. 147
De mortibus repentinis	ca. liii	fo. 148
De sepultura	ca. liii	fo. 149

PRIMI VOLVMINIS

De aia uel de manibus: uel de resurre-

ctiōe uerba gentiliū inania	ca. lv	fo. 149
Quæ quis inuenerit in uita	ca. lvi	fo. 149
In quo primus gētiū cōsensus	ca. lvij	fo. 152
De litteris antiquis	ca. lvij	fo. 152
Qñ primum tonsores romæ	ca. lix	fo. 152
Qñ primum horologia	ca. lx	fo. 152
Summa res & historiæ & obseruationes. dccxlviij.		

Ex auctoribus.

Verrio Flacco: Cn. Gellio: Licinio: Mutiano: Mutio: Ma-
 surio: Agrippino: Claudio Cæsare: M. Cicerone: Asinio
 Pollione: Messala: Ruffo Nepote Cornelio: Virgilio: L.
 Cordio: Melisso: Sebofo: Cor. Celso: Maximo Valerio:
 Trogo: Nigidio Figulo: Pōponio attico: Pediano asconio
 Sabino: Catone Censorio: Fabio nestale.

Externis

Herodoto: Aristea: Betone: Sigono: Cratete: Agatharci-
 de: Calliphane: Aristotele: Nymphodoro: Apollonide:
 Philarcho: Damone: Megasthene: Ctesia: Taurone: Eudo-
 xo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocra-
 te Medico: Asclepiade medico: Hesiodo Anacreōte: Theo-
 pompo: Hellanico damasceno: Ephodoro: Epigene: Bero-
 so: Petosiri: Neocpso: Alexandro polyhistore: Xeno-
 phonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhistore hi-
 storico: Stratone: qui contra Ephori theoremata scripsit.
 Heraclide pontico: Asclepiade: qui tragodumena philo-
 sopho: Stephano: Egesia: Archimacho: Thucydide: Mne-
 stigitone: Xenagora: Metrodoro: Sæpsio: Anticlido: Cri-
 todemo.

Ibro octauo continentur animalium terrestri

um naturæ peditantum.

De animalibus terrestribus elephantorum cō

TABVLA.

mendatio: & de sensu eorum	ca. i	fo. 153
Quando primum iuncti	ca. ij	fo. 153
De docilitate deorum	ca. iij	fo. 154
De clementia eorum: & q pericula sua intelligant: & de tygridis tur- culentia	ca. iiii	fo. 154
De intellectu & memoria eorum	ca. v	fo. 154
Qñ primum in italia	ca. vi	fo. 154
Pugnæ eorum	ca. vii	fo. 155
Quomodo capiantur	ca. viij	fo. 155
Quomodo domantur	ca. ix	fo. 156
De ptu eorū & reliqua natura	ca. x	fo. 156
Vbi nascatur & de discordia eorum & draconum	ca. xi	fo. 157
De solertia animalium	ca. xij	fo. 158
De draconibus	ca. xiiij	fo. 158
De serpentibus maximis & bois	ca. xiiij	fo. 158
De scythicis animalibus & septen- trionalibus	ca. xv	fo. 158
De leonibus	ca. xvi	fo. 159
De pantheris	ca. xvij	fo. 160
De tigridis natura et camelis & ca- melopardi & quando primum uisa romæ	ca. xviii	fo. 161
De chao & æpho	ca. xix	fo. 161
De rinocerote	ca. xx	fo. 161
De lyncibus & spigibus & cocrutis arcopithecis: idicis bubus: leucroch- tis: eale: tauris æthiopie: manticora monocerote: cateblepa: basilico	ca. xxi	fo. 161
De lupis	ca. xxij	fo. 162
De serpentibus	ca. xxiiij	fo. 163

PRIMI VOLVMINIS

De icneumone	m.xxiiij	fo.163
De crocodilo & hippopotamo	m.xxv	fo.164
Quis primus romæ hippopotamū & crocodillos oñdit: & medicinae ab aialibus repertæ	m.xxvi	fo.164
Quæ aialia quas herbas oñderūt cerui lacerti: hirūdines testudines: mu- stella ciconia ap: aguis: draco: pãthe- ra: elephas: urfi: cerui: palūbes: colum- bæ: grues: cornus	m.xxvij m.xxviii	fo.164 fo.165
Prognostica aialiū	m.xxviii	fo.165
Ciuitates & gētes a minutis aialibus deletæ	m.xxix	fo.165
De hyena & crocuta & maticora et fibris & lutris	m.xxx	fo.165
De ranis & uitulis marinis & stel	m.xxxi	fo.166
De ceruis (lionibus	m.xxxij	fo.166
De trogelapho & cameleōte & reli- quis colorem mutantibus	m.xxxiij	fo.167
De tarādo & lycæone & thoe	m.xxxiiii	fo.168
De hystriæ	m.xxxv	fo.168
De urfis & fœtibus eorum	m.xxxvi	fo.168
De muribus pōticis & alpinis & he- rinacijs	m.xxxvij	fo.169
De leōtrophono: lynce: melibus: & sciu- ris.	m.xxxviii	fo.169
De uipa cocleis & lacertis	m.xxxix	fo.170
De canibus	m.xl	fo.170
Ad canis rabidi morsum	m.xli	fo.171
De natura equorum	m.xliij	fo.171
De asinis	m.xliij	fo.173
De mulis	m.xliiij	fo.173

TABVLA

De bubus	ca. xlv	fo. 174
De api boue	ca. xlvj	fo. 175
De natura pecorū & pecudū	ca. xlvij	fo. 175
De generibus lanarū & uestiū	ca. xlvij	fo. 176
De musimono	ca. xlix	fo. 177
De capris & generatiōe earū	ca. l.	fo. 177
De suibus & natura earum	ca. li	fo. 178
De uiuarijs bestiarum	ca. liij	fo. 178
De semiferis aialibus	ca. liij	fo. 179
De simijs	ca. liij	fo. 179
De leporibus	ca. lv	fo. 179
De dammis	ca. lvi	fo. 179
De muribus & gliribus	ca. lvij	fo. 180
Quæ aialia quibus locis nō sint	ca. lvij	fo. 180
Quæ aduenis noceant	ca. lix	fo. 180
Summa res & historiæ & obseruationes. dclxxxvij.		

Ex auctoribus.

Mutiāo: procilio: Verrio Flacco: L. Pisone: Cor. Valeria-
no: Catone censorio: Fenestella: Trogo: Actio: Columella
Virgilio: Varrone: L. Metello: Scipione: Cor. Celso: Nigi-
dio: Trebio nigro: Pomponio Mela: Manilio: Sura.

Externis.

Iuba rege: Polybio: Onesicrito: Isidoro: Antipatro: Ari-
stotele: Demetrio physico: Democrito: Theophrasto: Euā-
te: Apocha: qui olympionica: Hierone rege: Attalo rege:
Philætere rege: Ctesia: Duride: Philisto: Archita: Philar-
cho: Amphilocco: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apolodoro
lemnio: Aristophane milefio: Antigono cymæo: Agatho-
clechio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo: Ba-
chio millesio: Bione solēse: Cherea ateneo: Diodoro priē-
neo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagone Tha-
sio: Euphronio: Atheneo: Hegesia: Maroneo: Menandro

PRIMI VOLVMINIS

priennio: Heracleote: Menecrate poeta. Androcione qui
de agricultura scripsit: Eserione qui item: Dionysio qui
magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epito=
men fecit: Archelao rege: Nicandro.

Ibro nono continentur animalium aquatico=
rum historiae & naturae.

De aquatiliū natura	ca. i	fo. 181
Quare maxima in mari aialia	ca. ij	fo. 181
De indicijs maris beluis	ca. iij	fo. 181
Quae in oceano quoq; maxima	ca. iij	fo. 182
De tritonū nereidū & elephātorum marinorum figuris	ca. v	fo. 182
De balenis & orcis	ca. vi	fo. 182
An spirent pisces: an dormiant	ca. vij	fo. 183
De delphinis & eorum natura mi= rabili	ca. viij	fo. 183
De torsionibus	ca. ix	fo. 185
De testudinibus quō capiantur	ca. x	fo. 185
Quis primus testudines secare insti= tuerit	ca. xi	fo. 185
Tegmenta aquatiliū	ca. xij	fo. 186
De uitulo marino	ca. xij	fo. 186
De piscibus pilo carentibus: & quo= modo pariant: & quot eorum ge= nera	ca. xiiij.	fo. 186
De noibus & naturis multorum pi= scium	ca. xv	fo. 186
De augurijs & diuersitate pisciū	ca. xvi	fo. 186
De mugili & alijs piscibus: & qd' nō idem ubiq; placeant	ca. xvij	fo. 187
De mulo: & coracino: salpa: sal= mone	ca. xvij	fo. 189

TABVLA

De excocto: muribus: polypis: & mu- renis	m. xix	fo. 189
Digestio pisciū i figuras corporū	m. xx	fo. 189
De anguillis	m. xxi	fo. 189
De captura earū in lacu benaco	m. xxij	fo. 189
De murenæ natura	m. xxij	fo. 190
De planis piscibus	m. xxiiij	fo. 190
De echio pisce: eiusq; nā mirabili	m. xxv	fo. 190
De uarietate naturæ piscium	m. xxvi	fo. 190
De miluo pisce & dracōe marino	m. xxvij	fo. 190
De piscibus sanguine carētibus	ca. xxviiij	fo. 191
De loligine & sepijs: & polypis: & nauplijs	m. xxix	fo. 191
De onigena: locustis & cancris: coque is & conchis	m. xxx	fo. 191
De cancris	m. xxxi	fo. 191
De coqueis	ca. xxxij	fo. 193
De peccinibus	m. xxxiiij	fo. 193
De diuitijs marinis	m. xxxiiij	fo. 193
Quo nascatur & ubi: & quo inue- niuntur margaritæ	m. xxxv	fo. 193
De natura purpuræ & muricis	m. xxxvi	fo. 196
Quot sunt genera	m. xxxvij	fo. 196
Quomodo capiuntur	m. xxxviiij	fo. 197
Romæ qñ usus purpuræ	ca. xxxix	fo. 197
De precio earum	m. xl	fo. 197
De tingendo amethystino & cocco bissino	m. xli	fo. 197
De pinna & pinotere: & aquatiliuz sensu	m. xliij	fo. 198
De scolopēdris: uulpibus & clauis	m. xliij	fo. 198
De ariete pisce	m. xliiij	fo. 198

PRIMI VOLVMINIS

De his quæ tertiã naturã hñt non aia- lium neq; fruticũ: & de urticis: &	ca. xlv	fo. 198
spongijis	ca. xlvi	fo. 199
De caniculis marinis		
De aiantibus quæ silicea testa: & quæ sine ullo includũtur: & reliquis sor- didis aialibus	ca. xlvij	fo. 199
De uenenatis marinis	ca. xlvij	fo. 199
De morbis piscium	ca. xlix	fo. 200
De generatione eorũ mira	ca. l	fo. 200
Itẽ de generatõe: & qui pisces ona pa- riant	ca. li	fo. 200
De uuluis piscium	ca. lij	fo. 201
De longissima uita piscium	ca. liij	fo. 201
De uiuarijs ostreorũ & quis primus inuenerit	ca. liij	fo. 201
Quis primus murenarum uiuaria fe- arit	ca. lv	fo. 202
De coclearũ uiuarijs & quis primus instituit	ca. lvi	fo. 202
De piscibus terrenis	ca. lvij	fo. 202
De muribus nili	ca. lvij	fo. 202
De anthia pise: & quõ capiatur	ca. lix	fo. 202
De stellis marinis	ca. lx	fo. 203
De dactylis eorũq; miraculis	ca. lxi	fo. 203
De inimicitijs & amicitijs iter se aqua tilium	ca. lxij	fo. 203
Sũma res & historiæ & obseruationes. dc. l.		
Ex aucttoribus		
Turrano: Gracula: Trogo: Mæcenatẽ: Albino flauio: Cornelio Nepotẽ: Valerio mimographo: Fabiano: Fe- nestella Mutiano: Helio Stilone: Statio seboso:		

TABVLA

Melisso·Seneca·Cicrone Macro·Aemilio·Messalla Cor-
uino·Threbonio Nigro·Nigidio·

Externis

Aristotele·Archelao rege·Callimacho·Democrito·Theo-
phrasto·Trasillo·Aegesidemo Cydnio· Alexandro poly-
histore·

Ibro Decimo continentur naturæ & histo-

I riæ animalium uolatilium·

De natura auium	ca·i	fo·204
De phœnice	ca·ij	fo·204
De aquilis	ca·iij	fo·204
Qñ legionũ signa eẽ cœpint	ca·iiij	fo·205
Mirum de aquila	ca·v	fo·206
De uulturibus	ca·vi	fo·206
De sanquale	ca·vij	fo·206
De accipitribus	ca·viij	fo·206
De cocyce quæ a suo genere interimi- tur	ca·ix	fo·206
De miluis	ca·x	fo·207
Digestio auium per gñā	ca·xi	fo·207
De inauspicatis auibus·cornicæ·cornis bubone	ca·xij	fo·207
De incendiaria	ca·xiij	fo·208
De cliuina	ca·xiij	fo·208
De auibus incognitis	ca·xv	fo·208
De auibus nocturnis	ca·xvi	fo·208
De noctuis	ca·xvij	fo·208
De pico martio	ca·xvij	fo·208
De ũcos ũgues hñtibz & digitos	ca·xix	fo·209
De paonibus· & quis eos primus comederit	ca·xx	fo·209
De gallis· & quomodo castrentur· &		

PRIMI VOLVMINIS

gallinaceo locuto	ca. xxi.	fo. 209
De anseribus: & quis primus iecur anserinum comederit: & de adipe anserino comageno	ca. xxij.	fo. 210
De gruibus: ciconijs: oloribus: & peregrinis anibus: & coturnicibus: de glotte	ca. xxiiij.	fo. 210
De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus: & palumbis	ca. xxiiij.	fo. 212
Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trimestres	ca. xxv.	fo. 212
De anibus mira	ca. xxvi.	fo. 212
De anibus selencidibus	ca. xxvij.	fo. 212
De ibi	ca. xxvij.	fo. 212
Quæ aues in quibus locis non sunt: & quæ mutant colorem & uocem: & de luscinijs	ca. xxix.	fo. 213
De merulis	ca. xxx.	fo. 214
Tempus auium genituræ	ca. xxxi.	fo. 214
De halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus: & gania: & reliquo aquaticarum genere	ca. xxxij.	fo. 214
De diuersitate nidificantium auium agathilis: cinamulgis & perdicibus	ca. xxxiiij.	fo. 214
De columbis	ca. xxxiiij.	fo. 216
De palubis & differētia palubarū	ca. xxxv.	fo. 216
De passeribus	ca. xxxvi.	fo. 216
De tinnungulo	ca. xxxvij.	fo. 216
De uolatu & incessu auium	ca. xxxvij.	fo. 217
De apodibus	ca. xxxix.	fo. 217
De caprimulgis & plateis	ca. xl.	fo. 217
De ingenijs auium	ca. xli.	fo. 217
De carduele & psytaco: & anibus		

ccc

TABVLA

Quæ loquuntur	ca. xliij.	fo. 217
De cornuorum intelligentia	ca. xliij.	fo. 218
De diomedæis auibus	ca. xliiij.	fo. 218
Quæ animalia nihil discant	ca. xlv.	fo. 219
De potu auium	ca. xlvj.	fo. 219
De hæmotepode: onocrotalo: & de peregrinis auibus	ca. xlvij.	fo. 219
De multarum auium nominibus & natura	ca. xlvij.	fo. 219
De nouis auibus & fabulosis	ca. xlix.	fo. 219
Quis gallinas sarcire instituerit: de auarijs: & quis ea primus instituerit	ca. l.	fo. 220
De æsopi patina	ca. li.	fo. 220
De generatione auium: & præter aues quæ quadrupedes oua pariant	ca. liij.	fo. 220
De tempore & generatione incubantis auium & coitu	ca. liij.	fo. 221
De uicijs & remedijs incubantiũ	ca. liiij.	fo. 221
De augurijs ouorum	ca. lv.	fo. 222
Quæ gallinæ optimæ	ca. lvi.	fo. 222
De morbis earum & remedijs	ca. lvij.	fo. 222
De cõceptu numero fetus auium	ca. lvij.	fo. 222
De pauore & anseribus	ca. lix.	fo. 222
De ardeolis & quomodo seruentur optime oua	ca. lx.	fo. 223
Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat	ca. lxi.	fo. 223
De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariant	ca. lxij.	fo. 223
De generatione terrestrium	ca. lxij.	fo. 223
De uaria generatione auium	ca. lxiiij.	fo. 225

PRIMI VOLVMINIS

De mirum foetu ca. lxx. fo. 225

De spina hominis anguem nasci ca. lxxi. fo. 225

De salamandra ca. lxxii. fo. 225

De his quæ nascuntur ex non genitis:

Quæ nata nihil gignunt ca. lxxiii. fo. 226

De sensibus animalium ca. lxxiv. fo. 226

Auditum et olfactum esse piscibus ca. lxxv. fo. 226

Tactum commune esse omnibus ca. lxxvi. fo. 226

Quæ venenis uiuant: et quæ terra ca. lxxvii. fo. 227

De cibo et potu quorundam ca. lxxviii. fo. 227

Quæ inter se dissideant: et quæ inter

se conueniant ca. lxxix. fo. 227

De somno animalium ca. lxxx. fo. 228

Summa res et historiae et observationes. dcc. xxiii.

Ex auctoribus.

Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore.

Massurio: Sabino: Antistio Labeone: Trogo: Cremutio.

M. Varrone: Macro: Aemilio: Emissio: Mutiano Nepote

Fabiano pictore: T. Lucretio: Cor. Celso: Oratio Delu-

sone: Higino: Sarsenis: Nigidio: Manilio Sura.

Externis.

Homero: Phæmonoe: Philomone: Boeto qui ornytogæ-

nia: Hyla qui de augurijs: Aristotele: Theophrasto: Cal-

limacho: Eschilo: Hierone rege: Philometere rege: Archi-

ta: Amphilocho atheniense: Anaxipolitasio: Apolla-

doro lemnio: Aristophane millesio: Antigono cymæo:

Agathocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro

atheneo: Bachio millesio: Bione Solense: Cherea athes-

niense: Diodoro priennio: Dione colophonio: Democrito

Diophane nicense: Epigene rhodio: Euagora thasio: Eu-

phronio atheneo: Iuba Androtione qui de agricultura:

Aeschrione qui item: Dionysio qui magonem transtulit

ccc ij

TABVLA

Diophane qui ex Dionysio epithomen fecit: Nicandro:
Onesicrito: Philarcho: Hesiodo.

Ibro Vndecimo continentur historiae & natura parvorum animalium & reptilium.		
De insectorum genere	ca. i.	fo. 229
De subtilitate naturae in his	ca. ii.	fo. 229
Utrum spirent an habeant sanguinem	ca. iii.	fo. 229
De corpore eorum	ca. iiij.	fo. 230
De apibus	ca. v.	fo. 230
Qui ordo naturae in eis	ca. vi.	fo. 230
De uocabulis operis	ca. vii.	fo. 230
Ex quibus floribus opera fiant	ca. viij.	fo. 231
De amatoribus earum	ca. ix.	fo. 231
Ratio operis	ca. x.	fo. 231
De fucis	ca. xi.	fo. 232
Quae natura mellis	ca. xij.	fo. 232
Quae optima mella	ca. xiiij.	fo. 232
Quae genera mellis in singulis	ca. xiiij.	fo. 232
Quomodo probentur mella	ca. xv.	fo. 233
De tertio genere mellis & quomodo apes probentur	ca. xvi.	fo. 233
Quae regiminis ratio	ca. xvij.	fo. 234
De genere apum: & quae inimica apibus	ca. xvij.	fo. 235
De morbis apum	ca. xix.	fo. 236
De continendis apibus: & quomodo re parentur	ca. xx.	fo. 236
De uespis & crabronibus	ca. xxi.	fo. 236
De bombicibus & bombyli: & ne cydalo: & quis primus bombicinā		

PRIMI VOLVMINIS

uestem inuenerit	ca. xxij	fo. 237
De bombice coa	ca. xxij	fo. 237
De araneis & gnatione earum	ca. xxiiij	fo. 237
De scorpionibus	ca. xxv	fo. 238
De stellionibus & de cicadis	ca. xxvi	fo. 239
De pennis insectorum : & scarabeis :		
& reliquis scarabeorū generibus	ca. xxvij	fo. 239
De locustis	ca. xxviiij	fo. 240
De formicis nostratibus	ca. xxix	fo. 241
De indicis	ca. xxx	fo. 241
De diuersitate insectorum	ca. xxxi	fo. 241
De aialibus in ligno & ex ligno na=		
sentibus	ca. xxxij	fo. 241
De aiali cui cibi exitus nō est	ca. xxxiiij	fo. 242
De tineis & culicibus : & de diuersi=		
tate earum	ca. xxxiiij	fo. 242
De pyrali siue pyrausta	ca. xxxv	fo. 242
Historiæ naturæ aialiū p. singula mē=		
bra	ca. xxxvi	fo. 242
De sanguine & quorum celerrime sic		
atur : & quorum non coeat : quorum		
grauissimus uel tenuissimus : quoru=		
nullus	ca. xxxvij	fo. 253
An in sanguine pricipatus & tergo=		
re : & pilis māmīs & uestitu	ca. xxxviiij	fo. 253
Notabilia aialia quæ māmīs	ca. xxxix	fo. 254
De lacte : & unde caseus nō fiat	ca. xl	fo. 254
De diuersitate caseorum	ca. xli	fo. 255
Differentia mēbrorū hoīs a ceteris aīa		
libus	ca. xliij	fo. 255
De simiarum multitudine	ca. xliij	fo. 256
De unguibus	ca. xliij	fo. 256
	ccc iij	

TABVLA.

De ungulis	ca. xlv	fo. 257
De pedibus auiū & unguibus	ca. xlvi	fo. 257
De pedibus insectorum a duobus ad eē tum	ca. xlvij	fo. 257
De pomilionibus & genitalibus	ca. xlvij	fo. 257
De caudis	ca. xlix	fo. 258
De uocibus	ca. l	fo. 258
De agnascētibus mēbris: & dicta ari- stotelis de uita hoīs	ca. li	fo. 259
De aīa & de habitu aīaliū: & quæ gu- stata iterimāt: & de uictu hoīs & quibus de causis nō coquatur	ca. liij	fo. 259
De corpulētia augēda uel minuēda: et quæ gustu famē ac sitim sedēt	ca. liij	fo. 260
Summa res & historiæ & obseruatōes. ij. m. cclxx.		

Ex auctoribus.

M. Varrone: Higino: Scrophia: Sarsena: Celso Cor. Aemilio Macro: Virgilio: Columella: Iulio Aquila qui de betrusca disciplina scripsit: Tarquitio qui item: Vmbri-
tio qui item: Catone Censorio: Domitio caluino: Trogo:
Melisso: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Manilio:
Opio.

Externis.

Aristotele: democrito: Neptolemo: qui melliturgia: Ari-
stomacho qui item: Philisto qui item: Nicandro: Mene-
crate: Dionysio qui magonez transtulit: Empedocle: Cal-
limacho: Attalo rege: Apollodoro qui de bestiis uenena-
tis: Hippocrate: Eriphilo: Erasistrato: Asclepio: Themi-
sone: Possidonio stoico: Menandro priennense: Heracli-
de: Euphronio atheneo: Theophrasto: Hesiodo: Philome-
tere rege.

PRIMI VOLVMINIS

Ibro Duodecimo continetur de arboribus

De arborum honore & qñ
platanus primū i italia &

de natura earum a.i fo.260

De chamæplatano: & quis totoderit

viridaria a.ij fo.262

De peregrinis arboribus & malo assy

rio a.iiij fo.262

De india arboribus: mel qñ romæ hebe

nus primum a.iiij fo.262

De spina & ficu indicis

a.v fo.262

De arbore pala & arboribus indicis

sine noibus & laniferis a.vi fo.263

De pipis arboribus: & gariophylo

& alijs pluribus a.vij fo.263

De machir & arboribus gētis ama

næ a.viiij fo.264

De bdelio: & arboribus psici maris

a.ix fo.264

De arboribus psicæ insulæ & lanige

ris arboribus a.x fo.264

De gossampino & arboribus ex qui

bis uestes fiūt & quibus modis cō

stent arborum fructus a.xi fo.265

De costo & nardo & differentijs

nardi a.xij fo.265

De assaro amomo: & amomi: & de

cardamomo a.xiiij fo.266

De thure & arboribus thuris

a.xiiij fo.266

De myrrha & arboribus myrrhæ

a.xv fo.268

De generibus myrrhæ & natura &

precio eius a.xvi fo.268

De mastice: ladano: & bruta: enhe

ccc iiij

TABVLA

mo & strobo & styracē	ca. xvij	fo. 269
De felicitate arabie	ca. xvij	fo. 270
De cinnamomo & xylocinnamomo		
& casia	ca. xix	fo. 270
De isocinnamomo & cancamo		
actaro	ca. xx	fo. 271
De serichato & gabalio: de myro ba-		
lano	ca. xxi	fo. 272
De phœnicobalano & calamo odora		
to	ca. xxij	fo. 272
De ammoniaco & spagno	ca. xxij	fo. 272
De cypero & spalatro	ca. xxij	fo. 273
De balsamo & opobalsamo & xylō		
balsamo: & styracē & galbana	ca. xxv	fo. 273
De panacē & sodylio & malobathro	ca. xxvi	f. 274
De eleomphacio	ca. xxvij	fo. 275
De iryo & oenāthe & de elate arbo		
re & cinnamo & comaco	ca. xxvij	fo. 275
Sūma res & historia & obseruatiōes. cccclxxvij.		

Ex auctoribus

M. Varrōe: Mutiō: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pōponio
Mela: Flauio Proculo: Trogo: Higino: Claudio Cesare:
Cor. Nepote: Sex. Nigro qui græc de medicina scripsit:
Cassio Hemina: L. Pisone: Tuditano: Antiato.

Externis

Theophrasto: Herodoto: Calisthene: Isigono: Clitarcho:
Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito:
Olympiadoro: Diogneto: Nigibulo: Anticlido: Carete:
Cydonio: Menechmo: Dorotheo: Xenia athenæo Lyco:
Anteo: Epidodo: Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Mar
sia Macædōe: Zoilo: Itē Democrito: Amphilocho: Aristo
macho: Alexandro Polyhistore: Iuba: Apollodoro qui de

PRIMI VOLVMINIS

odoribus scripsit: Heraclide medico: Archidemo: Item
Dionysio: Item Democle: Item Euphrone: Item Opseni
de: Item Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarentino
Zenocrate ephesio.

Ibro Tertiodecimo continetur de unguentis

I Arboribus maritimis

De unguētis & quō primū

Sunt cognita nobis et de cōpositōe ca. i fo. 276

Quā unguētū regale vocetur: & quæ
diapasmata & qualiter seruitur ca. ij fo. 277.

Quāta i unguētis luxuria: & qñ pri
mū romanis in usu ca. iij fo. 278

De palmis & natura earū gñibus ca. iij fo. 278

De syriæ arboribus ca. v fo. 281

De terebintho ca. vi fo. 281

De ficu ægyptia & cypria ca. viij fo. 281

De ceraunia & siliqua ca. viij. fo. 282

De persico ægypti et spia ægyptia ca. ix fo. 282

De prūo & arboribus circa mēphi ca. x fo. 282

De gūmi gñibus & papyro ca. xi fo. 282

De gñibus chartarum: & quō chartæ

fiāt: & de chartarum probatione

& uitij & glutino earū ca. xij fo. 283

De libris Nūmæ ca. xij fo. 284

De arboribus æthiopie ca. xij fo. 285

De atlātis arboribus & citreis: &

quæ i his laudētur: & quæ uitupen

tur: & de arbore trogete ca. xv fo. 285

De arbore lotho ca. xvi fo. 286

De paliuro & punico malo: & de flo

re punici mali ca. xvij. fo. 287

De asiæ & gracie fructibus ca. xvij fo. 287

TABVLA

De timelea siue camelea ⁊ traga can tha ⁊ de trago siue scorpione ⁊ myrica ⁊ bria ⁊ galla	ca. xix	fo. 287
De enonymo ⁊ andrachna congry- gia ⁊ thapsia	ca. xx	fo. 287
De cappari siue cynosbato aut epheo- staphyle: ⁊ de saripha	ca. xxi	fo. 288
De spia babylōis regia: et de cytiso	ca. xxij	fo. 289
De fructibus ⁊ arboribus nostri ma- ris atq; rubri ⁊ indici	ca. xxij	fo. 289
Sūma res ⁊ historię ⁊ obseruationes. cccclxviij.		

Ex auctoribus.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Sebofo: Pompo-
nio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: Claudio Cesa-
re: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui græce de medicina scrip-
sit: Cassio Hemina: L. pisoni: Tuditano: Antiatre.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isodoro: Clitarcho:
Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodo-
ro: Diogneto: Cleobolo: Anticlido: Crate Mitileno: Me-
næchmodoro: Thebano: Dorotheo atheniense: Lyco: An-
teo: Epipodo: Dione: Adimætho: Ptolemæo Lago: Mar-
sia Macedone: Zoilo: Itē Democrito: amphilocho: alexan-
dro Polyhistore: Aristomacho: Iuba rege: Apollodoro q-
de odoribus scripsit Heraclide medico: Botrye medico: ar-
chidemo: Item Dionysio: Itē Democlido: Itē Euphrone.
Item Mneside: Item Diagora: Item Iolla: Itē Heraclide
Tarentino: Xenocrate ephesio.

Ibro quartodecimo continetur de vitibus ⁊
uineis.

De vitium natura ⁊ qbus
modis ferant

ca. i

fo. 291

PRIMI VOLVMINIS

De generibus vitium	ca. ij	fo. 292
Item de vitium generibus	ca. iij	fo. 294
Insignia culturae vinearum	ca. iij	fo. 295
De natura vini	ca. v	fo. 296
Vina generosa	ca. vi	fo. 296
Vina transmarina	ca. vij	fo. 298
De vino quod vocatur bion genera vij.	ca. vij	fo. 298
De dulcium generibus. xiiij.	ca. ix	fo. 298
De deuterijs & secundarijs: vini gene ra tria	ca. x	fo. 299
Quae nup in italia generosa uina esse coeperint	ca. xi	fo. 299
De vini observatione Romulo rege po sita	ca. xij	fo. 299
Qui vini usus antiquis & de uinis antiquorum	ca. xiiij	fo. 300
De apothecis & uino opimiatio	ca. xiiij	fo. 300
De liberalitate Caesaris i uino: & qñ primū gñā vini fictitiij	ca. xv	fo. 301
De uinis fictitijs	ca. xvi	fo. 301
De hydromelle & oxymelle	ca. xvij	fo. 302
Prodigiosa gñā vini	ca. xvij.	fo. 302
Quibus uinis ad sacra uti fas n̄ sit: et qbus gñibus musta cōdiatur	ca. xix	fo. 303
De piscis gñibus & resinis: et mustis cōdiendis & de aceto & fece	ca. xx	fo. 303
De cellis uinarijs	ca. xxi	fo. 304
De vitanda ebrietate	ca. xxij	fo. 305
Summa res & historia & observationes. d. x.		

Ex auctoribus.

TABVLA.

Cor. Valeriano: Virgilio: Celso: Catone Censorio: Sarsenis
patre & filio: Scopha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio
pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Gracino: Iulio
Actico: Columella: Masurio: Sabino: Fenestella: Tergilla
Mactio Planco: Flauio Dorfinio: Scauola: Aelio: Atteio
Capitone: Cotto Messalino: L. Pisone: Pompeio Leneo:
Fabiano: Sex Nigro: Vibio Ruffino.

Externis

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Atalo re-
ge: Philometere rege: Archita: Xenophonte: Amphilocio:
Atheneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lemnio: Ari-
stophane milefio: Atigono Cymæo: Agatone: Apollonio
pergameno: Aristadro Athenæo: Botrye: Item Bacchio
milefio: Bione: Solense: Cherea atheniense: Cheristo: itez
Diodoro prieneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio:
Euagora Thasio: Euphrone ateneo: Androtione qui de
agricultura scripsit: Eschirione qui item Lysimacho qui
item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui
ex Dionysio epitomen fecit: Asclepiade medico: Onesio:
crito: Erasistrato qui item: Iuba rege.

Ibro Quindecimo continetur de natura frugi-

l ferarum arborum & cultarum.

Naturæ frugiferarum arbo-

rum	ca. i	fo. 306
De oleo	ca. ij	fo. 307
De natura oliuæ & oleæ icipiētis	ca. iij	fo. 307
De natura olei	ca. iiij	fo. 308
De cultura oliuarum	ca. v	fo. 308
De seruandis oliuiis: & quomodo fa- ciendum oleum	ca. vi	fo. 308
De oleo fictitio	ca. vii	fo. 309
De amurca	ca. viij	fo. 310

PRIMI VOLUMINIS

Pomoru oium gna & natura	ca. ix	fo. 310
Nucu pinearu gna quattuor	ca. x	fo. 310
De malo cotoneo	ca. xi	fo. 310
De psico gna quattuor	ca. xij	fo. 311
De pruno gna. xi.	ca. xij	fo. 311
De diuersis gnibus malorum: genera.		
xxix	ca. xiiij	fo. 311
De pyris & insitoru uarietate	ca. xv	fo. 312
De pomis seruandis & uuis	ca. xvi	fo. 313
De cotoneis pyris & sorbis	ca. xvij	fo. 313
De ficis gna. xxix	ca. xvij	fo. 314
De caprifico & caprificatione	ca. xix	fo. 315
De mespilis & eoru gnibus. iij	ca. xx	fo. 316
De sorbis genera quattuor	ca. xxi	fo. 316
De nuce inglande	ca. xxij	fo. 316
De castaneis gna octo	ca. xxij	fo. 317
De siliquis & carnosis pomis: et mo-		
ris & de acinis & baccis	ca. xxiiij	fo. 317
De cerasis gna octo	ca. xxv	fo. 318
De corno & lentisco	ca. xxvi	fo. 318
De gnibus succoru & de odore	ca. xxvij	fo. 318
De succis fructuum & arborum &		
coloribus & odoribus: & na po-		
morum: & de commendatione fru-		
ctuum	ca. xxvij.	fo. 319
De myrto gna eius	ca. xxix	fo. 319
De lauro gna. xij.	ca. xxx	fo. 321
Suma res & historiae & obseruationes. d. xx.		

Ex auctoribus.

Fenestella: Fabiano: Virgilio: Cornelio Valeriano: Cel-
so: Catone censorio: Sarsenis patre & filio: Scropho. M.
Varrone: Lisimacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flac

TABVLA

co Verrio: Gracino: Attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cotta
Messalino: Columella: L. Pisone: Pōpeio Leneo: Maatio:
Planco: Flauio Dorfene: Scauola: Helio: Atteio: Capitōe:
Sex. Nigro: Mumio Ruffino.

Externis.

Hesiodo: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Archita:
Philometere rege: Attalo rege: Xēophonte: Amphilocho:
Athenaeo: Anaxipoli thasio: Apollodoro Lemnio: Aristo
phane Milesio: Antigōe Cymaeo: Agathocle Chio: Apol
lodoro Pergameno: aristandro Ateneo: Bacchio Milesio
Bione solense: Cherea Ateneo: Cheristo: Item Diodoro
Prieneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagora
Thasio: Euphronio Ateneo: Androtione qui de agricul
tura scripsit: Eschirione qui item: Dionysio qui magone
translulit: Diophane qui ex Diōysio epitomē fecit: Ascle
piade medico: Erasistrato item: Comiade qui de conditu
ra uini: Aristomacho qui item: Hyasio qui item: Themis
sone medico: Onesicrito: Iuba rege

Ibro Sextodecimo continentur siluestriū ar borum naturae		
	ca. i	fo. 322
Gentes sine arbore: & mi racula in septentrionalis regionis ar boribus		
	ca. ii	fo. 322
De hircinæ siluæ magnitudine	ca. iiij	fo. 323
De glandiferis	ca. iiij	fo. 323
De glande genera. xiiij.	ca. v	fo. 324
De fagina glande & reliquis glandibus: & carbone & pastu porcorum	ca. vi	fo. 324
De galla & quam multa præ ter glandem eadem ferant arbores	ca. viij	fo. 325

PRIMI VOLVMINIS

De cachyre & cōcco grano & agari		
co & sub ere	ca. viij	fo. 326
Quarum sint in usu cortices	ca. ix	fo. 326
De scādulis & pinu: pinastro: abiete:		
piceaq; larice: tæda: taxo	ca. x	fo. 226
Quibus modis fiant gñā picis & quo		
modo fiat cædrum: & de spissa pice		
quomodo fiat: & quibus modis resi		
na coquatur	ca. xi	fo. 328
De zopissa & sapio & quarū arbo-		
rum materia in precio	ca. xij	fo. 328
De fraxino gñā eius. iij.	ca. xij	fo. 329
De tilia gñā duo	ca. xiiij	fo. 329
De acaris gñā. x	ca. xv	fo. 329
De bruscho moluscho & staphylodē		
dro & buxo gñā. iij.	ca. xvi	fo. 330
De ulmo gñā. iij.	ca. xvij	fo. 330
De arborum natura per situs	ca. xvij	fo. 330
Diuisio generum	ca. xix	fo. 331
Quibus folia nō decidant: & de rho		
dendro	ca. xx	fo. 331
Item quibus folia non decidunt: &		
quibus nō oīa folia cadant: & qui-		
bus locis nullæ arborum	ca. xxi	fo. 331
De natura foliorum cadetiū & qui-		
bus foliorum uarij colores	ca. xxij	fo. 331
De populo tria gñā: & quorū folio-		
rum figura mutetur	ca. xxij	fo. 332
Quæ folia uersentur omnibus annis:		
quæ foliorū eius palmis cura et usus		
foliorum mirabilia	ca. xxiiij	fo. 332
De ordine naturæ in satis: & de flore		

TABVLA

arborum & conceptu & germina tione & partu: & quo ordine flo- reant	m. xxv	fo. 332
De corno & quo tpe quæq; ferât: & quæ fructum non ferant: & quæ in fœlices existimantur: & quæ facil- lime fructum perdunt: & quibus fructus anteq; foliū nascâtur	m. xxvi	fo. 334
De biferis & triferis: & quæ ælenni- me senescât: & de ætatibus earū	m. xxvii	fo. 335
De moro	m. xxviii	fo. 335
De siluestribus	m. xxix	fo. 335
De buxo et faba græca siue loto	m. xxx	fo. 336
De ramis cortice et radicibus arborū	m. xxxi	fo. 336
De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascuntur: & q; non oia ubiq; nascuntur & quæ non ali- bi nascuntur arbores	m. xxxii	fo. 337
De cyssso: et q; ex terra noua aliq; se- pe nascâtur q; i ea atea n̄ fuerūt	m. xxxiii	fo. 338
De hedera	m. xxxiiii	fo. 338
De hedera quæ uocatur smilax	m. xxxv	fo. 339
De aquaticis calamis & fruticibus	m. xxxvi	fo. 339
De salice gñā eius octo: et quæ p̄ter sali- cē sint utilia ligaturis et de rubis	m. xxxvii	fo. 341
De succis arborū: & nā materiārū: et de cædendis arboribus	m. xxxviii	fo. 342
De teredinibus laricæ	m. xxxix	fo. 343
De materijs: de magnitudine arborū: et quæ carie & ruinā nō sentiūt: & de perpetuitate materiārū	m. xl	fo. 344
De teredinibus	m. xli	fo. 346

Quinta de arboribus

SECUNDVS Fo. r.
CAII PLYNII SECUNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER SECUNDVS.

An Finitus Sit Mundus Et An Vnus. Ca. I.

m VNDVM ET HOC QVOD NO
mie alio cælū appellare libuit: cuius
circumflexu teguntur cūcta: numē
esse credi par est æternum: immen
sum: neq; genitum: neq; iteriturū:
nunq̃. Huius extera indagare nec
interest hominum: nec capit humanæ coniectura men
tis: sacer est: æternus immensus: totus in toto: immo ue
ro ipse totum: finitus: ac infinito similis. Omniū rerū
certus: & similis incerto. Extra intra cuncta cōplexus
in se: idemq; rerū naturæ opus; & rerū ip̃a natura. Fu
ror est mensuram eius animo quosdā agitasse: atq; pro
dere ausos. Alios rursus occasione hinc sumpta aut his
data innumerabiles tradidisse mundos: ut totidē rerū
naturas credi oporteret. Aut si una omnes incubarent:
totidem tamen soles totidēq; lunas: & cætera etiā in
uno & immensa: & innumerabilia sydera: quasi non
eadem questione semper in termino cogitatiois occur
sura desiderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas na
turæ omniū artificii possit assignari: non illud idez in
uno facilius sit intelligi tanto præsertim opere. Furor
est profecto furor egredi ex eo: & tanq̃ in terna eius
cūcta plane iā sint nota: ita scrutari extera: quasi uero
mensurā ullius rei possit agere: qui sui nesciat: aut mēs
hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

De Forma Eius.

Ca. II.

f Ormā eius in speciem orbis absoluti globatam
esse nomē in primis: & consensus in eo mor

LIBER

orbis motus talium orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent: non solū quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese: ac sibi ipsa tolleranda est: seque includit: & continet nullarū egens compagum: nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: & quia ad motum quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est. Sed oculorū quoq; probatione q̄ cōnexus mediūsq; quacūq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

De Motu Eius.

CA. III.

Anc ergo formam eius æterno: & irrequieto
h ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. horarū
 spacio circumagi solis exortus & occasus
 haud dubiū reliquere: an sit immensus & ideo sensum
 auriū facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine assiduus
 sonitus non equidē facile dixerim: non hercle magis
 q̄ circūactorum simul tinnitus syderū: suosq; uolūtium
 orbis. An dulci quidem: & incredibili suauitate
 concentus nobis qui intus agimus: iuxta diebus noctibusq;
 tacitus labitur mūdus: esse innumeras ei effigies
 animalium rerūq; cunctarum impressas. Et ut in uolucrum
 notamus ouis læuitate cōtinua: lubricum corpus: quod
 clarissimi auctores dixere rerum argumētis indicatur:
 quoniā inde deciduis rerum omniū seminibus innumerae
 in mari præcipue: ac plerūq; confusis monstrificæ
 digenerantur effigies. Præterea uisus p̄batione
 alibi plaustra: alibi urfi: alibi tauri: alibi litteræ figura
 candidiore medio super uerticem circulo.

Cur Mundus Dicatur.

CA. IIIF.

mundus ordiatur Quidem & cōsensu gētium moneor. Nam quem κοσμος græci nomine ornamenti appellauerunt: eum & nos a perfecta absoluta

q; elegantia mundū. Cælum quide; haud dubie cælato
argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiu-
uat rerum ordo descripto circulo: qui signifer uocatur
in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursu con-
gruens tot sæculis ratio.

De Quattuor Elementis.

Ca. V.

Ec de elemētis uideo dubitari quattuor ea
esse. Ignium summo: inde tot stellarū collucē-
tium illos oculos: Proximum spiritus: quem
græci nostriq; eodem uocabulo æra appellant. Vitalem
hunc: & per cuncta rerum meabile: totoq; cōsertum.
Cuius ui suspensam cum quarto aquarum elemento li-
brari medio spacij tellurem. Ita mutuo cōplexu diuersi-
tatis effici nexum: & leuia ponderibus inhiberi quo-
minus euolent. Contraq; grauiā ne ruent suspendi leui-
bus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nisu ui
sua quæq; cōsistere irrequieto mundi ipsius constricta
circuitu: quo semper in se corrente imam atq; mediam
in toto terram: eandemq; uniuerso cardine stare pendē-
tem librantem per quæ pendeat. Ita solā immobilem
circa eam uolubili uniuersitate eandemq; ex omnibus
necti: eidemq; omnia inniti.

De Septem Planetis.

Ca. VI

Nter hanc cælumq; eodē spiritu pendent cer-
tis discreta spacij. Vñ sydera: quæ ab incessu
uocamus errantia: cū errēt nulla minus illis.

Quorum medius sol fertur amplissima magnitudine
ac potestate: nec temporum modo terrarumq;: sed syde-
rum etiam ipsorum cæliq; rector. Hunc mundi esse to-
tius animum: ac planius mentem. Hunc principale na-
turæ regimen: ac numen credere decet opera eius ex-
stimātes. Hic lucem rebus ministrat: aufertq; tenebras

a ij

*cum dicamur
cum*

solis laudis

LIBER

Hic reliqua sydera occultat. Hic uices temporū: annūq;
semper renascētē ex usu naturæ temperat. Hic cæli tri-
stitiam discutit: Atq; etiam nubila humani animi se-
renat. Hic suum lumē cæteris quoq; syderibus foenerat
præclarus: eximius: omnia intuens: omnia etiam exan-
diens: ut principi litterarum. Homero placuisse in uno
eo uideo.

De Deo.

Ca. VII.

Vapropter effigiem dei formamq; quærere
q imbecillitatis hūanæ reor: quisquis est deus
(si modo est alius) & quacunq; in parte to-
tus est sensus: totus est uisus: totus auditus: totus ani-
mæ: totus animi: totus sui: innumeros quidem credere:
atq; etiā ex uirtutibus uitijq; hominum ut pudicitia
cōcordiam: mentem: spem: honorem: clāmentiam: fidē:
aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnā & be-
neficium maiorem ad socordiam accedit. Fragilis &
laboriosa mortalitas in partes istas digessit infirmita-
tis suæ memor: ut portionibus coleret quisq; quo maxi-
me indigeret. Itaq; noia alia alijs gētibus: & numina
in ijsdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in
genera descriptis morbisq; & multis etiam pestibus
dum esse placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiam
publice febris fanum in palatio dicatum est: bonæ
ad ædem larium ara: Et malæ fortunæ esquilij. Quā-
obrem maior cælitum populus etiam quā hominū in-
telligi potest: cum singuli quoq; ex semetipsis totidem
deos faciant: Iunones geniosq; adoptando sibi. Gentes
uero quædā animalia etiam: & aliqua etiam obscena
pro dijs habent: ac multa dictu magis pudenda per fœ-
tidos cibos & alia similia iurantes. Matrimonia qui-
dem inter deos credi tantoq; æuo ex his neminem nasci

Et alios esse grandeuos: semperq; canos: alios iuuenes:
 atq; pueros atri coloris: aligeros: claudos: ouo edictos:
 Et alternis diebus uiuentes morientesq; pueriliū pro-
 pe deliramentorum est. Sed super omnē impudentiā
 adulteria inter ipsos fingi: mox iurgia: Et odia: atq;
 etiā furtorū esse: Et scelerū numina. Deus est mortali
 iuuare mortālē. Et hęc ad æternā gloriā uia: hac pce-
 res iere romani: hac nunc cælesti passū cum liberis suis
 uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augu-
 stus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus refe-
 rendi benemerentibus gratiā mos: ut tales numinibus
 ascribant. Quippe Et omniū aliorū nomina deorum:
 Et quæ supra syderū rettuli ex hominū nata sunt me-
 ritis. Iouem quidē aut mercuriū: aliterue alios inter se
 uocari: Et esse cælestis nomē: claturæ quis non inter-
 pretatione naturæ fateatur: Irridendū uero agere cu-
 ram rerum humanarū illud quicquid est summum. An
 ne tam tristi atq; multiplici ministerio non pollui cre-
 damus dubitemusue: Vix prope est iudicare utrū ma-
 gis conducat generi hūano quādo alijs nullus est deorū
 respectus: alijs pudendus: externis famulatur sacris: ac
 digitis deos gestant: Et monstra quoq;: quæ colunt dā-
 nant: Et excogitāt cibos: imperia dira in ipos ne som-
 no quidem quieto irrogant. Non matrimonia: non li-
 beros: non deniq; quicq; aliud nisi iubētibus sacris dili-
 gunt. Alij in ipso capitolio fallunt: ac fulminantē pete-
 rant Iouem: Et hos iuuāt scelera: illos sacra sua pœnis
 agunt. Inuenit tamen inter has utraq; sententias me-
 dium sibi ipā mortalitas numen: quominus etiam pla-
 na de deo coniectatio esset. Toto quippe mundo Et lo-
 cis omnibus: omnibusq; horis: hominū uocibus fortuna
 sola inuocatur: Et una nominatur: una accusatur: una

fortuno

LIBER

agitur rea: una cogitatur: sola laudatur: sola arguitur:
 & cum cōitijs colitur: uolubilisq; a plerisq; uero &
 cæca etiā existimata: uaga: inconstans: incerta: uaria:
 indignorūq; faulrix: huic omnia expensa: huic omnia
 feruntur accepta: & in tota ratione mortalium sola
 utrāq; paginā facit. Adeoq; obnoxia sumus sortis: ut
 fors ipsa pro deo sit: qua deus probatur incertus. Pars
 alia & hanc pellit: astroq; suo euctus assignat: & na
 scendi legibus semelq; in omnes futuros nunq; deo de
 cretum. In reliquū uero ociū datur. Sedere cœpit sentē
 tia hæc: pariterq; & eruditū uulgus & rude in eam
 cursu uadit. Ecce fulgurū monitus: oraculorū præcita:
 aruspiciū prædicta: atq; etiam parua dictu in augurijs
 sternutamenta: & offensiones pedū. Diuus Augustus
 læuū prodidit sibi calceū præpostere inductum: quo die
 seditione militari prope afflictus est. Quæ singula
 improuidā mortalitatē inuoluunt: solum ut inter ista
 uel certū sit nihil esse certi: nec miseriū quicq; homine
 aut superbiū: Cæteris quippe animantium sola uictus
 cura est. In quo sponte nature benignitas sufficit: uno
 quidem uel præferēda cunctis bonis. q; de gloria: de pe
 cunia: ambitione: superq; de morte non cogitant. Verū
 in his deos agere curam rerum humanarū credi ex usu
 uitæ est: pœnasq; maleficijs aliquando seras occupato
 deo in tanta mole: nunq; autē irritas esse. Nec ideo pxi
 mum illi genitum hominem: ut uilitate iuxta beluas
 esset imperfectæ uero in homine naturæ præcipua sola
 tia: ne deū quidem posse omnia. Namq; nec sibi potest
 mortē cōsciscere: si uelit: quod homini dedit. optimū in
 tantis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare aut
 reuocare defunctos: nec facere ut qui uixit non uixerit:
 qui honores gessit: non gesserit. Nullūq; habere in præ

terita ius præterq̃ obliuionis. Atq; (ut facietis quoq; argumentis societas hæc cū deo copuletur) ut bis dena uiginti non sint: ac multa similiter efficere nō posse. Per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potentia. Id quoq; esse quod deū uocamus. In hæc diuertisse nō fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionē de deo.

De Natura Syderū Errantium.

Ca. VIII.

In redeamus ad reliqua naturæ sydera: quæ affixa diximus mundo: non illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora pauperibus: obscura defectis: & pro sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Quia nec cum suo quæq; homine orta moriuntur: nec aliquē extinguui decidua significant. Non tanta cælo societas nobiscum est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderū fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneā uim abundantia reddunt. Cum decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accēsis liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna est cælestibus natura intextentibus mundū: intextuq; concretis. Potentia autē ad terram magnopere eorū pertinens: quæ propter effectus claritatēq; & magnitudinē in tāta subtilitate nosci potuerūt: sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum quoq; cæli ratio in terræ mentione aptius dicitur: q̃n̄ ad eam pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse: hoc est rerum fores aperuisse Anaximander. Milesius traditur primus olimpiade. lvij. Signa deinde i eo Cleostratus: & primū arietis ac sagitarij. Sphærā ip̄am ante multo atlas. Nunc relicto ip̄ius mūdi corpore reliqua inter cælum terrasq; tractentur. Summum esse quod uocant Saturni sydus: ideoq; minimum uideri: & maximo

a iiij

LIBER

ambire circulo : ac .xxx . anno ad breuissima sedis suæ
 principia regredi certum est . Omnium autē errantium
 syderum meatus iterq; ea solis & lunæ contrariū mū-
 do agere cursum : id est læuum : semper illo in dextram
 præcipiti : & quæ assidua conuersione immensæ cele-
 ritatis attollatur ab eo : rapianturq; in occasum . aduer-
 so tamen ire motu : per suos quæq; passus ita ferri ne cō-
 uolutus der eandem in partem æterna mūdi uertigine
 ignauo globo torpeat : sed findatur aduerso syderū uer-
 bere discretus & digestus . Saturni autem sydus geli-
 dæ ac rigētis esse naturæ : multoq; ex eo inferiorem Io-
 uis circulū : & ideo motu celeriore duodenis circūagi
 annis . Tertiū Martis . quod quidā Herculis uocat : ignea
 ardenti solis uicinitate binis fere annis conuerti . Ideo-
 q; huius ardore nimio & rigore Saturni interiectum
 ambobus ex utroq; tēperari iouē : salutaremq; fieri de
 inde solis meatum esse partium quidem trecentarum .
 lx . Sed ut obseruatio umbrarū eius redeat ad notas q;
 nos annis dies adiici : superq; quartā partē diei . Quā
 ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur
 ut temporū ratio facilius solis itineri congruat . Infra
 solē ambit ingens sydus appellatum Veneris : alterno
 meatu uagum : ipsiq; cognominibus æmulum solis &
 lune : præueniens quippe & ante matutinū exoriēs : luci
 feri nomē accipit : ut sol alter : diēq; maturās . Cōtra ab
 occasu refulgēs nūcupatur uesp : ut progās lucē : uicēq;
 lunæ reddēs . Quā naturā eius Pythagoras Sānius pri-
 mus dephēdit olympiade circiter . xli . q; fuit urbis Rōæ
 annus cxli . Largiori magnitudie extra cūcta alia syde-
 ra est claritatis qdē tantæ ut unius huius stellæ radijs
 umbræ reddantur . Itaq; & in magno nominū ambitu
 est . Alij eñ Iunonis : ali j ifidis : ali j matris deum appelo-

lauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nāq; in alterutro exortu genitali rore conspergens nō ter-
ræ modo conceptus implet: uerum animantium quoq;
omnium stimulat. Signiferi autem ambitum peragit
tricenis & duo de quinquagenis diebus: ab sole nunq;
absistens partibus sex atq; quadraginta longius (ut Ti-
meo placet) Simili ratione sed nequaquā magnitudine
scilicet aut ui proximū illi Mercurij sydus a quibusdā
appellatū Apollinis inferiore circulo fertur. ix. diebus
ociore ambitu modo ante solis exortū: modo post occa-
sum splendens: nunq; ab eo. xxij. partibus remotius: ut
Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horū
syderū statio est: neq; cōiūnis cū supradictis. Nāq; ea
& quarta parte cæli a sole abesse & tertia: & aduer-
sa soli sæpe cernuntur: maioresq; alijs habent cūcta ple-
næ conuersionis ambitus in magni anni ratiōe dicēdos.

De lunæ Natura.

Ca. ix.

Ed omnium admirationē uincit nouissimū sy-
s dus terrisq; familiarissimū: & in tenebrarū
remediū ab natura reptū lunæ multiformis:
hæc abigua torfit igenia cōtēplatiū: & p̄ximū ignora-
ri sydus maxime indignātium: crescens semper: aut se-
nescens. Et modo curuata in cornua: modo æqua ppor-
tione diuisa: mō sinuata in orbē: maculosa: eodēq; subi-
to prænitens: immēsa orbe pleno: ac repēte nulla: alias
pernox: alias sera: & parte diei solis lucē adiunans: de-
ficiens: & in defectu tamen conspicua. Quæ mensis
exitu latet cum laborare non creditur. Tam uero humi-
lis & excelsa: & ne id quidem uno modo: sed alias ad-
mota cælo: alias cōtingua montibus: nunc in aquilonē
elata: nunc in austros deiecta. Quæ singula in eam de-
prehendit hominū primus Endymion: & ob id amore

LIBER

eius captus fama traditur. Nō sumus profecto grati
erga eos: qui labore curaq; lucē nobis aperuere. In hac
luce mira quoq; humani ingenij peste sanguinē: & cæ
des condere annalibus iuuat: ut scelera hominū noscan
tur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq;
minimo ābitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei
parte peragit spatia eadem: quæ Saturni sydus altissi
mum. xxx. ut dictum est annis: dein remorata in coitu
solis biduo: cum tardissime a tricesima luce rursus ad
easdem uices exit. Haud scio an omniū quæ in cælo præ
nosci potuerunt magistra in. xij. spacia mensium opor
tere diuidi annum: quando ipsum totiens solem redeū
tē ad principia consequitur. Solis fulgore eam ut reli
qua sydera tegi: siquidem in totum mutuata ab eo luce
fulgere: qualē in percussu aquæ uolitare cōspicimus.
ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humo
rem: atq; etiam augere: quem solis radij assumāt. ideo
& in æquali lumine aspici: quia ex aduerso demū ple
na reliquis diebus tantū ex se terris ostendat: quantum
ex sole ipsa concipiat. In coitu quidē non cerni: quoniā
haustum omnē lucis auersa illo regerat: unde acceperit
Sydera uero haud dubie hūore terreno pasci: qā orbe
dimidio nonnunq; maculosa cernantur: scilicet nondū
suppetente ad hauriendum ultra iuxta ui. Maculas enī
non aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

De defectu Solis & Lune & de nocte. Ca. x.
Effectus autem suos & solis rem in tota con
d templatione naturæ maximæ mirā & ostē
to similē eorū magnitudinum umbræq; indi
ces existere. Quippe manifestū est solē interuentu lu
næ occultari: lunāq; terræ obiectu: ac dices reddi eosdē
solis radios luna interpositu suo auferēte terræ: terraq;

lunæ. Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras:
 rursumq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse
 noctem q̄ terre umbram. Figuram autem umbræ similē
 metæ ac turbini inuerso: quando mucrone tantum in=
 gruat: neq; lunæ excedat altitudinem: quoniā nullum
 aliud sydus eodē modo obscuretur. & talis figura sem=
 per in mucronē deficiat. Spatio quidem consumi um=
 bras indicio sunt uolucrum prealti uolatus. Ergo confi=
 nium illis est aeris terminus initiumq; ætheris. Supra
 lunā pura omnia ac diurnæ lucis plena. A nobis autē
 per noctem cernuntur sydera ut reliqua lumina & te=
 nebris. Et propter has causas nocturno tēpore deficit
 luna. Stati autem atq; menstrui non sunt utriq; defe=
 ctus ppter obliquitatē signiferi: lunæq; multiuagos (ut
 dictū est) flexus: nō semp in scrupulis partiū cōgruēte
 syderū motu. De syderū magnitudine. Ca. xi.

Aec ratio mortales animos subducit in cælū
 h ac uelut inde contemplantibus triū maxima
 rum rerum naturæ partiū magnitudinē de=
 tegit. Non posset quippe totus sol adimi terris inter=
 cedente luna: si terra maior esset quam luna tertia ex
 utraq; uastitas solis oculorum argumētis aperitur: ut
 non sit necesse amplitudinem eius cōiectura animi
 scrutari. Immensum esse constat: quia arborū in limiti=
 bus porrectarū in quotlibet passuū milia umbras pa=
 ribus iaciat interuallis: tanq̄ toto spacio medius. Et q̄a
 per æquinotium omnibus in meridiana plaga habitā=
 tibus simul fiat a uertice. Item quia circa solstitialem
 circulum habitantium meridie ad septemtrionem um=
 bre cadant: ortu uero ad occasum: quæ fieri nullo modo
 possent: nisi multo esset maior q̄ terra: nec nō montem
 idam exoriens latitudine exuperat dextra lenaq; large

LIBER

amplectens: præsertim discretus tanto interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: sicut terræ paruitatē ipsa deficiens. Namq; cum sint tres umbrarum figuræ: constetq; si par lumini sit materia: quæ iactat umbrā: colūnæ effigie iaci: nec habere finē. Si uero maior materia q̄ lumē: turbinis recti: ut sit inum eius angustissimū: & simili modo infinita lōgitudo. Si minor materia q̄ lux: metæ existere effigie in cacuminis fine desinētem: talemq; cerni umbram deficiente luna palam fit: ut nulla amplius relinquitur dubitatio superari magnitudine terrā. Id quidem & tacitis ipsius naturæ indicij. Cur em̄ partitis uicibus anni brumalis abscedit? ut noctium opacitate terras reficiat: exusturus haud dubie: & sic quoq; exurens quadā in parte: tanta magnitudo eius est.

Quæ q̄s inuenerit in obseruatōe cælesti. Ca. xij.
 T rationē quidem defectus utriusq; primus
 e romani generis in uulgus extulit Sulpitius
 Gallus: qui cons. cū. M. Marcello fuit: sed tū
 tribunus militum sollicitudine exercitu liberato: pri-
 die q̄ Perses rex superatus a Paulo est: in concione ab
 imperatore productus ad precipinendam ecclipsim: mox
 & composito uolumine. Apud græcos autē inuestiga-
 uit primus omniū Thales Milesius olympiadis. xlvij.
 anno quarto: predicto solis defectu: qui sub Aftyage re-
 ge factus est urbis conditæ anno. clxx. Post eos utriusq;
 syderis cursum in sexcentos annos præcinuit Hippar-
 cus menses gentium diesq; & horas: ac citus locorū: &
 uicos populorum complexus æuo teste: haud alio mo-
 do: q̄ consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes su-
 praq; mortalium naturam tantorum numinū lege de-
 prehensa: & misera hominū mente absoluta in defe-

atibus stellarum: scelera: aut mortem aliquā syderum
 pauēte. Quo in metu fuisse Sterfichori & Pindari na-
 tum sublimia ora palam est deliquio solis: & in luna
 ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu disso-
 no auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias athe-
 niensū imperator ueritus classem portu educere: opes
 eorum afflixit. Macti ingenio & cæli interprætes re-
 rumq; naturæ capaces argumēti repertores: quos deos
 hominesq; uicistis. Quis em̄ hæc cernens: & status sy-
 derum: quoniam ita placuit appellare labores non suæ
 necessitati mortalis genitus ignoscat. Nunc cōfessa de
 ijsdem breuiter atq; capitulatim attingā: ratione ad-
 modum necessarijs locis strictimq; reddita. Nam neq;
 instituti operis talis argumentatio est: neq; omnium
 rerum afferri posse causas minus mirum est: q̄ consta-
 re in aliquibus.

De defectibus.

Ca. xiiij.

Efectus. cc. xxiiij. mēſibus redire in suos orbes
 d certum est. Solisq; defectum non nisi nouissi-
 ma primaue fieri luna: quod uocant coitum

Lunæ autem non nisi plena: semperq; circa q̄ proxime
 fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusq; syderis de-
 fectus statis diebus horisq; sub terra. Nec tamē cū fiant
 superne ubiq; cerni: aliquando propter nubila: sæpius
 globo terræ obſtante connexitatibus mundi. Intra du-
 centos annos Hipparchi sagacitate compertum est: &
 lunæ defectum aliquando quintomense a priore fieri:
 solis uero septimo. Eandē bis in triginta diebus supra
 terras occultari: sed ab alijs atq; alijs hoc cerni. quæq;
 sunt in hoc miraculo maxime mira: cum cōueniat um-
 bra terræ lunam hebetari: nunc ab occasus parte hoc ei
 accidere: nūc ab exortus. Et qua nam ratione cum solis

LIBER

exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat se-
mel iam acciderit: ut in occasu luna deficeret utroq;
super terrā conspicuo sydere. Nam ut in duodecim die-
bus utrūq; sydus quæreretur: & nostro æuo accidit im-
peratoribus Vespasianis patre. iij. filio iterum consf.

De Lunæ motu.

Ca. xiiij.

Vnam semper auersis a sole cornibus si crea-
l scat: ortus spectare: si minuatur occasus haud
dubium est. Lucere dodrantis semuntias ho-
rarum ab secunda adijcientem usq; ad plenum orbē de-
trahentemq; in diminutionem: intra. xiiij. autem par-
tes solis semper occultā esse. Quo argumento amplior
errantium stellarum q̄ lunæ magnitudo colligitur: q̄n
ille & a septenis interdum partibus emergant. Sed al-
titudo cogit minores uideri: sicut affixas cælo solis ful-
gore interdū nō cerni: cum æque die ac noctu luceant:
idq; manifestū fiat defectibus solis & prealtis puteis.

Errantium motus: & luminū canonica. Ca. xv.

Errantium autem tres quas supra solem dici-
e mus sitas: occultantur meātes cū eo. Exoriri-
tur uero matutino discedētes partibus nunq̄
amplius undenis. Postea radiorum eius contractu te-
guntur: & in triquetra a partibus. c. xx. stationes ma-
tutinas faciunt: quæ & primæ uocantur: mox in ad-
uerso a partibus. c. lxxx. exortus uespertinos. Iterumq;
in. c. xx. ab alio latere appropinquāte stationes uesper-
tinas: quas & secundas uocant: donec affectus in par-
tibus duodenis occultet illas: qui uespertini occasus ap-
pellātur. Martis stella ut proprior etiam ex quadrato
sentit radios ab. lxxxx. ptibus: unde & nomen accepit.
Is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab
utroq; exortu. Eadem stationalis senis mensibus com-

moratur in signis: alioquin bimestris cum cæteræ utraque statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo: relictoque sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atque a longissimis distantiae suæ metis solem insequuntur: adeptæque occasum matutino conduntur: ac prætereunt: mox eodẽ interuallo uesperis exoritur: usque ad quos diximus terminos. Ab his retrograditur ad solem: et occasu uespertino delitescunt. Veneris stella et stationes duas matutinam uespertinamque ab utroque exortu facit a longissimis distantiae suæ finibus. Mercurij stationes breviori momento: quã ut deprehendi possint. Hæc est luminum occultationumque ratio perplexiore motu: multisque involuta miraculis. Siquidem magnitudines suas: et colores mutant: et eadẽ ad septentrionem accedunt: abeuntque ad austrum: terrestresque proprios: aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa quã priores tradituri fatemur: ea quoque illorum esse muneris: qui primi quærendi vias demonstraverunt. Modo ne quis desperet sæcula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circolorum est: quos græci apsidas in stellis uocant: etenim græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum: alijque quã mundo: quoniam terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos: centrum cæli est: nec non signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro apsidæ suæ exurgunt. Ideoque diuersos habent orbis motusque dissimiles: quoniam interiores apsidas necesse est breviores esse.

Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur.

Ca. xvi.

LIBER

Citur a terræ centro apfides altiffimæ sunt:
 i Saturno in fcorpione. Ioui in uirgine. Marti
 in leone: Soli in geminis: Veneri in fagitta-
 rio. Mercurio i capricorno: Medijs omnium partibus.
 Et econtrario ad terræ centrum humillimæ atq; pro-
 ximæ: Sic fit ut tardius moueri uideantur: cum altiffi-
 mo ambitu feruntur. Non quia accelerēt tardentue na-
 turales motus: qui certi ac finguli funt illis: fed quia de-
 ductas ab fuma apfide lineas coartari ad centrum ne-
 cefle eft: ficut in rotæ radijs. Idēq; motus alias maior:
 alias minor centri propinquitate fentitur. Alter fub-
 limitatū caufa. quoniā a fuo centro apfidas altiffimas
 habēt in alijs fignis. Saturnus in libræ parte uicefima.
 Iuppiter cancri. xv. Mars capricorni: xxviii. Sol arietis
 xix. Venus pifcium. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna
 tauri. iiii. Tertia altitudinum ratio cæli mefura non
 circuli intelligitur: fubire eas: aut descendere per pro-
 fundum æris oculis eftimantibus. Huic connexa latitu-
 dinum figniferi obliquitatisq; caufa eft. Per hunc stel-
 læ quas diximus errātes feruntur. Nec aliud habitatur
 in terris q̄ quod illi fubiacet. Reliqua a polis fqualēt.
 Veneris tantū fteffa excedit eum binis partibus. Quæ
 caufa intelligitur efficere ut quædā animalia & in de-
 fertis mundi nafcantur. Luna quoq; per totam latitu-
 dinem eius uagatur: fed omnino non excedens eum. Ab
 ijs Mercurij fteffa laxiffime: ut tamen e duodenis parti-
 bus (tot em̄ funt latitudines) non amplius octonas per-
 erret: neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & fu-
 pra. iiii. infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas
 partes flexufo draconū meatu inæqualis. Martis stel-
 la quattuor medias. Iouis mediā & fuper eam duas.
 Saturni duas ut fol. Hæc erit latitudinū rō ad auſtrum

TABVLA

De materijs architecti: & quæ materies
ad quid utilis: & quæ firmitior materia
in tectum ca. xliij. fo. 346

De glutinanda materia: & lignis se-
tilibus ca. xliij. fo. 347

De arborū ætate: & quæ genera arbo-
rum minime durant ca. xliij. fo. 347

Summa res & historiæ & obseruationes. cxxxv.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Cor. nepote: Higino: Mas-
furio: Catone: Mutiano: L. Pisone: Trogo: Calpurnio:
Basso: Cermutio: Sex. Nigro: Cor. Bocco: Vitruuio:
Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto: Demo-
crito: Honero: Timeo: Mathematico.

Ibro decimo septimo continentur satinarum

L ac cultarum arborum naturæ.

Arborū præcia mirabilia ca. i. fo. 349

De natura cæli & arbores: & quā
partem cæli spectare debeant ca. ij. fo. 350

De societate cæli & terræ ad arbores. ca. ij. fo. 352

De qualitate regionum ca. iij. fo. 352

Genera terrarum ca. v. fo. 353

De terra quā britānia & gallia amat. ca. vi. fo. 354

De græcorum doctrina ca. vij. fo. 354

De terrarum generibus ca. viij. fo. 355

De cineris usu: et de fimo: et quæ sata
uberiorem terrā faciāt et quæ urāt ca. ix. fo. 355

De satione arborum. & quæ auulsione
nascuntur arbores ca. x. fo. 356

De transferendis seminarijs: & ul-
mis serendis & scrobibus ca. xi. fo. 358

ddd

TABVLA

De interuallis plantadarum arborum et umbris et stillicidijs et ubi pla- tari debeant.	ca. xij.	fo. 359
Quæ arbores tarde crescant: et quæ ce- leriter: et de sabina.	ca. xiiij.	fo. 360
De satione arborum et insitione: et quomodo inuenta sit tenera inserendi implastratio	ca. xiiij.	fo. 361
De uite inferenda	ca. xv.	fo. 363
De emplastratione	ca. xvi.	fo. 363
Exemplum huius rei	ca. xvij.	fo. 363
De cultura talearum: et quibus tem- poribus insitio fiat	ca. xviii.	fo. 364
Quæ arbores societate gaudeant: et de di- sciplina oblaqueadi et aculeadi.	ca. xix.	fo. 365
De salicto et harudineto: et cæteris cædijs ad perticas palos	ca. xx.	fo. 366
De culturis et disciplina excolenda- rum uinearum	ca. xxi.	fo. 367
De sulco et uinearum putatione	ca. xxij.	fo. 368
Ratio arborum	ca. xxiiij.	fo. 372
De seruadis uinis: et morbis arborum.	ca. xxiiij.	fo. 374
De prodigijs ex mutatione: et de re- medijs ex arboribus: et quæ irriga- tione proficiant: et qualiter rigand- um: et mirabilia de riguis	ca. xxv.	fo. 377
De remedijs morborum arborum	ca. xxvi.	fo. 377
De caprifigatione et stercoratione.	ca. xxvij.	fo. 378
De diuersis medicamentis arborum con- tra uenenata animalia: et cōtra for- micas: et cōtra noxia animalia	ca. xxviii.	fo. 379
Summa res et historiae et obseruationes.	d. lxxxj.	

PRIMI VOLVMINIS

Ex auctoribus.

Cor. Nepote: Catōe Cēsorio. M. Varrōe Celso: Virgilio:
Higio: Sarsenis patre & filio: Scrophā: Calurnio. Bas
so: Trago: Aemylio: Macro: Gracino: Columella: Attico
Iulio: Fabiano: Sura: Manilio: Doseno Mundo. C. Epidi
co. L. Pisone.

Externis.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Theopōpo
Hierōe rege: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xe
nophōte: Amphilocho atheniēse: Anaxipoli Tasio: Apol
lodoro Lemnio: Aristophāe Millefio: Antigono Cymeos:
Agathocle chio: Apollonio pergameno: Bacchio Mille
fio: Bione: Cherea athenienfē: Chetēsto: Item Diodoro
pricnio: Dione Colophōio: Epigene rhodio: Euagōe Tha
sio: Euphronio: Ateneo: Androtiōe: q̄ de agricultura scri
psit: Ascryōe qui itē: Lysimacho qui itē: Dionysio q̄ ma
gonē transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fe
cit: Aristādrio qui de portentis.

Ibro Decimooctavo continetur de agricul
tura.

Q̄ antiquis maximum

studiū agriculturæ fuit ca. i fo. 380

Quæ corona primo romæ ca. ij fo. 381

De iungere & actu & legibus

circa pecora: & quotiēs &

quibus temporibus fuit sum

ma utilitas annonæ: & qui

agricultura illustres

ca. iij fo. 381

Ratio de agricultura

ca. iij fo. 383

Laus agricolarū: & quæ obseruanda

in agro parando

ca. v 383

De nullarū positione: & p̄cepta

ddd ij

TABVLA

antiquorum de agro colendo	ca. vi	fo. 383
De frugū gñibus ⁊ natura	ca. viij	fo. 388
Nō oīa frumenti gña ubiq; nasci: ⁊ de reliquis i oriēte gñibus	ca. viij	fo. 389
De pistorijs et molitura et farina	ca. ix	fo. 389
De similagine: siligine: ⁊ de alijs gñi bus ⁊ de pistura	ca. x	fo. 390
De fermētis ⁊ panis faciēdi rō gña: ⁊ qñ primū pistores romæ: ⁊ de cribris ⁊ alica	ca. xi	fo. 391
De leguminibus	ca. xij	fo. 393
De rapis ⁊ napis amiternis	ca. xij	fo. 393
De lupino	ca. xiiij	fo. 394
De uitia ⁊ eruo	ca. xv	fo. 395
De feno ⁊ faragine: ⁊ de ocimo: ⁊ de medica ⁊ cytiso	ca. xvi	fo. 395
De uitijs frugū ⁊ remedijs: ⁊ qd i quoq; terræ gñe debeat seri	ca. xvij	fo. 396
De pdigijs frugū: ⁊ arādi disciplina ⁊ uomerum gñibus	ca. xvij	fo. 398
De tpibus arādi ⁊ iūctōe boū	ca. xix	fo. 398
De occādo ⁊ quodā aratōis gñe: ⁊ de iteratiōe ⁊ resectione	ca. xx	fo. 399
De cultura terræ	ca. xxi	fo. 400
Exēpla diuersarū terrarū: ⁊ sūma fertilitate ⁊ bisera uite: ⁊ aqua- rū differentia	ca. xxij	fo. 400
De qualitate terræ ⁊ stercoratōe	ca. xxij	fo. 400
De bonitate seminū ⁊ disciplina se- minandi: ⁊ quantum ex quoq; gñe frumenti in iūgero serendū: ⁊ tpi- bus serendi.	ca. xxiiij	fo. 401

PRIMI VOLVMINIS

Digestio syderū ī noctes & dies	m. xxv	fo. 402
Replicatio totius culturæ & qd quo q̄ mēse ī agro fieri oporteat	m. xxvi	fo. 404
Ne agricolæ aspiciāt stellas: sed magis tēpora serēdæ frugis: et ortus occasusq̄ syderis ī quibus dā herbis & pro stellarū ortu & occasu	m. xxvij	fo. 407
De pratis & repatione prati & cotibus & falcibus et descriptio frugum & syderum	m. xxviii	fo. 407
De tempestate utriusq̄ t̄pis & re medijs sterilitatum	m. xxix	fo. 410
De messe & tritico & palea & frumēto seruādo	m. xxx	fo. 411
De uīdemia & autūni t̄pibus	m. xxxi	fo. 413
De lunari ratione	m. xxxij	fo. 414
De uentorum rōne	m. xxxiij	fo. 415
De limitatione agrorū	m. xxxiiij	fo. 415
Pronostica tempestatum	m. xxxv	fo. 416
Sūma res & historia & obseruationes. ii. m. lx.		

Ex auctoribus.

Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Verrio flacco: L. Piso
ne: Cor. Celso: Thuranio Gracula: D. Sylano: M. Varro:
ne: Catone Censorio: Scrophia: Sarsenis patre & filio:
domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Græ
cino: Columella: Tuberone: L. Arūtio qui græce de astris
scripsit: Cæsare dictatore qui itē: Sergio: Paulo: Sabino:
Fabiano: M. Cicerōe: Calpurnio Basso: Atteio Capitone:
Manilio: Sura: Actio: qui praxidica.

Externis.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotile: Democrito: Hierone re
ddd iij

TABVLA

ge: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita
 Xenophōte: Amphiloco Ateneo: Anaxipoli Thasio: Ari
 stophāe millesio: Apollodoro Lēnio: Antigene Micanæo:
 Agatoclechio: Apollonio pgameno: Aristādro ateneo:
 Bacchio millesio: Bione solēse: Cherea atheniense: Chere
 sto: Itē Diodoro priēneo: Diōe colophonio: Epigene rho
 dio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: androcione qui
 de agricultura scripsit: Eschryone qui itēz: Lysimacho q̄
 itē: Dionysio qui Magonē transtulit: Diophāe q̄ ex Dio
 nysio epitomē fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo:
 Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: ze
 none: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximādro: Sofige
 ne: Hipparcho: Arato: Zoroastre archibio.

Ibro Decimonono continentur lini natura: et
 mirabilia.

De lini satōe & gñibus eius

& quō pficiātur. & de mappis: &
 lino non ardente: & quādo primum
 in theatris uella

ca. i

fo. 420

De sparti natura: & q̄do primum
 usus eius et quō pficiatur: et quæ sine
 radice nascātur & uiuāt

ca. ij

fo. 422

De mysi & tuberibus: et de fungis pe
 zicis laſerpitio: & magyderi: & ru
 bia & radícula

ca. iij

fo. 423

De hortorū cura ex digestiōe terræ na
 scētū pter fruges & frutices

ca. iiij

fo. 424

Natura & gñā & historia nascētū
 in hortis rerum

ca. v

fo. 426

De hortensū herbarū radicibus folijs
 floribus coloribus

ca. vi

fo. 429

Quoto die quæq; herbæ nascuntur sa

PRIMI VOLVMINIS

te: & quō quæq; formantur uel di-
geratur: & quorū singula gñā sunt

& quorū plura ca.vij fo.431

Natura et gñā & historie ad cōdimēta i

horto satarū rerū. xxxvi ca.viij fo.432

De fœniculo & canabi ca.ix fo.436

De morbis hortorū & remedia circa

formicas & culices ca.x fo.436

Quæ magis sint fortia uel minus: &

quibus falsæ aquæ prosint. ca.xi fo.437

Rō rigādorū hortorū & quæ trāslata

meliora fiāt: & de succis hortēsiōrū

& saporibus ca.xij fo.437

Summa res & historie & obseruationes. Mc.xliij.

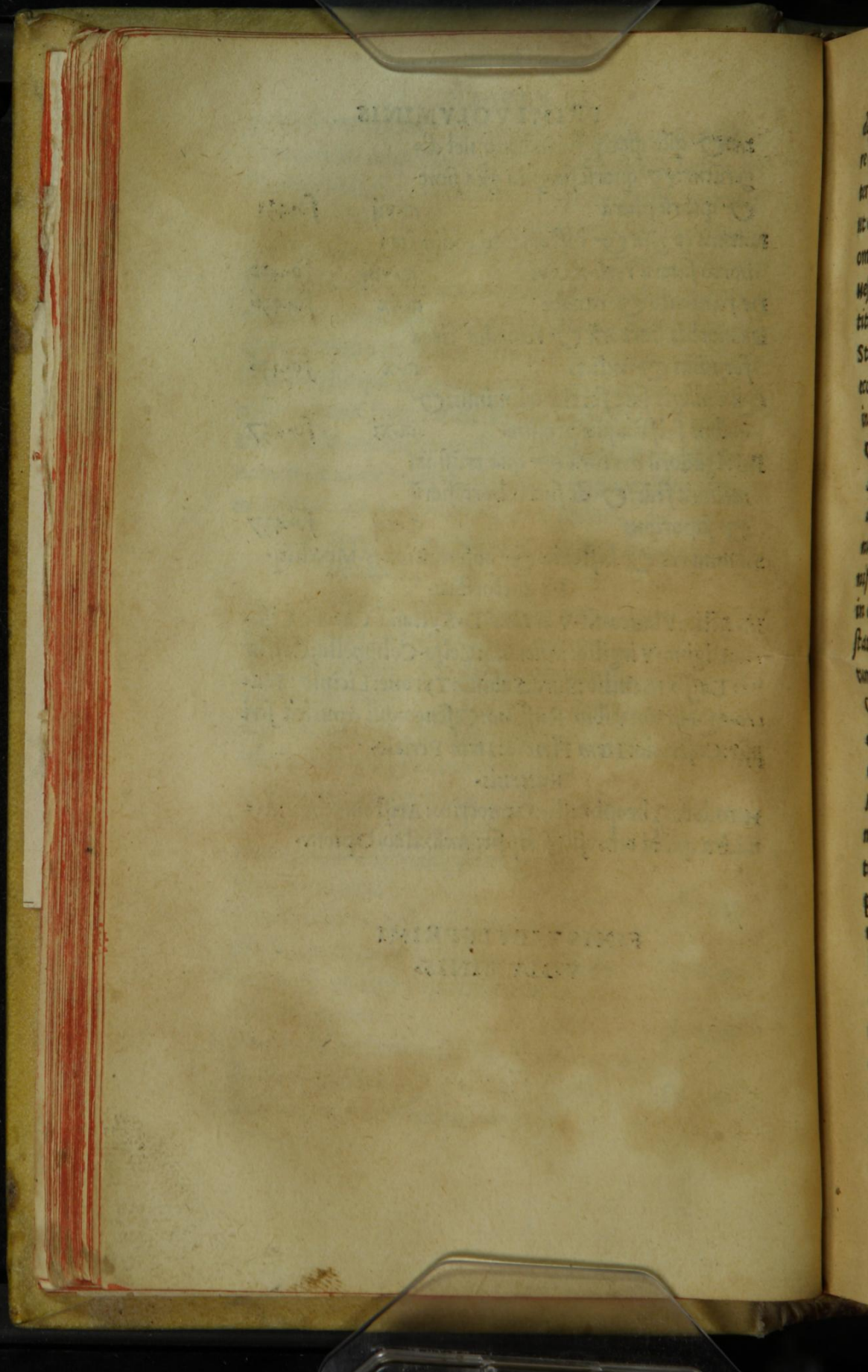
Ex auctoribus.

M. Actio: Planco. M. Varrone. D. Syllano. Catone Cēsio:
rio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso. Columella: Calfur
nio Basso Manilio: Sura: Sabino: Tyrone: Licinio: Na-
cro. Q. Hirtio: Vibio Ruffino: Cēseneo: qui æpurica scri-
psit: Castritio: Item Firmio: Item Peritio.

Externis.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Me-
nādro qui bi ochresta scripsit: Anaxilao. Opione.

FINIS TABVLE PRIMI VOLVMINIS.

descendentium: aut aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiā illā a terra subeuntium in cælum. Et pariter scandi eam quoque existimauere plerique falso. Qui ut coarguantur: aperienda est subtilitas immensa: & omnis eas complexa causas. Conuenit stellas in occasu uespertino proximas esse terræ: & latitudine: & altitudine exortusque matutinos in initio cuiusque fieri. Stationes in medijs latitudinum articulis: quæ uocantur eccleptica: perinde confessum est motum augeri: quādiu in uicino sint terræ: cū abscedant in altitudine: minui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxie approbatur. Aeq; nō est dubium in exortibus matutinis etiā numerū augeri: atque a stationibus primis tres superiores diminui usque ad stationes secundas. Quæ cum ita sint: manifestū erit ab exortu matutino latitudines scādi: quā in eo primū habitu incipiant partius adiūci motus. In stationibus uero primis & altitudine subire: quoniam tum primū incipiāt detrahi numeri: stellæque retroire: Cuius rei ratio priuatim reddēda est. Percussæ in qua diximus parte & triangulo solis radio inhibentur rectum agere cursum: & ignea ui leuantur in sublime. Hoc nō protinus intelligi pōt uisu nostro: ideoque existimantur stare: unde & nomē accepit statio. Progreditur deinde eiusdē radij uiolentia: & retroire cogit uapor percussas. Multo id magis in uespertino earum exortu toto sole aduerso: cum in summas apsidas expelluntur: minimeque cernuntur: quā altissime absunt: & minimo feruntur motu: tātō minore cū hoc in altissimis apsidū euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descenditur: partius iam se minuēte motu: nō tamē ante stationes secundas augente eum & altitudo descenditur superueniente ab alio latere radio: eadēque ui

LIBER

rursus ad terras deprimente: quæ sustulerit i cælum ex
priori triquetro. Tantum interest subeant: ne radij an
superueniant. Multoq; eadem magis in uestertino oc-
casu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio. Dif-
ficilior reliquarum: & a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum errantium.

Ca. .xvij.

Rimum igitur dicatur cum sint diuerse stels
p læ: cur Veneris stella nunq longius: xlyi. parti-
bus. Mercurius xx. a sole abscedant. Sæpe ci-
tra eas ad solem reciprocant. Conuersas habent utræq;
apsidas: ut infra solem sitæ: tantumq; circulis earū sub
terra est: quantum superne prædictarum: & ideo non
possunt abesse amplius: quoniam curuatura apsidū ibi
non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili
ratione admodum statuunt apsidum suarum margies:
ac spacia longitudinis latitudinum euagatione pēsant
At enim cur non semper ad xlyi. & ad partes. xx. per-
ueniunt? immo uero. Sed ratio canonica fallit. Nāq; ap-
paret apsidas quoq; earum moueri: q; nunq transeant
solem. Itaq; cum in partem ipsam eius incidere margi-
nes alterutro latere: tum & stellæ ad longissima sua i-
ternalla peruenire intelliguntur: cum citra fuere mar-
gines totidem partibus: & ipse ocius redire coguntur:
cum sit illa semper utriq; extremitas summa. Hinc &
ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim
celerrime feruntur in occasu uestertino: hæ tardissime
Illæ a terra altissime absunt: cum tardissime mouētur:
hæ cum ocissime. Quia sicut in illis propinquitas cen-
tri accelerat: ita in ijs extremitas circuli. Illæ ab exor-
tu matutino minuere celeritatem incipiūt: hæ uero au-
gere. Illæ retro cursum agunt a statioe matutina usq;
ad uestertina. Veneris a uestertina usq; ad matutina.

Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scāde
 re. Altitudinem uero ac solem insequi a statione matu
 tina ocissima in occasu matutino & altissima. Digre
 di autem latitudine: motumq; minuere ab exortu ma
 tutino retro quidem ire: simulq; altitudine digredi ad
 stationem uespertinam. Mercurij rursus stella utroq;
 modo scandere ab exortu matutino: digredi uero lati
 tudine a uespertino: consecutoq; sole ad xy partium in
 teruallum consistit quadriduo prope immobilis. Mox
 ab altitudine descendit: retroq; graditur ab occasu ue
 spertino usq; ad exortum matutinum. Tantumq; hæc
 & luna totidem diebus quot subiere: descendunt. Ve
 neris quidecies & pluribus subit. Rursus Saturni &
 Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiā quadrupli
 cato: Tanta est naturæ uarietas. Sed ratio euidēs. Nam
 quæ in uaporē solis nituntur: etiam descendunt ægre.
 Multa promi amplius circa hæc possunt secreta natu
 ræ legesq;: quibus ipsa seruiat: exempli gratia. In Mar
 tis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunq̃
 id stationem facere. Iouis sydere triquetrum raro admo
 dum sexaginta partibus discreto. Qui numerus sexan
 gulas mundi efficit formas. Nec exortus nisi in duo
 bus signis tantū cancri & leonis simul edere. Mercurij
 uero sydus in piscibus exortus uespertinos raro facere.
 creberrime in uirgine. In libra matutinos. Item ma
 tutinos in aquario: rarissimos in leone. Retrogradum
 in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero non
 citra. xxv. partem. Luna bis coitum cum sole in nullo
 alio signo facere q̃ geminis. Non coire aliquando in
 sagitario tantum. Nouissimam uero primamq; ea
 dem die uel nocte nullo alio in signo q̃ ariete con
 spici: id quoq; paucis mortalium contingit. Et inde

b ij

LIBER

fabula cernendi lynceo. Non comparere in cælo Sa-
turni sydus & Martis cum plurimum diebus. clxx. Io-
uis. xxxvi. aut cum minimum denis detractis diebus.
Veneris. lxix. aut cū minimū. liij. Mercurij. xiiij. aut cum
plurimum. xvij.

Quæ ratio colores eorum mutet. Ca. xvij.

Olores ratio altitudinem temperat: siquidem
earum similitudinem trahunt: in quarū aera
uenere subeundo: tingitq; appropinquantēs
utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in palorē.
Ardentior in ruborem: Ventosus in horrorem. Sol atq;
commisuræ absidū extremæq; orbitæ a terra in obscu-
ritatem. Suus quidem cuiq; color est. Saturno cādīdus.
Ioni clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Vesperī re-
fulgens. Mercurio radians. Lunæ blandus. Soli cū ori-
tur ardens postea radians. His causis connexo uisu &
earum quæ cælo continentur. Namq; modo multitudo
conferta inest circa dimidios orbes lunæ: placida nocte
leniter illustrāte eas. Modo raritas ut fugisse miremur
plenilunio abscondente: aut cum solis supraue dictarū
radij uisus perstrinxere nostros. Et ip̄a autem luna in-
gruentiū solis radiorum aut dubie differentias sentit:
hebetante cæteros inflexus mūdi conuexitate eos: præ-
terq; ubi recti angulorū competunt ictus. Itaq; in qua-
drato solis diuidua ē: in triquetro semi nā ābitur orbe:
impletur autem in aduerso: rursusq; minuens easdem
effigies paribus edit interuallis: simili ratione qua su-
pra solem tria sydera.

Solis motus & dierū inequalitatis rō. Ca. xix.

Ol autem ipse quattuor differentias habet
bis æquata nocte diei: uere & autumnō:
& in centrū incidens terræ octauis in par-

tibus arietis ac libræ. Bis permutatis spatijs in auctū
diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis uero
solstitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis cā
obliquitas est signiferi: cū pars æqua mundi super subo
terq; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in
exortu suo consurgunt: signa longiore tractu tenent lu
cem: quæ uero obliqua ociores transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. Ca. xx.

Atet plærosq; magna cæli affectatiōe cōper
tum a principibus doctrine uiris supernorū
triū syderū ignes esse: q̄ decidui ad terras ful
minum nomē habeant. Sed maxime ex ijs medio loco
siti: fortassis qm̄ contagiū nimij humoris ex superiore
circulo: atq; ardoris ex subiecto per hunc modū egerat
Ideoq; dictū Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrā
te ligno carbo cum crepitu: sic a sydere cælestis ignis ex
puitur: præscita secum afferēs: ne abdicata quidem sui
parte in diuinis cessante operibus. Idq; maxima turba
to fit aere: quia collectus humor abundantiam stimu
lat: ut quia turbatur quodā ceu granidi syderis partu.

Intervalla syderum. Ca. xxi.

Intervalla quoq; syderū a terra multi idaga
re tentauerunt. Et solē abesse a luna unde ui
ginti partes: quantū lunā ipam a terra pro
diderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad
lunā. cxxv. milia stadiorū esse collegit. Ab ea usq; ad so
lem duplum. Inde ad duodecim signa triplicatum. In
qua sententia Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. Ca. xxij.

Ed pythagoras interdū ex musica ratione ap
pellat tonū: quantū absit a terra luna. Ab ea
ad Mercuriū spacij eius dimidium: et ab eo

b iij

LIBER.

ad Venerem. A qua ad solem sesquiplum. A sole ad Martem tonum. i. quantū ad lunam a terra. Ab eo ad Iouē dimidium: & ab eo ad Saturnū dimidium. Et inde sesquiplum ad signiferum. Ita septem tonos effici: quam diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem cōcentus. In ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriū Phto: go. Iouem phrygio: & in reliquis similia iucunda magis q̄ necessaria subtilitate.

De mundi geometria.

Ca. xxij.

Tadium. cxxv. nostros efficit passus: hoc est
s pedes sexcentos. xxv. Possidonius non minus
xl. stadiorum a terra altitudinem esse: in qua
nubila ac uenti nubesq; pueniant. Inde purum liquidū
q; & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunā
uicies centum. M. stadiorū. Inde ad solem quinquies mi
lies. Eo spatio fieri ut tam immēsa eius magnitudo nō
exurat terras. Plures autem nubes nōingentis stadijs in
altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc &
inextricabilia: sed tam prodenda: q̄ sunt prodita: quis
tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̄ falacis
possit non repudiari: si cui libeat altius ista prosequi.
Nec ut mensura (id enim uelle pene dementis ocij est) s̄
ut tantum coniectanti animo constet estimatio. Nam
cum trecentis. lx. & fere sex partibus orbis solis ex cir
cuitu eius patere appareat circulum per quē meat: sem
perq; dimetiēs tertiam partem ambitus: & tertiæ pau
lominus septimam colligat: apparet dempta eius dimi
dia: quoniam terra centralis interueniat. Sextam uero
partem huius immensi spatij quod circa terram circu
li solaris animo comprehenditur inesse altitudinis spa
tio. Lunæ uero duodecimam: quoniam tanto breuiore q̄
sol ambitu currit: ita ferri eam in medio solis ac terræ.

Mirum quo procedat improbitas cordis humani paruum
lo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasio-
nem impudētiæ ratio largitur: ausq; diuinare solis ad
terram spatia. Eadem ad cælum agunt: quoniam sit me-
dius sol: ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueni-
at ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat septi-
mas: tantas habere circulum duo & uicesimas: tanquā
plane a perpendiculari mensura cæli constet. Aegyptia
ratio quam Petosiris & Necepsos ostendere: singulas
partes in lunari articulo (ut dictum ē) minimo. xxxij.
stadijs paulo amplius patere colligit. In saturni am-
plissimo duplum. In solis quem medium esse diximus
utriusq; mensuræ dimidium. Quæ computatio pluri-
mum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum ad-
dito signiferi ipsius interuallo: nec numerabilis multi-
plicatio efficitur.

De repentinis syderibus.

Ca. xxiiij.

Estant pauca de mūdo. Nāq; & in ipso cælo

stellæ repēte nascūtur plura earū genera.

De cometis & cælestibus prodigijs: natura

& situ: & generibus eorum.

Ca. xxv.

Ometas græci uocāt: nostri crinitas horrētes
crine sanguineo: & comarum mō in uertice
hispidas. Idem pogonias: qbus inferiore ex
parte in speciem barbæ longe pmittitur iuba: Acōtiæ
aculi modo uibrantur ocissimo significato. Hæc fuit de
qua qnto cōsulatu suo Tyberius imperator Cæsar p̄cla-
ro carmine p̄scripsit ad hūc diē nouissime uisam. Eas-
dem breuiiores & in mucronem fastigiatas xiphias uo-
cauere: quæ sunt omnium palidissime: & quodam gla-
dij nitore: ac sine ullis radijs: quos chryseus auro nomi-
ne similis: colore autem electo raros e margine emittit.

b iiij

LIBER

Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ
 lucis. Ceratias cornus speciem habet: qualis fuit: cum
 græcia apud salamina depugnauit. Lampades arden-
 tes imitantur faces. Hippeus equinas iubas celerri-
 mi motus: atq; in orbem circa se euntis. Fit & candi-
 dus cometes argenteo crine ita refulgens: ut uix con-
 tueri liceat: specieq; humana dei effigiem in se ostēdes.
 Fiunt & hirti uillorum specie & iuba aliqua circun-
 dati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta ē olym-
 piade cētesima octaua: urbis anno. ccclxxxviii. Breuiſ-
 ſimum quo cernerentur ſpaciū ſeptem dierum anno-
 tatum eſt: longiſſimum octoginta. Mouentur autē ali-
 errantium modo: ali- immobiles hærent. Omnes ferme
 ſub ipſo ſeptemtrione aliqua eius parte non certa: ſed
 maxime in candida: quæ lactei circuli nomen accepit.
 Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni. nemini comp-
 tum alteri: quod equidem ſciam. Vētos autem ab ijs gra-
 ues æſtusq; ſignificari. Fiunt. & hybernis mēſibus &
 in aſtrino polo: ſed ibi citra ullum iubar. Diraq; com-
 perta æthiopum & ægypti populis: cui nomē æui eius
 rex dedit Typon: ignea ſpecie: ac ſpiræ modo intorta: ui-
 ſu quoq; toruo: nec ſtella uerius q̄ quidaz igneus nodus.
 Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis cæterisq;
 crines. Sed cometes nunq̄ in occaſura parte cæli eſt. Ter-
 rificum magna ex parte ſyduſ ac non leuiter piatū: ut
 ciuili motu Octauio conſule. Iterumq; Pompeij & cæ-
 ſaris bello. In noſtro uero æuo circa ueneficiū quo Clau-
 dius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni: ac de-
 inde principatu eius aſſiduum prope ac ſæuū. Refer-
 re arbitrantur in quas partes ſeſe iaculetur: aut cuius
 ſtellæ uires accipiat: quasq; ſimilitudines reddat: & q̄
 bus in locis emicet. Tibiarum ſpecie arti muſicæ porten-

dere. Obscenis autem moribus in uerendis partibus. Si-
gnorum ingenijs & eruditioni si triquetram figuram
quadrataeque partibus angulis ad aliquos perennium
stellarum situs edant. Venena fundere in capite septen-
trionalis: austrinae serpentis. Cometes in uno totius
orbis loco colitur in templo romae admodum faustus
Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiente eo a-
peruit ludis: quos faciebat. Veneris genitricis: non mul-
to post obitum patris Caesaris in collegio ab eo institu-
to. Namque his uerbis id gaudium perdidit. Iis ipsis ludorum
meorum diebus sydus crynitum per septem dies in regione
caeli sub septentrionibus est conspectum. Idoriebatur cir-
ca undecimam horam diei: clarumque & omnibus terris
conspicuum fuit. Eo signo significari uulgus credidit
Caesaris animam inter deorum immortalium numina re-
ceptam quo nomine id insigne simulacro capitis eius
quod mox in foro consecrauimus: adiectum est. Haec ille
in publicum. Interiore gaudio sibi illum natum se sequi
in eo nasci interpretatus est: & ut uerum fateamur:
salutare id terris fuit. Sunt qui & haec sydera perpe-
tua esse credant: suoque ambitu ire: sed non nisi relicta a
sole cerni. Alij uero quod nasci humore fortuito & ignea
ui: ideoque solui.

Hipparcus de syderibus per exempla hystorica: faces
lapides: trabes: bolides: & chasma caeli. Ca. xxvi.

Dem Hipparcus nunquam satis laudatus: ut quo
i nemo magis approbauerit cognationem cum ho-
mine syderum: animasque nostras partem esse caeli
nouam stellam & aliam in aëre suo genitam deprehendit:
eiusque motu qua die fulsit ad dubitationem est adductus:
an ne hoc saepius fieret: mouereturque & ex quas puta-
mus affixas. Idemque ausus rem etiam ideo improbam annu-

LIBER

merare posteris stellas: ac sydera ad normam expange
re organis excogitatis: per quæ singularum loca atq;
magnitudines signarunt: ut facile discerni posset ex eo:
non modo an obirent: nascerenturq;: sed an omnino ali
qua transirent mouerenturue. Item an crescerent mi
nuerentq;: cælo in hæreditate cunctis relicto: si quisq;
rationem eam caperet inuentus esset. Emicant & faces
non nisi cum decidunt uisæ. Qualis Germanico Cæsa
re gladiatorum spectaculum edente præter ora populi
meridiano transcurrit. Duo genera earum. Lampades
uocant plane faces. Alterum bolidas: qualem mutinense
bus malis uisum est. Distant q; faces uestigia longa fã
ciunt priore ardente parte. Bolidis uero perpetua ardens
longiorem trahit limitē. Emicant & trabes simili mo
do: quas docos uocant: quales cum lædemonij classe ui
cti imperium græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hitans
quem uocant chasma.

De cæli coloribus.

Ca. xxvij.

It & sanguinea sp̃e: quo nihil terribilius
f mortalium timori est. Incendium ad terras
cadens inde. Sicut olympiadis centesimæ se
ptimæ anno tertio cum rex Philippus græciam quate
ret. Atqui hæc ego ratis temporibus naturæ ut cætera
arbitror existere: non ut pleriq; uarijs de causis quas in
geniorum acumen excogitat. Quippe ingentium ma
lorum fuere p̃nuntia. Sed ea accidisse non quia hæc fã
cta sunt arbitror: uerum hæc ideo facta quia incursura
erant illa: raritate autem occultam eorum esse ratio
nē: ideoq; non sicut exortus supradictos defectusq; &
multa alia nosci.

De flamma cæli

Ca. xxviii

Ernūtur ☿ stellæ cum sole totis diebus ple-
 rūq; ☿ circa solis orbem cū spem coronæ:
 ☿ uersicoloris circuli: Qualiter Augusto
 Cæsare in prima iuuenta urbem intrante post obitū
 patris ad nomen ingens capeffendum.

De coronis cælestibus

Ca. xxix.

Xi sunt eadem coronæ circa lunam ☿ circa
 nobilia astra cælo quoq; in hærentia. Circa so-
 lem arcus apparuit. L. Opimio. iij. Q. Fabio
 ij. consf. orbis. L. portio. M. Acilio.

De circulis repentinis.

Ca. xxx.

Irculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutulio
 consf. Fiunt prodigiosi ☿ longiores solis de-
 fectus qualis occiso dictatore Cæsare: ☿ An-
 toniano bello totius pene anni calore continuo.

Plures soles

Ca. xxxi.

T rursus plures soles cernuntur: nec supra ip-
 sum nec infra: sed ex obliquo: nunq̄ iuxta: nec
 contra terram: nec noctu: sed aut oriente aut
 occidente. Semel in meridie conspecti in bosphoro pro-
 duntur: qui a matutino tempore durauerunt in occasū.
 Trinos soles antiqui sæpius uidere. Sicut Sp. Postumio
 Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Do-
 lobella ☿ M. Lepido. L. Planco consf. ☿ nostra ætas
 uidit Diuo Claudio principe consulatu eius Cornelio
 Orfito collega. Plures simul q̄ tres nisi ad hoc æui nūq̄
 produntur.

Plures lunæ

Ca. xxxij.

Vnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. An-
 nio consf. apparuere: quos pleriq; appellaue-
 runt soles nocturnos.

Dierum lux nocte.

Ca. xxxiij.

LIBER

Vmē de cælo noctu uisum est. C. Cecilio. Cn.

l Papirio consf. & sæpe alias ut diei species noctu luceret.

Clypei ardentes. Ca. xxxiiij.

c Lypens ardens ab occasu ad ortum scintillās trāscurrit solis occasum. L. Valerio. Cn. Mario consf.

Ostentum cæli. Ca. xxxv.

s Cintillaz e stella cadere: & augeri terræ ap propinquantem: ac postq̄ in lunæ magnitudinem facta sit illuxisse cœi nubillo die. Deincum in cælum se reciperet: lampadem factam semel unq̄ proditur. Cn. Octavio. C. Scribonio consf. Vidit hoc Licinius Syllanus proconsul cum comitatu suo.

De discursu stellarum. Ca. xxxvi.

f Ieri uidetur & discursus stellarum nunquā temere: ut nō ex ea parte truces uenti cooriātur: & ex iis tunc procellæ in mari terrisq̄.

De stellis castoribus. Ca. xxxvij.

u Idi in nocturnis militum uigilijs inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies: eæ & antenis nauigantium alijsq̄ nauium partibus cœi uocali quodam sono insistent: ut uolucres sedem ex sede mutātes. Graues cum solitariae uenere: mergētesq̄ nauigia: & si in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ autem salutare: & prosperi cursus prenunciæ: quarum aduentu fugari diram illam ac minacez appellatamq̄ Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant: eosq̄ in mari deos inuocant. Hominum quoq̄ capita uespertinis horis magno præfagio circumfulgēt. Omnia incerta ratione & in naturæ maiestate abdita.

De aere. Ca. xxxviij.

Attenus de mundo ipso syderibusq; Nunc re
hliqua cæli memorabilia. Namq; & hoc cæ-
 lum appellauere maiores: quod alio nomine
 æra: omne quod inani simile: uitalem hunc spiritum
 fundit. Infra lunam hæc sedes: multoq; inferior. Vt ani-
 maduerto propemodum constare: infinitum ex superio-
 re natura aeris & terreni halitus miscens utraq; sorte
 confunditur. Hinc nubila: tonitrua: & alia fulmina.
 Hinc grâdines: & pruinæ: imbres: procellæ: turbines.
 Hinc plurima mortalium mala: & rerum naturæ pu-
 gna secum. Terrena in cælum tendentia deprimit syde-
 rum uis. Eademq; quæ spõte non subeant: ad se trahūt.
 Decidunt imbres. Nebulæ subeunt. Siccantur amnes.
 Ruunt grandines. Torrent radii: & terram in mediū
 undiq; impellunt. Iidem infracti resiliunt: & quæ po-
 tuere: auferunt secum. Vapor ex alto cadit: rursumq; in
 altum reddit. Venti ingruūt inanes. Iidemq; cum rapi-
 na remeāt. Totus animalū haustus spiritum e sublimi
 trahit. At ille contra nititur. Tellusq; ut inani cælo spi-
 ritum infundit. Sic ultro citro comeante natura: ut tor-
 mento aliquo mundi celeritate discordia accendatur.
 Nec stare pugna licet: sed assidue rapta cōuoluitur. Et
 circa terram immenso rerum quasi globo tendit subin-
 de per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc re-
 gnum. Itaq; præcipua eorum natura ibi: & ferme reli-
 quas complexa causas: quoniam & tonitruum & ful-
 minum iactus horū uiolentiæ pleriq; assignant. Quin
 & ideo lapidibus pluerè interim q̃ uento sint rapti:
 & multa similiter. Quāobrē plura simul dicēda sunt.

De æstatis tempestatibus. Ca. xxxix.

t Empestatu; rerūq; quasdā statas esse causas
 quasdam uero fortuitas: aut adhuc rationis

LIBER.

incompertæ manifestum est. Quis enim æstates & hyemes quæq; in temporibus annua uice intelliguntur syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura temperando intelligitur anno: sic reliquorum quoq; syderum propria est quibusq; uis: & ad suam cuiq; naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fecunda. Alia concreti in pruinas: aut coacti in nives: aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis: Alia uaporis. Alia roris. Alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent existimari: quanta cernuntur: cum esse eorum nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæq; motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus imbris faciunt. Nec meantium modo syderum hæc uis est: sed multorum etiam adherentium cælo quotiens errantium accessu impulsæ: aut cōiectu radiorum exstimulata sunt. Qualiter in suculis sentimus accidere: quas græci ob id pluuiio nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quædam statimq; temporibus ut hædorum exortus arcturi uero sydus non ferme sine procellosa grandine emergit.

De caniculæ exortu.

Ca. xl.

Am caniculæ exortu accendi solis uapores
 n quis ignorat? Cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo. Fluctuāt in cælis uina. Mouentur stagna. Origem appellat ægyptus feram: quam in exortu eius cōtrastare: & cōtueri tradit: ac uelut adorare cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi non est dubium.

Vis temporum anni statua.

Ca. xli.

q Vin in partibus quoq; signorum quorūdam
 suis inest: ut autumnali æquinoctio bruma
 q; cum tempestatibus confici sydus intelligi-
 mus. De incertis tempestatibus. Ca. xliij.

n Ec hymbribus tantum tempestatibusq; sed
 multis & corporum & ruris experimētis.

Afflantur alij sydere. Alij commouentur sta-
 tis temporibus: alio: nervis: capite: mente. Olea & po-
 pulus alba & salices folia solstitio circunagunt. Flo-
 ret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pu-
 legij. Rumpuntur intente spiritu membranæ. Miretur
 hoc qui non obseruet quotidiano experimento herbam
 unam: quæ uocatur heliotropium abeuntem solem in-
 tueri semper: omnibusq; horis cum eo uerti: uel nubilo
 obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum
 conchyliorumq; & concharum omnium corpora au-
 geri: & rursus minui. Quin & soricum fibras respon-
 dere numero lunæ exquisiuere diligentiores. Minimum
 q; animal formicam sentire uires syderis interlunio
 semper cessantem. Quo turpior homini inscitia est: fa-
 tenti præcipue iumentorum quorundam in oculis mor-
 bos cum luna increfcere ac minui. Patrocinaur uasti-
 tas cæli immensa discreta altitudine in duo atq; se-
 ptuaginta signa. Hæ sunt rerum aut animantium effi-
 gies: in quas digessere cælum periti. In his quidam mil-
 le sexcentas annotauere stellas insignes uidelicet effectū
 uisue. Exempli gratia in cauda tauri septem quas ap-
 pellauere Vergilias. In fronte fuculas. Boonetem quæ se-
 quitur septentriones.

De imbribus.

Ca. xliij.

e Xtra has causas non negauerim existere im-
 bres uentosq;: quoniam humidā a terra alias

LIBER.

uero propter uapores fumidam exhalare caliginē certum est. Nubesq; liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni. Desitas earum corpusq; haud dubio coniectatur argumento: cū solem obumbrant. Perspicuū alias etiam urinantibus in quamlibet profundā aquarum altitudinem. Quare lapides pluāt. Ca. xliiij.

Gitur non eā inficias: posse in has & ignes i supernæ stellarum decidere: quales sereno sæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerū est: quando & tæla uibrata stridunt. Cum uero in nubem peruenerint: uaporem dissonum gigni ut candente ferro in aquam demerso: & fumidum uorticem uolui. Hinc nasci procellas.

De tonitruis & fulguribus.

Ca. xlv.

T si in nube luctetur flatu aut uapor tōitrua e edi: si erumpat ardens: fulmina. Si longiore tractu nitatur: fulgetra. His findi nubem: illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorum igniū plagas: ideoq; protinus corruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsi syderum depressum: qui a terra meauerit; spiritum nube cohibitum tonare: natura strangulante sonitum dum rixetur: edito fragore cum erumpat: ut in membrano spiritu intenta. Posse & atritu duz in præceps feratur illum quisquis est: spiritum accendi. Posse & afflictu nubium elidi: ut duorum lapidum sintillatibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Iis pcuti montes: ijs maria: omnesq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto statiq; de causis: & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatu posse ex arido siccoq; annhelitu terræ gigni nō ne-

gauerim. Posse & aquis aera expirantibus: qui neq;
in nebulam densetur: nec crassescat in nubes. Posse &
solis impulsu agi: quoniam uentus non aliud intelliga-
tur: q̄ fluctus aeris: pluribusq; etiam modis. Nāq; &
fluminibus & niuibus & e mari uidemus equidem
tranquillo: & alios quos uocant altanos e terra cōsur-
gere. Qui q̄dem cū e mari redeūt tropei uocantur. si p̄-
gūt apogei. Quia ratione echo reddatur. Ca. xlv.

Ontium uero flexus crebriq; uertices & con-
m flexa cubito: aut confracta in humeros iuga:
concaui uallium sinus scindunt inæqualiter:
inde resultantē aera quæ causa etiā uoces multis in lo-
eis reciprocas facit. De uentis. Ca. xlvij.

In fine uentos generant iam quidā etiam
s specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in præ-
ceps hiatu: in quē deiecto leui pondere: quā-
his trāquillo die turbini similis emicat pcella. Nomē
loco est sentaquin. Et in cyrenacia puincia rupes quæ-
dam austro traditur sacra: quā profanū sit attrectari
hois manu: confestim austro inuolvente harenas. In do-
mibus etiam multis manufacta inclusa opacitate con-
ceptacula auras suas habent: adeo causa non deest.
sed plurimū interest flatus sit an uētus: illos flatos atq;
perspirātes: quos nō tractus aliquis uerū terræ sentiūt:
qui nō aura: nō procela maris: sed appellatione quoq;
ipsa uenti sunt. Qui sine assiduo mundi incitu & cō-
trario syderū occurſu nascuntur: siue hic est ille genera-
bilis rerū naturæ spiritus huc illucq; tanq̄ in utero
aliquo uagus: siue disparili errantium syderum ictu: ra-
diorumq; multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis
syderibus exeunt his pprioribus: siue ab illis cælo affi-
xis cadunt: palam est illos quoq; legem habere naturæ

LIBER

non ignotam: etiam si nondum percognitam.

Naturæ & observationes uentorum. Ca. xlvij.

Igitur & amplius auctores græci ueteres prædidere de his obseruationibus: quo magis miror orbe tam discordi: & in regna: hoc est in membra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua inuentu perquirere inter bella presertim & infida hospitia. Pyratibus etiam omnium mortalium hostibus transitus fame tenetibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis: qui nunquam eo accessere: uerius noscant quam indigenarum scientia. Nunc uero pace tam festa: tam gaudente prouentu rerum: artiumque principe omnino nihil adijci noua inquisitione. immo ne ueterum quidem inuenta perdisci. non erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine premio alio quam posteros inuandi eruerunt. Namque mores hominum senescere non fructus. Et immensa multitudo apertum quodcumque est mare hospitalique littorum omnium appulsu nauigat: sed lucri non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intanta: id ipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius quam instituto fortassis conueniat operi. tractabo uentos: tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera.

Ca. xlvij.

Eteres quattuor omnino seruire per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox indicatum est secuta ætas octo addidit: ratione nimis subtili & conscissa. Proximis inter utraque media placuit ad breue numerum additis quattuor. Sunt ergo bini in quattuor cæli partibus. Ab oriente equinoctiali subsolanus Ab oriente brumali uulturnus. illum apeliotem: hunc græci

eurum appellant. A meridie auster. Et ab occasu brumali africanus: noton & liba nominant. Ab occasu æquinoctiali fauonius. Ab occasu solstitiali chorus: zephyron & argesten uocant. A septentrionibus septentrio. Interq; eum & exortum solstialem aquilo. A parctias dicti & boreas. Numerosior ratio quattuor ijs interiecerat trasceam media regione intra septentrionem & occasum solstialem. Itemq; cæciam media inter aquilonem & exortum æquinoctialem ab ortu solstitiali: phœnica media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton compositum ex utroq; medium. Inter meridiem & hybernum occidentem libanoton. Nec finis. Alij quippe mensem nomine etiam num addidere inter boream & cæciam. Et inter eurum & noton euronoton. Sunt etiam quidam peculiare quibusq; gentibus uenti: non ultra certum procedentes tractum: ut Atheniensibus scyron: paulo ab argeste deflexus reliquæ græciæ ignotos. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Consuetudo his omnibus nominibus argestem intelligit & cæciam. Aliqui uocant hellespontion. Et eosdem alibi aliter. Item in narbonensi prouincia clarissimus uentorum est circius: nec nulli uolentia inferior. Ostiam plerunq; rector ligustico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus est: sed ne uiennam quidem eiusdem prouinciæ urbem attingens: paucis ante limitibus ingi modici occursu tantus ille uentorum est coercitus. Et austros in ægyptum penetrare negat. Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiam & tēpore & sine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in principio fauonij hybernium molliunt cælum: sole aquarij. xxv. optinente partem. Is dies sex-

LIBER

tus est ante februiarias idus. Competit ferme & hoc omnibus: quos deinde ponā per singulas intercalatiōes uno die anticipātibus rursumq; lustro sequenti ordinem seruantibus: Fauoniū quidā ad. vii. cal. martij chelidoniā uocant: ab irundinis uisu. Nonnulli uero orniethiam uno & septuagesimo die post brumā ab aduentu auuū flantē per dies nouē. Fauonio cōtrarius est: quē subsolanū appellauimus. Datus est autem huic exortus uergiliarum in totidem partibus tauri sex diebus ante maias idus. quod tempus austrinū est huic uento septētrione cōtrario. Ardentissimo autē aestatis tēpore exortur caniculæ sydus sole primā partē leonis ingrediente. Qui dies. xv. ante augusti calē. est. Huius exortum diebus octo ferme aquilones antecedunt: quos p̄dromos appellant. Post biduū autē exortus ijdē aquilones constantius perflant diebus. xl. quos etesias uocāt. Mollire eos creditur solis uapor geminatus ardore syderis. Nec ulli uentorum magis statim sunt. Post eos rursus austrī frequentes usq; ad sydus arcturi: quod exoritur. xi. diebus ante æquinoctiū autūni. Cū hoc chorus incipit: chorus autūnat. Huic est cōtrarius uulturnus. Post id æquinoctiū diebus fere quattuor & xl. uergilianū occasus hyemen inchoat. Quod tempus in tertio idus nouembris incidere consuevit: hoc est aquilonis hyberni: multūq; æstiuo illi dissimilis: cuius ex aduerso est africanus. Ante brumam ante septē diebus totidēq; postea sternitur mare halcyonū fœturæ: & inde nomē ij dies traxere. Reliquū tempus hyemat. Nec tamē sœuitia tēpestatum concludit mare. Piratæ primū coegere mortis periculo in mortē ruere: & hyberna experiri maria. Nunc idē auaritia cogit. V entorū etiā frigidissimi sunt. quos a septētrione diximus spirare. Dicimus his chorus. Ii &

reliquos cōpescunt: & nubes abigunt. Humidi auster africanus: & præcipue auster italiae. Narrât & in ponto cæciâ in se trahere nubes. Sicci chorus & uulturinus præterq̃ desinentes. Nivales aquilo & septentrio. Grâdines septentrio importat & chorus. Aestuosus auster: Tepidi vultus & fauonius. Idem sub solano sicciore: & in totum oēs a septentrione & occidēte sicciore: q̃ meridie & oriente. Saluberrimus autē omniū aquilo. Noxius auster & magis siccus fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesia noctu desinūt flare: & a tertia diei hora oriūtur. In hispania & asia ab oriēte flatus est eorū in ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirant autē & a bruma qui uocātur ornithia: sed leniores & paucis diebus. Permutāt & duo naturam cum situ. Auster africae serenus. Aquilo nubilus: Omnes uenti uicibus suis spirant maiore ex parte. Aut ut contrarius desinenti incipiat cū proxime cadentibus. Surgunt a leuo latere in dextrū: ut sol ambiunt. De ratione eorū menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdē aut uentis in contrariū nauigatur prolatis pedibus: ut noctu plerūq; aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus edūtur q̃ aquilone: qm̃ ille infernus ex imo maris spirat: hic summo. Ideoq; post austros noxiū præcipue terremotus. Noctu auster interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flatibus. Septentriones in pari fere desinunt numero. Quæ observatio etiā in alijs multis rerū naturæ partibus ualet. Mares itaq; existimantur impares numeri. Sol & augeat & cōprimit flatus. Augeat exorians occidensq;: cōprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; sopiuntur: quia aut nimio frigo

LIBER

re aut æstu soluantur. Et hymbribus uenti operiuntur
Expectantur autem maxime unde nubes discussæ ad-
aperuere cælum. Omnium quidem si libeat obseruare
minimos ambitus redire easdem uices quadricenio exa-
cto Eudoxus putat: non uentorum modo: uerum & reli-
quarum tempestatum magna ex pte. Et est principium
lustrum eius sꝑ intercalari anno caniculæ ortu. De gene-
ralibus uentis hæc.

De repentinis flatibus.

Ca. I.

Vnc de repentinis flatibus qui exhalante ter-
ra ut dictum est coorti rursusq; deiecti inter-
rim obducta nubium cute multiformes exi-
stunt. Vagi quippe & ruentes torrētium mædo ut ali-
quibus placere ostendimus: tonitrua & fulgura edūt.
Maiore uero illati pondere incursuq; si late siccam ru-
perint nubem: procellam gignunt: quæ uocatur agræ-
tis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effre-
gerint sine igne hoc est sine fulmine uorticem faciunt:
qui typhon uocatur: idest uibratus. Ecnephias desert.
Hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens
uersansq; & ruinam suam illo pondere aggrauans: &
locum ex loco mutans rapida uertigino: præcipua nauis
gantium pestis: non antennas: modo uerum ipsa nauis
gia contorta frangens: tenui remedio aceti in aduenien-
tem effusi: cui frigidissima est natura. Idem illisu ipso
repercussus correpta secum in cælum refert: sorbetq;
in excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit
specus: sed minus lato q̃ procella: nec sine fragore: turbi-
nem uocant: proxima quæq; prostermentem. Idem ar-
dentior: accensusq; dum fuerit præster uocatur ambu-
rens contacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tempestatum.

Ca. II.

Non fit aut aqilonibus typhō nec nivalis: aut
 niue iacente ecnephias. Quod si simul rupit
 nube: exarsitq;: & ignē hūit: aut postea cō
 cepit: fulmē est. Distat a præstere: quo flāma ab igne.
 Hic late fūdatur flatu. Illud conglobatur impetu. Ver
 tex autem hic meādo distat a turbine quo stridor a fra
 gōre. Procella latitudine ab utroq; disiecta nube uerius
 q̄ rupta. Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigā
 tibis. Vocatur & columna: cum spissatus humor rigēs
 q; ipse se sustinet. Ex eodem genere & in longam uelut
 ti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant Ca. liij.
 Xeme & æstate rara fulmina contrarijs de
 h causis: quoniam hyeme densatus aer nubium
 crassiore corio spissatur: omnisq; terrarum ex
 halatio rigens ac gelida quicquid accipit ignei uaporis
 extinguit. Quæ ratio immunem scythiam & circa ri
 gentia a fulminum casu præstat: & e diuerso nimius
 ardor ægyptum. Siquidem calidi sicciq; haitus terræ
 raras admodum tenuesq; & infirmas dēantur in nū
 bes. Vere autem & autumnō crebriora fulmina: corru
 ptis in utroq; tempore æstatis hyemisq; causis. Qua
 ratione crebra in italia fulmina: quia mobilior aer mi
 tiore hyeme & æstate nimbofa: semper quodammodo
 uernat uel autumnat. Italiæ quoq; partibus ijs: quæ a
 septentrione descendunt ad teporē qualis est urbis cam
 pania tractus: iuxta hyeme & æstate fulgurat: quod
 non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula Ca. liij.

Vlminum ipsorum plura genera traduntur:

f Quæ sicca ueniunt non adurunt: sed diffi
 pant. Quæ humida non urunt: sed infuscant.

c iiij

LIBER

Tertium est quod clarum uocant: mirifice maxime natura: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne quidem confuso signo cæræ: Martia princeps romanorum icta grauida partu exanimato ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigijs pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est. De obseruationibus. Ca. liiij.

Huscorum litteræ nouem deos emittere fulmina existimant: eaq; esse undecim generū.

Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attribuentes Ioui: nocturna Sūmano. Rariora sane eadē de causa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoq; arbitratur: quæ in fera appellat brumali tempore facta sæua maxime & execrabilia: cum sint omnia quæ terrena existimāt nō illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxia atq; turbidiore natura. Argumentum euident est: q̄ omnia a superiore cælo decidentia obliquos habeāt ictus: hæc autem quæ uocantur terrena rectos. Sed quia ex priore materia cadunt: ideo creduntur e terra exire. qm̄ ex repulso nulla uestigia edant: cum sit illa ratio non i ferni ictus: sed aduersi: Saturni ea a sydere proficisci subtiliter ista consecrari putant: sicut crematia a Martis. Qualiter cum uulscinij oppidum thuscorum opulentiſſimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica: quæ prima fiunt familiam suam cuiq; indepto. Cæterum existimāt non ultra decem annos portendere priuata: præterq̄ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra tricesimum annū: præterq̄ in deductio

ne oppidorum.

De fulminibus euocādis. Ca. lv.

Xtat annalium memoria sacris quibusdam
 e ꝑcationibus uel cogi fulmina uel impe-
 trari. Vetus fama est hetruriæ impetratum
 uulfinis ꝑ urbe ꝑ agris depopulatis subeunte mon-
 stro quod uocauere Oltam: euocatū ꝑ a por sena suo
 rege: ꝑ ante eum a Numa sæpius hoc factitatū. in pri-
 mo annalium suorum tradit. L. Piso grauis auctor. Qd
 imitatum parum rite Tullum Hostilium ictum fulmi-
 ne. Lucosq; ꝑ aras ꝑ sacra habemus: inter quæ stato-
 res. ꝑ tonātes: ꝑ feretrios: elicium quoq; accepimus
 Iouem. Varia in hoc uitæ sententia: ꝑ pro cuiuslibet
 animo. Imperari naturæ audacis est credere. Nec mi-
 nus hebetis beneficijs abrogare uires: quando in fulgu-
 rum quoq; interpretatione eo profecit scientia: ut uen-
 tura alia finito die præcinat. ꝑ an peremptura sint fa-
 tum. aut apertura potius alia fata quæ lateāt: innume-
 rabilibus in utroq; publicis priuatisq; experimentis.
 Quamobrem sint ista (ut rerū naturæ libuit) alijs cer-
 ta: alijs dubia: alijs probata: alijs damnanda. Nos cætera
 quæ sunt in his memorabilia: non omittimus.

Catholica fulgurum

Ca. lvi.

Vlgetrum prius cerni q̄ tonitrum audiri cū
 f simul fiant certum est. Nec mirum quoniam
 lux sonitu uelocior. Ictum autem ꝑ sonitū
 congruere ita modulante natura. Sed sonitum profecti
 esse fulminis: non illati: etiamnum spiritum ocio-
 rem fulmine. Ideo quati prius omne ꝑ afflari q̄ percuti.
 Nec quēq; tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua
 audierit. Leua prospera existimantur: quoniam leua
 parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur q̄
 reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere cōfecto: aut

LIBER

igne consumpto spiritus remeet. In. xvi. partes cælum i
eo respectu diuisere tusci. Prima est a septentrionibus
ad æquinoctialem exortum. Secunda ad meridiem. Ter
tia ad æquinoctialem occasum. Quarta optinet quod
reliquum est ab occasu ad septentriones. Has in quater
nas iterum diuisere partes: ex quibus octo ab exortu si
nistras: totidem e contrario appellauere dextras. Ex ijs
maxime diræ quæ per septentriones occasum attingūt.
Itaq; per plurimum refert: unde uenerint fulmina: &
quo concesserint. Optimum est in exortinas redire par
tes. Ideo cum a prima cæli parte uenerint: & in eandē
concesserint summa fœlicitas portenditur: Quale Syl
læ dictatori ostentum datum accepimus. Cætera ipsius
mundi portione minus prospera aut dira. Quædā ful
gura enuntiare non putāt fas: nec audire: præterq; si ho
spiti indicentur aut parenti. Magna observationis hu
ius uanitas: tacta Iunonis æde romæ dephensa est Scau
ro consule: qui mox princeps fuit. Noctū magis q̄ inter,
diu sine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem
non semper extinguit: cætera illico: hunc uidelicet na
tura tribuēte honorem: cum tot beluæ uiribus præstēt.
Omnia contrarias incubant partes. Homo nisi conuer
tatur ui percussus non expirat. Superne isti confidunt
Vigilans ictus conuiuentibus oculis: dormiens patenti
bus reperitur. Hominem ita exanimatū cremari fas nō
est: condi terra religio tradidit. Nullum animal nisi ex
animatum fulmine accendit. V. Vulnera fulminitorum
frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ nō feriantur fulmine

Ca. lviij.

X ijs quæ terra gignuntur lauri: fructicem
e non icit. Nec unq̄ altius quinq; pedibus de
scendit in terram. Ideo pauidi altiores spe

cus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus belua-
rum. quas vitulos marinos appellant: quoniam hoc so-
lum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e uolu-
cribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius teli fingi-
tur in italia inter tetracinam & ædem Feroniæ tur-
res bellicis temporibus desiere fieri: quia nonnullæ ea-
rum sunt fulmine dirutæ.

De prodigiosis pluuijs lacte & sanguine carne
ferro lana lateribus coctis

Ca. lviij

Ræter hæc inferiore cælo relatum in monu-
p menta est lacte & sanguine pluuisse. M. Aci-
lio. C. Portio consf. Et sæpe alias carne: sicut
L. Volunio Servio Sulpitio consf. Exq; ea non perpu-
truisse quod non diripuissent aues. Item ferro in lucanis
anno anteq. M. Crassus a parthis interemptus est: om-
nesq; cum eo lucani milites: quorum magnus numerus
in exercitu erat. Effigies quæ pluerat spongiarum fere
similis fuit. Aruspices canenda præmonuerunt supra
uulnera. L. autem Paulo C. M. consf. lana pluit circa ca-
stellum carissianum. iuxta quod post annu. T. annius
Milo occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis
pluisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armoru & tubaru de cælo audito.

Ca. lix.

Rmoru crepitus & tubæ sonitus auditus e
a cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; &
prius & postea. Tertio uero cōsulatu Ma.
æb amerinis & tudertibus spectata arma cælestia ab
ortu occasuq; iter se cōcurrentia: pulsas quæ ab occasu
erant. Ipsum ardere cælū minime mirū ē. Et sæpius ui-
sum maiore ui ignis nubibus correptis.

LIBER.

De lapidibus e caelo cadentibus.

Ca. lx.

Elebrant græci Anaxagorā clazomeniū olym-
piadis septuagesimæ octauæ secundo anno præ-
dixisse cælestium litterarum scientia: quibus diebus sa-
xum casurum esset e sole. Idq; factum interdiu in thra-
ciæ parte ad egos flumen. Qui etiam lapis nunc osten-
ditur magnitudine uehiculi colore adusto: comete quo-
q; illis noctibus flagrante. Quod si quis prædictum cre-
dat simul fateatur necesse est maioris miraculi diuinita-
tem fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerum naturæ intellectu
et confundi omnia: si aut ipse sol lapis esse: aut unq; la-
pidem in eo fuisse credatur. Decidere tamen crebro nō
erit dubium. in abidi gymnasio ex ea causa colitur ho-
dieq; modicus quidam: sed quem in medio terrarum ca-
surum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur
et Cassandriæ: quæ potidea uocitata ē: ob id deducta.
Ego ipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatū.

De arcu cælesti.

Ca. lxi.

Reus uocamus extra miraculū frequētes: et
extra ostensum. Nam nec pluuios quidē aut
serenos dies cum fide portendunt. Manifestū
est radium solis immissum auiæ nubi repulsa acie in so-
lem refringi: colorumq; uarietate mixtura nubium æ-
ris igneumq; fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt: nec
unq; nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Ari-
stoteles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur
idem non nisi tricesima luna posse. Fiunt autem hyeme
maxime ab æquinoctio autumnali die decrescēte. Quo
rursus crescente ab æquinoctio uerno non existunt: nec
circa solstitium longissimis diebus. Bruma uero hoc est
breuissimis diebus frequenter. Idem sublimes humili so-
le: humilesq; sublimi: et minores occidente uel oriēte:

sed in latitudinem diffusi: meridiē exiles: uerum ambis-
tus maioris. Aestate uero per meridiem non cernuntur.
Post autumnī æquinoctium quacunq; hora. Nec unquā
plures simul q̄ duo. Cætera eiūsdem naturæ non multis
dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore. Ca. lxij.

Randinem coglaciato hymbre gigni: & ni-
uem eodem humore mollius coacto. Pruinam
autem ex rore gelido. Per hyemem niues cade-
re non grandines: ipsasq; grandines inter diū sæpius q̄
noctū: & multo celerius resolui q̄ niues. Nebulam nec
estate: nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu: ne-
q; ardoribus: neq; uentis: nec nisi serena nocte. Gelando
liquorem minui: solutaq; glacie non eundē inueniri mo-
dum.

De Nubium Imaginibus Ca. lxij.

Arietates colorum figurarumq; in nubibus
cerni put admixtus ignis supet aut uincatur.

De Proprietatibus cæli in Locis. Ca. lxiiij.

Ræteæ quasdam proprietates cæli quibus-
dam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes:

In italia locis & lacu uelino nullo nō die
apparere arquis. Rhodi & siraculis nunq̄ tanta nubi-
la obduci: ut non aliqua hora sol cernatur: Qualia apti-
us suis referentur in locis. Hæc sunt dicta de aere.

De Natura Terræ.

Ca. lxv.

Equitur terra cui uni rerum naturæ partium
eximia propter merita cognomen indidimus
maternæ ueneratiōis. Sic hoīum mater illa:
ut cælū dīesq; nos nascentes excipit: natos alit: semelq;
editos sustinet semper: nouissime complexa gremio: iā
a reliqua natura abdicatos: tum maxime ut mater ope-
riēs: nullo magis sacramento: q̄ quo nos quoq; sacros fa-

LIBER.

cit: et monumēta ac titulos gerens: nomenq; prorogans
 nostrum. Et memoriā extendens contra breuitatē aui.
 Cuius numen ultimū iā nōnullis imprecamur rati gra-
 ue: tanq̃ nesciamus hāc esse solam: quæ nunq̃ irascatur
 homini. Aquæ sibeunt in hymbres: rigescunt in grandi-
 nes: tumescunt in fluctus: precipitantur in torrentes. Aer
 densatur nubibus: furit pcellis. At hæc benigna: mitis:
 indulgens: usq; mortaliū sp̃ ancilla: quæ coacta gene-
 ra? quæ sp̃ote fundit? quos odores sapesq;? quos succos?
 quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditū reddit fœ-
 nus? quæ nostri cā alit? Pestifera. n. aīantia uitali sp̃iri-
 tu habente culpam necesse est illi seminata excipe: Et
 genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Il-
 la serpentem hoīe percusso non recipit amplius: poenā
 q; etiā inertium noīe exigit. Illa medias fundit her-
 bas: Et sp̃ homini pturit. Quin Et uenena nostri mi-
 sersa istituisse credi potest: ne in tedio uitæ diræ famis
 mori terræ meritis alienissima lenta nos consumeret ta-
 be: ne lacerum corpus abrupta dispergerent: ne laquei
 torqueret poēna præpostera: incluso sp̃iritu cui quærere-
 tur exitus: Ne in pfundo quæsita morte sepultura sabu-
 lo fieret: ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est: mi-
 sersa genuit id: Cuius facillimo haustu illibato corpo-
 re: Et cum toto sanguine extingueremur nullo labore
 sicientibus similes: Quo taliter defunctos non uolucres:
 non feræ attingerent: terræq; seruaretur qui sibi ip̃e pe-
 risset. Et ut uerum fateamur: terra nobis malorū reme-
 dium genuit: nos illud uitæ fecimus uenenuz. Nos enim
 Et ferro quo carere non possumus: simili modo utimur.
 Nec tamē quæreremur merito: et si maleficijs cā attuli-
 set. Aduersus unam quippe naturæ ptē ingrati sumus
 quasi quæ non ad delicias quasq;: nō ad cōtumelias ser-

luit hoī. In maria iacitur: ut freta admittamus: eluatur
 aq̃s: ferro: ligne: igne: lapide: fruge. Oībus cruciatur hoī
 ris: multoq; plus ut delitijs: q̃ ut alimētis nostris famu
 letur. Illa tamen quæ sūma patiat̃ur: atq; extrema: cūte
 tolerabilia uideantur. Penetramus in uiscera: auri argē
 tiq; uenas. Et æris ac plūbi metalla fodiētes. Gemmas
 et quosdā paruulos quærimus lapides scrobibus in
 profundum actis. Viscera eius extrahimus: ut dygito ge
 stetur gēma: quā petimus. Quod manus atteruntur: Vt
 unus niteat articulus. Si ulli essent inferi: iam profecto
 illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodissent. Et mi
 ramur si eadem ad noxā genuit aliqua. Feræ n. credo cū
 stodiūt illā: arcentq; sacrilegās manus. Nōne inter ser
 pentes fodimus? Et uenas auri tractamus cū ueneni ra
 dicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: q̃ omnes
 hi opulentiæ exitus ad scelera cedesq; bella tendūt:
 quæq; sanguine nostro irrigamus in sepultis. ossibus te
 gimus. Quibus tamen uelut exprobatō furore tādē
 ipsa se obducit: Et scelera quoq; mortalium occultat.
 Inter crimina ingrati aī Et hoc dixerim: q̃ naturam
 eius ignoramus. De Forma Terræ Ca. lxxi.

St autem figura prima de qua cōsensus iudi
 cat. Orbē certe dicimus terræ globum: quem
 uerticibus includi fatemur. Neq; enim abso
 luti orbis est forma in tanta montium excelsitate tanta
 camporum planicie: sed cuius amplexus: si cūcta linea
 rum comprehendantur ambitu: figuram absoluī orbis
 efficiat. Id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio: nō eis
 dem causis: quas attulimus in cælo. Namq; in illo caua
 in se conuexit̃as uergit: Et cardini suo hoc est terræ un
 diq; incumbit. Hæc ut solida atq; conferta assurgit in
 tumescenti similis: extraq; protenditur. Mūdus in ceno

LIBER.

trum uergit. At terra exit a centro: immensum eius globum
in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate
cogente. De Antipodibus An Sint. Ca. lxxij.

i Ngens hic pugna litterarum contraq; uulgi
opinionem circūfundi terræ homines undiq;
conuersisq; inter se pedibus stare: & cunctis
similem esse cæli uerticem: ac simili modo ex quacunq;
parte mediam calcari. illo quærente cur non decident
contra siti: tanq̃ non & ratio præsto sit: ut nos nō de-
cidere mirentur illi. Interuenit sententia quæ indocili
probabilis turbæ inæquali globo: & si sit figura pi-
neæ nucis nihilominus terram undiq; incoli. Sed quid
hoc refert: alio miraculo exoriente: Pendere ipsam ac n̄
cadere nobiscum cū spiritus uis mundo præsertim inclusi
dubium sit: an possit cadere: natura repugnante: & quo
cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in
ignibus: aquarum nisi in aquis: spiritus nisi in spiritu:
ita terræ arcibus cunctis nisi in se locus nō est. Globum
tamen effici mirum est in tanta planitiæ maris campo
rūq;: cui sententiæ adest Dicearchus uir in primis eru-
ditus regum cura p̄mensus montes: ex quibus altissimū
prodidit Pelion. M. cc. l. passuum ratione perpendiculi
nullam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis col-
ligens. Mihi incerta hæc cōiectatio uidetur: Haud igno-
ro quosdam alpiū uertices longo tractu nec breuiore
quingenta milibus passuum assurgere: Sed uulgo ma-
xime hæc pugna est: si coactam in uerticem aquarū quo-
q; figura credere cogatur. At qui non aliud in rerū na-
tura aspectu manifestius. Nam dependentes ubiq; gut-
tæ paruis globantur orbibus: Et pulueri illatæ frondiū
q; larugini impositæ absoluta rotunditate cernuntur.
Et in poculis repletis media maximæ tument. Qua-

propter subtilitatē humoris mollitiāq; in se residente
 ratione facilius q̄ visu deprehendunt. Idq; etiam ma-
 gis mirū in poculis repletis addito humore minimo cir-
 cumfluere quod supersit. Cōtra enenire ponderibus ad-
 ditis ad uicenos sēpe denarios: Scilicet quia intus rece-
 pta liquorem in uerticē attollant: ut cumulo eminente
 infusa dilabantur. Eadem est causa propter quam e-
 nauibus terra non cernatur e nauium malis conspicua.
 Aut procul recidente nauigio: si quid quod fulgeat reli-
 getur in mari cacumie: paulatim descendere uideatur:
 & postremo occultetur. Deniq; oceanus quem fa-
 temur ultimum qua non alia figura cohæreret: at-
 q; non decideret: nullo ultra margine includente: ip-
 sum id ad miraculum redit: quonam modo etiam si
 globetur extremum non decadat mare. Contra quod
 ut sint plana maria: & qua uidentur figura non pos-
 se id accedere magno sui gaudio magna; gloria in-
 uentores græci docent subtilitate geometrica. Nam
 q; cum e sublimi in inferiora æque ferātur: & sit hæc
 natura earum cōcessa: nec quisq; dubitet in littore ullo
 accessisse eas: q̄ longissime denexitas passa sit: procul-
 dubio apparere quo quid humilins sit proprius centro
 esse terræ: omnesq; lineas quæ emittantur ex eo ad pxi-
 mas aquas breuiores fieri q̄ quæ ad extremum mare a
 primis aquis. Ergo totas omniq; ex parte aquas uerge-
 re in centrū: ideoq; non decidere: quoniā in interiore
 nitantur. Quod quidē & ita formasse artifex natura
 credi d;: ut cū terra arida & sicca constare p se ac sine
 humore non posset: nec rursus stare aqua nisi sustinen-
 te terra mutuo amplexu iungerentur. Hac sinus pandē-
 te: illa uero permanēte totam intra: extra: supra: uenis
 ut uinculis discurrentibus: atq; etiam in summis ingis

d

LIBER

erumpente. Quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tantumq; a periculo decidendi abest: ut in summa quæq; & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aquas sit terræ innexa. Ca. lxxvij.
St igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari: nec argumentis hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

De navigatione maris: & fluminū. Ca. lxxix.
Gadibus columnisq; Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie navigatur occidens. Septentrionalis uero oceanus maiore ex parte navigatus est auspicijs Diui Augusti germaniâ classe circumuecta ad cimbrorū promontoriū: & inde immenso mari prospecto: aut fama cognito: ad sythicam plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere: ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari sub eodem sydere pars tota uergens in caspiū mare pernauigata est macedonū armis Seleucho atq; Antiocho regnantibus: quæ seleuchida atq; antiochida ab ipsis appellari uoluerunt. Circa caspiū quoq; multa oceani littora explorata: paruoq; breuis q̄ totus hinc aut illic septentrio eremigatus. Vt tamen cōiecturæ locum sit quoq; in reliquam ingens argumentum paludis mæoticæ: siue ea illius oceani sinus est: ut multos aduerto credidisse: siue augusti sinu discreti restagnatio. Alio latere. Gadum ab eodem occidente magna pars meridiani sinus ambitu mauritanie navigatur hodie. Maiorem quidē eius partem & orientis uictoriæ magni Alexandri lu

strauere usq; ad arabicum sinuz. In quo res gerente. C. Casare Augusti filio signa nauium ex hispaniensibus naufragijs feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente circūiectus a gradibus ad finem arabie nauigationē eam prodidit scripto. Sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tēpore Himilco. Præterea Nepos cornelius auctor est Endoxum quēdam sua ætate cum Lathyrū regem fugeret arabico sinu egressum gades usq; peruectum. Multoq; ante eum Cælius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in æthiopiam commercij gratia. Idem nepos de septemtrionali circuitu tradit. Qu. Metello Celeri. C. Afranij in consulatu collegæ: sed tum galliæ proconsuli indos a rege suenorum dono dados: qui ex india commercij causa nauigantes tempestatibus essent in germaniam abrepti. Sic maria circūfluxa undiq; diuiduo globo partem orbis offerūt nobis: nec inde huc nec hinc illo puio tractu. Quæ cōtēplatio apta detegendæ mortaliū uanitati poscere uidetur: ut totum hoc quicquid est in quo singulis nihil satis est seu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quæ Portio terræ habitetur.

Ca. lxx.

Am primum in dimidio computari mihi uideatur tanq̃ nulla portio ipsi decedat oceano: qui toto circundatus medio: & omnes cæteras fundens recipiensq; aquas: & quicquid exit in nubes ac sydera ipse tot & tantæ magnitudinis pascens. Quo tandem amplitudinis spatio terra creditur habitari. Improbæ & infinita debet esse tam vastæ molis possessio. Adde q̃ ex relicto spatio plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinque partes: quas uocant zonas: in festo rigore & æterno premitur gelu

d ij

LIBER

omne quicquid est subiectum duabus extremis utrinque
circa uertices: hunc qui septentrionem uocatur: eumque qui ad
uersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utro-
biusque et alia moliorum siderum aspectu maligna ac prui-
na tantum albicans. Lux uero media terrarum qua solis or-
bita est exusta flammis et cremata quominus uapo-
re torretur. Circa quam due tantum inter se exusta et ri-
gentes temperantur. Hæcque ipsæ inter se non per uiam pro-
pter incendiū sideris. Ita terræ tres partes abstulit cæ-
lum. Oceani rapina in incerto est. Sed et relictæ no-
bis una portio haud scio an etiā in maiore damno sit.
Idem siquidem oceanus infusus in multos (ut dicemus) si-
nus adeo uicino accessu interna maria alatræ: ut centum
quindecim milibus passuum arabicus sinus distet ab ægy-
ptio mari. Caspius uero. ccc. lxxv. milibus a pōtico. Idem
interfusus intrat per tot maria quibus africā europā
asiamque dispartit. Quantum terrarum occupet cōputetur
etiā nūc mensura tot fluminum tantarum palludium. Addā-
tur et lacus et stagna. Iam elata in cælum et ardua
aspectu quoque iuga. 143 siluæ uallesque præruptæ et so-
litudines et mille causis deserta detrahentur. Hæc tot
portiones terræ immo uero ut plures tradidere mundi
punctus: neque enim est aliud terra uniuersa. hæc est mate-
ria gloriæ nostræ: hæc sedes: hic honores gerimus: hic
exercemus: imperia: hic opes cupimus hic tumultuatur
humanum genus: hic instauramus bella etiā ciuilia: mu-
tuis cædibus laxiorē facimus terrā. Et ut publicos gen-
tium furores transeā: hæc in qua cōterminos pellimus
furtoque uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latif-
sime rura metatus fuerit: ultraque famam exegerit acco-
las quota terrarum parte gaudeat: uel cum ad mensurā
auaritiæ suæ propagauerit quam tandem portionem

defunctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram.

Ca. lxxi.

Ediā esse mundi totus terrā haud dubijs cō-
 m stet argumētis: sed clarissime æquinoctij pari-
 bus horis. Nā si in medio esset: æquales dies
 noctesq; habere non posse deprehenderūt. & Dioptræ
 quæ uel maxime id confirmāt: cū æquinoctiali tēpore
 ex eadē linea ortus occasusq; cernatur: & solstitialis
 exortus per suā lineā brumalisq; occasus. Quæ accide-
 re nullo modo possent: nisi in centro sita esset.

De syderum in æqualitate: & de eclipsi:

& ubi & quare.

Ca. lxxij.

T Res autē circuli supradictis Zonis implexi in
 æqualitates tēporū distinguūt. Solstitialis a
 parte signiferi excelsissima nobis ad septētrionalē pla-
 gam uersus: Contraq; ad aliū polū brumalis. Item me-
 dio ambitu signiferi orbis incedens æquinoxialis. Reli-
 quorum quæ miramur causa in ipsius terræ figura est:
 quā globo similē & cū ea aquas iisdē intelligitur argu-
 mentis. Sic em̄ fit haud dubiæ ut nobis septētrionalis
 plagæ sydera nunq̄ occidāt: cōtra meridianæ nunq̄ ori-
 antur. Rursusq; hæc ab illis nō cernātur attolēte se con-
 tra medios uisus terrarū globo. Septētriones nō cernit
 troglodytice & confinis ægyptus. Nec canopū italia:
 & quā uocāt berenices crinē. Itē quā sub Diuo Augu-
 sto cognominauere Cæsaris thronū: insignis ibi stella
 adeoq; manifesto assurgens fastigio incuruatur: ut can-
 nopus quartā fere partē signi unius supra terrā emine-
 re Alexandria intuētibus uideatur. Eadē a rhodo terrā
 quodāmodo ipam stringere. In pōto oīno nō cernatur:
 ubi maxime sublimis septētrio. idē a rhodo abscōditur
 magisq; alexādrīæ. In arabia nouēbri mense prima uē-

d iij

LIBER

uigilia occultus: secunda se oñdit. In meroe solstitio ue-
 speri paulisper apparet: paucisq; ante exortū arctui die-
 bus pariter cū die cernitur. Nauigantiū hęc maxie cur-
 sus deprehendūt in alia aduerso: in alia pno mari: sub-
 toq; cōspicuis: atq; ut e freto emergētibus quæ in anfra-
 ctu pilæ latuere syderibus. Neq; em (ut dixere aliq) mū-
 dus hic polo excelsiore se attollit: ut undiq; nō cernātur
 hęc sydera. Verū hęc eadē quibusq; pproximis sublimiora
 credūtur: eadēq; demersa longinquis. Vtq; nūc sublimis
 in deiectu positus uidetur hic uertex: sic in illā terræ de-
 uexitatē transgressis illa se attollūt residētibus quæ hic
 excelsa fuerāt: quod nisi in figura pilæ accidere nō pos-
 set. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespertinos oriētis in-
 cola nō sentiūt: nec matutinos ad occasum habitātes:
 meridianos uero sæpius. Nobili apud arabiam magni
 alexandri uictoria luna defecisse noctis secūda hora p-
 dita est. Eadēq; in Sicilia exoriēs. Solis defectū uispano
 & Fonteio consf. qui fuere ante paucos annos factum
 pridie chalēmaias. cāpania hora diei iter septimā &
 octauā sensit. Corbulo dux in armenia inter horā diei
 decimā & undecimā pdidit uisum circuitu globi alia
 alijs detegēte & occultātē. Quod si plana esset terra
 simul oia apperēt iūctis: noctesq; nō fierēt iequales: neq;
 alijs q̄ in medio sitis paria duodecim horarū interualla
 cernerētur: quæ nūc nō in oī parte simili mō congruūt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Ca. lxxiij.

Deo ne nox diesq; quīs eadē. toto orbi simul
 i opposito globi noctē: aut ambitu diē afferēte.
 Multis hoc cognitū experimētis. In africa hi-
 spaniaq; turriū. hānibalis. In asia uero ppter piraticos
 terrores simili specularū præsidio excitato: in q̄s prænū-
 ciatos ignes sexta hora diei accensos sæpe cōpertū est:

tertia noctis a tergo ultimis uisus. Eiusdem Alexandri
cursor Phylorides ex sicione ad elin mille & ducenta
stadia nouem diei confecit horis. Indeq; quis declinū
itinere tertia hora noctis remensus. est sepius. Causa
q̄ eunti cum sole iter erat: eundemq; remeans obuium
contrario praeuertebat occursum. Qua de causa ad occa-
sum nauigantes quis breuissimo die uincunt spatia no-
cturnae nauigationis ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio prio. c. lxxiiij.

Astq; horoscopa non ubiq; eidem sunt usuē

u trecentis stadijs aut longissime etiam quin-
gentis mutantibus semet umbris. Solis itaq;
umbilici quem gnomonem appellant umbra in Eryp-
to meridiano tempore equinoctij die paulo plus q̄ di-
midiam gnomonis mēsuram efficit. In urbe Roma no-
na pars gnomonis deest umbre. In oppido Ancona su-
perest quinta. xxx. In parte Italiae quae Venetia appel-
latur eisdem horis umbra gnomoni par sit. Vbi & qū
nullae umbrae. Ca. lxxv.

Imili modo tradunt in syene oppido quod ē
s supra alexandriam quinq; milibus stadiorū
solstij die medio nullam umbram iaci: Pu-
teumq; eius experimenti gratia factum totum illumis-
nari. Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem eē
quod etiam in india supra flumen hyaspin fieri tem-
pore eodem Onesicritus scripsi. Constatq; in bernice
urbe troglodytarum & inde stadijs quattuor milibus
octingentis. xx. eadem gente in Ptolemaide oppido q̄
in margine rubri maris ad primos elephantorum ue-
natus cōditum est. Hoc idem antesolstijū quadri-genis
q̄nis diebus totidēq; postea fieri: & p̄ eos. lxxxx. dies
i meridie umbras iaci. Rursus i meroe isula quae ē caput
gētis aethyopū v. milibus sta. & Syene i ane Nilo ha-

LIBER.

bitatur bis anno absumi umbras: sole duodeuicesimam tauri ptem & quartadecimā leonis obtinente. In india gente oretū mōs est maleus noie: iuxta quē umbræ astate in austrum: hyeme ad septentrionem iaciūt. Quindecim tñ noctibus ibi apparet septentrio. In eadē india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum prima tantū noctis parte aspici. Onofricitus dux eius scripsit. Quibus in locis in die umbræ non sint septentrionē non conspici: & ea loca appellari asia: nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ: & ubi cōtrarium. Ca. lxxvi.

T in tota troglodytice umbras bisquadragesimae & quinq; diebus in anno Eratostenes incōtrarium cadere prodidit.

Vbi lōgissimus dies: & ubi breuissimus. Ca. lxxvij.

It fit ut uario lucis incremento in meroe lōgissimus dies. xii. horas e noctiales & octo ptes unī horæ colligat. Alexandria uero. xiiij. horas. In italia. xv. In britania. xvij. ubi astate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: qđ cogit rō credi. Solstitialibus diebus accidēte sole propius uerticē mundi angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus: noctesq; e diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula tylepythias massiliēsis scripsit: sex dierū nauigatione in septentrionē a britania distante. Quidam uero in Mona quæ distat a Camalduuo britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmāt.

Item de horologio,

Ca. lxxviij.

Mbrarum hanc rationem & quā uocāt gnomonicē inuenit Anaximenes milesius Anaximandri de quo diximus & Taletis discipuli.

lus: primusq; horologium quod appellant sciotericon
lacedomone ostendit.

Quomodo dies obseruentur.

Ca. lxxix.

Primum diem alij aliter obseruare. Babyloni inter
i duos solis exortus. Athenienses inter duos
occasus. Vmbria meridie in meridiem. Vul-
gus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes romani & q
diem diffinire civilem: itē ægyptij & Hipparchus a
media nocte in mediam. Minora autem interualla esse
lucis inter ortus solis iuxta solstitia q̄ equinoctia appa-
ret: quia positio signiferi circa media sui obliquior est:
iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio.

Ca. lxxx.

Ontextenda sunt his cælestibus nexa causis.

c Namq; æthiopas uicini syderis uapore torre-
ri: adustisq; similes gigni: barba & capillo
uibrato non est dubiū. Et aduersa plaga mūdi atq; gla-
ciali candida cute esse gētes flauis promissas crinibus.
Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates ha-
bentes. Ipsorumq; crinium argumento illis in supera
succum reuocari natura uaporis. His in inferas partes
depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias ef-
figies animalium prouenire: & maxime alitū: & in
multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proce-
ritatem utrobq;: illic ignium nisu: hic humoris alimē-
to. Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura: fertilis
ad oīa tractus: modicus corpum habitus. Magna & in
colore temperies. Ritus molles: sensus liquidus: ingenia
fœcunda: totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia quæ
uunq̄ extimis gentibus fuerit: sicut ne ille quidem his
paruerint auulsæ ac pro immanitate naturæ urgentis
illas solitaria.

LIBER

De motu terræ.

Ca. lxxxio

b Abyloniorum placita motus terræ hiatusq;
 Et cætera oia ui syderū existimant fieri. Sed
 illorum trium quibus fulmina assignant. Fie
 ri aut hæc meantiū cum sole aut congruentiū: Et maxi
 me circa quadrata mundi. Præclara quædā esse Et im
 mortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur. Ana
 xamandro miletio physico: quē ferunt lacedemonijs p
 dixisse: ut urbem ac tecta custodirent. Instare. n. motu;
 terræ. Et tū urbs tota eorum corruit. Et taygeti montis
 magna pars ad formā puppis eminens abrupta clade;
 insuper eā ruina pressit. Perhibetur Et Pherecidis Py
 tagoræ doctoris alia cōiectatio: sed Et illa diuina. Hau
 stu aquæ e puteo p̄sensisse ac p̄dexisse ibi terræ motum.
 Quæ si uera sunt q̄tū adeo tandem uideri possunt ta
 les distare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusq;
 existimanda relinquātur. Ventos in cā esse nō dubium
 reor. Neq; n. unq̄ intremiscunt terræ nisi sopito mari:
 cæloq; adeo tranquillo ut uolatus auium non p̄deant:
 subtracto oī spiritu qui uehit: nec unq̄ nisi post uentos
 cōditos. si uenas: Et cauernas eius occulto afflatu. Ne
 q; aliud est in terra tremor q̄ in nube tonitruum. Nec
 hiatus aliud: q̄ cum fulmen erumpit incluso spiritu lu
 stante: Et ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus

Ca. lxxxij.

u Arie itaq; quatitur: Et mira eduntur opera
 alibi prostratis mœnibus: alibi hiatu profun
 do haustis: alibi egestis molibus: alibi emis
 sis amnibus: nōnunq̄ etiam ignibus calidis ue fontibus:
 alibi aduerso fluminū cursu. Præcedit uero comitatur
 q; terribilis sonus: alias murmur similis mugitib': aut
 clamori humano: armorum ue pulsantium fragori: pro

qualitate materie excipientis : formaq; uel cauernarū
 uel cuniculi: per quem meat exilius grassante in angu-
 sto: eodem rauco: in recuruis resultante: in duris feruen-
 te: in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruē-
 te contra solida. Itaq; & sine motu sæpe editur sonus:
 nec simplici modo quatitur unquam: sed tremit uibrat-
 q; Hiatus uero alias remanet ostendens quæ sorbuit: ali-
 as occultat ore compresso. Rursusq; ita inducto solo ut
 nulla uestigia extant urbibus plerunq; deuoratis: agro-
 rumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatiū-
 tur: nec montosa tali modo carent. Exploratum est mi-
 hi alpes apenninas sæpius tremuisse. Et autumno ac ue-
 re terræ crebrius mouentur: sicut fiunt fulmina. Ideo
 galliæ & ægyptus minime quatiuntur: quoniam hic
 æstatis causa obstat: illic hyemis. Item noctu sæpius q̄
 interdiu. Maximi autem fururi signa motus existāt hi
 matutini uespertiniq; sed propinqua luce crebri: Inter-
 diu autem circa meridiem fiunt: & solis lunæq; defe-
 ctu: quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue ue-
 ro cum sequitur imbrem æstus imbre sue æstum

Signa motus futuri.

Ca. lxxxiiij.

Augantes uero sentiunt non dubia coniectu-
 ra: sine flatu intumescete flucto subito: aut
 quatiēte icti. Intremūt uero & in nauibus
 posita æque q̄ i ædificijs: crepituq; p̄nūtiānt. Quin &
 uolucres non impaudæ sedent. Est & in cælo signum:
 præceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo post oc-
 casum sereno cœu tenuis lineæ nubis in longum porre-
 ctæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua: nec sine
 odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros.

Ca. lxxxiiij.

LIBER

sicut & iisdem est remedium: quale cloacæ
 & crebri specus præbent. Præconceptū enī
 spiritum exhalant: quod in certis notatur
 oppidis: quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam
 eluviem cuniculis cavata. Multoq; sunt tutiora i iisdē
 illis quæ pendent: sicut neapoli in Italia intelligitur:
 parte eius quæ solida est ad tales casus obnoxia. Tutis-
 simi sunt ædificiorum fornaces: anguli quoq; parietū:
 pontesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno fa-
 cti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differē-
 tia est & in ipso genere motus. Pluribus siquidē mo-
 dis quatitur. Tutissimum est cum uibrat crispante ædi-
 ficiorum crepitu: & cum intumescit assurgens: alter-
 noq; motu residet innoxium: & cum concurrentia te-
 sta contrario itū arietant: quoniam alter motus alte-
 ri renititur. Vndantis inclinatio & fluctus moræ quæ
 dam uolutatio infesta est: aut cum in unam partē to-
 tus se motus impellit. Desinunt autem tremores cum
 euentus emerfit. Sin uero durauere: non ante quadragi-
 ta dies sistuntur. Plerunq; & tardius: utpote cum qui-
 dem annuo & bienni spacio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa. Ca. lxxxv.

Actum est & hoc semel: quod equidem in
 f. hetrusæ disciplinæ uoluminibus inueni. in-
 gens terrarum portentum. Lu. Martio. Sex-
 Iulio cons. in agro mutinensi. Namq; montes duo in-
 ter se concurrerunt crepitu maximo assultantes recedē-
 tesq; inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte iter
 diu spectante e uia æmilia magna equitum Romanorū
 familiariumq; & uiatorum multitudine. Eo cōkursu
 uillæ omnes elisæ. Animalia permulta quæ intra fue-
 rant: exanimata sunt: anno ante sociale bellum: quod

haudivo scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̄ civile.
 Nō minus mirum ostentum & nostra cognovit ætas
 anno Neronis principis supremo. sicut in rebus eius ex
 posuimus pratis oleisq; intercedente uia publica in con
 trarias sedes transgressis in agro marrucino prædijs Ve
 stij marcelli equitis Ro-res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus.

Ca. lxxxvi.

Iunt simul cum terræmotu & inundatiōes
 maris: eodem uidelicet spiritu infusi: aut resi
 dentis sinu recepti. Maximis terræ memoria
 mortaliū extitit motus Tyberij Cæsaris principatu
 xij. urbibus asie una nocte prostratis. Creberrimus pu
 nico bello intra eundem annum septies atq; quinquagi
 es nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad thrasime
 num lacum dimicantes maximum motum neq; pœni
 sensere nec Romani. Nec uero simplex malum aut in ip
 so tantum motu periculum est. Sed par aut maius ostē
 tum nunq̄ urbs Roma tremuit: ut non futuri euentus
 alicuius id prænuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. Ca. lxxxvij.

Adem nascentium causa terrarum est cū idez
 ille spiritus attolendū potens solo non ualeat
 erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum
 tantum inuētu sicut echinades insulæ ab acheloo am
 ne conuēctæ: maior pars ægypti a nilo. In quam a pha
 ro insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus.
 Nec recessu maris sic ut idem circeis. Quod accidisse
 & in ambraciæ portu decem milliū pas. intervallo &
 atheniensium quinque millium ad pyræneum: memora
 tur. Et ephesi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. He
 rodoto quidem: si credimus: mare fuit supra memphin
 usq; ad ethiopum montes. Itemq; a planis Arabiæ ma

LIBER.

re circa ilium & tota teuthrania quaq; campos intulerit mæander. Ratio insularū enascentiū. Ca. lxxxviij.

Ascuntur & alio modo terræ: ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria secum faciente natura: quæq; hauserit hiatus alio loco reddēte. Quæ & qbus tēpibus enatæ sunt. Ca. lxxxix.

Laræ iam pridem insulæ delos & rhodos memorie produntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe: inter lemmum & hellestōtum nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eademq; automate. Et ab ea duobus stadijs post annos. cx. i nostro æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo cōss. ad. viij. idus iulij thia.

Quas terra interruperint maria. Ca. xc.

Ntēnos & iuxta italiam inter æolias insulas. item iuxta cretā emerfit e mari mille quingentum passuum. una cum Calidis fontibus altera olympiadis. cxliij. anno tertio in thusco sinu flans uiolento cum flatu. Proditur quoq; memorie magnam circa illam multitudinem piscium fluitantem cōfestim expirasse quibus ex ijs cibis fuisset. Sic & pythecusas in campano sinu fuerunt ortas. Mox in ijs mōtem epopon cum repente flamma ex eo emicuiisset campestræquatum planitiæ. In eadem & oppidum haustum profundo: alioq; motu terræ statinam emerfisse. Et alio prouolutis montibus insulam extitisse prochyta. Namq; & hoc modo insulas rerum natura fecit. Auellit siciliam italix: cyprum syriæ. euboëam boetiæ: euboëæ Atalantem & macriam: belbicū bithyniæ lencosiam syrenum promontorio.

Quæ insulæ cōtinenti adiunctæ. Ca. cxi.

Vrsus abstulit insulas mari iunxitq; terris.
r Antissam lesbo: zephirium halicarnaso: ethu-
 sam mindo: domiston & prienē mileto: are-
 themisiam parthenio promontorio: hybanda quandā
 insula ionia: c. nunc a mari abest stadijs. Syriten ephe-
 sus in mediterranea habet. Derasidas & sophoniam
 uicinam ei magnesia. Epidaurus & oricon insulae esse
 desierunt.

Quae terrae motu mari permutatae: Ca. xcij.

i N totum abstulit terras primum omnium ubi
 atlanticum mare est (si Platoni credimus) in
 medio spatio. Mox interno: quae uidemus ho-
 die mersam acarnaniam ambracio sum: achaiam corin-
 thio: europam asiamq; propontide & ponto. Ad hoc
 perrupit mare leucada anthirrhium: hellespontum bos-
 phoros duos.

Quae terrae ipsae se sorbuerunt Ca. xcij.

a Tq; ut sinus & stagna praeteream: ipsa se co-
 dens terra deuorauit. Cybotum altissimum
 montem cum oppido currite siphilum in ma-
 gnesia. Et prius in eodem loco clarissimam urbem quae
 tentalis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in
 phoenice agros & cum ipsis phesium aethiopae iugum
 excelsissimum: tanquam non infida grassarentur &
 littora.

Quae urbes hausta sint a mari.

Ca. xciiij.

p Yrrham & antistam circa meotin pontus
 abstulit. Elicē & burā sinus corinthius: qua-
 rum in alto uestigia apparent. Ex insula caea
 amplius. xxx. millia passuum abrupta subito cum pluri-
 mis mortalium rapuit. Et in sicilia dimidiam tyndari.

LIBER.

da urbem: ac quicquid ab italia deest. Similiter in boe-
tia & elensina.

De piaculis

Ca. xcy.

Otus enim uero terræ fileantur & quicquid
m est ubi saltem busta urbium extant. Simul ut
terræ miracula potius dicamus quam scelera
naturæ. Et hercule non celestia enarratu difficiliora
fuerint. Metallorum opulētia tam uaria: tam diues: tā
fecunda: tot sæculis suboriens: cum tantum quotidie or-
be toto Populentur ignes: ruina: naufragia: bella: fran-
des: tantum uero luxuria. & tot mortales conterant.
Gemmarum pictura tam multiplex. Lapidum tam di-
scolores maculae. Interq; eos candor alicuius pter lucē
omnia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium
tot locis emicantium perpetua tot sæculis incēdia. Spi-
ritus lætales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipso loci si-
tu mortiferi. Alibi uolucris tantum ut foracte uicino
urbi tractu. Alibi pter hominem cæteris animantibus.
nonnunq & homini: ut in sinuessano agro & puteola
no sunt: quæ spiracula alij charoneas scrobes mortiferū
spiritum exhalantes. Item in hirpinis amsancti ac me-
phitis eundem locum: quem qui intrauere moriuntur.
Simili modo hierapoli in asia matris magnæ tantum
sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus: quorum exha-
latione temulenti futura præcinnunt: ut delphis nobilis-
simo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ
afferre mortalium quispiam: q̄ diffusæ per omnem na-
turæ subinde aliter atq; aliter numen erumpens.

De terris semper trementibus.

Ca. cxyi.

q Vedam uero terræ ad ingressus tremunt sicut
in gabinensi agro non procul urbe Roma in-
gera ferme ducenta equitantium cursu.

De insulis semper fluctuantibus

Ca. xcvi.

Imiliter in reatino quedā insula semper fluctuant: sicut in agro cecubo: & eodem reatino mutinensi: stationensi: in uadimonis lacu & ad cutilias aquas opaca silua: que nūq̄ die ac noctu eodē loco uisitur. In lidia aqua uocatur calaminæ: non uentis solum: sed etiā contis uel quolibet impulsu multorum ciuiū mithridatico bello salus. Sunt & in nymphæo parnæ saltares dicte: quoniā in symphonie cantu adictus modulantium pedū mouentur. In tarquinensi lacu magno italiae duo nemora circūferuntur nunc triquetram figuram edentes: nunc rotundā complexu uentis impellentibus: quadratam nūq̄.

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarū miracula & cæterorum elementorum. Ca. xcviij.

Elebre sanū habet Veneris paphos: in cuius quandā aream non impluit. Item in ea oppido troadis circa simulachrum Minerue in eodē relicta sacrificia non putrescunt: Iuxta harpasa oppidū asiæ cantes stat horrenda uno digito mobilis. Eadem si toto corpore impellatur resistens. In taurorum pœninsula in ciuitate perasino terra est quæ sanatur omnia uulnera. At circa asson troadis lapis nascitur: quo consumuntur oia corpora: sarcophagus uocantur. Duo sunt montes iuxta flumen indū: alteri natura est ut ferrum omne teneat: alteri ut respuat. Itaq; sint clauī in calciamento: uestigia auelli in altero non posse: in altero sisti. Locris & crotone pestilentia nūq̄ fuisse: nec ullo terræmotu laboratum annotatū est. In lycia uero semper a terræmotu. xl. dies serenos esse. In agro barpano frumentū satum non nascitur. Ad aras mutias inueniente & apud tusculanum & in silua crimina loca

LIBER.

sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In crustumino natum foenū ibi noxium. extra salubre est. Et de quarum natura complura dicta sunt.

Qua rōe aestus maris accedāt & recedāt. Ca. xcix.
Ed aestus maris accedere & reciprocare ma
s xime mirum est. Pluribus quidē modis acci-
dit. Verū causa in sole lunaq; : Bis inter duos
exortus lunæ affluunt : bisq; remeāt uicenis quaternisq;
semper horis. Et primū attolere secum ea mundo in-
tumescentes. Mox a meridiano cæli fastigio uergente
in occasu, residētes. Rursusq; ab occasu subter cæli ima
& meridiano cōtraria accedente inūdantes. Hic donec
iterū exoriantur se sorbentes. Nec unq; eodē tēpore quo
pridie refluit: ut ancilante sydere trahentesq; secū au-
do haustu maria: & assidue aliunde q̄ pridie exoriēte
paribus tamē interuallis reciproci: senisq; semper horis
non cuiusq; diei aut noctis aut loci: sed æquinoctialibus
ideoq; inæquales uulgarū horarū spatio utcūq; plures
in eas aut diei aut noctis illarū mensuræ cadūt: & æq;
noctio tantum pares ubiq;. Ingens argumentū plerūq;
lucis ac uicis etiā diurnæ hebetes esse qui negent subter
meare sydera: ac rursus eadem resurgere: similēq; terris
immo uero uniuersæ naturæ & inde faciē in ijdē ortus
occasusq; opibus non aliter sub terra manifesto syderis
cursu alioe effectū q̄ cū preter oculos nostras feratur.
Nultiplex etiā num lunaris differentia: primūq; septe-
nis diebus. Quippe modici noua ad diuiduā aestus. Ple-
niores ab ea exundāt: pleneq; maxime fuerūt. Inde mi-
tescunt. Pares ad septimā primis. Iterūq; alio latere di-
uidua augētur. In coitu solis pares. Plane eadē aquilo-
nia & a terris lōgius recedēte mitiores q̄ cū in austros
digressa ppriore nisu uim suā exercet. Per octonos quo

q; annos a principia motus & paria incremēta cētesima lunæ renocantur ambitu: augente ea cuncta solis annis causis duobus equinoctijs maxime tumētes & autūnali & amplius q̄ uero. Inanes uerno bruma & magis solstitio. Nec tñ in ip̄is: quod dixi: tēporū articulis sed paucis post diebus: sicuti neq; in plena aut nouissima sed postea: nec statim ut lunā mūdus oñdat: occultetur: aut media plaga declinet: uerum fere duabus horis æquinoctialibus seruis: tradiore semp̄ ad terrā omniū q; gerūtur in cælo effectū cadēte q̄ uisu sicuti fulguris & tonitruī & fulminū. Oēs em̄ æstus in oceano maiora integunt spatia inundātq; q̄ in reliquo mari: siue quia totū in uniuersitate aīosus est q̄ in parte: siue q̄a magnitudo aperta syderis uim laxę crassantis efficacius sentit eadē angustijs arcētib; . Quā de causa nec lacus nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra britaniā intuescere æstus Pytheas massiliensis auctor est Interiora autē maria clauduntur ut portu. Quibusdā tñ in locis spatiosior laxitas ditioni patet. utpote cum plura exempla sunt in tranquillo mari: nulloq; uerorū impulsu tertio die ex italia peruectorū uticā æstu feruente. Circa littora autē magis q̄ in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum id est spiritus magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem.

Ca. c.

N plerisq; tamen æstuarijs ppter dispares
i syderū i quoq; tractu exortus diuersi existūt
æstus tpe nō rōne discordes. sicut in syrtibus.
Ex quorūdā tñ priuata natura est: uelut taurominitai euripi. Sæpius & in eubœa septies diē ac nocte reciprocantes. Aestus idē triduo in mēse consistit septima Octaua: nonaq; luna. Gadibus q̄ ē delubro Herculi pxi

e ij

LIBER

mus: fons inclusus ad putei modū alias simul cū oceano
augetur minuiturque: alias uero utrūq; contrarijs tem-
poribus. Eodē in loco alter oceani montibus consentit.
in ripa betis oppidū est: cuius putei crescente aestu mi-
nuuntur: augescunt decedente medijs temporum immo-
biles. Eadem natura in hispali oppido uni puteo: cate-
ris uulgaris. Et pontus semper extra meat in proponti-
dem: introrsus in pontum nunq̄ refluxo mari.

Miracula maris.

Ca. ci.

Mnia plenilunio maria mergātur: quidam
o Et stato tempore. Circa messanā Et milas
fimo similia expuuntur in littus purgamēta
unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil
quid equidem nouerim prætereā. Aristoteles nullū aial
nisi aestu recedente expirare affirmat. Obseruatum id
multū in gallico oceano: Et dūtaxat in hoīe cōpertū.

Quæ potestas lunæ Et terrena Et marina.

Ca. cij.

Vo uerā coniectatio existit haud frustra spi-
q ritū sydis lunæ existimari. Et hoc esse quod
terras saturet: accedensq; corpora ipleat: ab-
scedensq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri cō-
chylia: Et maxime spiritum sentire quibus sanguis nō
sit: sed Et sanguinē hominē etiam cum lumine eius au-
geri ac minui. Frondes quoq; ac pabula (ut suo loco di-
cetur) sentire non omnia eādē penetrante ui.

Quæ solis Et quare falsum mare.

Ca. ciij.

i Taq; solis ardore siccatur liquor: Et hoc esse
masculū sydis accepimus torrens cūcta sor-
bensq;. Sic mari late patienti saporem inco-

qui salis: aut q̄a exausto inde dulci tenuiq; quod facili-
me trahat uis ignea: omne asperius crassiusq; loquatur
Ideo summam æquorum aquam dulciorem profunda.
Hanc esse ueriorē causam asperi saporis: q̄ q̄ mare ter-
ræ sudor sit æternus: aut quia plurimū ex arido miscea-
tur illi uapores: aut quia terræ natura medicatas aquas
inficiat. Est in exemplis Dionysio siciliæ tyranno com-
pulsus est ea potentia: accidisse prodigium: ut uno die
in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ.

Ca. ciij.

Contrario ferūt lunæ scemineū ac molle sydus
atq; nocturnū soluere humorem: & trahere
non auferre. Id manifestū est q̄ ferarū occi-
sa corpora in tabē uisu suo resoluat: somnoq; sopitis
torporē contractū in caput reuocet. Glaciā refundat:
cunctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ ui-
ces: semperq; sufficere alijs syderū elementa cogentibus
alijs uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ ali-
mentum esse sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare.

Ca. cv.

Altissimum mare. xv. stadiorū. Fabianus tra-
dit. Alij in ponto ex aduerso coraxorum gen-
tis uocant bathea ponti. tricentis fere a con-
tinēti stadijs immensam altitudine maris tradunt na-
dis nunq̄ repertis.

Miracula aquarum fontium &
fluminum.

Ca. cvi.

Irabilius id faciunt aquæ duces iuxta mare
ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum na-

e iij

LIBER.

tura a miraculis cessat. Dulces mari inuehantur le-
 niores aut dubie. Ideo & marinæ: quarum natu-
 ra grauior: magis inuecta sustinent. Quædam uero &
 dulces inter se supermeant alias. Vt in fucino lacu inue-
 ctus amnis: in lario abdua: in uerbano ticius: in bena-
 co mintius: in seuinno olliis: in lemanno rhodanus. Hi
 trans aleps superiores in italiam multorum militum
 transitu hospitales: suas tantum nec largiores quam in-
 tulere aquas euehentes. Proditū hoc & in oronte am-
 ne syriæ: multisq; alijs. Quidam uero odio maris ipsa
 subeunt uada: sicut Arethusa fons syracusanus in quo
 redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens
 peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras rur-
 susq; redduntur. Lycus in asia. Erasinus in argolica. Ti-
 gris in Mesopotamia. Et quæ in Aesculapij fonte athe-
 nis immersa sunt: in phalerico redduntur. Et in ati-
 nate campo fluuius mersus post .xx. millia passuum exit.
 Et in aquileiensi timans. Nihil in asphaltice iudææ la-
 cu qui bitumē gignit mergi potest. Nec in armenia ma-
 ioris aretissa. Is quidem Nitosus pisces alit. In salenti-
 no iuxta oppidum manduriam lacus ad margines ple-
 nus: neq; exhaustis aquis minuitur: neq; infusis augetur.
 In ciconum flumine & in piceno: lacu uelino lignum
 deiectum lapideo cortice obducitur. Et in surio colchi-
 dis flumine adeo ut lapidem plerunq; durans adhuc in-
 regat cortex: Similiter in flumine silari ultra surrentū
 non uirgulta modo immersa: uerum & folia lapide-
 scunt: alias salubris potus eius aquæ. In exitu paludis
 reatinæ saxum crescit. Et in rubro mari oleæ uirentesq;
 frutices enascuntur: sed & fontium plurimorum natu-
 ra mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium ipsoq;
 in mari: & inter italiam & enariam: ut in baiano si.

nu: & in liri fluuio multisq; alijs. Nam dulcis haustus
 in mari plurimis locis: ut ad chelidonias isulas & ara
 bum: & in gaditano oceano. Patavinorum aquis cali-
 dis herba uirentes innascuntur: pisanorum ranæ. Ad ue-
 tilonios in hetruria non procul a mari pisces. In casti-
 nate fluminis appellatur scatebra frigidus abundantior
 æstate. In eo ut in archadiæ stymphali enascuntur aqua-
 tiles muscoli. In dodone Iouis fons: cum sit gelidus: &
 immersas faces extinguat: si extinctæ admoueantur: ac-
 cendit. Idem meridie semper deficit: qua de causa ana-
 pauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis
 exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. In illirijs supra
 fontem frigidum expanse uestes accenduntur. Iouis
 Hammonis fons interdum frigidus: noctibus seruet: in
 troglodytis fons solis appellatur: dulcis & circa meri-
 diem maxime frigidus: mox paulatim tepescens ad no-
 ctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi
 fons medijs diebus æstiuis uelut interquiescens semper
 aret. In tenedo insula fons semper a tertia noctis hora
 in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in delo insula
 inopus fons eodem quo nilus modo: ac pariter cum eo
 decrescit augeturq;. Contra timauum amnem insula
 parua in mari est cum fœtibus calidis: qui pariter cum
 æstu maris crescunt minuunturq;. In agro pitinate trās
 apenninum fluuius nouanus omnibus solstitijs torrens
 bruma siccatur: in falisco Clitumni amnis aqua pota-
 ta cādidos boues facit: in boetia ānis. melas oues nigras
 Cephisus ex eodē lacu pfluēs albas: rursus nigras peni-
 tus: ruffasq; iuxta ilium Xantus: unde & nomē amni i
 pōto fluuius astaces irrigat cāpos: i qbus pastæ oues ni-
 gro lacte æq; gētes alūt: i reatino fons neminia appella-
 e iij

LIBER .

tus alio atq; alio loco exoritur annonæ mutationem si-
 gnificans. Brūdusii in portu fons incorruptas præstat
 aquas nauigantibus. Lyncestis aqua quæ uocatur acidu-
 la uini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia &
 in agro caleno. In audro insula templo Liberi patris fō-
 tem nonis ianuarijs semper uini sapore fluere. Mutia-
 nus ter conf. credit. Dios thecosia uocatur. Iuxta nona
 crin archadiæ stix nec odore differens nec colore epota
 illico necat. Item in berofo taurorum colle tres fontes
 sine remedio sine dolore mortiferi. In carrinensi hispa-
 niæ agro duo fontes iuxta fluunt: alter omnia respuēs.
 alter absorbens. In eadem gente alius aurei coloris om-
 nes ostendit pisces n: hil extra illam aquam cæteris dif-
 ferentes. In commensi iuxta larium lacum fons largus
 horis singulis semper intumescit ac residet: in cynonia
 insula ante lesum fons calidus uere tantum fluit. La-
 cus sinnanus in asia circūnascente absynthio inficitur.
 Colophone in apollinis clarij specu lacuna est: cuius po-
 tu mira redduntur oracula bibentiū breuiore uita. Am-
 nes retrofluere & nostra uidit ætas. Nerōis principis
 annis supremis sicut in rebus eius retulimus. Iam om-
 nes fontes æstate q̄ hyeme gelidiores esse quem fallit?
 Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbū in mas-
 sa mergi: dilatata fluitare. Eiusdemq; pōderis alia sede-
 re: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrenz
 lapidem quāuis grandem innatare: eundemq; commi-
 nitum mergi. Recentia cadauera ad uadū labi: intumes-
 centia attolli: inaria uasa haud facilius: q̄ plena extra-
 hi. Pluuia salinas aqua dulciores esse q̄ reliquas. Nec fie-
 ri salē nisi ad mixtis dulcibus. Marinas tardius gelare:
 & celerius accendi. Hyeme mare calidius esse: autum-
 no salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore

spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucemq;
deportet: Nives in alto mari non cadere. Cum omnis
aqua deorsum feratur exilire fontes: atq; etiam in ætæ
radicibus flagrantis in tantum: ut quinquagena &
centena millia passuum harenas flammarum globus
cructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula: &
de maltha.

Ca. cyij.

Amq; & ignium: quod est naturæ quar tum
i elementum: reddamus aliqua miracula. Sed
primum ex aquis: in comagene urbe samosaz
ta stagnum est emittens limum maltham uocant: fla-
grantem: eum quid attingit solidi: adheret. Præterea ta-
ctus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnan-
te Lucullo: flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam
accenditur. Terra tantum restingui docuere expimeta.

De naphtha.

Ca. cyij.

Imilis est naturæ naphtha: ita appellatur cir-
s ca babyloniam: & in austagenis parthiæ p
fluens bituminis liquidi modo. Huic magna
cognatio ignium: transiliuntq; protinus in eam unde-
cunq; uisam. Ita ferunt a Medea pelicem crematā. post
quā sacrificatura ad aras accesserat: corona igne raptā

De semper ardentibus locis.

Ca. cix.

Erunt in montium miraculis ardet ætna no-
u ctibus semper: tantoq; æuo ignium materia
sufficit. Nivalis hybernis temporibus: egestū
q; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura
sæuit exustionē terris denuntians. Flagrat in phaselide

LIBER.

mons chimæra: & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias tradit. Eadē in Lycia ephesti montes teda flammante tecti flagrant adeo: ut lapides quoque riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliterque ignis ille pluuijs. Baculo si quis ex ijs accenso traxerit: sulcos: riuos: ignium sequi narrant. Flagrat in bætris cophanti noctibus uertex. Flagrat in medis & cæta gente confinio persidis. Susis quidem ad turrim albam xv. caminis maximo eorum. Et interdum campus babiloniæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine. Item æthiopum iuxta hesperium montem stellarum modo campi nocte nitent. Similiter in megaloponitanorum agro: tametsi internus sit ille incundus: frondemque densi supra se nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphi crater dira apolloniatis suis portendit: ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritque bithumen temperandum fonte illo ingustabili: alias omnibitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta Italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies: sociali bello: & donec egatio senatus piauit. Maximo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrentesque solis ardoribus flammæ egerit. Tot locis tot incendijs rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula.

Cap. cx.

Ræteæ cum sit huius unius elementi ratio
p fecunda: sequi ipsa pariat: & minimis crescat sintillis: quid fore putandum est in tot
rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem au

diffimam in toto mundo sine damno sui pascit? Addan-
tur ijs sydera innumera ingensq; sol. Addantur huma-
ni ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: atrita inter
se ligna. iam nubium: & origines fulminum. Excedit
profecto omnia miracula. ullum diem fuisse: quo non
cuncta conflagrarent: cum specula quoq; concava: ad-
uersa solis radijs facilius etiam accendantur q̃ ullus ali-
us ignis. Quid quod innumerabiles partus: sed natura
les scatent? In nymphæo exit e petra flamma: quæ in
aqua accenditur. Exit & ad aquas scantiâs. Hæc qui-
dem inualida: cum transit: nec longe in alia durans ma-
teria. Viret & æterno hunc fontem igneum contexes
fraxinus. Exit in mutinensi agro statis vulcano die-
bus. Requeritur apud auctores subiectis ariciæ aruis si
carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidi-
cino: unctum flagrare lapidem. In salentino oppido
inatinum imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum
protinus flammam existere. In lacinia Iunonis aram
sub diuo sita cinerem immobilem esse preflantibus un-
diq; procellis. Quin & repentinos ignes existere:
& in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuis-
se. Trasimenum lacum arsisse totum. Seruio Tullio dor-
mienti in pueritia ex capite flammam emicuisse Lu-
cium Martium in Hispania interemptis Scipionibus
concionantem: & milites ad ultionem exhortantem
arsisse simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox
& distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum
omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens in-
terpretationem naturæ festinat legentium animos p̃
totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura longitudo &
latitudo.

Ca. cxi

LIBER.

Ars nostra terrarum de qua memoro ambien
 p te (ut dictum est) oceano uelut innatans lon-
 gissime ab ortu & ab ocaſu patet: hoc eſt ab
 india ad Herculis columnas gadibus ſacratas octuagies
 quiquies centena ſeptuaginta octo millia paſ. ut Artemi-
 doro placet auctori. Vt uero Iſidoro nonagies oc-
 ties & decem & octo millia. Artemidorus adi-
 cit amplius a gadibus circuitu ſacri promontorii ad
 promontorium artabrum: quo longiſſime frons pro-
 currit hispaniæ: octingenta millia nonaginta unum.
 Id meſuræ duplici currit uia Agange amne hoſtioq;
 eius quo ſe in eoum oceanum effundit per indiam par-
 thienemq; ad myriādrum urbem ſyriæ in iſſico ſinu po-
 ſitam quinquagies bis quindecim paſſuū decem & no-
 uem. Inde proxima nauigatione cyprum inſulam pata-
 ram lyciæ: rhodum: aſtypalæam: in carpacio mari in in-
 ſulas laconicæ tænarum. Lylibeum ſiciliæ. Catalium ſar-
 dinia tricies quater quinquaginta millia. Deinde gade-
 quadragies bis quinquaginta millia. Quæ meſura uni-
 uerſa ab eo mari efficit octogies quinquies ſeptuaginta
 octo millia paſſuum. Alia uia quæ certior itinere terreſ-
 no maxime patet a gange ad euphratem amnem quin-
 quagies centena millia paſſuum & .xviiij. Inde cappa-
 docia in mazaca. cc. millia. xliij. inde per phrygiam ca-
 riam: ephreſum. quadringenta millia paſſuum. cxyij. Ab
 ephreſo p ægeum pelagus delum ducenta millia. iſthmuſ
 ducenta duodecim millia. Deinde terra & laconico ma-
 ri & corinthiaco ſinu patrans peloponneſi ducēta duo
 millia quingenti. Leucadem octingenta ſex millia quin-
 genti. Corcyram totidem Acrotrania centum trigin-
 ta duo millia quingenti. Brundiuſum octingenta ſex mil-
 lia quingenti. Romam. ccc. millia ſexaginta. Ad alpes uſe

q̄ calcincomacum uicū quingēta decem & octo mil-
lia. Per galliam ad pyreneos montes illibrium quingen-
ta quinquaginta sex millia. Ad oceanum & hispaniæ
hora trecenta triginta duo millia. Traiectu gadis septē
millia quingenti. Quæ mensura Artemidoro attestan-
te nonaginta efficit sexaginta nouem. Latitudo autem
terræ a meridiano situ ad septentrionem dimidio fere
minor colligitur: quinquaginta quattuor millium sexa-
ginta duo. Quo palam fit quantum & hinc uapor ab-
stulerit: & illinc rigor. Neq̄ enim deesse arbitror ter-
ris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utrin-
q̄ incomperta esse. Hæc mensura currit a littore æthio-
pici oceani: qua modo abitatur ad meroe quingenta q̄n-
quaginta millia: Inde alexādrīam duodecim millia q̄n-
quaginta. Rhodum quingenta octogintaria. Cnidum
octogintaquattuor. M. q̄ngēti cū. xxy. M. Samū. c. M. Chi-
um octogintaquattuor. M. Mytilenen. lxxv. M. Tenedō. xxix.
M. Sigæum promontorium. xij. M. quingenti. Os ponti
cccij. M. d. Carambin promontorium. cccl. Os mæaoti
dis. cccij. M. d. Ostium tanais. cclxv. M. Qui cursus cō-
pēdis maris breuior fieri potest. lxxxix. M. Ab hostio
tanais nihil modicum diligētissimi auctores fecere. Ar-
temidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa
tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septētrio-
nes uersas. Isidorus adiecit. xij. M. l. usq̄ ad tilen: quæ cō-
iectura diuinationis est. Ego non minore q̄ proxime di-
cto spatio sarmatarum fines nosci itelligo. Et alioquin
quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde
sedem mutantes capiat. Vnde ulteriorem mensuram in-
habitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nam
& germania immensas insulas nō pridem copertas co-
gnitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt

LIBER.

quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hūc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate. Et in hac utiq; præter cæteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum millium stadium prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia passuum. Improbuz ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum: ut pudeat non credere. Hipparchus: Et in coarguendo eo Et in reliqua omnium diligentia mirus adiicit stadiorū paulominus. xxv. millia.

Harmonica mundi ratio.

Ca. cxij.

Lia Dionysiodoro fides: neq; enim subtrahā exemplum uanitatis græcæ maximum. Cidius hic fuit geometrica scientia nobilis. Seneca diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad infimam terram: esseq; eo stadiorū quadragintaduo millia. Nec defuere geometræ qui interpretarentur significare epistolam a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimum esse spatium: Et idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse. cc. quinquagintaquinq; millia stadia pronūtiarent. Harmonica ratio quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere addit huic. mensuræ stadia septem millia terramq; nonagesimam sextā millesimam totius mundi partem facit.

CAII PLI. SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS PROOEMIUM.

ACTENVS DE SITV : ET MIRACULIS terræ aquarumq; ac syderum:

h & ratione vniuersitatis atq; mensura. Nunc de partibus q̄q̄ infinitum id quoq; existimatur nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere uenia iustior est: si modo minime mirum est hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter auctorem neminem unum sequar. Sed ut quemq; uerissimum in quaq; parte arbitror. Quoniam cōmune ferme omnibus fuit: ut eos quisq; diligentissime situs disceret: in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo: aut coarguam quemq; locorum nuda nomina: & quanta dabitur breuitate ponentur: claritate causisq; dilatis i suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipiuelim: ut sicut uidua fama sua nomia qualia fuere primordio ante ulla res gestas nuncupentur: & sic quædam i his nomenclatura quidem: sed mūdi rerumq; naturæ. Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europā: asiā: africā. Origo ab occasu solis: & gaditano fretō: qua irrumpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra africa: ē leua: europa: inter has asia est. Termini amnes taniae & nilus. Xij. millia passuum in lōgitudinem quas diximus fauces oceani patet: qnq; milliū in latitudine a uico mellaria hispaniæ ad p̄montoriū africæ albū auctore. Turānio Gracula iuxta genito. T. Linius: ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt ubi minus. vij. M. passuum. Vbi uero plurimum. x. M. Tam modico ore tam immensa

LIBER

quorum uastitas proditur. Nec profunda altitudo mi-
raculum minuit. Frequentes quippe teniæ candi,
cantis uadi carinas territāt. Qua de causa limen iter
ni maris multi cum locum appellauere. Præxima autē
faucibus utrinq; positi montes coercēt claustra: abilia
africæ: europæ calpe laborum Herculis metæ. Quā ob
causam indigenæ columnas eius dei uocant: creduntq;
perfossas exclusa antea admisisse maria: & rerum na-
turæ mutasse faciem.

De Europa

Ca. i.

Rimum ergo de europa altrice uictoris om-
nium gentium populi: longeq; terrarum pul-
cherrima quam pleriq; merito non tertiam
portionem fecere: uerum æquam in duas partes ab am-
ne tanai ad gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso.
Oceanus hoc quod dictum est spatio atlanticum mare
infundens: & uido meatu terras quæcunq; uenientē
expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso littorū
anfractu lambit europam: uel maxime recessibus cre-
bris excanans: sed in quatuor precipue sinus. Quorum
primus ac calpe hispaniæ extimo (ut dictum est) mon-
te loco brutinum usq; promontorium immenso ambi-
tu flectitur. In eo prima hispania terrarum est ulterio-
r appellata. Eadem bethyca. Mox a fine uirgitano ci-
terior: eademq; taraconensis ad pyrenea iuga. Vltior
in duas per longitudinem provincias diuiditur. Siqui-
dem bethycæ latere septentrionali protenditur lusita-
nia amne ana discretæ. Ortus hic laminatano agro ci-
terioris hispaniæ: & modo se in stagna fundēs: modo
in angustias resorbens: aut in totum cuniculis condens
& sæpius nasci gaudens i atlanticum oceanum effun-
ditur. Taraconensis autem hinc affixa pyreneo: totoq;
eius in latere decurrens: & simul ad gallicum oceanū

ac hispania

lusitania distinguitur. Bethyca a flumine eā mediā se
 cante cognominata: cunctas provinciarū diuiti cultus:
 & quod in fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuris
 dici cōuētus ei quattuor. Gadi tanus: Cordubensis. Asty
 gitanus: Hispalensis. Oppida oīa nūero. clxxv. In ijs co
 loniæ. viij. Municipia. viij. latio antiquitus donata. xxix.
 libertate. vi. Fœdere. iij. Stipēdiaria. cxx. Ex his digna
 memoratu aut latiori sermone dictu facilia. A flumine
 ana littore oceani oppidū onnoba lusturia cognomina
 tum. Interfluentes luxia & urīū mariani montes. Be
 thys fluius. Littus curēse inflexo sinu. Cuius ex aduer
 so gadis inter insulas dicendæ. Promontorium iunonis.
 Portus Bæsippo. Oppida belon mellaria. Fretum ex at
 lantico mari. Cartheia tarthesos a græcis dicta. Mons
 calpe. Deide littore interno oppido berbesula cū fluius
 Itē salduba oppidū uel malacha cū fluius fœderatorū.
 Dein menoba cū fluius sexifirmiū cognomīe. iulīū. Sexi
 & abdera Murgis. Beticæ finis. Orā eā uniuersa; ori
 ginis pœnorū existimauit. M. Agrippa. abana autē at
 lantico oceano obuersa bastulorū turdulorūq; est in uni
 uersam hispaniā. M. V arro peruenisse hiberas: & per
 sas: & pœnicas: celtasq;: & pœnos tradit. Lusum em̄
 Liberi patris: ac lysam cū eo bacchantē nomē dedisse
 Insitaniæ: & Pana præfectū eius. Vniuersa autē quæ de
 Herculæ: ac pyrene uel saturno traduntur: fabulosa in
 primis ut arbitror Bethys in terracōnesi puincia non
 ut aliqui dixere mētesa oppido: sed tygēsi exoriēs saltu:
 iuxta quē Tader fluius q. carthaginensem agrū rigat:
 ille ocior refugit Scipionis rogū: uersusq; in occasum
 oceanū atlanticū puinciā adoptans petit: modicus pri
 mo: sed multorū fluminū capax: quibus ipe famā aquas
 q; aufert. Bethycæ primū ad ossigetania infusus amos

LIBER.

no blandus alueo: erebris dextra lena; accolitur oppi-
dis. Celeberrima inter hunc & oceani orā in meditera-
raneo segeda: quæ augurina cognominatur. iulia quæ fi-
dētia. Virgo quæ alba. Eburā quæ ceriales. Eliberi quod
liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienſes. Vesci
quod fauentia. ſingilia. hegua. ania. ebdanū. aglamenor
heburā. caſtra niuaria. epifinprum. ipho noua. illurco.
& oſca. eſcua. ſuccabo: nuditanū. tutati uetus. Oia baſte-
tanie ner gentis ad mare. Conuentus uero cordubenſis
circa flumen ipſum offigi quod cognominatur laconiū.
Illiturgi quod forum iulium. ipaſturgi quod triūpha-
le. Sitia & xiiij. M. paſ. remotum in mediterraneo.
Obulco quod botificenſe appellatur. Moxripepora ſe-
deratorum. Sacilimartaliū onubā. Et dextra corduba
colonia patritia cognominata inde primū nauigabili
bethyā. Oppida carbulo decuma fluius ſingilis eodē
ethys latere icedēs. Oppida hispalēſis cōuētus: celtiaca
uacamana: acria: ilpa cognomie ilpa italica. Et a lena
hisपालi colōia cognomie romulēſis. Ex aduerſo oppidū
offet qđ cognomiatur iulia cōſtātia. Virgētū qđ iulij
gēitor. Hippo cauraſiarū fluius menoba & ipſe a dex-
tro latere iſuſus. Ac iter æſtuariabethys oppidū nebris-
ſa cognomie ueneria & colobona. Colōia aſta q̄ regia
dicitur. Et i mediterrāeo aſida: q̄ cæſariana. Sigulis flu-
uius in bethyn quo dictum eſt ordine irrumpens aſty-
gitanā coloniā alluit cognomine auguſtā firmā: ab ea
nauigabilis. Huius cōuentus ſunt reliquæ coloniæ im-
munes tucci quæ cognominātur auguſta gemella. Itu-
ci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Verſo quæ
genua urbanorum inter que fuit nunda cum Pompei
filio capta. Oppida libera aſtygiæ uetus oſtippo. Stipē-
diaria: callet: calucula: caſtragemia: ilipula minor me

rucra: sacra: obucula: oningis. Ab ora uenti prope ma-
 nobam amne & ipsum nauigabilem hand'procul acco-
 lunt alontigiceli: alostigi. Quæ autē regio a betyæ ad
 fluium anam tendit extra prædicta beturia appella-
 tur in duas diuisa partes: totidēq; gentes. Celticos quē
 lusitaniā attingunt: hispalensis conuentus. Turdulos &
 lusitaniam & terraconensem accolunt: iura cordubæ
 petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse ma-
 nifestum est sacris lingua oppidorū uocabulis: quæ co-
 gnomini bus in bethyca distinguuntur. Seria quæ dicitur
 fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restitu-
 ta iulia: contributa iulia. V cultuniacum: quæ & turis-
 ga nunc est. Laconimurgi cōstātia iulia. Terefibus for-
 tunales. & callensibus emanici. Præter hæc in celtica
 ac imbro: arunda. arunci. turobrica. lastigi. alpesa. sise-
 pone. serippo. Altera beturia quam diximus turdulo-
 rum. & conuentus cordubensis habent oppida. nō igno-
 bilia. Arsam. mellariam. mirobicam regiones ofintiadis
 siseponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum.
 Regia latinorum. regia. Carisa cognomine aurelia. Vri-
 gia cognominata castrum iulium. Item Cæsaris salu-
 tariensis. Stipendiaria basaro. belippo. barbesula. lacip-
 po. Besippo: callet: cappagum: olearo. icocio: brana. sa-
 guntia. andorise. Porro longitudinem uniuersam: eius
 prodidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. latitudinem. cclvij.
 M. Sed cum termini carthaginem usq; procederent:
 quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæ-
 pius parit. Et dum alibi mutato provinciarum modo.
 alibi itinerum auctis aut diminutis passibus icubuerē
 maria tā lōgo æuo alibi pcessere littora. Torsere se &
 fluminū aut correxere flexus. pterea aliūde alijs exor-
 diū mensuræ est. & alia meatus. Ita fit ut nulli duo
 concinant.

f ij

LIBER

Bethycæ longitudo & latitudo.

Ca. ij.

Ethycæ longitudo nunc a castulonis oppidi
b fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritia
ora. xxij. M. p. amplior. Latitudo a carteiana
ora. cc. xxiiij. M. p. Agrippa quidē in tanta uiri diligen
tia præterq; in hoc opere cura: cum orbē terrarū urbi
spectandū proponeret cæce errasse quis credat? & cum
eo Diuū Augustū. Is nāq; cōplexā eā porticū ex desti
natione & cōmentarijs. M. Agrippæ a sorore eius in
choatā peregit. Hispania citerior. Ca. iij.

Interioris hispaniæ sicut cōpluriū provincia
c rum aliquantū uetus forma mutata est: utpo
te cū Pōpeius magnus trophæis suis: quæ sta
tuebat i pyreneo. d. cccxli. oppida ab alpihus ad fines
hispanie ulteriores in ditionē a se redacta testatus sit.
Nunc uniuersa puincia diuiditur in cōuentus septem.
Carthaginensem: Larraconensem: Cæsaragustanū. Clu
mensē. Asturū. Lucensem Bracatū. Accedunt insulæ
quarū mētiōe seposita præter ciuitates cōtributas alijs
puincia ipa. ccxcij. cōtinet oppida. In ijs colonias. xij.
Oppida ciuiū Romanorū. xij. Latinorū ueterū. xvij.
Fœderatorum unum. Stipēdiaria. cxxxij. Primi in ora
bastuli: post eos quo dicitur ordine intus recedētes me
tesani: oretani: & ad tugū carpētani: iuxta eos uaccei:
uētōes: & celtiberi: atrebaci. Oppida ore p̄xima urci
Adscriptūq; bethicæ bareā regio mauritania: mox dei
tania. Dein cōtestania: carthago noua: colonia: cuius a
p̄montorio quod Saturni uocatur Cæsareā Dein mau
ritaniæ urbē clxxxvij. M. pas. traiecit. Reliqua i ora
flumē trader colonia imū. Ilico unde illicitanus sinus: i
eā cōtribuitur icositania: mox latinorū lucētiū: dianū:
stipēdiariū: succo finius: & quondā oppidū. Cōtesta

nie finis regio edetana ameno prætendete se stagno ad
celtiberos recedens. Valentia colonia. iij. M. pas. a mari
remota. Flumen durias tantūdem a mari sagontum ci-
uium Romanorū oppidum: fide nobile flumē idubeda:
regio ilergaonū. Iberus amnius nauigabili cōmertio di-
ues ortus in cātabris haud procul oppido iuliobrica.
cccl. M. pas. fluens. nauium. per. cclx. M. a uia oppido
capax: quē propter uniuersam hispaniā græci appella-
uere iberiā. Regio cossetania: flumē subi: colonia. Tarra-
co Scipionū opus: sicut carthago pœnorum. Regio iler-
getum: oppidum subur: flumen rubricatum: a quo lale-
tani & indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus re-
cedentes radice pyrenei: ausetani: itani: lacetani. Perq̃
pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autē colonia
bracine cognomine fauentia. Oppida ciuium Romano-
rum beturo: illuro. Flumen larnum: blande: flumē alba.
Emporia geminum hoc ueterū incolarum & græcorū:
qui phocentium fuere soboles. Flumen tichi? Ab eo py-
renea Venus in latere p̃montoriū altero. xl. M. Nūc per
singulos conuentus reddētur insignia præter supradia-
cta tarracone discrepant. populi. xliij. quorū celeberrī-
mi ciuiū Romanorū dertusani: bisgargitani. Latinorū
ausetani: cerretani: qui iuliani cognominātur: & qui
augustani: edetani: gerudenses: gessoriensēs: teari qui iu-
lienses. Stipendiariorū aquicaldenses: onenses: betulonē-
ses: Cesaragustana colonia immunis amne ibero affusa
ubi oppidū antea uocabatur saldyba. Regionis ideta-
niæ recipit populos. liij. Ex his ciuiū romanorū bellita-
nos: celsenses. Ex colonia calaturiganos: qui nascici co-
gnominantur. Ilerdenses surdaonū gentis iuxta quos si-
coris fluuius: oscenses regionis bassetaniæ: turiaffonen-
ses. Latinorū ueterū cascantenses: erganicēses: graccuri-

LIBER.

eanos. leonicenses. offigerdenses. Foederatos tarrageses.
 stipendarios arcobrienses. andologenses. arcocelitanos
 bursaonenses. calaguritanos. qui fabularense cognomi-
 nantur. Complutenses. carcenses. cinenses. cortenses. da-
 manitanos. carnenses. illursenses. spalenses. ilumberita-
 nos. lacetanos. iubienses. pompelonenses. segisenses. Car-
 thaginem conueniunt populi. lxij. exceptis insularū in-
 colis. Ex colonia accitania gemellenses & libisoca co-
 gnomie fero augustana: quibus duabus ius italiae datū.
 Ex colonia salariense oppidani latij ueteris castuonen-
 ses: qui caesari uenales appellantur. Setabitani qui augu-
 stani ualerienses. Stipendiariorum autem hi celeberrimi
 labanenses bastiani consaburense: dianenses: sege-
 stani. ilorcitani. laminitani. mensani qui & oritani
 mentesani qui & bastuli. oretani qui & germani co-
 gnomiātur: caputq; celtiberiae. segobrigenses: carpētāi
 & tolletani. tago flumini impositi. Dein uicienses. uirgi-
 lieses. In cōuētū cluniensem uarduli ducūt populos. xiiij
 ex quibus labanenses tantum nominare libeat. Turmo-
 digi quattuor: in quibus segisamonenses: segisamaiulenses
 In eundem conuentum carietes & uennenses quinque
 ciuitatibus uadunt: quarum sunt uelienses: eodem pele-
 deones celtiberorum quattuor populis quorum numan-
 tini fuere clare: sicut in uace eorum. xviij. ciuitatibus in-
 ter catinenses pallātini: lacobricenses: caucenses. Nā in cā-
 tabris quattuor populis iuliobrica sola memoratur. In
 autrigonum decem ciuitatibus tritium & uirdouesta.
 Areuacis nomen dedit fluuius arena. Horū sex oppida
 saguntia & uxama: quae nomina crebro alijs in locis
 usurpantur. Præterea segouia & noua augusta termes
 ipsaq; clunia celtiberiae finis. Ad oceanum reliqua uer-
 gūt uardulique: ex p̄dictis & cantabri. Iungūtur ij astu-

rñ. xij. populi diuifi in auguftanos afturica urbe magni
 fica: in his sunt giri: pefici: laciēfes: zoelæ. Numerus om-
 nis multitudinis ad. cclx. M. liberorū capitū. Lucēfis cō-
 uētus populorū est. xvi. pter ceucos & lebinos ignomi-
 nio se ac barbaræ appellatōis. Sed liberorū capitū ferme
 clxvi. Simili mō bracarū. xxiiij. ciuitates. cclxxv. capitū
 ex quibus pter ipos uibalos celerenos uibali: celerini: gal-
 leci: equifilici: querquerni: citra fastidium noientur. Lō-
 gitudō citerioris hispaniæ est ad finem castulonis a py-
 reneo. d. Sexcenta septem. M. p. & ora paulo amplius.
 Latitudo a tarracone ad litus olarsonis. cccvij. E radici-
 bus pyreni ubi cuneatur angustijs inter duo maria pau-
 latim: deinde se pandens: qua contingit ulteriorem hi-
 spaniam tantumdem & amplius latitudinem adijcit.
 Metallis plūbi: ferri: æris argenti: auri tota ferme hispa-
 nia scatet. Citerior & specularibus lapidibus. Bethy-
 ca & minio. Sunt & marmorū lapidicinæ uniuersæ
 hispaniæ. Vespasianus imperator Augustus iactatus p-
 cellis reipub. latij ius tribuit. Pyreni mōtes Hispanias:
 galliasq; determinant: promōtorijs in duo diuersa ma-
 ria proiectis.

Narbonensis provincia.

Ca. iiij.

Arbonensis provincia appellatur pars gallia-
 rum: quæ interno mari aluitur: brachata an-
 te dicta: amne uaro ab italia discreta: alpium
 q; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua uero
 gallia latere septentrionali montibus gebena & iuri-
 bus agrorum cultu uirorum morumq; dignatione am-
 plitudine opum nulli prouinciarum post ferenda:
 breuiterque italia uerius: quam prouincia. In ora
 regio sardonum: intusque consuaranorum. Flumi-

f iiij

LIBER

na Thelim & obrin oppida illiberis magnæ quondam
urbis tenue uestigium. Ruscino latinorum: flumen ata-
xe pyreneo rubresum permeans lacum. Narbo Martius
decumanorum colonia. xij. M. passuum a mari distans.
Flumina araris: liria. Oppida decætero rara præiacen-
tibus stagnis agatha quondam massiliensium: & regio
uolcarum testofagum: atq; ubi rhoda rhodiorum fuit.
Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus
fluuius ex alpihus se rapiens per remannum lacum: se-
gnemq; deferens ararim: nec minus seipso torrentem
isaram & druentiam. Libyca appellatur duo eius ora
modica. Ex his alterum hispaniæ: alterum metapinū:
tertium: idemq; amplissimum massalioticum. Sunt au-
tiores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse
se ultra fossam ex rhodano. c. passibus. Marij opere &
nomine insigne stagnum. Astromela oppidum mariti-
ma auaticorum: superq; campi lapidei Herculis prælio-
rum memoria. Regio anataliorum: & intus desuuiati-
um: canarumq;. Rursus a mari tricorium: & intus tri-
collorum. V ocontiorum & segouellannorum: mox al-
lobrogum ac in ora massilia græcorum phocensium. Fœ-
derata promontorium nomine: citharista portus: regio
clamatulicorum. Dein suelteri supraq; uerucini. In ora
autem hac athenopolis massiliensium: forum iulij octa-
uianorum colonia: quæ pacensis appellatur: & classica
amnis in ea argenteus. Regio oxibiorum ligauorumq;:
super quos suebri: quariates: adunicates. At in ora oppi-
dum latinum antipolis. Regio deciarium. Amnis cema
ex alpium monte cemenio profusus: In mediterraneo
colonia arelate sextanorum: biteræ septimanorum: ara-
usio secundanorum. In agro cauarum ualentia: uienna
allobrogum. Oppida latina aquæ sextiæ saliorum: aue

nio canarum: apta iulia uulgentium alebeceriorum: apol-
linarium: albe heluorum: augusta tricastinorum: anta-
lia ærea bormānico macina bellio: carcasum. uolcarum:
teftosagum: cassero carpenthora æte: meminatorum: cen-
censes: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forū
Voconi: glanum Lini Leutenani: qui & soroneronien-
ses. Nemausum arecomitorum. Piscenæ: ruteni: sanagen-
ses: tolosani: teftosagi: aquitaniæ cōtermini: tascoduni-
tari: cononienses: umbrāci. Vocontiorum ciuitatis fœ-
deratæ duo capita uasgo: & lucus augusti. Oppida ue-
ro ignobilia. xix. sicut. xxiiij. nemausensibus attributa.
Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpinis auanti-
cos: atq; ebrodiontios: quorum oppidum dinia: Longi-
tudinem prouintia narbonensis. ccclxx. M. pas. Agrip-
pa tradit: latitudinem. ccxlix.

Italia tyberis Roma campania.

Ca .v.

Talia dehinc primiq; eius ligures: mox hetru-
ria: umbria: latium: ubi tyberina ostia: & ro-
ma terrarum caput. xvi. M. p. interuallo a ma-
ri. Volscorum postea littus: & campaniæ picentium in-
de: ac lucanum: brutiumq;: quo longissime in meridiem
ab alpium pene lunatis iugis in maria excurrit italia.
Ab eo græciæ ora: mox salentini: peduculi: apuli: peli-
gni: ferentani: marrucini: uestini: sabini: picentes: galli:
umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni. Nec
ignoro ingrati: ac segnis animi existimari posse meri-
to: si breuiter atq; in transcursu in hunc modum dica-
tur terra omnium terrarum alumna: eadem & parens
numine deum electa: quæ cælum ipsum clarius faceret
sparsa congregaret imperia: ritusq; molliret: & tot po-
pulorum discordes: ferasq; linguas sermonis commer-
cio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini

LIBER

daret: breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum. quos quis attigerit? tanta rerum singularum: populorumq; claritas tenet. Vrbis roma uel sola in ea & digna etiam festa cervice facies: quo tãdem narrari debet opere? Et qualiter campãia ora per se foelixq; illa ac beata amœnitas. ut palam sit uno in loco gaudentis opus esse naturæ. Iam uero tota ea uitalis: ac perennis salubritatis celi temperies est: tam fertiles campi: tam aprici colles: tam innoxij saltus: tam opaca nemora: tam munifica siluarum genera: tot montium afflatus: tanta frugum & uitium olearumq; fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amnium fontiumq; ubertas: totam eam perfundens: tot maria: portus gremiumq; terrarum. commertio patens undiq; & tanq̃ adiuuandos mortales ipsa auida in mare procurrens. Neq; ingenia: ritusq; ac uiros: & lingua: manuq; superatas commemoro gentes. Ipsi de ea indicauere græci: genus in gloriam suam effusissimum quotam partem ex ea appellando græciam magnam. Nimirum id quod in mentione celi fecimus: hac quoq; in parte faciendum est. ut quasdam notas ac pauca sydera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo folio maxime querno assimilata multa proceritate amplior. q̃ latitudine in leuo se flectens cacumie. & amazonicæ figura desinens parmæ. ubi a medio excursu cirrathos uocatur. per sinus lunatos duo cornua emittens. leucopetram dextra. lacinium sinistra. Patet longitudine ab alpino sine prætorie augustæ per urbem capuam. neq; cursu meante rhegium oppidum in humero eius situm. a quo ueluti cervicis incipit flexus. decies centena

Quingenti millia passuum multoq; amplior mensura
 fieret lacinium usq; ni talis obliquitas in latus digre-
 di uideretur. Latitudo eius uaria est. cccc. milium in-
 ter duo maria inferum & superū. amnesq; uariū atq;
 arsiā: mediā atq; ferme circa urbem romā ab hostio
 aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberi-
 na hostia. cxxxi. & paulominus a castronouo adria-
 tici maris alsum ad thuscum æquor. Haud ullo in loco
 cc. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus
 a uaro ad arsiā. xxx. M. passuum. lyij. efficit. A best a
 circūdatiis terris Histria a liburnia quibusdam locis. c.
 M. pass. Ab epyro & ilyrico. l. Ab africa minus. cc. ut
 auctor firmat Varro ab Sardinia. cxx. millia a Sicilia
 M. d. A corsica minus. lxx. Ab Issa. l. Incedit per maria
 cæli regione ad meridiem quidem. Sed si quis diligen-
 ti subtilitate id exigat: inter sextam horam primamq;
 brumalem. Nunc ambitū eius urbesq; enumerabimus.
 Qua in re præfari necessarium est auctorem nos Diuū
 Augustum secuturos: descriptionemq; ab eo factam ita-
 liæ totius in regiones xi. Sed ordine eo qui in littorum
 tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq;
 præpropera seruari non posse itaq; interiori in parte
 digestionem in litteras eiusdem nos secuturos colonia-
 rum mentione signata: quas ille in eo prodidit numero
 Nec situs originesq; persequi facile est. In gaunis ligu-
 ribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab
 amne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditum.
 Fluius pado Alpes populiq; inalpinis multis nomini-
 bus: sed maxie capillati oppido uēdiatorum: ciuitatis
 Gemellio. Porrus Her. Monachi. Ligustica ora Ligu-
 rū celeberrimi ultra alpes salyi dceates: moxubij: cētro-
 nes. & caturyges orti uagenni: statyeli: elibi: uelli aiel

LIBER

li: euburiates: casmonales: ueliatas: & quorum oppida
in ora proxima dicemus. Flumen rutuba: oppidum albi
um: intemelium: flumen merula: oppidum albingaunū:
portus uadum: sabatiam: flumen porcifera: oppidum ge
nua: fluuius feritor: portus delphini. Tigulia intus sege
sta: tigulorium. Flumen macra liguriæ finis. A tergo au
tem supradictorum omnium apenninus mons italiæ am
plissimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad siculū
fretum. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ
ditissimum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna:
Dertona: colonia: trira: barderata: industria: polentia:
carrea: quod potentia cognominatur. Forosului quod
Valentinum. Augusta uaciennorum: Alba pōpeia Asta
aquæ statyellorum. Hæc regio ex discriptione Augusti
nona est. Patet ora liguriæ inter amnes uarum & ma
tram. cxxi. M. pass. Adnectitur septimæ in qua hetruria
est ab amne macra: & ipsa mutatis sæpe nominibus.
Umbros inde exegere atiquitus pelasgi. Hos lydi: a quo
rum rege tyrreni: mox a sacrificio ritu lingua græcorū
tusci sunt cognominati. Primum hetruriæ oppidum lu
na portu nobile. Colonia luca a mari recedens: propior
q; ipsa inter amnes Aeserem & arnu orta a Pelope pi
sisq; siue a tenucanis græca gēte. Vada uolateranea flu
uius cecinna: populonium hetruscorum quondam hoc
tantum in littore. Hinc amnes prille: mox umbro nauis
giorum capax: & ab eo tractus umbrici portusq; tela
mon: cossa uolgentium a populo Ro: deducta grauisce:
castrum nouum: pyrgi: caretanus amnis: & ipsum cæ
re. Intus mil. passibus quattuor agilla a pelasgis condi
toribus dictum alsium: phregene. Tyberis amnis a ma
cra. cclxxxiiij. M. pass. Intus coloniæ falisca agris otra
(ut auctor est Cato) quæ cognominatur hetruscorum lu

eius. Colonia rusellana: senensis: curtina. decetrio areti
 ni ueteres: aretini fidentiores: aretini iulienses: amiti-
 nenses: aquenses cognomine taurini: blerani: cortone-
 ses: capinates: clusini: noui clusini ueteres: fluctini præ-
 fluenti arno appositi: fesule: ferentinum: fescënia: hor-
 tamum: herbanum: nepeta. Nouë pagi præfecturæ: clau-
 dia Foro Clodij: pistorium: perusia: suanenses: saturni-
 ni qui ante aurinini uocabantur: sudettani: statões: tar-
 quinienses: thuscianienses: metulonienses: ueretani: uereti-
 ni: uolaterrani: cognomine hetrusci: uolscinienses in ea-
 dem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri
 crustuminus caletranus. Tyberis antea tybris appella-
 tus: & prius albula e media fere longitudine appenni-
 ni sinibus aretinorum profluit: tenuis primo: nec nisi
 piscinis corribatus: emissusq; nauigabilis: sicuti tinnia
 & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu
 dierum si non adiuent hymbres: sed tyberis propter
 aspera & confragosa. Ne sic quidem præterq; trabibus
 uerius q; ratibus longe meabilis fertur. p. c. l. M. d. non
 procul tiferno: perusia: & orriculo: hetruriam ab um-
 bris: ac sabinis: mox citra. xii. M. pas. urbis ueictè agrū
 a crustumino: dein fidenate: latinumq; a uaticano diri-
 mens. Sed intra tiniam & clanim duobus & xl. flus-
 uijs auctus: præcipuis autem nare & aniene: qui & ip-
 se nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus ta-
 men aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo
 quamlibet magnarum nauium ex italo mari capax re-
 rum in toto orbe nascentium mercator placidissimus.
 Pluribus prope solus q; cæteri in omnibus terris amnes
 accolitur: aspiciturq; nullis. Nulliq; flumini minus
 licet inclusis utrinq; lateribus: nec tamen ipse pugnat q;
 q; creber ac subitis incrementis: & nusq; magis aquis q;

LIBER.

in ipsa urbe stagnantibus. Quinimmo uates intelligi-
tur potius: ac moitor auctu sp religiosus uerius q̄ sœuus.
Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est. M. p.
L. longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere ra-
dices. Colonis sæpe mutatis: tenuere alij alijs tempori-
bus. Aborigines: pelasgi. archades. siculi. arunci: rutyli.
Et ultra circeos uolsci: osci. ausones: unde nomen modo
latij processit ad lirin amnem. In pricipio est ostia co-
lonia a romano rege deducta. Oppidum laurentum lu-
cus solis indigetis. Amnis numitius. Ardea a Danae p-
sei matre condita. Dein quondam aphrodisium antium
colonia. Austra flumen & insula. Fluius nymphæus:
clostra romana. Circeij quondam insula immenso qui-
dem mari circumdata (Si creditur Homero) & nūc pla-
ne. Mirum ē: quod hac de re tradere hominum noticiæ
possumus. Theophrastus qui primo externorum aliqua
de romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus: an-
te quem nemo mentionem habuit: urbem dumtaxat a
gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus lega-
tionem tantum ad Alexandrum missam. Hic iam plus
quam & fama circeiorum insulæ & mensuram po-
suit stadia. lxxx. in eo uolumine: quod scripsit Ni-
codoro atheniensium magistratui: qui fuit urbis no-
stræ. cccclx. anno. Quicquid est ergo terrarum propter
decem milia passuum prope ambitus adnexum insulæ.
Post eum annum accessit italiæ aliud miraculum e cir-
ceis: palus pontina est quem locum. xxij. urbium fuis-
se Mutianus ter consul prodidit. Dein flumen usens
supra quod tarracina oppidum lingua uolscorū anx ur-
dictum. Ibi fuere amyclæ a serpentibus deletæ. Dein la-
cus fundanus: caieta portus. Oppidum formiæ antiqua
lastrigonum sedes. Vltra fuit oppidum pyræ: colonia

minturnæ lyri amne diuīsa clauico appellato. Sinuessa
 extremū in adiecto latio: q̄ quidā dixere sinopē uocita-
 tā. Hinc foelix illa cāpania est. Ab hoc sinu incipiunt ui-
 tiferi colles: & temulentia nobilis: succo p̄ oēs terras:
 inclyto: atq; (ut ueteres dixere) sūmū. Liberi patris cum
 cerere certamē. Hinc setini & cecubi obtēduntur agri.
 Iis iungūtur falerni: caleni. Dein cōsurgūt massici: gau-
 rani: surrentiniq; mōtes. Ibi laborini cāpi sternuntur:
 & in delicias alicæ politur mensis. Hæc littora fontibus
 calidis rigātur: p̄terq; cætera in toto mari conchy-
 liopisce nobili annotātur. Nusq; generosior oleæ liquor
 Et hoc quoq; certamē humanæ uoluptatis tenere osci
 græci. umbri. tusci. campani. In ora sano fluiuius. Vultur-
 nū oppidū cū amne. Linternū. cumeæ calcidensū. misenū
 portus baiarū: bauli. lacus lucrinus & auernus. Iuxta
 quē cimeriū oppidū quōdā. Dein puteoli colonia dicæ-
 archia dicti. postq; plægrei cāpi. Acherusia palus cum is
 uicina. Littore aut hoc neapolis calcidēsū: & ip̄a par-
 thenope a tumultu syrenis appellata. Herculaniū Pōpeiū
 haud p̄cul expectāte mōte uesunio. Aluente uero sarno
 āne ager nucerius ē: & ix. millia. p. a mari ip̄a nuceria.
 Surrētū cū p̄mōtorio Mineruæ sirenū quōdā sede nau-
 gatōe a circeijs duo de. lxxx. M. p. patet. Regio ea a tybe-
 ri priā italiæ seruatur ex descriptōe Augusti. Intus Co-
 lōiæ Capua a. xi. Cāpo dcā. agnū. suessa. uenafriū. fora-
 theanū. fidicinū cognomīe nola. Oppida abellinū. aritia
 alba. lōga. acerāi. allifāi. attinates. altetrinates. anagni-
 ni. attelani. Aesulāi arpinates. auxiniates: auxellāi: alfa-
 terni. Et q̄ ex agro latino. Itē hernico. Itē labinocāo co-
 gnomiati. Bouilæ: calatiæ. casinū. calenū. capirutū cerne-
 tū: cernetāi q̄ mariani cognominātur. Corāi a Dardāo
 Troiano orti. Cubulterini: castrimōiēs cīgulāi. Fabiē

LIBER

ses in monte Albano foropopulienses. Ex falerno frus-
nates: ferentinates: freginates: frabaterni ueteres: fra-
baterni noui: ficolenses: fregellani: foroappi: forentani
gabini: interannates: sucesani: qui & lirinates uocā-
tur. Illionenses: lauini: norbani: momentani: prænesti-
ni urbe quondam stephane dicta. Priuernates: setini;
suessulāi: telini: trebulāi cognomine balimenses: Trebāi:
thusculani: uerulani: ueliterni: lūbrēs: uluarnates: su-
perq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere arcāis
ceremoniarum nefas habetur: optimaq; & salutaris fē-
de abolitum annuncianit Valerius Solanus: luitq; mox
pœnas. Non alienum uidetur inferere hoc loco exēplū
religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ
Namq; Diua Angerona cui sacrificatur ad diē. xij. cal-
Ianuarij ore obligato: ob signatoq; simulacrum habet.
Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit: aut
ut plurimis tradētibus credamus: quatuor. Mœnia eius
colligere ambitu imperatoribus censoribusq; Vespasia-
nis anno condito. d. cccxxxvij. M. pass. xij. M. cc. Com-
plexa montes yij. Ipsa diuiditur in regiones xiiij. Com-
pita earum cclxy. pass. eiusdem spatij mensura curren-
te a milliario in capite romani fori statuto ad singu-
las portas: quæ sunt hodie numero xxxiiij. ita ut xij. por-
tæ semel numerentur: prætereanturq; ex ueteribus. yij.
quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum. xxx.
M. d. v. lxij. Ad extrema uero tectorum cum castris pre-
torijs ab eodem miliario per uicos omnium uiarū men-
sura colligit paulo amplius lxx. M. pass. Quod si quis
altitudinē tectorū addat dignā profecto æstimationē
cōcipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinē in toto
orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente agge-
re Tarquinij Supbi inter priā opere mirabili. Nāq; eū

muris æquauit: qua maxie patebat aditu plāo. Cætero
 munita erat p̄cellis muris: aut abruptis mōtibus. nisi q̄
 ex patientia testa multas reddire urbes in prima regio
 ne. Præterea fuere in latio clara oppida: satricū: pome-
 tia: scaptia: pitulū: Politorū: tellene: tifata: cecin ficule
 nea: crustumerium: meridia: medullia: corniculū: satur-
 nia ubi nunc Roma est. Antipolis: quod nunc ianiculū
 in parte romæ: antenna: cameriū: collatia amiternum:
 norbe: fulmo: & cū his carnē in monte ablano soliti ac-
 cipere populi: Albani: Aesolani: accienses: abolani: bube-
 tani: bolāi: cūfuetani: corionali: fidenates: foretij: hertē-
 ses: albenes. Latinienses: longultai: manates: macrales:
 mutucinienses: olliculani: octulani: pedani: pollustrini:
 querquetulani: sicani: sisolenses: tolerienses: tusienses: ni-
 mitalinieliēses: uenetulani: uicellenses. Ita ex antiquo
 latio. liij. populi interiere sine uestigijs. In cāpano autē
 agro stabie oppidū fuit usq; ad Cen. Pompeiū. & L.
 Carbonem conf. a pridie Kalen. maij. quo die sylla le-
 gatus bello sociali id deleuit: quod nunc in uillas abiit.
 Intercidit ibi & taurania. Sunt & morientis scalinā
 reliquiæ. Præterea auctor est. Antias oppidū latinorū
 apiolas captum a L. Tarquino rege: ex cuius præda ca-
 pitolium is in fine incohauerit. A surrentino ad filariū
 amnē. xxx. M. passus ager picentinus fuit thuscorum tē-
 plo iunonis argiuæ ab iasone cōdito insignis. Intus op-
 pidum salerni: picentia. A filato regio tertia & ager
 lucanus: brutiusq; incipit. Nec ibi rara incolarū muta-
 tio. Tenuerunt eū pelasgi: oenotrij: itali morgetes. siculi
 græciæ maxime populi: nouissime lucani a sannitibus
 orti duce. Lutio. Oppida pestum a græcis posidonia ap-
 pellatum sinus pestanus: oppidum elea quæ nunc uelia.
 Promontoriū palinurū a quo sinu recedente traiectus

LIBER

ad coloniā regiā. c. M. passus. Proximum autem huic
 flumen melphes. Oppidum buxētum græciæ pyxus ma-
 gnæ: nūc lucaniæ. Saus amnis fuit & oppidum eodem
 noie. Ab eo brutium littus: oppidū blāda: flumen baltetū
 portus parthenius: & phocentium sinus uibonensis lo-
 cus clampetiæ. Oppidū tempsa a græcis temese dictum:
 & crotoniensū terina: sinusq; ingens terinus. Oppidū
 cōsentia. Intusi penini īsula fluius acherō: a quo oppi-
 dani acherontini. Hippo quod nunc uibonē ualentiam
 appellamus. Portus herculis: Metaurus amnis. Tarentū
 oppidū: portus Honrestis: & medma. Oppidū scylleū:
 Cratis fluius pater (ut dixere) scyllæ. Dein colūna re-
 gia. Siculum fretū: ac duo aduersa promōtoria ex italia
 cænys. Ex Sicilia pelorū. xii. stadiorū interuallo. Vnde
 rhegiū. xij. passū. inde apennini silua. Promōtorium leu-
 copetra. xii. M. passibus. Ab ea locri cognominati: a pro-
 montorio zephyro absunt a filaro. ccciii. M. Et includi-
 tur europæ sinus primus in eoq; maria nūcupant. Vnde
 irrūpit atlāticū ab alijs magnū: qua intrat porthmos a
 græcis. a nobis gaditanū fretū cū intrauit. Hispanū qua-
 tenus hispanias abluit. Ab alijs ibericū: aut balearicum.
 Mox gallicū ante narbonēsem puinciā: hinc ligusticū.
 Ab eo ad siciliam īsulā tuscum: quod ex græcis alijs no-
 tiū: alijs tyrrhenū: e nostris plurimi inferū uocant. Vltra
 Siciliā quod est ad salentinos ausoniū polybius appel-
 lat. Erathstenes autē inter hostiū oceani & sardiniā
 quicquid est sardoum. Inde ad siciliā tyrrenus. Ab hac
 cretam usq; sicilū: Ab ea creticū. Insulæ per hæc maria
 primæ omnium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo:
 nunc ebusus uocatur: utraq; ciuitate fœderata angusto
 freto interfrente. patent. xlii. M. passibus absunt a dia-
 nio: septingentis. stad. totidē dianiū per continentem a

chartagine noua. Tantūdem a pityusis in altū baleares
 duæ & sucronē uersus colubraria. Baleares funda bel-
 licosas græci gymnasias dixere. Maior. c. M. p. est longi-
 tudine: circuitu uero. cccclxxx. M. Oppida habet ciuiū
 romanorū palmam: & pollentiam: latinorum ciuium:
 & tucini quod fœderatum bochorum fuit: ab ea. xx.
 M. p. distat minor: longitudine. lx. M. circuitu. cl. x. p.
 ciuitates habet iamonen: sani seram. magonem: a maio-
 re. xiiij. M. passū in altum abest capraria: infidiosa nau-
 fragijs: & e regiōe palmæ urbis meraria ac triquadra
 parua. Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat: colubra-
 riæ parit. Ideo infesta omnibus nisi ebusitanam terram
 inferentibus: græci ophiūsam dixere: nec cuniculos Ebu-
 sus ginit populantes balearium messes. Sunt aliæ. xx.
 ferme paruæ mari uadoso. Gallie autē hinc ora in rho-
 dani hostio metina: mox quæ blascon uocatur: tres sto-
 chades a uicinis massiliensibus dictæ: propter ordinem
 quas item nominant singulis uocabulis: proten: & me-
 sen: quæ & pomponiana uocatur: tertia hype. Ab ijs
 sturium: phoenice: phila: lero: & lernia aduersum anti-
 polim: in quam uergoani oppidi memoria.

De corsica.

Ca. vi.

i N ligustico mari est corsica: quam græci cy-
 ron appellauere: sed thusco proprior a septē-
 trione in meridiē proiecta. lōga passuum cen-
 tum quinquaginta. M. lata maiore ex parte. l. Circui-
 tu. cccxxij. M. Abest a uadis uolaterranis. lxij. M. p. ciui-
 tates habet. xxxiiij. & colonias: marianam a Mario de-
 ductam. alerriam a dictatore Sylla. Citra est oglosa:
 Intra uero. lx. M passibus a corsica planaria specie di-
 sta æqualis freto. ideoq; nauigijs fallax amplior urgo

LIBER

capraria: quā grāci ægilon dixere. Item igilū
dianium: quā artemiensiam: ambe contra cosanum lit-
tus: contra littus harponæ: meneria: colubria: uena-
ria: illua: cū ferri metallis circuitu. c. p. a. populania. x.
M. a grācis ætalia dicta: ab ea planasia. xxxix. M. ab ijs
ultra tyberina ostia in antiano: astrua: mox palmaria:
sinonia: aduersum formias pontiæ in puteolano autem
sinu pandataria: prochyta: non ab Aeneæ nutrice: sed
quia profusa ab ænaria erat. Aenaria ipsa a statione na-
uium Aeneæ Homero inarimæ dicta: grācis pythecusa:
non a symiarum multitudine (ut aliqui existimauere)
sed a figulinis: pythos dolium. Inter pausilpiū & nea-
polim: megaris: mox a surrento. viij. M. passibus distan-
tes Tyberij p̄cipis arce nobiles capræ circuitu. xl. M.
pas. cx. leuchotea. Extra quē conspectū pelagus africam
attingens. Sardinia minus. ix. Mil. passibus a corsicæ ex-
tremis: etiamnum angustias eas arcentibus insulis par-
uis: quæ cunicularæ appellātur. Itemq; phitonis fossæ:
a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

De sardinia.

Ca. vij.

Ardia ab oriente parans. clxxxviij. M. pass.

ab occidente. clxxij. mil. a meridie. lxxiiij. mil.

lia. a septentrione. cxxij. Circuitu. d. lxij. millia

abest ab africa calaritano p̄montorio ducēta millia. a
gadibus quattuordeciescēta habet: & a gorditano
promontorio. duas insulas quæ uocātur Herculis a sul-
chenfi enosim: a calaritano sicariā. Quid haud procul
ab ea etiā beleridas ponunt: & collodem: & quā uo-
cant heras lutra. Celeberrimi in ea populorum iolen-
ses: Balari: corfi oppidorum. xiiij. sulchitani: ualentini:
neapolitani: bocenses: calaritani ciuium romanorum:
& norenses. Colonia autem una: quæ uocantur ad tur

rim libysonis. Sardinia ipsam Timeus sandaliatim appellavit ab effigie sole. Myrsilius ichnusam a similitudine uestigij. Contra pestanum sinum leucasia est a syrene: ibi sepulta appellata. Contra ueliam pontia: Et isacia: utraq; uno nomina ernotrides: argumentum posse esse ab ænotrijs italiæ: Et contra uibonem parue quæ uocantur ithacesie ulixis specula.

De Sicilia.

Ca. viij.

Erum ante omnes claritate Sicilia Sicania a

u Thucydie dicta: Trinacria a pluribus: aut

triquetra a triangula specie. Circuitu patens

ut auctor est agrippa. d. cxvij. M. passibus: quoniã brutio agro cohærens: mox interfuso mari auulsa. xij. M. in longitudinem freto. In latitudinem autem mille quingenti. Iuxta colonam regiam: ab hoc dehiscendi argumento: rhégium græci nomen dedere oppido in margine italiæ sito. In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis. Mare uorticofum. Ambo clara senitia. Ipius triquetre ut diximus promontoriũ pelorus uocatur aduersus scyllã uergens in italiã. Pachiu in graciã. cxliij. M. ab eo distat peloponeso. Lilybeu in affricã. clxxx. M. intervallo a mercurij: promontorio: Et a calaritano sardinæ centum uiginti. M. inter se autem hæc promontoria late distat his spatijs. Terreno itinere a peloro pachinum. clxvi. M. passus. Inde lilybeu. cc. M. Inde peloru. clxx. M. coloniæ. ibi rubes ac ciuitates. lxxij. A peloro mare ionium ora spectante oppidũ messana ciuium romanorum: qui mamertini uocantur. Promontorium drepanum: colonia taurominium. quæ antea naeos. Flumen asines. Mons ætna nocturnis miris incendijs Crater. eius patet ambitu stadia uiginti. Fauilla taurominium Et catinam usq; peruenit feruens. Fra

g iij

LIBER

gor uero ad maronem & gemellos colles Scopuli tres
 cyclopus. portus ulyxis. Colonia catina. Flumina syme
 thū. terias. Intus lestrigoni campi. Oppida leontini.
 megaris. amnis panthagies. Colonia syracusæ cum frō=
 te arethusa. Quamquā & tementis. & acchidemisa
 & margea. & cyane militiæ fontes in syracusano po
 tātur agro portus naustamus. flumen elorus. promon=
 torium pachynum. a qua fonte sicilie flumen hirmi=
 nium oppidum camarina. fluuius gelas. oppidum agre
 gas: quod agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia:
 atys hyspa: & selinus. Oppidum lilybeum: ab eo pro
 montorium drepana: mons erix. Oppida panhormum:
 selinus: hymera cum fluuiio cæphalædis: alemtinum
 agathyrsum: tyndaris colonia oppidum myle. Et unde
 cepimus pelorus. Intus latine conditionis centuripi=
 ni: nestini: ægessani. Stipendiarij assorini: ætneses agy=
 rini: acestei: acrensens: bidini: citarij & cirini drepa=
 nitani: ergetini: ecestienses: ercini: entellerini: edini: en
 guini: gelani: galatani: halefani: ennesens: hybleenses:
 herbitens & herbeffens: heubulenses: heliciensens: ha=
 dranitani: Imacarensens: hypanenses letenses: mutustra=
 tini: magellini: murgentini: motyenses mennanini: ma=
 xinonij: petini: paropini. teraphiticienses: semellitani:
 scherini: selinunti: symæti. Callarienses: tissinesens: trio=
 calini: triracienses: Zanclei messeniorū. Horum in sicu=
 lo freto sunt insulæ in africā uerse gauros: melita: a ca=
 merina. lxxxiiij. M. passibus. a Lilybeo. cxij. Cosyra:
 hieronesos. Cenegalatha: Iopadusa: ætusa: quā alij ægu=
 sam scripserunt. Bucinona ætnæ: & a solunte. lxxv. M.
 osteodes: contraq; paropinos uestica. Citra uero siciliam
 ex aduerso metaurianis. xxij. ferme passuum ab italia

vij. æoliæ appellatæ. Eadem lipareorum. & ephestiadæ a græcis: a nostris vulcani. Æoliæ q̄ Aeolus iliadis temporibus ibi regnabat.

De lipara

Cap. ix.

lipara cum ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege: cui successit Aeolus: antea longonis uel meligunis uocitata abest duodecim milia passuum ab italia ipsa circuitu paulo minari. Inter hanc & siciliam altera antea therasia appellata nunc hiera: qua sacra vulcano est. Colle in ea nocturnas euomente flammæ. Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortum solis uergens: in qua regnavit Aeolus: quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt. Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti i triduum prædicere incolæ traduntur. Vnde Aelo uetos paruisse existimatum. Quarta didymæ minor q̄ lipara. Quinta ericusa. Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta. Notissima eodemq; minima euonymus. Hactenus de primo Europæ sinu.

De locris Italiæ fronte

Ca. x.

Locris italiæ frons incipit: magna græcia appellata in tres sinus incedens ausonij maris. quoniam ausones tenuere primi: patet octuagintaduo Millia passuum ut auctor est Varro. Pleriq; septuagintaduo millia fecere. In ea ora flumina innumera: sed memoratu digna locanus: sagra: & uestigia oppidicaulonis: mystia: consulinum castrum: carcinum quo esse longissimum Italiæ promontorium

LIBER

rium aliqui existimant. Dein sinus & Scyllatium & Scylletium atheniensibus: cum conderent dictum: quem locum occurrēs therineus sinus peninsulam efficit: & in ea portus qui uocatur castra Hannibalis: nusq̃ angustiore italia. xx. M. passuum latitudo est. Itaq; Dionysius maior iterisam eo loco adijcere siciliæ uoluit. Amnas ibi nauigabiles cæcinos: crotalus: semirus: arocha: targines. Oppidum intus petilia: mons clybanus: promontorium lacinium: cuius ante oram insula. x. M. p. a terra discoron: altera calypsus: quam ogygiam appellasse. Homerus existimatur. Præterea tres sirenussæ: Meleossa ipsam a caulone abesse. lxx. M. passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus.

Ca. xi

Lacinio promontorio secundus europæ sinus a incipit: magno ambitu flexus: & acroceraunio epyri finitur promontorio: a quo abest lxxv. M. passibus. Oppidum croto: amois neæthus. Oppidum thuriū inter duos amnes crathin & sybarin: ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter est inter syrin & acirin heraclea aliquando syris uocitata. Flumina thalādrum: casuentum. Oppidum metapōtum: quo tertia italiæ regio finitur. Mediterranei brutiorum apustani tantum. Lucanorum autem hinc atinates: buxetini: eburini: grumentini: pontentini: fontini: syринi: tergilani: nusentini: uolsentani: quibus numestruni iunguntur. Præterea interesse thebas lucanas Cato auctor est. Et pandosiam lucanorum urbem fuisse Theopompus: in qua Alexander epirotes occubuit: Connectitur secunda regio amplexa hirpinos: calabriam: apuliam: salētinis ccl. M. sinu qui tarentinus appellatur ab oppido. lacinum in recessu hoc intimo sico cōtributa eo maritima

colonia: quæ ibi fuerat. Abest. cxxxvi. M. pass. a lacinio
 promontorio aduersam ei calabriam in peninsulâ emit
 tens. Græci messapiam a duce appellauere. Et ante pen
 cetiam a Paucetio Oenotri fratre. In salentino agro in
 ter promontoria. c. N. pas. intersunt latitudo peninsulæ
 a tarento brūdusium terreno itinere. xxxij. M. passibus
 patet. multoq; breuius a portu sasina. Oppida per con
 tinentem a tarento uaria. Cui cognomen apule: messa
 pia: aletium. In ora uero senonum gallipolis: quæ nunc
 est anxa. lxij. M. passibus a tarento. Inde. xxx. M. pmo
 torium quod acran iapygiam uocant: quo longissime i
 maria excurrit italia. Ab eo hasta oppidum: & hydrū
 tum. x. M. ac. ix. passuum: ad discrimen ionij & hadria
 tici maris: quia in græciam breuissimus trāsitus. Ex ad
 uerso apollonia oppido latitudine intercurrentis freti.
 Centum milia non amplius passuum. Hoc interuallum
 pedestri continuare transitu pontibus iactis primum
 Pyrrhus epiri rex cogitauit. Post eum. M. v. arro cū clas
 sibus Pompeij pyratice bello præfset. Vtrunq; aliæ im
 pedire curæ. Ab hydrunte soletum desertum. Dein fra
 tuertium: portus tarentinus: statio militum Lupia ba
 lessum: cælium: Brundisium. l. M. passuum ab hydrun
 te: in primis italiæ portu nobile: ac uelut certiore tran
 situ: sicuti lōgior excipiente illyrica urbe dirrachio. cc.
 xx. M. traiectum brundisio conterminus pediculorum
 ager nouem adolescentes: totidemq; uirgines ab illyris
 xij. populos genuere. Pediculorum oppida rhudia: egna
 tia: barion: ante iapyxa Dedali filio: a quo & iapygia
 amicta pactius: ausfidus. ex hirpinis montibus canusium
 præfluens. Hinc apulia dauniorum cognomine a duce
 Diomedis socero. In qua oppidum salapia Hannibalis
 meretricio amore inclytum. Sipontum: uria: amnis cer

LIBER

balus Dauniorum finis: Portus agasus. Promontorium
montis gargani: a salentino. siue iapygio. cxxxiiij. Mil-
bus passibus ambitu gargani portus garganæ: lacus pā-
tanus: flumen portuosum: frento teanum apulorum.
Itemq; larinum. Cliternia: tiernus amnis. Inde regio
frētana. Itaq; apulorum generatricia. Teani a duce: Ga-
res: Lucani qui subacti a Calchantæ tenuere loca: quæ
nunc tenent etinates Dauniorum p̄ter supradicta colo-
niæ luceria: nenusia. Oppida canusium: harpi aliquan-
do hargos: hippium Diomede condente: mox hargirip-
pa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes: monadorū. dar-
danorumq;: & urbes duas: quæ in prouerbijs ludricum
uertere apinam. & Tricam Cætera intus. In secunda
regione hirpinorum colonia una beneuentum: auspica-
tius mutato nomine: quæ quondam appellata maleuen-
tum. ausculani. aquiloni. abellinates. cognomine pro-
tropi. compsans caudini. ligures: qui cognominantur cor-
nelani: & qui bebiani. uescellani. deculāi. aletrini. abel-
linates. cognominati marsi attrani. ecani. alfellani. arti-
nates. arpani. borcani. collatini. corinenses: & nobiles
clade romuna cānenses. dirini. forentani. genusini. her-
dorienses. Hyrini. larinaces cognomine frentani. etina-
tes: ex gargano mateolāi. nerecini. matini. tubustini. fili-
uini. strapelini. turmantini. uibarnates. uenusini. ulurti-
ni: Calabrorum mediterranei egetini butuntinenses. de-
cian: brumbestini. narbonenses. sturnini. tutini. Salenti-
norum aletini. basterbini. ineretini. ualetini. ueretini.

Regio italiæ quarta

Ca. xii

Equitur regio quarta gentium: uel fortissio-
s marum italiæ in ora frentanorum a tiferno
flumen trinium portuosum. Oppida histo-
nium. buca. ortonā. aternus amnis. Intus anaxini co-

gnomine frentani·carentini·supernates : & inferna-
tes·lanuenses·Muricinorum teatani·Pelignorum cor-
finienses·superequani·sulmonenses·Marforum anxanti-
ni·attinates·succentes·lucentes·marruvij·Albensium al-
ba ad fucinum lacum·Aequiculanorum cliternini·car-
seolani·Vestinorum angulani·pinnenses·peltuinates:
quibus iunguntur ausinates·cismōtani·Sānitium quos
sabellos & græci·saunitas dixere·Colonia bouianum
vetus·& alterum cognomine undecumanorum·auside-
nates·esernini·fagifugali·ficolenses·sepinates·treven-
tates·Sabinorum amitermini·curenses·forum Decij·fo-
rum·nouum·fidenates·interemnates·nursini·nomenta-
ni·Reatini·trebulani·qui cognominantur mutustæ &
qui suffenates·tyburtes·tarynates·In hoc situ ex æqui-
culis interiere comini·tadiates·accedici·alfaterni·Ge-
lianus auctor est lacu fucino haustum marforum op-
pidum alchippe conditum a marsia duce lydorum·Itē
urticinorum in piceno deletum a romanis Valeria-
nus Sabini (ut quidam existimauere) a religione &
deorum cultu seuini appellati uellinos accollunt·lacus
roscidis collibus·Nar amnis exhaurit illos sulphureis
aquis·Tyberym ex his petens replete monte fiscello la-
bens iuxta uacunæ nemora & reate in eosdem con-
ditus·Et ex alia parte anio in monte trebanorum or-
tus lacus tris amœnitate nobiles·qui nomen dedere sub
laqueo desert in tyberin·In agro reatino cutylia lacū:
in quo fluctuet insula·italiæ umbilicum esse Marcus
Varro tradit·Infra sabinos latium est : a latere pic-
cenum a tergo umbriam apeninis iugis sabinos utrin-
q; uallantibus.

Quinta regio.

Ca. xiiij

LIBER.

Vinta regio piceni est quondam uberrimæ
q multitudinis. ccclx. M. picentium in fidē ro-
populi uenere. Orti sunt a sabinis uoto nere
sacro. Tenuere ab atero amne: ubi nunc ager hadria-
nus: & hadria colonia a mari. vij. M. passuum flumen
uomanum: ager præutianus palmensisq; . Item castrū
nouum: flumen batinum. truentum cum amne: quod so-
lum liburnorum in italia reliquum est. Flumina albu-
lates: suinum: heluinum: quo finitur præutiana regio:
& picentium incipit. Cupra oppidum: castellum fir-
manorum: & super id colonia asculum piceni nobilissi-
ma. Intus nobana. In ora clauana. potentia: numana a
siculis condita. Ab iisdem colonia ancon apposita pro-
montorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gar-
gano. clxxxiiij. M. passibus. Intus auximates: ueregrani
cingulani: cuprenses cognomine montani: falarienses:
paululani plynenses. ricinēses: septempedani: tollētina
tes triacenses cum urbe salua polentini.

Sexta regio.

Ca. xiiij.

Vngitur hic sexta regio umbriam complexa
i agrumq; gallicum circa ariminum. Ab anco-
ne gallica ora incipit togata gallia cognomi-
ne siculi & liburni plurimi eius tractum tenuere i pri-
mis palmensē præutianum adrianumq; agrum. Um-
bri eos expulere hos hetruria hanc galli. Vmbriorum gēs
antiquissima italiæ existimatur: ut quos umbrios a græ-
cis putent dictos: q; inundatione terrarum hymbribus
superfuisent. Trecenta eorum oppida tusci debellasse
reperiuntur. Nunc in ora flumen esis: senogallia: metau-
rus fluuius: colonia fanum fortunæ: pisaurum cum ame-
ne. Et itus hispellum. tuder. De cætero amerini: attridia-
tes: asurinates: arnates: æsinates: camertes: casuētini: car-

fulani. doiates cognomine salentini. fulginates. foroflā
 minienses. foroilienses cognomine concubientes. foro=
 bremitiani. forosempronientes inginini. interānates co
 gnomine nartes. menanates. menanionenses. mattilica=
 tes. narnienses: quod oppidum nequinum antea uocita
 tum est: nucerini cognomine fauonienses. & camella=
 ni. otritulani. ostrani. pitulani cognomie pisuertes: &
 alij. mergentini. pestini. setinates. farfinates. spoletini.
 suareani. festinates. suillates. sadinates. trebates. tussi=
 cani. tibernates. cognomine tyburini: & alij timetans
 renses. uestionicates. urbinates cognomine metaurenses:
 & alij hortenses. uettionenses. uindinates. uiuētani. In
 hoc situ interiere feliginates: & qui clusolum tenuere
 supra interrānā: & saratenes cum oppidis acerris:
 quæ uafriæ cognominabantur. Turocelo quod uetriolū.
 Item sollinates. suriates. fallienates. Appiennates inte=
 riere. & arienates cum crinouolo. & uscidicani. &
 plangenses. pisiates. cœlastini. Ameriam superscriptam
 Cato ante psei bellū cōditā annis. d. cccclxiij. prodidit.

Octaua regio.

Ca. .xy.

Octaua regio determinatur arimino. pado. ap
 pennino. In hora fluius crustumium: arimi
 num colonia cum amnibus arimino & apru
 sa. Fluius hinc rubico quondam finis italia. Ab eo sa=
 pis. & uitis. & anemo. Reuēna sabinorum oppidum
 cum amne besede ab ancone. cij. M. passibus. nec procul
 a mari umbrorum. butrium. Intus coloniam bononia.
 felsina uocitata. cum princeps hetruriæ esset. Brixillū
 mutina. Parma. Placentia. Oppida Cesena. claterna. fo
 runclodij. liun. Pompilij truentinorum. Cornelij. licinij
 fauentini. fidentini. otesini. pandinates. regienses a Le=
 pido. solonates. saltusq; qui galliani cognominantur

LIBER

aquinates: tannitani: ueliatas cognomine ueteti: regia-
tes: urbinates. In hoc tractu: interierunt boij: quorum
tribus. cxij: fuisse auctor est Cato. Item senones qui coe-
perant Romam.

De Pado flumine.

Cd. xvi.

p Adus e gremio uesuli montis celsissimum
in cacumen elati finibus ligurum gabien-
norum uisendo fonte profluens condensq;
sefe cuniculo. & in forobiensium agro ite-
rum exoriens: nulli amnium claritate inferior: a græ-
cis dictus eridanus: ac poena Phaetontis illustratus.
Augetur ad canis ortus liquatis niuib: agris quam na-
uigij torrentior: nil tamen ex rapto sibi uendicans. At
q; ubi liquit agros: ubertate largior triginta millibus
passibus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec
amnes tantum appenninos: alpinosq; nauigabiles ca-
piens: sed lacus quoq; immensos in eum sese exoneran-
tes: omni numero triginta flumina in mare adriati-
cum defert. Celeberrima ex ijs apennini latere iactum:
tanarum: trebiam: placentinum: tarum: niciam gabel-
lum: sculternam: rhenum. Alpium uero sturam: mor-
gum: durias duas: sessiten: ticinum: lambrum: abduam-
ollium: Mintium. Nec alius amnium tam breui spatio
maioris incrementi est. Urgetur quippe aquarum mo-
le: & in profundum agitur. Grauis terræ quamquam
deductus in flumina: & fossas inter rauennam alti-
numq; passuum centū. xx. millia tamen quia largius uo-
mit septem maria dictus facere. Angusta fossa rauen-
nam trahitur: ubi padusa uocatur: quondam messanici

us appellatus. Proximum inde hostium magnitudinem
portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Claudius Cæ
sar e britannia triumphans prægrandi illa domo ue
rius quam naue intrauit hadriam. Hoc ante eridanum
hostium dictum est: ab alijs spineticum ab urbe spina:
quæ fuit iuxta: præualens & delphicis creditum est
thesauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatre
nus amnis ex forocorneliensi agro. Proximum inde ho
stium caprasia: dein sagis: dein uolane: quod ante olane
uocabatur. Omnia ea fossas: fluminaq; primi asagi fe
cere tusci egesto amnis impetu per transversum in ha
trianorum paludes: quæ septem maria appellantur: no
bili portu oppidi tuscorum hatriæ a quo hatriaticum
mare ante appellatum: quod nunc hadriaticum. Inde
ostia plena carbonaria: ac fossiones philistinæ: quod al
li tartarum uocant. Omnia est philistinæ fossæ abun
datione nascentia: accedentibus atthesi ex tridentinus
alpius: & uigifono ex patavinorum agris. Pars eo
rum & proximum portum facit brunduluz: sicut edro
nem Medoaci duo: ac fossa clodia. His se padus miscet:
ac p hæc effunditur plerunq;: ut in ægypto nilus quod
uocant delta triquetramq; figuram in alpes: atq; orā
maris facere proditur stadij duo millia circuitu. Pudet
a græcis italiæ rationem mutuari. Metrodorus Tamen
Septius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa sit
picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen ac
cepisse. Lingurum quidem lingua amnem ipsum bo
dincum uocari: quod significet fundo carentem.
Cui argumento adest oppidum iusta industria ue
rusto nomine bondicomagum ubi precipua altitu
do incipit.

LIBER

De Italia traspadana regio nona.

Ca. xij:

Raspadana appellatur ab eo regio undecia-
 t tota in mediterraneo: cui maria cuncta flu-
 etuoso alueo important. Oppida uibiforum
 segusio Coloniae ab alpium radicibus angusta taurino
 rum antiqua ligurū stirpe: inde nauigabili pado. Dein
 salasorum angusta prætoria iuxta geminas alpium fan-
 ces graias atq; pœninas. His pœnos: graijs Hercule Brā
 fisse memorant: Oppidum eporedia sibillinis libris a
 porro. condi iussum. Eporedicas enim galli bonos equo-
 rum domitores uocant. Vercellæ libitiorum ex Salyis
 ortæ: nouaria ex uerramacoris uocontiorum. hodieq; pa-
 gos. Non (ut Cato existimat) ligurū ex quibus leni &
 marici condidere ticinum nō procul a pado. Sicut boij
 trāsAlpes profecti laudem pompeiam. Insubres medio-
 lanum. Orobiorum stirpis esse Comum: atq; Bergomū
 & liciniforū: & aliquos circa populos auctor est Ca-
 to: sed originem gentis ignorare se fatetur: quam docet
 Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione
 etiam nominis uitam in montibus degentibus. In hoc
 situ interijt oppidum orobiorum barra: unde bergoma-
 tes Cato dixit ortos etiānum prodente se altius q̄ for-
 tunatius situ. Interiere & Caturiges insubrum exu-
 les: & spinæ supradicta. Item melpum oppulgentia p̄ci-
 pium: quod ab insubribus & boijs & senonibus dele-
 tum est eo die quo Camillus ueios cœpit: ut nepos Cor-
 nelius tradit.

Venetia decima regio Ca. xij

Equitur decima regio italiæ adriatico mari
 s apposita: Venetia cuius fluius Silis ex mōti-
 bus taurisanis. Oppidum altinum: flumen li-
 quentia ex montibus opiterginis: & portus eodē noīe
 colonia: concordia: flumē & portus romatinum: tilia

uentum maius minusq; anassum: quo uaranus defluit:
 alta: natiso cum turro profluente aquileiam coloniam
 xij. M. passibus a mari sitam. Carnorum hæc regio iun-
 ctasq; regioni iapidum: amnis timauus: castelluz nobile
 uino paucinu. Tergestinus sinus: colonia tergeste. xxij.
 M. P. ab aquileia: ultra quã sex milia passuum formio
 amnis. Ad Rauēna. clxxxix. passibus antiquus aucte ita
 liæ terminus. Nunc uero istriæ quam cognominatã tra-
 dunt a flumine istro in ariã effluente e danubio amne
 eodemq; istro ex aduerso padi fauces: contrario eorum
 percussu mari interiecto dulcescente: pleriq; dixere fal-
 so: & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus enī
 ex danubio amni in mare hadriaticum effuditur. Dece-
 ptos credo: qm̄ agro: nauis flumine in mare hadriaticū
 descendit: nec procul tergeste. Nec iam constat quo flu-
 mine. Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt.
 Subisse autem istro: dein sao: dein pamporto: cui nomē
 ex ea causa est inter æmonam: alpesq; exorienti.

De istria.

Ca. xyij.

Stria ut penisula excurrit. Latitudinē eius
 i xl. M. passuū: circuitū uero. cxxij. M. pdidere
 quidam. Item adherentis liburnie & phana-
 tici sinus. Alij liburnie. clxxx. M. Nonnulli in phana-
 ticum sinum iapidiam promouere: a tergo istriæ. cxxx.
 M. passuum. Dein liburniam. cl. fecere. Tuditanus: qui
 domuit istros in statua sua ibi iscripsit ab aquileia ad
 titium flumen stad. cc. M. Oppida istriæ ciuium roma-
 norum ægida: parentium. Colonia pola: quæ nunc iulia
 pietas quondã a colchis condita. Abest a tergeste. c. M.
 d. p. mox oppidum nefactiū: & nunc finis italiæ flu-
 uius arsia. Polam ab ancona traiectus. cxx. M. passibus
 est. In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona

h

LIBER.

brixia cenomanorum agro. Venetorum autē ateste
oppida accelum: patavium: opitergium: bellunium: Vi-
cicia: Mantua thufcorum trans padum sola reliqua. Ve-
netos troiana stirpe ortos auctor est Cato. Cenomanos
iuxta massiliā habitasse in uolsis Feltrini: triden-
tini: bernenses. Rhetica oppida rhetorū euganeorū
Veronam: iulienses carnorū. Dein quos scrupulose dice-
re non attineat: alutracenses: asseriates: flamonices ua-
nienses: alij cognomine culici: foro iulienses cogno-
mine transpadani: forentani: nendinates: quarqueni:
taurifani: cogiensis: uaruani: In hoc situ interiere per
oram iraminæ: pellaon: pasitium: ex uenetis atina: cæ-
lina: carnos: segeste: ocre. Tauricis noxia. Et ab
aquileia ad duodecimum lapidē deletum oppidū etiā
inuito senatu a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piso auctor
est. In hac regione xi. lacus inclyti sunt amnesq; eo-
rum partus: aut alumni: si modo acceptos reddunt: ut
abduā larius: ticinū uerbanus: mintium benacus: olium
sebinus: lambrum eupilis: omnes incolaspadi. Alpes in
longitudinē. x. M. passuum patere a supero mari ad in-
ferum Cælius tradit. Timagenes. xxij. M. passuum dedu-
ctis in latitudinē. Cornelius Nepos. c. M. T. Liuius tria.
M. stadiorū: uterq; diuersis in locis. Nam centū mil-
lia excedunt aliquando ibi germaniā ab italia submo-
uent. nec. lxx. M. explent: reliqua sui parte glacilis uelut
naturæ providentiā. Latitudo italiæ subter radices
earū a uaro per uada sabacia taurinos. Comū. Brixia.
Veronam. Viciciā. opitergiū. aquileiā. tergeste. polam.
arsiam. d. ccxlij. M. pass. colligit.

De alpibus et gentibus

i alpinis.

Ca. xx.

Nicolæ alpium multi populi. sed illustres a

pola ad tergestris regionem. secusses. subocrini. atali
 menocaleni. iuxtaq; carnos quondam taurisci ap=
 pellati. nunc morici. His contermini rheti. & uinde=
 lisci. omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos thusco=
 rum prolem arbitrantur a gallis pulsos duce rheto.
 Verso deinde italiam pectore. alpium latini iuris eu=
 ganeæ gentes: quarū oppida. xxxiiij. enumerat Cato. Ex
 ijs triumpilini uenalis cum agris suis populus. Dein
 canuni. compluresq; similes. finitimis attributi munici
 pijs. Leopontios & salasos tauriscæ gentis idem Cato
 arbitratur. Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu
 Herculis interpretatione græci nominis credunt. præ=
 uistis intra sinus alpium niue membris eiusdem & gra
 ios fuisse positos in transitu. Gratiarum alpium inco=
 las præstantesq; genere euganeos inde tracto nomine.
 Caput eorum steonos: rhetorum uennones. sarunetesq;
 ortus rheni amnis accolunt. Lepontiorum. qui uideri
 uocantur. fontem rhodani eodem alpium tractu. Sunt
 præterea latio donati incolæ. ut octodurenses. & fini
 timi centrones. octiane ciuitates. Caturiges & caturi
 gibus ortuageni. ligures. & qui nontani uocantur. Ca=
 pillatorūq; plura genera ad cōfiniū ligustici maris. Nō
 alienū uidetur hoc loco subijcere inscriptionē e tropheo
 alpium. quæ talis est. Imperatori Cæsari Diui filio
 Augu. pontifici maximo impe. xiiij. tribunitiæ potesta
 tis. Senatus populusq; Ro. q̄ eius ductu auspitijsq; gen
 tes alpinae omnes. que a mari supero ad inferum perti=
 nebant. sub imperium po. Ro. sunt redacte. Gentes al=
 pinae deuictæ. triūpilini. canumi. uennotos. uennonetes
 hisarci. breuni. naunes. focunates. uindellicorum gen=
 tes quattuor. consuanetes. uirucinales. licates. cattena
 tes. abifontes. rugusci. suanetes. collocanes. brixentes.

LIBER

lepōti:uiberi:nautuates:seduni:uaragri:salassi:acita:
uōes:meduli:ucēni:caturiges:brigiani:fontiōtj:ebrodū
tj:nemalōi:epēnates:esubiani:ueamini:gallicæ:triulat
ti:ectini:uergunni:eugituri:nemeturi:oratelli:uersuri:
uelanni:suetri. Non sunt adiectæ cotianæ ciuitates. xij.
quæ nō fuerant hostilles: sed item attribute municipijs
lege pompeia. Hæc est italia dij sacra: hæ gentes eius:
hæc oppida populorum. Super hæc italia quæ. L. Aemi
lio Paulo. C. Statio Regulo consf. nunciato gallico tu
multu sola sine externis ullis auxilijs: atq; etiam tunc
sine traspadanis equitū. lxx. M. peditū. d. cc. N. armauit
Metallorū omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed
interdictū id uetere cōsultu patrū italiæ parci iubētū.

Illiricum:

Ca. xxi.

Rsiæ gens liburnorum iungitur usq; ad flu
a men titium. Pars eius fluere mentores: hyma
ni: enchelæ: dudini: & quos Callimachus
peucecia appellat: nunc totum uno nomine illyricum
uocatur: generatim populorum pauca effatu digna aut
foelicia nomina. Conuentum scardonitamum petunt ia
pides: & liburnorū ciuitates. xiiij. e quibus lacinenses
scultinos: burnistas: albonenses: nominare non pigeat.
Ius italicum habent eum conuentu alute: phlanates: a
quibus sinus nominatur. Lopsi uarubarini: immunesq;
asseriates: & ex insulis fulsinates: curriçte. Cæterum
per oram: oppida anefactio: aluona: flauona: tarsatica:
senia: iopsica: ortopula: yegium: argiruntum: corinium:
enona ciuitas: pausinus: flumen telaunum: quo finitur
iapidi: insulæ eius sinus cū oppidis præter supra signifi
cata: absyrctiū: arba: Crexa: gissa: fortunata: pharos añ.
Rursus in continente collonia iadera: quæ a pola. clx.
M. P. abest inde. xxx. M. colentum insula. xviij. hostium

titiij fluminis.

Liburnia

Ca. xxij.

Iburniæ finis: & initium dalmatiæ scardo=
 l na in amne ea. xliij. M. passuum a mari. Dein
 tariatæ antiqua regio: & castellum tario
 na. Promontorium Diomedis: uel ut alij peninsula. Hil
 lis circuitu. c. M. passuum tragurium ciuium romanorū
 marmore notum sicut. In quem locum Diuus Claudi=
 us ueteranos misit. Salona colonia ab iadera. ccxxxix.
 M. passu. Petunt in ea iura birlo descriptis in decurias
 ccclxij. dalmatæ. xxij. decuri. ccxxxix. ditiones. lxix. mæ
 zælij. sardiates. In hoc tractu sunt burnum: mandetriū:
 tribulium. Nobilitata prælijs castella petunt & ex ins
 ulis Stæi: colentini: seperi: epetini. Ab his castella pign
 tiæ. rataneum. narona colonia. Tertij conuentus a salo=
 na. lxxij. M. p. a. apposita cognominis sui fluuiio a mari
 xx. M. p. M. V. arro. lxxxix. ciuitates eo uentitasse auctor
 est. Nunc prope soli noscuntur Cerauni decurijs. xxiiij.
 daursi. xviij. desitiates. ciij. docleates. xxiiij. deretini. xiiij.
 dereuistæ. xxx. dindari. xxxiiij. glinditiones. xliij. melco
 mani. xxiiij. narefii. cij. scirtari. lxxij. siculotæ. xxiiij. Po=
 pulatoresq; quondam italiæ uardei non amplius quam
 xx. decursis. Præter hos tenere tractum eum æni: par=
 theni. hemasi. marsthitæ armistæ. A narone amne. c. M.
 pas. abest epidaurum colonia. Oppida ciuium romano=
 rum rhizinium: ascriuius. butua. olchinium: quod antea
 colchinium dictum est a colchis conditum. annis. dirilo=
 superq; eum oppidum ciuium romanorum scodra a ma
 ri. xviiij. M. passuum. Præterea multorum græciæ op=
 pidorum deficiens memoria: necnon & ciuitatum ua
 lidarum. Eo nāq; tractu fuere labeates. enederudini. fas
 sei. grabei: proprięq; dicti illyrij. & taulati. & pyreii
 Retinet nomen in ora nymphæum promontorium. Lys

h iij

LIBER.

sum oppidum ciuium Ro. ab epidoro. c. M. passuum.

Macedonia.

Ca. xxiiij.

Lyssō macedonia prouincia: gentes parthini

a. & a tergo eorū dissaretæ. Montes candauie

a dyrrachio lxxix. M. passuum. In ora uero ci

uium. Ro. epidamnū colonia. Propter inauspicatum

nomen a romanis byrrachium appellata. Flumē aous

a quibusdam eas nominatum. Apollonia quondam co

rinthiorum colonia. vij. M. passuum a mari recedens.

Cuius in finibus celebre nymphēū acolūt barbari amā

tes: & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis

conditum. Inde initiū epiro. Montes acroceraunij: quib

us hunc europæ determinauimus sinum. Oricum a sa

lentino italiæ promontorio distat. lxxxv. M. pass. a ter

go carnorum: & iapidum: qua se offert magnus ister.

Norici.

Ca. xxiiij.

Hetis iunguntur norici Oppida eorū uirunū

r celeia: teurnia: aguntū: uiana: Aemonia: clau

dia: flauū: soluense: Norixis iunguntur lacus

peiso: deserta boiorum. Iam tamen colonia Diui Clau

dij sabaria: & oppida scarbantia iulia.

Pannonia: & dalmacia.

Ca. xxv.

Abitantur inde glandifera pannonia: qua

b mitescentia alpium iuga: per medium illyri

cum a septentrione ad meridiem uersa molli

i dextera: ac leua deuexitate cōsidūt quæ pars ad mare

hadriaticum spectat appellatur dalmatia: & illiricū

supradictū. Ad septentriones: pannonia uergit: finitur

inde danubio: In ea coloniæ emona: ciscia. Amnes clari

& nauigabiles in dannubiū fluūt drauus e noricis uio

lētior. Sauus ex alpibus carnici placidior. cxv. M. p. in

teruallo. Dauus p ferretes: serapillos: iafos: sandrijetes.

Sauus p colapianos . bereucosq; . Populorū hęc capita .
 Præterea ariuates . azali . amantes . belgires . cartha-
 ri . cornacates . eruici . hercuniates . latouisci : oferia-
 tes . uarciani . monsclandius . cuius in fronte scordisci . in
 tergo aurisci . Insula in sauo metubarris amnicarum
 maxima . Præterea amnes memorandi . alapis in sauum
 influens iuxta fisciā gemino alueo insulam ibi effici-
 ens . quæ segestica appellatur . Alter amnis bacuntius
 in sauum firmio oppido influit : ubi ciuitas sermiensiu
 & manatinorū . Inde quadragintaquinq; millia pas-
 suum taurunum : ubi danubio miscetur : sauius . Supra in-
 fluunt ualdanus . urpanus . & ipsi non ignobiles .

Mesia .

Ca. xxvi .

Annoniæ iungitur provincia quæ Mesia ap-
 pellatur ad pontum usq; cum Danubio de-
 currens . Incipit a confluyente supradicto . In
 ea dardani . celegeri . tribali . trimachi . moesi . thraces pō-
 toq; contermini scythæ . Flumina clara dardanus . mar-
 gis . pingius . timachus : ex rhodope . æscus ex hemo . utus :
 escamus . ieterus . illyrici latitudo qua maxima est . ccc .
 xxv . M . pass . colligit . Longitudo a flumine arsia ad flu-
 men drinium . d . ccc . M . a drino ad promontorium acro-
 ceraunium . clxxij . M . Agrippa prodidit uniuersum
 hunc sinum italiæ : & illyrici ambitus . xij . M . in
 eo duo maria quo distinximus fine inferum siue io-
 nium in prima parte : interius hadriaticum : quod su-
 perum uocant . Insulæ in ausonio mari . præter iam
 dictas memoratu dignæ nullæ . In ionio paucae : cala-
 bro littore ante brundisium . quarum obiectu portus
 efficitur . Contra apulum littus diomedea conspicua
 monumento Diomedis . Et altera eodem nomine a qui-
 busdam teuthria appellata . Illyrici ore mille ampli

b iij

LIBER

us insulis frequentatur natura uadosi maris æstuarijsq;
tenui alueo intercurrentibus. Clare ante hostia timani
calidorum fontium cum æstu maris crescentium iuxta
istorum agrum. Cissa pullariæ & absyrtides græcis di-
ctæ a fratre medeæ ibi interfecto nunc absyrtiu; iuxta
eas electridas uocauere: in quibus proveniret succinum:
quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certissim-
um documentum. Adeo ut ijs quas earum desigrent:
haud unq; constiterit. Contra iader est lissa. Quæq; ap-
pellatæ contra liburnoa cretæ aliquot. Nec pauciores
ticanæ liburnicæ. Celadusæ intra surium bubus: & ca-
pris laudata Braitia: issa ciuium Ro. reliqua cum oppi-
do phara. Ab his corcyra melena cognominata: cū gni-
diorum oppido distat. xxij. M. passuum. Inter quas &
illyricum melita. Vnde catulos meliteos appellari Cali-
machus auctor est. xxij. M. p. Ab ea. iij. M. elaphites: in
ionio autem mari ab orico. M. M. p. Sasonis piratica sta-
tione nota.

CAII PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum: Et omnis Fabulositatis.

ERTIVS EVROPAE SINVS
acroceranijs incipit. Montibus: fini-
tur hellespōto: amplectitur præter mi-
nores sinus. xix. xxij. M. passuum. In
eo epirus: a carnania. ætholia: phocis:
locris: achaia: messenia: laconia: argolis: megaris: attica:
boetia. Iterumq; ab alio mari eadem phocis: & locris.

doris: phthiothis: thessalia: magnesia: macedonia thra-
cia. Omnis græciæ fabulositas: sicut & litterarum cla-
ritas ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo
paululum commorabimur. Epiros in uniuersum appella-
ta: acroceraunijs incipit montibus. In ea primi chao-
nes: a quibus chaonia. Dein thespoti: antigonenses: lo-
cus aornos: & pestifera auib' exhalatio. Cestrini: phe-
bi: quorum mons pindus: cassopei: driopes: sellæ: hello-
pes: mollosi: apud quos dodonei Iouis templum oracu-
lo illustre. Tomarus mons centum fontibus circa radi-
ces Theopompo celebratus.

Epirus

Ca. i.

Pirus ipsa ad magnesiā macedoniāq; ten-
dens a tergo suo dassaretas supradictos libe-
ram gentem: mox feraz dardanos habet. Dar-
danis leuo triballi prætenduntur latere. Et moesicæ gen-
tes a fronte iunguntur: mæli: ac denseletæ: quibus thra-
ces ad pontum usq; pertinentes: ita succincta rhodopes:
mox & hemi uallatur excelsitas. In epiro ora castelluz
in acroceraunijs chimera: sub eo aquæ regiæ fons. Oppi-
dum ambracia: Cestria flumen thespotiæ: Thyamis co-
lonia butrotum: maximeq; nobilitatus ambracius sinus
faucibus spatiosum æquor accipies. Longitudinis. xxxix.
M. passuum: latitudinis. xy. M. In eum defertur amnis
acheron e lacu thespotiæ: acherusia profluens. xxxvi.
M. passuum: inde & mille pedum pōte mirabilis om-
nia sua mirantibus. In sinu oppidum ambracia. Molof-
forum flumina: aphas: & arachthus. Ciuitas anacto-
ria. Lacus pandosia: Acarnania: quæ antea curetis uoca-
batur. Oppida heraclea: echinus. Et in ore ipso colonia
Augusti actium cum templo Apollinis nobili ac ciuita-
te libera nicopolitana. Egressos sinu ambracio in ionii:

LIBER

excipit leucadium litus promontorium leucates. dein
sinus. ac leucadia ipsa penninsula quondam neritis ap-
pellata opere accolarum abscisa a continenti ac reddita
uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium: qui
locus uocatur dioryctos stadiorum longitudine trium.
Oppidum in ea leucas quondam neritum dictum. Dein
de acarnanū urbes halyrcæ. astacus. argos. amphilochi-
cū cognominatum. Amnis achelous e pindo fluens: atq;
acarnaniam ætholia dirimens: & artemitam insulam
assiduo terræ inuictæ continenti annectens.

Aetolia.

Ca. ij.

Etolorum populi athamanes: tympei. ephy-
a ri eniēses. perrhebi. dolopēs: marages. atraces
a quibus atrax amnis ionio mari infunditur.

Aetoliæ oppidū calidō ē septē milīū quingētorū. p. a ma-
ri iuxta euenū amnē. Dein macynia molychria: cuius a-
tergo chalcis & mons est taphiasus. At in ora promon-
torium antirium: ubi hostiū corinthiaci sinus minius
mille passuum latitudine influentis: ætoloq; dirimen-
tis a pelopōneso. Promontorium quod contra procedit:
appellatur rhion: sed in corinthiaco sinu. Oppida æto-
liæ n. aupactū. pylene: & in mediterraneo pleuron: ha-
lycarna. Montes clari in dodone tomarus: in ambracia
cranos: in acarnania aracynthus: in ætolia acathon: pa-
netolium: medion.

Locri.

Ca. iij.

Roximi ætolis locri: qui cognominantur oro-
p læ immunes. Oppidum: æāthe. Portus apolli-
nis phæstij. Sinus crisæus. Intus oppida argō
eupalia: phæstū. calāisus. vltra cirrhei phocidis campi:
oppidum cirrha: portus chalæō. a quo. vij. mil. p. intror-
sus liberum oppidū delphi sub mōte pnafo. clarissimi in
terris oraculi Apollinis. Fons castalius. Amnis cephi-

ſus pfluens delphos: ortus in lilea quondam urbe. Præte-
rea oppidum criſa: & cum bulenſibus. antycira. nau-
cum. pyrrha. amphifa immunis: tricone: tritea ambry-
ſus drymea regio daulis appellata. Dein in intimo ſi-
an- angulus boetia alluitur cum oppidis gymnis. thebis:
quæ corſicæ cognominatæ ſunt iuxta heliconem. Terti-
um ab hoc mari boetia oppidum page: unde peloponne-
ſi proſilit cernix.

Peloponneſus.

Ca. iij.

Floponneſus apie ante appellata & pelaf-
gia peninſula haud ulli terræ nobilitate poſt-
ferenda: inter duo maria: ægæum & ioniu;
platani folio ſimilis propter anguloſos reſſus: circui-
tu quingentorum ſexagintarium milium paſſuum col-
ligit auctore Iſidoro. Eadem per ſinus pene tantundem
adijcit. Anguſtiæ unde pcedit: iſthmos appellatur. In
eo loco irrupentia e diuerſo quæ dicta ſunt maria a
ſeptentrione exortu eius: omnem ibi latitudinem uorã
do: donec contrario in curſu æquorum tantorum in qn-
q; milium paſſuuz interuallo exeſis utrinq; lateribus an-
guſta ceruice peloponneſum contingat hellas. Corin-
thiacus: hinc illinc ſaronicus appellatus ſinus. Lechææ
hinc: cenchræ illinc anguſtiarum termini: longo &
ancipiti nauium ambitu: quas magnitudo pluſtris
tranſuehi prohibet. Quam ob cauſam perfodere nau-
gabili alueo anguſtias tentauere Demetrius rex: dicta-
tor Cæſar. C. princeps. Domitius Nero. infaſto: ut om-
nium patuit exitu: incepto Medio hoc interuallo: qđ
iſthmi appellauimus: applicata colli habitati colonia
corinthus: antea: ephyra dicta: ſexagenis ab utroq; lit-
tore ſtadijs e ſumma ſua arce: quæ uocatur acrocorithus.
In qua fons pyrene diuerſa duo maria proſpectans

LIBER

lxxxvij. M. passuum ad corinthiacum sinum traiectus
est patras a leucade. Patræ colonia in longissimo pro-
montorio peloponnensi condita ex aduerso ætolie: &
fluminis eici minus mille passuum (ut dictum est) in-
teruallo. In ipsis faucibus sinum corinthiacum. lxxxv.
M. p. in longitudinem usq; ad isthmum tramittunt.

Achaia.

Ca. v.

Chaia nomen prouinciæ ab isthmo incipit:
a antea ægialos uocabatur propter urbes in lit-
tore per ordinem dispositas. Primæ ibi: quas
diximus: lechææ corinthiorum portus. Mox oluros pel-
leneorum castellum. Oppida helice: bura. In quæ refu-
gere haustis prioribus sytion. ægira ægion erineos. In-
tus cleone. hyfie: panormus. portus. Demonstratumq;
iam rhium: a quo promontorio quinq; milium passuum
absunt patræ: quas supra memorauimus. Locus pheræ
in achia nouem montium scio esse: Notissimus fons cy-
mothoe. Vltra patras oppidum olenum: colonie dyme:
locus buprasum hyrmyne: promontorium areoxum: cy-
lenesinus promontorium chelonates. Inde cyllenen duo-
rum milium passuum: castellum phlium. Quæ regio ab
Homero aræthyrea dicta: postea asophis: inde eliorum
ager: qui antea epee uocabatur. Ipsa elis in mediterræ-
neo: & a pylo. xij. milibus passibus. Intus delubrum
olympij iouis ludorum claritate fastus græciæ comple-
xum. Pisa eorum quondam oppidum præfluente alpheo
amne. At in ora promontorium ichthis. Amnis alphe-
us nauigabilis prope sex oppida. Aulon: leprium pro-
montorium plataniustus. Omnia hæc ad occasum uersa.
ad meridiem autem cyparissius sinus cum urbe cypa-
rissa. lxxij. milium passuum circuitu. Oppida pylos: me-
thone: locus helos: promontorium acritas sinus asineus

ab oppido asinea: coroneus a corona. Finiuntur tænarō
 promontorio. Ibi regio messenia duodeviginti montiū.
 annis pāmīsus. Intus autē ipsa messeō: ithome: æcha
 lia: arenæ: pteleon: thryon: dorian: zancle: varijs tempo
 ribus clara. Huius sinus circuitus. lxxx. millia. p. Traie
 ctus uero. xxx. milia. Dehinc a tænarō ager laconicus li
 beræ gentis. Et sinus circuitu ducentasex millia: traie
 ctu triginta nouem millia. Oppida tænarum: amyclæ.
 phare. leuctra: & intus sparta. therāne: atq; ubi fuere:
 Cardamile pitane. anthane. locus thyre. gerenia. Mons
 tægetus: annis eurotas. sinus ægilodes. Oppidum psā
 mathus. Sinus gyteates ab oppido. Ex quo ad cretam in
 sulam certissimus cursus. Omnia autem maseo promon
 torio includuntur. Qui sequitur sinus ad scylleum ar
 golicus appellatur: traiectu quinquaginta millia passu
 um. Idem ambitu centum septuaginta duo millia. Op
 pida boea: epidaurus limerā cognomine. zarax. cypha
 nia portus. Amnes inachus. erasinus: inter quos agros
 hippium cognominatum. Supra lacum lernem a mari
 quadringentis millibus nouemq; additis millibus mis
 cenæ: & ubi fuisse tyrintha tradunt: & locus manti
 nea: montes atthemius. Apesas. antheus asterio. parpa
 ruō. aliq; undecim numero. Fontes niobe. amymone. psā
 mate. A scylleo ad isthmum. clxxvij. mil. passibus: oppi
 da hermione. trœzene coriphæum appellatum: quæ ali
 as inachium. alias dipsium argos. Portus cænites. sinus
 saronicus: olim querno nemore redimitus: unde ei nomē
 ita græcia antiqua appellante quercum. In eo epidau
 rum oppidum Aesculapij delubro celebre. Pireum pro
 montorium: portus antedon. & bucephalon. & quas
 supra dixeramus cenchreæ. Isthmi pars altera cum de
 lubro Neptuni quinquēnalibus inclyto ludis. Tot sinus

LIBER

peloponensem oram lacinant: tot maria allatrant. Si
quidem a septentrione ionium irrumpit: ab occidente
siculo pulsatur: a meridie cretico urgetur: ab oriente bru
mali ægeo: ab oriente solstitiali myrtoo quod a megari
co incipiens sinu: totam atticā alluit. De Arcadia. c. yi.

Editarrenea eius archadia maxime tenet un
m diq; a mari remota: initio drymodis: mox pel
lasgis appellata. Oppida eius psophis man
tinea: stymphalum: tegea: antigonea: orcho
menum: pheneum: palantium unde palatiū romæ Me
galepolis: catina: bocalium: erannon: parrasie: thelphu
sa: meleoea: hærea pile: pelana agræ: epium: cynethe: le
preon: urcadia: parthenium: alea: methydriū: enisphe
macistum: lapea: clitorium: cleone inter quæ duo oppi
da regio nemea est henbinadia uocitata. Montes in ar
cadia pholæ cum oppido. Item cyllene: lyceus: in quo
lycei iouis delubrum. Menalus arthemisus. pthenius:
lampeus: non acris. Preterq; ignobiles octo. Amnes la
don e paludibus: pheneus & erimanthus e mōte eius
dem nominis in alpheum defluens. Reliquæ ciuitates i
achaia dicendæ: aliphiræ: abeatæ pyrgenses: parethes:
peragenite: tortuni: tiania. Thriasii: attricēses. Vniuer
sæ achaiæ libertatem Domitius Nero dedit Peloponē
sus in latitudine a promontorio maleæ ad oppidum Le
chæum corinthiaci sinus: clx. milibus passibus patet. Et
in transuersum ab elide epidaurum. cxxv. millibus. Ab
olympia argos per arcadiam. lxxij. millibus. Ab eodē
loco ad philunta dicta mensura est. cl. milium passū
Vniuersa autem uelut pensante æquorū icursus natura
i mtōes sex atq; lxx: attollitur. Græcia & attica. c. yij

B isthmi angustijs hellas incipit: a nostris
græcia appellata. In ea prima attica: antiq

tus acce vocata. Attrigit isthmū pte sui quæ appellatur
 megaris a colonia megara e regiōe pagarū. Duo hæc op
 pida excurrēte peloponeso sita sunt utraq; ex pte velut
 i humeris belladis pagei. clij. m. p. & āplius egosthenē
 ses cōtributi megarēsis. In ora autē hac portus schoe
 nus. Oppida duo cremion a syronia saxa lyij. M. lōgitu
 dine geranea: megarā: eleusin. Fuere & oenoa. & pba
 lithos: quæ nūc nō sunt. Ab isthmo quinquagita duorū
 millium passuum pyreus & palera portus duorū milio
 rum passuum muro recedentibus athenis iuncti. Libe
 ra hæc ciuitas: nec indiga ullius præconij amplius: tan
 ta claritas superfluit. In attica fontes cephisia: larinae
 calliroe: enneacrinos Montes brilessus: ægialus: icarius
 hymetus: lycabertus: lacus selinos. A pireo. xliij. M. pas
 suum doriscum promontorium. P otamos: st erea: bra
 uron: ion quondam oppida. Rhannos pagus. Marathō
 ampus Thriasius oppidum: melita. & oropus in con
 cinio boetiæ: Cuius anthedon: onchesthos: thespiae libe
 frum oppidum lebadia. Nec cedentes athenis claritate:
 quæ cognominantur boetiæ thebæ duorum numinum.
 Liberi atq; Herculis (ut volunt) patria. Et musis nata:
 in nemore helicone assignant. Datur & his thebis sal
 tus citheron: amnis ismenius. Præterea fontes i boetia
 cedipodia: psamate: dirce: epigræa: aretusa: hipocrene
 ganippe: gargaphie: Mōtes extra p̄dictos micalesus: adi
 lisus: acotius. Reliq; oppida iter megarā & thebas leu
 tra: hiliartus plateæ pheræ aspledōhyla: tisbe. erithre
 glissas cope: Iuxta cephisū amnē lamie & anichie. me
 deō. phligone. grephis coronea charōia. In ora autē in
 fra thebas ocale. eleon: iolcos schenos peteon hyriæ.
 micaleffus. hyreseō. pteleō. olyros, Tanagra liberpopu
 lus. Et i ipsis faucibus eurpi quæ facit obiectū isulæ eu

LIBER

boæ aulis capaci nobilis portu: boetos: hyntas antiqui-
tus dixere locri deinde epicnemidij cognominatur: olz
leleges appellati: per quos amnis cephisus defertur in
mare. Oppida opons. unde opontinus sinus phocidis: in
littore unum daphnus. Intorsus autem larisse: elatea:
Et in ripa cephisi (ut diximus) lilea: delphosq;: merse-
nenis: Et hyampolis. Rursus in locrorum ora: in qua la-
rymna: thronium: iuxta quod boagrius amnis defertur
in mare. Oppida narycion: alope: scarphia. Postea ma-
liacus sinus ab incolis dictus: in quo oppida halcyone:
econia: phalara. Doris deinde in qua sperchios erine-
on: boion: pindus: cythinum. Doris a tergo mons est æ-
tha. Sequitur mutatis sæpe nominibus hemonia. Eadē
pelasgicum argos. Hellas eadem thessalia: Et driopis
semper a regibus cognominata. Ibi genitus rex nomie
græcus a quo græcia. Ibi Hellenam quo hellenis: hos eos-
dem Homerus tribus nominibus appellavit myrmino-
nas: Et hellenas Et acheos. Ex iis phthiotæ nominan-
tur dorica accolentes: Eorum oppida echinus in fauci-
bus sperchij fluminis. Termopilarum angustia: quo ar-
gumento. iij. mi. pa. inde heraclea trachin dicta ē mōs
ibi calidromus Oppida celebria hellas: halos: lamia:
phthia arne. Thessalia. Ca. yij.

i N thessalia autem amnis orcomenus myni-
lus antea dictus. Et oppidum alimon ab alijs
almon atrax palamna fons hyperia. Oppida
pheræ: quarum a tergo pierus ad macedoniam proten-
ditur: larissa: gomphi: thebæ thessaliæ: nemus pteleon:
sinus pagasicus. Oppidum pagasa: idem postea deme-
trias dictum tricea. Pharasilici campi cum ciuitate li-
bera crannon: iletia. Montes phthiotides: nymphæus
quondam topiario naturæ opere spectabilis. Buzigens:

donacesa:bermius:daphusa:chimereon:athamas:stephane. In thessalia sunt quattuor atq; triginta montes: quorū nobilissimi cerceti:olympus:pieris ossa:cuius ex aduerso pindus: & othris:laphytarū sedes ad occasum uergētes. Ad ortus pelios:oēs theatri modo inflexi caueatis ante eos.lxxv.urbibus.Flumina thessaliæ apidanus:phoenix:enipheus:onochomus:laminissus.Fons meiseis.Lacus hebeis:& ante cunctos claritate peneus:ortus iuxta gōphos:interq; ossam & olympū nemorosa cōuale defluēs quingētis stadijs dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu tpe uocantur.v.milliū passū longitudine:& ferme sex altitudine ultra uisum hoīs attollentibus se dextera lenaq; leniter conuexis iugis. Intus sua luce uiridante allabatur peneus uiridis calculo: amœnus circa ripas gramine:canorus auiū cōcentu. Accipit amnē nec recipit:sed olei modo supernatātem (ut dictū ē ab Homero) breui spatio portatū abdicat. Phœnales aquas dirisq; gēitas argēteis suis misceri recusat.

Magnesia.

Ca. ix.

Thessaliæ annexa magnesia est:cuius fons libetra. Oppida euroton hormenū:pyrrha: methone:olizon. Promontoriū sepias. Oppida castana:spalathra. Promontoriū æantiū. Oppida melibœa:rhizus erymne iolcus ostiū penei oppidū omoliū orthē:rhēsiæ pelina thaumacie:cirrō:crānō:acarne doriū mesite philace:ponit. Eripi achaiæ:thessaliæ in porrectū longitudo quadringentorum octoginta milliū pass. traditur. Latitudo.cclxxvij.milium.

Macedonia.

Ca. x.

Macedonia postea.cl.populorū duobus inclyta regibus quōcunq; terrarū imperio:emathya anthea dicta.Hæc ad epiroticas gentes in so-

LIBER

lis occasum recedens post terga magnesiæ: atq; thessa-
 liæ infestatur a dardanis. Partē eius septentrionalem
 pæonia ac pelagonia protegūt a triballis. Oppida aegē
 in quo mos sepelire reges Beroea & in regiōe quæ pia-
 ria appellatur a nemore egidiū. In ora heraclea. flumē
 apilas: oppida phina: oloros. Amnis haliacmon. Intus
 alloritæ: uallei: philacei: cyrrei tyriſſæi. Pella colonia.
 Oppidū stobi ciuiū ro. Mox. antigone europus ad axiū
 amnē: eodēq; noīe amnis p qd rhedias fluit: sydra: pro-
 bea: emiexa gordone. Mox in ora ichne: fluius axius:
 Ad hūc finē dardani: treres: pieres macedoniā accolunt.
 Ab hoc amne peoniæ gētes: parocei: heordēses: almopij:
 pelagones: mygdōes. Montes rhodope: scopius orbellus.
 Dein piacente grāmio terrarū arethusi: antiochenſes:
 idomenēses: doberēses: triēses sallatēses: andariſten-
 ses: morilli: græci: lynceſte: otyronei: & amātini liberi
 atq; orestæ colonia: bulliēses: diēses: xylopolytæ: scotuse:
 liberi: heraclea: sintica: thiphei: corōei. In ora sinus ma-
 cedonici oppidū calastia: & itus pbileſos: lete. Medio-
 q; flexu littoris theſſaloniciæ liberæ cōditiōis. Ad hāc a-
 dytrachio: cxiiij. M. pass. thermæ. In termāico sinu op-
 pida dicæa: pydna: derra: ſciōe. Promōtoriū chanaſteū.
 Oppida palene: phlegra. Qua in regione mōtes hypsi-
 zorus: epirus: alchiōe: leuōne. Oppida niſſos: phryx: eleō-
 meāde: & hippaleſis: iſthmo quondā potidea: nūc caſ-
 sandria colonia: anthemus. holopyxos sinus. mecyber-
 na. Oppida phyſella: ampellos: torōne: ſogostedes: fre-
 tiūq; mōs athō. quē Verſes rex perſarū cōtinēti abſcidit
 in lōgitudine paſſuū mille quingētorū. Mons ipē a pla-
 nicie excurit in mare. lxxv. millia paſſuū. Ambitus ra-
 dicis. cl. M. colligit. Oppidū in cacumie fuit acrothor.
 Nūc sunt uranopolis: paleotrū: thyſſus cleōe: apollonia:

cuius incolae macrobij cognominantur. Oppidū cassetra
faucesq; alterae isthmi. Acanthus: istria. grastonia. hera
clea. Regio mydoniae subiacēs. In qua recedētes a mari
apollonia. arethusa. In ora rursus posidiū. & sinus cū
oppido cermoro. āhipolis. Libera. gēs bysalthe. Dein
macedoniae terminus. Amnis strimon ortus in emo. Me
morandū in septē lacus eū fundi priusq; dirigat cursum
Hae est macedonia terrarū īperio potita quondā. Hae
asiam. armeniā. iberiā. albaniā. cappadociā. syriā. aegy
ptū. taurū. caucasū transgressa. Hae ī bactris. medis. psis
dnata toto oriēte possesso. Hae ē indiae uictrix p uesti
gia liberi pris. atq; herculis uagata. Hae eadē est mace
donia. cuius uno die Paulus Aemilis imperator noster.
lxxij. urbes direptas uēdidit. tantā differentiā sortis p
stitere duo hoīes. Thracia. Ca. xi.

Thracia sequitur iter ualidissimas europae gē
tes in strategea: quinquaginta i diuisa. Populorū
eius quos noīare nō pigeat. amnē strimonē ac
colūt dextero latere dētheletae. & medi bysalthe usq;
supradictos. Leno digeri. Bessorūq; multa noīa ad nestū
amnē pangei mōtis ima ābiētē. inter heletos. diobesos.
carbilesos. inde brysas. sapaeos. Odomātes. odrisarū gens
infundit hebrū accolētibus. carbiletis. pyrogeris. druge
is. cenicis. hypsaltis. benis. corpillis. botieis edonis. Ea
dē sunt in tractu syaleta. briantae. dolāgae. thynice. Tale
tae maiores. emo. minores rhodope subditi. Inter quos
hebrus amnis. Oppidū sub rhodope peneropolis aīa.
mox a conditore philippopolis. nunc a citu termontiū
dicta. Emi excelsitas sex. M. p. subditur. Auersa eius &
in istruz. deuexa. mesigeta. aoti. gaudae clariaeq;. Sub ijs
carrei sarmatae: quos areates uocāt. Scytaeq; & circa pō
ti littora morisena. sithoniq; Orphei: uatis genitores.

LIBER

optinēt ita. Ister a septētrione. Ab ortu pontus ac ppō
tis. A meridie ægeū mare: cuius in ora astrimone: apol-
lonia: oesyma: neapolis: pastos. Intus Philippi colonia
Absunt a dyrrachio. cccxxv. scotusa: topiris ciuitas. Ne-
sti annis hostiū. Mons pangeus: heraclea: olynthos. Ab
dera libera ciuitas. Stagnum bistonum & gens. Oppi-
dum fuit tinda Diomedis equorū stabulis dirū. Nunc
sunt dicere: ismaron: locus partheniū: phalesina: maro-
nea prius ortagurea dicta. Mons ferriū: & Zone: tū lo-
cus doriscus centū uiginti millia hoīm capax. Ita Ver-
ses ibi dinumerauit exercitū. Os ebri. Portus stentoris.
Oppidū ænos liberā cū Polydori tumulto. Ciconū quon-
dam regio. A dorisco incuruatur ora a macrūticos cen-
tum uigintiduorū milia passuū. Circa quē locū fluius
melas. a quo sinus appellatur. Oppida cypsella bisan-
the macrōnicos dictū qā a ppontide ad meleā sinū in-
ter duo maria porrectis muris pcurrentē excludit che-
ronnesum. nāq; thraciæ altero latere a pontico littore
incipiēs: ubi isther amnis immergitur. uel pulcherrimas
in ea parte urbes habet istropolim milesiorū: tomos: cala-
ting;: quæ antea acruetis uocabatur: heracleā habuit
& bizonem terræ hiatu raptā. Nunc habet dionysio-
polin: crunos antea dictam. Allui tzirās amnis. Totum
eum tractū scytæ arotēres dicti tenuere. Eorum oppida
aphrodisias: libistos: zigere: brocobe: eumeneda: partē-
opolis: gerania. Vbi pymeorū gens fuisse proditur: quos
gatiros barbari uocant: credūtq; a gruibus fugatos. In
hora a dionysiopoli est odesus milesiorum. Flumen pa-
misus. Oppidum terra naulochus. Mons emus uasto iu-
go procubens in pontū. Oppidū habuit in uertice ariste-
um. Nunc in hora mesembriā anchilaū ubi mesembria
fuerat. Asticæ regio habuit oppidū anthiū: nunc ē apol

lonia. Flumina pauiffa. rifa. stearus. orofines. Oppida
 thynnias. halmydeffos. deueltom cum stagno quod tūc
 deueltum uocant. V eteranorū phthnopolis iuxta quam
 hosphorus. Ab iftri oftio ad os ponti paffuum quingen
 torum. ly. M. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta.
 inde ad murū fupradictum. cl. ab eo cheronnefus. cxxvi.
 M. Sed a hosphoro finus cafthenes. Portus fenū. Et ala
 ter qui mulierū cognominatur. Promontoriū chryfoce
 ra. In quo oppidum bizantiū libere conditionis. antea
 lygos dictum. Abest a dyrrachio. d. ccxi. M. paffuum.
 Tantū patet longitudo terrarū inter hadriaticū mare
 Et propontidē. Amnes bathynias. pidaras fūe atyras
 Oppida celymbria perinthus latitudine ducentorū pe
 dum cōtinenti annexa. Intus bizya ars regum thraciæ
 a Therei nefafto crimine inuifa hirundinibus. regio ce
 lica. colonia: flauionpolis. ubi antea zela oppidū uocaba
 tur. Et a birie quinquaginta. M. paffuū apros colonia.
 quæ a Philippiis abest. clxxxviii. M. paff. Ad in ora am
 nis erginus. Oppidū ganos fuiſſe fertur Et lysimachia
 Iam in cheronnefo. alius nāq; ibi ifthmos anguftia ſi
 mili eodem nomine Et pari latitudine. illuſtrant duæ
 urbes utrinq; littora. quæ haud diſſimili modo tenuere
 Paſtyæ a propontide. cardia a melanæ ſinu. hæc ex fa
 cie loci nomine accepto utræq; cōpræhenſæ. Poſtea ly
 ſimachia quinq; M. paffuum a longis muris. Cheronne
 ſos a propontide habuit tyriſtaſin. crithonē. ſciſſam flu
 mini ego appoſitam. Nunc habet a colonia apro. xxij.
 M. ſeſton. ex aduerſo coloniæ parianæ. Et heleſpontus
 ſeptē ut diximus ſtadijs europā ab aſia diuidēs. illic in
 ter ſe contrariās urbes habet. in europa callipolin Et
 ſeſton. In aſia lampſacū Et abidon. Dein promotoriū
 cheronneſi maſtuſia aduerſum ſigæo: cuius in fronte

LIBER.

obliqua: cynossema: ita appellatur hecubæ tumulus: statio achæorū. Turris & delubrum Protefilai. Et in extrema cheronnesi fronte: quæ uocatur æoliū: oppidum eleus. Dein petenti melanē sinum portus cælos: & panormus & supradicta cardia. Tertius europæ sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos thraciæ edonius gygemoros: meritis: melphyllas Flumina in ebrum cadentia: bargus: suemus. Macedonia: thraciæ: helespontus longitudo supradicta. Quidā d. ccxx. M. faciūt. latitudo. cccxxiiij. M. est. Aegeo mari nomē dedit scopulus inter tenu: & chiū uerius quā insula ex noīe a specie capræ: quæ ita a græcis appellatur repēte in medio mari exiliens. Cernunt eū a dextera parte andrū nauigantes ab achæia: dirū ac pestiferū. Aegæi pars myrto: datur: appellatur ab insula parua: quæ cernitur macedoniam a geresto petentibus haud procul euboæ carysto. Romani oīa hæc maria duobus noībus appellāt. Macedonicū quodcūq; macedoniā: aut thraciā attingit Græciense quæ græciā alluit. Nam græci & ionii diuidūt in siculū: ac creticū ab insulis. Itē icariū: quod est intersacum & myconē. Cætera noīa sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in tertio europæ sinu ad hunc modum se habent.

Insule inter eas terras inter quas creta: euboiā: cyclades: sporades: mæotis: hellepontus: ponti: mæotidis: dacia: salmacia: scythiæ. Ca. xij.

Insula autē ex aduerso thesprotiæ a butroto i xij. m. p. Eadē ab acrocerauijs. l. M. cum urbe eiusdem nominis corcyra liber ciuitatis: & oppido cassiope: tēploq; cassij iouis. pas. xcvij. M. in longitudine patens. Hoc dē sceria & phæacia: Callimacho etiā drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiā

uergens thoronos. ad leucadiā paxæ duæ quinq; . M. di-
 scretæ a corcyra nec pcul ab ijs. ante corcyram ericusa.
 marathe. elaphusa. malthæ. trachia. pytionia. ptichia.
 taracia. Et a phalacro corcyrae promontorio scopulus
 in quem mutatā v lyxi. nauē a simili specie fabula est.
 ante leucadiā sibota. Inter leucadiā aut & achaia per
 multæ quarū teleboides eadē quæ thaphia ab icolis ate
 leucadiam appellantur: thaphias. arnoxia. primeffa. Et
 ante ætoliā echinades. ægialia. cotonis. thyatira. ageo
 aris. dionysia. cîrnus. calcis. pinara. mystus. Ante eas in
 alto cephalenia. zacynthus. utraq; liberæ. Itacha. duli-
 chium. famos. crocilea. paxos. Cephalenia quondam me
 lena dicta. xi. M. passuum abest: circuitu patet. xliiij. M.
 Same diruta a Romanis. adhuc tamen oppida tria ha
 bet. Inter hanc & achaiam cuz oppido magnifica: &
 fertilitate præcipua zacynthus aliquādo appellata hy
 riæ cephaleniæ a meridiana parte. xxij. mil. abest: mōs
 elatus ibi nobilis. Ipā circuitu colligit. xxxvi. M. Ab ea
 ithaca. xij. mil. distat: in qua mons neritus. Tota uero
 circuitu patet. xxv. mil. passuum. Ab eo araxum pelopō
 nensi promontorium. xij. mil. passuum. Ante hanc in al
 to asteris. Prothe ante zacynthum. xxxv. mil. passuum.
 In eurnm uentus; strophades duæ. ab alijs plotæ dictæ.
 ante cephaleniam letoia. ante piltum. iij. sphagia. &
 totidem ante messenem cœnussa. In sinu asineo tres thy
 rides in laconico theganusa. cothon. Cythera cum op
 pido antea porphyris appellata. Hæc sita est a maleæ
 promontorio. y. mil. passuum ancipiti propter angustias
 ibi nauium ambitu. In argolica pÿtiusa. irine. ephi
 re contra hermonium agrum tipareus epiropia colo
 nis. aristera cōtra trœzeniū calauria qnquagita. M. pas.
 distās a plateis. belbina. lasia. baucidias. Cōtraepidaurū

LIBER.

ecriphalos: sytionesos. vi. M. passuum abest a continen-
 te. ab hac egina liberae conditionis. xvii. M. passuum.
 cuius. xx. M. passuum navigatio est. Eadem autem a pi-
 reo atheniensium portu. xij. M. passuum abest ante oe-
 none uocitata. Spireo promontorio obiacent eleusa: de-
 dros: graugia duae: cetiae duae: se lachusa: dacencris: ha-
 spis: Et in megario sinu ethrurides quattuor. Aegyla au-
 tem. xv. passuum a cythera. Eademq; a crete phlasarna
 oppido. xxv. M. passuum. Ipsa creta latere ad austrum
 altero ad septentrionem inter ortum & occasum: quae
 porrigitur centum urbium clara fama. Dosiades eam a
 creta nimpha hesperidis filia. Anaximander a rege cu-
 retum. Philistides: Malotes: Crates: primum aeriam di-
 ctam: deinde posteri curetim appellauere. Et macaron
 nonnulli a temperie coeli appellatam existimauere. La-
 titudine usq; l. M. passuum excedens: & circa mediaz
 sui partem maxime patens. Longitudine implet. cclxx.
 M. passuum. Circuitu. d. lxxxix. flectensq; se in creticuz
 pelagus ab ea dictum: qua longissima est ad orientem
 sammonium promontorium aduersum rhodo. Ad occi-
 dentem criu metopon cyrenas uersus expellit. Oppida
 eius insignia phalasarne: elea. cisamum. pergamum. cy-
 don minoum. apteron. pantomatriuz. amphimala. Rhi-
 tymna. parnomium: cyteum: apollonia: matium: hera-
 clia. miletos. ampela. hyerapitna. lebana. hierapolis. Et
 in mediterraneo cortina: phæstum: gnossum: polyrhe-
 nium: myrina. lycastus: rhamnus: lyctus: dium: asium:
 phileros: rhytion: clatos. pharæ: holopyxos: laspha: eleu-
 terne: therapne: maratusa: githisos. & alioruz circiter.
 lx. opidoru memoria extat. Mōtes adisch: idæus: dicty-
 neus: crocus. Ipsa abest promontorio suo quod uocatur
 criu metopon: ut prodit Agrippa cyrenarum promon-

torio phycunte. cxxv. M. p. Item cadiſcho: a meleo pelo
 ponneſi. lxxx. A carpato inſula promontorio ſammo-
 nio. lx. M. in fauonium: uentum. Hæc inter eam & rho-
 dum interiacet. Reliqua circa eam ante peloponneſum
 duæ corycæ: totidem mylæ: & a latere ſeptentrionali
 dextera cretem habent. Contra cydoniā leuce: & duæ
 budroæ. Contra matium drya. Contra itanum promon-
 torium onifa. leuce. Cōtra hyerapycnam cryſa: gaudos.
 eodem tractu ophiuſa buto. arānus circunuectiſq; criu-
 metopon: tres acauſagores appellatæ. Hæ ante ſammo-
 nium promontorium phocæ: plachiæ: ſirindes: naulocos
 armedon: zephire. Ac in hellade etiānum in ægeio ly-
 cades: ſcarphia: coreſa: phoæſia. complureſq; aliæ ex ad-
 uerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles. Sed contra
 eleuſina clara ſalamis ante eam pſytalia. A ſunio uero
 helene. v. M. paſſuum diſtans. Dein ceos ab ea totidem:
 quam noſtri quidem dixere ceam. Græci & hydrufā
 auulſam euboæ: quingentis longe ſtadijs fuit quōdam:
 mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant
 eodem mari deuorati. Oppida habet reliqua iulida: ar-
 theia: intercidere coreſſa: pœceſſa. Ex hac profectam de-
 lectationi fœminis ueſtē auctor eſt Varro. Euboæa &
 ipſa auulſa boetiæ & a modico interfluente euripo ut
 ponte iungatur ad meridiem promontorijs duobus ge-
 raſto ad atticam uergente: & ad heleſpontum apha-
 reo inſignis a ſeptentrione ceneo: nuſq; latitudinem ul-
 tra. xl. M. paſſuum extendit: nuſq; infra. xx. mil. contra-
 hit. Sed in longitudinē uniuerſæ boetiæ ab atticæ theſ-
 ſaliam uſq; prætenta in. cl. mil. p. Circuitu uero. ccclxv.
 abeſt ab heleſponto parte aphaarei. ccxxv. urbibus cla-
 ra quōdā pyrrha: porthmo: neſſo: ceritho: oreo: dio: æde-
 pſo: æchalia: munc chalcide. Cuius ex aduerſo in continē

LIBER

ti aulis est geraſto. eretria. caristos. oroſtane. oritano. ar
 temiſia: cum fonte arethuſa flumine lelāto: a quiſq; da
 lidis: quæ hellopia uocantur. Caryſtus nobilis: notiorq;
 tamen marmore caryſtio ante uocitata eſt chalcodotis:
 aut macris. ut Dionyſius & Ephorus tradunt. Vt Ari
 ſtides macra. ut Chaliſdemus chalcis ære ibi primum
 repero. Vt Menechmus ambatias: ut pœtæ uulgo aſopis
 extra eam in myrtoo multæ: ſed maxime illuſtres glau
 connesos. & begilia: & a promōtorio gereſto circa de
 lum in orbem ſitæ: unde & nomē traxere cyclades. Pri
 ma earū andrus cū oppido: abeſt a gereſto .x. M. paſſu
 um: a ceo. xxix. M. I pſam Myrſilus tauron: deinde antā
 dron cognominatam tradit. Callimachus laſſiam: alij
 nonagriam: hydruſa. & epagrin. Patet circuitu. xciiij. M.
 paſ. ab eadem andro paſſus mille: & a delo. xviij. M. Te
 nos cum oppido in. xv. M. paſſuum porrecta. Quam p
 pter aquarum abundantiam Ariſtoteles hydruſam ap
 pellatam ait: aliqui ophiuſam. Cæteræ mycones cum
 monte dimaſto a delo. xviij. mil. paſſuū. Scyros. ſiphnus
 ante meropia. & acis appellata. circuitu. xxviiij. mil.
 paſ. ſeriphus. xij. præpeſinthus. cithnos. I pſaq; longe cla
 riſſima cycladum media a templo apollinis: & merca
 tu celebrata delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) ſola
 motum terræ non ſenſit ad. M. Varronis ætatē. Mu
 tianus p̄didit bis cōcuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appel
 latam prodidit: quoniā repente apparuerit enata. Eglo
 ſthenes cynthiam. alij ortygiam. aſteriam. lagiam. ce
 rham. midyam. cynethum. pyrpilen: igne ibi primum
 reperto. Cingitur quinq; millia paſſuum: aſſurgit cyn
 tho monte. Proxima ei rhene. quam Anciclides celedu
 ſam uocat. Item arthemitem Helladius. Scyros quā cir
 cuitu patere. xx. mil. paſſuum prodidere ueteres. Mutia

mus. clx. Olearus. paros cum oppido ab delo. xxxviii. M.
marmore nobilis: quā primo plateā postea minoīda uo-
carunt. Ab ea septies quingentis naxus a delo. xviii. M.
cum oppido quam strongylen: dein dian: mox dionysia
da a uinearum fertilitate: alij Siciliam minorem aut
callipolin: appellarunt. Patet circuitu. lxxv. M. pas. di-
midioq; maior est q̄ paros. Et haecenus quide; cycladas
seruant. Ceteras quae sequuntur sporades. Sunt autem
hellena. phocusa. heraria. schinusa: pholegrandos. & a
naxo decē & septē; millia passuum iaros: quae nomē
mari dedit tantundem ipsa in longitudinem patens:
cum oppidis duobus. tertio amisso. ante uocata doliche:
& macris. & ichthisusa. Sita est ab exortu solstitiali
delo quinquaginta millia passuum. Eadem a samo tri-
ginta millia. Inter euboeam & andrum decem millia
passuum freto. ab ea gerestum. cxij. m. quinquaginta. p.
Nec deinde seruari pōt ordo. aceruatim ergo ponentur
reliquae. Ios a naxo. xiiij. M. p. Homeri sepulchro uene-
randa. Longitudinis. xxv. mil. antea phoenice appella-
ta. Odua latandro gyaros cū oppido circuitu. xij. mil.
passuū prope. Abest ab andro sexaginta duorum mil. p.
ab ea syrnos. lxxx. mil. passuum. Cynethusa telos: unguē
to nobilis a Callimacho agathusa appellata. Dionysa:
pathmos circuitu. xxx. mil. p. Carusa. lebinthus. gyrus.
cynara. ficinus: quae antea cenoe: cheratia: quae onus. ca-
sos q̄ astrabe. cymolus q̄ echiusa. Melos cū oppido q̄ Ari-
stides miblida appellat. aristoteles zephyriā. Callima-
chus mimallida. Heraclides siphnū & acitiā. Haec insula
rū rotūdiffima ē. Post machia: hi pe quōdā. patage: &
ut alij platage nūc amorgos polyægos. Philethera cū pri-
mū emerfit caliste deā: ex ea amulsa postea therasia: atq;
iter duas enata: mox anthomate: eadē hierā & i nostro

LIBER

ænothia iuxta eadē hierā nata. Distat Iosa therā. xxy.
mil. p. Sequuntur lea: ascania: anaphe: hippuris hippu-
rusa: astiphalea libera ciuitatis circuitu. lxxxvij. mil.
p. Abest a cadischo cretæ. cxxij. mil. ab ea platea. lx. mil.
Vnde caminia. xxxvij. mil. Azibita: lanise: tragia: phar-
macusa: techedia: chalcia: calymna: in qua oppidum co-
Corefia olymnos. A qua carpatum quæ nōmē carpathio
mari dedit. xxy. mil. passuum. Inde rhodum: africo uen-
to. l. mil. pas. A carpatho ad casum. vij. mil. A caso sam-
moniū cretæ promontorium. xxx. mil. In euripo autem
euboico primo fere introitu petalia. iij. insulæ: & in
exitu athlante cyclades & sporades ab oriente littori-
bus icarijs asiæ: ab occidente myrthois atticæ: a septen-
trione ægeo mari: a meridie cretico: & carpathio inclu-
sæ. cc. mil. passuum in longitudinem: & per. cc. mil. in
latitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet eutya-
ciam & cicynetum scyrum supradictam: Sed cycladū
& sporadum extimam gerontiam: scadiram: thermeu-
sim: irrhesiam: solymniam. eudemia: neam: quæ miner-
uæ sacra est: Athos ante se quattuor peparethū: cum op-
pido quondam euonum dictam nouem millia passuum
scithum. xy. millia imbrum cum oppido. lxxxij. millia
passuum. Eadem abest a mastusia cheronnesi. lxxxij. mil.
passuum: i pā circuitu. lxxij. mil. pas. Perfunditur amne
ilisso. ab ea lemnos. xxij. mil. quæ ab atho. lxxxvij. mil.
Circuitu patet. xxij. mil. d. pas. Oppida habet ephesiā
& myrinam in cuius forum solstitio athos ei aculatur
umbram. ab ea thasos libera. y. mil. passuum: olim æria
uel ethria dicta inde abdera continentis. xxij. mil. pas.
athos. lxij. mil. tantundem ad insulam samothracē: quæ
libera ante hebrum ab himbro. xxxij. mil. a lēno. xxij. m.
d. attolitur monte saoce. x. mil. p. portuosissima omniū.

Calimachus eam antiquo nomine dardaniaz nominat:
inter cheronnesum & samothracem: utrinq; fere quin-
decim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpecon-
nesus haud pcul a caelo: Cheronnesi portu & quædam
ignobiles: desertis quoq; reddantur in hoc sinu quaruz
nix inueniri potuerunt nomina. Desticos: sarnos: cyssi-
ros: arbrusa: calathusa: scylla: dialeō: dicta melātia: dra-
conon: arronesus: diethusa: sapos: apheris: mesatea: ean-
tiron: phateronnesos: pateria: calete: neriphus: polēdos.
Quartus e magnis europæ sinus: ab hellesponto incipi-
ens mæotis ostio finitur. Sed totius ponti forma breui-
ter amplectenda est: ut facilius ptes noscantur. Vastum
mare piacens asiæ & ab europa porrecto cherōnesi lit-
tore expulsū angusto meatu irrumpit in terras septē
stad: (ut dictum est) intervallo europam auferens asiæ.
Primas angustias hellespontum uocant. Hac Xerses p,
sarum rex cōstrato in nauibus ponte duxit exercitum.
Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. pas. spacio
ad urbem priapum asiæ: qua magnus alexander transcē-
dit. Inde expatiatur æquor: rursusq; in arctum coit la-
xitas. Propōtis appellatur. āgustia thraciū bosphorus
latitudine. d. passuum: qua Darius pater Xersis copias
ponte transuexit. Tota ab hellespōto lōgitudō. ccxxxix.
mil. passuum. Dein uastum mare. Pontus euxinus qui
quondam axenus longe refugientis occupat terras: ma-
gnoq; littorū flexu retro curuatus in cornua ab ijs utrū-
q; porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma Medio
flexu iungitur ostio mæotici lacus cimerus bosphoros:
id os uocatur. ii. mil. d. passuum latitudine. At inter du-
os bosphoros thracium & cimerium directo cursu: ut
auctor est Polibius. d. M. passus intersunt. Circuitu ue-
ro totius ponti uicies semel. L. millia ut auctor est V arō

LIBER

ro: & fere ueteres Nepos Cornelius: ccc. M. l. adiicit.
 Artemidorus uitias nouies decem nouem millia fecit.
 Agrippa. xxij. lx. mil. Mutianus. xxyij. lxy. mi. Simili
 mo europæ latere mensurā alij quattuordecies. lxxvij.
 mil. pa. determinauere. Alij undecies. lxx. mil. M. V ar-
 ro ad hunc modum metitur. Ab ostio ponti apoloniaz
 clxxxyij. M. d. p. Calatin tantundem. Ad ostium istri
 cxy. Ab borystene. ccl. M. Cheronesum heracleatarū
 oppidum. ccclxxv. M. pa. Ad panticapeum: quod ali-
 qui bosporum uocant: extremum in europæ ora. cc. m.
 x xij. d. quæ summa efficit. xij. M. xxxvi. m. d. Agrippa
 a bizantio ad flumen istrum. d. lx. Inde panticapeum
 d. cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnem ex ri-
 pheis montibus defluentem accipiens nouissimum in-
 ter europam asiamq; finem. xij. M. yi. M. circuitu pa-
 tere traditur ab alijs xi. m. xxy. Ab ostio eius tanais or-
 tum directo cursu. ccclxxxv. mi. pa. passus esse constat.
 Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istro-
 polin: unde ostia istri. Ortus hic in germani iugis mō-
 tis abnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi: multis ul-
 tra alpes milibus: ac per innumeras lapsus gentes da-
 nubij nomine immenso aquarum auctu: & unde pri-
 mum illyricum alluit: ister appellatur: sexaginta am-
 nibus receptis: medio ferme numero eorum nauigabili
 in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primum
 ostium peuces. mox ipsa pauce insula: in qua p̄ximus
 alueus appellatus. xix. M. p. magna palude sorbetur.
 Ex eodē alueo & sup istropolin lacus gignitur. lxij.
 M. p. ābitu: nalmiri uocāt. S̄m ostiū naracustoma ap-
 pellatur. Tertiū calostōa iuxta isulā sarmaticā. Quar-
 tū pseudostoma & isula conopōdiabasis: postea boro-
 stoma & spireostoma. Sigula aut ora tāta sunt ut p̄a

datur i. xl. M. p. lōgitudinis uinci mare: dulcēq; intelli-
gi haustū. ab eo in plenū qdē oēs scytarū sunt gētes: na-
riæ tamē littori appositæ tenuere alias gethæ: daci a ro-
manis dicti: alias sarmatæ: a græcis sauromatæ: eorūq;
hamaxobij aut aorsi: alias scythæ degeneres & a seruis
orti: aut troglodytæ: mox alani. & toxolani. Supiora
aut inter danubiū & hyrcinū saltū usq; ad pānonia
hyberna carnūtij germanorūq; sibi cōfiniū. Cāpos &
plana iazyges: sarmatæ uero mōtes & saltus. Pulsi ab
his daci ad p̄thiū amnē amoris siue duria ē a sue-
uis: regnoq; uāniano dirimēs eos. Ex aduerso basternæ
tenēt: haliq; inde germani. agrippa totū eūz tractū ab
ist̄ro ad oceanum bis ad decies centum millia passus: in
longitudine quattuor millibus quadringentis. In latitu-
dine ad flumen uistulam a desertis sarmatiæ prodidit.
Scytarū nomē usq; quaq; trāsīt in sarmatas atq; germa-
nos. Nec alijs pr̄st̄ illa durauit appellatio: q̄ q̄ extremi
gētū harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt.
Verū ab ist̄ro oppida crene œepolium. Montes macro-
crēnius clarus. Amnis tyra oppido nomē iponēs. ubi an-
teā ophiūsa dicebatur. In eodē īsulā spaciosam incolunt
tyragetæ. abest a pseudo stomo īstri ostio. cxxx. M. Mox
axiacæ cognomines flumini: ultra quos crobyzi: flu-
mē rhodē: sinus asaggaricus: portus ordesus. Et a tyra
cxx. M. p. flumen boristenes: lacusq; & gens eodē noīe:
& oppidū a mari recedēs. xv. M. p. Olbiopolis & mi-
letopolis antiq; noībus. Rursus ī littore portus achæo-
rū. Insula achillistumulo eius uiri clara. Et ab ea. cxxv.
mil. p. peninsula ad formam gladij in transuersum por-
recta exercitatione eiusdem cognominata dromos achi-
leos. Cuius longitudinem. lxxx. mil. passuum tradidit
agrippa. Totū eū tractū sardi scythæ & scyraci tenent.

LIBER

Inde siluestris regio. hyleum mare. quo alluitur cognominant. Enacadoe uocantur incolae. Vltra panticapes amnis. qui nomados & georgos determinat. mox ac sinus. Quidam panticapem confluere infra olbiam cum borystene tradunt. Diligentiores hyrpanin tanto errore eorum. qui illum in asia parte prodidere. Mare subito vasto recessu donec quinq; mil. pass. intervallo absit a maotide uasta ambiens spacia multasq; gentes. Sinus carcinites appellatur. flumen paciris. Oppida nanarum carine. A tergo lacus buces fossa missus in mare. Ipse buces a coretomæotis lacus sinu petroso discluditur dorso. Recipit amnes bucem. gerrhum. hypanin. ex diuerso uenientes tractus. Nam gerrhus bassilidas & nomadas separat. Hypanus per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in buccin naturali in coretum. Regio scythiae sendica noitur. Sed a carcinite taurica incipit. quondam mari circumfusa & ipsa. quaq; nunc iacent campi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei xxyj. Sex oppida orgocyni. caraseni. astirani. tractari. arcissalite caliori. Iugum ipsum scythoranti tenent. Clauduntur ab occidente cheronneo ab ortu scythi. atarchus. In ora a a carcinite oppida taphiae in ipsis angustis peninsulae. Mox heraclea cheronneus. a libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea praecipui nitoris in toto eo tractu custoditis graeciae moribus. quinq; millia passuum ambiente muro. Inde parthenium promontorium taurorum ciuitas palacia. Symbolum portus. Promontorium criu metopon aduersum carambico asiae promontorio. per medium euxinum percurrent. clxx. M. pass. intervallo quae maxime ratio schitici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi & lacus. Oppi-

dum theodosia a criumetopo: cxxij. mil. pa. A cheronne
 so. cxly. mil. Vltra fuere oppida cytæ: zephyrium: acre:
 nympheum dia. Restat longe ualidissimum in ipso bos
 phori introitu panticapeum milefiorum a theodosia
 mille: xxy. passuum a cimmero uero oppido trans fre-
 tum sito mille. d. ut diximus spatium. Hæc ibi latitudo
 asiam ab europa separat: eaq; ipsa pedibus plerunque
 peruia glaciato freto bosphorimeri. Latitudo. xij. d. pa-
 suum: Oppida habet hermisum: myrmecium: Et in-
 tus: Insulam alopecem. Per mæotin autem ab extremo
 isthmo: qui locus traphæ uocatur: ab oræ bosphori dus-
 centa sexaginta millia passuum longitudo colligitur.
 Ataphris per continentem introrsus tenent auchetæ:
 apud quos hirpanis oritur: Neuri: apud quos borysthe-
 nes: geloni: thugasætæ: budini: basilidæ: Et ceruleo ca-
 pillio agathyrsi. Super eos nomades. Deinde anthropo-
 phagi. A bute super mæotin sauromatæ: Et hessido-
 nes. Ad per oram ad tanaim usq; mæote a quibus lacus
 nomen accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaspi. Mox
 riphei montes: Et assiduo niuis casu pinnarum simi-
 litudine pterophoros appellata regio: pars mundi do-
 nata a natura rerum: Et densa mersa caligine: neq; in
 alio q̃ rigoris opere gelidis aquilonis conceptaculis: Po-
 ne eos montes ultraque aquilonem gens fœlix (si credi-
 mus) quos hyperboreos appellauere annoso degit æuo:
 fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardi-
 nes mundi: extremiq; syderum ambitus semestri luce:
 una die solis auersi: non ut imperiti dixere ab equinoc-
 tio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriun-
 tur iis soles: brumaq; semel occidunt. Regio aprica: fœ-
 lici temperie: omni afflatu noxio carens. Domus iis ne-
 mora lucique Et deorum cultu: Viriti gregatimque

LIBER

discordia ignota: & ægritudo oīs. Mors non nisi facie-
tate uitæ epulatis. delibutisq; senibus luxu ex quadā ru-
pe in mare salientiū. Hoc genus sepulturæ beatissimum
Quidā eos in prima parte asiæ littorū posuere non in
europa: qui sunt ibi similitudine & situ attacori noīe.
Alij medios fecere eos inter utrūq; solē antipodū occa-
sum exorientēq; nostrū. qđ fieri nullo modo pōt cōsta-
re tā vasto mari interueniente. Qui alibi q̄ in semestri
luce constituere eos. serere matutinis. meridie metere.
occidente sole fœtus arborū decerpere: noctibus in spe-
cus. condi tradiderunt. Nec libet dubitari de gente ea:
cum tot auctores pdant: frugū primitias solitos delon-
mittere Appolini: quē præcipue colunt. Virgines fere-
bāt eas hospitij gentiū per annos aliquot uenerabiles:
donec uiolata fide in proximis accolarū finibus depo-
nere sacra ea instituere. Hiq; ad conterminos deferre: at
q; ita delum usq; Mox & hoc ipsum exolenit. Sarmā-
tiæ: scythiæ: tauricæ: omnisq; ab oristene amne tractus
lōgitudo. d. cccclxxx. Mil. Latitudo. d. ccxvij. M. Agrip-
pa tradita est. Ego incertā: hac terrarū parte mēsurā ar-
bitror. Verum instituto ordine reliqua huius finis dicā-
tur: & maria quidem eius nuncupabimus.

Insulæ ponti.

Ca. xiiij.

h Elepontos insulas nō habet in europa dicen-
das. In ponto duæ. M. d. passibus ab europa.
xiiij. m. ab hostio cyaneæ: ab alijs simplegades
appellatæ: traditæq; fabulis inter se cōcurrisse: quoniā
paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus gemi-
næ cernebantur: paulūq; deflexa acie coeuntū speciem
præbebant. Circa istrum apolloniacum una. lxxx. M. a
bosphoro thracio. Ex qua. M. Lucullus capitolij Apol-

linē aduexit inter ostia istri quæ essent diximus. Ante
borystenē achillea est supradicta eadem leuce & ma-
caron appellata. Hanc temporū horū demonstratio a
borystene. c. xl. M. ponit a tyra. cxx. M. a pense insula. l.
M. Cingitur circiter. x. M. pass. Reliquæ in carcinitis si-
nu cephaliones: rospodius? amacra. Non est omittenda
multorum opinio priusq̃ digrediamur a ponto: qui ma-
ria omnia interiora illo capite nasci non gaditano fre-
to existimauere: haud improbabili argumento: quoniā
æstus semper e ponto profluens nunq̃ reciproetur ad
eundem. Deinde est ut dextera europæ dicantur: trans-
gressisq̃ in rhipheos montes littus oceani septentriona-
lis in lena donec perueniatur gades legendum. Insulæ
complures sine nominibus eo situ traduntur: ex quibus
ante scythiam quæ appellatur bannonia. unam abesse
a scythia diei cursu: in quā ueris temperie fluctibus ele-
ctrum eijciatur Tinæus prodidit. Reliqua littora incer-
ta signamur fama. Septentrionalis oceanus amachiū eū
hecateus appellat a paropaniso amne qua scythiam al-
luit: quod nomen eius gentis lingua significat cōgelatū
Philemon morimarum a cimbris uocari: hoc est mor-
tuum mare. Inde usq̃ ad Promontoriū rubeas. Vltra de
inde chronium. Xenophon lampsacenus a littore scyta-
rum tridui nauigatione insulam esse immensæ magni-
tudinis baltiam tradit. Eandem Pythias basilīā nomi-
nat. Feruntur & oonæ. in quibus ouis auium & aue-
nis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus ho-
mines nascentur: hippopodes appellati. Faneriosum
aliæ in quibus unda alioquin corpora prægrandes ipso
rū aures tota integāt. Incipit ide clarior aperiri fama
ab gēte ingenuonū quæ est priā. Inde germaniæ seno mōs
ibi immensus: nec rhipheis iugis minor immanem ad

LIBER.

cimborū usq; promontoriū efficit sinū: qui cocauis uocatur refertur insulis. quarū clarissima scandiavia est incompertæ magnitudinis. Portionē tantum eius quod sit notum. hilleuionū gente quingentis incolente pagis quæ alterum orbē terrarum eam appellat. Nec est minor opinione eningia. Quidam hæc habitari uistulani usq; fluuium: a sarmatis benedis. scyris. hyrris. tradunt Sinum clyliseum uocari & in ostio eius insulam latrin. Mox alterum sinum lagnum conterminū cimbris. Promontoriū cimbrorū excurrent in maria longe peninsulā efficit. quæ haustisus appellatur. xxij. M. pass. Inde insulæ romanis armis cognitæ. Earū nobilissimæ burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte proueniētis. Item glessaria a sucino militiæ appellata a barbaris austerania: præterq; actania. Toto autem hoc mari ad scaldin usq; fluuium germaniæ accollunt gentes haud explicabili mensura: tam inmodica prudentium discordia est. Græci & quidam nostri xxv. M. pass. oram germaniæ tradiderunt. Agrippa ciz rhetia & norico lōgitudinē. d. c. M. p. lxxxvi. M. p. Latitudinem. ccxlvij. M.

Germaniæ

Ca. xiiij.

Hetiæ prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactæ. Nam germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur haud multum ore deerit græcorum opinioni: & longitudinis ab agrippa traditæ Genera germanorū quinq; Vindelici quorum pars burgondiones: uarrinæ: charini: guttones. Alterū genus ingeonones: quorū pars cimbrī: teutoni a cauchorū gente. Proximi aut rheno istenones. quorū pars cimbrī mediterranei: hermiones: quorū sueni: hemmūduri: catti: che-

rusci. Quinta pars peucini : habernæ supradictis con-
termini daci. Amnes clari in oceanum defluunt: gutal-
lus uistillus siue uistula: albius: uisurgis: ammissius: rhe-
nus: mosa. Totorsus uero nulli inferius nobilitate her-
cynium iugum prætenditur.

Insulæ in gallico oceano.

Ca. xv.

N rheni autem ipso prope centū. M. passū
i in longitudinem nobilissima batavorum in-
sula: & cannenefatum: & aliæ frisorū: cau-
corum: friabonum: sturiorum: morsatorū: quæ sternū
tur inter helium: ac flevum. Ita appellantur hostria in
quæ effusus rhenus ad septentrionē in lacus ab occiden-
te in amnem mosam se spargit: medio inter hæc chore
modicum nomini suo custodiens alueum.

Britannia hibernia.

Ca. xvi.

X aduerso huius situs britannia insula clara
e græcis nostrisq; monumētis: inter septentrio-
nem & occidentem iacet: germaniæ: galliæ:
hispaniæ: multo maximis europæ partibus magno in-
teruallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit: cum britaniæ
uocarentur omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc
abest a gesoriaco morinorū gentis littore proximo tra-
iecto quinquaginta millia milliū. Circuitu uero patere
triginta octo. M. il. passus. lxxv. M. Pythias & isidorus
tradūt. Triginta prope iam annis notitiam eius roma-
nis armis nō ultra uicinitatē siluæ calidoniæ ppagati-
bus. Agrippa longitudinē octingentorū milliū passū
credit esse. Latitudinē tricentorū milliū credit. Et ean-
dem hiberniæ latitudinem. Sed longitudinē ducentorū
M. p. minorē. Super eā hæc sita abest breuissimo transi-
tu a silurū gente. xx. M. p. Reliquarū mella. cxxv. M. cir-
citu amplior peditur. Sunt aut hinc. xl. M. p. orca des

LIBER.

modicis iter se discrete spatijs. Septem admodum & tri-
ginta habudes: & inter hiberniam & britanniam:
mona: menapia: cnea: uectis: filinus: andros: Infra uero
siambis: & axantos. Et ab aduerso in germanicum mare
spassæ: glessariæ: quas electridas græci recentiores ap-
pellauere: quod ibi electrum nasceretur. Ultima omnium
quæ memorantur tylæ. In qua solstitio nullas esse noc-
tes indicauimus cancri signum sole transeunte: nullos-
q; contra per brumam dies. Hæc quidam senis mensibus
continuis fieri arbitrantur. Timeus historicus a britā-
nia intorsus sex dierum nauigatione abesse dicit insu-
la mitterin: in qua candida plumbum proueniat. Ad
eam britannos uutilibus nauigijs corio circumsutis na-
uigare. Sunt & qui alias prodam scandiam: dumma:
bergos: maximamq; omnium uerigon: ex qua in tylen
nauigetur. A tylene diu diu nauigatione mare cōcretū
a nonnullis cronū appellatur. Gallia Ca. xyij

Allia omnis comata uno nomine appellata
g in tria populorum genera diuiditur: amni-
bus maxime distincta. A scalde ad sequanā
helgica. Ab eo ad yarumnā celtica eademq; lugdunē-
sis. Inde atq; pyrenei montis excursus: aquitania are-
morica ante dicta Agrippa uniuersarum galliarum i-
ter rhenum & pyreneum atq; oceanum ac montes ge-
bennam & iuram: quibus narbonensem galliā exclu-
dit. longitudinē cccxx. M. p. Latitudinē cccxij. cōpu-
tauit. Ascaldi incolunt: oxerni: texandri pluribus nomi-
nibus. Deinde menapij: morini: oromansici iuncti pago
qui gesoriacus uocatur. Britanni: ambiani: bellouaci:
bassi: intorsus catoslogi: attrebatas: meruij: liberi: uero
mandui: suenconi: suessiones: ueruni liberi: ulmanetes:
liberi: tungri: rinuci: frisi: auones: betali: seuci liberi: tre

ueri: liberi antea: & lingones foederati: rheni: foedera-
ti: medio matrici: sequani: rauraci: heluetij: Colonia
equestris & rauriaca. Rhenum autem ac colētes ger-
maniae gentium in eadem provincia nemetes: triboci:
uangiones: hinc ubij: colonia agripinensis: guberni: ba-
tavi: & quos in insulis diximus rheni.

Lugdunensis gallia.

Ca. xyij.

Vgdunensis gallia habet lexouios: uellocas-
ses: galletos: uenetos: abrincauos: osifinios
flumen: clarum ligerin: Sed peninsulam spe-
ctatiorem excurrentem in oceanum a fine ossifiniorū
circuitu. d. c. xxy. M. passuum longitudine. In latitudi-
ne: c. xxy. mil. v lrra eā uannete. Intus autem hedui fo-
ederati: cauratani: foederati boij: senones: Auleri qui co-
gnominantur eburones: & qui cenomani. meldi: libe-
ri: parissij: trecasses: andegau: uiducasses: bodicasses: ue-
nelli: cariosuelites: diablindi: rhedones: turones: itesui
secussi: albij liberi in quorum agro colonia lugdunum.

Aquitania

Ca. xix.

Quitaniae sunt: ambulatari: anagnites: pic-
tones: sanctones liberi: bituriges: liberi: sesti-
gnani cognomine ubisci: aquitani unde no-
men provinciae sediboniatas: Mox in oppidum contri-
buti comuennae: bergebi: trabelli: quattuor. signani: coc-
cosates: sexagnani: uenani: enobrisates: belendi: saltus.
pyreneus: Infrag: nemeosi: osquidates montani: sybil-
lates: camponi bercorcates: pinpedumui: sassumini: uel-
lates: tornates: consoranni: ausci: elusates: sotiates: osqui-
dates: capestres: successes: latufates: basabocates: uasse:
sennatus: cambolectri: argesinates: pictonibus iuncti.
Hinc butiriges liberi. qui cubi etiam appellantur.
Deinde emonices: aruerni liberi: gabales.

l2 iiij

LIBER

sus Narbonensis provinciae contermini ruteni. cadurci.
antobroges. Tarnæq; amne discretia tolosanis petrogo
ri Maria circa oram ac rhenum septentrionalis ocea-
nus inter rhenum & sequanam britannicus. inter rhe-
num & pyreneum gallicus. Insulae complures ueneto-
rum: & quæ uenericæ appellantur. & inter aquitani-
cum sinum. Citerior hispania. Ca. xx.

Pyrenei promontorio hispania incipit angu-
stior non gallia modo. uerū etiā semetipsa (ut
diximus) immensum q̄tum hinc oceano: illic
hiberico mari comprimentibus. Ipsa pyrenei iuga ab
exortu æquinoctiali in occasum brumalem breuiores la-
tere septentrionali q̄ meridiano hispanias faciunt. Pro-
xima ora citerioris est eiusdem tarraconensis situs a py-
reneo per oceanum uasconum saltus. Olarso. uardulorū
oppida. morosgi. mēosca. uesperies. amanum portus. ubi
nunc obrica flauī. colonia ciuitatum nouem. Regio can-
tabrorū flumen sanga. portus uictoriæ iulio bricensium.
ab eo loco fontes hiberi quadraginta mil. pas. portus biē-
di. origeni mixtis cātabris. Portus eorum uesēi. neca. Re-
gio asturum. neoga oppidum in peninsula pifisci. Et de-
inde conuentus lucensis a flumine nauilubione. cibarci.
egouarri cognomine namarini. iadon. arrotrebe. pmon-
torium celticum. amnes. floriū. nelo. celtici. cognomine
neriæ. superq; tamarici. quorum in peninsula tresaræ.
festianæ augusto dicata. & ceporio oppidum noela:
Celtici cognomie p̄semartij. cilieni. Ex insulis nominā-
dæ: corticata. & aunios. achiliensis. conuentus. braca-
cū. heleni. gronij. castellum tide. græcorum sobolis om-
nia. Insulae cyca. Insigne oppidū abobrica Minius am-
nis quattuor. M. pas. ore spatiosus. lebuni. seurbi. braca-
rum oppidum augusta: quos supra galecia. Flumen li-

mid. Durio amnis e maximis hispaniæ ortus in peloni-
donibus: & iuxta numantiam. Lapsus dein Per arenas
cos uacceosq; determinatis ab astruria uestonibus: a lu-
sitania gallectis. Ibi quoq; turdulos a bracharis arcens
omnisq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri ar-
genti ferri plumbi nigri albiq;.

Lusitania Ca. xxi.

Durio lusitania incipit. Turduli ueteres: pesu-

a ri flumen uacca: Oppidum talabrica: Oppi-

dum & flumen eumenium: Oppida conim-

brica: eburo britium. Excurrit deinde in aliud uasto cor-
nu promontorium quod alij artabrum appellauere alij
magnum multi ulyssipponense ab oppido. terras maria
cælum determinans. Illo finitur hispaniæ latus. Et cir-
cuitu eius incipit frons septentrionis.

Insulæ in oceano.

Ca. xxij.

Inc oceanus qui & gallicus occasus: illinc

b oceanus atlanticus promontorijs excursum.

xl. mil. prodidere. Alij. xc. mil. pas. ad pyrene-

um. Inde non pauci duodequingenta millia: & ubi
gentem artabrum quæ nunquam fuit manifesto errore.

Artobras enim quos ante celticum diximus promonto-

rium hoc in loco posuere litteris permutatis Erratum

& in amnibus inclytis ab minio: quem supra diximus

cc. mil. passuum ut auctor est Varro abest eminius: quæ

alibi quidam intelligunt: & limæam uocant: obliuio-

nis antiquis dictus: multumq; fabulosus. Ab durio ta-

gus. cc. milliū passuum interueniente munda. Tagus au-

riferis harenis celebratur. Ab eo. clx. M. passuum pmo-

torium sacrum e media prope hispaniæ fronte profilit

xiiij. millia passuum. Inde & pyreneum medium col-

ligitur. Varro tradit: Ab ana uero: quo lusitaniam a be-

tica discreuimus. cxxxi. M. passuum. A gadibus. cij. M. p.

LIBER

additis gentes celticæ turduli: & circa tagum uetones.
 Ab ana ad sacrum lusitani. Oppida memorabilia a tago in ora: olyssippo equarum e fauonio uento conceptu nobile: salatia cognominata. Vrbis impatoria merobrica promontorium sacrum: & alterum cuneus. Oppida ofsonoba bassa myrtili. Vniuersa provincia diuiditur in conuentus tres: emericensis: pacensis. scolabitanum. Totapopulorum: xlv. in quibus colonie sunt quinq; municipium ciuium romanorum latij antiqui quattuor. Stipendiaria: xxxvi. Colonia augusta emerita anæ flui- uio apposita: mertallinensis: pacensis: norbensis: cæsaria na cognomine. Contributa sunt in eam castra norben- sis iulia: castra cecilia. Quinta est salabris: quæ præsi- dium iulium uocatur. Municipium ciuium romanorum olyppo fœlicitas iulia cognominatum. Oppida ueteris latij ebora: quod idē liberalitas iulia: & myrtilis: & salatia: quæ diximus stipendiariorum: quos nominare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus: augustobrigenses: eminenses: anaritani: taxabritenses: blaxenses: cæsarobrigenses: aperenses: aurenses: colar- ni: cibilitani: concordenses: & bocori: interauleses: la- tienses: mirobrigenses: qui celtici cognominantur: me- dubrigenses: qui plumbarij: ocelenses: lacienses: turduli qui barduli: & tabori. Lusitaniam cum asturia: & ga- lecia patere lōgitudine. d. xl. M. p. Latitudine. d. xxxvi. M. Agrippa prodidit. Omnes autē hispaniæ a duobus pyrenei promōtorij p maria totius oræ circuitu. xxxix. M. xij. colligere existimantur: ab alijs. xxvi. M. Ex ad- uerso celtiberiæ cōplures sunt insulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plumbi: & e regione arrotrebarū promontorio deorum sex: quas aliqui fortunatas appel- lauere. In ipso uero capite: mox beticæ ab ostio freti p.

lxxv. M. gadis longa: & (ut Polybius scripsit). xij. M. lata. iij. M. p. abest a continente. Proxima parte minus pedes. d. cc. Reliqua plus septem. M. ipsius spatium. xv. M. p. est habet oppidum ciuium romanorum quod appellatur augustana urbs iulia. Gaditai ab eo latere quo hispaniam spectat passibus fere. c. Altera insula est in longum. cc. milliuz passuum. xl. M. lata in qua prius oppidum gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & philistide erithrea a Timæo & Silæo ophrodifias: ab indigenis Tunonis. Maiorem Timæus cotinusam apud eos uocitam ait. Nostri tarteron appellant: quam pœni appellarunt gadiritiam: pœni adiruta punica lingua septem significante. Erithrea dicta est. quoniam ruri ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur. In hac geriones habitasse a quibusdam existimantur: quorum armenta. Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam: & contra lusitaniam arbitrentur: eodemq; nomine quondam ibi appellant.

Vniuersæ europæ mensura.

Ca. xxij.

Eractio ambitu europæ reddenda consumatio

p est. ne quid in expedito non sit noscere uolentibus. Longitudinem eius Artemidorus atq;

Isidorus a tanai usq; gades. lxxxiiij. M. xiiij. p. prodiderunt. Polybius latitudinem europæ ab italia ad oceanum scribit. xi. M. l. esse etiam tum incomperta magnitudine huius. Est autez ipsius italiæ (ut diximus). xij. M. xx. ad alpes. Vnde lugdunum ad portum marinorum britanicum: qua uidetur mensuram agere Polybius. xiiij. M. xvij. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstiu ostiumq; rheni per castra legionuz germaniæ ab iisdem dirigitur alpibus. xij. M. xliij. pass. Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER QVINTVS.

Africae Descriptio.

FRICAM GRAECI LIBYAM
appellauere: Qua mare ante eaz liby
cum incipiēs ægypto finitur. Nec alia
pars terrarum pauciores recipit sinus
longe ab occidente littorum obliquo
spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina uel maxi
me sunt ineffabilia: præter q̄ ipsorum linguis: & alias
castella ferme inhabitant.

Mauritannia.

Ca. i.

Rincipio terrarum mauritanie appellantur
usq; ad C. Cæsare; Germanici filium regna.
Sæuitia eius in duas diuisa est prouincias. Pro
montorium oceani extimnm ampelusia nominatur a
græcis. Oppida fuere lissa: cote: ultra columnas Hercu
lis: nunc est tingi quondam ab Anteo conditum: postea
a Claudio Cæsare cum coloniam faceret: appellatus tra
ducta iulia. Abest a belone oppido beticæ proximo trā
iectu. xx. mil. passuum. ab eo. xxv. M. in ora oceani colo
nia augusti: iulia constantia: ubi regum ditioni exem
pta: & iura in beticaz petere iussa: & ab eo. xxxij. M.
passuum colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabu
losissime ab antiquis narrata. Ibi regia antei: certamen
q; cum Hercule: & hesperidum horti. affunditur autez
huic æstuarium e mari flexuoso meatu: in quo dracōis
custodiæ instar fuisse nūc interpretantur. ampletitur
intra se insulam: quam solam e uicino tractu aliquanto
excelsiore non tamen æstus maris inundat. Extat in ea

¶ ara Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato
illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur porten-
tosa græciæ mendacia de ijs de amne lixo prodita: qui
cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædã
de ijsdem tradidisse. Præualidum hanc urbem maiorẽ
q; magna chartagine. Præterea ex aduerso eius sita: ¶
prope immenso tractu. abtingi quoq; aliam Cornelius
Nepos audacissime credit ab lixo quadraginta. M. pas-
sum. In mediterraneo altera augusti colonia est bab-
ba: iulia campestris appellata. Et tertia banasa septua-
gintaquinq; M. ualẽtia cognominata. ab ea trigintaqn-
q; M. passuum uolubile oppidum: tantundem a mari
utroq; distans: ¶ in ora a lixo quinquaginta. M. am-
nis subur: præter banasam coloniam defluens: ¶ ma-
gnificus ¶ nauigabilis. ab ea totidem milibus passu-
um oppidum sala eiusdem nominis fluuio impositum:
iam solitudinibus uicinum: elephantorumq; gregibus i-
festum. Multo tamen magis autololum gentez per quã
iter est ad montem africae uel fabulosissimum atlantez
E medijs hunc arenis in cœlum attolli prodiderunt: aspe-
rum. squalentem: qua uergat ad littora oceani: cui co-
gnomen: imposuit. Eundem opacum: nemorosumq; ¶
satebris fontium rignum qua spectat africaz fructibus
omnium generum sponte ita subnascentibus: ut nunquã
satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem inter-
diu cerni: silere omnia haud alio q̃ solitudinum horro-
re: subire tacitam religionẽ animos propius accedenti-
um: præterq; horrorem elati super nubila atq; in uici-
nia lunaris circuli. Eundemq; noctibus micare crebris
ignibus ægyptanuz satyrorumq; lascinia. Impleri tibia-
rum ac fistulæ cantu tympanorumq; ¶ cymbalorum
sonitu strepere. Hæc celebrati auctores prodidere præ-

LIBER

ter Herculi & Perseo laborata ibi: spatium ad eum im-
 mensum incertumq; Fuere & Hammonis carthaginen-
 sium ducis commentarij punicis rebus florentissimis ex-
 plorare ambitum africa iussi: quem secuti pleriq; e græ-
 cis nostrisq; Et alia quædam fabulosa: & urbes multas
 ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ul-
 la nec uestigium extat Scipione Aemiliano res in afri-
 ca gerente Polybius annaliū conditor ab eo accepta clas-
 se scrutandi illius orbis gratia circumuectus prodidit a
 monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas ge-
 nerat africa ad flumen: anatin·ccccxxxy·M·passuum·
 ab eo lixum·ccv·M·passuum·agrippa lixum a gaditano
 freto·cxij·M·passuum abesse·Inde sinum qui uocetur sa-
 guti·Oppidum in promontorio mulelacha·Flumina su-
 bur & salam·Portum rubis a lixo·cccxiij·M·passuum·
 Inde promontorium solis: portum risadir·Getulos au-
 toteles: flumen cosenum: gentem selatitos: & masatos:
 flumē: masathar: flumen darat: in quo crocodilos gigni·
 Deinde sinum·d·cxv·M·p·includit montes barce pmo-
 torio excurrente in occasu: quod appellatur surrentiū·
 Postea flumē palsum: ultra quod æthiopas peroros·quo-
 rum a tergo porusios·Iis iungi mediterraneos gætulos:
 datas at in ora æthiopas daratitas·Flumen bambothuz
 crocodilis & hippopotamis refertum·ab eo montes p-
 petuos usq; ad eum: quem theon ochema dicemus·Inde
 ad promontorium hesperum nauigatione dierum ac no-
 ctium·x·In medio eo spacio atlantem locauit: a cæteris
 omnibus in extremis mauritanie proditum·Romana
 arma primum Claudio principe in mauritania bellaue-
 re: Ptolomæum regem a·C·Cæsare interemptum: ulci-
 scente liberto aedone: refugientibusq; barbaris uentum
 constat ad montem atlantem·Nec solum consulatu per

functis atq; e senatu ducibus qui tum res gessere: sed eq-
tibus quoq; romanis qui ex eo p̄fuere: ibi atlantem pe-
netrasse gloria fuit. Quinq; sunt (ut diximus) romanæ
colonie in ea provincia: puiūq; famæ uideri potest. Sed
id plerūq; fallacissimo experimento deprehenditur: q̄a
dignitate indagare uera pigeat: ignoratiæ pudore men-
tiri non piget. Haud alio fidei p̄niori lapsu: q̄ ubi fal-
sæ rei grauis auctor existit. Et equidē minus miror incō-
perta quædā esse equestris ordinis uiris iam uero & e
senatu nō aliunde intrātibus q̄ cā luxuriæ: cuius effica-
cissima uis sentitur atq; maxia cū ebori cædroq; siluæ
exgratur: oēs scopuli gæuli muricibus: ac purpuris. In-
digenæ tamen tradūt in ora ab sala. cl. M. p. flumē āsa-
mā marino haustu: sed portu spectabile: mox anē quez
uocant sunt. Ab eo ad dyri (hoc n. atlātī nomen esse eo-
rū lingua cōuenit). cc. M. p. interueniēte flumine cui no-
men est uior. Ibi fama existere circa uestigia habitati
quodā soli uinearū palme torūq; reliq̄as. Suetōius Pau-
linus: quē cōsulē uidimus: primus romanorū ducū trans-
gressus quoq; atlātē aliquot milliū spatio prodidit de
excelsitate quidē eius quæ cæteri. Imas radices dēsis al-
tisq; repletas siluis incognito genere arborū: p̄ceritatez
spectabilē enodi nitore: frōdes cupressis similes: præter-
q; grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine: q̄bus
addita arte posse quales bombice uestes confici. Verti-
cem altis etiā æstate operi niuib. Decumis se eo per-
uenisse castris: & ultra ad fluium qui niger uocatur:
per solitudines nigri pulueris eminentibus interdū ue-
lut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore. quāquāz
hyberno tempore expertus. Qui proximos inhabitent
ei saltus refertos elephantorum ferarumq; & serpen-
tum omni genere canarios appellari. Quippe uictum

LIBER

eius animalis promiscuum iis esse: & diuidua ferarū
uiscera. Inūctam æthiopum gentem quos perorros uo=
cant satis cōstat. Iuba Ptolemæi pater: qui primus utri=
q; mauritanie imperauit: studiorum claritate memo=
rabilior etiam q̄ regno similia prodidit de atlante præ=
terq; gigni ibi herbam euphorbiam nomine ab inuen=
tore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum mi=
ris laudibus celebrat in claritate uisus: contraq; serpen=
tes & uenena omnia: priuatim dicato uolumine. Et sa=
tis superq; de atlante Tingintania prouincia C.ij.

Ingitania prouinciæ longitudo. clxx. millia
passuum est: & gens in ea quondam præci=
pua maurorum. unde nomen prouinciæ: quos
pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata belli ad pau=
cas redijt familias. Proxima illi massesyolorum fuerat.
sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gen=
tes: bannurræ: multoq; ualidissimi autolales. Et horū
pars quondam uersum: qui auulsi iis propriam fecere
gentem uersi ad æthiopus. Ipsa prouincia ab oriēte mō=
tosa fert elephantos. In abila quoq; monte: & quos
septem fratres a simili altitudine appellant freto im=
minentī iuncti abilæ ab iis ora interni maris. Flumen
tamuda nauigabile quondam & oppidū. Flumē laud
& ipsum nauigiorum capax. Rusardir oppidum &
portus maluana. Fluius nauigabilis figa. Oppidum
ex aduerso malacæ in hispania sita. Syphacis regia al=
terius iam mauritanie. Namq; diu regum nomina op=
tinuere: ut bogudiana appellaretur extrema. Itemq; Bo=
chi quæ nunc casarienses. Ab ea portus magnus arspa=
tio appellatus ciuium romanorum oppidum. Amnis
mulucha Bocchi massesyolorumq; finis. Quiza cenita=
na peregrinorum oppidum. Arsenmuria latinorū tria

mil. passuū a mari. Carcenna colonia Augusti: legio se-
cūda. Item colonia eiusdē deducta cohorte præterea gu-
nugij: promontoriū Apollinis oppidūq; ibi celeberrimū
cæsarea antea uocitatum iol: iube regia a Diuo
Claudio coloniae iure donata: eiusdem iussu deductus
ueteranis. Oppidū nouū & latio datum tipasa. Item
q; a Vespasiano imperatore eodem munere donatū ico-
sio. Colonia augusti rusconia. Ruscuriū ciuitate honora-
tū a Claudio. Ruzarus colonia Augusti. Salde colonia
eiusdem: igilgili oppidum. Tucca impositū mari & flu-
mini ampsagæ: intus colonia augusta: quæ item succa-
bar: item tebusuptus. Cuitates timici: tigauæ. Flumina
isarges: gens nabades: iarnadala: nabar: gens ina: turebi:
flumē usariens nauigabile. Flumē ampsaga abest a cæ-
sarea. ccxxxij. M. pass. V trinsq; mauritanias lōgitudo.
d. ccc. M. pass. xxxix. M. Latitudo. cccclxvij. M. pass.

Numida.

Ca. iij.

Campsaga numidia ē. Massinisse clara noie
a metagonitis terra a græcis appellata. Nu-
mide uero nomades a permutadis papilionibus
mapalia sua: hoc est domus plaustri circūferentes
Oppida cullu: ruscade. Ad ea ad. xlviij. M. pass. in me-
diterraneo colonia cirtha: sitianorū cognōie: & alia in-
tus sicca: liberūq; oppidū bulla regia. Et in ora tacatu
hippo regius. Flumen armua. Oppidū tabracha ciuiuz
ro. Tusca fluius: numidæ finis: nec præter: marmoris
numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa.

Ca. iij.

Tusca zeugitana regio: & quæ proprie uoce
a tur africa est. Tria promontoria: candidum
mox Apollinis aduersum sardinie. Mercurij
aduersum siciliæ in altū pcurrentia duos efficiūt sinus

LIBER

hipponensem proximum ab oppido: quod hipponē di-
 lutum uocant diarrhitū a grecis dictū ppter aquarum
 irriga. Cui finitimū theudalis immune oppidū longius
 a littore. Dein promontoriū Apollinis: & in altero si-
 nu utica ciuiū romanorū Cathonis morte nobilis: flu-
 men bagrada. locus castra cornelia. Colonia carthago
 magnæ in uestigijs carthaginis: colonia maxulla. Oppi-
 da carpi: misua. Et liberum clupea in promontorio Mer-
 curij. Item libera curubis neapolis. Mox africa ipsius
 alia distinctio. Libi phœnices uocantur qui bizantiū in-
 colunt: ita appellatur regio. ccl. M. pas. per circuitū fer-
 tilitatis eximie cū centesima fruge agricolis phœnus re-
 dente terra. Hic oppida libera leptis adriumentū: ruspi-
 na: phapsus. Inde thenæ: a macomades: tacapæ: sabrata
 contingens syrtin: minorē: ad quā numidæ & africa
 ab ampsaga longitudo. d. lxxx. mil. p. Latitudo qua co-
 gnitum est. cc. mil. Ea pars quam africā appellauimus
 diuiditur in duas provincias: ueterē & nouā discre-
 tas fossa inter africanū sequentē: & reges themas usq;
 pducta. qd oppidū a carthagine abest. ccxij. mil. p. Ter-
 tius sinus diuiditur in geminos duarū syrtiū uadoso ac
 reciproco mari. Disrhuos: ad proximā quæ minor est a
 carthagine. ccc. mil. pas. ut Polybius tradit. Ipsam. c. m.
 pas. additu. ccc. M. ambitu. Et terra hæc aut syderū ob-
 seruatione nobilis. Ad eā per deserta harenis perq; ser-
 pētes iter est. Excipiūt saltus repleti ferarū multitudie
 & introrsus elephantorū solitudines: mox deserta uas-
 ta. V trinq; garamātes ab augylis dierū. xij. itinere di-
 stantes. Super illos fuere gēs psylli: super quos lacus ly-
 comedis desertis circūdatus. Augylæ ipi medio fere spa-
 tio loquātur ab æthiopia: quæ ad occidentē uergit: &
 a regione quæ duas syrtes interiacet par utrinq; inter-

uallo: sed littore inter duas syrtes. ccl. M. pas. ibi ciuitas
 oensis. Cynphs fluius acregio. Oppida neapolis: ta-
 phra: a brothon: leptis: terra quæ cognoscitur magna.
 Syrtis maior circuitu. cccy. M. p. aditu aut. cccxij. M.
 Inde accollit gens cisipadū. In intimo sinu fuit ora lo-
 thophagon: quos quidā alachroas dixere: a philenorū
 aras: ex harēa sunt eæ. Ab ijs nō pcul a cōtinente palus
 uasta ad amnē tritonē: nomēq; ab eo accepit: palārias
 appellata a Calimacho: & citra minorē syrti eē dicta
 a multis uero inter duas syrtes. Promōtorij qđ maiorē
 includit boriū appellatur: ultra cyrenacia puincia. Ad
 hūc finē aphrica a fluuio ampsaga populos. xxvi. habet
 qui rōano parēt imperio. In ijs colonias sex preter iam
 supra dictas uthinā tuburbin. Oppida ciuiū romanorū
 xy. ex qbus in mediterraneo dicēda absuritanū. abutucē
 se: ab oriēte canophicū. chilmanense: sumittuēse: thunn-
 fidenēse: tuburnicēse: tynidrumēse: ribigēse. V citana duo
 maius & minus uagense: oppidū latinū unum izzali-
 tanū. Oppidū stipendiariū unū. Castris cornelijs oppi-
 da libera trigēta: ex quibus dicēda intus acolitanū: apa-
 ritanū: auidenēse: abiritanū: canopitanū: nelzitanū: ma-
 daurenēse: salaphitanū: tusdritanū: tiricēse: thiphicē-
 se: tūnicēse: thendēse: tagasēse: migēse: ulusubritanū:
 uagiense aliud sigēse: ziamense: ex aliquo numero nō ci-
 uitates tm: s; plerūq; etiā natiōes iure dici pnt: ut nata-
 budes capsitani musulāi sabarbares massynisues nama-
 cures ethini: mussini: marchubij: & tota getulia ad flu-
 mē nigrin: q̄ africā ab æthiopia dirimit. Cyrenæ. Ca. y.
 Yrenaica eadem pētapolitana regio illustra-
 tur Hammonis oraculo: quod a cyrenis abest
 ccccc. m. pass. fonte solis pētapolis urbibus ma-
 xie quāq; berenice: arsinoe: ptolemaide apollonia ipaq;

LIBER.

cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondā uocata hesteridū supradictarū: uagātibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidū fluminis lethoni: lucus sacer ubi hesperidū horti: memorātur. Abest ab lepti. ccclxxxv. mil. p. Ab ea arsinoe tauchera uocitata. xliij. mil. pas. Et deinde ptolemais antiquo nomine barce. xxij. M. pass. Mox. ccl. mil. promontoriū phycus per creticū mare excurrit distans. ccc. l. mil. p. a tænaro laconicæ p̄montorio. A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene a mari. xi. mil. pas. A phicunte apolloniā. xxiiij. mil. pas. ad cherōnesum. lxxxvij. M. p. Vnde catabathmū. ccxvi. M. p. accolūt marmaridæ aparetoni ferme regione ad syrtin usq; maiore porrecti. Post eos acrauceles. atiani. In ora syrtis nasammones: quos mesammones græci appellauerunt ab argumēto loci: medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager. xy. mil. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantū: mox xxx. M. pas. latitudine: ccl. mil. pas. longitudine lasei modo. Post nasammonas hasbyte: c. macæ uinūt. Ultra eos hammaniētes. xi. dierū itinere a syrtibus maioribus ad occidentē: c. ipsi quaquā uersus harenis circundati: puteos tamē haud difficiles binū fere cubitorum inueniunt altitudine: ibi restagnantibus mauritanicæ aquis. Domos sale e mōtibus suis exciso cœu lapidæ construūt. Ab ijs ad troglodytas hyberni occasus plagæ dierū quattuor iter: cū qbus cōmertiiū gēme tantū: quaz carbunculū uocamus: ex æthiopia uectæ. Interuenit ad solitudines africæ super minore syrtin dictas uersa: pazania: ubi gentē phazaniarū urbei; alelen: c. cillabā subegimus. Itē cidamū e regione sabrate. Ab his mōs lōgo spatio in occasū ab ortu rēdit: ater a nostris dictus a natura adusto similis: aut solis repcussu accēso. Ultra eū

deserta. Matelgae oppidū garamantū. Itemq; detris as-
fuso fonte a medio die ad mediā noctē aquis feruenti-
bus: totidē horis ad mediū diem rigentibus. Clarissimū
q; oppidū garadamū caput garadamanthū: oia armis
romanis superata: & a Cornelio Balbo triumphata:
omniū curru externo: & qritiū iure donato. Quippe
gadibus nato ciuitas romana cū Balbo maiore patruo
data est: Et hoc mirum supradicta oppida ab eo capta
auctores nostros prodidisse. Ipsum in triūpho præter
cydamū & garadamū omniū aliarū gētū urbūq; nu-
mina: ac simulacra duxisse. q̄ fuere hoc ordine. Tabidiū
oppidū: niteris natio gligemela oppidū. Bubeiū natio
uel oppidū. Enipi natio. Thuben oppidū. Mons nomine
niger: nitibrum: raspa oppida: discera natio: detri oppi-
dum: flumen natabur: thapsagū oppidū: nānagi natio:
boin oppidum: pege oppidū flumen dasibari. Mox op-
pida cōtinua baracū: buluba: alasi: galsa: balla: maxalla:
zirama. Mons gyri: in quo gēmas nasci titulus pdidit.
Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latroni-
bus gentis eius. Puteos qui sunt non alte fodiendi si lo-
corum noticia assit: harenis operientibus. Proximo bel-
lo quod cum oensibus Romani gessere auspicijs. Vespas-
iani imperatoris cōpendium uie quatrduo deprehen-
sum est. Hoc iter uocatur præter caput saxi: finis cyre-
naicus catabathmos appellatur oppidū & uallis repē-
te conuexa. Ad eum terminum cyrenaica africa a syrti
minore decies sexaginta mil. p. in lōgitudine patet. In
latitudine qua cognitum est. d. ccc. pass.

Libya mareotis.

Ca. vi.

e A quæ sequitur regio mareotis libya appella-
tur: ægypto cōtermina. Tenent marmarides:
adirmachidæ: deinde mareotæ. Mensura a ca-

l iij

LIBER

tabathmo ad paretoniū. l. xxxvi. mil. pas. In eo tractu
 uicus apis interest nobilis religione ægypti locus. Ab eo
 paretoniū. xij. M. pas. Inde alexandriā. M. p. Latitu-
 do. clxxij. st. Eratosthenes a cyrenis alexandriā terre-
 stri itinere. d. xxv. M. prodidit. Agrippa totius africæ
 a mari atlantico cū inferiore ægypto. lxxxv. M. pas. lon-
 gitudinē posuit. Polybius & eratosthenes diligentis-
 sime existimari ab oceano ad carthaginē magnā. lxvi.
 mil pas. Ab ea canopū nili proximū ostiū. xvi. mil. pas.
 xxix. fecerunt. Isidorus attingi canopum. xxxv. xcix. m. r
 passuum. Artemidorus quadraginta minus q̄ isidorus.
 Insulæ circa africā & aduersarū africæ. Ca. viij.
 Insulas non ita multas cōplectuntur hæc ma-
 i ria. Clarissima est meninx. lōgitudine. xxxv.
 M. pas. latitudine. xxv. ab erasthme latopha-
 gites appellata. Oppida hēt duo meningē ab africæ la-
 tere: & altero thoia. Ipsa a dextro syrtis minoris pro-
 montorio passibus. cc. sita ab ea. c. p. contra a leuo cerci-
 na cum urbe eiusdē nominis liberi longa. xxv. M. p. La-
 ta dimidiū eius ubi plurimū: ac in extremo non plus. y.
 M. passus. Hinc perpetua carthaginē uersus cercinitis
 ponte iungitur. Ab ijs. l. M. fere passuum lepadusa lon-
 ga. yi. mil. pas. Mox. gaulos. & galata. cuius terra scor-
 pionē dirum animal africæ necat. Dicuntur & in clu-
 pea emori: cuius ex aduerso cossyra cum oppido. At con-
 tra carthaginis sinum duæ gremio areæ aræ. Reuera.
 autem scopuli uerius q̄ insulæ: inter siciliā maxime &
 sardiniam. Auctores sunt & has quondam habitatas
 subsedisse. Interiori autem ambitu africæ ad meridiē
 uersus superq; gætulos interuenientibus desertis primi
 omnium libyægyptij: deinde leucææthiopes habitant.
 Aethiopes.

Ca. viij.

5

Vper eos æthiopum gentes nigræ a quo dictum est flumine: Gymnetes pharusi etiā oceanum attingentes quos in mauritanæ fine diximus perorſi: Ab iis omnibus uastæ solitudines orientem uersus usq; garamantes: augylasq; & troglodytas uerissima opinione eorum qui desertis africæ duas æthi opas superponunt: & ante omnes Homeri qui bipartitos tradit æthi opas ad orientem occasumq; uersos. Nigri fluuiio eadem natura quæ nilo: calamum & papirū & easdem gignit animantes: iisdemq; temporibus au gescit. Oritur inter tareleo æthi opas: æcalicas. Horum oppidum mauiri quidam solitudinibus interposuerūt. Atlantas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasantas: & satyros: & himantopodas. atlantis degeneres sunt humani ritus si credimus. Nam neq; nominum ullorum inter eos appellatio est: & solem orientem occidentemq; dira impræ citione contuentur: ut exitialem ipsis agrisq; Neq; insomnia uisunt qualia reliqui mortales. Trogloditæ specus excauant. Hæ illis domus: uictus ser pentium carne stridorq; nō uox: adeo sermonis cōmertio carēt. Garamātes matrimoniorū ex ortes: passim cū fœminis degūt. Augylæ tñ iſeros colūt. Gāphasantes nudi: p̄liorūq; expertes nulli externo con gregātur. Blēmījs tradūtur capita abesse ore & oculis pectori affixis Satyris p̄ter figurā nihil moris hūani. Aegipanis q̄lis uulgo pigitur forma: Himātopides lori pides q̄dā: q̄bus ser pēdo igredi natura ē. Pharusi: quōdā psæ comites fuisse dicūtur Her. ad hespidas tēdētis. Nec de africa plura q̄ memorētur: occurrūt. De asia. c. ix.

Dhæret asia quā patere a canopico ostio ad pō
a ti ostiū xxvi. xxxvii. m. p. tradidit. Ab ore at pō
ti ad os Mæotis Eratosthenes. xv. xlv. m. p. V ni=

l iij

LIBER

uersam uero euz ægypto ad tanain Artemidorus & Isi-
dorus. lxxxviij. d. ccl. mil. passus Maria eius complura
ab accolis traxere nomina: quare simul indicabuntur.
Proxima africa incolitur ægyptus introrsus ad meridi-
em recedens: donec a tergo prætendantur æthiopes. In
feriorem eius partem milus dextra lenaq; diuisus am-
plexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia
pelusiacos. c. lxx. mil. passuum intervallo. Quam ob cãz
inter insulas quidam ægyptum retulere: ita se finden-
te nilo: ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo mul-
ti græcè littere uocabulo deltam appellauere ægyptum.
Mensura ab unitate aluei: unde se primum findit in la-
tera ad canopicum hostium. c. xlvj. M. ad pelusiacz. cc.
lvi. M. est Summa pars cõtermina æthiopiæ thebais uo-
catur. Diuiditur in præfecturas oppidorum: quas no-
mos uocant: ombiten. phanturiten: appolopoliten: her-
moniten: tiniten: phanturiten: coptiten: tentiriten:
diopoliten: antiopoliten: aphroditopoliten: lycopolitē.
Quæ iuxta pelusium est regio nomos habet pharbæti-
ten: bubastiten: thyetriten: taniten. Reliqua autē ara-
bicum hammoniacum tendentem ad Hammonis Iouis
oraculum oxyrynchiten leontopoliten: athribiten: sy-
nopoliten: hermopoliten: xoiten: mendesium: sebennitē:
abastiten: hetapoliten: heliopoliten: prosopiten: cyno-
politē: thermopoliten brusophiten: onuphiten: saitē:
pthenethum: ptemphum: naucratiten: ueratiten: mele-
titen: gymnopoliten: menelaiten: Alexandria regione.
Item libyæ mareotis: heracleopolites est in insula nili
longa passus. l. M. in qua & oppidum Herculis appella-
tum. Arsinoitæ duo sunt: hi & menphites usq; ad sū-
mum delta perueniunt. Cui sunt contermini ex africa
duo cæsitiæ. Quidā ex ijs aliqua nomina permutāt &

substituunt alios nomos: ut heroopolitē: crocodilopoliten. Inter arsinaiten autem ac menphiten lacus fuit circuitu. ccl. M. p. aut ut mutianus tradit. ccccl. M. p. latitudinis. l. p. manufactus a rege qui fecerat myeridis appellatus. Inde. lxxij. M. pass. prope abest memphis quōdam ary ægypti regum. Inde ad Hammonis oraculum xij. dierum iter est. Ad scissuram autem nili quod appellauimus delta: xv. M. pass. Nilus incertis ortus fontibus ut per deserta & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans fama; tantum inermi q̄ situ cognitus sine bellis: quæ cæteras oēs terras inuenere: originē (ut iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris mauritanie non procul oceano habet: lacu protinus stagnante: quem uocāt nilidē. Ibi pisces reperiūtur alabetæ: coracini: siluri: crocodilus quoq;: & quæ nili alueo spectantur: hocq; lacu educantur. Inde ob argumentum hoc nili ortus creditur: cæsareæ in theseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatū est. put in mauritania nives imbresue satiauerint: ita nilū increfcere ex hoc lacu. Rursus indignatur fluere per harenosa & squalentia. Cōditq; se aliquot dierū itinere. Mox alio lacu maiore i cæsariensis mauritanie gente masesylum erumpit: & hoium coetus ueluti circūspicit ijsdem aīalium argumentis iterū harenis receptus cōditur rursus. xx. dierū desertis ad proximos æthiopus: atq; uti iterū senserit hoīem p̄silit fonte (ut uerisimile est) illo quem nigrin uocauerunt. Inde africa ab æthiopia dispescens etiam si nō protinus populis: feris tamen & beluis frequēs: siluarumq; opifex medios æthiopus secat cognominatus astapus: qd̄ illarū gentiū lingua significat aquā e tenebris p̄fluctē. Insulas ita innumeras spargit: quasdamq; taz̄ uastæ magnitudinis q̄q̄ rapida celeritate: ut tamē dierū. v. cur

LIBER

su nō breuiore trāsuolet: circa clarissimaz earū merceen
 astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus aquæ uenien-
 tis tenebris. Dextera uero astusapes. qđ latentis signifi-
 cationē adijcit. Nec ante nilus q̄ se totū aquis concordia-
 bus rursus iunxit. Sic quoq; c̄tnum firis ut ante noiatus
 p̄ aliquot milia: & in totum humero ægyptijs. alijsq;
 triton. Subinde insulis impactus totidem incitatus irri-
 tamentis. Postremo inclusis montibus: nec alibi torren-
 tior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum: q̄
 catadupi uocantur: nouissimo cataracte interoccurrentes
 scopulos non fluere imenso fragore creditur: sed ruere.
 Postea lenis & confractis aq̄s domitaq; uolentia: alio
 quin & spatio fessus multis q̄uis faucibus in ægyptiū
 mare se enomit. Certis tū diebus auctu magno per totaz
 spatiatus ægyptum fecundus innatat terræ. Cās huius
 incremēti uarias p̄didere: sed maxime p̄babiles etesia-
 rū eo tpe ex aduerso flātiū re percussu ultro in ora acto
 mari. Aut imbres æthiopie æstiuos iisdem etesiis nubi-
 la illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus
 occultam protulit rationem: phialā appellari fontem
 eius mergi q; in cuniculos ipsum amnē uapores athelātes;
 fumidus cantibus ubi cōditur. Verū sole p̄ eos dies cōmi-
 nus facto extrahi ardoris ui: & suspensuz abundare: ac
 ne deuoretur abscondi. Idq; euenire a canis ortu per in-
 troitū solis in leonem contra perpendiculum fontis sy-
 dere stante: cum in eo tractu absumentur umbræ. Plerisq;
 e diuerso opinatis largiorem fluere ad septentrionez
 sole discedente: quod in cancro & leone euenit. Ideoq;
 tunc minus siccari. Rursus in capricornum & austrinū
 poluz uerso sorberi: & ob id parcius fluere. Sed Timæo
 si quis extrahi posse credat: umbrarum defectus ijs die-
 bus & locis sine fine abest. Incipit crescere luna noua

quæcunq; post: solstitium est sensim modiceq; cancrus
sole transeunte: abundantissime autem leonem. Et resi-
det in uirgine iisdem quibus accreuit modis. In totum
autem renouatur intra ripas in libra: ut tradit Herodo-
tus centesimo die. cum crescit reges aut præfectos nauis
gare eo nefas indicatū est. Auctus eius per puteos mēsu-
ræ notis dephendūtur. Iustū incrementū est cubitorum
xvi. Minores aquæ non omnia rigant. Ampliores deti-
nent: tardius recedendo. Hæ serendi tempora absumunt
solo madente. Illæ non dāt sitiente. V trunq; reputat p
uincia. In. xij. cubitis famē sentit. in. xij. etiamnum esu-
rit. xiiij. cubita hilaritatem afferunt. xy. securitatē. xvi.
delitias. Maximum incrementū ad hoc æui fuit cubito-
rum. xviij. Claudio principe. Minimūq; pharsalico bel-
lo: ueluti necē Magni pdigio quodā flumine auersante
Cū steteret aquæ apertis molibus admittuntur. V t quæ-
q; liberata est terra: seritur. Idem amnis unus omnium
nullas expirat auras. Ditionis ægypti esse incipit a fi-
ne æthiopie syene: ita uocatur peninsula. c. M. p. ābitu.
In qua cerasæ sunt latere arabie: & ex aduerso insu-
læ. iij. phile. d. c. M. p. & a nili fixura: unde appellari
diximus deltā. Hoc spatiū edidit Artemidorus: & i eo
ccl. oppida fuisse. Iuba. cccc. M. p. Aristocreon ab ele-
phantide ad mare. d. ccl. mil. pas. Elephantis insula in-
fra nouissimum cataractem. cccc. M. passibus & supra
syenem. xvi. M. habitat. Nauigationis ægyptie finis
ab alexandria. d. lxxxv. mil. p. in tantum errauere supra
scripti. Ibi æthiopice conueniunt naues. Namq; eas
plicatiles humeris transferunt quotiens ad cataractas
uentum est. Aegyptus super cæteram antiquitatis glo-
riam. xx. mil. urbium ibi Amase regnante habitata præ-
fert. Nunc quoque multis etiam si ignobilibus. fre-

LIBER

quens celebratur tam Apollinis: mox leuchotoe: & dio
 spolis magna. Eadē thebe: portarū. c. nobilis fama copio
 sa indicarū: arabiarumq; mercium nilo proximū empo
 riū. Mox Veneris oppidum: & iterū iouis ac tentyris: i
 fra qđ abyduš Mennōis regia: & Osiris templo incl
 tū. yij. dierū itinere in libyam remotū a flumine. Dein
 de ptolemais: & panopolis ac Veneris iterum. Et in li
 byco. lycon: ubi montes finiunt thebaidem. Ab ijs oppi
 da Mercurij. alabastrū canū: & supradictum Herculis.
 Deinde arfinoes & iam dicta mēphis inter q̄ & arsi
 noiten nomon. In libyco turres quæ pyramides uocan
 tur. Labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno ex
 ædificatus: & oppidum crialon. V nū p̄terea intus &
 arabie conterminū claritatis magnæ solis oppidum.

Alexandria.

Ca. x.

Ed iure laudetur i littore ægyptij maris Ale
 xandria a magno Alexandro cōdita in afri
 cæ parte ab hostio canopico. xij. M. pas. iuxta
 mareotim lacū qui lacus antea arapotes noiabatur. Me
 tatus est eaz dinocrates architectus pluribus modis me
 morabili ingenio: quindecim milium passuū laxitate in
 sarta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato la
 ciniosam dextra leuaq; anguloso procursu: iam tū tamē
 quinta situs parte regi dicata. Mareotis lacus ad meri
 dianam urbis partem euripo e canopico ostio mittitur
 ex mediterraneo cōmercio. Insulas quoq; plures ample
 xus. xxx. Mil. passuum traiectum. d. c. ambitu ut tradit
 Claudius Cæsar. Alij schoenos in latitudinez patere. xl.
 faciunt schoenumq; stadia. xxx. Ita fieri longitudinis
 pas. tantundem & latitudinis Sunt in honore & in
 tra decursus nili multa oppida: præcipue quæ nomina
 dedere ostijs non omnibus. xi. n. reperiuntur: supq; quat

tuor quæ ipsi falsa ora appellāt. Sed celeberrimis. vii. p
ximo Alexādræ canopico: deinde bolbitino: sebenitico.
phānitico: mēdesico: tanico: ultioq; pelusiaco. Præterea
buthos: pharboctos: leontopolis: attribis. Isidis oppidū
busiris: cynopolis: aphroditos: saïs: naucratis: unde osti
um quidam naucraticum nominant. quod alij heracleo
titū: canopico: cui. yi. m. p. proximum est præferentes.

Arabia.

Ca. xi.

Utra pelusiacum arabia est ad ru. mare perti
gens: & odoriferam illam ac diuitē: & bea
ta cognomine incl ytam hæc catabanum &
esbonitarum: & scēitarum arabum uocatur sterilis: p
terq; ubi syriæ confinia attingit: nec nisi cassio monte
nobilis. His arabes iunguntur: ab oriente cāchleis: a me
ridie cædreis qui deinde ambo nabatheis. Heroopoliti
cus uocatur: alterq; lelāiticus sinus rubri maris in ægy
ptum uergentis. cl. m. inter duo oppida læana: & in no
stro mari gaza. Agrippa a pelusio, arsinōe rubri maris
oppidum per deserta. cccy. mil. pass. tradit tam paruo
distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria palestina phœnicis.

Ca. xij.

Vxta syria littus occupat quondā terrarū ma
xima: & pluribus distincta nominibus. Nā
q; palestina uocabatur: qua contingit arabas
& iudæa: & cœle: dein phœnice: & qua recedit itus
damascena: ac magis etiam nunc meridiana babylonia.
Et eadem mesopotamia inter euphratē & tigrin: qua
q; transit taurum: sophœne. Citra uero etiam comage
ne. Et ultra armeniam adiabene: assyeia ante dicta. Et
ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter
ciliciam & arabiam. cccc. lxx. Mil. pass. est. Latitudo
a selencia pieria ad oppidum in euphrate zeuma. d.

LIBER

xxv. M. p. Qui subtilius diuidunt. circum euphratē sy-
riā phenicē uolūt. & esse orā maritimā syriæ. cuius ps
sit idumæa & iudæa. deinde phenicē. deinde syriā. Id
qd̄ piacet mare totū. phenicū appellatur. Ip̄a gens phœ-
nicū in gloria magna litterarū inuentōis. & syderū. na-
ualiumq; ac bellicarū artium. A pelusio gabriæ castra. cassius
mōs. delubru3 Iouis Cassii. tumulus magni Pōpei ostra-
cinæ. Arabia finitur a pelusio. lxy. M. p.

Idumæa syria. palestina. samaria. asca-
lum. azotus. cæsarea.

Ca. xiiij.

Ox idumæa incipit & palestina ab emer-
m sirbonis lacus. quem quidam. cl. M. p. circuitu
tradidere. Herodotus cassio monti applicuit.

Nunc est palus modica. Oppida rhinocolura. & intus
rhapheā. gaza. & intus atheodon. mons angaris. Regio
per orā samaria. oppidum ascalo liberu3. azotus. lamnes
duæ. Altera uicus ioppe phenicū ātiquior terrarū inun-
datione (ut ferunt) Insidet colli præiacēte saxo: in quo
uinculorum Andromadæ uestigia ostendunt. Colitur il-
lic. fabulosa cæto. Inde apollonia stratonis turris: eade3
cæsarea ab Herode rege condita. Nunc colonia prima fla-
uia a Vespasiano imperatore deducta. Finis palestines.
clxxxix. M. p. a confinio arabie. Deinde phœnices. Intus
autem samaria. Oppida neapolis quod antea mamor-
tha dicebatur. Sebaste in monte altiore gamala.

Iudæa galilæa. hierico. emmaus. lydda. ioppe. Ca. xiiij.

Vpra Idumæa & samariā iudæa longe late
s q; funditur. Pars. n. syriæ iunctā galilæa no-
catur. Arabia uero & ægypto proxima pe-
ræa asperis dispersa montibus: a cæteris iudæis iordanæ
amne discretæ. Reliqua iudæa diuiditur in toparchias
decē quo dicemus ordine. Hiericon tē palmetis cōsitā fō

tibus irriguam: ēmaū: lydā: iopicā: acrabathenā: thami-
cā: & zophaniticā: bethole: & tephene: norine i qua
fuere hierosolyma lōge clarissima urbiū oriētis: nomen
iudæ: mō herodiū cū oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis.

Ca. xv.

i Ordanis amnis oritur e fonte peneade: q̄ co-
gnomen dedit cæsareæ de qua diximus amnis
amœnus: & quatinus locorum situs patitur:
ambitosus: accolisq; se præbens uelut inuitus: asphalti-
tem lacum diruz natura petit: a quo postremo ebibitur
aquisq; laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi
prima conuallium fuit occasio: in lacum se fundit: quaz
plures genesaram uocant. xvi. Mil. pas. longitudinis. vi.
mil. latitudinis amœnis circumscriptus oppidis: ab orien-
te iuliade & bippo: a meridie tharitie: quo & nomi-
ne aliqui etiam lacum appellant: ab occidente tiberia-
de aquis calidis salubri

Asphaltites

Ca. xvi.

a Sphaltites nihil præter bitumen gignit: un-
de & nomen Nullum corpus animaliuꝝ re-
cipit tauri camelisq; fluitant. Inde fama ni-
hil in eo mergi. Longitudine excedit. c. mil. passuum.
Latitudine maxima uiginti quinq; implet. Minima sex
Prospicit eum ab oriente arabia nomadum: a meridie
macaron: secunda quondam arx iudæ ab hierosoly-
mis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis
callirhoe aquarum gloriam ipso nomine p̄ferens.

Gens hessenorum.

Ca. xvij.

a B occidentali littore hesseni: quos fugit at̄ us-
q; quaq; nocentes. Gens sola & in toto orbe
præter cæteras mira: sine ulla fœmina: omni
uenere abdita: sine pecunia sotia. palmarum. In diem

LIBER

ex æquo conuenariū turba renascitur: longē frequentan-
tibus: quos uita fessos ad mores eorū fortunæ fluctibus
agitat. Ita per sæculorū milia (Incredibile dictū) gens
æterna est: in qua nemo nascitur. Tam fecūda illis alio-
rum uitæ penitentia est infra hos engadda oppidū fui
secundū ab hierosolymis fertilitate palmetorūq; nemo
ribus: nunc alterum bustū. Inde masada castellū in ru-
pe: & ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus
indea. est Decapolis. Ca. xviij.

Vngitur e latere syriæ decapolitana regio a
numero oppidorū: in qua nō oēs: eadē obser-
uant. Plurimi tñ damascū & opoton rigas
amne chrysothoa: fertilē philadelphiam: raphanā: oia
in arabiā recedentia. Scythopilin antea nisam a Libro
patre sepulta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hie
remiace præfluētē & iā dictū hippodiū. Pellā aq; diui
tē: galasam canathā. Intercurrūt cingūtq; has urbes te-
trarchiæ regnorū instar singulæ: & in regna cōtribui-
tur: tracōitis paneas in qua cæsarea cū supradicto fon-
te abila: arca amplæssa: gabe.

Tyrus & sidon.

Ca. xix.

Inc redeundū est ad orā atq; phœnicē. Fuit
b oppidū crocodilō. Est flumē memoria urbiū
dorū. Signaminū p̄mōtorii: carmelūq; Et in
monte oppidū eodē noīe quōdā egbatana distū. Iuxta
getta ebba. Riuus pagida siue belus: uiri fertiles hare-
nas paruo litrori miscēs. Ipse e palude cēdenia a radici-
bus carmeli p̄fluit. Iuxta colonia Claudi Cæsaris pto-
lemas: que quōdā ace. Oppidū ecdippa. Promōtorii al-
bū tyrus quōdā insula prealto mari septingētis passi-
bus diuisa. Nunc uero Alexādrī oppugnātis operibus
continens olim partū clara urbibus genicis lepti: utica

Et illa romani imperij emula terrarū orbis anida car-
thagine: et gadibus extra orbē cōditis. Nūc oīs eius no-
bilitas cōchylis atq; purpura cōstat. Circuitus. xix. m.
pas. est intra paletyro inclusa. Oppidū ipm. xxij. stadia
optnet. Inde ide ac sarepta et ornithon oppida. Et si-
don artifex nitri: thebarūq; boetiarum parens.

Mons libanus.

Ca. xx.

T ergo eius mons libanus orsus centū quinqu-
a) ginta stadijs zymirā usq; porrigitur: quæ coe-
lesyria cognōiatur. Huic par iteriacēte ualle
mons aduersus antelibanus obtenditur quodā muro cō-
iunctus. Post eū introrsus decapolitana regio est: prædi-
ctaq; cū ea tetrachie et palestines tota laxitas. At in
ora nūc subiecta libano fluuius magoras: berytus colo-
nia: quæ foelix iulia appellatur. Meontos oppidū flumē
lycos: palæhyblos: flumē adoris. Oppida hyblos: botrys:
gycarda: trieris: calamos: tripolis qm. Tyriū et sidoniū
et arabij optinēt: orthosia eleutheros flumē. Oppida
zymira: marathos: cōtraq; arabū septē stadiorū oppidū
et insula ducentis passibus a cōtinentē distās. Regio
in qua supradicti desinūt mōtes. Et interiacentibus cā-
pis bargilus mōs incipit. Hic rursus syria desinētē phoe-
nice. Oppida charne balanea paltos. Gabale pmōtorij
in quo laodicea libera: diopolis: heraclea: charadrus: po-
sidium.

Syria antiochia.

Ca. xxi.

Einde pmōtorij syrie antiochenæ. Intus ipa
d antiochia libera: epidaphne cognōiata orōte
amne diuiditur. In promontorio aut seleucia
liber pieria appellata. Cassius mons. Ca. xxij.

Vper eam mons eodē quo alius noīe cassius.
f Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orien-
tē per tenebras solē aspicit breui circumactu

m

LIBER

corporis diem noctemq; pariter ostēdens. Ambitus ad
cacumen. xix. mil. pas. est. altitudo per directum. iij. Ac
in ora amnisorontes natus inter libanū & antelibanū
num iuxta heliopolin. Oppidū rhyosos: & a tergo por-
ta: quæ syrie appellatur intervallo rhyosiorū montium
& tauri. In ora oppidū myriandos. Mons amanus. in
quo oppidum bomite. Ipse ab syris ciliciā separat.

Cœle syria.

Ca. xxiiij.

Vnc interiora dicantur. Cœli habet apameā
n marsia amne diuisam. Anazerinorum tetra-
chia bambicen: quæ alio nomine hierapolis
uocatur. Syris uero magog: ibi prodigiosa: Atargatis:
græcis hæc decreto dicta colitur: calcidē cognominata
ad belū: un regio chalcidene fertilissima syrie. Et inde
cyrretica: irneazates: gidarenos: gabenos: tetrarchias du-
as quæ granij comatitæ uocantur. Hemisenos: hilatas: ite-
ræorum gentē: & qui ex ijs betarei uocantur: mariā-
mitanos. Tetrarchiā quæ mamisea appellatur. Paradi-
sum: pagras: pinaritas: seleucia: præter iam dictas duas:
quæ ad euphratē: & quæ ad belū uocantur. Cardicen-
ses. Reliqua autē syria habet: exceptis quæ cū euphra-
te dicuntur arethusios: beroenses: epiphanenses. Ad oriē-
tem laodiceos: qui ad libanū cognominantur: laucadios
larissæos: præter tetrarchias in regna descriptas barba-
ris nominibus decem & septem.

Euphrates.

Ca. xxv.

T de euphrate hoc in loco dixisse aptissimum
e fuerit. Oritur in prefectura armenie maio-
ris caranitide. Vt p̄didere ex ijs q. p̄xime ui-
derunt Domitius Corbulo in mōte aba: Licinius Mutia-
nus sub radicibus montis: quē capotē appellat: supra zy-
marā. xij. M. p. initio pyxirates noiatas. Fluit der genē

primū: mox anetiā: armeniae regiones a cappadocia excludens. Dascusa abest a zimara. lxxxv. M. p. inde nauigatur pastonā quinquaginta. M. p. Meliterē cappadociae. xxviiij. M. p. Eligeā armeniae. x. M. p. acceptis fluminibus lico arsanā: arfano. Apud eligea occurrit ei taurus mons. Nec resistit. q̄q̄. xij. M. p. latitudine perforata praeualens omirrā uocant irrūpentē. Mox ubi cornu perfregit: euphratē. Vltra quoq; saxosum ac uolentū arabia inde leua merorū dictā regionē tricena mensura dextraq; comagenē determinat. Pontis tamē: etiā ubi taurū expugnat: patiens. Apud claudiopolin cappadociae cursum ad occasum solis adit. Primo hūc illi impugnatu cursum taurus aufert: uictusq; & abscissus sibimet alio modo uincit: ac fractū expellit in meridiē. Ita naturae dimicatio illa aequatur. hoc eunte quo uult: illo prohibente ire qua uelit. A cataraētis iterum nauigatur quadraginta. M. p. inde comagenes apud famosata Arabia supradicta habet oppida edessam: quae quondā antiochia dicebatur: callirhoen a fonte nominatā. charas clade. Crassi nobilis. Iungitur praefectura mesopotamiae originem a syris trahens: in qua athemusia: & nicephrorium oppida. Mox arabes qui rhetani uocantur. Horum caput singara. A famosatis autem latere syrie marsyas amnis influit. Gingla comagenem finit. Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur: epiphania & antiochia: quae ad euphratē uocantur. Item zema lxxij. M. passu. a famosatis transitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameā Seleucus. Idem utriusq; conditor pōte iunxerat. Qui coherent mesopotamiae: rhoali uocantur. Ad insyria oppida europū: rhapsacum quondā nūc amphipolis. Arabes scenitae ita feruntur usq; ueram locū: in quo conuersus ad orientem relinquit syrie pal

LIBER.

mirenas solitudines: quæ usq; ad petreâ urbem & regionem arabie felicis appellatæ pertinent.

Palmira

Ca. xxv.

Almira urbs nobilis situ diuitijs soli & a-
 p quis amoenis uasto undiq; ambitu harenis in-
 cludit agros. ac uelut terris exempla a rerum
 natura priuata sorte inter duo imperia summa roma-
 norum: parthorūq; . Et prima in discordia: cuius semp
 utrinq; cura. Abest a seleucia parthorū: quæ uocatur ad
 tigrin quingentis triginta septē. M. pas. A pximo uero
 syrie littore ducentis quinquaginta duobus mil. Et a da-
 masco. xxvij. mil. pas. Hierapolis. Ca. xxvi.

Ropius infra palmiræ solitudines stellen-
 p dena regio est: dictæq; iam hierapolis ac be-
 roea & chalcis. Vltra palmirā quoq; & so-
 litudinibus ijs aliquid optinet hemesa: item alatiū: di-
 midio prior petreæ q̄ damascus. Asura huic pxima
 est. Philischum oppidū parthorū ad euphratē: ab eo se-
 leuciā dierū decem nauigatio: totidēq; fere babylonem
 Scinditur euphrates a zeumate. lxxxij. M. pas. circa ui-
 cum massicem. Et parte leua in mesopotamiā uadit p
 ipsam seleuciam: circaq; eam præfluenti infusus tigris.
 Dexteriore autem alueo babylonē quondā chaldææ ca-
 put petit: mediāq; permeans. Item quas otrin? uocant
 distrahitur in paludes. Increfcit autē & ipse nili mo-
 do statis diebus paulum differens: ac mesopotamiā in-
 undat sole optinente uicesimam partem cancri. Minui
 incipit in uirgine & leone transgresso. In totum uero
 remeat in. xxix. parte uirginis.

Cilicia & adiuncte gentes: pamphilia:
 isauria: homanadum: pisidia: lycæonia
 taurus mons: lycia.

Ca. xxvij.

Ed redeamus ad oram syriæ:cui proxima est
 5 cilicia:Flumen diaphanes:mons crocodilus.
 portæ amani montis.Flumina ydricus.pynæ
 rus.lycus.sinus issicus.Oppidum issos.inde alexandria.
 flumen chlorus oppidum aege liberum.amnis pyramus
 portæ ciliciæ.oppida mallos.magirfos & intus tarsos
 Campi aleij.oppida cassipolis.mospo liberum pyramo
 impositū:thynos zephyriū:sancile.Amnes saros cydnus
 tarsum liberā urbē procul a mari secans:Regio celendi
 ritis cum oppido.Locus nympheum soloe cilicie:nunc
 pompeiopoli:adana cybira:pinara:pedalie:halix:arsi
 noe:tabe:dorion:iuxtaq; mare corycos:eodem nomine
 oppidum & portus & specus.Mox flumē calicadnus.
 Promontorium sarpedon:horrida holme Myle promō-
 torium & oppidum Veneris:a quo proxime cyprus in
 sula.Sed & in continente oppida myanda:anēurium:
 coracesium finisq; antiquus ciliciæ.melas amnis.Intus
 autem dicēdi anazarbeni:qui nunc cæsaragustani:casta
 bala.epiphania.quæ antea eniandos eleusa iconium.Se
 leuca supra amnem calicadnum tracheotis cognomine
 a mari relata .ubi vocabatur oramia.Præterea intus flu
 mina liparis.bombos.paradisus.Mons imbarus.Ciliciæ
 pamphylia omnes iunxere neglecta gente isaurica:op
 pida eius intus isaurica.clybanus.lalasis fluius.decur
 rit hic autem ad mare anemurie regione supradicta:Si
 mili modo omnibus. qui eadem composuere ignorata ē
 contermina illi gens homonodum. quorum intus oppi
 dum homona.Cætera castella.xliiij.inter asperas cōual
 les latent.Insident uerticem pifidiæ quondam solymi
 appellati. quorū colonia cæsarea.eadem antiochia.op
 pida oronda.sagalesos.Hos includit lycaonia in asiati
 cam iurisdictionem uersa eum qua conueniunt philome

m iij

LIBER.

lienses:tymbriani:leucolithi:pelteni::thyriēses. Datur
 & tetrarchia ex lycaonia:qua parte galatiæ cōtermi-
 na est:civitatum.xiij.urbe celeberrima iconio. Ipsius
 licaonie celebrātur therbasa in tauro:idea in confinio
 galaciæ atq; cappadociæ. A latere autē eius super pam-
 philiā ueniunt thracuz soboles milyæ. Quorū aricāda
 oppidum pāphilia ante mosopia appellata. Mare pam-
 philium cilicio iungitur. Oppida eius fidæ: & in mon-
 te aspendū plantanistum:perga.Promontoriū leucolla.
 Mons sardemissus.Amnis eurymedon iuxta aspendum
 fluēs cataraētes:iuxta quē lyrnesus & olbia.Vltimaq;
 eius oræ phaselis:iunctū ei mare lyciū est:gensq; lycia
 unde uastus sinus.Taurus mons ab eo ueniens littori-
 bus chelidonio promontorio determinatur.Immensus
 ipse:& innumerarū gentiū arbiter:dextro latere septē-
 trionalis:ubi primū ab indico mari exurgit:leo meri-
 dianus:& ad occasum tēdens:mediāq; distrahens asiā
 nisi opprimenti terras occurrerent maria.Refilit ergo
 ad septētriones:flexusq; immensum iter querit:uelut
 de industria rerū natura subinde æquora opponente:
 hinc phœniciū:hinc ponticum:illic caspiū:& hyrcā-
 nium:contraq; mæotium lacum torquetur.Itaq; col-
 lisus inter hæc claustra:& tamen uictor flexuosus ena-
 dit usq; ad cognata riphæorū montium iuga numerosis
 noibus & nouis quocūq; incedit insignis.Imans pria
 parte dictus:mox edigis paropanifus:circius:cābades:
 pharphariades:cohattras:oreges:oroes:nyphates:thau-
 rus.Atq; ubi se quoq; exuperat caucasus:ubi brachia e-
 mittit subinde tētati maria similis sarpedō:coracesius
 catragus:iterūq; taurus etiā ubi dehiscit:seq; populis
 aperit portarū tñ noie unitatē sibi uedicās:quæ alibi ar-
 menicæ:alibi caspiæ:alibi ciliciæ uocantur. Quinetiā

Taurus mōs.

contractus effugiens quoq; maria plurimis se gentium
 nominibus hinc & illinc implet: & a dextera hyrcani:
 caspius a leua pariedrus moschicus: amazonicus. co-
 raxicus scythicus appellatus. In uniuersum uero græce
 ceraunius. In lycia igitur a promontorio eius oppidum
 semena: mons chimæra noctibus flagrans. ephesium ci-
 uitas: & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidum olim-
 pus ibi fuit: nunc sunt montana gage: corydalla: rhodio
 polis. Iuxta mare lymira cum amne in quem aricandus
 influit: & mons massycitus: andria ciuitas myra. op-
 pida apie: & antipellos quæ quondam abessus atque i
 recessu phellus. Deinde phyræ. Itemq; antus a mari
 quindecim milia passuum flumenq; eodem nomine. De-
 inde patara: quæ prius pataros: & in monte sidyma.
 Promontorium eragus. Vltra per sinus priori: Ibi pina-
 ra & in quam lycia finit telmesus: Lycia quondã sep-
 tuaginta oppida habuit: nunc triginta sex habet. Ex his
 celeberrima preter supradicta canas: cadina: ubi lauda-
 tur oenium nemus. Pedalia coma præfluente. Edesa cya-
 ne: ascandialis: amelas: noscopium: tlos telendus. Com-
 prendit & in mediterraneis cabaliam: cuius tres ur-
 bes: oenanda: balbura: bubon a Temelso. Asiaticum ma-
 re siue carpatium. & quæ proprie uocatur asia: in duas
 eam partes Agrippa diuisit. Vnam excludit ab oriente
 phrygia & lycaonia ab occidente ægeo mari: a meri-
 die ægyptio: a septemtrione paphlagonia. Huius longi-
 tudinem. cccclxx. mil. pass. Latitudinem. ccc. mil. fecit.
 alterã determinauit ab oriẽte armenia minore. ab occi-
 dẽte phrygia lycaonia paphilia: a septẽtriõe pũcia pũ-
 tica. a meridie mari paphilio. Lõga. d. lxxv. mi. p. Lata
 cccxxv. mil. In proxima ora caria ē: mox ionia. Vltra eã
 æolis. media doridæ. Circumfunditur mari utroq; late

m iij

LIBER

re ambiente. In ea promontoriū pedaliū. Annis glau-
cus deferens telmessum. Oppidum dædala cyria fugiti-
uorum. Flumen axon: oppidum calyndai

Indus fluuius.

Ca. xxyiij.

Minis indus in cybiratarum iugis ortus reci-
pit. lx. perennes fluuios: torrentes uero am-
plius centum Oppidum caunos liberum: de-
in pyrnos. Portus cressa: a quo rhodus insula pas. xx. M.
Lacus loryma. Oppida thysanusa: paridion: larimna Si-
nus tymnias. Promontorium aphrodisias. Oppidū hy-
das Sinus schœnas. Regio bubassus. Oppidum fuit aca-
nathus: alio noīe dulopolis. Est in promontorio gnidos
libera: triopia. Deinde pegusa est stadia appellata. Ab
ea doris incipit: sed prius terga. Et mediterraneas inris-
dictiones indicasse conueniat. Vna appellatur cybirati-
ca. Ip̄m oppidū phrygæ est cōueniūt eo. xxv. ciuitates.

Laodicea: apamea: ionia.

Ca. xxix.

Eleberrima urbs laodicea imposita est lyco-
flumini latera alluentibus asopo & capro
appellata primo diospolis. dein rhoas. Reliq-
in eo conuentu: quos nominare non pigeat hydrelitæ: te-
nisones: hieropolitæ. Alter cōuentus a synnada accipit
nomen. Cōueniunt licaones: appiani: cercoponi: dorilæi
mudæi: iulienses: & reliqui ignobiles populi. xv. Terti-
us apameā uadit: ante appellata: celenas: dein cibothō.
Sita est in radice montis signiæ: circumfusa marsya ob-
rima orga: fluminibus in mæandrum cadentibus Mar-
sias ibi creditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certa-
uit tibiarum cantu cum apolline: Aulocrenes ita uoca-
tur conuallis. x. mil. pas. phrygiam ab apamea petenti-
bus. Ex hoc cōuentu deceat nominare metropolitās: dio-
rysiopolitās: euphorbenos: acmonefos: peltenos: siluia-

nos. Reliqui ignobiles. ix. Doridis sinu leucopolis: ama-
 xitos. eleusis: & eutene. Deinde cariae oppida piatum
 euthanae. halyarnasus: sex oppida contributa ei sunt. a
 magno Alexandro tagele: subde: medmassa. uranium:
 pedasum: telmessum. Habitat inter duos sinus cerami-
 cum: & iasium inde mindos: & ubi fuit palemindus:
 uariandus: neapolis: cариanda: termiera: libera: bargila:
 & a quo sinus iasius: oppidum iasus Caria interioru
 nominum fama pñitet. Quippe ubi sunt oppida myla
 sa libera antiochia: ubi fuere seminethos: & chranaos:
 oppida: nunc eam circumfluunt mæader & mossinus.
 Fuit in eo tractu & mæandropolis. Est eumenia clu-
 dro flumini apposita. Glaucus amnis lysias oppidum:
 & orthesia: berecynthus tractus: mysia: trallis: eadē eua-
 thia: & seleucia: & antiochia dicta. Alluitur eudone
 amne: perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmaeos ha-
 bitasse tradunt. Præterea sunt thydonos. pyrrha: euro-
 me: heraclea: amyzon: alabanda libera: quæ conuentum
 eum cognominauit. Stratonice: alinda libera: hynidos:
 ceramus: troecene: phorontis. Longinquiores eodem di-
 sceptant foro orthronienses: halydiæses: seu hippini: xv
 strani: bydissenses: apolloniatae: trapezopolitæ: aphrodi-
 enses liberi. Præter hæc coscinus: harpasa apposita flu-
 uio harpaso: quo & trallicon: cuius fuit: alluebatur. Ly-
 dia autem perfusa flexuosi amnis mæandri recursibus
 super ioniam procedit: phrygiæ ab exortu solis uicina:
 ad septentrionem mysia: meridiana parte carian am-
 plectens: meonia atē appellata. Celebratur maxime sar-
 dibus in latere tmoli montis: qui ante tmolus appella-
 batur uitibus confitus: ex quo profluente pactolo eodē
 q; chryserhoa ac fonte tarne a meonijs ciuitas ipsa hy-
 de nocitata ē: clara stagno gygeo. Sardiana appellatur

LIBER

nunc ea iurisdictio. Conueniūtq; in eaz extra prædictos
 macedones: adueni: loreni: philadelpheni: & ipi in ra
 dice tmoli cogamo flumini appositi. Meonij: tripolita-
 ni. Idem & antoniopolitæ mæandro alluuntur: Apol-
 loniheritæ: mysotmolitæ: & alij ignobiles. Ionia ab ia-
 sio sinu incipiēs: numerofo abitu littorū flectitur. In eā
 primus sinus basilicus. Possideū p̄mōtorū & oppi-
 doraculū brancidarū appellatū. Nunc didimei Apol-
 linis a litore stadijs. xx. mil. Et inde. clxxx. M. mlietus
 ionia caput. Lelegeis antea & phytiusa & anactoria
 noīata: sup. lxxx. urbium per cuncta maria genitrix: nec
 fraudāda ciue Cadmo: qui primus prosaica orationem
 cōdere instituit. Amnis mæāder ortus est lacu in mōte
 aulocrene: plurimisq; affusus oppidis: & repletus flu-
 minibus crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatur
 reuerti. Apamenā primū peruagatur regionem: mox eu-
 meneticā: ac dein bargyliticos campos: postremo cari-
 am placidus: omnesq; eos agros fertilissimo rigans li-
 mo. Ad decimū a mileto stadiū lenis illabitur mari. In-
 de mōs latmius. Oppida heraclea. Montis eius cogno-
 minis caria myus qđ primo condidisse ioues narrantur
 atheis profecti: naulocū: priēne. In ora quæ trogilia ap-
 pellatur: gessus amnis Regio oibus ionibus sacra: & iō-
 panionia appellata. Iuxta fugitiuis cōditū (uti nomen
 inditio est) phygela fuit: & marathesium oppidū. Su-
 pra hæc magnesia mæādri cognomine ifignis a thessali
 a magnesia orta. Abest ab epheso. xv. M. pas. Trallibus
 eo amplius. ccc. M. antea thessaloe & androlitia noīa-
 ta & littori apposita. Derasidas insulas secus substulit
 mare: intus & tyana alluitur: & lyco pelopea: aliquā-
 do & euhippia cognominata: in ora autem mathium
 ephesus amazonum opus multis ante expetita nomini-

bus. Alopes cū pignatū apud troiā est: mox ortygia: & morges uocata est & smyrna cognomīe trichia & he moniō & ptelea. Attollitur mōre pione. Alluitur astro in cylibianis iugis orto: multosq; amnes deferente & stagnū pegaseū: qđ phirites amnis expellit: Ab ijs multitudo limi est: qua terras ppagat: medijsq; iā campis syriē insulā adiecit. Fons in urbe callippia templum Dianæ cōplexa. E diuersis regionibus duo selinūtes. Ab epheso mathiū aliud colophoniorū: & intus ipsa colophon: haleso affluente. Inde Apollinis clarij sanū lebedos fuit & notium oppidū. Promōtorii cyreneū: mons minas. ccl. M. p. excurrent: atq; incōtinentibus campis residēs. Quo in loco magnus Alexāder intercidi plantiē eā iusserat. vij. M. d. p. lōgitudine: ut duos sinus iūgeret: erythraēq; cū mināte circūfūderet. Iuxta eos fuerunt oppida pteleon: helos: doryō: nūc est aleō. Fluius corineō. Mimantis promontoriū: clazomenae. pertheniae & hippichytophoria appellatae cū insulae essent. Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiere intus daphnus & harmesia: & syphilum quod ante tantalis uocabatur apud mæoniae: ubi nunc est stagnum sale ob id & traheopolis substituta sypilo: & de illi colpe & huic lebade regredientibus. Inde abest duodecim millia passuum ab amazone condita: restituta ab alexandro. In ora smyrna amne melete gaudens non procul orto. montes asiae nobilissimi in hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnae & thermetis olympi radicibus iunctus. Is in dracone desinit draco in tmolo: tmolus in cadmo: ille in tauro. a smyrne hermus amnis: campos facit: & nomini suo adoptat. Oritur iuxta dorilaum phrygiae ciuitatez: multosq; colligit fluuios: inter quos phrygem: qui nomine genti dā-

LIBER

to: a caria eā disterniat. hyllū & cryō. & ipsos phrygiae. mesiae. lydiae. omnibus repletos. Fuit in ora eius oppidum temnos: nunc in extremo sinu smyrne cheseopolis oppidū. Leuce dein promontoriū qd insula fuit: finis q; ioniae. Smyrneū conuentū magna pars aeliae. quae mos dicitur: frequentat. pterq; macedones hyrcani cognominati: & magnetes. Asypillo uero ephesum alterum lumenasiae remotiores conueniunt. caesarienses: metropolitae cilbiani inferiores. & superiores mysomacedones. masturenses: brullitae: hypaepeni. dioshieritae.

Ephesis. aolis. troas. pergamus.

Ca. xxx.

Eolis proxima est quodam mysia appellata. & a qua hellesponto adiacet troas. Ab ea phocaea: ascanius portus: dein fuerat larissa: & cyme myrine. quae sabastopolim se uocat. & intus aegaeattalia post edae. neotichos. tenos. In ora aut titanus amnis. & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & grynia: nunc tantum portus soli insula apphensa. Oppidū elaea: & ex mysia ueniens caicus amnis. Oppida pitane canaius amnis. Intercidere cane lysimachea. atarnea. carene. cisthene. cilla. coclytum. thebe. astyre. chrysa. palesepsis. gergitos. neandros. nunc est pro perene ciuitas. Heracleotes tractus. Coryphas oppidū. Amnis gryliosoli. Regio aphrodisias: quae ante politiceorgas. Regio scepsis. Flumen eneū: cuius in ripis intercidere lvrnessos & miletos. In hoc tractu ida mons. Et in ora quae sinū cognominauit & conuentū adramytteos olim pedasus dicta. Flumina astron. cormalor. cryanos. alabastros. hieros. ex ida. Intus mons gargara: eodēq; nomine oppidū. Rursus in litore antadros edonis prius uocata: deinde cymeri & affos eadem apollonia. Fuit & palamedium oppidum. Promontoriū lectū disternias aelida & troada. Fuit &

pol media ciuitas. & chryssa. & larissa alia ziminti-
 um templum durat. Intus colone intercudit deportata
 adramiteum negocia apolloniatae arhindaco amne ere-
 sui miletopolitae. pemanetij. macedones. aschylacae. po-
 lycnaei. pionitae. cilices. mandagandeni. misani. abrette-
 ni. & hellespōtij appellati: & alij ignobiles. Troedis
 primus locus amaxitus. dein cebrenia. Ipsaq; troai an-
 tigonis dicta. nunc alexādria colonia romana. Oppidū
 nee. Scamāder amnis nauigabilis in p̄mōtorio quōdaz
 figeum oppidum. Dein portus achæorū. in quem influ-
 xit xāthus simeōti iunctus stagnumq; prius faciens. Pa-
 lae scamāder. Ceteri Homero celebrati rhesus. heptapo-
 rus. acresus. rhodius uestigia nō habēt. Granicus diuer-
 so tractu in p̄pontida fluit. Est tamen & nūc scamā-
 dria ciuitas pua. Ac mille quingentis passibus remotuz
 a portu ilium immune: unde ois rerum claritas. Extra
 sinum sunt rhetea littora rheteo & dardanio. & aris-
 be oppidis habitata. Fuit & achilleō oppidū iuxta tu-
 mulū Achillis cōditum a mytilenais: & mox atheniē-
 sibus: ubi classis eius steterat. In signo fuit & æantiō
 rhodij cōditum. in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx.
 stadiorū intervallo a figæo & ipso in statōe classis suae.
 Supra æolida & ptem troadis in mediterraneo ē. quæ
 uocatur teutrania. quā misii antiquitus tennere. Ibi ai-
 cus amnis iā dictus oritur. Gens ampla p se. etiā cū totū
 mysia appellaretur. In ea pioniae. andera. idale stabulū
 conisiū. teginm. balcea. Tiare. teutranie. sarnata. haliser-
 ne. lycide. p̄theniū. tymbre. oxioipū. lygdanum. apolōia.
 lōgeq; clarissimū asiae p̄gamū. qd̄ intermeat silenus. præ-
 fluit cetius p̄fus pindafo mōte. Abest haud p̄cul elea.
 quā i littore diximus. Pergamea uocatur eius tractus in
 risdictio. Ad eā cōueniunt thyatirēi. mygdōes mossini.

LIBER

bregmētini·hierocomitæ·pperçi·pyrēi·hidropoliēsis hir
matopolitæ·attalēses·pātaēses·apollōiēses·aliæq; hono
ræ ciuitates·a rheteo dardaniū oppidū parū abest sta
lxx·M·Inde·xviij·M·promontoriū trapeze·Vnde pri
mū cōcitāt se hellespōtus·Ex asia interisse gentes tradit
Eratosthenes·solymorū·lelegū·bebriciū·colycātiorū·tre
psedorū·Isidorus arimos·*¶* capretas·ubi sit apamea
cōdita a Seleuco rege inter ciliciā appadociā·cataoniā
armeniā·Et qm ferocissimas gētes domuisset initio da
meā uocatā· Insulæ ante asiā·pāphylū mare·cy
prus·rhodus·samus·chius· Ca. xxxi.

Insularū ante asiā prima est in canopico ho
i stio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut
ferunt) dicta·altera iuncta ponte alexandriæ
colonia Cæsaris dictatoris pharus·quōdam diei nauiga
tiōe distās ab ægypto·nunc e turri nocturnis ignibus
cursum nauū regens·Nāq; fallacibus uadis alexandria
tribus oīo additur alueis maris·tegamo·possidonio·tai
ro·In phoeniceo deinde·mari est ante ioppe·paria·To
ta oppidū in qua obiectā beluæ andromedam ferūt·*¶*
iam dicta arados·Inter quam *¶* continentem·l·cubita
alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aqua
tubo carijs facto usq; ad uadum trahitur·Pamphylum
mare ignobiles insulas habet·Ciliciū ex quinq; maxi
mis cyprum ad ortum occasumq; ciliciæ ac syriæ obie
ctam quondam nouem regnorum sedem·Huius circuitū
Timosthenes·ccccxxix·M·d·pdidit·Isidorus·ccclxxv·
M·Longitudine; inter duo promontoria dimareta·*¶*
acamanta·quod est ad occasum·artemidorus·clxij·d·Ti
mosthenes·cc·uocatam antea acamantida·Philonides ce
rastin·Xenagoras *¶* aspeliam·*¶* amathusiam·*¶*
macariam astynomus cripton·*¶* colinam·Oppida in

ea. xv. paphos: palæpaphos: curias: cithium: corinæum:
 salamina: amathus: lapetos: soloe: tammassus: epidarum:
 chytri: arsinoe: carpasium: golgoe. Fuere & ibi cyryria
 matium: idalium: abest ab anemurio ciliciæ. l. p. Mare
 quod prætenditur uocant aulona cilicium. In eodem situ
 elæussa insula est: & quattuor ante promontoria. Ex
 aduerso syriæ clides: rursusq; ab altero capite stiria. Cō
 tra neampaphaum hierocepia. Contra salaminam sa
 lamine. In licio autem mari illvrit: telādros: attælebus
 sa. Cypriæ tres steriles: & dionysia prius caretha dic
 ita. Deinde contra tauri p̄montorium pestiferæ navi
 gantibus chelidoniæ. Totidem ab ijs cum oppido leucol
 la: pactyæ: elisia: nymphalis: merismegista cuius ciuitas
 interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra chimeram
 dolichistæ: chirogylium: crābussa: rhogæ: enagora. viij.
 mil. pasidædalon duæ cyrieon: tres strongylæ: & con
 tra sidyma antiochia: glaucumq; uersus amnem legusa
 macris didyme: helbo: cope: aspis. & in qua oppidum
 interiit telandria: proximaq; cyronodossa. Sed pulcher
 rima & libera rhodos circuien. cxxv. mil. pas. aut si po
 tius Isidoro credimus. ciij. habitata urbibus: lindo: camy
 ro: ialyso: nunc rhopo. Distat ab alexandria ægypti. d.
 lxxviij. Mil. ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes
 cccclxix. M. Vt Mutianus. d. a cypro. clxyi. Vocitata est
 antea ophiussa: asteria: aethrea: trinacria: corymbia: po
 essa: atabyria ab rege. Deinde macria & oloessa. Rho
 diorum insulæ carpatus: quæ mari nomen dedit. Caros
 duæ calymnæ scyros distās ab gnido duodecim Mil. d.
 porphiris antea dicta. Et eodem tractu media inter rho
 dum gnidumq; syme. Cingitur. xxxvii. milia. d. Portus
 benigne præbet octo. Praeter has citra rhodum cy
 clobs tergamon: cordyssa: diabethæ quarto Ham:

LIBER

mos: calche cum oppido sentusa: narthecusa: dimactos
 progne. & a gnido ciferusa: therion archia: calydne:
 cum tribus oppidis nononistiro: mendetereo: & mar-
 coneso. Oppidum cerainus: In cariae ora quae uocantur
 argiae numero. xx. ethecura: lepsia. leros. Nobilissima ue-
 ro in eo sinu co ab hilycarnaso xv. pass. distas circuitu
 c. M. ut plures existimant merope uocata coea. ut Sta-
 phylus: meropis ut Dionysius: dein nymphaea. Mōs ibi
 prion & nisyron. Abroptam illi putant quae porphy-
 ris antea dicta est. Hinc carianda cum oppido. Ne pro-
 cul ab halicarnaso pidofus. In ceramico autē sinu pria-
 ponneseos: psyra mya: Iampsa: emindus. passala. crusa:
 pyrrhe. sephiusa. melano. paulumq; a cōtinente distas
 quae uocata est. cynedopolis. probrosis ibi relictis a re-
 ge Alexandro Ioniae ora aegaeas & corseas habet. &
 icaron. de qua dictum est. Ladem quae prius late uoca-
 batur. atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelidas mi-
 leto. uicinas mycalem. trogalias. trespylion. argennon-
 scandalion. samon liberam circuitu lxxxvij. m. d. Aut
 ut Isidorus. c. partheniam primum appellatam. Vt Ari-
 stoteles tradit. postea diuisam. dein anthemusam Ari-
 stocritus adijcit mellam phylum. dein cyparissiam. ab
 parthenio arusam. stephanem. amnes in ea imbratus.
 chesus. ibetthes. Fontes eucarro. leucothea. Mons cerce-
 cius. Adiacent insulae rhypara. nymphaea. achillea. Par
 claritate ab ea distat xcij. mil. pa. cum oppido chios li-
 bera. quam ethaliam Ephorus prius nomine appellat
 Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nymphea
 aliqui a niue & macri & pitvufam. Montem habet
 pillineum. Marmor chium. circuitu. cxxv. M. pa. colligit
 ut ueteres tradidere: Isidorus ix. M. adijcit. Posita
 est. inter samum & lesbium. Ex aduerso maxime ery-

chrarum. Finitime sunt thalusa: quā alij dalphnusam
 scribūt. Oenusse laphites: eurianassa: arginusa: cū oppi-
 do. Iam hæ circa ephesum: & quæ Pisistrati uocantur
 anthinæ: myonesos: clareusa. In utraq; oppida interci-
 dere. Poroselene cū oppido: cercie: halene: cōmone: ille-
 tia: lepsia & resperia: procuse: bolbule: pheate: priapos
 syce: melane: enare: fidusa: pela: drymusa: anhydros: sto-
 pelos: sicusa: marathusa: psile: pintheusa: multaq; igno-
 biles. Clara uero in alto teos cū oppida. a chio. lxxi. M.
 Tantūde ab erythris. Iuxta smyrneā sunt peristerides.
 Cateria: alopece: eleusa: bachina: pystira: omyonnesos.
 megale. ante troada ascaniæ plateæ tres. Dein lamiæ pli-
 taniæ: duæ: plateæ: scopelos: getōne. artheidon: celæ lagu-
 sæ: didymæ. Clarissima aut lesbos a chio. lxxv. M. p. Her-
 mete. & lassia: pelasgia: egira. æthiopie macharia ap-
 pellata fuit nomen oppidis incluta. Ex ijs pyrrha hau-
 sta est mati. Arisbe terrarū motu subuersa. Antissam
 methymna traxit in seipam octo urbibus asiæ. xxxvij.
 M. p. uicina. Et agademæ obiit. & hiera. Restant ere-
 son: pyrrha. & libera mytilenæ amnibus. l. potēs. Tota
 insula circuitu (ut isidorus) clxxvij. Mil. pas. Vt ueteres.
 excv. mil. Montes habet lepeithymnum ordynū. machi-
 nystrum. creonem. olympum. A proxima continente
 abest. vij. Mil. d. pass. Insulæ appositæ scandalion. leu-
 cæ. v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argenussæ. iij.
 p. distant. Dein phelusa pedna. Extra hellepontum ad
 uerso figeo littori adiaffet tenedus. leucophrys dicta
 & phœnice. & lyrnessos. Abest a lesbo. lvi. Mil. pas.
 A figæo. xij. mil. d.

Hllespontus. mysia. phrygia. calatia.
 nicea. bithynia. bosphorus.

Ca. xxxij.

LIBER

In petum deinde sumit elespontos. Et mare
 incumbit uorticibus: limitem fodiens: donec
 asiam abrumpat europæ. Promontorium id
 quod appellauimus trapezam ab eo decem millia pass.
 ad abydum oppidum: ubi angustæ septem stadiorum.
 Deinde percote oppidum: Et lampfacum antea pity-
 ussa dictum. Parium colonia quam Homerus adra-
 stiam appellauit. Oppidum priapos: amnis æsepus: ze-
 lia ppontis: ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen
 granicū: artasse portus: ubi oppidū fuit ultra insulam
 quā cōtinenti iunxit alexander. In qua oppidū mileso-
 rū cyricū antea uocitatū: arctonnesus: Et dolionis: Et
 dindymis: cuius a uertice mōs dindymis. Mox oppida
 placia: ariacos: scylace quorū a tergo mons olympus my-
 sus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horisus: Et rhy-
 dacus: ante lycus uocatus. Oritur in stagno artynia iux-
 ta miletopolim. Recipit maceston Et plerūq; alios.
 asiam bithyniāq; determinās. Ea appellata est cronia
 dein thessalis: deinde malianda: Et strymontis. Hos ho-
 merus halizonas dixit quando præcingitur gens mari.
 Vrbs fuit immensa attusa ncie: nunc sunt xv. ciuitates:
 inter quas gordiu: come: quæ iuliopolis uocatur: Et in
 ora dascylos. Deinde flumē geber: Et intus elgas oppidū
 quæ germani copolis: alio nomine booscote: sicut apa-
 mea quæ nunc mylea. Colophoniorū flumē ethelecanti-
 cus troadis finis: Et misie initium. Postea finis in quo
 flumē ascanaium: oppidum brylion: amnes hylas: Et
 cios cum oppido eiusdem nominis: quod fuit empo-
 rium non procul accolentis phrygiæ a milesijs quidem
 conditum. In loco tamen qui ascaniæ phrygiæ iucca-
 batur. Quapropter nō alibi aptius de ea dicitur. Phry-
 gia troadi superiecta populisq; a promontorio lecto

ad flumen cælum prædictis septentrionali sui parte galatiae contermina: meridiana lycaonie: phrysiæ: mygdoniæ: ab oriente cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta ancyræ: andriæ: celene: colosse: carinæ: cotieon: cerane: iconium: mideum. Sunt auctores transisse ex europa Mysas & Phrygos a quibus appellatur mysi: phryges bithyni. Dicendum simul uideatur & de galatia quæ superposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quondam eius gordiū. Qui partem eam insedere gallorum tollistobogi & uoturi & ambiati uocantur. qui meoniæ & paphlagoniæ regionem. Trogum pretenditur cappadocia a septemtrione & solis ortu: cuius uberrimam partem occupauerunt tectosages: & tentobodiaci. Et gentes quidē hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero. cxcv. Oppida tetragasum ancyræ: trogmorum taniū: tollistobagorum pessinus. Præter hos celebres attalenses: alasenses: comenses: didyenses: hieronenses: lysirenæ: neapolitani ceandenses: seleucenses: sebasteni: timonienses: thebiæ: seni. Attingit galatia & pamphiliæ carbaliæ & myliæ: qui circa barin sunt: & cylanticum & orondicum pylidiæ tractum. Item lycaoniæ partem obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta sangarium: & gallus: a quo nomen traxere matris deum sacerdotes. Nunc reliqua in ora a Cio intus & bithynia prusa ab Hannibale sua olympo condita. Inde nicea. xxv. milia pass. interueniente ascanio lacu. Deinde nicea in ultimo ascanio sinu: quæ prius olbia. Et prusa item alta sub hippio monte. Fuere pythopolis: parthenopolis: coriphanta. Sunt i hora amnes eluis: briazon: platanus: areus: isiros: gendos: qui & chrysorrhoeas. Promontorium in quo megarice oppidum fuit. Inde craspe-

LIBER.

dites sinus uocabatur: qm̄ id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & astacū: unde & ex eo astacenus idem sinus. Fuit & lybissa oppidū: ibi nūc Hannibalis tantū tumulus: & in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara. Leucadas promōtorii: quo includitur astacenus sinus a nycomedia. xliij. mil. quingentis passibus. Rursus cœuntibus terris angustia pertinentes usq; ad bosphorum thracium. In ijs chalcedō libera a nycomedia. lxxij. quingentorū procreastis ante dicta: dein cōpusa. Postea cæcorum oppidum: quod locū eligere nescissent: septem stadijs distans a bizantio tanto foeliciores omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia colonia apamena: agrippenses: iuliopolitæ: bithyniata. Flumina syriū: lapsias: pharmicas: calces: crynis: lileus: scopius: hieras: qui bithyniā & galatiā disternat. Ultra chalcedona: deinde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis: a qua nomē etiānum sinus retinet. In quo portus azarin. Deinde naulociū promontoriū est templū Neptuni. Bosphoros quingentorū passuū intervallo asiā europæ iterū auferens abest a chalcedone. xij. M. d. pas. Inde fauces primæ. viij. M. ccl. p. ubi bosphoropolis oppidū fuit. Tenet oram omnē thyni: interiora bithyni. Finis asiæ est populorumq; cclxxxij. mil. qui ad eum locum a fine lytiæ numeratur. Spatium helespōti & propontidis ad bosphorum thracium: clxxxvij. mil. pas. diximus. A chalcedone figæum isidorus. cccxij. M. d. pas. Insulæ in ppon-tide ante cizicum elaphonesus: inde cizicum mar-mor: eadem neuris & proconnesus dicta. Sequuntur ophiussa: acanthus phæbe: scopelos: porphyrione: halone cum oppido delphase. polvdora artaceon cū oppido Est & contra nycomediā demonneses. Itē ultra heracleam aduersa bithyniæ: tgyrias q̄ barbari bithyniam

nocent. Est & antiochiæ & contra fauces rhyndaci
besbicos xviij. m. p. circuitu est & elæa: & duæ rhodi-
uissæ: erebinthus. megale: chalciris: pythiodes.

C. II PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIE LIBER SEXTVS

PRAEFATIO.

Ca. i

p

ONTVS EVXINVS ANTEA AB
ihospitali feritate axenos appellatus
est: peculiari inuidia naturæ sine ullo
fine indulgentis auiditati maris. Et
ipse in europam asiamq; funditur Nō
fuerat satis oceano ambisse terras & partem earū au-
cta inanitate abstulisse. Non irrupisse fractis mōtibus:
calpeq; africæ auulsa multo maiora absorbuisset q̄ reli-
querit spatia. Non per hellespontum propontida infu-
disse: iterum terris deuoratis. a bosphoro quoq; in aliā
uastitatē pāditur nulla facietate: donec expatiāti lacus
amæoti rapinā sibi iūgāt. Inuitis hoc accidisse terris i
ditio sunt tot angustiae: atq; tā pua naturæ repugnātis
īterualla. ad hellespontū octingētorū lxxv. p. ad bospho-
ros duos: uel bubus meabili trāsitu. Vnde nomen ambo-
bus: & tāq; in dissotiatione germanitas cōcors. alituz
quippe cantus: canumq; latratus inuicē audiūtur: Vo-
cis etiā humanæ cōmertia inter duos orbes manēte col-
loquio: nisi cū idipsum auferunt uenti. Mēsura ponti a
bosphoro ad mæotū lacū quidē fecere xiiij. xxxviij. m. d.
p. Eratosthenes. c. minorem. agrippa chalcedōe ad pha-
sin. x. m. Inde bosphorū cimer: ū cclx. m. Nos interualla
generatim ponimus cōpta i nostro æuo: quādo etiā in
ipso ore cimerio pugnatū ē. Ergo a faucibus bosphori ē
amnis rhebas. quē aliqui rhesū dixerunt. Deinde psyllis

n iij

LIBER

Portus calpas. Sangaris fluvius ex inclytis. Oritur in phrygia. accipit uastros amnes: inter quos tembrogium & gallū. Et idem sangarius a plerisque dictus coralius. a quo incipiunt mariadini sinus: oppidūq; heraclea celece no flumini appositū. Abest a ponti ore miliarijs ducētis portus anconæ ueneno aconito dirus. Specus acherusia. Flumina pedopiles. callichorum sonātes. Oppidū Tium ab heraclea. xxxviii. mil. pas. Fluvius Bilæus.

Gens paphlagonū: & cappadocū.

Ca. ij.

Utra quæ gens est paphlagonia: quā pylæmeniam aliqui dixerunt: inclusam a tergo galatia. Oppidū mastya milesiorū. deinde cromna. Quo loco henetos adijcit. Nepos Cornelius. a quibus in italia ortus cognomies eorū uenetos credi postulat. Sesamū oppidū quod nunc amastris. Mons cytonus a Tio. lxxix. mil. pas. Oppida Cimolis stephane. Amnis parthenius. Promontoriū carābis uasto excursu abest a ponti hostio. cccxv. mil. p. uel ut alijs placuit. cccl. mil. Tantundem a cimerio: aut ut aliqui maluerunt. cccxij. M. d. Fuit & oppidum eorum nomine: & aliud inde armine nunc est colonia sinope pteria a cytoro. clxiii. flumen uaretum. Gens capadocum. Oppidum gaziura & gazæum. Annis. halys a radicibus tauri per cataonia cappadociāq; decurrens. Oppida gangre carissa inde. Amissum liberū a sinope. cxxx. mil. pas. Eiusdemq; nominis sinus tanti recessus: ut asiam peninsulā faciant: ducētis millibus pas. ut amplius: per cōtinentē ad issicū ciliciæ sinū. Quo in oī tractu p̄ditur tres tantū gentes græcas iure dici doricā. ionicā. æolicā. cæteras barbarorū esse. Amyso iunctū fuit oppidū eupatoria a Mithridate cōditū. Victo eo pōpeiopolis utrūq; appellatū est.

Cappadocia.

Ca. iij.

Appadocia intus habet coloniā Claudij Cæsaris archelaidem: quā p̄fluit halys. Oppida comana: quod farus: neocæsariā: qđ lycus amasiā: qđ iris. In regione hac gazacena in colopena a uero s̄bastiam & s̄abstopolin. Hæc parua: sed paria supra dictis. Reliqua sui parte habet melitā a Semiramide cōditam haud procul euphrate. Diacēstriam: tianā: castaliam: megalopolim: zelam. Et sub monte argæo mazacā quæ themiscyra: nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ p̄s p̄tenta armeniae maiori melitene uocatur: comagene cataonia: phrygiæ: garfauritis: sargaurasane cāmanene: galatiæ morimeni ubi disternat eos cappadox ānis a quo nomē traxere: ātea leucosyri dicti. A neocæsarea supradi cta minorē armeniā lycus amnis desternat. Est & ceramus intus clarus. In ora autē amyso oppidum & flumen chadisia: lycastum a quo themisyren regio. Iris flumen deferens lycū. Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarij & uictoria. C. Cæsaris. In ora amnis thermoodon ortus ad castellum. quod uocant phanoream: præterq; radices amazoni montis lapsus. Fuit oppidum eo nomine. & aliaquinq; phamizonium: themisyra: sortira: amasia: comara.

Chemistidæ regionis gentes

Ca. iij.

Vnc manteum: genētarum chalybum. Oppidum cotyrorum: Gentes tybareni: mossini notis signantes corpora. Gens macrocephali oppidum cerasus: portus cordulæ. Gentes bechires buzeri flumen melas. Gens macrones sydeni flumenque sydenum: quo alluitur oppidum polemonium ab amyso. cētum: xx milia passuum inde flumina iasonium: melan-

n iij

LIBER

thiuz: & ab amyso. lxxx. M. p. Pharnace oppidū: tripolis castellū & fluuius. Itē cocalia: & sine fluuiio linio: polis: & a pharnace. c. M. pas. Trapezus liberum uasto monte clausum. Vltra qđ gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. M. p. distans in ora autē trapezūta flumen est pysites. Vltra uero gens sannorū: heniochorum. Flumen absarū cū castello cognomine in faucibus a trapezunte. cxi. M. p. eius loci a tergo montiū hiberia est. In ora uero eniochi: ampreutela. Flumina a cāpseonyijs: nogrus: bathis: Gentes colchorū. Oppidū matiū. Flumen heracleū: & pmōtorin: eodē noīe. Clarissimūq; ponti phasis: oritur in moschis. Nauigatur quamlibet magnis nauigijs. xxxviij. M. d. p. Inde minoribus longo spatio pontibus. cxx. peruius. Oppida ī ripis habuit cōplura. Celeberrima Tyritacen: cygnū: & in faucibus phasin. Maxie autē inclaruit ea. xy. M. p. a mari: ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eū cōfluūt. Nūc habet suriū tm: & ipsum ab amne influente ibi cognominatū: usq; quo magnarū nauiū capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucū. In ora eius insulæ sine noīe. Abest absaro. lxxv. m. Inde aliud flumen charien. Gens salæ antiquis phthiropk. agi dicti & alafanni. Flumē cobū e caucaso per suanos fluens. Dein rhoā. Regio ecrete: amnes sigania: tersos: atelpos: chrysorrohas: gens absilæ castellū sebastopolis. A phaside. c. M. p. gens sannigarum: oppidum cygnus. Flumē & oppidū penius. Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi: & cæteri eodē tractu. Ca. y. vbi citur pōti regio colchica: in qua inga caucasi ad rhipheos mōtes torquentur: ut dictū est: altero latere in euxinum & mæotin de-

uexa: altero in caspiū: & hircanium mare. Reliqua lit-
 tora fere nationes tenent melāchlāni coraxi urbe col-
 chorū dioscoriade iuxta fluminum antemunta. Nūc de-
 ferta: quondam adeo clara: ut Timosthenes in eam. ccc.
 nationes: quæ dissimilibus linguis uterentur: descende-
 re prodiderit. Et postea a nostris. cxxx. interpretibus ne-
 gicia ibi gesta. Sunt qui cōditā ea ab Amphito & Tel-
 chio Castoris ac Pollucis aurigis putant: a quibus ortā
 eniochorū gentē ferā constat. A dioscoriade oppidū he-
 raclenz distat a sebastopoli. lxxx. M. p. achæi: mardī: cer-
 cetæ. Post eos ferri: cephilotomi. In intimo eo tractu
 pityus oppidum opulentissimum ab eniochis direptū
 est. A tergo eius epagerritæ sarmatarū populus in cau-
 casi ingis. Post quæ sauromatæ. Ad hos cōfugerat. Mys-
 tridates Claudio principe: narrauitq; thalos ijs esse cō-
 fines: qui ab oriente caspij maris fauces attingerent: sic
 cari eas æstu recedente. In ora aut iuxta cercetas flumē
 icarusā cū oppido hiero: & flumē ab heracleo. cxxxyi.
 M. Inde p̄mōtorū cronea: quo sup̄ciliū arduū tenent
 toretæ. Ciuitas sindica ab hiero. lxyij. M. d. p. flumē scēa
 ceriges.

Bosphorus cimericus: mæotis. Ca. vi.

Nde ad bosphori cimerij introitū. lxxxyij.

i M. d. p. Sed ipsius peninsulæ inter pontum

& mæotin lacum excurrentis non amplior
 lxxxyij. m. d. p. as. longitudo est. Latitudo nusquā intra
 duo iugera: eonem uocant. Ora ipsa bosphori utrinq;
 ex asia atq; europa curuatur i mæotin. Oppida in addi-
 tu bosphori primo hermonassa. Dein cæpe milesiorū.
 Mox stratoclia: & phanagoria: & pene desertum
 apaturos: ultimoq; in hostio cēmerium: quod antea cim-
 bricum uocabatur.

Gentes circa mæotin

Ca. vii.

L I B E R

i Nde mæotis lacus i europa dictus. A cimerio
 accolūt mæorici: ualli: serui: arrechii: zingipse
 sui. Dein: tanain: amnē gemino ore influentez
 incolūt iaxamate medorū (ut ferunt) soboles. Et ipsi in
 multa genera diuisi. Primo sauromatæ: gygnæi: icratu-
 menæ: unde amazonū conubia. Dein euazæ: cottæ: cizime-
 meni: messeniāi: costobocci: choatræ: cyzæ: dādari: thus-
 sagethæ: turcæ: usq; ad solitudines saxosis cōuallibus as-
 pas: ultra quas arrhiphæos q ad arrhiphæos pertinent
 mōtes. Tanain ipm scythæ scylin uocāt. Mæotin teme-
 rinda: qd significant matrem maris. Oppidū in tanais
 quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi ares. Deinde
 clazomenij & mæones. Postea panticapenses. Sunt qui
 circa mæotin ad ceraunicos mōtes altiores has tradunt
 gētes: a littore napoas: supraq; effedonas: colchis iūctos:
 ac mōtiū cacuminibus. Dein carmatas: oranos: antacis:
 mazacas: ascātios: acapeatas: agagāmatas: phicaros: rhi-
 mosolos: ascōmarchos. Et ad iuga caucasi: icatalas: madu-
 chos: ranos: āclacis: tydios: carastascos: asutiādas. Lago-
 um amnē ex mōtibus cathis: in quē defluit opharus: ubi
 gētes caucadas: opharitas. Amnē menocharū imituētis ex
 mōtibus scissu: Inter agdeos: carnadas: gardeos: accifos
 gabros: gregaros. Circaq; fōtē imitissī: imituos & apar-
 thenos: alij influxisse eo suitas: auchetas: satarneos: asan-
 patas. Ab his tanaitas: & nephonitas uiritim deletos.
 aliqui flumē ochariū labi p antecos: & sapeos tradūt.
 Tanain uero trāsisse sātareos: herticeos: spondolycos: sy-
 nhietas: amassos: issos: atacetos: tagoros: atonos: neri-
 pos agādeos: mādareos: saturcheos: spaleos.

Armenie due.

Ca. viij.

Eracta est interior ora: oēs q; accolæ. Nūc red-
 p dantur gentes in mediterraneo sinu: in quo

multo aliter ac ueteres proditurum me non eo inficiās
 anxīa pquisita cura rebus nuper in eo situ gestis a Do-
 mitio Corbulone regibusq; inde missis supplicibus aut
 regū liberis obsidibus. Ordinem aut a cappadociū gen-
 te. Lōgissime hęc ponticarum omnium introrsus rece-
 dens minore armeniā maioreq; & comagenē leno suo
 latere transit. Dextera uero omnes in asia dictas gentes
 plurimis superfusa populis: magnoq; impetu scandens
 ad ortum solis: & tauri iuga transit lycōniam: pysidi-
 am: ciliciam. Vadit super antiochiæ tractum usq; ad cy-
 resticam eius regionem: parte sua quæ uocatur cataonia.
 Contendit. Itaq; ibi longitudo asiæ. xij. l. M. p. efficit: la-
 titudo. d. c. M. xl. M.

Armenia maior.

Ca. ix.

Armenia aut maior incipit a pariedris mōti-
 bus: euphrate amne: ut dictum est: aufertur
 cappadociæ: & qua discedit euphrates me-
 sopotamiæ haud minus clara amne tigrī. V. trunq; fun-
 dit ipsa: & initium mesopotamiæ facit inter duos am-
 nes ituræ. Quod iter est ibi tenent arabes orei. Sic finē
 usq; in adiabēnem perfert. Ab ea trāsuerſi iugis inclu-
 ſa. Latitudinem in lena pandit ad cyrum amnem trās-
 uersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq;
 armeniam absaro amne in pontum defluente & parie-
 dris montibus: qui fundunt absarum: discreta ab illaco-
 rijs. Oritur in eniochijs montibus: quos alij coraxicos
 uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates septem
 millia passuum intervallo auctusq; amne musi & ipse
 (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspium ma-
 re. Oppida celebrantur in minore casara azanicopolis.
 In armenia maiore arsamote euphrati proximum.
 Tigri carathiocerta. In excelsis autem tigranocerte.

LIBER

Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudine; Aufidus quinquagies centena millia prodidit. Claudius Cæsar lōgitudinem ad sacusa ad cōfiniū casspij maris. xiiij. M. p. Latitudinem dimidium eius. A tigrāo certa adhiberiam diuiditur (quod certum est) in præfeturas: quas ij strategias uocant. Quas dā ex ijs uel singula regna quōdā barbaris nominibus. cxx. Claudūt eam ab oriēte mōtes: sed nō statim ceraunij: nec adiabene regio. Quod interest spatij sopheni tenent. Ab ijs inga æ raunia. Vltra adiabeni tenent. Per cōualles autē p̄ximi armenia sunt menobardi: & moscheni. Adiabenum tigris & mōtes tres. xij. M. p. cingunt: Ab leua eius regio medorū est: & p̄fectus casspij maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur: totumq; caucasiis montibus cingit. Horū incolæ per cōfiniū armenia nūc dicentur.

Albania hyberia.

Ca. x.

Lanitiem oēm a cyro usq; albanorū gēs tenet. p Mox hyberū discreta ab ijs amne aragone in cipro. e caucasiis mōtibus defluēte. Præualēt oppida albania cabalacha Hiberia harmastis iuxta flumē neoris. Regio thasia: & triare usq; ad partedoros mōtes. Vltra sunt colchicæ solitudines: quarum a latere ad ceraunios uersos armenochalybes habitāt. Et moscorū tractus ad hiberum amnem in cirum defluētem: & infra eos sacasani: & deinde macronas ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinētur. Rursus ab albania cōfinio tota montium fronte gentes siluorum fere: & infra lubienorum: mox diduti: & sodij.

Portæ caucasia.

Ca. xi.

B his sūt portæ caucasia magno errore a multis casspia dictæ. ingens naturæ opus & mōtibus interruptis repēte ubi fores obditæ fer-

ratis trabibus subter medias amne dyriodori fluente. Ci-
traq; in rupe castello: qd uocatur cumania: comunito ad
arcendis transitu gentes innumeras: ubi loci terrarum
orbe portis discluso: ex aduerso maxime armastis oppi-
di hiberu a portis caucasijs per montes gordygeos ualli-
Suani indomitæ gentes auri tm metalla fodiuunt. Ab ijs
ad potum usq; eniochoru plurima genera: mor achæo-
ru. Ita se habet terraru sinus e ylarissimis. Aliqui inter
potum & aspiu mare. ccclxxc. M. p. nō amplius inter
esse tradiderunt Cornelius Nepos. cl. M. tantis interim
angustijs infestatur asia. Claudius Cæsar a cimmerico
bosphoro ad aspium mare centum. l. Mil. prodidit eaq;
pfodere excogitasse Nicanorem Seleucum. quo tempore
ab Ptolomæo Ceraunio sit interfectus. A portis caucasi-
is ad pontum. cc. M. p. esse constat.

Insulæ in ponto.

Ca. xij.

Insulæ in ponto planetæ siue cyaneæ: siue sym-
plegades: deinde appollonia thynnias dicta
ut distingueretur ab ea quæ est in europa. Di-
stat a continente. p. M. Cingitur. iij. M. & cōtra phar-
naceam calcitin: quā græci ariā dixerūt sacrāq; Marti:
& in ea uolucres cum aduenis pugnassee pēnarum ictu.

Gentes in scythico oceano.

Ca. xij.

Vnc omnibus: quæ sunt interiora asiæ: dictis:
n rhipheos montes trāscendat animus: dextra
q; littora oceani incedat. Tribus hic e parti-
bus celi alluens asiam scythicus e septentrione: ab oriē-
te eous: a meridie indicus uocatur. Varieq; per sinus &
incolas in cōplura nomina diuiditur. Verum asiæ hæc
quoq; magna portio appositā septentrioni iniuria sy-
deris regentis uastas solitudines habet. Ab extremo aq;
lone ad initium orientis æstiu extra eos scytæ sunt. Vl

LIBER

tra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere: pluribus in europa dictos. Primum inde noscitur p̄mōtoriu celtice lytarmis. Fluius carambucis ubi lassata cum syderum uirhipheorum montium deficiunt iuga. Ibiq̄ arimpheos quosdam accepimus haud dissimilem hyperboreis gentem. Sedes illi nemora. Alimenta bacca. Capillus iuxta foeminis uirisq̄ in p̄bo existimatur. Ritus clementis. Itaq̄ sacros haberi narrant: inuiolatosque esse etiam feris accolarum populis. Nec ipsos modo: sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam scythe cimerij: cisiāthi. georgi. & amazonum hēs. Hæc usq̄ ad cassium & hircanium mare. Namq̄ id erumpit scythico oceano in aduersa asiæ pluribus nominibus accolarum appellatu: celeberrimis duobus cassio & hircano. Non minus hoc esse q̄ pontum euxinum Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensuram ab exortu ad meridiem per cadusiæ & albania oram quingens quadringenta stadia: inde per aratiaticos: amarbos: hyrcanos ad ostium zoni fluminis quater octingenta stadia. Ab eo & ostiū laxatisq̄ mille quadraginta. Quæ summa efficit quindecies septuagintaquinq̄ milia passuum. Artemidorus hinc detrabit. uigintiquinq̄ milia passuum. Agrippa cassium mare gentesq̄: quæ circa sūt & cum ijs armeniam disteminans ab oriente oceano serico: & ab occidēte caucasi iugis: a meridie tauri: a septentriōe oceano scythico patere qua cognitum est quatuorcentum xc. mil. passuum. in lōgitudinem. ccxc. mil. in latitudinem prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum a freto. xxv. mil. pas. tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in lōgitudinem spatio sis. At ubi cœpit in latitudine p̄adi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore discedens sci-

tici arcus: ut auctor est. M. V. arro similitudine. Primus
 finis appellatur scythicus: utrunq; enim accolunt scy-
 thæ: & per angustias inter se cōmeāt. Hinc nomades:
 & sauromatæ multis nominibus: illinc ab 30æ nō pau-
 cioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum factum
 tenent udini: scytharum populus. Deinde per orā olba-
 ni (ut ferūt) ab iasone orti. Ante quos mare quod est: al-
 banum nominatur. Hæc gens superfusa mōtibus caucasi-
 is ad c yrum amnem armenia confinium: atq; hyberia
 descendit: ut dictum est. Super maritima eius udinorū
 q; gente sarmatæ: ut idorsi: arotres præendūtur. Quo-
 rum a tergo indicate iā amazones: sauromatides. Flumi-
 na per albaniā decurrunt in mare cassios & albanos.
 Deinde cābyses: in caucasis ortus mōtibus: mox crys i
 coraxicis ut diximus. O rā omnem a caucaso præaltis ru-
 pibus in accesso patere. ccccxv. pas. auctor est agrippa.
 A cyroaspīū mare uocari incipit: accollūt casspij. Corri-
 gendus est error in hoc loco multorum: & eorum etiā:
 qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nā
 q; ij casspias appellauere portas hyberia: quas caucasias
 diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomē
 inscriptū habent. Et neronis principis cōminatio ad ca-
 spias portas tendere dicebatur: cum peteret illas: quæ p
 hiberiam in sarmatas tendunt. uix ullo propter apposi-
 tos montes aditu ad casspium mare sunt alia casspijs gen-
 tibus iunctæ: quod dignosci non potest: nisi in comi-
 tatu rerum alexandri magni. Nanq; persarum regna:
 quæ nunc parthorum; intelligamus: inter duo maria per-
 sicum & hyrcanum caucasis ingijs attolluntur utrinq;
 per deuexa laterum. armenia maiori a frontis parte:
 quæ uergit in cōmagenem sopenæ: ut diximus copula-
 tur: eiq; adiabene assyriorum initium. Cuius pars est

LIBER

arbelitis: ubi Darium Alexander debellauit: proxima si-
ria. Totam eam macedones mygdoniam cognominave-
runt a similitudine. Oppida Alexandria: item anthio-
chia quam nysibin uocant. Abest ab artaxatis. dccl. mil-
pass. Fuit et ninus imposita tigri ad solis occasum as-
pectans quondam clarissima. Reliqua uero fronte qua
tendit ad caspium mare atrapatenæ: ab armenia opene
regione discreta araxe. Oppidum eius gaze ab artaxatis
quadraginta quinquaginta mil. pass. Totidem ab ecba-
thanis medorum. quorum pars sunt atrapateni.

Media: caspiæ portæ: caucasiæ.

Ca. xiiij.

ebatana caput mediæ est. Seleucus rex condi-
dit. R. Seledia magna dccl. mil. pass. a portis
uero caspijs. xx. mil. Reliqua medorum oppi-

da phausia: et aganua: apamea: raphane cognomina-
ta. Causa portarum nominis eadem quæ supra: interrup-
tis angusto transitu iugis: ita ut uix singula: meent plau-
stra: longitudine viij. mil. pass. toto opere manufacto.
Dextra leuaq; ambustis similes impendēt scopuli sitiē-
te tractu per xxxviij. mi. pa. Angustias impedit corrina-
tus salis e cautibus liquor: atq; eadem emissus. Præte-
rea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non
sinit.

Gentes circa hyrcanum mare Ca. xy

Diabenis connectuntur carduci quondam dic-
ti: nunc gordiani præfluente tigri: haspra ti-
tæ: paredoni appellati: qui tenent caspias por-
tas. Iis a latere occurrunt altero deserta parthiæ et cy-
thenis iuga. Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs
qui uocatur choara. Due urbes ibi parthorum appositæ
quondam medis calliope: et alia in rupe issatis quon-
dam. Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a
portis. cxxxiiij. millia passuum. Ita parthorum quoq;

regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit p-
tinus caspica ad littora usq;: quæ nomē portis & mari
dedit. Lena montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum
amnem produntur. ccxx. mil. pas. Ab eodem amne si sub
eat ad portas. d. cc. mil. pas. Nunc em̄ deinde cardinē
Alexandri Magni itinera fecere. Ab ijs portis ad indiae
principium stadia. xv. d. c. lxxx. mil. pcedendo ad ba-
etra oppidum: quod appellant zaria spa. milies tria mil-
lia. dcc. p. Inde ad iaxartem amnem. v. mil.

Item alie gentes.

Ca. xvi.

Caspjjs ad oriētē uersus regio ē zapanortene
dicta & in ea fertilitatis inclytæ locus da-
reii mōs: gētes tapyri: anariaci: a stori hyrca-
nia quorū littoribus idē mater hyrcaniū uocari incipit
a flumie sideri. Citra id amnes maziris: strator: oia ex
caucaso. seqtur regio margiane apricitatis iclytæ: sola
in eo tractu uitifera. Vndiq; inclusa montibus amoenis
ambitu stadiorum mille quingentorū: difficilis additu
ppter harenosas solitudines per. cxx. mil. pas. & ipa
contra parthium tractum sita. In qua Alexander Ale-
xandriam cōdiderat: qua diruta a barbaris. Antiochus
Seleuci filius eodem loco restituit seleuciā. Nam inter-
fluēte margo qui corrinatur in zotale. Is maulerat illā
Antiochiā appellauere. Vrbis amplitudo circuitu. lxx.
stadijs in hanc Oredes romanos crassana clade captos
deduxit. Ab huius excelsi per iuga caucasi protenditur
ad bactros usq; gēs mardorū fera sui iuris. Ab eo tractu
gētes ochani: chomariberdigei: pharmacotrophi: boma-
rei: coamani: marucæi: mardrieni: iati. Flumia mandrū
cridinum. Vltraq; chorasmi: gandari: atasini: parica-
ni: sarangæ: parrhasini: martiani: nasotiani: aorsi: gæle
quos greci cadusios appellauere: matiani. Oppidum he

LIBER

raclea ab Alexandro conditum: quod deinde subuersum
ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbites:
quorum medios fines secat oxus amnis ortus in lacu oaxo
Syrmatae: oxij: heniochij: tagae: batheni: saraparae bactri
quorum oppidum zariapes quod postea bactrum a flumine ap=
pellatum est. Gens haec optinet aduersa montis paropa=
mysij: et aduersus fontes indi. includitur flumie ocho.
Vltra sogdiani: oppidum panda: et in ultimis eorum fini=
bus Alexandria ab Alexandro magno conditum oppidum.
Aræ ibi sunt ab Hercule et Libero patre constitutæ
Itē Cyro et Semiramide atque Alexandro. Finis omnium
eorum ductus ab illa parte terrarum: includente flumine
ixartae: quod scythae silyn uocant. Alexander militesque eius
tanain putauere esse. Transcendit eum amnem Dæmoda=
mas Seleuci et Antiochi regum dux: quem maxime sequimur
in ijs: arasque Appollini dydimeo statuit.

Scytarum gentes.

Ca. xvij.

Ultra sunt scytarum populi. Persae illos sacas
u uniuersos appellauere a proxima gente. Anti=
qui arameos. Scythae ipsi persas chorfaros:
et caucasum montem graucasum: hoc est nunc candi=
dum. Multitudo populorum innumera: et quae cum
parthis ex aequo degat: Celeberrimi eorum sacae: massa
getae: dehae: essedones: ariacae: rhymnici: perstithomoti:
histi: edones: camae: camacae: eucharatae: corieri: antariani
pialae: arimaspi: antea cacidiri: cassae: oeteci. Ibi napei
interisse dicuntur et appellae. Nobili apud eos flumina
madragreu: et caspasum. Nec in alia parte maiorem au=
ctorum incostantiam credo propter innumeras uagasque gen=
tes. Haustum ipsius maris dulce esse: et Alexander ma=
gnus perdidit: et M. Var. tale prelatum Pompeio iuxta
res gerenti mithridatico bello magnitudine haud du=

bie influentiū amniū victo sale. Adijcit idē pompeī dū
 itū exploratum in bactos. vij. diebus ex india perueniri
 ad icarum flumen: qđ in oxuni influat. Et ex eo per ca
 spiū in cyrum subuectos. Et quinq; non amplius diebus
 terreno itinere ad phasin in pontū indicas posse deuehi
 merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una naxie
 tazata. A caspio mari scythicoq; oceano. In eam cursus
 inflectitur ad orientē cōuersa littorū fronte. Inhabita
 bilis eius prima pars a scythico promontorio ob nives
 Proxima inculta sæuitia gentiū antropophagi scythæ
 insident humanis corpibus uescentes. Ideoq; iuxta uā
 stæ solitudines: ferarūq; multitudo haud dissimilē ho
 minum imanitatē obsidens. Iterū deinde scythæ: iterū
 q; deserta cū belluis usq; ad iugū incūbens mari: qđ uo
 cant abin. Nec ante dimidiā ferme longitudinem eius
 oræ: quæ spectat æstiuū orientē inhabitatur illa regio.
 Primi sunt hominū qui noscātur: seres lanitio siluarum
 nobilis: perfusam aqua depectētes frondiū caniciē. Vn
 de geminus fœminis nostris labor dedordiendi fila: rur
 sumq; texenti tam multiplici opere tam longinquo or
 be petitur ut in publico matrona transluceat. Seres mi
 tes quidē: sed & ipsis ferit persimiles. Cælū reliquorū
 mortaliū fugiūt: cum cōmertia expetāt. Primū eorū no
 scitur flumē psitaras: p̄ximū carabi: tertiū lanos: a quo
 p̄montoriū: chryse sinus: cyrnaba flumen atanos sinus.
 Et gens hominū attacorū aptricis ab omni noxio affla
 tu seclusa collibus: eadē qua hyperborei degunt tēperie.
 De ijs priuatim concludit uolumen Amometus: sicut
 Ecathens de hyperboreis. Ab athacoris gētes hūani &
 tyocari: & iā idorū casyri itrorus ad scythas uersi hūa
 nis corpibus uescūtur. Nonades quoq; idie uagātur. Sūt
 q ab aqllōe cōtigi ab ip̄is: & cyconas dixere & brysa

LIBER.

nos. Sed inde (ut plane consentiunt oēs) emodi montes
 assurgunt. Indorūq; gentes incipit non eo tantū mari
 adiacēs: uerū & a meridiano qđ indicū appellauimus:
 queq; pars orienti aduersa recto pretenditur spatio ad
 flexū & iniciū indici maris. xvij. l. xxv. m. p. collit. De
 inde qđ flectitur in meridiē. xxiiij. lxxv. mil. p. ut. Erato-
 sthenes tradit usq; ad indū: qui est ab occidēte finis in-
 diæ. Cōplures aut totā ipius longitudinē. xl. dierū nos-
 trumq; uelifico nauū cursu determinare. Et a septem-
 trione ad meridiē. xxvij. l. mil. p. Agrippa longitudinis
 xxxiiij. mil. latitudinis. xxij. mil. prodidit. Possidonius
 ab æstiuo solis ortu ad hyberū exortū metatus est. Eam
 aduersam galliæ statuens: quam ab occidente æstiuo ad
 occidentē hybernū metabatur totā a fauonio. Itaq; ob-
 uersam eius uenti afflatu iuuari indic: salubremq; fieri
 haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies. Alij
 syderū ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media
 inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero brumali
 Lenēs ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes in-
 numerabiles: si quis omnes persequi uelit. Etenim pas-
 tesacta est non modo Alexandri magni armis: regūq;
 qui ei successere: circūuectis etiā in hyrcanū mare &
 caspiū Seleuco & antiocho: præfectoq; classis eorum
 Patrocle. uerū & alijs auctoribus græcis: qđ cū regibus i-
 dicis morati sunt: sicut Megasthenes & dionysius a
 Philadelpho missus est ea causa uires quoq; gentiū pro-
 didere. Non tamem deest diligentiae locus: adeo diuersa
 & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites
 in eo tractu indiæ quē subigerant: scripserūt quinq; mil-
 lia oppidorū fuisse: nullū cominus gentiū. ix. Indiamq;
 tertiam partē esse terrarū omnium: multitudinem gen-
 tium innumeram probabili sane ratione. Indi enim p

pe gentiū soli: nunq̄ emigrare finibus suis. coliguntur a Libero patre ad Alexādrū magnū reges eorū. cliij. ānis. vi. M. cccij. adiūciūt. Et mēses tres. animū mira uastitas. Proditur Alex. magnū nullo die minus sta sexcēta nauigasse in indo: nec potuisse añ mēses qnq; enauigare adiectis paucis diebus. Et tamē minorē gange esse constat. Seneca etiam apud nos. Megasthenes tentata indiæ cōmentatione. lx. annos eius p̄didit. Gentes duodecingiti centūq; Par labor sit mōtes enumerare. Iungūtur inter se imaus: hemodus: paropamysus: caucasus p. a. R. a. qbus tota decurrit in planitiē immensam. Et ægypto similē. Verū ut terrena demonstratio intelligatur. Alexādrī magni uestigijs īfistamus. Diognetus. Et Beton itinerum eius mensores scripsere a portis caspijs hecatonphilon parthorū quot diximus millia esse. Inde alexandriā arion: quā urbē is rex cōdidit. d. lxxv. m. Inde ad p̄phthasiā drangarū. cxcix. m. ad arachosiorū oppidū. d. xv. mil. Inde ortopanū. ccl. mil. Inde alexandri oppidum. l. mil. in quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hanc urbē sub ip̄o caucaso esse positam. Ab ea ad flumen chepta: Et oppidum indorum pencolaitin. ccxxvij. mil. Inde ad flumē indum. Et oppidum taxilla. lx. mil. ad hydaspen fluiū clarum. cxx. mil. ad hypspasin non ignorabiliore. lxix. cccxc. Mil. qui fuit Alexandri itinerum terminus: exuperato tamen amnisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoq; regis ip̄ius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt: ad hesidrū. clxyij. m. iomanē amnē tantundem. Exemplaria aliqua adiūciunt. y. mil. pass. inde ad gangem. cxij. mil. ad rhodapham. cxix. Mil. alij. ccc. mil. xxy. m. in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidū. clxvij. d. alij. cclxy. Mil. inde ad confluentem ioma-

o iij

LIBER

nis amnis & gangis. dc. xxv. mil. Pleriq; adiiciūt. xiiij. mil. ad oppidūq; balybotra. ccccxxv. Ad hostium gāgis dc. xxxviij. mil. d. gentes quas memorare non pigeat: a montibus he modis: quorum p̄montoriū imaus uocatur: incolarū lingua ninosum significante: isarri: cosyri: izgi: & periuga chisotosagi: multarūq; gentiū cognomen bracmanæ. quorū macco calingæ flumina pumas & cainas: quod in gangem influit ambo nauigabilia. Gentes calingæ proximæ mari: & supra mandæi: mali: quorum mōs mallus tractusq; eius finis ganges.

Fluius ganges.

Ca. xviij.

Vnc alij in certis fontibus ut nillum: rigantē h q; uicina eodem modo: alij in scythicis montibus nasci dixerūt. Influerē in eum. xix. amnes. Ex ijs nauigabiles præter iam dictos Canuchā uamam: erranoboā cosoagum soan. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis errumpere: deiectūq; per scopulosa & abruta: ubi primū molles planities contingat in quodā lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimum. viij. mil. pas. latitudine: ubi modicum stadiorū c. Altitudine nūq; minore. pa. xx.

Gentes indiæ.

Ca. xix.

Ouissimæ gentes gandaridum: calingarum. n Regio partalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditū equites mille: elephanti. d. cc. in procinctu bellorum excubant. Namq; uita mitioribus populis indorum multi partita degitur. Alij tellurē exercent. Militiam alij capeffunt: merces alij suas euehunt: res extremas inuehunt: res publicas optimi ditissimiq; temperant. Iudicia redunt. Regibus assident. Quintum genus celebratæ illic & prope in religionem uersæ sapientiæ deditum: uolūtaria semper morte uitā accenso

prius rogo finit. V num super hoc est semiferum: ac ple-
 num laboris immensi: a quo supradicta continentur ue-
 nandi elephantes domandi. Iis arant. iis inuehunt. Hæc
 maxime nouere pecuaria. His dimicant: militantq; pro
 finibus. Delectum in bellua uires & ætas: atq; magni-
 tudo faciunt. Insula in gange est magnæ amplitudinis
 gentem continens unam modo galicam nomine. Vltra
 siti sunt modubæ: molindæ Vbere cum oppido eiusdem
 nominis magnifico modroesi: præti: calissæ: sasuri: phas-
 sulæ: colubæ: ori: ulæ: abali: taluctæ. Rex eorum peditum
 quinquaginta milia equitum quattuor milia elephan-
 torum quattuorcentum in armis habet. V alidior dein-
 de gens andaræ plurimis uicis. trigentis oppidis: quæ
 muris turribusq; muniuntur. Regi præbet peditū cen-
 tum milibus equitum duo milia elephantos mille. Ferti-
 lissimi sunt auri: daradæ setæ uero argenti. Sed omnium
 in india prope: non modo in hoc tractu potentiam cla-
 ritatemq; antecedunt prasi amplissima urbe ditissima
 q; palybotra. Vnde quidam ipsam gentem palybotros
 uocant: imo uero tractum uniuersum a gange. Regi eo-
 rum peditum sexcenta milia equitum: triginta mil. ele-
 phantorum. ix. mil. per omnes dies stipendiantur. Vn-
 de coniectatio ingens opum est: Ab iis in interiore situ
 monedes & suari: quorum mons maleus. i quo umbræ
 ad septemtrionem cadunt hyeme: æstate in austrum p
 senos menses. Septemtriones eo in tractu semel in anno
 apparere nisi xv. diebus. Beton auctor est. Hoc idem plu-
 ribus locis india fieri Mehaesthes. Austrinum polum
 indri dramasa uocant. Amnis iomanes per gangem &
 palyboros decurrit. Inter oppida methora & cyriso-
 borca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole po-
 puli iam quidem infecti: nondum tamen æthiopum

LIBER

modo exusti: quātum ad indum accedunt: tātum colo-
re praeferunt sydus. Indus statim a praesiorum gente:
quorum in montanis pygmaei traduntur. artemidorus
inter duos amnes. xxi. M. p. interesse tradit.

Indus fluvius.

Ca. xx.

i Indus sandus ab icolis appellatus in iugo cau-
asi mōtis: qd uocatur paropanysus aduersus
solis ortū effusus. Et ipse undeviginti recipit
ānes. Sed clarissimos hydaspen quattuor alios afferentē
cātabrā tres. Per se uero nauigabiles acesinū Et hypa-
sin quadā tū aquarū modestia nusq̄ latior. l. sta. aut alti-
or. xy. pass. amplissimā insulā efficiēs. quae prāsianae no-
minatur. Et aliā minorē quae patale. Ipse per. xij. xl. p.
paucissimis auctorib' nauigatus. Et quodā solis comi-
tatu i occasum uersus oceano infunditur. Mēsurā in ora
ad eū ponā. ut inuenio generatim: q̄q̄ iter se nullae con-
gruat. ab ostio gāgis ad p̄mōtoriū caligō Et oppidū
dādāgula. dccxx. M. p. ad tropina. xij. M. xxy. ad peri-
mulae p̄mōtoriū. ubi est celeberrimū indiae emporium
dccl. ad oppidū in insula q̄ supra diximus patalā. dcxx.
M. p. Gētes mōtanāe inter eū Et iomanē. cefi. cetriboni
siluestres. Deinde megallae. quorum regi quingenti ele-
phāti. peditū Et eqtū numerus incertus. Chrysei. para-
sangae. a sangi tigris fera scatētes. armāt peditū. xxx. m.
elephātos. ccc. eqtes. dccc. Hos icludit indus mōtiū corōa
circūdatus. Et solitudinibus. dcxx. M. Infra solitudi-
nes dari. surae. Iterūq; solitudines p. clxx. M. p. plerun-
q; harenis abientibus haud alio mō q̄ insulas mari. in-
deserta haec maltecorae. singae. marohae. rarūgae. morūtes.
Et masuae. pāgūgae. ialij. Hi montium q̄ ppetuo tractu
oceani orā tenēt. incolae liberi Et regū expertes multis
urbibus mōtāos obtinent coles. Nareae deinde quos clau-

ait mōs altissimus indicorum capitalia. Huius incolæ
 alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. ab ijs
 oraturæ. Quorum regi elephāti quidem. x. M. Sed am-
 ple vires peditū. Varetatæ q̄ sub rege elephātos nō alūt
 fiducia equitum peditumq; O dōboeræ: salabastræ: ho-
 ratæ urbe pulchra fossis palustribus munita: per quas
 crocodili humani corporis avidissimi aditum nisi pōte nō
 dāt. Et aliud apud illos laudatur oppidū: automela im-
 positū littori quinq; ānium in unū cōfluēte cōcursu: em-
 porio nobili. Regi eorū elephātos. M. dc. peditum. cl. m.
 equitum quinq; M. Pauperior charmarum rex: elephā-
 tos. lx. paruasq; reliquas vires habet. Ab ijs ingens pan-
 de sola indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus
 eius genitam ferunt: ob idq; gratiorem: regno donatam
 præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant. ccc.
 oppidis: peditū. cl. M. elephantis quingentis. Post hāc
 trecentarum urbium syrieni: derangæ: posingæ: buzæ: go-
 giarei: umbræ: nereæ: brancoſi: nobundæ: cocondæ: nesei:
 pedatritæ: salobriasæ: olostræ: patalam insulam attingē-
 tes: a cuius extremo littore ad cassias portas. xvij. xxv.
 mil. produntur. Hinc deinde accoliunt indum aduersus
 eos euidenti demonstratione amatæ: bolingæ: gallitalu-
 tæ: dimuri: megari: ordabæ: mesæ: ab hisuri: syleni. Mox
 deserta in. ccl. M. p. Quibus exuperatis organagæ: aba-
 ortæ: sibaræ: suertæ: & ab ijs solitudines prioribus pa-
 res. Dein sorophages: sargæ: baragomata: umbritæq;
 quorum. xij. nationes: singulisq; binæ: urbes. Aseni triūz
 urbium incolæ. Caput eorū buccphala Alexandri regis
 equo: cui fuerat hoc nomen: ibi sepulto cōditum. Muta-
 ni super hos caucaso subiecti. Soleadæ: sondræ: transgres-
 sisq; indum: & cum eo decurrentibus samarabiæ: sam-
 bracēi: brisabritæ: orsiandi: xeni: taxillæ cum urbe cele-

LIBER

tri. Iā in plana demisso tractu cui uniuerso nomē amā
dræ. Populi quattuor peucolaitæ: ar sagalitæ: geretæ: asoi
Et enim pleriq; ab occidente non indo amne determi-
nant: sed adiūciunt quattuor satrapias gedrosos: aracho-
tas: arios: paropamissadas.

Arij & iunctæ gentes.

Ca. xxi.

u Ltimo fine cophete fluuiio: quæ omnia ariorū
esse alijs placet. Nec non & nysam urbē ple-
riq; indiæ ascribunt: montemq; merum Libe-
ro patri sacrum. Vnde origo fabulæ Iouis fœminæ edi-
tum. Item aspagonas gentem uitis: & lauri: & buxi:
pomorūq; omniū in græcia nascentium fertilem. Quæ
memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ:
ac genere frugum: arborūq;: aut ferarum: ac uolucrum:
& aliorum animalīū traduntur: suis quæq; locis in re-
liqua parte operis cōmemorabuntur. Quattuor uero sa-
trapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinante
animo. Sed ante sunt aliæ patalæ q̄ significauimus in
ipsis faucibus indi triquetra figura. cxxx. M. p. latitudi-
ne. Extra ostium indi chrysæ & argiræ fertiles metal-
lis: ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argen-
tumq; ijs solū esse haud facile crediderim. Ab ijs. xx. M.
p. croale. Ab ea. xij. M. p. bibaga ostreis & cōchylis re-
ferta. Deinde toralliba. ix. m. p. a supradicta multæq;
ignobiles.

Taprobanæ insula.

Ca. xxij.

t Aprobanem alterū orbem terrarū esse diu exi-
stimatū est antichthomum appellatōne. Vt
liqueret insulam esse Alexandri magni atas-
resq; p̄stitere. Onesicritus classis eius p̄fectus elephan-
tos ibi maiores bellicosioresq; q̄ in idia gignis scripsit.
Megasthenes flumine diuidi: incolasq; palæogones ap-

pellari: auri margaritarumq; grandium fertiliores q̄
indos. Eratosthenes & mensuram p̄didit lōgitudinis
vij. m. stadii latitudinis. v. m. nec urbes esse: sed uicos se
ptingentos. Incipit ab eo mari inter ortum occasum
q; solis india p̄tenta: & quondam credita. xx. dierum
navigatione a prasiana gente distare: mox quia papy
raceis nauibus armamentisq; nili peteretur ad nostra
rum nauium cursus. vij. dierum intervallo saxato. Ma
re interest uadosum: senis nō amplius altitudinis passi
bus: sed certis canalibus adeo profundum. ut nullae an
chorae sidant: ob id nauibus utrinq; prorae ne per angu
stias aluei circumagi sit necesse: Syderum in nauigando
nulla observatio. Septentrio non cernitur. Sed uolu
cres secum uehunt: emittentes sypius: meatumq; earum
terras petentium comitantur. Nec plusquam ternis mē
sibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maxime cen
tum dies tunc illo mari hyberno. Haecenus a priscis me
morata. Nobis diligentior notitia. Claudij principatu
contingit. Legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit
hoc modo: Annici Plocamij qui maris rubri uestigal a
fisco redemerat libertus circa arabiam nauigans aquilo
nibus raptus praefer carmaniam quintodecimo die hip
puros portum eius inuectus hospitali regis: clēmentia
sex mensum tempore imbutus alloquio percontati po
stea enarrauit romanos: & Caesarem mirum in mo
dum in auditis iusticia: ille suspexit: q; pares pondere
denarij essent in captiua pecunia: cum diuersae imagines
indicarent a pluribus factos: Et hoc maxime sollicita
tus ad amicitiam: legatos quattuor misit principe eo
rum Rhachia. Ex ijs cognituz. d. esse oppida: portum
contra meridiem appositum oppido palestimundo om
nium ibi clarissimo: ac regia. cc. pass. Lebis stagnum in

LIBER

tus megisba. ccclxxv. M. p. ambitu in insulas pabuli tantum
 fertiles complexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesti-
 num iuxta oppidum eiusdem nominis influentem
 in portum tribus alueis. v. stadiorum arctissimo. xv. am-
 plissimo. Alterum ad septentrionem indiāq; uersus cyda-
 ra nomine. Proximum esse indiæ promontorium: quod
 uocatur colaicum quatrivari navigatione: medio in cur-
 su solis insula incurrente. Mare id colore peruiridi: præ-
 terea fruticosum arboribus iugas earum gubernaculis
 deterrentibus. Septentriones uergiliaq; apud nos uelu-
 ti in nouo cælo mirabatur. Lunā quidem apud ipsos non
 nisi ab octaua ad. xv. supra terrā aspici fatentes. Cano-
 pum lucere noctibus sydus ingens & clarū. Sed maxime
 mirum ijs erat umbras suas in nostrum cælum cadere non
 in suum: solemq; a leua oriri & in dextra occidere po-
 tuiſſe diuerso. Idem narrare latus insulæ quod præ-
 tenderet indiæ. x. mil. stadiorum esse ab oriente hyber-
 no ultra montes emodos. Seras quoq; ab ipsis aspici: no-
 tos etiā cōmercio patrē mabaciæ cōmeasse eo aduenis
 ibi feras occurſare. Ipsos uero excedere hominū magni-
 tudinē rutulis comis: cæruleis oculis: oris sono truci nul-
 li cōmercio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negocia-
 tores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uena-
 lia tolli ab ijs si placeat permutatio: non aliter odio tri-
 stiore luxuriæ q̄ si perducta mens illuc usq; cogitet qd
 & quod petatur: & quare. Sed neaprobana quidem
 quis extra orbem a natura relegata nostris uitijs caret:
 aurū argentūq; & ibi in præcio. Marmor testudinis si-
 mile: Gemmæ margaritæq; in honore multo præstatio-
 res. Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorū opes maio-
 res esse dicebant: sed apud nos opulentia maioreꝝ usq;
 Serum nemini. Ne in diem aut interdum somnum. Aedi-

ficia modice ab humo extantia. Annonā nunq̄ augeri.
 Non fora lites ne esse. Coli Herculem. Eligi regem a po-
 pulo senecta clementiaq; liberos nō habentem. Et si po-
 stea gignat abdicari: ne fiat hereditarium regnum. Re-
 ctiores ei a populo. xxx. dari: nec nisi plurium sententia
 quenq; capite damnari: sic quoq; appellationem esse ad
 populum. lxx. iudices dari: si liberent i reum: amplius.
 xxx. ijs nullaz esse dignationem: grauissimo probro. Re-
 gi cultum. Liberi patris: cæteris arabum. Regem siquid
 delinquat: morte mulctari nullo interimente: sed aduer-
 santibus cunctis: & cōmercia etiā sermonis negātibus.
 Festa uenatione absumi. Gratissimam eā tigribus ele-
 phantisq; cōstare. Agros diligenter coli. Pomis abunda-
 re. Esse & in piscatu uoluptatē: testudinū maxime: qua-
 rū superficie familias habitātium cōtegi tāta reperiri
 magnitudine. Vitā hominum centum annis modicam.
 Hæc comperta de taprobane. Quattuor satapriæ: quas i
 hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ: dariti: carmania.

Ca. xxij.

Proximis indo gentibus mōtana capissenæ ha-
 bent capissam urbem: quaz diruit Cyrus. Ara-
 chosia cum oppido & flumine eiusdē nomi-
 nis: qd̄ quidā Copen dixere a Semiramide conditum.
 Amnis hermādis pfluens per abestem arachosiorum.
 Proximos ijs a meridie ad partem arachatarum faciūt
 gedrosos: & a septentrione popamissidas. Cartana op-
 pidum sub caucaso: qd̄ possea cecrogonis dictum. Hæc re-
 gio est ex aduerso bactrianorum. Deinde eius oppidum
 Alexandria a conditore dictum. Syndraci: daugalæ: pa-
 rapiænæ: cantaces: magi. Ad caucāsum cadusi oppidum:
 ab alexandro conditum. Infra hæc omnia ora arabin-
 do. Ariana regio ambusta feruoribus: desertisq; circun-

LIBER

data. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluvios tōderon & arosapē. Oppidum artacna: arius amnis: qui p̄fluit alexandriam ab alerandro conditam. Patet oppidū stadia. xxx. multoq; pulchrius (sicut Atracinus tradit) artacabāe. Itē ab Antiocho munitū stadia. l. Deīde doris gens. Amnes phar-nacotis: oppradus: prophthasia. Oppidum zarasparum drāgæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida pencolais: lymphorta: methoricum: deserta. Amnis menain. Auguttirigens. Flumen boru. Gensurbi flumen nauigabile ponamus pandorum finibus. Item aberon soraru; ostio portuosus. Oppidum condigrāma. Flumen cophes: influunt in nauigabilia saddarus: parosopus: sodimus. Ariane partem esse dararin aliqui uolunt. mensuramq; produnt utriusq; longitudine. xix. l. milium passuum. latitudine dimidio minorem q̄ indiæ. Alij gedrusos & syros posuere per. clxxxiiij. mil. pass. mox ichthiophagos. Oritas propria non indorum lingua loquentes per. cc. mil. pass. inde posuere arbiorum gentem per. cc. mil. p. Ichthiophagos omnes Alexander uetuit piscibus uiuere. Vltra deserta. Deīde carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusquam hæc generatim persequamur: indicare conuenit quæ prodit Onescritus classe alexandri circū uectus in mediterranea persidis: & indiæ narrata proximè a iuba. Deinde eam nauigatōnem: quæ his ānis cōpta seruatur hodie. Onescriti & Nearchi nauigatio: nec nomina habet mansionum nec spatia. Primusq; xylenopolis ab Alexandro condita: unde cœperunt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit: nō satis explanatur. Hæc tamen digna memoratu prodūtur. Ab ijs oppidum a Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen nabrum nauium apax contra insulam distans. lxx. sta-

dijs. Alexandria condita a Leonato iussu Alexandri in
 finibus gentis. Argemius portus salubris. Flumen tube-
 rum nauigabile: circa quod parere. Deinde icthiophagi
 tam longo tractu: ut. xx. dierū spatio prænauigauerint
 insulam: quæ solis appellatur: & eadez cubile nympha-
 rum rubens: in qua nullum non animal absumitur icer-
 tis causis. Origens: Flumen carmaniae hytanis portuo-
 sum & auro fertile. Ab eo primum septentriones appa-
 ruisse adnotauere. Arcturus nec omnibus cerni noctibus
 nec totis unq̃. Achemenide usq; illo tenuisse. Aeris &
 ferri metalla & arsenici ac minij exerceri. Inde pro-
 montorium carmaniae est. Ex quo in aduerso ora ad gē-
 tem arabiae macas traiectus distat: l. Mil. p. insulae tres:
 quarum organa tantum habitatur a cosa a continenti
 xxv. Mil. passuum insulae quattuor intimo in sinu ante
 persida. Circa has hidri marini uicenum cubitorum
 adnatantes terruere classem: insula acrotadus: item
 gaurata: in quibus chiana gens. Flumen hyperis
 in medio sinu persico onerariarum nauium capax.
 Flumen sitiogagus: quo pasargadas septimo die na-
 uigatur. Flumen nauigabile phirstimus. Insula si-
 ne nomine. Flumen grauius modicarum nauium ca-
 pax per susianem fluit. Dexterâ eius accolunt de-
 ximontani: qui bitumen perficiunt. Flumen Oroa-
 tis ostio difficili nisi perintis. Insulae duae paruae in-
 de uadosa nauigatio, palustri similis. Per euripos ta-
 men quosdam peragitur. Ostium euphratis. La-
 cus quem faciunt euleus & tigris iuxta caracem.
 Inde tigris susa. Festos dies ibi agentem Alexan-
 drum inuenerunt septimo mense postquam degressus
 ab ijs fuerat patalis tertio nauigationis. Sic Alexandri
 classis nauigauit. Postea a syagro arabiae p̃mōtorio pa-

LIBER

talem fauonio quem hypalum ibi uocant: peti certissi-
 mum uidebitur: xiiij. mil. xxvij. pass. exstimatione. Secu-
 ta uero ætas propiorem cursum tutioremq; indicauit: se
 ab eodem promontorio zizerum amnem portum indiae
 peteret. Diuq; ita nauigatū est: donec compendia inue-
 nit mercator: lucroq; india admota est. Quippe omni-
 bus annis nauigatur sagittariorum chortibus impositis
 Etenim pyratæ maxime infestabant. Nec pigebit totū
 cursum ab ægypto exponere nunc primum certa noti-
 tia patefcente. Digna res nullo anno minus sextertijs
 quingentis milibus imperij nostri exhauriente idia: &
 merces remittente: quæ apud nos centuplicato ueniant
 Mille milibus pass. ab Alexandria abest oppidum He-
 liopolis. Inde nauigant nilocoptum. ccciiij. mi. pass. qui
 cursus etesiis flantibus peragitur xv. diebus A copto ca-
 melis itur aquationum ratione mansionibus dispositis.
 Prima appellatur hydreum xxyxij. Secunda in monte
 dici itinere. Tertia in altero hydremate a copto xc. De
 inde in monte. Mox ad hydreum apollinis a copto clxx
 xiiij. milia passuum. Rursus in monte: Mox ad nonum
 hydreum a copto cxxij passus. Est & vliud hydreum
 uetus Troloidyicum nominatur: ubi præsidium excubat
 diuerticulum duorum milium. Distat a nono hydrema-
 te quattuor mile passus. Inde berenice oppidū ubi por-
 tus rubri maris a copto cclviij. passus. Sed quia maior
 pars itineris conficitur noctibus propter æstus. & sta-
 tim die absumentur totum a copto berenice iter duo-
 decimo conficitur die. Nauigare incipiunt æstate me-
 dia ante canis ortum: aut ab exortu protinus. Veniūtq;
 circiter xxx. die ocelim arabie. aut canam thuriferæ re-
 gionis. Est & tertius portus: qui uocatur muza: quem
 indica nauigatio non petit: nec nisi thuris odorūque

arabicorum mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur saphra: aliudque saba. Indos autem petentibus utilissimum est ab oceli egredi. Inde uento hipalo nauigant diebus. xl. ad primum emporium indiae. Muzitum non expetendum propter uicinos pyratas: qui optinent locum nomine hydras: neque est abundans mercibus. Praeterea longe a terra abest nauium statio: lintibusque effertur onera quae geruntur. Regnabat ibi cum pderes haec Celebothras. Alius utilior portus genti necanidon qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: longe ab emporio mediterraneo distante oppido: quod uocatur modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus baraton conuehitur: uocatur cottonara: quae omnia gentium portumue aut oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex india renauigant mense aegyptio tybi incipiente nostro decembri: aut utique mechiris aegypti intra dies sextum: quod fit intra idus ianuarii nostras. Ita euenit ut eodem anno remeant. Nauigant autem ex india uento uulturno: cum irrauere rubrum mare africo uel austro. Nunc reuertemur ad propositum Carmaniae oram patere duodecies. quadraginta millia passuum. Nearchus scripsit. Ab initio eius ad flumen sabin. c. m. pass. Inde uineas coli et arua. Flumen andanin. uigintiquinque millia spatio. Regio uocatur armuzia. oppida carmaniae: zetis alexandria. Irrumpit deinde et in hac parte geminum mare in terras: quod rubrum dixere nostri graecia erythreum a rege erythra: aut ut alij solis percussu tale reddi colorem existimantes. Alij ab harena terraque. Alij tali aquae ipsius natura.

Sinus persicus et arabicus.

Ca. xxiiij.

p

LIBER.

Ed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente
 5 est: persicus appellatur. xxv. mil. pas. circuitu
 ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso ē arabia
 cuius quindecim milia passuum. est longitudo. Rursus
 altero ambitur sinu arabico nominato: oceanum qui in
 fluit azanium appellant Persicum introitum. quinque
 milia passuum multitudinis: alij quattuor fecerunt Ab
 eo ad intimum sinum recto cursu. sexdecim. mil. xxv.
 propemodū constat esse: & situm eius humani capitis
 effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne in sinū
 persicum: atq; illinc babylonē ab euphratis paludibus
 scripserūt. xxv. mil. pass. esse. in carmaniae angulo sunt
 chelonophagi testudinū superficie casae tegentes carne
 uescentes. A flumine arbi promontorium ipsum inha-
 bitāt præter capita toto corpore hirti: corisq; piscium
 uestiti.

Casca ndrus insula: parthorum regna. Ca. xxv
 B horum tractu indiā uersus cascandrus de-
 a ferta insula in oceano mil. pas. traditur. iuxta
 eam freto influente stoidis quæstiosa marga-
 ritis a p̄mōtorio. Carmanis iungūtur armozei. Quidā
 interponunt arbios. ccccij. pas. toto littore. Ibi portus
 macedonū: & aræ Alexandri in promontorio amnes
 saganos: dein daras & salsus. Ab eo promontoriū the-
 misteas: insula aphrodisias habitatur. Inde persidis ini-
 tiū ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Con-
 tra persidem insulae philos casandra aracia cum monte
 præalto Neptuno sacra: ipsa persis aduersus occasum si-
 ta optinet littora. d. l. mil. pas. etiam in luxum diues in
 parthorum iam pridē translata nomen. Horum de im-
 perio nunc paucis. Regna parthorū duo deniginti sunt
 omnia ita enim diuidunt provincias circa duos (ut di-

ximus) maria rubrum a meridie: hircanum a septem-
trione. Ex ijs. xi. quæ superiora dicuntur: incipiunt a cō
finio armenia caspiq; littoribus pertinent ad scythas
cum quibus ex æquo degunt. Reliqua. vii. regna inferio-
ra appellantur. Quod ad parthos attinet: semper fuit
parthia in radicibus montium sæpius dictorum: qui
omnes eas gentes prætexerunt. Habent ab ortu arios: a
meridie carmaniam & arrianos ab occasu hyrpratia
tas: medos a septemtrione hyrcanos: undiq; desertis
cincta. Vltiore parthi nomades appellantur. Citra
deserta. Ab occasu urbes eorum quas diximus: issatis
& calliope: ab oriente æstiuo Europum: ab hyberno
mania: in medio hecatonpylos Arsacia regio nesæa par-
thyenæ nobiles: ubi alexandropolis a conditore.

Media: mesopotamia: babylon: seleucia.

Ca. xxvi.

Ecessarium est in hoc loco signare & medo-
num situm: terrarumq; faciem circumagere
ad persicum mare: quo facilius deinde reli-
qua noscantur. Namq; media ab occasu transversa
oblique parthiæ occurrens: utraq; regna includit. Ha-
bet ipsa ab ortu caspios & parthos: a meridie sitaceo-
nem & susianem & persida: ab occasu adiabenen: a
septemtrione arminiam. Persæ rubrum mare semper
accoluere: propter quod is sinus persicus uocatur. Re-
gio ibi maritima cyropolis. Quia uero ipsa subit ad me-
dos elymais megalla appellatur locus arduo mōtis ascē-
su pgradus itroitu angusto ad psopolin caput regni di-
ructa ab Alexandro. Præterea habet in extremis fini-
bus laodiceam ab Antiocho conditam. Inde ad orientē
magni optinent passargada castellū: in quo Cyri sepul-
chrum est. Et horū agbatana oppidum: translatum ab

p 4

LIBER

Dario rege ad montes. Inter parthos & arrianos ex-
currunt paratcene. His gentibus & euphrate inferio-
ra regna includuntur. Reliqua dicemus a metopotamia
excepto mucrone eius arabūq; populis in priore dictis
uolumine. Mesopotamia tota assyriorū fuit uicatin di-
spersa: præter babylona & unum. Macedones eam in
urbes cōgregauere ppter ubertatē soli. Oppida præter
iam dicta habet seleciam: laodiceam: artemitam. Item
in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: an-
tiochia: quæ a præfecto mesopotamie Nicanore condita
nicatoria uel arbelis uocatur. Iunguntur ijs arabes: in-
trorsus eldamarij. Super quos ad pellacotā flumē bura
oppidū: salamiij & maseri arabes. Gordyæis uero iūcti
aloni: per quos zerbis fluius in tigrin cadit: azones: fili-
ces: montani: & orontes. Quorum ad occidentem op-
pidū gane: camela. Item sue in rupibus. Supra siciclassi
iij. mil. pass. per quos lycus ex armoenia fertur. Ab sirtis
ad hybernum exortum. Azochis oppidū. Mox in cāpe-
sribus oppida diospage: polytelia: astratonicea: antha-
mus. In uicinia euphratis nicephorion: quod ut dixi-
mus. Alexander iussit condi propter loci oportunitatē
Dicta est & in zeumate apamia: ex qua orientē petē-
tes excipit oppidū apprime munitum quondā stadio-
rum. lxy. amplitudine: & satraparum regia appellatū
quo tributa conferebantur. Nunc in arcem redactū. Du-
rant: ut fuerant: hebata: & ductu pompeii magni ter-
minus romani imperij oruros. A zeumate. ccl. mil. pass.
Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere
deductum: ubi eum diximus fidei: ne præcipiti cursu ba-
byloniam infestaret. Ab assyris uero uniuersis appella-
tum armalchar. qd̄ significat regiū flumē. Qua deriva-
tur oppidū fuit agranie maximis: quod diruere persæ.

Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam
claritatem optinuit in toto orbe propter quam reliqua
pars mesopotamiæ:assyriæq; Babylonia appellata est.
lx.mi.pass. amplexa muris:ducentos pedes altis:quin-
quagenos latis. In singulos pedes ternis digitis mensu-
ra ampliore q̄ nostra:iter fluo euphrate mirabili opere
utroq; Durat adhuc ibi iouis beli templum. Inuentor
hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudi-
nem redijt exhausta uicinitate seleuciæ ob id conditæ a
Nicanore intra nonagesimum lapidem in confluentē
euphratis fossa perducti atq; tigris:quæ tamen babylo-
nia cognominatur:libera hodie:ac sui iuris macedonūq;
moris. Feruntur ei plebes urbanæ sexcenta esse. Situm
uero mœnium aquilæ pendentis alas. Agrum totius ori-
entis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendā &
ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in chaloniti-
de condidere parthi:quod est nunc caput regni. Et post
q̄ nihil proficiebatur nuper Vologesus rex aliud oppi-
dum uelogescertam in uicino condidit. Sunt etiam in
mesopotamia oppida hippaneum chaldæorum doctri-
na clarum. Et hoc sicut Baaylon iuxta flumen narragā
qui dedit ciuitati nomen. Muros hippaneorum persæ
diruere. Orcheni quoq; tertia chaldæorum doctrina in
eodem situ locantur ad meridiē uersi. Ab iis notitæ:&
orthophanitæ & græciocanthe Euphrate nauigari
Babylonem & persico mari.cccc.mil.pass.tradunt Ne-
archus & Onesicritus. Qui uero postea scripsere a se-
leuca cccxc.mil. Iuba a babylone characem.clxxv. mi-
d. Fluere aliqui ultra Babylonem continuo alueo prius-
q̄ distrabitur in irrigua lxxxvij.mi. Vniuerso autē cur-
su xi.milia passuum. Inconstantiam mensuræ diuersi-
tas auctorum facit:cum persæ quoq; schoenos & para-

sangas alia mensura determinet. Vbi desinit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu statim infestant attali latrones: arabum gens. Vltra quos scenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabia usque ad desertum syriae: unde in meridiem flexi eum diximus solitudines palmirenas relinquere. Seleucia abest a capite mesopotamiae euphratem nauigantibus undecies. xxv. m. p. A mari rubro si tigris nauigetur. cccxx. m. A zeumate. d. mil. xxvij. Zeuma a seleucia syriae ad nostrum littus. cxxxij. mil. pass. Haec est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. mil. xliij. pass. Est etiam oppidum mesopotamiae in ripa tigris circa confluentem: quod uocant digbani. Flumen tigris. Ca. xxvij.

Ed & de tigris ipso dixisse conueniat. Oritur
 s in regione armeniae maioris: fonte conspicuo
 in planitie. Loco nomen elongosine est. Ipsius
 qua tardior fluit: diglito. Vnde concitatur a celeritate
 tigris incipit uocari. Ita appellant medij sagittam: in-
 fluit: in lacum rhetussam omnia illata pondera susti-
 nentem & nitrum nebulis exhalantem. Vnum genus
 ei piscium est: & hic aquae transcurrentis non miscetur
 alueo: sicut nec e tigris pisces in lacum transnatare. Fertur
 autem & cursu & colore dissimilis. Transuectusque occur-
 rente tauro monte in specum mergitur subterque lapsus a
 latere altero eius erumpit. Locus uocatur zoroada. Eundem
 esse manifestum est quod demersa perfert. Alterum deinde
 transit lacum: qui tesbidis appellatur: rursusque in cuniculos
 mergitur. & post. xxv. m. p. circa nypheum redditur taz-
 uicinum arsanie. Fluere eum in regionem archeni: Claudius
 Caesar auctor est: ut & cum intumescere confluat: nec tamen mi-
 sceatur. Leniorque arsanias inatrat. iij. mil. ferme spatium.
 Mox diuisus in euphratem mergitur: Tigris autem ex armeniae

nia acceptis fluminib' claris pthēi: agnice pharie. arabas
 oreos: adiabenosq; determinans: & q̄ diximus mesopo
 tamiam faciens lustratis montibus gordyæorum circa
 apameam mesenes oppidum: citra seleuciam babyloniā
 cxxv. mil. pass. diuisus in alueos duos: Altero meridiem
 ac seleuciam petit mesenen profundens. Altero ad sep
 temtrionem flexus eiusdem gentis tergo cāpos cauchas
 secat. Vbi remeare aquæ pasitigris appellatur. Postea
 recipit ex media choaspen: atq; ut diximus inter seleu
 ciam & ctisiphontem uectus in lacus chaldaicos se fū
 dit eosq; lxx. milia passuum amplitudine implet. Mox
 uasto alueo profusus dextra characis oppidi ifertur ma
 ri persico. x. ore. Inter duorum amnium hostia. xxv. mi
 lia passuum fuere. Aut ut alij tradūt vij. mil. utroq; na
 uigabili. Sed longo tempore euphratem præclusere or
 cheni: & accolæ agros rigantes: nec nisi post tigrin de
 fertur in mari. Proxima tigris regio paropotomia appel
 latur. In ea dictum est demesene. Oppidum eius debi
 tach. Inunguntur chalonitis cum ctisiphonte: non pal
 metis modo: uerum & olea pomisq; alijs arbutis no
 bilis. Ad eam peruenit zagrus mons ex armenia inter
 medos adiabenosq; ueniens supra parætacem & per
 fidem. Chalonitis abest a perside cccclxxx. mil. passuum
 Tantum a casspio mari & assyria abesse compendio iti
 nerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; mesenē sit
 tacene est: eadem arbelitis & palestinae dicta. Oppi
 dum eius sittace græcorum ab ortu est & sabata. Aboc
 casu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tor
 nadorum. Item apameæ cui nomen Antiochus matris
 suæ imposuit: tygris circumfunditur. Haec diuiditur
 archoo. Infra est susiana: in qua uetus regia persa
 rum. Susa a Dario Histapis filio condita. Abest a se
 p iij

LIBER

leucia babylonia. ccccl. M. p. tantumde; ab egbatanis me-
dorum per montem charbanthum in septentrionali. Ti-
gris alueo oppidum est babytace. abest a susis. cxxxv.
M. p. Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt. Id
defodiunt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uer-
sus iunguntur coffai latrones & mizeorum. xl. populi
liberae feritatis. Supra eos parent pthusi mardî & sai-
tæhyi qui prætenduntur supra helimaida: quam persi-
di in ora iunximus. Susa a persico mari absunt. ccl. M.
p. qua subiit ad eam classis alexandri pasitigri intus ad
lacum chaldaicum uocatur aple: unde susa nauigatio-
ne. lxy. M. d. p. absunt. Susanis ab oriente sunt chosiei.
Supra chosieos ad septentrionem mesobatenae sub mon-
te cambalido: qui est caucasi ramus. Inde molissimo tran-
situ in bactros. Susianen ab elemaide determinat am-
nis euleus ortus in medis: medioq; spatio cuniculo cõdi-
tus: ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit ar-
cem susarû ac Dianæ templum augustissimum: cum illis
gentibus: & ipse in magna cerimonia sit: siquidem re-
ges non ex alio bibunt: & ob id in longinqua portât.
Recipit amnes edippum præter asylum a mōtib; per-
sarum uenientem ad unum ex susianis oppidum. Iuxta
eum magoga a carace. xy. p. Quidam hoc in extrema su-
siane ponunt solitudinibus proximum. Infra euleum
elymas est. In ora cuncta persidi: a flumine orati ad ca-
racen. ccxl. M. p. Oppida eius seleucia & sosirate appo-
sita mōti asyro. Orā quæ præiacet minorem syrtiuz ui-
ce diximus inaccessam coeno plurimū limi deferentibus
brixa & ortacea annibus madente: & ipsa elymaide
in tātum ut nullus sit nisi circuitu eius a perfide aditis.
Infestatur a serpentibus quos flumina deportant: pars
eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabie

claudete regna de quo dicemus exposita prius. M. agrip
pæ sententia. Nanq; is mediam & parthiam & persi
dem ab oriente indo: ab occidente tigris: a septentrione
tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas patere
in longitudine terdecies. xx. M. p. in latitudine. d. cccxl.
prodidit. Præterea per se mesopotamiam ab oriente ti-
gri: ab occasu euphrate: a septentrione tauro: a meridie
mari persico inclusam longitudine octingentorum. M.
pas. latitudine. cccxl. Charax oppidum persici sinus in-
timum: a quo arabia eudemon cognominata excurrit:
habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra
tigrin: leua euleum. iij. M. passuum laxitate conditum ē.
Primum ab Alexandro magno colūis ex urbe regia du-
rinæ: quæ tum interijt deductis militumq; inutilibus
ibi relictis alexādrīam appellari iusserat: pagumq; pel-
leneum a patria sua quem proprie macedonū fecerat.
Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus
restituit quintus regum: & suo nomine appellauit. Ite-
rumq; infestatum. Passiones Sogdonaci filius rex finiti-
morum arabum: quem iuba satrapem Antiochi fuisse
falso tradit. oppositis molibus restituit: nomen suum
dedit emunito situ iuxta in longitudinem. vi. Mil. pas-
suū. Latitudine paulominus. Primo fuit a littoree sta-
dijs. x. maritimum etiam in psanda porticus habet. Iu-
ba uero prodente. l. M. passuum. Nūc abesse a littore. c.
uiginti. M. Legati arabum nostriq; negotiatores: qui in-
de uenere. affirmant. Nec in ulla parte plus aut celeri-
us profecere terræ fluminibus inuictæ. Magis id mirū
est estu longe ultra id accedente non repercussa. Hoc i
loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recē-
tissimum auctorem constat: quæ ad cōmentāda omnia
in oriente præmisit Diuus Augustus ituro in armeniā

LIBER.

ad parthias: arabiasq; res maiore filio. Non me p̄terit:
nec sum oblitus sui quemq; situs diligentissimum aucto
rem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamē
parte arma romana sequi placet nobis: Iubamq; regem
ad eundem Claudium Cæsare; scriptis uoluminibus de
eadem arabica expeditione.

Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris in
sulæ.

Ca. xxviii.

Rabia gentium nullis postferenda amplitu
dine longissima a monte amano a regione ci
licia comagenisq; descēdit (ut diximus) mul
tis gentibus eorum deductis illo a Tigraue magno: spon
te uero ad mare nostrum lictusq; ægyptiacum ut docui
mus. Necnon & in media syriæ ad libanum montes pe
netrantibus nubeis: quibus iunguntur ramisi. Deinde te
ranei: deinde patami. Ipsa uero peninsula arabia intra
duo maria rubrum persicūq; percurrentes quodā naturæ
artificio ad similitudinem atq; magnitudine; itali ma
ris etiā circūfusa. In eādē etiā coeli partem nulla dif
ferentia spectat. Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius popu
lus. A nostro mari usq; ad palmirenas solitudines dixi
mus. Reliqua nunc inde peragemus. Nomades infestato
resq; chaldeorum scenitæ: ut diximus claudunt: & ipsi
uagi: sed a tabernaculis cognominati: quæ cilicijs metā
tur ubi libuit. Deinde nabatheï oppidum incolunt; pe
trā nomine in conualle paulominus. ii. mil. pass. ampli
tudinis circumdatum montibus inaccessis amne inter
fluente. Abest a gaza oppido littoris nostri. d. c. M. a sinu
persico. cxx. M. Huc conuenit utrunq; biuium eorum: qui
syriæ palmirā petiere: & eorum qui ab gaza uenerūt.
A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quon
dā clavis a Semiramide cōditis abesamide & soroactia

Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum qđ charce
norum regi paret in pasitigris ripa forath nomie i quo
a petra conueniūt characeni. Inde. xij. M. p. secūdo aestu
nauigāt e pticho enim regno nauigantibus uicus: tere
don. Infra confluentem eufratis & tigris leua flumi
nis chaldæi obtinent: dextra nomades scenitæ. Quidaz
& alia duo oppida longis interualli: tigris per nauiga
ri tradunt barbathiam: mox thumatham: quod abest a
petra decem dierum nauigatione: Nostri negotiatores
dicunt characenorum regi parere: & apameam sitam
ubi restagnatio euphratis cum tigris cōfluat. Itaq; mo
lientes incursionem: parthos: operibus abiectis inunda
tione arceri. Nunc a charace dicemus oram. Epiphanio
primum exquisitam: locus ubi euphratis ostiū fuit flu
men falsum. Promontorium chaldone: uoragini simili
us: q̄ mari: per quinquaginta pass. ore flumen achanam:
deserta. c. Mil. pass. usq; ad insulam icariam. Sinus cape
ius quem accolunt gaulopes & chateni. Sinus gerrai
cus. Oppidum gerra. v. mil. p. amplitudine turres habet
ex salis quadratis molibus. A littore. l. mil. passu. regio
attene. Ex aduerso tyros insula totidem milibus a litto
re. Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eius
dem nominis. Iuxtaq; altera in ora promontoria eius
xxij. d. pass. Vltra magnas aspici insulas tradūt. ad quas
non sit peruentum. Huius ambitum. cxij. mil. d. pass. a p
side longius abesse: adiri uno alueo angusto. Insula: asgi
lia: gentes nocheti: zurachi: borgodi: atarrei: nomades.
Flumen cynos. Vltra nauigationem in compertaz ab eo
latere propter scopulos tradit Iuba. Prætermissa men
tione oppidi omanorum batrasa aues & tomamem:
quod priores celebrem portū carmaniæ fecere. Itē omē
& athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a persi

LIBER

co mari nostri negotiatores dicunt a flumine canis. Vt
Tuba tradit mos adusto similis. Gentes epimaranitæ.
Mox ichthiophagi. Insula deserta. Gentes bathymi.
Eblithei montes. Insula omœmus. Portus machorbe. In
sula etaxalos. Onchobrice gens cadei insulæ sine noibus
multæ. Celebres uero isura: rhinea & proxima in qua
scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis. Goboëa
portus. bragæ insulæ deserta. Gens caludei: dabanego-
ris regio: Mos orsa cuz portu. Sinus duatus Insulæ mul-
tæ. Mos tricorniphos. Regio cardalena. Insulæ solanidæ.
capina. Item ichthiophagorum. Deinde glari. Litus hæ-
maeum: ubi auri metalla. Regio canauna. Gentes apita-
mi: gasani: insula denude. Fōs goralus garpheti. Insulæ
alaea & amnamethus: Gens clare. Insulæ chelonitis.
ichthiophagon: multhe. Eoanda deserta basag. Multæ
sabæorum. Flumina tharnar: amnū. Insulæ dolice. Fon-
tes daultoes dora. Insula epteros: labanis. coboris: sam-
brachate: & oppidum eodem noie incōtinenti. A meri-
die isulæ multæ: maxima amari: flumen mysecros: por-
tus leupas. Scenitæ sabæi. Insulæ multæ. Emporium eo-
rum acila: ex quo in indiam nauigatur. Regio amitho-
csuta. damnia Miti maiores & minores: drimati: ma-
macæ. Horum p̄mōtorium cōtra carmaniā est. Distat
l. M. p. Mira res ibi traditur. Numenium ab Antiocho
rege misenæ præpositum ibi uicisse. Eodē die classe æstu-
q; reuerso: iterū e quitatu cōtra persas dimicantem &
gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno statu-
isse. Insula i alto obiacet ogyris: clara: Erythra rege ibi
sepulto. Distat a cōtinēte. cxxv. M. p. Circuitu. cxij. M.
d. Nec minus altera clara in azanio maridioscuriada di-
stans a siagro extimo p̄montorio. cclxxx. M. p. Reliqui
incōtinente a noto etiānum autaride: in mōtes octo die

rum trāsitus. Gentes larendani: catabani: gebanite plu-
 ribus opidis: sed maximis nagia: & thēna templorum
 lxx. Hæc est amplitudinis significatio hoc p̄mōtorium
 a quo ad cōtinentem troglodytarum. l. m. p. thoani: ach-
 chitæ: chatras motitæ: tonabei: antidalei: lexianæ: agrei
 cerbani: sabæi: arabō propter thura clarissimi: ad utra-
 q; maria porrectis gentibus: Oppida eorum in rabro lit-
 tore marane: marma: corolia: sabatra. Intus oppida na-
 scus: cardaua: carnus. & quo merces odorum deferūt to-
 mala. Pars eorum atramite quorum caput sobotale. lx.
 m. templa muris includens. Regia tamen omnium ma-
 ri iaba. Sinum optinent. xciiij. m. p. refertū in insulis odo-
 riferis. Atramitis in mediterraneo iungūtur. Minei ma-
 re accolunt: & elamitæ. Oppidū eiusdem noīs. Iis iun-
 guntur agulatæ. Oppidum sibi: quod græci apoten uo-
 cant arficodani. Vadei oppido magno harasei lechieni:
 sygaros insula: quam canes non intrant: expositiq; circa
 littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo leani-
 te qui nomen ei dedere. Regia eorum læana: & in sinu
 læanar: uel ut abij elana. Nam & ipsum sinum nostri
 elāticum nostri scripsere alij alanticum. Artemidorus
 alāiticum. Iuba laniticum. Circuitus arabie acharace
 læana colligere proditur quadragies octies. lxx. pas. Iu-
 ba paulominus. xl. m. putat. Latissima est a septentrio-
 ne inter oppida heroum & characen. Nūc & reliqua
 mediterranea eius dicantur. Nabathæis thimanæos iun-
 xerunt ueteres: nunc sunt taueni: suelleni: sarraceni: ar-
 reni. Oppidum in quo omnis negociatio conuenit: he-
 muatæ: analitæ. Oppida domada: egrata mudei. Oppi-
 dum badanatha: charrei. Oppidum chariati: achoali.
 Oppidum phoda: ac minei a rege cretæ Mince (ut exi-
 stimant) originem trahentes: quorum charmei oppidū

LIBER

xiiij. mil. pas. marriba baramalacum: & ipsum nō sper
 nendum. Item carnon rhāmei: & horum origo Rhada
 manthus putatur frater Minois Homerite massala. Op
 pida: hamirei: sannei: chantace: baētias: arma. Oppidū
 gedrāite: ampre: ilisinate: bachilite: sāmēi: amatheī: Cū
 oppidis nessa & cennefferi. Zanareni cum oppidis sā
 iace: santate: bacasami. Rhiphearma oppidum quo uo
 cabulo appellāt ordeum. Aurei: & rhauī: gyrei & ma
 thatei: Helmodenes: cum oppido ebode. Agacturi in mō
 tibus oppido. xxv. mil. pas. in quo fons emischabales: qđ
 significat camellorum oppidum. Amyelomei colonia mi
 lesiorum. Actrida oppidum calingij: quorum mariba op
 pidum significat dños oīum. Oppida palō murānimal
 iuxta flumen per quod euphraten emergere putāt. Gē
 tes agrei hāmonij. Oppidum athene: aurarani: quod si
 gnificat ditissimos armento. Coranitæ: cesani: choani:
 Fuerunt & græci oppida: arethusa larissa: chalcis de
 leta uarijs bellis. Romana arma solus in eam terram ad
 huc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam Cæ
 ius Cæsar Augusti filius prospexit tantum arabia. Gal
 lus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui an
 te scripserunt: egran: anestum: esam: magusum: tamacū
 labeciam. & supradictam maribam: circuitu. vi. Mil.
 pas. Item caripeta: quo longissime processit. Cætera ex
 plorata retulit. Nomades lacte & ferina carne uesci
 Reliquos uinum ut indos palmis exprimere. Oleum se
 samæ. Numerosissimas esse homeritas minoæ: fertiles
 agros palmetis arbutis. In pecore diuites cēbanosē
 areos: armis præstare maxime chatramotitas. Carreis
 latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos sil
 uarum fertilitate odorifera: auri metallis agrorum ri
 guis mellis: cæræq; prouentu. Deinde de odoribus suo

dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt: aut intonso
crine. barba abraditur: præterq̃ in superiore labro. Alijs
et hæc intonsa: mirumq; dictu ex innumeris populis
pars quo æqua in cōmerijs: aut latrocinijs degit: in uni
uersum gentes ditissimæ: ut apud quas maxime opes ro
manorum: parthorumq; subsistant: uidentibusq; e ma
ri aut siluis capiant: nihilq; inuicem redimentibus.
Nunc reliquam oram arabie contrariam persequemur.
Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in lō
gitudinem taxauit: bidui latitudinem. Angustias quat
tuor millia. d. passuum. Eratosthenes ab hostio trede
cim millia in quamq; partem. Arte arabie latere
xiiij. l. Millia.

Sinus maris rubri troglodytici et æthio
pici.

Ca. xxix.

Roglodytico uero undecies octuagintatria
Mil. d. passu. ptolomaida usq; Agrippa quat
tuordecim passu. xxxij. sine differentia late
rum. Pleriq; latitudinem. cccclxij. prodiderunt faucis
quæ hyberno orienti obuersa. Alij quattuor millia. alij
septem. alij duodecim millia passuum patere. Situs au
tem ita se habet. A sinu leanitico alter sinus: quem ara
bes eant uocant: in quo heroum oppidum est. Fuit et
cambyso inter nelos et marchadas: deductis eo agris
exercitus. Gens tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabis
lem alueum perducere in nilum qua parte ad delta di
ctum: decurrit. lxij. d. pass. interuallo: quod inter flumē
et rubrum mare iter est primus omnium Sesostris
ægypti rex cogitauit. Mox Darius persarum. Deinde
Ptolomæus sequens: qui eduxit fossam latitudine pedū
c. altitudine. xxx. in longitudine. xxxvij. M. d. p. usq; ad
fontes amaros. Vltra deterruit inundationis metus ex

LIBER

celsiore tribus cubitis rubro mari comperto q̄ terram
 ægypti. Aliqui eam non auferunt causam: sed ne immis-
 so mari corrumpetur aqua nili: quæ sola potus p̄bet.
 Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari
 ægyptio: quod est triplex. Vnum a pelusio per harenas
 in quo nisi calami defixi regant uia non reperitur: sub-
 inde aura uestigia operiente. alterum uero duobus. Mil-
 pass. ultra casium montem: quod a lx. m. pa. redit in pe-
 lusiacam uiam. accolunt arabes autei. Tertium a gerro
 quod ad ipsum uocant. Per eosdem arabes. lx. pass. pro-
 prius asperum montibus & inops aquarum. Eæ uia om-
 nes arsinoen ducunt conditā sororis nomine in sinu cha-
 randra a Ptolomæo Philadelpho: qui primus troglody-
 tice excussit amnem: qui arsinoen præfluit: ptolomæū
 appellauit. Mox oppidum paruum est æennum: pro quo
 alij phloterias scribunt. Deinde sunt azarei: ex troglodi-
 tarū connubijs arabes feri. Insulæ sapirene. scitala. Mox
 deserta adymios herinos ubi fons tadnos: mons eos: in-
 sula lambe. Portus multi. Berenice oppidū matris Phi-
 ladelphi nomine. ad quod iter a copto diximus. Arabes
 autei & gnebadci troglodytice: quam prisca michoen:
 alij midoendixere. Mons pentedaetylos. Insulæ stenedy-
 ræ aliquot halonneses: non pauciores: cardamin. Topa-
 zos quæ gemmæ nomen dedit. Sinus insuli: refertus ex
 iis: quæ marem uocatur: aquosa quæ eratanos sinentes.
 Regum ii perfecti fuere. Introrsus candei: quos ophio-
 phagos uocant: serpentibus uesci assueti. Neq; alia reli-
 gio fertilior earum. Tuba qui uidetur diligentissime p̄-
 secutus hæc: omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium ui-
 tium est) berenicen alteram: quæ panchysos cognomina-
 ta est. Tertiam quæ epidires insignem loco. Est enim si-
 ta in. cervice longe procurrente: ubi fauces rubri maris:

iij. Mil. d. pass. ab arabia distant. Insulae ibi cytis topa-
 zium ferens: & ipsa ultra siluas ubi ptolemais a Phila-
 delpho condita aduenatus elephantorum: ob id epithe-
 rias cognominata iuxta lacum monoleu. Hæc est regio
 secundo volumine a nobis significata. In qua. xlv. die-
 bus ante solstitium totidēq; postea hora. vi. consumun-
 tur umbræ. & in meridiem reliquis horis cadunt. Cæ-
 teris diebus in septemtrionē: cum in berenice quam pri-
 mam posuimus: ipso die solstitij. vi. hora umbræ in to-
 tum assumantur: nihilq; adnotatur aliud noui. D. cij.
 Mil. pas. intervallo a ptolemaide res ingentis exempli:
 locusq; subtilitatis immensæ mundo ibi deprehenso cū
 indubitata ratione umbrarum. Eratosthenes mensura
 terræ prodere inde cœperit. Hinc azarium mare: pmon-
 toriū qd̄ aliq; hispanū scripsere. Lacus mādalu. Insula
 casitis: & in alto multæ: in qbus testudo pluria. Oppi-
 dū sucche isula daphnidis. Oppidū adulito. Aegiptiorū
 hoc serui a dñis pfugi cōdidere. maximū hic ēporiū tro-
 glodiarū etiam æthiopū. Abest a ptolemaide. v. dierū
 nauigatione. Deferunt plurimū ebur. Rhinocerotū cor-
 nua. Hippopodamorū coria: celtiū: testudinū: sphingia
 mancipia. Supra æthiopes arroteras insulae que alæan
 uocantur. Item bacchias: & antibachias: & stratio-
 ten. Hinc in ora. æthiopie sinus incognitus: quod admi-
 remur cum ulteriora mercatores scrutentur. Promonto-
 rium in quo est fons tutius expetitus nauigantibus. Vl-
 tra isidis portus. x. dierum remigio ab oppido adulita-
 rum distans. In eum troglodytismyrtha confertur. In-
 sulae ante portum duæ pseudopylæ uocantur: interiores
 totidem pylæ. In altera stellæ lapideæ litteris incogni-
 tis. ultra sinus abalites. Insula diodori: & aliæ deser-
 tæ. Oppidum gaza. promontorium & portus mossili-

LIBER

cus:quo cynamomum deuehitur. Hucusq; Sesostris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopie oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moselite promontorio atlaticum mare incipere uult iuba: præter mauritanias suas: gadis usq; nauigandum choro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio indorum quod uocatur lepteachra ab alijs drepanū: proponit recto cursu præter exusta & malacho insulam. xy. Mil. pass. esse. Inde ad locum quem uocant sceneos. ccxxv. Mil. Inde ad insulam sadanum. cl. Mil. pass. Sic fieri ad apertum mare. xvij. l. xxxv. Mil. pass. Reliqui omnes propter solis ardorem nauigare posse non putauerunt. Quin & commertia ipsa infestant ex insulis arabes ascitæ appellati: quoniam bubilos utres binos sternentes ponte pyratiam exercent sagittis uenenatis. Gentes troglodytarum Iuba tradit therothoas a uenatu dictos miræ uelocitatis sicut ichthiophagos natantes ceu maris animalia. Bargasos: zageras: chalybas: saxinas: syrecas: daremas: domazenes. Quin & acolas nili a syene non æthiopum populos: sed arabum esse dicit usq; meroen. Solis quoq; oppidum quod non procul mēphi in ægypti situ diximus arabs conditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopie auferant adnectantq; africa. Ripas autem in colore propter aquā Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo traduntur ordine utrinq; ponemus. A syene & prius arabie latere gens cataduppli. Deinde scenitæ. Oppida ta compson: quam quidam appellauerunt. thathicen: arhamnum: sesamon: sandura: nasaudum: anawndoma: cumara: beta: & bochiana: leuphitorga: tantarene: mehindrita: noa: gophoa: gystate: megeda: lea: rhennia: nupfia: direa: pataga: gada: dymana: rhada:

ta: in quo feles aurea pro deo colebatur. Boron in medi-
terraneo mallum: proximum meroe. Sic prodidit Bion
Iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos in-
ter ægyptum & æthiopiam: quod arabes myrson vo-
cauerunt. Deinde taconspon: archantum: fesafinium:
pidne: mamuda: corambin. Iuxta eam bitubinis fon-
tem: hammodata: prosda: parenta: māma: tessata:
gallas zoton: gaucomene: meumphidi: botas: endon-
da: cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cy-
stæ: pemmani: gadagaleni: paloi: primmi: nupsij: de
seleni: patini: grambreues: magasne: segasmala: cran-
da: denna: cadeumna: thena: batha: alana: macua: scam-
mos: goram. In insula ab ijs ab Alexandro callim: se-
ren: mallos: agocen. Ex africe latere tradita sunt eo-
dem nomine taconspos altera: siue pars prioris mogora
sea: edosa: pelenaria: epyndis: magusa: bauma: lanitima:
spyntuma: sydopta: gensoa: pindictora: cugoa: orfima
suasa: mauma: rhuma: urbuma: mulona: quod oppidum
græci hypatiton: uocarunt. Pagoargas: jamnes: unde
elephanti incipiant. Mamblia: berresa: cetuma. Fu-
it quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃
Bion scriberet deletum. Hæc sunt prodita usq; me-
roen: ex quibus hoc tempore nullum prope utroq; la-
tere extat. Cæteræ solitudines. Nuper renunciauerunt
principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum
tribuno ad explorandum: inter reliqua bella æthiopi-
cum cogitanti. Intrauere autem & eo arma roma-
na Diui Augusti temporibus ducit. P. Petronio & ipso
equestris ordinis præfecto. Aegyptus oppida eorū expu-
gnauit q̃ sola inuenerat quo dicemus ordie: pselchin pri-
mi: bocci: furumi: cābusin: attenā: stadisin: ubi nilus p̃ci-
pitās se fragore auditū accolis aufert dirpuit & nepa

LIBER

ea. Longissimi autē a syene progressus. d. ccclxx. Mil. p.
Nec tamen arma romana solitudinē ibi fecerunt. Aegy
ptiorum bellis attrita est æthiopia uicissim imperitan
do seruiendoq; clara & potens etiam usq; ad troiana
bella Mennone regnante. Et syriæ imperitasse eam no
stroq; littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fa
bulis. Simili modo & de mensura eius uaria p̄didere.
Primus Dalion ultra meroen' longe subuectus. Mox Ari
stocreon: & Bion: & Basilis. Simonides minor etiā
quinquennio in meroe moratus cum de æthiopia scri
beret. Nam & Thimostenes classiū Philadelphi præ
fectus sine mensura dierū. lx. a syene meroen iter pro
didit. Eratosthenes. d. c. M. xxv. Artemidorus. dc. Mil.
Sebosus ab ægypti extremis sexdecies. lxxv. Mil. pas. p̄
xime dicti. lxxv. Verum omnis hæc finita nuper disputa
tio est: quoniā a syene. d. cccclxij. Mil. Meronis explora
tores renūciauere his modis. A syene hieramsycaminon
liiij. Mil. pa. Inde tania. lxxv. Mil. pass. regione enomi
niton. Aethiopū primi. cxx. Mil. Acina. lxiiij. Mil. pita
ram. xxv. Tergedum. cvi. M. insulam gangaden esse in
medio eo tractu. Inde primū uisas aues psitacos: & al
teram: quæ uocatur artigula: animal: phingion: a terge
do cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. Mil. Oppidū id
parū inter prædicta solū. Ab eo ad insulā meroē. ccclx.
Mil. Herbas circa meroen demū uiridiores siluarūq; ali
quid apparuisse: rhinoceroton elephantorumq; uesti
gia. Ipsum oppidum meroen ab introitu insulæ abesse.
lxx. Mil. pa. Iuxtaq; aliam insulā tractu dextro subenn
tibus alueo: quæ portū faceret. Aedificia oppidi pauca.
Regnare fœminā Candacē: quod multis iam annis no
men ad reginas transijt. Delubrum Hammonis est ibi
religiosum: & toto tractu sacella. Cæterum cum poti

ventur rerum æthiopes: insula ea magnæ claritatis fuit
Tradunt amatorum. ccl. mi. dare solitam: artificum. iij
Mil. Reges æthiopum xlv. Et hodie traduntur.

Multi-formes Et miræ hominum effigies. Ca. xxx.

Ni-versa uero gens etheria appellata est: de in-
de atlâtia: mox a Vulcani filio Aethiope æthi-
opia. Animalium hominumq; effigies mon-

striferas circa extremitates eius gigni minime mirum
artifici ad formanda corpora effigiesq; celendas mobi-
litate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gen-
tes esse sine naribus æquali totius corporis planitie. Ali-
as superiore labro orbas: alias sine linguis: Pars etiam
ore concreto: Et naribus carens: uno tantum foramine
spirat: potumq; calamis auenæ trahit Et grana eiusdē
auenæ sponte prouenientis ad uescendum. Quibusdam
pro sermone nutus motusq; membrorum esse. Quibus-
dam ante Ptolemæum latirum regem ægypti ignotus
fuit usus ignium. Quidam Et pygmæorum gentem p-
diderunt ante paludes: ex quibus nilus oriretur. In ora
enim ubi desimus continui montes ardentibus similes
rubent. Troglodytis Et rubro mari a meroe tractus om-
nis qui supponitur a napata tridui itinere ad rubrum
littus aqua pluuiæ ad usum compluribus locis seruatur:
fertilißima regione quæ interest auri. Vltiora atabi-
li æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen mega-
barri: quos aliqui adiabaras nominauere: oppidum ha-
bent Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephantis ue-
scitur. Et ex aduerso in africæ parte macrobij. Rursus
a megabarijs mennones Et danelli dierumq; xx. inter
uallo critenæ. Vltra eos dochi. Deinde gymnites semper
nudi. Mox anderæ: mathitoe. mesagebes. hiporeæ atrico-
loris tota corpora rubrica illinunt. At ex africæ parte

q iij

LIBER

medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuē-
tes: olabi: sorbotæ: qui octonum cubitorum esse dicuntur.
Aristocreon libye latere a meroe oppidum tolen dierū
quinq; itinere tradit. Inde dierum. xij. esar. ægyptiorū
oppidum: quo sammeticuni fugerent in eo produntur
annis. ccc. habitasse. Contra in arabico latere daron op-
pidum esse eorum. Bion autē sopen uocat quod ille esar
et ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorum
in insula sembobitin: et tertium in arabia sai. Inter
montes autem et nilum symbari sunt phaliges. In ipis
uero montibus aschæ multis nationibus. Abesse a ma-
ri dicuntur dierum quinq; itinere. Viunt elephanto-
rum uenatu. Insula in illo sebritarū regioni paret. Ad
ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidum eorū
nilo impositū tenupsi sambri: apud quos quadrupedes
omnes siue auribus etiam elephanti. Ad ex africa par-
te ptoembari toemphanæ: qui canem pro rege habent
motu eius imperia augurantes. Arusbi oppido longe a
nilo sito. Postea achisarin: phaliges marigerri casamar-
ri. Bion et alia oppida in insulis tradit. A sembobiti
meroen uersus dierum toto itinere. xx. Proximæ insulæ
oppidum sebarritarū sub regia. Et aliud asar. Alterius
oppidum dandem. Tertiam medoen uocant: in qua op-
pidum asel. Quartam eodem quo oppidum nomine ga-
roden. inde paropas oppidum. Nauos: modūdæ: mauda-
tini: secandini: colgati: secandæ: nauectabæ: cumi: agro-
spi: ægyptani: candrogari arabū summorum. Regio su-
pra sirbitum: ubi desinunt montes: traditur a quibusdā
habere maritimos æthiops nificastes: nifitas: quod si-
gnificat ternum et quatermum oculorum uiros: non
quia sic sunt: sed quia sagittis præcipua contemplatio-
ne utuntur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes ma-

iores oceanumq; meridianum protenditur. dalion uoca-
 tos esse dicit pluuia tantum aqua utentes: cisoros longo
 poros. Ab eocalicibus dierum quinque itinere usibalcos
 isuelos. pherufios. ualios. cisprios. Reliqua deserta. Deide
 fabulosa ad occidentem uersus nigroæ: quorum rex unū
 oculum habeat in fronte. Agriophagi: pantherarū &
 leonum carnibus maxime uiuentes: pamphagi omnia
 madentes. Antrophopagi humana carne uescentes. Cy-
 namologi caninis capitibus. Arthabatytæ quadrupe-
 dum ferarum modo uagi. Deinde hesperia. sperori: quos
 in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthio-
 pum locustis tantum uiuit fumo & sale duratis in an-
 nua alimenta in quadragesimum uitæ annum non exce-
 dūt. Aethiopum terram uniuersam cum mari rubro pa-
 tere in longitudinem semel & uities septuaginta mil-
 lia passuum. In latitudinem cum superiore ægypto duo-
 decies nonagita septē milia. Agrippa existimauit. Qui-
 dam in longitudinem ita diuiserunt. A meroe sūbitum
 quindecim dierum nauigatione. Ab ea xij. ad dabellos.
 Ab iis ad oceanum æthiopicum yi. dierum iter: In totū
 enim ab oceano ad meroen. d. cc. Milia uiginti quinque
 mille passuum esse inter auctores fere conuenit. Inde
 syenem quantum diximus. Sita est æthiopia ab orien-
 te hyberno ad occidentem hybernum Merediano card-
 ne siluæ hebeno maxime uirent: merediana eius parte
 imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æo-
 nocauma dictus: a quo nauigatio quatriidui ad promon-
 torium quod hesperionceras uocatur confine africae iux-
 ta æthiopas & hesperios. Quidam & in eo tractu
 modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum:
 satyrorumq; produnt.

Insulæ æthiopici maris

Ca. xxxi.
 quij

LIBER

i Nſulas toto eo mari & Euphorus complu-
res eſſe tradit: & Endoxus: & Timothe-
nes. Clitarchus uero Alexandro regi renun-
ciatam adeo diuitem: ut equos incolæ talentis auri per-
mutarent. Alterã ubi ſacer mons opacus ſilua repertus
eſſet diſtillãtib; arboribus odore miræ ſuauitatis. Cõ-
tra ſinum perſicum cernem nominatur inſula aduerſa
æthiopie. cuius neq; magnitudo neq; interuallum a cõ-
tinente conſtat. Aethiopas tãtum populos habere tra-
ditur. Euphorus auctor eſt: a rubro mari nauigantes in
eam non poſſe propter ardores ultra quaſdam colum-
nas (ita appellantur) parue inſulæ prouehi. Polybius in
extrema mauritania contra mõtem atlãtem a terra ſta-
dia. viij. abeſſe prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduerſo
maxime carthaginiſ a continente. paſ. Mil. non amplio-
rem circuitum. ij. Mil. Traditur & alia inſula contra
montem atlantem: & ipſa atlãtis appellata. Ab ea qn-
q; dierum nauigatione ſolitudines ad æthiopas heſpe-
rios: & p̃mõtorium quod uocamus heſperionceras. In-
de primũ circũagente ſe terrarũ frõte in occaſum ac ma-
re atlãticũ. Cõtra hoc quoq; p̃mõtoriũ gorgones inſulæ
narrãtur. Gorgonũ quodã domus bidui nauigatione di-
ſtãtes a continente ut tradit Xenophõ Lãſacenus. Pe-
netrauit in eas Hãno pœnorũ imperator: p̃diditq; hir-
ta fœminarũ corpora uiros p̃nitate euafiſſe. Duarũq;
gorgonũ cutes argumenti: & miraculi gratia in Iuno-
nis templo poſuit: ſpectatas uſq; ad carthaginẽ captã. Vl-
tra has etiã duæ hiſperides inſulæ narrãtur. Adeoq;
omnia circa hæc incerta ſunt: ut Statius Sebeſus a gor-
gonũ inſulis p̃nauigatione atlãtis dierũ. xl. ad ueſperi-
dum inſulas curſum p̃diderit: ab hijs ad heſperiõceras
uniuſ. Nec mauritanie inſularum certior fama eſt. RAN.

tas modo constat esse ex aduerso autologū a Tuba reper-
tat: in quibus gætulicam purpurā tingere instituerat.

De fortunatis insulis.

Ca. xxxij.

Vnt qui ultra eas fortunatas putāt esse quas-
dā alias: quarum numero idem Sebosus etia;
spatia cōplexus iunoniā abesse a gadibus. d.
ccl. Mil. pas. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus
pluuialiā caprariamq; In pluuialia non esse aquā nisi
ex imbris. Ab ijs. ccl. Mil. pas. Fortunatas contra leuā
mauritaniā. viij. Mil. pas. Oram solis uocari in conualle
a conuexitate & planariā a specie conuallis: circuitu.
ccc. M. pas. Arborum ibi proceritatem ad centū quadra-
gintaquattuor pedes adlescere. Tuba de fortunatis ita
inquisiuit: ut sub meridiem positas esse prope occasum a
purpurarijs. d. cccxxv. M. p. sic ut. ccl. supra occasū nau-
getur. Deinde per. ccclxxv. M. pas. ortus petatur. Primā
uocari ombrium nullus ædificiorum uestigijs. habere in
mōtibus stagnū; arbores similes ferulæ: ex quibus aqua
exprimatur: ex nigris amara: ex candidioribus potui in-
cunda. Alteram insulam iunoniā appellari. In ea ædicu-
lam esse tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eo-
dem nomine minorem. Deinde caprariā: lacertis gran-
dibus refertā. In conspectu earum esse ningariam: quæ
hoc nomen accepit a perpetua niue nebulosa. Proximā
ei canariam uocari a multitudine canum ingentis ma-
gnitudinis. Ex quibus perducti sūt a Tuba duo: quin ap-
parent ibi uestigia ædificiorum. Cum autem copia om-
nes pomorum & auium omnis generis abundant: hāc
& palmetis cariotas ferentibus: ac nuce pinea abunda-
re. Esse copiam quoq; mellis. Papyrus quoq; & silu-
ros in amnibus gigni. Infestari eas beluis: quæ expellā-
tur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarū ex-

LIBER

tra intra indicato collecta in arctum mēsurā æquior uis
 detur Terræ p mēsuras cōputatæ digestio. Ca. xxxiiij
 Olybius a gaditano freto lōgitudine directo
 p cursu ad hos mæotis. xxxiiij. xxxvij. M. d. p.
 prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto
 cursu siciliam. duodecies. lx. Mil. d. p. Cretam. ccclxxv.
 pass. Rhodum. clxxxvi. d. pass. Cheledonias tantundem.
 Cyprum. ccxxv. pass. Inde syriæ seleucium pieriæ. cxv.
 pass. Quæ computatio efficit uicies ter. xl. Mil. passus.
 Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad si
 num persicum per longitudinem directam. xxxiiij. xl.
 Mil. pass. taxat: in quo haud scio an sit error numeri:
 quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus. xij. le
 Mil. pass. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus
 dictos a beodem exordio colligit intra mæotin lacum.
 clvi. Mil. pass. Artemidotus adiicit. dccyi. Mil. idem cuz
 mæotide. clxxiiij. xc. pass. esse tradit. Hæc est mensura in
 ermiū & pacata audacia fortunam prouocantium
 hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo compa
 ratur: utcumq; difficultatem afferet auctorum diuer
 sitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem la
 titudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum europæ
 magnitudo. lxxxi. xlyij. Mil. pass. Africæ ut media ex
 omni uarietate prodentium summatur computatio. Ef
 ficat longitudo. xxxvij. xlyij. M. Latitudo qua collitur
 nusq; ccl. M. p. excedit. Sed quoniam a cyrenaiæ eius p
 te. d. cccc. Mil. pass. eam fecit Agrippa. Deserta eius
 ad garamantas usq; qua noscebantur: complectens uni
 uersam mensuram: quæ uenit in computationem. xlyi.
 Mil. pass. efficit Asiæ longitudo in confesso est. lxij. d.
 viij. ccl. M. p. Latitudo sane computetur ab æthiopico
 mari alexandriam in nilum sitam: ut per meroen &

syen mensura currat. xvij. lxxv. Mil. pass. Apparet ergo europam paulominus dimidia asie parte maiorem esse quam asiam. Eandem altero tanto et sexta parte africae ampliore quam africanam. Quod si misceantur omnes summa: liquido patebit europam totius terrae tertiam esse partem et octauam paulo amplius. Asiam uero quartam et quartamdecimam. Africanam autem quintam et insuper sexagesimam. His addemus etiam unam graecae inuentionis sententiam uel exquisitissimae subtilitatis: ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisque regionibus noscatur: et quae cuique earum societas sit: siue cognitio dierum: ac noctium: quibusque inter se pares umbrae et aequa mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraque; uniuersa in membra caeli digeretur. Plura sunt autem haec segmenta mundi: quae nostri circulos appellauere: graeci parallelos.

Digestio terrarum in parallelos. et umbras pares

Ca. xxxiiij.

Rincipium habet indiae pars uersa ad austrum

p Patet usque arabiam et rubri maris accolas.

Continentur gedrosi: persae: carmani: elimae: parthienae: aria: susiane: mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usque Syria cele: pelusium aegypti. Inferiorque ora quae uocatur alexandriae africae maritima. Cyrenaeica oppida omnia Tapsus: hadrumentum clupea: carthago. Vtica utraque: hippo. Numidia: mauritania utraque: atlanticum mare: columna Herculis. In hoc caeli circumplexu aequinoctij die media umbilicus: quem gnomonem uocant: septem pedes longus: umbram non amplius quattuor pedes longam reddit: Noctis uero dieique; longissima spatia horas. xiiij. aequinoctiales habent: breuissima e contrario decem. Sequens

LIBER

circulus incipit ab india uergente ad occasum: uadit per
medos parthos. persepolin: citima persidis: arabia cite-
riorem: iudaea: libani: montis accolae. Amplectitur ba-
bylonem: idumaea: samaria: hierosolyma: ascalonem: iop-
paea: caesarea: phoenicem: ptolemaidem: sydonem: tyrum: be-
ritum: botri: tripoli: byblum: antiochia: laodicea: seleni-
cia: ciliciae maritima: cyprum: austrina: creta: lilybaeum
in sicilia: septentrionalia africa & numidia. Vmbili-
cus æquinoctio. xxxv. pedum: umbram. xxiiij. pedes longa
facit. Dies autem noxq; maxima quattuordecim hora-
rum æquinoctialium est: accedente: ijs quinta parte unius
horae. Tertius circulus ab indis imao proximis oritur.
Tendit per cassias portas. mediae proximae: cataonia: cap-
padocia: taurum: amanum: issum: cilicias portas: solos: thar-
sum: cyprum: pisidia: pamphylia fiden: lycania: lycia: pa-
teara: xathum: caunum: rhodum: com: alyarnasum: gnidum:
doriadum: delum: cycladas: medias: gythium: malea: argos: la-
caonia: elin: olympia: messenia: peloponnesi: syracusas:
catina: sicilia: media: sardinia: austrina: carteia: gades.
Gnomonis centum unciae umbram. lxxvij. unciarum faciunt.
Longissimus dies est æquinoctialium horarum. xiiij. atq; di-
midia cum. xxx. parte unius horae. Quarto subiacent cir-
culo: quae sunt ab altero latere imai. Cappadocia austri-
na galatia: mysia: sardis: smyrna: sipylus: tmolus: mons
lydiae: caria: Ionia: tralis: colophon: ephesus: miletos: sa-
mos: chios: icarium: mare: cyclades septentrionales: athe-
nae: megara: corinthus: sicio: achaia: patrae: isthmus: epi-
rus: septentrionalia siciliae: narbonensis galliae exortina:
hispaniae maritima a carthagine noua & inde ad occa-
sum. Gnomoni. xxi. pedum: respondent umbram. xvij. pedum.
Longissimus dies habet æquinoctiales horas quattuorde-
cim & duas tertias unius horae. Quinto continetur seg-

mento ab introitu cassij maris bactria: hyberia: armenia: mysia: phrygia: hellespontus: troas: tenedus: abidos: scepsis: ilium: ida mons cizycum: lapsacum: sinope: amisum: heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thassus: casadria: thessalia: macedonia: larissa: amphipolis: thessalonice: pella: edesus: beroea: pharsalia: aristum: euboea: boetum: chalcis: delphi: atarnania: aetholia: apollonia: brundisium: tarentum: thuri: locri: regium: lucani: neapolis: puteoli: thuscum: mare: corsica: baleares: hispania media. Gnomoni septem pedes: umbris sex. Magnitudo diei summa horarum æquinoctialium quindecim. Sexta comprehensio qua continetur urbs roma amplectitur cassias gentes: caucasum septentrionalia armenia: apollonia supra rhyndacum: nicomedia: nicea: chalcedonem: bizantium: lysimachia: cheronesum: melanem sinum: abdera: samothracia: maronea: oenum: bessica: tracia: medica: peonia: illyrios: dyrraceum: canusium: apuliae extima: campania: Etruriam: Pisas: Lunam: Luccam: Genuam: liguriam: antipolim: massiliam: narbonem: tarraconem: hispaniam: tarraconensem mediam. Inde per lusitaniam. Gnomoni pedes novem: umbræ octo. Longissima diei spatia horarum æquinoctii alium xv. addita nona parte unius horæ: aut (ut Nigidio placuit) quinta. Septima diuisio ab altera cassij maris hora incipit. Caditque supra callatim: bosphorum: borysthenem: tomos: thraciam auersa: triballos: illyrici reliqua: adriaticum mare: aquileia: alatinum: uenetiam: uicetiam: patavium: Veronam: Cremonam: Rauennam: Anconam: Picenum: marsos: pelignos: sabinos: umbriam: Ariminum: Bononiam: Placentiam: Mediolanum: omniaque ab appenino. Transque alpes galliam: aquitaniam: uiennam: pirineum: celtiberiam. Umbilico xxxv. pedum umbræ xxxvi. Ut tamen in partem uenetiae exequetur umbræ gnomoni. Amplissima dies horarum æquinoctialium xv. Et quin

LIBER

tarum partium horarum triū. Haftenus antiquorū exa-
cta celebravimus. Sequentium diligentissimi quod su-
perest terrarum tribus assignauere segmentis. A tanai
per maotin lacum & sarmatas usq; borysthenem: atq;
ita per dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora
amplexi: quod esset: horarū. xvi. Alterū per hyperbore-
os & britaniam horarum. xviij. Postremo scyticum &
rhiphæis iugis in tylem: in quo dies continuarentur (ut
diximus) noctesq; per uices. Idem & ante principia:
quæ fecimus: posuere circulos duos. Primum per insula;
meroen & Ptolemaidem in rubro mari ad rlephanto-
rum uenatus conditam: ubi longissimus dies. xij. horarū
esset. dimidia hora amplior. Secundum per syenem ægy-
pti euntem: qui esset horarum. xiiij. Idemq; singulis di-
midia horarum spatia usq; ad ultimum adiacere circu-
lis. Et haftenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI HISTORIAE LI- BER. VII. PROOEMIUM.

De animalibus

VNDVS ET IN EO TERRAE:
gentes: maria: insulae: Insignes urbes
ad hunc modum se habent. Animatiū
in eodē natura nullius prope ptis con-
tēplatōe minor est. Siquidem cū oīa exequi humanus ne-
queat aīus. Principium iure tribuetur hoī: cuius cā ui-
detur cuncta alia genuisse natura: magna & seua mer-
cede cōtra tāta sua munera: ut non sit satis aestimare: pa-
rēs melior hoī: an tristior nouerit fuerit. Ante oīa unū
aiantium cūctorū alienis uelat opibus: cæteris uarie te

gumēta tribuit: testas: cortices: coria: spinas: villos: fetas
pilos: plumā: pēnas: squamas: uellera. Trūcos etiā arbo-
ri: quæ cortice interdū gemine a frigoribus: & calore
tutata est. Hōiem tñ nudū: & i nuda humo natali die
abijcit ad uagitus statim & ploratū: nullūq; aīaliū ali-
ud ad lachrymas: & has protinus uitæ principio. At
hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadrage-
simum diem nulli datur: Ab hoc lucis rudimento quod
ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiū: &
omnium membrorum nexus: at homo infœliciter natus
iacet manibus pedibusq; deuinctis flēs. Animal cæteris
imperaturnm: & a supplicijs uitam auspicatur: unam
tantum ob culpam: quia natum est. Heu dementia ab ijs
initijs existimantium ad superbiaz se genitos. Prima ro-
boris spes: primūq; temporis munus: quadrupedi similē
facit. Quando homini incessus? quando uox? quando
firmum cibus os? quamdiu palpitans uertex. Summæ in-
ter cuncta animalia imbecillitatis indicium. Iam mor-
bi tot atq; medicinæ: tot contra mala excogitatæ: &
hæ quoq; subinde nouitatibus uictæ: cætera sentire na-
turam suam. Alia pernicitatem usurpare: alia præpetes
uolatus: alia uires: alia nare. Hominem scire nihil sine
doctrina: non fari non ingredi: non uesci: breuiterq; nō
aliud naturæ spōte q̄ flere. Itaq; multi extitere: qui nō
nasci optimum cen/erēt: aut q̄ ocissime aboleri. Vni ani-
mantium luctus est datus. Vni luxuria: & quidem in-
numerabilibus modis: ac per singula mēbra. Vni ambi-
tio. Vni auaritia. Vni immensa uiuendi cupido. Vni su-
perstitio. Vni sepulturæ cura: atq; etiam post se de futu-
ro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum omnium libido
maior. Nulli paor confusior. Nulli rabies acrior. Deni-
q; cætera animantia in suo genere prope degunt. Con-

LIBER

gregari uidemus: & stare contra dissimilia. Leonū feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petiūt serpentes. Ne maris quidem beluæ: ac pisces nisi in diuersa genera sæuiunt. At hercule homini plurima ex hominibus sunt mala. Gentium mirabiles figuræ. Ca. i.

De uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentium diximus.

Neque enim ritus moresque nunc tractamus: Innumeri sunt totidem pene quot sunt hominum cætus. Quædam tamen non omittenda ducō: maximeque longius a mari degentium. In quibus prodigiosa loca & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim æthiōpas antequam cerneret credidit: aut cui non miraculo est cum primum in notitiam uenit? Quam multa fieri nō posse priusquam sint facta indicantur. Naturæ uero rerum uis atque maiestas in omnibus momētis fide caret: si quis modo partes eius: ac totam non complectatur animo. Ne pauones aut tigrium pantherarumque maculas: & tot animalium picturas commemorem: paruum dictum: sed immensum æstimatione: tot gentium sermones: tot linguæ: tanta loquendi uarietas: ut externus alieno pene non sit hominis uice. Tam in facie uulgatuque nostro cum sint x. aut paulo plura membra nullas duas in tot milibus hominum indiscretas effigies existere. Quod ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam potiusque ad auctores relegabo: qui de dubijs rogentur omnibus. Modo ne sit fastidio græcos sequi tanto maiore eorum diligentia uel cura uetustio.

De scythiis & aliarum diuersitate gentium. Ca. ii.

Scythiarum genera & quidē plura: quæ corporibus humanis nescerentur: indicauimus.

Id ipsum incredibile fortasse: ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri cyclopas & lestrigonas: & nuperrime trās alpes hominē immolari gentiū earū more solitū: qđ paulo a mādēdo abest. S; & iuxta eos qđ sūt ad septētrionē uersi: haud procul ab ipso aquilonis exortu specuq; eius dicto quē locū geslithron appellant: prodūtur arimaſpi: quos diximus: uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellū esse circa metalla cum griphis ferarum uolucris genere quale uulgo traditur: eruenēte ex cuniculis aurū mira cupiditate & feris custodiētibus & arimaſpis rapientibus: multi sed maxime illustres Herodotus & aristēas Proconnesius scribunt. Super alios autē antropophagos scytas in quadā conualle magna imai montis regio est: quæ uocatur abarimon: in qua siluestres uiuunt homines auersis post crura plantis eximie uelocitatis: passim cum feris uagantes. Hos in alio non spirare cœlo: ideoq; a finitimos reges non pertrahi. Neq; ad alexandrum magnū pertractos Betō itinerum eius mensor prodidit. Priores anthropophagos: quos ad septētrionem esse diximus. x. dierū itinere supra borysthenē amnē: ossibus humanorū capitū bibere. Cutibusq; cum capillo probalthe libus ante pectora uti. Isigonys Niceensis. Idem in albania gigni quosdā glauca oculorū acie: a pueritia statim canos: qui noctu plusq; interdiu cernant. Idem itinere dierū. x. supra borysthenē sauromatas tertio die cibū capere semper. Crates Pergamēnus in helespontū circa pariū genus hoīm fuisse tradit: quos ophiogenes uocat: serpentū ictus cōtractu leuare solitos: & in manu imposita uenena extrahere corpori. Raro etiam nunc esse paucos ibi: quorum saluæ contra ictus serpentum medeantur. Similis

LIBER

Et in africa gens psyllorū fuit ut Agatharchides scri-
 bit: a Psyllo rege dicta: cuius sepulchrum in parte syrtiū
 maiorū est. Horū corpori ingenitum fuit uirus exitiale
 serpentibus: et cuius odore sopirent eas. Mos uero libe-
 ros genitos protinus obijciendi sœuissimis earum. Eoq;
 genere pudicitiam. coniugum experiendi: non profu-
 gentibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc
 gens ipsa quidē prope interneptione sublata est a nasa-
 monibus: qui nunc tenent has sedes. Genus tamē homi-
 num ex ijs qui profugerant: aut cum pugnātū est abfue-
 rant: hodieq; remanet in paucis. Simile et in italia
 marsorum genus dicitur: quos a Cyrce filio ortos ferūt
 et ideo inesse ijs uim naturalem eam. Et tamen omni-
 bus hominibus contra serpentes inest uenenum. Ferūt
 q; ictas salina: tu feruentis aquæ: contactu fugere. Quod
 si in fauces penetrauerit etiā m. idq; maxime hu-
 mani ieiuni oris. Supra nasum n. infinet: illis ma-
 clyas androgynas esse utriusq; naturæ inter se uicibus
 coeūtes Calliphantes tradit: Aristoteles adiicit dextrā
 mammā ijs uirilē: leuā muliebrem esse. In eadē africa fa-
 milias quasdam affascinantur isigonis et men. hodo-
 rus tradunt: quarum laudatione intereant probata: are-
 scant arbores: emoriantur infantes. Esse eiusdem gene-
 ris in triballis et illyrijs adiicit isigonis: qui uisu quo-
 q; effascinetur interimātq; quos diutius intueātur: ira-
 tis præcipue oculis: quod eorū malū facilius sentire pu-
 beres. Notabilius esse: q; pupillas binas in oculis singu-
 lis habeāt. Huius generis fœminas in scythia quæ uocā-
 tur uithyæ prodit Apollonides Philarchus et in pon-
 to thibiorum genus: multosq; alios eiusdē naturæ: quo-
 rum notas tradit in oculo altero geminam pupillam:
 in altero equi effigiem. Eosdē præterea nō posse mergi.

nec ueste quidem degrauiatos. Haud dissimile ijs genus
 pharmachū in æthiopia prodidit. Damon: quorum su-
 dor tabē contactis corporibus afferat. Fœminas quidē
 omnes ubiq; uisu nocere: quæ duplices pupillas habeāt
 Cicero quoq; apud nos auctor est. Adeo naturæ: cū fe-
 rarum more uescendi humanis corporibus in hominē
 rabiem genuisset: gignere i toto corpore: & quorundā
 oculis quoq; uenena placuit: ne quid usq; mali esset: qđ
 in homine non esset. Haud procul urbe roma in falisco-
 rum agro familiæ sunt paucæ: quæ uocātur hirpiæ: quæ
 sacrificio annuo quod fit ad montem soractem Apolli-
 ni: super ambustam ligni struem ambulantes non adu-
 runt. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ om-
 niumq; aliorum numerum uacationem habent. Quo-
 rundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles
 Sicut Pyrrho regi pollex in dextro pede: cuius tactu lye-
 nosis medebatur. ~~Nulli~~ uenari cum reliquo corpore nō
 potuisse tradunt. Conditūq; loculo in templo. Præci-
 pue india æthiopumq; tractus miraculis scatent. Ma-
 xima in india gignuntur: animalia. Indicio sunt canes
 grādi: cæteris. Arbores quidē tātæ proceritatis tra-
 duntur: ut sagittis superari nequeāt. Hæc facit ubertas
 soli temperies cœli: aquarum abundantia (si libeat cre-
 dere) ut sub una ficu turmæ condantur equitum. Arun-
 dines uero tante proceritatis: ut singula internodia al-
 ueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Mul-
 tos ibi quina cubita constat longitudine excedere.
 Non expuere: non capitis: non dentium aut oculorum
 ullo dolore affici. Raro aliarum corporis partium: tam
 moderato solis uapore durari. Philosophos eorum:
 quos gimnosophistas uocant: ab exortu ad occasum
 perstare contuentes solem immobilibus oculis.

LIBER.

Feruentibus arenis toto die alternis pedibus insistere.
 In monte: cui nomen est milo: hoies esse auersis plantis
 octonos digitos in singulis pedibus habentes auctor est
 Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum
 capitibus caninis: ferarum pellibus uelari: pro uoce la-
 tratum edere: unguibus armatum uenatu. Et aucupio ne-
 sci. Horum supra. c. xx. mil. fuisse produntur. Ctesias scri-
 bit in quadam gente indiae foeminas semel in uita pare-
 re: genitosque confestim canescere. Item hominum genus.
 qui monosceli uocarentur: singulis cruribus mira per-
 nicitatis ad saltum. Eosdemque sciopodas uocari: qui in
 maiore aestu humi iacentes resupini umbra se pedum pro-
 tegant. Non longe eos a troglodytis abesse. Rursusque ab
 ijs occidentem uersus quosdam sine cervice: oculos in hu-
 meris habentes. Sunt et satyri sub solanis indorum mon-
 tibus: cartadulorum dicitur regio perniciosissima aial qua
 quadrupedes tam recte currentes: humana effigie: ut pro-
 pter uelocitatem nisi senes aut aegri non capiantur. Choro-
 mandarum gentem uocat Taurum siluestrem sine uoce: strido-
 ris horrendi: hirtis corporibus oculis glaucis: dentibus
 caninis. Eudoxus in meridianis indiae uiris platas esse
 cubitales. Foeminas adeo paruas: ut struthopodes appel-
 lantur. Megasthenes gentem inter nomadas indos narium
 loco foramina tantum habentem: anguium modo loripedem:
 uocari syrietas. Ad extremos fines indiae ab oriente cir-
 ca fontem gangis astomorum gentem sine ore corpore toto
 hirtam uestiri frondium lanugine: halitu tantum uiuentem
 et odore: quem naribus trahant. Nullum illis cibum:
 nullumque potum tantum radicum florumque uarios ordines
 siluestrium malorum: quae secum portant longiore iti-
 nere: ne desit olfactus. Grauiore paulo odores haud dif-
 ficulter exanimari. Super hoc extrema in parte motum.

spithamæi: pygmæi narratur: ternas spithamas lōgitū
 die: hoc ē ternos dodrātes nō excedētes. salubri cælo: sem
 perq; uernēte: mōribus ab aqlone oppositis: quos a gruī
 bus infestari. Homerus quoq; prodidit. Fama est insti
 dentes arietum caprarumq; dorsis armatos sagittis ue
 ris. tempore uniuerso agmine ad mare descendere: &
 oua pullosq; earum alitum consumere: ternis eam expe
 ditionem mensibus confici: aliter futuris gregibus non
 resisti. Casas eorum luto penisq; & ouorum putamini
 bus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos
 tradit. Cætera de his ut reliqui. Curnios indorū genus
 Ifigonius tradit annis centenis quadragenis uiuere. Itē
 æthiopas macrobios & seras existimāt & qui athon
 montem incolant. Hos quidem quia uiperinis carnibus
 alantur: itaq; nec capiti: nec uestibus eorum noxia cor
 pori inesse animalia. Onescritus quibus in locis indiæ
 umbræ non sint: corpora hominū cubitorū quinū & bi
 norum palmorū existere: & uiuere annos. cxxx. nec se
 nescere: sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus in
 dos qui centenos annos excedant gymnēstas appellat
 nō pauci macrobios. Ctesias gentē ex ijs quæ appellatur
 pandoræ in conualibus sitam: annos ducenos uiuere: in
 iuuetā candido capillos: qui in senectute nigrescat. Con
 tra alios quadragenos non excedere annos iunctos ma
 crobijs: quorum foeminæ semel pariant. Idq; & Aga
 tharchides tradit. Præterea locustis eos ali: & esse
 pernices. Mandroum nomen ijs dedit Clytharcus &
 Megasthenes: tricentosq; eorū uicos annumerant. Fœ
 minas septimo ætatis anno patere: senectam quadrage
 simo anno accidere. Artemidorus in cabrobana insulā
 longissimam uitam sine ullo corporis languore tradu
 ci. Viros indorum quosdam cum feris coire: mixtosq;

LIBER

Semiferos esse partus: in calingis eiusdem indiae gen-
 te quinquennes concipere feminas. octauum uitae annu-
 non excedere. Et alibi cauda uillosa homines nasci per-
 nicitatis eximia. Alios auribus integri. Oritas ab indis
 arbis fluius determinat. Ii nullum alium cibum no-
 uere quam piscium: quos unguibus dissectos sole torreant:
 atque ita panem ex ijs faciunt: ut refert Clitarchus. Tro-
 glodytas super ethiopiam uelociore esse equis perga-
 menus Crates. Item aethiops octona cubito longitu-
 dine excedere: sybrotas uocari gentem eam nomadum
 aethiopum secundum flumen astapum ad septemtrio-
 nem uergentem. Gens medimnorum appellata abest
 ab oceano dierum itinere. xx. Animalium quae cynoce-
 phalos uocamus lacte uiuunt quorum armenta. pascit
 maribus interemptis praeterquam sobolis causa: in aphrica
 solitudinibus hominum species obuia subinde fiunt:
 momentoque euanescent. Haec atque talia ex hominum ge-
 nere ludibria sibi: nobis miracula ingeniosa fecit natu-
 ra. Et singula quidem quae facit indies: aut prope horas
 quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam
 satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confes-
 sa in homine pauca.

De prodigiosis partibus.

Ca. iij.

Ergeminos nasci certum est Oratiorum Cu-
 t ratorumque exemplo. Supra inter ostenta ad-
 ducitur praeterquam in aegypto ubi: foetifer po-
 tu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta
 quaedam e pleba ostiae duos mares: totidem feminas
 enixa famem: quae secuta est: protendit haud dubie. Re-
 peritur in peloponneso binos quater enixa: maio-
 remque partem ex omni eius uixisse partu: in egypto
 septennos utero simul gigni: auctor est Trogus. Gi

gnuntur & utriusque sexus: quos hermophroditos uocamus: olym androgynos uocatos: & in prodigijs habitos: nunc uero in delitijs: Pompeius magnus in ornamento theatri mirabiles fama posuit effigies: ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Etyche a xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum quem id inter ostenta est. Namque & serpente peperit inter initia marsici belli Achille Multiformes pluribus modis iter monstrata ptus eduntur. Clau. Ca. scribit hippocentaurum in thessalia natum eodem die interisse. Et nos principatu eius allatum illi ex aegypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans sagunti: quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partibus.

Ca. iij.

X foeminae mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Licinio Crasso. C. Cassio Longino cons. Casini puerum factum ex uirgine sub parentibus: iussuque aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum a se argis Aristontem cui nomen Arestusae fuisse. Nupsisse etiam. Mox barbam & uirilitatem prouenisse uxoremque duxisse. Eiusdem sortis & smyrnae puerum a se uisum: Ipse in aphrica uidi mutatum in marem nuptiarum die Lucium Cossicum ciuem tisdritanum. Editis geminis rarum esse aut puerperae. aut puerperio praeterque alteri uitam. Si uero utriusque sexus editi sint gemini rariorem utrique salutem foeminam gigni celerius quam mares. sicuti celerius senescere. Saepius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte. in leua foeminas constat.

r iij

LIBER

De homine generando & pariendi tempo-
re per illustria exempla a mensibus septem
ad undecim. Ca. y.

c Aeteris aiantibus statutū: & pariendi: &
ptus egerendi tps est. Homo tāto āno & in-
certo gignitur spatio. Alius septimo mense:
alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimiq;. An-
te septimū mēsem haud unquā uitalis est. Septimo nō
nisi pridie postero ue plenilunij die aut interlunio con-
cepti nascūtur. Trāslatitium in ægypto est & octauo
gigni. Iam quidem & in italia tales ptus esse uitales.
Cōtra priscorū opiniones uariant hæc pluribus modis.
Vestilia. C. Herdici ac postea Pomponij atq; Orfiti cla-
rissimorū ciuium cōiūx est ijs quattuor ptus enixa sem-
per septimo mense: genuit Suillum Ruffum undecimo.
Corobulonū septimo utrunq; consulē. Et postea Cesoni-
am Caij principis cōiūgē octauo. In quo mensiu; nume-
ro genitis intra quadragesimū diē maximus labor gra-
uidis. Quarto aut & octauo mēse lætales i ijs abortus.
Masurius auctor est. L. Papyriū prætorē secūdo here de
lege agentē bonorū possessionē cōtra eum dedisse cū ma-
ter ptum. xiiij. mensibus diceret tulisse. quoniā nullum
certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis pertinē-
tia ante partum. Ca. vi.

a Cōceptu decimo die dolores capitis: oculorū
uertigines tenebræq; fastidium in cibis redū-
datio stomachi indices sunt hoīs ichoati. Me-
lior color marem ferētī & faciliior ptus. Motus in ute-
ro quadragesimo die. Contraria oīa in altero sexu. In-
gestabile onus. Crurum & inguiū leuis tumor. Primus
autem nonagesimo die motus. Sed plurimum langoris i

utroq; sexu. capillum germinante partu & in plenilu-
nio. Quod tempus editos quoq; infantes præcipue infe-
stat. Adeoq; incessus: atq; omne quicquid dici potest: i
grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carentem ungui-
culis partu edant. Et si respirauere: difficilius enitatur.
Oscitatio quidem in enixu lætalis est: sic sternutasse a
coitu abortiuum.

De conceptu hominum & generatione. Ca. vii.

Iseret atq; etiã pudet æstimantem q̄ sit fri-
m uola animalium superbissimi origo. Cũ ple-
runq; abortus cã fiat odor a lucernarum ex-
tinctu. Hijs principijs nascuntur tyranni. Carnifex his
animus. Tu qui corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ
munera amplexaris: & te ne alumnus quidem eius exi-
stimas: sed ptum. Tu cuius semper in uictoria mens. Tu
qui te deum credis aliquo successu tu mens: tanti tamen
perire potuisti. At qui etiã hodie minoris potes. quã
tulo serpentis ictu dente. Aut etiã ut anacreon poeta
acino uinæ passæ. Vt Fabius senator prætor i lactis hau-
stu uno pilo trãsfulatus. Is demũ pfecto uitam aqua læ-
ce p̄sitabit q̄ semp fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis.

Ca. viij.

Ni pedes procedere nascentem contra naturã
i est. Ex quo argumento eos appellauere agrip-
pas: ut ægre partus. Qualiter. M. Agrippam
ferunt genitum unico prope foelicitatis exemplo in oĩ-
bus ad hunc modum genitis. Quamq̄ is quoq; aduersa
pedum ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo ho-
stesq; inter arma & ad mortem obnoxio accessu infœ-
lici terris stirpe omni: sed per utraq; Agrippinas ma-
xime: quæ Caium & Domitium Neronez principes ge-
nuere: totidem fâces generis humani. Præterea breuita

LIBER

te æni quinquagesimo uno raptus anno in tormentis adul-
teriorum coniugis: focerique prægravi seruitio luisse præ-
posterius ortus augurium existimatur. Neronem quoque
pauloante principem & toto principatu suo hostem
generis humani pedibus genitum parens eius scribit
Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos
est: pedibus efferri.

Ca. ix.

Monstruosi partus excisi utero
Vspiciuntur enecta parente gignuntur. Sicut
a Scipio Africanus prior natus primusque Cæ-
sar a cæso matris utero dictus. Qua de causa
& cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius
qui arthaginem cum exercitu intrauit.

Ca. x.

Qui sint uospici
Ospici appellantur unum e geminis: qui recenti
u utero nasceretur altero intermepto abortu.
Namque maxima: & si rara circa hoc mi-
racula existunt.

Ca. xi.

Exempla numerosæ sobolis
Ræter mulierem pauca animalia coitum no-
p uere grauida. Vnum quidem omnino aut al-
terum; superfætat. Extat in monumentis etiã
medicorum: & quibus talia confectari curæ fuit: uno
abortu duo puerperia egesta. Sed ubi paululum tempo-
ris inter duos conceptus intercessit: uterque est perfectus
ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea
quæ gemino partu alterum marito similem alterum adul-
tern genuit. Item Proconnesia ancilla. quæ eiusdem diei
coito alterum domino similem alterum procuratori eius.
Et in alia quæ unum iusto partu. v. mensium alterum edidit. Rur-
sus in alia quæ septem mensium edito puerperio: in se-
cundis mensibus geminos enixa est. Iam illa vulgata

uariæ: ex integris truncos gigni: ex truncis integros: eademq; parte truncos. Signa quædam: neuosq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum.

Ca. xij.

N Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios auo. Et ex geminis quoq; alterum patri: alterum matri: Annoq; post genitum maiori similem fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere: quasdam uiro: quasdam nulli: quasdam foeminam patri: marem sibi. Indubitatum exemplum est nicei nobilis poetæ gizantiij geniti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipse in auum degenerauit æthiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio est: & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaq;: haustæ imagine sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum sibi transuolans effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine q̃ in cæteris omnibus animalibus differentia: quoniam uelocitas cogitationum animata celeritas & ingenij uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi: & similes omnibus singuliq; in suo cuiq; genere. Antiocho regi syriæ e plebe nomine Artemius in tantum similis fuit: ut Laodice coniūx regia necato iam Antiocho munus per commendationis regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe: & Publitijs etiam seruitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes: illud os probum reddentes: ipsumq; honorem eximie frontis. Qualis causa patri quoque eius Me-

LIBER

nogenis coci sui cognomen imposuit Strabonis a specie oculorum nomen habentis uitium imitata. Et Scipioni in seruo Serapione suarij negociatoris uili mancipio. Eiusdem familiae Scipioni post Gneum cognomen salu- tio minus dedit. Sicut Spinter Secundanus. Retiariusq; Pamphilius collegio Lentuli & Metelli consulum. In quo informæ ifortunitum hoc quoq; fuit. Duorum si- mul consuluz in scena imagines cerni. E diuerso. L. Pla- cus orator hystrioni Rubrio cognomen imposuit. Rur- sus Curioni patri Burbuleius. Itemq; Messalæ censo- rio Menogenes derinde hystriones. Suræ quidem pro- consulis etiam rictum in loquendo contractionem lin- guæ & sermonis tumultum non imaginem modo pisa- tor quidā in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri ora- tori armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. To- rānius. M. Antonio iam triumuiro eximios forma pue- ros alterum in asia genitum: alterum transalpes ut ge- minos uendidit: tanta unitas erat. Postquam deinde ser- mone puerum detecta fraude a furente increpitus An- tonio est inter alia magnitudinem precij requirente (nam ducentis erat mercatus sestertijs) respondit uersu- tus ingenij magno ob idipsum se tanti uendidisse quo- niam non esset mira similitudo in ullis eodez utero edi- tis. Diuersarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri: super omnem esse taxationem: adeoq; tempestiuam admirationem intulit: ut ille prescriptor animus mero & contumelia furens non aliud in censu magis & infortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio.

Ca. xiiij.

St quædam priuatim dissociatio corporum:
e & inter se sterilis. Vbi cum alijs iunxere
gignunt. Sicut Augustus & Liuius. Item alijs

aliæq; foeminas tantum generant: aut mares. Plerunq;
 alternant: Sicut Graccorū mater duodecies: & Agrip-
 pina Germanici nouies. Alij sterilis est inuenta. Alij se-
 mel in uita datur gignere. Quædam non preferūt par-
 tus. Quales siquando medicina & cura uicere: foemi-
 nam fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplo-
 rum raritate neptis suæ nepotem uidit genitum: quo ex-
 cessit anno. M. Syllanus: qui cum asiam obtineret post
 consulatum Meronis principis successionem ueneno eius
 interemptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex li-
 beros relinqueret undecim nepotes reliquit. Nurus ue-
 ro generosq; & omnes qui se patris appellatione salu-
 tarent. xxvij. in actis Diui Augusti temporum inueni-
 tur. xij. consulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iij. idus
 aprilis gessit Crispinum Hylarium ex ingenua plebe fe-
 sulana cum liberis nouem: in quo numero filia duæ fue-
 runt: nepotibus. xxvij. pronepotibus. xxix. neptibus. ix.
 prælata pompa cum omnibus his in capitolio imolasse

Item de eodem multiplicius.

Ca. xiiij.

Vlier post quinquagesimum annum non gi-
 gnit: maiorq; pars quadragesimo profluui-
 um genitale sistit. Nā in uiris Masinissaz re-
 gem post octoginta sex annos generasse filium: quæ Me-
 thymathnum appellauerit clarum est. Catonem senso-
 rium octogesimo exacto e filia Salonij cliētis sui. Qua-
 de causa aliorum eius liberorum propago Liciniani sūt
 cognominati: hi Saloniani: ex quibus Vticensis fuit. Nu-
 per etiam. L. Volusio Saturnino in urbis præfectura ex-
 tincto notum est corneliam e Sciopionum gente Volu-
 sium Saturnium: qui fuit consul post. lxij. annum ge-
 nuisse. Et usq; ad. lxxj. apud ignobiles uulgaris reperi-
 tur generatio.

LIBER

De menſtruis omnium mulierum.

Ca. xv.

Oium autem animal menſtruale mulier eſt.
 15 In unius utero quas appellarunt molas. Ea
 eſt caro informis in anima ferri ictum: &
 aciem reſpuens: mouetur: ſiſtitq; menſes: & ut partus:
 alias lætalis: alias una ſenſcens: aliquando alio cita-
 tior excidens. Simile quidam & uiris in uentre gigni-
 tur quod uocant ſcyron. Sicut Oppido Capitori præto-
 tio uiro. Sed nihil facile reperitur mulierum profluui-
 o magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperuentu muſta. Ste-
 rileſcunt tactæ fruges. Moriuntur inſita. Exuruntur hor-
 torum germina: & fructus arborum: quibus inſidere de-
 cidunt. Speculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur. Aci-
 es ferri præſtringitur: eboriſq; nitor. Aluei apum emo-
 riuntur. Aes etiam: ac ferrum rubigo protinus corripit
 odorq; dirus aera. Et in rabiem aguntur guſtato eo ca-
 nes: atq; inſanabili ueneno morſus inſigitur. Quin &
 bituminum ſequax alioquin & lenta natura in lacu in-
 dæ: qui uocatur aſphalites: certo tempore anni ſuper-
 natans nequit ſibi auelli: ad omnem contactum adhæ-
 rens: præterq; filo: quod tale uirus inſecerit. Etiam for-
 micis animali minimo ineſſe ſenſum eius ferunt: abiici-
 q; guſtatas fruges: nec poſtea repeti. Et hoc tale tan-
 tumq; omnibus tricenſ diebus malum in muliere exi-
 ſtit & trimenſtri ſpatio largius. Quibusdam uero ſæ-
 pius menſe: ſicut aliquibus nunquam. Sed tales non gi-
 gnunt. Quando hæc eſt generando homini materia: ſe-
 mine maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante.
 Quod deinde tempore ipſo animatur. corporatur-
 que. Ergo cum grauidis fluxit. inualidi aut non ui-
 tales partus eduntur: aut ſanioſi ut idem auctor eſt

Nigidius doctissimus.

Item de ratione partuum omnium
fœminarum.

Ca. xvi.

Dem lac fœminæ non corrumpi alenti par-
tum si ex eodem uiro rursus conceperit arbi-
tratur. Incipiente autem hoc statu: aut desi-
nente conceptus facillime traduntur. Fœcunditatis in
fœminis prærogatiuam accepimus inunctis medicami-
ne oculis saliuam infici. Cæterum editis primores sep-
timo mense gigni dentes: priusquam in supera fere par-
te haud dubium est. Septimo eosdem decidere: nō alios
q; suffici. Quosdam & cum dentibus nasci: sicut Mar-
cum Currium: qui ob id dentatus cognominatus est. Et
Gnæum Papyrium Carbonem præclaros uiros. In fœ-
minis ea res in auspiciati fuit exempli regum temporiz-
bus: cum ita nata esset. Vcleria exitio ciuitati in quam
delata esset: futurum responso aruspicum uaticinante.
Sessapiam etiam illa tempestate florentissimaz depor-
tata est ueridico exitio consecuto. Quasdam concreto
genitali gigni in fausto omine Cornelia Gracchorum
mater inditio est. Aliqui uice dentium continuo osse gi-
gnuntur. Sicuti Prusiæ regis bithyniorum filius super
na parte oris. Dentes autem tantum inuicti sunt igni
bus: nec cremantur cum reliquo corpore. Idem flammis
indomiti tabe cauantur pituitæ ue. Candorez trahunt
quodam medicamine. Vsu atteruntur: multoque pri-
mum in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantuz & alimē-
tis necessarij. Quippe uocis sermonisq; regimē primo-
res tenent concentu quodam excipientes ictum linguæ:
seriemq; structuræ: atq; magnitudine mutilantes mo-
lientesue aut hebetantes uerba. Et cum defluxere expla-
nationem omnem adimentes. Quin & augurium

LIBER

in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribun-
tur. excepta turdulorum gente: Quibus plures fuere lō-
giora promitti uitæ putant spatia. Fœminis minor nu-
merus. Quibus in dextra parte gemini superne a cani-
bus cognominati: fortunæ blandimenta pollicentur. Si-
cut in Agrippina Domitij Neronis matre: contra in le-
ua. Hominem priusq̃ genito dente cremari mos gentiū
non est. Sed mox plura de hoc cum membratim histo-
ria decurret. Rixisse eodem die quo genitus esset unum
accepimus hominem Zorasten. Eidem cerebrū ita pal-
pitasse ut impositam repelleret manum: futuræ præsa-
gio scirent. In trimatu suo cuiq̃ dimidiam esse mensu-
ram staturæ certum est. In plenum autem cuncto mor-
talium generi minore indies fieri propemodū observa-
tur. Rarosq̃ patribus proceriores consumente uberta-
tem seminum exustione: in cuius uices nunc uergat æuū.
In creta terræ motu rupto monte inuentum est corpus
stans xlv. cubitorum: quod alij Orionis: alij Etionis fu-
isse tradunt. Horestis corpus oraculi iussu refossum sep-
tem cubitorum fuisse monumentis traditur. Iam ne-
ro ante annos prope mille uates ille Homerus non ces-
savit minora corpora mortalium quam prisca conque-
ri. Neni Pollionis amplitudinem annales non tradunt
Sed quia populi concursu pene interemptus esset: pro-
digij uice habitum. Procerissimum hominem ætas no-
stra uiuo Claudio principe Cabbaram nomine ex ara-
bia aduectum nouem pedum & totidem unciarū ui-
dit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito: quorū cor-
pora eius miraculi gratia in conditorio Salustianorū
asseruabantur hortorum. Pusioni & Secundilla erant
nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes &
palmum Conops nomine in delitijs iulie neptis eius

fuit. Et mulier Andromeda liberta iulie Augustae. M. d. nium maximū. ¶ M. Tuliū equites romanos binū cubitorū fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in oculis asseruatos. Sex quipedales gini quosdā longiores in trimatu implentes uitae cursum haud ignotū est: inuenimus in monumentis salamiā Eutimenis filium in tria cubita triennio adoleuisse: incessu tardū: sensu hebetē. ¶ Et iam puberem factū uoce robusta: absumptū contractione membrorum subita triennio circūactū. Ipsi nos pridem uidimus eadem ferme omnia praepter pubertatem in filio Cornelij Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Et trapeolos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum.

Ca. xviij.

Vod sit hominū spatiū a uestigio ad uerticē: q id esse sparsis manibus inter longissimos digitos obseruatum est: sicuti uires quibusdam dextra parte maiores: quibusdam æquas utraq; aliquibus leua manu præcipuas. Nec id nunq in fœminis mares præstare pondere. Et defuncta uiuentibus corpora omnium animalium. Et dormientia uigilantibus. Viro rum cadauera supina fluitare. Fœminarū prona: uelut pudori defunctorum parente natura.

Exempla uariarum figurarum.

Ca. xviij.

Oncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signū eorū esse nec sitim sentire nec sudorē emittere quāq; ¶ uolūtate sciamus sitim uictam. Equitēq; Ro. Iuliū Viatorē euocontiorum gente fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cutē fusæ morbo phibitū hūore a medicis naturam fecisse consuetudine: atq; senecta caruisse potu. Necnon ¶ alij multa sibi imperauere.

LIBER

Diuersorum morū exempla.

Ca. xix.

Erunt crassum animum Crassi in parthis inter
f empti nunq̄ risisse. Ob id Agelastū uocatum.
Sicuti nec fesse multos. Socratē clarū sapiē-
tia eodem semper risum uultu: nec haud hylari magis
aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorē
quendā toruitatemq; naturæ: duram & inflexibilem
affectusq; humanos adimit: quales apathes græci uocāt
Multos em̄ generis experti: quodq; mirum sit auctores
maxime sapientie. Diogenem cynicū. Pyrrhonē. Hera-
clitum. Timonem: Hunc quidem etiā in totius odium
generis humani euectū. Sed hæc parua naturæ insignia
in multis uaria cognoscūtur. Vt in Antonia Drusi nūq̄
expuisse. In Pomponio consulari poeta nunq̄ ructasse.
Quibus natura concreta sunt ossa: qui sunt rari admo-
dum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate.

Ca. xx.

Orpore uesco esse: sed eximijs uiribus. Trita
c num in gladiatorio ludo sannitium armatu-
ra celebrem: filiumq; eius militē magni Pom-
peij: & rectos & transuersos cancellatim toto corpo-
re habuisse nervos in brachijs etiam manibusq; auctor
est Varro prodigiosa uirium elatione. Atq; etiam ho-
stem ab eo ex prouocatione dimicantem inermi dextra
uno digito superatum: & postremo correptum in ca-
stra translatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio:
Diui Augu. centurio uehicula cum culeis onusta donec
exinanirentur sustinere solitus. Carpentā comprehen-
sa una manu retinere obnoxius contra nitentibus in-
mentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumē-
to eius spectantur. Ideo. M. Varro. Rusticellus inquit.
Hercules appellatus: mulū suū tollebat. Fusius Saluius

duo centenaria pondera pedibus: totidē manibus: & ducentaria duobus humeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatū noīe: prodigiosae ostentationis quinquagenario thorace plūbeo indutū. Coturnisq; quingentorum pondo calciatum per scenā ingredi. C. Milonē athletam cum cōstitisset nemo uestigio educebat. Malum tenenti nemo digitū corripiebat. Cucurrisse mille ducentum. xl. sta. ab athenis lacedemonē biduo Philippidē magnū erat: donec Canistiū curor lacedemonius & Philipponides Alexandri magni a sytione helyn uno die: mil. cc. stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdā. clx. pass. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano consū. annos. ix. genitum puerū a meridie ad uesperū. lxx. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet: si quis cogitet nocte ac die longissimum iter uehiculis tribus Tiberium Neronē emansum festinantē ad drusum fratrem aegrotantem in germania: in ea fuerunt ducenta. M. p.

De uisu

Ca. xxi.

Culorū acies uel maxime fidem excedētia inuenit exēpla in nuce inclusam aliada Homerū carmen in membrana scriptū tradidit Cicero. Idem fuisse qui peruideret. c. xxxv. mil. pa. Huic & nomen. M. V. arro reddidit Strabonē uocatum. Solitum autem punico bello a lilybeo siciliæ promontorio exeunte classe carthaginis portu etiā numerū nauū dicere. Calicrates ex ebore formicas & alia tam parua fecit aialia: ut partes earū a cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit: a quo quadrigam ex eadem materia. qua musca integeret alijs fabricatam: & nauem quā apicula pennis abscederet:

De auditu.

Ca. xxij.

s ij

LIBER

Vidimus unum exemplū habet mirabile. Præ
 a lium quo sybaris delata est: eo die quo gestus
 erat autum olympiæ. Nam cymbricæ victo-
 riæ Castoresq; romani: qui persicā victoriā ipso die quo
 contigit nūcianere uisus & auditus & numinū fuere
 præfagia Exempla patientiæ. Ca. xxiiij.

Atientia corporis ut est crebra sors calami-
 p tatum innumera documēta peperit. Clarissi-
 mum i foeminis leænæ meretricis exemplum
 quæ torta non indicauit Harmodiū & Aristogitonē
 tyrānicidas. In uiris Anaxarchias simili de causa cum
 torqueretur: præcisam edentibus linguā uaspe indicij
 in tyrannos expuit. Memoria exēpla. Ca. xxiiij.

Emoria necessariū maxime uitæ bonum cui
 m præcipua fuerit haud facile dictū est: tam
 multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omni-
 bus in exercitu suo militibus nomina reddidit. L. Sci-
 pio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui &
 equestri ordini romæ postero die q̄ aduenerat. Mithri-
 dates duarum & xx. gentium rex totidē linguis iura
 dixit: pro contione singulas sine interprete affatus
 Charmaidas quidam in græcia: quæ quis exegerit uo-
 lumina in bibliothecis legentis modo repræsentauit.
 Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simoni-
 de melico consumata a Metrodoto Sceptio: ut nihil nō
 iisdem uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque
 fragile in homine morborū & casus iniurias: atq; etiā
 metus sentiens: alias particulatim: alias uniuersa: ictus
 lapide oblitus est litteras tantū. Ex p̄alto tecto lapsus
 matris & affiniū propinquorum cœpit obliuionem.
 Alius egrotus seruorum etiā: Sui uero nominis oblitus
 Messala Coruinus. orator: itaq; sæpe deficere tētat &

meditatur uel quieto corpore & ualido. Sono quoq; ser-
pente amputatur: ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus. C. Tulij Cæsaris.

Ca. xxv.

Nimi uigore p̄stātissimū arbitror. C. Cæsare
dictatorē. Nunc uirtutē cōstātīaq; nūc cōme-
moro: nec sublimitatē oīum capacē: quæ cœlo
cōtinētur: sed p̄priū uigorē celeritatēq; quodā igne uo-
lucrē. Scribere & legere simul dictare & audire solitū
accepimus. Epistolas uero tātārū rerū quaternas pari-
ter librarijs dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis.
Idē signis collatis quinquagies bis dimicauit. Solus. M.
Mare trāsgressum q̄ undequadragies dimicauerat. Nā
p̄ter ciuiles uictorias undecies cētū & nonaginta duo
milia hoīnū occisa p̄lijs ab eo: nō qdē i gloria posuerim
Tātā etiā coactā humani generis iniuriā qd̄ ita esse cō-
fessus ē ipse: bellorū ciuiliū stragē nō p̄dēdo. Iustius Pō-
peio magno tribuatur: octingentas quadringēta. sex na-
ues piratis adēmisit Cæsari propriū & peculiare fuit
p̄ter iam supradictā clementiæ insigniā qua usq; ad pœ-
nitentiam oēs superauit. Idē magnanimitatis phibuit
exemplū: cui cōparari nō possit aliud. Spectacula enim
edita effusasq; opes aut operū magnificentiam in hac
parte enumerare luxuriæ: fauentis ē. Illa fuit uera &
incomparabilis inuicti animi sublimitas: Captis apud
pharsaliā Pōpeij magni scrinijs epistolarū iterūq; apud
tapsū Scipionis ea optimā cōcremasse fide atq; non
legisse

Laus Pōpeij magni

Ca. xxvi

u Erum ad decus impij ro. nō solū ad uiri unius
p̄tinet uictoriā Pōpeij magni titulos: oēs triū
phosq; hoc in loco nūcupare: æquato non mō
Alexandri magni rerum fulgore: sed etiā Herculis p̄pe
ac Liberi patris. Igitur sicilia recuperata: unde primū

s iij

LIBER

Syllanus in reipublica causa exorians auspiciatus est. Africa uero tota subacta & in ditionem redacta. Magniq; nomine spolio inde capto eques romanus id quod antea nemo curru triumphali reuectus est: & statim a solis occasum transgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniae ultioris in ditionem redacta: uictoriae suae ascripsit: & maiore animo Sertorium domuit: belloq; civili: quod omnia concutiebat externa extincto: iterum triumphales currus eques romanus induxit. Totiens imperator anteq; miles. Postea a tota maria: & deinde solis ortus missus hos retulit patriae titulos more sacris certaminibus uincientium. Neq; enim ipsi coronantur: sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Minervae quod ex manubijs dicabat. Cn. Pom. magnus imperator bello triginta annorum confecto fufis fugatis occisis in deditiōem acceptis hominum centies uicies semel octuaginta tribus millibus. Depressis aut captis nauibus. d. ccc. xvi. Oppidis castellis mille quingentis xxxviii. in fidem receptis. Terris a maotis lach ad rubrum mare subactis uotum merito Mineruae. Hoc est breuiarium eius ab oriente. Triumphus uero quem duxit ad. iij. Kalen. octobris. M. Messala. M. Pisone cons. praefatio haec fuit. Cum oram maritimam a praedonijs liberasset: & imperium maris populo romano restituisset: ex asia: poto: armenia: paphlagonia: capadocia cilicia syria: scythijs: iudeis: albanis hiberia insula: creta: busternis: & sup haec de regibus Mithridate atq; triumphauit. Summa summarum in illo gloria fuit: ut ipse in contione dixit: cum de rebus suis differeret. Asiam ultimam prouinciarum accepisse eandemq; mediam patrie reddidisse. Si quis e contrario simili modo uelit

percenſere Cæſaris res qui maior illo apparuit. totum
profecto terrarum orbem enumeret: quodifinitū eſſe
conueniet

Laus Catonis primi. Ca. xxvii

Aeteris uirtutum generibus uarie & multi
fuere præſtantes. Cato primus portiæ gentis
tres ſummas in homine res præſtitiffe exiſti-
matus ē: optimus orator: optimus ipator: optimus ſena-
tor. Quæ mihi oia etiā ſi nō prius attamē clariuſ fuiſſe
i Scipione Aemiliano uidetur Dēpto p̄terea plurimorū
odio: quo Cato laborauit. Itaq; ſit p̄priū Catonis qua-
ter & quadragies cām dixiſſe. nec quenq; ſæpius poſtu-
latū: & ſep̄ abſolutū. Itē de Fortitudie. Ca. xxviii

Ortitudō in quo maxime exſtiterit immēſæ
f̄ quæſtionis eſt. Vtiq; ſi recipiatur poetica fa-
bulofitas. Qu. Ennius. T. Ceciliū Teucrum
fratremq; eius præcipue miratus propter eos decimum
ſextum annalem adiecit. L. Sicinius Dentatus: qui tri-
bunus plebis fuit Sp. Tarpeio. A Thermo conſſu: haud
multo poſt exactos reges innumerofiſſima ſuffragia ha-
bet centies uicies præliatus ocies ex prouocatiōe uictor
xlv. cicatricibus aduerſo corpore inſignis nulla in tergo
Item ſpolia cœpit. xxxiiij. Donatus haſtis puris duode-
uiginti. Phaleris xxy. Torquibus tribus & lxxx. armil-
lis. c. lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiij. Aureis octo. Mura-
libus tribus. Obſidionali una Fiſco æris. x. captiuis. xx.
millibus imperatores nouem ipſius maxime opera triū
phantes ſecutus. Præterea quod optimum in operibus
eius reor uno ex ducibus. Thy. Romulo ex cōſulatu ad
populum cōuictō male acti imperij rei militaris. Haud
minora forent Manlij Capitolini decora: ni perdidif-
ſet illa exitu uitæ ante uigintiduos annos bina cœpe-
rat ſpolia. Primus omnium eques coronam muralem

s iij

LIBER

acceperat. vi. ciuitas. xxxvij. dona. xxxiij. cicatrices ad-
uerso corpore exceperat. P. Seruilium magistrum equi-
tum seruauerat: ipse uulneratus humerum ac femur. Su-
per omnia capitolium summamq; rem in eo solus a gal-
lis seruauerat: si non regno suo seruasset. Verum sunt in
his quidem uirtutis opera magna sed maiora fortunæ
M. Sergio ut equidem arbitror nemo quemq; hominuz
iure prætulit. licet pronepos Catilina gratiam nomi-
ni derogauit. Secundo stipendio dexteram manum per-
didit. Stipendijs duobus ter & uicies uulneratus est ob
id neutra manu neutro pede satis utili. Vno tantū ser-
uo plurimis postea stipendijs debilis miles. Bis ab Han-
nibale captus. Neq; enim cum quolibet hoste res fuit.
Bis uinculorum eius profugus. xx. mensibus nullo non
die in athenis aut compedibus custoditus. Sinistra ma-
nu sola quater pugnauit: duobus equis insidente eo suf-
fosis. Dextram ibi fecit ferrea: eaq; religata præliatus.
Cremonam obsidione exemit placentiam tutatus est.
Duodena castra hostium in gallia cœpit. Quæ omnia
ex oratione eius apparent habita cum in prætorio sa-
cris arceretur a collegijs ut debilis. Quos hic coronarū
aceruos constructurus hoste mutato? Etenim plurimum
refert in quæ cuiusq; uirtus tpa inciderit. Quas trebia-
ticinusq; aut thrasimenus ciuitas coronas dedere? Quæ
cænis corona merita? unde fugisse uirtutis summū opus
fuit. Cæteri profecto uictores hoium fuere Sergius ui-
cit etiā fortunā. Ingeniorū gloriæ quæ possit agere de-
lectum per tot disciplinarum genera & tantam reruz
operumq; uarietatem? nisi forte Ho. uate græco nullum
fœliciores extitisse conuenit: siue operis fortuna siue
materia æstimetur.

Diuersæ laudes plurimorum.

Ca. xxix.

Taq; Alexander magnus (eteniz insignibus iudicijs optime citraq; inuidiã tã supba censura peragetur) inter spolia Darij persarum regis unguentorũ scrinio apto: quod erat auro gẽmisq; ac margaritis p̃ciosum: uarios eius usus amicis demonstrantibus quãdo tedeat unguenti bellatorẽ & militia fordidum: imo Hercule inquit librorum Homeri custodiã detur: ut p̃ciosissimũ humani animi opus q̃ maxime diuiti opere seruaretur. Idem Pindari uatis familiã penatibusq; inssit parci: cum thebas raperet. Aristotelis philosophi patriam condidit: tantãq; rerum claritati tam benignum testimonium miscuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclem tragici coturni principem defunctum sepelire Liber pater inssit obsidentibus moenia lacedæmonijs. Lysandro eorum rege inquiete sæpius admonito ut pateretur huius mari delicias suas. Requisiuit rex qui supremum diem athenis obisset: nec difficulter ex ijs quæ deus significasset intellexit: pacemq; funeri dedit.

De Platone: Ennio: Virgilio. M. Varrone & M. Cicerone.

Ca. xxx.

Latoni sapiẽtiã antistiti Dionysius tyrãnus alias sæuitiã superbiãq; natus uitatam nauem misit obuiam: ipse quadrigis albis egredientem in littore excepit. Viginti talentis unam orationem Isocrates uendidit. Aescines atheniensis sumus orator cũ accusationem: qua fuerat usus rhodi legisset: legit & defensionẽ Demosthenis: ob quã illud depulsus fuerat exilium. Mirantibusq; tum magis fuisse miraturos dixit: si ipsum orantẽ audiuisent: in calamitate testis ingens factus inimici. Tucydidẽ imperatorẽ athenienses in exilium egere rerum bestiarum conditorẽ re-

LIBER

notuere: eloquentiā mirati cuius uirtutē dānauerant.
 Magnū & Menandro in comico socco testimoniū re
 gum ægypti & macedoniæ contingit classe & per le
 gatos petito. Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litte
 rarum scientia. Perhibuere & romani proceres etiam
 exteris testimonia. Cn. Pompeius cōfecto mitridatico
 bello intraturus Posidonij sapientiæ professione clari
 domū fores percuti de more a littore uenit & fascēs li
 ttorios ianuæ submisit is: cui se oriens occidensq; submi
 serat. Cato censorius in illa nobili trium sapientiæ pro
 cerum ab athenis legatione audito Carneade: q̄ primū
 legatos eos cēsuit dimittendos: quoniā illo uiro argumē
 tante quid ueri esset haud facile discerni posset. Quan
 ta morum commutatio? ille semper alioquin tātē exitia
 li appellās noīe uniuersos ex italia pellēdos cēsuit græ
 cos. At p̄nepos eius uticēsis Cato unū ex tribunatu mi
 litū philosophū: alterū ex cypria legatione deportauit.
 Eandēq; linguā ex duobus Catonibus in illo abiecisse:
 in hoc iportasse memorabile est. Sed & nostrorū glo
 riam percenseamus. Prior Africanus. Q. Enni. statuq;
 sepulchro suo imponi iussit: clarumq; illud nomen imo
 uero spoliū ex tertia orbis parte raptum in cinere su
 premo cum poetæ titulo legi. Diuus Augustus carmina
 Virgilij cremari contra testamenti eius uerecundia; ue
 nuit. Maiusq; ita uati testimoniū cōtigit: q̄ si ipse sua
 probauisse. M. Varronis in bibliotheca quæ primā in or
 be ab Asinio Pollione de manubijs: publicata Romæ &
 unius uiuentis posita imago est: haud minore (ut equi
 dem reor) gloria principe oratore & ciue ex illa inge
 niorum: quæ tunc fuit multitudine uni hanc coronam
 dante: q̄ cum eidem magnus Pompeius pyratice ex bel
 lo naualem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla:

romana si persequi libeat: cum plures una gens in quo
 cumq; genere eximios tulerit: q̄ ceteræ terretæ. Sed quo
 & te. M. Tulli piaculo taceam? quò ne maxime excellē
 tem insigni prædicem: quo potius q̄ uniuersi populi &
 illius gentis amplissimo testimonio: & tota uita tua
 ad consulatum tantum operibus electis? Te dicente le
 gem agraria: hoc est alimenta sua abdicauerūt tribus.
 Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges
 ignouerunt: notatosq; sese ignominia discrimine æquo
 animo tulerunt. Te orante proscriptorum liberos ho
 nores petere puduit. Tuum Catilina fugit ingenium.
 Tu Marcum Antonium proscripsisti. Salue primus
 omnium parens patriæ appellate. Primus in toga tri
 umphum: linguæque lauream merite: & facundia lit
 terarum latinarum parens æquæ: ut dictator Cæsar ho
 stis quondam tuus de te scripsit: omnium triumpho
 rum lauream adepte maiorem. Quanto plus est inge
 nij romani terminos in tm̄ p̄mouisse: q̄ imperij.

De morum honestate.

Ca. xxxi.

Eliquis animi boni p̄stitere & ap̄d ceteros
 r mortales sapia: ob id Cati Corculi apud roma
 nos cognominati. Apud græcos Socrates ora
 culo Apollinis Phitij p̄latus cunctis.

De auctoritate.

Ca. xxxij.

Vrsus mortales oraculorum societate dedere.
 r Chiloni lacedæmonio: tria præcepta eius del
 phis consecrando aureis litteris quæ sunt hæc
 Nosse se quemquam: & nihil nimium cupere. Comi
 temq; æris alieni atq; litis esse miseriam. Quin & fu
 nus eius: cum uictore filio olympiæ expirasset: gaudio
 tota græcia prosecuta est.

De diuinitate.

Ca. xxxiij.

LIBER

d Inuitas & quædã coelitũ societas nobiliss-
ma ex fœminis in sybilla fuit. Ex uiris i Me-
lãpode apud græcos apud romanos i Martio

De Nasica. Ca. xxxiiij.

Ir optimus semel a condito æuo iudicatus est
u Scipio Nasica a iurato senatu. Idẽ in toga can-
dida bis repulsa notatus a populo. In summa
ei in patria mori nõ licuit. Nõ hercule magis q̃ extra uĩ-
cula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. Ca. xxxv.

p Vdicissima fœmina semel matronarũ snia iu-
dicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Ful-
uĩ Flacci electa ex cõtũ p̃cipuis: quæ simula-
crũ Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Iterũ religio-
nis expimento claudia inducta romã deorum matre.

De pietate Ca. xxxvi.

p Ietatis exẽpla infinita quidẽ toto orbe exti-
tere: sed Romæ unum cui cõparari cunq̃ta nõ
possunt. Humilis in plebe & ideo ignobilis
puerpera supplicij causa carcere inclusam matrẽ cũ im-
petrasset aditum a ianitore semper excussa: ne quid in-
ferret cibi: deprehensa est uberibus suis alens eaz. Quo
miraculo matri salus donata filia pietate est. Ambæq;
perpetuis alimentis. Et locus ille eidem consecratus est
deæ. C. Quintio. M. Attilio cons. templo pietatis extru-
cto in illius carceris sede: ubi nunc Marcelli theatrum
est. Gracchorum pater anguibz apprehensis in domo
cum responderetur ipsum uicturum alterius sexus in-
terempto immo uero inquit meum neate: Cornelia. n-
iuuenis est: & parere adhuc potest: hoc erat uxori par-
cere: & reipublicæ consulere: idq; mox consecutum est
M. Lepidus Apuleia uxoris caritati post repudiũ obijt

P. Rutilius morbo leni impeditus nuntiata fratris repulsa in consulatus petitiōe ilico expirauit. Publius Catiens Philotimus patronum adeo dilexit: ut hæres omnibus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

De artium plurimarum excellentia: astrologia: grammatica: geometria.

Ca. xxxvij.

Ariarum artium scientia innumerabiles enutrire: quos tamen attingi par sit flores hominum libantibus. Astrologia Berosus: cui ob diuinas prædictiones athenienses publico in gymnasio statuam in aurata lingua statuere. Grammatica Apollodorus: cui amphictiones græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina pollens: qui uenientem: ab illyrijs pestilentiam prædixit: et discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit. Cui ob meritum honores illos: quos Herculi decreuit: græcia. Eandem scientiam in Teombroto Ptolomæus rex megalensibus sacris donauit centum talentis seruato Antiocho rege. Magna et Critobolo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: et citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis et pollicitationibus Mithridatis regis: reperta ratione qua uinum ægris medetur: relato et funere homine et conseruato: sed maxime sponsione facta cum fortuna ne medicus crederetur: si unquam inualidus ullo modo fuisset ipse: et uictor suprema in senecta lapsu scalarum examinatus est. Grande et Archimedi geometriæ ac machinalis scientiæ testimonium. M. Marcelli contingit interdicto cum syracusæ apererentur: ne uiolaretur murus: nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus Cresiphon Cynosius ædæ ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon athenis arma

LIBER

mentario mille nauium. Ctesibius pneumatica ratione
et hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus
Alexandro condente in ægypto Alexandriam idem hic
imperatore dixit ne quis ipsum alius q̃ Apelles pingere-
ret: q̃ Pyrgoteles sculperet: q̃ Lisippus ex ære duceret.
Quæ artes pluribus inclauere exemplis.

Item mirabilissima opera artificis-
generum.

Ca. xxxviii

Ristidis thebani pictoris unā tabulā centum
a talentis rex attalus licitatus est. Octingenta
emit duas Cæsar dictator. Medeā et Aiecez
Timomachi in templo Veneris genitricis dicaturus.
Candaules rex Bularchi picturam magnetū exitij haud
mediocris pari rependit auro. Rhodū non incendit rex
demetrius expugnator cognominatus ne tabulam Pro-
togenis cremaret a pte ea muri locatā Praxitelis mar-
more nobilitatus est: gnidiaq; Venere præcipue: uesano
amore cuiusdam iuuenis insigni: et Nicomedis æstima-
tione regis grandi gnidiorum ære alieno permutare eā
conati. Phidie Iuppiter olympius quotidie testimoni-
um perhibet. Mentori capitolinus et Diana ephesia:
quibus fuere consecrata artis eius uasa.

De seruitijs

Ca. xxxix

Ræcium hominis in seruitio geniti maximū
p ad hanc diem quod equidem comperierim fu-
it grammaticæ artis Daphnidis Cn. Pisauri
ense uendente: et M. Scauro principe ciuitatis. iij. mil-
d. cc. sestertijs licente. Excessere hoc in nostro æuo nec mo-
dice histriones: sed libertatem suam mercati. Quippe
cum iam apud maiores Roscius histrio. iij. mil. d. An-
niaz mercasse prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat

armaniaci belli paulo ante propter Tyridatem gesti dispensatorem quem Nero. iij. cxxx. manumisit. Sed hoc precium belli non hominis fuit tam hercule q̄ libidinis non formæ Paronemeti spadōis Seiano. iij. mil. d. mercante a Sutorio prisco. Quam quidez iniuriā lucrifecit ille mereatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uocabat.

De præstantia gentium.

Ca. xl.

Entium in toto orbe præstantissima una omni uirtute haud dubie romana extitit. **F**œlicitas cui præcipua fuerit homini non est humani iudicij: cum prosperitatem ipsam alius alio modo suo pte ingenio quisq; terminet. Si uerum facere iudicium uolumus: ac repudiata omni fortunæ ambitione discernere: mortalium nemo est fœlix. Abunde igitur atq; indulgenter fortuna decedit: cum eo qui iure dici non i fœlix potest: quippe ut alia non sit: certe ne laceat fortuna metus est. Quo semel recepto solida fœlicitas non est. Quid q̄ nemo mortalium omnibus horis sapit: uti namq; falsum hoc & non a uate dictum quam plurimi indicent. Vana mortalitas: & ad circumscribendam seipsam ingeniosa: computat more tratiæ gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cuiusq; dici in unam condit: ac supremo die separatos dinumerat: atq; ita de uno quoq; pronunciat. Quid q̄ iste calculi candore illo laudatus dies originem mali habuit? Quā multos accepta afflixere imperia? Quā multos bona perdidere: & ultimis mersere supplicijs? Ista nimirum bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est pfecto alius de alio indicat dies: & tamen supremus de omnibus. Ideoq; nullis credēdus est. Quid q̄ bona malis pia nō sunt etiā pari numero? Nec lætitia ullo minimo mœ

LIBER

fore pensanda. Heu uana & imprudens diligentia. Numerus dierum computatur ubi quæritur pondus.

De foelicitate foeminae Ca. xli.

Na foeminarum in omni æuo Lampido lacæ-
 demonia refertur: quæ regis. filia: regis uxor:
 regis mater fuit. Vna Berenicæ quæ filia: so-
 ror mater Olympionicarum. Vna familia Curionum: i
 qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna Fabio-
 rum: in qua tres continui principes senatus. M. Fabius
 Ambustus Fabius Rutilius filius. Q. Fab. Gurges nepos
 Varia exempla fortunæ. Ca. xlii.

Aetera exempla fortunæ uariantis innume-
 ra sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi
 ex malis? aut quæ mala immensa nisi ex inge-
 nibus gaudijs De bis proscriptis. L. Sylla. Q. Metello
 Eruiuit proscriptum a Sylla. M. Fidiſtium
 senatorem annis xxxvi. Sed iterum proſcrip-
 tus ſuperſtes Syllæ uixit uſq; ad Antoniū. Cō-
 ſtat nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum quā quia pro-
 ſcriptus fuiſſe. Triumphare. P. Ventidiū de parthis uo-
 luit quidem ſolum: ſed eundem in triumpho aſculano.
 Gn. Pompeij Strabonis duxit puerum. Quāq; Maſſu-
 rius auctor eſt bis in triumpho ductum Cicero milionē
 caſtrenſem ſuffaraneum fuiſſe. Plurimos inuentam in-
 opem in caliga militari tolleraſſe. Fuit & Balbus Cor-
 nelius maior conſul: ſed accuſatus atq; de iure uirgarū i
 eum indicem in exilium miſſus. Primus externorum at
 q; etiā in oceano genitorum uſus illo honore: quē ma-
 iores latio quoq; negauerunt. Eſt & L. Fluius inter i
 ſignia exempla tuſculanorum rebellantium conſul: eo-
 dem quoq; honore cum tranſfuga exornatus conſeſtim
 a populo Ro. qui ſolus eodē āno quo fuerat hoſtis romæ

triumphauit ex ijs quorū consul fuerat. Vnus hominū
 ad hoc æui felicitis sibi cognomē asseruat. T. Sylla ciuili
 nempe sanguine: ac patrie oppugnatione adoptatus: &
 quibus nam felicitatis inductus argumētis: q̄ proscri-
 bere tot millia ciuiū: ac trucidare potuisset. O parua in-
 terpretatio & futuro tēpore infelix. Num melioris
 sortis tunc fuere pereuntes: quorum miseremur hodie
 cum Syllā nemo non oderit? Age num exitus uitæ eius
 omniū proscriptorum ab illa calamitate crudelior fuit
 erodēte seipso corpore: & supplicia sibi gignente: qd̄ ut
 dissimulauerit & supremo summo eius cui immorta-
 lis quodammodo est: credamus ab uno illo inuidiā glo-
 ria uictam. Hoc tamē nempe felicitati sue defuisse con-
 fessus est q̄ capitolium non dedicauisset. Q. u. Metellus
 i ea orationē: quam habuit in supremis laudibus patris
 sui, L. Metelli pont. bis consulis: dictatoris magistri e-
 quitum. Quindecim uiri agris dandis: qui primus ele-
 phantos primo punico bello duxit in triūpho scriptū
 reliquit. Decē maximas res optimasq; in quibusq; quæ-
 rendis sapientes ætatem exigerent: consumasse eum. Vo-
 luisse em̄ primarium bellatorē esse. Optimū oratorem.
 Fortissimū imperatorē. Auspicio suo maximas res geri.
 Maximo honore uti: summa sapientia esse: summū sen-
 natorem haberi. Pecuniā magnam bono modo uiuere.
 Multos liberos relinquere: & clarissimum in ciuitate
 esse. Hæc contigisse ei: nec ulli alij post romā conditam
 Longum est refellere & supernacium: abunde uno casu
 refutante. Siquidē is Metellus orbam luminibus exegit
 senectā amissis incendio cum Palladiū raperet ex æde
 ueste memorabili causa: sed euentu misero. Quo fit: ut
 infelix quidē dici nō debeat: felix tamē esse nō possit.
 Tribuit ei po. rom. quod nunq̄ ulli alij ab cōdito æuo: ut

LIBER

quoties i senatū iret: curru ueheretur ad curiā magnū
 & sublime: s; p oculis datū. De altero metello. C. xliij
 Vius quoq; Qu. Metelli qui illa de patre di-
 b xerat filius inter rara foelicitatis hūanæ ex-
 empla numeratur. Nam præter honores am-
 plissimos cognomēq; macedoniæ a quattuor filijs illas-
 tus est rogo: uno prætore: tribus consularibus: duobus
 triumphalibus uno censorio. quæ singula quoq; paucis
 contingere. In ipso tamē flore dignationis suæ ab Cati-
 nio Labeone cui cognomen fuit Macedoni: tribuno ple-
 bis: quē e senatu censor eiecerat: uertens e campo meri-
 diano tempore: uacuo foro: & capitolio: ad tarpeium
 raptus: ut præcipitaretur conuolante quidē tam nume-
 rosa illa cohorte: quæ patrē eū appellabat. Sed ut neces-
 se erat in subito tarde & tanq̄ in exequias: cum resi-
 stendi sacroq; factū repellendi ius nō esset uirtutis suæ
 opera & censura periturus: ægre tribuno qui interce-
 deret reperto a limine ipso mortis reuocatus alieno be-
 neficio postea uixit. Bonis inde etiā consecratis a dam-
 natu suo tanq̄ parum esset faucium certe intortarū: ex-
 pressiq; per aures sanguinis pœnā exactā esse. E quidē
 & Africani Aemiliani inimicū fuisse inter calamita-
 tes duxerim ipso teste. Macedonico. siquidē dixit. Ite fi-
 lij celebrate exequias: nunq̄ ciuis maioris funus uidebi-
 tis. Et hoc dicebat iam ballearicis & creticis diadema-
 tis: iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuriā
 æstimetur: quis hunc iure foelicem dixerit periclitatū;
 ad libidinem inimici? & Africanū saltem perire: nec
 hostes uicisse tantū fuit? aut quos non honores currusq;
 illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediā urbem
 censore tracto. Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat
 tracto in capitolium illo in quod triūphans ipse deorum

exuijs ne captiuos quidē sic traxerat. Maius hoc scelus
 felicitate consecuta factū est piclitato macedonico vel
 funus tantū ac tale perdere: in qua a triūphalibus libe-
 ris portaretur in rogū uelut exequijs quoq; triūphans.
 Nulla est profecto solida felicitas: quā cōtumelia ulla
 uitæ rumpit: nedū tanta. Quod superest nescio maior
 gloriæ an indignationi dolor accedat: inter tot Metel-
 los tam scelerata Catiniū audaciā semper fuisse inultā.

De diuo augusto.

Ca. xlv.

N diuo quoq; Augusto quē uniuersa mortali
 i tas in hac censura nuncupat: si diligēter æsti-
 mentur cuncta magne sortis humanæ reperiē-
 tur uolumina. Repulsa in magisterio equitū apud auum
 culum: & contra petitionem eius prælati Lepidus.
 Proscriptionis inuidia. Collegium in triūuiratu pesti-
 morum ciuium: nec æqua saltem portione: sed prægrauē
 Antonio. Philippensi prælio morbo: fuga: & triduo
 in palude ægrotantis. Et ut fatentur Agrippa & Moe-
 cenas aqua subter cutē fusa. Turgida latera. Naufragia
 sicula. Et alia ibi quoq; in spelunca occultatio. Iam in
 nauali fuga urgente hostiū manu preces Periculo mor-
 tis admotæ. Cura pūsinæ cōtentionis. Sollicitudo mar-
 tis ætiaci: pannoniciq; belli. Ruinæ pontis. Tot seditio-
 nes militū. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Mar-
 celli nota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiens peti-
 ta ifidijs uita: Incuratæ liberorū mortes: luctusq; nō tā-
 tū orbitate tristes adulteriū filiæ. Et consilia patricidæ
 palā facta. Cōtumeliosus priuigni Nerōis secessus. Aliū
 neptis adulteriū. iuncta deinde tot mala iopia stipen-
 dij. Rebellio illyrici. Seruitiorum delectus. Inuentutis
 penuria. Pestilentia urbis. Fames italiæ. Destina-
 tio expirādi. Et quatrīdni inedia maior pars mortis in

t ij

LIBER

corpus recepta. iuxta hæc uariana clades: & maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio postumi Agrippe post adoptionem. Desideriū post relegationē. Inde suspitio in Fabiū: archanorūq; pditionē. Hinc uxoris & Tyberij cogitatiōes suprema eius cura. In summa deus ille cœlumq; nescio adeptus magis an meritis hærede non filio excessit.

Quos beatissimos dii indicauerūt. Ca. xlvj.

Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandū hominū uanitatem a deo emissā. Duo sunt hæc. Phœdiū foeliciissimum qui pro patria proximo occubuisse. Iterū a Gige rege tunc amplissimo terrarū consultū Aglaū Prophe dium esse foeliciorem. Senior hic in angustiissimo archadia paruum sed annuis uictibus large sufficiens prædiū colebat: nunq̃ ex eo egressus. Atq; ut e uitæ genere manifestū est: minima cupidine minimū in uita mali expertus

Quē uiuentē ut deū coli iusserūt. Ca. xlvij.

Onsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussi & iouis deorū summi astipulatu Euthymus picta semper olympiæ uictor & semel uictus. Patria ei locri in Italia: ibi imaginē eius esse & olympiæ alteram eadē die tactā fulmine. Calimachum ut nihil aliud miratū uideo: ad eumq; iussisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihilq; adeo mirū aliud q̃ hoc placuisse dijs.

De spatijs uitæ longissimis. Ca. xlvij.

E spatio atq; longinquitatē uitæ hominum non locorū modo situs: uerū exēpla ac sua cuiq; sors nascendā incertū facere. Hesiodus qui primus de hoc aliqua pdidit fabulose (ut reor) multa de hominū æuo referens cornici nouē nostras attribuit

ætates. Quadruplum eius cervis: id triplicatum cornis
 Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreō
 poeta Argatōnio tartesiorum regi. cl. tribuit annos. Cy
 nira cypriorum. x. annos amplius. Aegimio ducentos.
 Theopompus Epimenidi Gnosio. cliij. Hellanicus quos
 dam in ætholia epiorum gentis ducentos explere. Cui
 astipulatur Damiates memorans Pictorem ex iis præ
 cipuum corpore viribusq; etiam trecentis vixisse Epho
 dorus arcadum reges trecentis annis. Alex. & Cor. Dā
 donem quædam in illyrico quingētis vixisse Xenophō
 Impetrim pulutiniorum insulæ regem octingentis: atq;
 ut parce mentitus filium eius sexcentis. Quæ omnia in
 scitia temporum acciderunt. Annum. n. alij æstate unū
 determinabant: & alterum hyeme. Alij quadripartitis
 temporibus sicut arcades: quorum anni trimestres fue
 re. Quidam lunæ senio ut ægyptij. Itaq; apud eos ali:
 qui: & singula millia annorum vixisse produntur.
 Sed ut ad confessa transeamus. Argantonium gadita
 num octoginta annis regnasse prope certum est. Putant
 quadragesimo cœpisse. Massinissam lx. annis regnasse i
 dubitatum est. Gorgiam siculum centum octo vixisse.
 Qu. Fabius Maximus sexaginta tribus annis augur fuit
 M. Perpēna & nuper. L. Volusius Saturninus omniū
 quos in consulatu sententiam rogauerāt superstites fue
 re. Perpenna septem reliquit ex iis quos censor legerat.
 Vixit annos nonaginta octo. Qua in re & illud adno
 tare succurrit: unum omnino quinquennium fuisse quo
 senator nullus moreretur. Cum Flaccus & Albinus cē
 sores lustrum condidere usq; ad proximos censes ab
 anno urbis quingentesimo septuagesimonono. M. V ale
 rius Corvinus centum annos implevit. Cuius inter pri
 mum & sextum consulatum xlv. anni fuere. Idem sel
 t iij

LIBER

la curuli semel ac uicies sedit: quotiens nemo alius. Aequauit eius uitæ spatiū Metellus Pontifex. Et ex foeminis Livia Rutili nonaginta septē annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem Terentia. Ciceronis. c. vii. Clodia Ofelbi. cxv. Hæc quidē etiā enixa quindecies. Luceia mima centū annis in scæna pronunciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam Gn. Pōpeio. Qu. Sulpitio cons. Ludis p salute Diui Augusti uotiuus annū centesimū quartum agens. Quæ pducta fuerat tyrocinio a. M. Pōpeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cons. ante annos nonaginta annū. Et a magno Pōpeio magni theatri dedicatio ne annus pro miraculo pducta Sāmūlā quoq; centū de cē ānis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror. Stephanione; q primus togatus saltare instituit utriusq; sæcularibus ludis saltasse: Et Diui Augusti Et quos Claudius Cæsar cōsulatu suo quarto fecit: qñ sexaginta tres nō amplius anni interfuere: q̄q̄ Et post ea diu uixerit. In tmoli montis cacumine qd uocāt tēpsin. cl. ānis uiuere Mutianus auctor est. Totidē annos item censu; Claudi; Cæsaris censura. T. Fulloniū bononiensem: idq; collatis censibus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenī id curæ principi erat) uerū apparuit. De uarietate nascendi. Ca. xlix.

Oscere uideretur locus ipse syderalis scientiæ p sniam. Epigenes. ccxxij. annos impleri negauit posse. Berofus excedit centū septēdecim. Durat Et ea ratio quā Petosyris ac Necepsos tradiderunt: Et trimoriō appellāt a triū signorū portione: q̄ posse in italiæ tractu. cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quemq; nonaginta partiū exortiuā mensuram quod anaphoras uocant transgredi: Et has

ipsas incidi occurſu maleficiorum ſyderum: aut etiã ra-
 dijs eorum ſoliſq; Aefculapij ſententiam ſecuti: qui ſta-
 tuta uitæ ſpatia a ſtellis accepi dicit. Sed quantum pri-
 mum tribuat incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt lon-
 giora tempora: quandoquidem momentis horarum inſi-
 gnibus lunæ dierumue ſeptem atq; xxiiij: quæ nocte ac
 die obſervantur ingens turba naſcatur; ſcanſili annorũ
 lege occidua: quam climacteras appellant: non fere ita
 genitis quinquageſimumquartum annum excedentibus
 Primum ergo artis ipſius inconstantia declarat q̃ incer-
 ta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentissi-
 mi cenſus: quem intra quadriennium imperatores Cæ-
 ſares Veſpeſiani pater filiusq; cenſores egerunt. Nec ſunt
 omnia uafaria excutienda. Mediæ tantum partis inter
 apenninum montem padumq; ponemus exempla. Cen-
 tum uiginti annos parmæ tres edidere Briſeli unũ cxxv
 Parmæ duos. cxxx: Placentiæ unum. cxxxi. Fauentiæ unã
 mulierem. c. Bononiæ. L. Terentium Marci filium Ari-
 mini uero. M. Apomum. C. & L. Tertulam. cxxxvij. Ci-
 tra placentiam in collibus oppidum eſt uelleiacium: in
 quo cxx. annos ſex detulere. Quattuor cētenos uicenos
 Vnum. cl. M. Mutius. M. filius Galerias fœlix ac ne plu-
 ribus moremur in re confeſſa in regione italiæ octaua
 centenum annorum cenſi ſunt homines liiij. Centenum
 denum homines. xiiij. Centenum uicenum quinum ho-
 mines duo. Centenum tricenum homines quattuor cen-
 tenum tricenum quinum aut ſeptenum totidē centenũ
 quadragenum homines tres. Alia mortalitatis conſtan-
 tia. Homerus eadem noctem natos Hectorẽ & Polyda-
 mātã tradit tã diuerſæ ſortis uiros. C. Mario. C. Car-
 bone. iiij. cōſ. ad v. calē. Iunias. M. Celius Ruſſus & Cor-
 nelius Lucinius Caluus eadē die geniti ſūt: oratores qd
 t iij

'LIBER

ambo: sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascētibz in toto mūdo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignuntur reges & inopes.

In morbis uaria exempla.

Ca. l.

Vbius Cornelius Ruffus: qui consul cum Ma-
p nio Curio fuit dormiens oculorum uisus ami-
sit: cum id sibi accidere somniaret. E diuerso
Phalereus iam tum deploratus a medicis uomicæ mor-
bo: cum mortem in acie quæreret uulnerato pectore me-
dicinam inuenit ex hoste. Qu. Fabius Maximus confus-
apud flumen isaram proelio commisso aduersus allobro-
gum regem aruernorumq; gentes ad. vi. idus augustas
cxxx. perduellium cæsis febris quartana liberatus est in
acie. Incertum ac fragile nimirum est hoc munus natu-
ræ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue ijs
etiam quibus largissime contingit: uniuersus utiq; æui
tēpus intuentibus. Quid post æstimationē nocturnæ
quietis dimidio quisq; spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua
morti similis exigitur: aut pœnæ nisi contingit quies.
Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carent: nec se-
nectæ in pœnâ; uinacis. Tot periculorū genera: tot mor-
bi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte: ut nullū
frequentius sit uotū. Natura uero nihil hominibus bre-
uitate uitæ: præstitit melius. Hebescūt sensus. Membra
torquentur. Præmoritur uisus: auditus: incessus: dentes
etiā ac ciborū instrumēta: & tamen uitæ hoc tēpus an-
numeratur. Ergo p miraculo & id solitariū reperitur
exēplū. Xenophilū musicum centū & quinq; annis ui-
xisse sine ullo corporis incōmodo. At hercule reliquis oī-
bus per singulas mēbrorum ptes qualiter nullis alijs aīa-
libus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor. neq;
horis mō s; & diebus noctibusq; trinis qdrinis ne etiā

toto dno. Atq; etiā morbus ē aliq; p sapiam mori. Mor
bis. n. quoq; quasdā leges natura iposuit. Quadrini cir
cuitus febrē nūq; brūa nūq; hybernīs mēsis incidere.
Quosdam post sexagesimum uitæ spaciū non accede
re. Alios pubertate deponi: a fœminis præcipue. Senes
minime sentire pestilentiam. Namq; uniuersis gētib; ingruunt morbi: & generati modo seruitijs: modo pro
cerum ordini aliosq; per gradus. Quā in re obseruatur
a meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam
semper ire. Nec unquā fere aliter fieri nisi hyeme: nec
ut ternos excedat menses.

De signis mortis.

Ca. li.

Am signa letalia in furoris morbo risum. Sa
pientia uero ægritudine fimbriarum curam
& stragulæ uestis plicaturas. A somno mo
uentium neglectū pfundi humoris e corpore effluuiū
in oculorum quidem & nariū aspectu indubitata ma
xime: etiam supino assiduo cubitu. Venarum inæquali:
aut formicante percussu. Et alia quoq; Hippocrati pri
cipi medicinae obseruata sunt. Et cū innumerabilia sint
mortis signa: salutis securitatisq; nulla sunt. Quippe cū
censorius Cato ad filium de ualitudinis quoq; obserua
tione. ut ex oraculo aliquo prodiderit: senilem iuuen
tam præmatoræ mortis esse signum. Morborum uero
tam infinita est multitudo: ut phereides Syrus copia
serpentium ex corpore eius erūpente expirauerit. Qui
busdam perpetua febris est ut. C. Maccenati. Eidem tri
ennio supremo nullo horæ momento contigit somnus.
Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die nata
li: tantum corripiebatur febre: & eo consumptus est:
satis longa senectū.

De his qui elati reuixerunt.

Ca. liij.

LIBER

Viola cōsularis in rogo reuixit. Et quoniā sub
 a ueniri nō potuerat prænālēte flamma: uiuus
 crematus ē similis causa in. L. Lamiā prætō-
 rio uiro traditur. Nā Celiū Tiberonē prætura functuz
 a rogo relatū Messala Ruffus & pleriq; tradunt. Hæc
 est cōditio mortaliū. Ad has & huiusmōi occasiōes for-
 tunæ gignimur: uti de hoīe ne morti quidem debeat cre-
 di. Reperimus iter exempla Hermotini Clazomeni ani-
 mam relicto corpe errare? solitā: uagāq; e lōgīnque mul-
 ta annunciare: quæ nisi a p̄senti nosci nō possent: corpe
 interim semianimi: donec cremato inimici qui Cātari
 de uocabantur remeanti animæ uelut uaginam ademe-
 rint. Aristei etiā uisam euolantē ex ore in p̄cōneso cor-
 ni effigie: magna quæ sequitur fabulositate: quā equidē
 & ab gnōsio Empimēide simili mō accipio. Puerū æstu
 & itinere fessum in specu septem & quinquagita dor-
 misse annis: rerū faciē mutationēq; miratē uelut poste-
 ro experrectū d' ē. Hic pari numero dierū senio ingruen-
 te: ut tamē in septimū & quinquagesimū atq; cētesimū;
 uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uide-
 tur maxime oportunus cōuersione uulua quæ si corriga-
 tur: spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud
 græcos uolumen Heraclidis septē diebus fœminæ ex ani-
 mis ad uitā reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti ui-
 ris agros diuidentibus capuæ quēdam q̄ efferretur fere-
 tro domū remeasse pedibus. Hoc idē agni accidisse. Ro-
 mæ quoq; Corfidiū matertere suæ maritū funere locato
 reuixisse: & locatorē funeris ab eo elatū. Adiecit mira-
 cula quæ tota indicasse cōueniat. E duobus fratribus e-
 questris ordinis Corfidio maiori accidisse. ut uideretur
 expirasse: apertoq; testamēto recitatum hæredes mino-
 rem funeri instituisse. Interim eum q̄ uidebatur extin-

Atus plaudendo cōcinuisse mysteria: & narrasse a fratri se uenisse. Cōmēdatam sibi filiam ab eo. Demōstratū præterea: quo ī loco defodisset aurū nullo cōscio: & rogasse: ut ijs funeribus quæ cōparasset: efferretur. Hoc eo narrante fratris domestici ppe annūciauere exanimatū illū: & aurū ubi dixerat: repertū est. Plena præterea uita est his uaticinijs: sed nō cōferenda: cur sapius falsa sint. Sicut īgenti exēplo docebimus. Cello ficulo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incissa seruiçe: & uix cohærente: iacuit in littore tota die. Deinde cum adspērāuisset: cum gemitu precibusq; cōgregata multitudine petijt: uti Pompeius ad se ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autē ab inferis remissum: habereq; quæ nunciaret. Misit plures Pōpeius ex amicis: quibus Gabienus dixit: Inferis dijs placere Pompeij causas & partes pias. Proinde euentū futurū quē optaret: hoc se nūciare iussū. Argumētum fore ueritatis q̄ peractis mandatis p̄tinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturā quoq; uisorū exempla sunt: nisi q̄ naturæ opa nō pdigiosa cōsectamur.

De mortibus repentinis.

Ca. liij.

IN primis autem uisa miraculo sunt: atq; frequentia mortis repentinæ. Hæc est summa uitæ felicitas: quam esse naturalez docebimus. Plurimas prodidit Verrius. Nos cum delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus: Sophocles & Dionysius siciliæ tyrannus uterque accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso: contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor luforia quæstione non protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis

LIBER

opere dum calciantur matutino duo Cæsares prætor:
 Et p̄tura pop·ro·functus dictatoris Cæsaris pater·Hic
 p̄p̄is exanimatus: ille romæ·Q·Fabiū maximis in cō-
 sulatu suo pridie Kalen·ianua·In cuius locū·M·Orelli-
 paucissimarū horarū cōsulatū petijt·Item·C·Vulcatius
 Gurgēs senator·Oēs adeo sani atq; tēpestini: ut de p̄gre-
 diendo cogitarent·Q·Aemilius Lepidus iaz egrediens
 incusso pollice limini cubiculi·C·Aufidius cū egressus i
 senatū iret offenso pede in comitio·Legatus quoq; qui
 rhodiorū cām in senatu magna cū admiratōe orauerat
 in limine curiæ p̄tinus expirauit p̄gredi uolēs·Cn·Ber-
 bius Pamphylus præfectura Et ipse functus: cū a pue-
 ro quæsisset horas·A·Pōpeius i capitolio cū deos salutas-
 set·M·Iuētius Thalna cōs·cū sacrificaret·C·Seruilius
 Pansa: cū staret i foro ad tabernā hora diei secunda: in
 P·Pāsam fratrem innixus·Bebius Iudex: dū uadimoniu
 differri iubet·M·Terentius Corax: dū tabellas scribit i
 foro·Necnō Et p̄ximo āno: dū cōsulari uiro in aurē di-
 cit eques romanus ante Apollinē eboreū: qui est in foro
 Augusti·Super oēs·C·Iulius medicus dum inungit spe-
 cillum per oculum trahēs·A·Manlius Torquatus consu-
 laris: cū in cœnam placentam appeteret·L·Durius me-
 dicus Valla: dum mulsi potiōem haurit·Ap·Saupheius:
 cū a balneo reuersus mulsum bibisset: ouisq; sorberet·P·
 Quintius Scapula: cum apud Aquilium Gallum cœna-
 ret·Decimus Saufeius·Scriba: cūz domi suæ pranderet·
 Cornelius Gallus prætorius·Et·Q·Heterius eques ro-
 in Venere obiere·Et quos nostra adnotauit ætas: duo
 æquestris ordinis in eodem Pantomimo Mythico tum
 forma præcellente·Operosissima tamen securitas mor-
 tis in·M·Ofilo Hylaro ab antiquis traditur: comœdia-
 rum histrione: cum populo admodum placuisset: nata

li die suo: cōiuiuiūq; haberet edita cœna calidā potōez
in pultario poposcit: simulq; personam eius diei accep=
tam intuens: coronam e capite suo in eam transtulit: ta
li habitu rigens nullo sentiente: donec accubantium p=
ximus tepescere potionem ammoneret. Hæc foelicia exē
pla. At cōtra miseriarum innumera. L. Domitius clarif
simæ gentis apud massiliaz uictus: corfini captus ab eo
dem Cæsare ueneno poto propter tedium uitæ: postquā
biberat: omni opere: ut uiueret: annixus est. Inuenitur i
actis Foelicis Russei aurigæ iam igne illato in rogū eius
unum e fauentibus iecisse sese. Friuoluz dictu ne hoc glo
riæ artificis daretur: aduersus studijs copia odoruz cor=
ruptum criminantibus. Cum ante non multo. M. Lepi=
dus nobilissimæ stirpis: quem euēti anxietate diximus
mortuum: flāmæ ui e rogo eiectus recōdi propter ardo=
rē nō potuisset: iuxta sarmentis alijs nudus crematus ē.

De sepultura.

Ca. liiij.

psum cremare apud romanos nō fuit ueteris
i instituti. Terra cōdebantur. At postq̄ longin
quis bellis obrutos erui cognouere: tunc insti
tutum. Et tamen multifarie priscos seruauere ritus. Si
cut in cornelia domo nemo ante Syllam dictatōrē tra=
ditur esse crematus. Idq; uoluisse ueritum talionē eru=
to. C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo mō
conditus: humatus uero humo contectus.

De anima uel de manibus: uel de resurrectōne uerba
gentium innania.

Ca. lv.

Ost sepulturam aliæ atq; aliæ manuz amba
p ges. Omnibus a suprema die eadem: quæ ante
primum. Nec magis a morte sensus ullus: aut
corpori: aut animæ: q̄ ante natalem. Eadem enim uani=
tas in futurum etiam se propagat: & in mortis quoq;

LIBER

tempora ipsa sibi uita mentitur. Alias immortalitatez animæ: alias transfiguratiōem: alias sensum inferis dādo: & manes colendo deumq; faciendo: qui iam etiam homo esse desierit. Ceu uero ullo modo spirandi rō homini a cæteris animalibus distet. Aut nō diuturniora ī uita multa reperiuntur: quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ prosequitur materiam. Vbi cogitatio illi: quomodo? uisus? auditusq;? aut qui tangit? qui usus eius? aut quod sine his bonum? Quæ deinde sedes? quanta ue multitudo tot sæculis animarū uelut umbrarum? Puerilium ista deliramentorum. Auideq; nunq̃ desinere mortalitatis commenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hominum: ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas: qui nō reuixit ipse. Quæ malum ista dementia est: iterari uitam mortemq;. Interea quies nunq̃ si in sublimi sensus animæ manet? inter iferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo: credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortē: ac duplicat obitus: si dolere etia; post futuri æstimationem inuenit. Eteniz si dulce uiuere: cui potest esse: uixisse? At quanto facilius certiusq; sibi quēq̃ credere: ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita.

Ca. lvi.

Consentaneum uidetur priusq̃ digrediamur a natura hominum indicare: quæ cuiusq; scientia inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regum insigne: & triumphum inuenit. Ceres frumenta cum antea glande uescerentur: Eadem molere: & cōficere: in attica italia: & sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit. Vt alij putauere: Rhadamāthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alij apud ægyptos a Mer-ut Gellius.

Alij apud scyros repertas uolunt. Vtiq; in græciam at-
tulisse e phœnice Cadmum sexdecim numero. A. B. C.
D. E. F. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiâo bel-
lo Palamedem adiecisse quattuor hæc figura. ε. ξ. φ. χ.
totidem post eum Sionidem melicum. ω. η. υ. Quarum
omnium uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decem
et octo priscas fuisse. α. β. γ. δ. ε. κ. λ. μ. ν. ο. π. ς.
τ. υ. x. Et duas ab Epichareo additas. θ. ϣ. q̄ a Palame-
de mauult: Anticlides in ægypto inuenisse quendam no-
mine Menona tradidit quindecim annis ante Phorone-
um antiquissimum græciæ regem. Idq; monumētis ap-
probare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios
septingentorum uiginti annorum obseruationes syde-
rum cœtilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor
in primis. Qui minimuz Berosus et Critodemus qua-
dringentorum octoginta annorū. Ex quo apparet æter-
nus litterarum usus. In latium eas attulerunt pelasgi.
Laterarias domos cōstituerunt primi Euryalos et Hy-
perbios fratres athenis: antea specus erāt pro domibus
Gelio Doxius Celij filius lutei ædificij inuentor placet
exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Ce-
crops a se appellauit cecropiam: quæ nunc est arx athe-
nis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante conditum uo-
lunt. Quidam et sycionem. Aegyptij uero ante apud
ipsos diospolin. Tegulas inuenit Cinyra Agrippæ filius
et metalla æris: utrunq; in insula cypro. Item forcipē
marculū: uetē: incudē. Puteos Danaus ex ægypto adue-
ctus in græciam: qua uocabatur argos. Lapidicinas Cad-
mus thebis: at ut Theophrastus in phœnice. Trason mu-
ros. Turres: ut Aristo. Cyclopes. Phœnices: ut Theophra-
stus. Aegyptij textilia infecere lanas sardibus Lydi.
Fusos in lanificio Closter filius Arachnes linum et re

LIBER

tia Arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarensis Sustrinam. Batius Medicinam egyptij apud ipsos uolunt repertam. Alij per anabum babylonis & Apollinis filium. Herbariam & Medicamentariam a Chirone Saturni & Phylliræ filio. Aes conflare & tēperare Aristoteles Lydium scychē monstrasse. Theophrastus Delam Phrygen putat. Aerariam fabricam alij Chalybas Alij Cyclopas. Ferrum Hesiodus in creta eos: qui uocati sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius atheniensis: ut alij ceacus: Auri metalla & conflaturā Cadmus phoenix ad pangenū mōtem. ut alij Thoas & Eachis in panchaia: aut sol Oceani filius: cui Gellius medicinæ quoq; inuentionem ex melle assignat. Plumbum ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas Chorebus atheniensis. In iis orbē Anacharsis scythes ut alij Hyperbius corinthius. Fabricam materiā Dedalus & in ea ferram: asciam: perpendiculum: terebram: glutinū ichthyocollam. Normam aut & libellam: & tornum & clauem Theodorus Samius. Mensuras & pondera Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius: Ignē e silice Pyrodes: cilicis filius. At eundem asseruare in ferula Prometheus. Vehiculum cum quattuor rotis phryges: Mercaturas pœni: culturas uitium & arborū Enmolphus atheniensis. Vinum aqua misceri Staphilus Si theni filius: Oleum & trapetas Aristeus atheniensis. Idem mella. Bouem & aratrum. Bithiges atheniensis ut alij Triptolemus. Regiam ciuitatem egyptij. populum attici: post Theseum tyrannus primus fuit phalaris agrigenti. Seruitium inuenere lacedæmonij. Iudiciū capitis in ariopago primum actum est: proelium afri cōtra egyptios primi fecere: iustibus: quos uocant phalan

gas. Clipeos inuenerunt Prætus & Acritus inter se bel
lâtes: siue Chalcus Athamantis filius Loricâ Mydias
messenijs. Galeam: gladiū: hastâ lacedæmonij. Ocreas
& cristas Cares. Arcū & sagittam Scythem Iouis fi
lium: Alij sagittas Persen Persein filiū inuenisse. Lan
ceas ætolas. Iaculū cum amento ferunt inuenisse Aeto
lum Martis filium. Hastas uelitates Tyrrhenū pilumq;
Penthesileam amazonē securim. Piseū uenabula. Et in
tormentis scorpionē Cretas. Catapultâ syros. Phœni
cas balistam & fundâ Aeneâ tubâ Piseum Tyrrhenū
Testudines Artemonē clazomeniū. Equū: qui nunc aries
appellatur in muralibus machinis Epeum ad troiam.
Equo uehi Bellorofontē. Frenos & strata equorum Pe
letronium. Pugnare ex quo thessalos: qui centauri ap
pellati sunt: habitâtes secundū pelium montem Bigas
primum iunxit phrygium natio. Quadrigas Erichto
nius. Ordinem exercitus: signi dationem: thesseras: uigi
lias inuenit Palamedes troiano bello. Specularem signi
ficationem eodem bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœde
ra Theseus Auguria ex auibus Caraia quo caria appel
lata. Adiecit ex cæteris aialibus Orpheus. Aruspiciū
Delphus. Igni spicia Amphiaræus. Auspicia auium Ty
resias thebanus. Interpretationē ostentorum & som
niorum Amphytrion. Astrologiâ Athlas Libyæ filius
ut alij ægyptij: ut alij assyrij. Spheram in ea millesius
Anaximander. Ventorū rationē Aelous Hellenis filius.
Musicâ Amphion. Fistulâ Pan. Monaulum Mercurius
Obliquam tibiam Nydas in phrygia. Geminas tibias.
Marsias. In eadem gente lydios modulos Amphio. Do
rios Thamyas thrax. Phrygios Marsyas phryx. Citha
ram Amphyon: ut alij Orpheus: ut alij Linus. Septem
cordis additis Terpander. Octauā Simonides addidit

Inuētores q
Logia.

LIBER

Nonam Timotheus: Cythara sine uoce cecinit Thamy-
ras primus. Cum cantu Amphion ut alij Linus Citha-
ra edita carmina composuit Terpander. Cū tibijs cane-
re uoce Troezenius Dardanus instituit. Saltationē ar-
matā Curetes docuere. Pyrrhycen Pyrrhus: utranq; in
creta. Versum heroicū pythio oraculo debemus. De poe-
matum origine magna quæstio est. Ante troianū bellū
probantur fuisse. prosaicā orationē condere pherecides
Syrius instituit tempore Cyri regis. Historiā Cadmus
milesius. Ludos gymnicos in arcadia Licaon. Funebres
Acastus in iolcho post eū Theseus in isthmo. Hercules
olympiæ athelicam. Pythus pilam lusoriam. Gyges ly-
dius picturam in ægypto. In græcia uero pyrrhus Des-
dali cognatus ut Aristoteli placet: ut Theophrasto Po-
lignotus atheniensis. Nauē primus in græciam ex ægy-
pto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuen-
tis in mari rubro inter insulas a rege Erytra. Reperiun-
tur qui mysos & troianos priores excogitasse in belle-
sponto putent: cum transirent aduersus thracas. Etiam
nunc in britannico oceano uitiles corio circūstæ fiunt
In nilo ex papyro & scripto & arundine. Longa na-
ue Iasonem primū nauigasse philostephanus auctor est
Egesias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semy-
ramin. Archimachus Aegeonem Biremem Damasthe-
nes erythreos. Fecisse. Tryremen Thucydides Amoclen
corinthium. Quadriremen Aristoteles carthagenenses
Quinqueremen instituit Nesichthon salaminus. Sex
ordinum Zenazoras syracusius. Ab ea ad decimē Nes-
giton. Alexandrum magnum ferunt instituisse ad duo
decim ordines. Philostephanus Ptolemæum Sotereū
ad quindecim. Demetrium Antigoni ad. xxx. Ptolemeū
philadelphum ad. xl. Ptolemeum philopatorem: qui

Tryphon cognominatus est: ad. l. Oneraria Hippius ty-
rius inuenit. Lembū cyrenenses. Cymbā phœnices. Ce-
locem rhodi. Cercuiram cyprij. Syderum obseruationē
in nauigando phœnices. Remum copæ. latitudinē eius
plateæ. Vela icarus. Malum & antennā Dedalus. Hy-
pagum salaminij: aut pericles atheniensis. Testas lon-
gas tasi: antea ex prora tantum & pupi. Pugnabatur
Rostra addidit Piseus. Tyrreni anchoraz. Eupalamius
eandem bidentem: Anacharsis harpagonas. Et manus
Pericles atheniensis: amminicula gubernandi Typhis.
Classe princeps depugnauit Minos animal occidit pri-
mus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentium con-
sensus.

Ca. lviij

g Entium consensus tacitus primus omniū con-
spirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis.

Ca. lviii

Eteres græcas fuisse easdem pene: quæ nunc
u latinæ inditio erit delphica tabula antiqui
æris: quæ est hodie in palatio dono princi-
piū Minervæ dicata in bibliotheca cum in scriptio-
ne tali. ΠΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΤΙΣΑΜΕΡΟΝ ΑΘΗΝΑΙΟ Δ.
ΑΛΕΘΗΚΕΥ.

Quando primum tonsores romæ.

Ca. lix.

Equens gentium consensus in tonsoribus fuit
s sed romanis tradior. In italiam ex sicilia ue-
nere post romam conditam anno quadrin-
gentesimo quinquagesimo quarto: adducente. P. Tici-
nio Mena aut auctor est Varro. ante intonsi fuere. pri-
mus omnium radi quottidie instituit Artificanus. Se-
quens Diuus Augustus cultris semper usus est.

u ij

LIBER

Quando primum horologia.

Ca. lx.

Ertius consensus fuit in horarum obseruatio-
 ne iam hac ratione accedens. Quando
 a quo in græcia reperta diximus in secundo
 uolumine. Serius etiam hoc romæ contigit. Duode-
 cim tabulis ortus tantum et occasus nominatur: post
 aliquot annos deiectus est et meridiæ accenso consu-
 lum id pronunciante cum e curio inter rostra: et græ-
 costasin prospexisset talē solem A colūna ænea ad carce-
 rem inclinato sydere supremā pronunciauit: Sed hoc se-
 renis tm̄ diebus usq; ad primū punicū bellum. princeps
 romanis solariū horologiū statuisse ante. xij. annos q̄ cū
 pyrrho bellatū est: ad ædem. Quirini. L. Papius. Cur-
 sor cum eandem dedicaret a patre suo uotam a Fabio
 Vestali proditur. Sed neq; facti horologiū rationē: uel
 artificis significat: nec unde translātū est: aut apud quē
 scriptū id inuenerit. M. V. arro primū statutū in publi-
 co secundū rostra incolūna tradit bello punico primo a
 M. Valerio Messala consule catina capta in sicilia. De-
 portatū inde post. xxx. annos q̄ de papyriano horolo-
 gio traditur: anno urbis quadringentesimo septuagesimo
 septimo. Nec cōgruebant ad horas eius lineæ: parue-
 runt tamen ei annis undecim: donec. Qu. Martius phi-
 lippus qui cum. L. Paulo fuit censor diligentius ordina-
 tum iuxta posuit. Idq; munus inter censoria opera gra-
 tissime est acceptum. Etiamnum tamen nubilo incer-
 tæ fuere horæ usq; ad proximum lustrum. Tunc Scipio
 Nasica collega Lanati primus aqua diuisit horas æque
 noctium ad dierum. Idq; horologium sub tecto dica-
 uit: anno urbis. d. lxxxv. Tandiu. Populo Romano in-
 discreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua anima-
 lia: primumq; terrestria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus. Elephantorum commēdatio: & de sensu eorum.

Ca. i.

D RELIQUA TRANSEAMVS
animalia & primū terrestria. Maxi-
mum est elephas: pximūq; hūanis sen-
sibus. Quippe intellectus illis sermo-
nis patri. Et in primis obedientia: offi-

ciorūq; quæ didicere memoria. Amoris & gloriæ uolu-
ptas: immo uero quæ ēt in hoīe rara probitas: pruden-
tia: æquitas. Religio quoq; syderū solisq; ac lunæ uene-
ratio. Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quendā
amnē cui nomē est anulo intescente: luna noua: greges
eorum descendere: ibiq; se purificantes solēniter aqua
circūspergi: atq; ita salutato sydere in siluas reuerti: ui-
tulorū fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoq; religiōis
intellectu creduntur maria transitori nō ante naues cō-
scendere: q̄ inuitati rectoris iureiurādo de reditu. V is-
q; sunt fessi ægritudine quādo & illa moles infestant
morbi: per herbas supini in coelū iacentes: ueluti tellure
præcibus alligata. Nam quod ad docilitatē attinet. Re-
gem adorant. Genua submitunt. Coronas porrigunt.
Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti.

Ca. ij.

Omē iuncti primum subire currum Pompeij
magni africo triumpho. Quod prius india
uicta triumphante Libero patre memoratur
Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos in-
gredi porta Germanici Cæsaris munere gladiatorio

u. iij

LIBER

quosdam inconditos motus edidere saltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus neutris: atq; inter se gladiatorios congressus edere: aut lasciuiente pernecitate colludere. Postea & per fines incessere. Lecticas etiā ferentes quaterni singulas: puerperas imitantes: plerisq; hominum triclinijs accubitu: iere per lectos ita libratīs uestigijs: ne quis potentium attingeretur. De docilitate eorū. Ca. iij.

Ertum est unum tardioris ingenij in accipiēdis: quæ tradebantur: sæpius castigatū uerberibus eadē illa medietatem noctu repertū. Mirum maxime & aduersis quidē funibus subire. Sed regredi magis utriq; pronis. Mutianus ter consul auctor est aliquē ex ijs & litterarū ductus græcarū didicisse: solitūq; prescribere eius linguæ uerbis. Ipse Ego hæc scripsi: & spolia celtica dicauī. Itēq; se uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerentur: territos spatio procul pontis a continente porrecti ut sese longinquitatis æstimatione fallerent: auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expectandā sciunt solā esse in armis suis: quæ iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius dentes. Quā ob rem decī duos casu aliquo uel senectā defodiunt. Hoc solum ebur est. Ceterū & in ijs quoq; quod corpus intexit uilitas ossea. Quāq; nuper ossa ēt in laminas secari cœpere penuria. Etenī rara amplitudo iam dentiū præterq; ex india reperitur. Ceterū in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur inuenta. Circa hos belli cura summa. Alterius mucroni parcunt: ne sit prælijs hebes alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles Circumuentiq; a uenantibus primos constituunt: quibus sunt minimi: ne tanti prælium putetur postea fessū

impastos arbori frangunt: prædaq; se redimunt.

De clementia eorum: & q; pericula sua intelligant

& de tigridis truculentia.

Ca. iiij.

Irum in plerisq; animalium scire quare pe-
m tantur: Sed & percuncta quid caueant Ele-
phas homine obuio forte in solitudine & sim-
plicitate oberrante clemens placidusq; etiam demonstrare
uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso
priusq; homine intermiscere insidiarum metu. Subsiste-
re ab olfatu. Circumspectare. Iras proflare. Nec calcare
sed erutum proximo tradere. Illum sequenti nuntio si-
mili usq; ad extremum: tunc agmen circumagi: & re-
uertî aciemq; dirigi. Adeo omnium odori durare uirus
illud maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic
& tigris etiam feris cæteris truculenta. atq; ipsa ele-
phanti quoq; spernens uestigia. Homine uiso transferre
dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? ubi
ante conspecto illo quem timet? Etenim tales siluas mi-
nime frequentari certum est. Sane mirantur ipsam ue-
stigiij raritatem. Sed unde sciunt timendos esse? immo
uero cur uel sæpius conspectum paueant: tanto uiribus
magnitudine: uelocitate præstantiores? Nimirû hæc ẽ
natura rerû: hæc potētia eius sæuissimas ferarû maxias
q;: quæ unq; uidissent: qđ debeat timere. & statî itelli-
gere: cur sit timēdū De intellectu & mēoria eorû. Ca. v

Lephani gregatim semp ingrediuntur. Ducit
e agmen maximus natus. Cogit ætate p̄ximus
annē transitori minimos præmittit: ne ma-
iorum ingressu atterente alueum crescat gurgitis altitu-
do. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis
usibus celebres etiā cognominibus fuisse. Etenim noue-
re ea. Certe Cato cum imperatorum nomina anna-

u iiij

LIBER

libus describeret: eum qui fortissime proeliatus esset: in punica acie Sutrum tradidit uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadum fluminis expienti renuit Aiax alioquin dux agminis semper. Tum pronuntiatum eius fore principatum qui transisset: ausumq; Patroclum. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortem ignominiae prae tulit. Mirus namq; pudor est. Victusq; uocem fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq; nisi in abdito coeunti Mas quinquennis: foemina decennis. Initur autem biennio: quinis ut ferunt cuiusq; anni diebus: nec amplius. Sexto perfunduntur amne non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere. Nulla ue propter foeminas inter se praelia: caeteris animalibus pernicialia. Nec quia desit illis amoris uis. Namq; traditur unus amasse quandam in aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electaz putet: miretur gratam Aristophani celeberrimo in arte grammatica: alius Menandrum syracusanum incipientis iuuentae in exercitu Ptolomaei desiderium eius quotiens non uideret inedia testatus. Et unguentaria quam dilectam iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta gaudium a conspectu: blanditiaeq; inconditae: stipem quas populus dedisset: seruatae: & in sinum effusae. Nec mirum esse amorem quibus sit memoria. Idem naq; tradit agnitum in senecta multos post annos qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quandam insticiae. Cum Bocchus rex xxx. elephantis totidem in quos sauire instituerat stipitibus alligatos obiecisset: percurantibus inter eos qui lacefferent: non potuisse effici: ut crudelitatis alienae ministerio fungeretur.

Quando primum in Italia

Ca. vi.

Lephanres italia primum uidit pyrrhi regis
 e bello: & boves lucas appellauit i lucanis ui-
 sos anno urbis quadringentesimo septuagesimo
 secundo. Roma aut in triumpho septē annis ad supe-
 riorem numerū additis. Eadē plurimos anno quingen-
 tesimo secundo uictoria. L. Metelli pontificis in sicilia
 de pœnis captos. cxlij. fuere trauecti ratibus quas dolio-
 rum cōsertis ordinibus imposuerant. Verius eos pugnas-
 se in cyrco interfectosq; iaculis tradit penuria consilij.
 Qm̄ neq; ali placuisset: neq; donari regibus. L. piso in-
 ductos dūtaxat in circū: atq; ut cōtemptus eorum incre-
 sceret ab operarijs hastas præpilatas habentibus: p cyr-
 cum totum actos. Nec quid dein de ijs factum sit aucto-
 res explicant: qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum.

Ca. vij.

Lara est unius e romanis dimicatio aduersus
 e elephātū. Cū Hānibal aptiuos nostros dimi-
 care inter se coegisset. Nāq; unum q̄ superat:
 obiecit elephāto: & illū dimitti pactus si interemisset.
 Solus ergo in harena cōgressus magno pœnorum dolore
 cōfecit. Hannibal cū famā eius dimicationis cōtemptu;
 allaturā beluis intelligeret: eq̄tes misit qui abeuntē in-
 terficerēt. Promiscidē eorū facillime amputari Pyrrhi
 Præliorū expimentis patuit. Romæ pugnassee. Feneſtel-
 la tradit primū oīū in cyrco Claudij pulchri ædilitate
 curuli. M. Anronio. A. Posthumo cōſ. anno urbis sexcen-
 tesimo quinquagesimo q̄nto. Itē post ānos. xx. Lucullo-
 rum ædilitate curuli aduersus tauros. Pompeij quoq; al-
 tero cōſulatu dedicatōe tēpli Veneris uictricis pugnaue-
 re in circo. xx. aut ut quidam tradunt. xvij. Getulis ex
 aduerso iaculantibus mirabili unius dimicatione: qui
 pedibus confossis repſit gēnibus i cateruas: arrepta scu-

LIBER

ta iaciens in sublime: quæ decidētia uolubilitate spectā-
tibus uoluptati erant in orbē circūacta. uelut arte nō fu-
rore beluæ iacerentur. Magnū & in altero miraculū
fuit uno ictu occiso. Pilū sub oculo adactū in uitalia capi-
tis uenerat. Vniuersi eruptionē tētauerē nō sint uexatio-
ne populi, circūdātis claustris ferreis. Qua de cā Cæsar
dictator postea simile spectaculū editurus euripis hare-
nā circūdedit: quos Nero princeps sustulit eqti loca ad-
dens. Sed Pōpeiani amissa fuge spe misericordia; uulgi
inenarrabili habitu quærentes supplicauerē quædā sese
lamentatōe cōplorātes: tāto populi dolore: ut oblitus im-
patoris: ac munificētiæ: honorisue exquisitæ flēs uniuersus
cōsurgeret: dirasq; Pōpeio: quas ille mox luit pœnas
iprecaretur. Pugnauerē & Cæsari dictatori tertio con-
sulatu eius. xx. cōtra pedites quingentos. Iterū totidē tur-
riti cū sexagenis ppugnatoribus: eodē quo priores nūe-
ro peditū: & pari eqtūe diuerso dimicāte. Postea sin-
gulis principibus Claudio & Neroni i cōsumatiōe gla-
diatorū. Ipsius dialis tāta narratur clēmētia cōtra mi-
nus ualida: ut in grege pecudū cōcurrentia manu dimo-
ueat: ne qd obterat imprudēs. Nec nisi laceffiti noceāt:
ideoq; gregatim semp ambulent. Minime ex oībus soli-
uagi. Equitatu circūuerti ifirmos aut fessos uulneratos=
ue in mediū agmē recipiūt: ac uelut iperio: aut rōe p uī-
ces subeūt. Capti celerrime mitificātur ordeī succo.

Quomodo capiantur.

Cd. viij.

Apiuntur aut in india unū ex domitis agen-
te rectore: qui dep̄hensum solitariū: abactū ue-
a grege uerberat ferū. Quo fatigato transcē-
dit in eū: nec secus ac priorē regit. Africa foueis capit: in
quas deerrāte aliquo p̄tinus cæteri cōgerūt ramos: mo-
les deuoluūt: aggeres construūt: oīq; ui conātur extrahe

re: Antea domitadi: gratia gregis equitatu coquebāt i cō
uallē manufactā: & longo tractu fallacē. Cuius iclusos
ripis fossisq; fame domabāt. Argumētū erat ramus ho-
mine porrigēte clēmēter acceptus. Nūc dentium cā. Pe-
des eorū iaculantur alioquin molliſſimos. Trogloditæ
cōtermini æthiopie q̄ hoc solo uenatu aluntur: arbores
ppinquas itineri eorū cōſendunt. Inde totius agminis
nouissimū speculari extremas inclunes defiliūt. Leua ap-
prehēditur cauda. Pedes stipantur in sinistro fœminæ.
Ita pēdēs: alterū poplitem dextra cedit: ac p̄acuta bipē
ni hoc crure tardato pfugiens: alterius poplitis nervos
ferit: cūcta p̄celeri p̄nitate peragens. Alij tutiore gene-
re: sed magis fallaci intētos ingētes arcus defigūt humi
lōgius. Hos præcipui uiribus iuuenes cōtinent. Alij cōti-
xi pari conatu tēdūt: ac p̄tereūtibus sagittarum uenabu-
la infigunt: mox sanguinis uestigijs sequūtur elephāto-
rū generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur.

Ca. ix.

Domantur autem rabidi fame & uerberibus
d elephantis alijs admotis qui tumultuantē ca-
thenis coerceant. Alias circa coitus maxime
efferantur: & stabula indorū dentibus sternunt. Qua
propter arcent eos coitu: fœminarumq; pecuaria sepa-
rant: quæ haud alio modo quam armentorum habent.
Domiti militant: & turres armatorum in hostes fe-
runt: magnaq; ex parte orientis bella conficiunt. Pro-
sternunt acies: proterunt armatos. Tidem minimo suis
stridore terrentur: uulneratq; & territi retro semper
cedunt: haud minore partium suarum pernicie. Indicū
afri pauent: nec contueri audent. Nam & maior indi-
cis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura.

Ca. x.

LIBER

Ecce annis gestare in utero uulgi existimat.
d Aristoteles biennio: nec amplius quam singulos semel gignere: pluresque uiuere ducentis annis: et quosdam trecentis. Inuenta eorum sexagesimo incipit. Gaudent omnibus maxime. Et circa fluuios uagantur: cum alioquin mare propter magnitudinem corporis non possint. Idem frigoris impatientes. Maximus hoc malus: inflationemque et perfluuium alui: nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela quae corpori eorum inhaerant: decidere inuenio. A sudore autem facilius adhaerescere. Et terra edisse ipsis rabificum est: nisi saepius madant. Denotant autem et lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosternunt. Ac ita iacentium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant et bibunt: odoranturque: haud improprie appellata manu. Aialius maxime odore mure: et si pabulum in praesepio positum attingi ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum in potu maxime sentiunt hausta hirudine: quae sanguisugam uulgo coepisse appellari aduerto. Haec ubi in ipso animae canali se fixit: intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumentum. Ne in cauda quidem praesidium abigendo tedio muscarum. Namque id et tanta uastitas sentit. Sed cancellata cutis et inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recipere examina: arctaris in rugas repente cancellis comprehensas enecant. Hoc ipsis pro cauda: pro iuba: pro uillo est. Dentibus ingens precium: et deorum simulacris laudatissima ex ipsis materia. Inuenit luxuria commendationes. Et aliam expetit in callo manus uim saporis: haud alia de causa credo quam quia ipsum ebur sibi maderem uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis praecipua. Sed tamen in extremis africae: qua confinis aethiope est

postiu uicē in domicilijs præbere. Sepesq; in ijs & pecorum stabulis palos elephantorū dentibus fieri Polybius tradit auctore Gaulusa Regulo.

Vbi nascantur: & de discordia eorum & draconum.

Ca. xi.

Lephantes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferunt æthiopes & trogloditæ ut dictum est: Sed maximos india bellantesq; cū ijs perpetua discordia dracones tātæ magnitudinis: ut & ipsos circūflexu facili ambiāt: nexuq; nodi præstringant. Cōmoritura dimicatio: uictusq; corruens complexum elidit pondere.

De solertia animalium.

Ca. xij.

Ira animaliu; pro se cuiq; præcipua solertia est: ut ijs una scandendi in tantam altitudinē difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. Itaq; arborum aut rupium attritus; quærit. Cauent hoc dracones: ob idq; gressus primum aligant canda. Resoluant illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt: pariterq; spiritum præcludunt: & molissimas lancinant partes. Iidem obuij deprehenſi in aduersos erigunt se: oculosq; maxime petūt. Ita fit ut plerunq; cæci ac famæ: & mœroris tabe confecti reperiantur. Quæ quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit: nisi naturæ spectaculum sibi ac paria cōponentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem ob id æstu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere. Quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos: ut totu;

LIBER

sanguinem capiant. Itaq; elephantos ab ijs ebibi: siccatoq; cōcidere: & dracones iebriatos opprimi cōmoriq;

De draconibus

Ca. xiiij.

Enerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde cristatos iuba crediderit. Asachæi uocantur æthiopes: apud quos maxime nascantur. Narratur in maritimis eorum quaternos: qui nosue inter se cratium modo implexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula arabiae uehi fluctibus.

De serpentibus maximis. & bois.

Ca. xiiij

Egasthenes scribit in india serpentes in tantam magnitudinem adlescere: ut solidos hauriant ceruos: taurosq; Metrodorus circa rhindacum amnem in ponto ut superuolantes quis alte: perniciterq; alites haustu raptas absorbeant. Nota est in punicis bellis ad flumen bagradam a Regulo imperatore balistis: tormentisq; ut oppidum aliquot expugnata serpens. cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; usq; ad bellum numantinu; durauere romæ in templo. Faciunt his fidem in italia appellatæ boæ in tantam magnitudinem exeuntes: ut Diuo Claudio principe occisæ in uaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aliutur primo bubuli lactis succo: unde nomen traxere. Cæterorum animalium: quæ modo conuecta undiq; italiæ contigere sæpius: formas nihil attinet scrupulose referre. De scythicis aialibus: & septetrioalibus. C. xv

Aucissima scythia gignit inopia fructuum.

Pauca contermina illi germania Insigna tantum bouum ferarum genera: inebatos bisontes: excellentiq; & ui: & uelocitate uiros: quibus imperituz uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat afri-

ta vituli potius ceruine: quadam similitudine. Septērio
fert & equorum greges ferorum: sicut asinorum asia:
& africa. Præterea alcē ni proceritas aurium: & cerui
cis distinguat: iumento similem. Item natam in sandi
nania insula: nec unquam uisam in hoc orbe: multis ta
men narratam alcen haud dissimile; illis & nullo suf
fragium flexu. Ideoq; non cubantem: & accliuem ar
bori in somno: eaq; incisa ad insidias capi. Alias uelocita
tis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob id re
trograditur in pascendo: ne in priora tendens innolua
tur. Tradunt in pæonia feram: quæ bonasus uocetur: eq
na iuba: cætera tauro similem. cornibus ita in se infle
xis: ut non sint utilia pugnae. Quapropter fuga sibi au
xiliari: reddente ea finem interdum: & trium iugerū
longitudine cuius contactus sequentes: ut ignis aliquis
comburat. Mirum pardos: pantheras: leones: & simi
lia condito in corporis uaginas unguin; mucrone: ne re
fringantur: hebetenturq; ingredi: auersisq; falculis cur
rere: nec nisi appetendo prætere.

De leonibus.

Cā. xvi.

l Eoni præcipua generositas: tunc cum colla ar
mosq; uestiunt iuba. Id enim ætate contigit
e leone conceptis. Quos uero pardi generaue
re: semper insigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Ma
gna ijs libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc
maxime spectat inopia aquarum: ad paucos amnes con
gregatibus se feris. Ideo multiformes ibi anim aliū par
tus: uariæ fœminis cuiusq; generis mares: aut ui: aut uo
luptate miscente. Vnde etiam uulgare græciæ dictum
semp aliqd noui africā afferre. Odore pardi coitū sctit
adultera leo: totaq; ui cōsurgit i pœnā. Iccirco aut cul
pa flumie abluitur: aut lōgius comitatur. Semel at edi p

LIBER

tum lacerato unguium acie utero in enixu vulgum cre-
didisse uideo. Aristoteles diuersa tradit: uir quem in iis
magna secuturus in parte prefandui reor. Alexandro
magno rege inflamato cupidie animalium naturas no-
scendi: delagataq; commentatione Aristoteli summo in
omni scientia uiro: aliquot millia hominum in totius
asie: gracieq; tractu parere iussa: omnium quos uena-
tus: aucupia: piscatusq; alebat. Quibusq; uinaria: arme-
ta: aluearia: piscine: auaria in cura erant: ne quid usq;
genitum ignoraretur ab eo. Quos percontando. L. fer-
me uoluntia illa praelara de animalibus codidit. Quae
a me collecta in arctium: cum iis quae ignorauerat: quae
so ut legentes boni consulant: in uniuersis rerum natu-
rae operibus: medioq; clarissimi regum omnium deside-
rio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit lea-
nam primo factu parere quinque catulos: ac per annos sin-
gulos uno minus: ab uno sterilefcere. Informes: minias-
q; carnes magnitudine mustellarum esse initio. Seme-
stres uix ingredi posse: nec nisi bimestres moueri. In eu-
ropa autem inter acheloum tantum: et nestum amnes
leones esse: sed longe uiribus praestantiores iis quos afri-
ca: aut syria gignant. Leonum duo genera copactile et
breue crispioribus iubis. Hos pauidores esse. q; logo sim-
pliciq; nullo: eos contemptores uulnerum. Vrinam. ma-
res crure sublato reddere: ut canes. Grauem odorem nec
minus halitum. Raros in potu. Vesci alternis diebus. A
saturitate interim triduo cibus carere. Quae possunt in
madendo solida deuorare: nec capiente aluo coniectis i
fauces unguibus extrahere: ut si fugiendum sit. non i sa-
tietatem abeant. Vitam iis longam docet: argumento: q;
pleriq; dentibus defecti reperiuntur. Polybius Aemilia-
ni comes: in senecta hominem appeti ab iis refert. Qm

ad persequendas feras vires non suppetant. Tunc obsi-
dere africae urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cū
Scipione: quia ceteri metu poenae similis absterrerentur
eadem noxa. Leoni tantū ex feris clāmentia in sup-
plices prostratis parcit: & ubi saeuit: in uiros priusq;
in foeminas fremit: infantes non nisi in magna fame.
Credat libya intellectū puenire ad eos precū. Captiuā
certe getuliae reducē audiui multorū in filuis impetum
a se mitigatum alloquio ausae se dicere foeminā pfugā:
infirmā supplicē animalis omniū generosissimi: cete-
riq; imperantis: indignam eius gloria praedam. Varia
circathaec opinio ex ingenio cuiusq; uel casu: mulceri al-
loquijs feras. Quippe iam serpentes extrahi cantu: co-
giq; in poenā. Verum falsumue sit: uita decreuerit. Leo
num animi index cauda: sicut & equorū aures. Namq;
& has notas generosissimo cuiq; natura tribuit im-
mota ergo placido clāmens: blandientiq; similis: quod
rarū est. Crebrior enī iracundia eius. In principio ter-
ra uerberatur. In cremento terga ceu quodā incitāmē-
to flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni uulnere
sive ungue impresso: sive dēte: ater pfluit sanguis. Iidē
satiati innoxii sunt. Generositas maxime in periculis de-
prehenditur: non in illo tantūmodo: q; spērēs tela diu
se terrore solo tuetur: ac uelut cogi testatur. Cogiturq;
tanq; periculo coactus: sed tanq; amentia iratus. Illa no-
bilioi animi significatio qualibet magna canū: & ue-
nantium urgente ui: contemptim restitansq; cedit in
campis: & ubi uideri potest. Idem ubi uirgulta: siluas-
q; penetrauerit: acerrimo cursu fertur: uelut deputans
absconsione turpitudinē. Dū sequitur. insilit: saltu: quo
in fuga nō utitur. Vulneratus obseruatiōe mira pcusso-
rem nouit & in quantalibet multitudine appetit. Eū

LIBER

uero qui tela quidē miserit : sed tamē non uulnerauerit
 correptū raptatūq; sternit: nec uulnerat. Cū pro catu-
 lis foeta dimicat: oculorū acie traditur defigere in terrā
 ne uenabula expauescat. Cæterū dolis carēt & suspitio
 ne. Nec limis intuetur oculis: aspiciq; simili modo no-
 lunt. Creditū est a moriente humū morderi: lachrymā
 q; læto dari. Atq; hoc tale tanq; sæuū animal rotarum
 orbis circūacti: curruq; inanes: & gallinaceorū cristæ
 cautusq; et magis terrent. Sed maxime ignes. Aegritu-
 dinem fastidij tantū sentit: in qua medetur ei cōtume-
 lia: in rabieni agente annexarū lascinia simiarū. Gusta-
 tus deinde sanguis in remedio est. Leonū simul pugna
 plurimum romæ princeps dedit. Qu. Scæuola. P. filius in
 curruli ædilitate. Centū autē iubatorū primus omniū.
 L. Sylla: qui postea dictator fuit in prætura. Post eum
 Pompeius magnus in cyrco. dc. ac in ijs iubatorū. cccxy.
 Cæsar dictator quadringentos. Capere eos ardui erat
 quondā operis: foueisq; maxime. Principatu Claudij ca-
 sus rationē docuit: pudendā pene talis fere noīe pasto-
 ris getuli sago cōtra ingruētis impetum obiecto. Quod
 spectaculū in harenā protinus translātū est: uix credi-
 bili modo torpescēte tanta illa feritate: quīs leui in-
 iectu operto capite: ita ut deuinciatur non repugnans.
 Videlicet oīs uis constat in oculis. Quo minus mirū sit.
 a Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangula-
 tum leonē. Iugo subdidit eos. Primusq; Romæ ad currū
 iunxit. M. Antonius: & quidē ciuili bello cū dimicatū
 esset in pharsalicis campis: non sine ostento quodam
 tempore illo generosos spiritus iugū subire prodigio si-
 gnificante. Nam q; ita uectus est cum Mima cytheride
 supra monstra et illarū calamitatū fuit. Primus autem
 hominū leonē manu tractare ausus: & ostendere man-

Inefactum Hanno e clarissimis pœnorū traditur. Dam-
 natusq; illo argumēto: qm̄ nihil nō persuasurus uir tam
 artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei:
 cui in tantū cessisset etiā feritas. Sunt uero & fortui-
 ta eorū quoq; clēmentie exēpla. Mentor Syracusanus
 in syria leone obuiio suppliciter uoluitante attonitus pa-
 uore: cum refugienti undiq; fera opponeret sese: & uesti-
 gia lamberet: adulanti similis: aīa dūertit in pede
 eius tumorem uulnusq;: & extracto surculo liberauit
 cruciatu. Pictura casum hūc testatur syracusis. Simili
 modo Helpis samius natiōe in africā delatus naue: iux-
 ta littus cōspecto leone hiatu minaci arbore fuga petit
 Liberopatre inuocato: qm̄ tum præcipuus uotorum lo-
 cus est: cum spei nullus est. Sed neq; pfudienti: cum pos-
 tuisset: fera istiterat: & procūbens ad arborem hiatu:
 quo terruerat: miserationem quarebat. Os morsu uali-
 diore adheferat dentibus: cruciabatq; inedia. Tu; pene
 in ipis eius telis suspectantem: ac uelut mutis precibus
 orantē: dum fortu itu fidens non est contra ferā. Mul-
 toq; diutius miraculo q̄ metu cessatū est. Digressus tā-
 dem euellit præbenti: & q̄ maxime opus est accomo-
 danti. Traduntq; quādiu nauis ea in littore stetit ret-
 tulisse gratiā uenatus aggerendo. Qua de causa Libe-
 ropatri templū in samo Helpis sacrauit: qđ ab eo factū
 græci. σωτηρο πρεσ τοῦ Διονυσίου. Miremur
 postea uestigia hoīum intelligi a feris: cū etiā auxilia
 ab uno aīaliū sperēt. Cur ei nō ad alia iere? aut nū medi-
 cas manus hoīs sciūt? nisi forte ius malorū ēt feras oīa
 experiri cogit?

De pantheris.

Ca. xvij

4 Equæ memorādū & d̄ pāthera tradit Deme-
 trius physicus. Iacētē i media uia hoīs deside-
 rio repēte apparuisse patri cuiusdā Philinis

x ij

LIBER

affectatoris sapientiæ: illū pauore cœpisse regredi. Ferā
 uero circūuolutari non dubie blandientē sese conflictan-
 tem mœrore: qui etiā in panthera intelligi posset. Foeta
 erat: catulis procul in foveā delapsis. Primū ergo mira-
 tioni fuit: nō expauescere. Proximū ei curā intēdere se-
 cutusq; qua trahebat uestē unguū leni iniectu: ut cām
 doloris intellexit: simulq; salutis suæ mercede: exemit
 catulos: eaq; cum ijs prosequente usq; extra solitudines
 deductus læta atq; gestiente: ut facile appareret gratiā
 referre. Et nihil inuicē imputare: quod etiā in homi-
 ne ratum est. Hæc fidē etiam Democrito afferunt: qui
 Thoantem in achaia seruātū a dracone narrat. Eum nu-
 trierat puer dilectū admodū: pauensq; serpentis naturā
 Et magnitudinē metuēs: in solitudines tulerat. In qui-
 bus circūuento latronum insidijs: agnitoq; uoce subue-
 nit. Nam quæ de infantibus ferarū lacte nutricis cum
 essent expositi: produntur: sicut de cōditoribus nostris
 a lupa: magnitudini fatorum accepta referri æquius: q̃
 ferarū naturæ arbitror. Panthera Et tigris macularū
 uarietate prope solæ bestiārū spectantur. Cæteris unus
 ac suus cuiusq; generis color est. Leonum tantū in syria
 niger. Pantheris in candido breues macularū oculi. Fe-
 runt colore earum mire sollicitari quadrupedes cūctas
 sed capitis toruitate terreri. Quāobrē occultato eo re-
 liqua dulcedine inuitatas corripunt. Sunt qui tradāt
 in armo ijs simile: lunæ esse maculā crescentē in orbes
 Et cauentē pari modo cornua. Nunc uarias Et par-
 dos qui mares sunt: appellant in eo omni genere creber-
 rimo in africa syriaq;. Quidam ab ijs pentheras solo
 candore discernūt: nec adhuc aliam differentiam inue-
 ni. Senatusconsultum fuit uetus: ne liceret africanas in
 italiam aduehere. Contra hæc tulit ad populum. Cn.

Aufidius tribunus plebis permisitq; circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua. cl. uni uersas misit. Deinde Pompeius magnus quadringentas decem. Diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem Q. u. Ruberone Fabio Maximo cōs. iij. nonas maij theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omnium romæ ostendit in cauea mansuefactam. Diuus uero Claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camellis: & cameloparda-
li: & quando primum uisa Ro Ca. xviij.

Igrin hyrcani & indi ferunt animal uelo-
citatis tremendæ: & maxime cognitæ dum
capitur. Totus eius foetus: qui semper numero
sus est: ab insidiante rapitur equo q̄ maxime pernici at-
q; in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cu-
bile repperit foeta (maribus enim cura non est sobolis)
fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquā-
te fremitu abijcit unū ex catulis. Tollit illa morsu: &
pondere etiam ocior acta remeat: iterumq; consequitur
& subinde: donec in nauem regresso irrita feritas sæ-
nit in littore. Camellos inter armenta pascit oriēs: quo-
rum duo genera bactriæ & arabia: differunt q̄ illi bi-
na habent ubera in dorso: hi singula: & in pectore alte-
rum: cui incumbant. Dentium superiore ordine ut bo-
ues carent in utroq; genere. Omnes autem iumentorum
in iis terris dorso funguntur: atq; etiam equitatu i præ-
lijs. Velocitas inter equos: Sed sua cuiq; mensura: sicuti
uires: Nec ultra assuetum procedit spaciū: nec plus in-
stituto onere recipit. Odium aduersus equos gerūt na-
turale. Sitim & quatridduo tolerant. Implentur cum
bibendi occasio est: & in præteritum: & in futurum
obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu nō gan-

LIBER

dent. Viuunt quinquagenis annis: quidam & centenis
Vt cunq; rabiem & ipse sentiunt. Castradi genus etia
foeminas: quae bello praeparantur: inuentum est. Fortio-
res ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in
duo transfertur animalia. Nabim aethiopes uocant: col-
lo simile equo: pedibus & curribus boni: camelo capite
albis maculis rutilu colore distinguentibus. Vnde ap-
pellata camelopardalis. Dictatoris Caesaris circensi-
bus ludis primum uisa romae. Ex eo subinde cernitur
aspectu magis q feritate conspicua. Quare etiam ouis-
ferae nomen inuenit. De chao & cepho. Ca. xix.

Ompeij magni primu ludi ostenderunt chaū
p quē galli Rhaphiū uocabant: effigie lupi: par-
dorum maculis. Iidē ex aethiopia quas uocāt
cephos: quarū pedes posteriores pedibus humanis &
curribus: priores manibus fuere similes: hoc aial postea
Roma non uidit. De rhinocerote. Ca. xx.

Isdem ludis & rhinoceros unius in nare cor-
i nu qualis saepe uisus. Alter hic genitus hostis
elephanto: cornu ad saxa limato praeparat se
pugne. Indimicatione aluum maxime petens: quē scit
esse moliozem. Longitudo ei par. Crura multo breuiora
Color buxeus.

De lyncibus & sphingibus: & crocutis
cercopithecis: indicis bubus: leucrocotis:
eale: tauris aethiopiae: manticora: monoce-
rote: catoblepa: basilisco. Ca. xxi.

Yncas uulgo frequentes & sphingas: fusco
l pilo: māmis in pectore geminis aethiopia ge-
nerat: multa q; alia monstro similia. Penna-
tos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocant.
Corcutas uelut ex cane luposq; cōceptos: oia dētibus frā

gentes: proutinuſq; deuorata conficientes uentre. Cerco
 pithecos nigris capitibus: pilo aſinino: & diſſimiles cæ
 teris uoce. Indicos boues unicor nes tricor nesq; . Leucro
 cutam pernicioſiſſimam feram: aſini fere magnitudine
 cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite me
 lium. biſulca ungula: ore ad aures uſq; reſciſſo: dentium
 locis oſſe perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradūt
 imitari. Apud eos: & quæ uocatur eale magnitudine
 equi fluiatilis: cauda elephanti: colore nigra uel ſulua.
 Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mo
 bilia: quæ alterna in pugna ſiſtit: uariatq; infeſta: aut
 obliqua: utcuq; ratio monſtrauit. Sed atrociffimos ha
 bet tauros ſilueſtres maiores agreſtibus: uelocitate ante
 omnes: colore: fuluos: oculis cæruleis. pilo in contrariū
 uerſo: riſtu ad aures dehiſcente. Iuxta cornua mobilia.
 Tergoris duricia ſilicis: omne reſpuēs uulnus. Feras om
 nes uenantur. Ipi nō aliter q̄ foueis capti feritate ſem
 per intereunt. Apud eoſdem naſci Cteſias ſcribit: quam
 manticorā appellat triplici dentium ordine pectina
 tim coeunt: facie & auriculis nominis: oculis glaucis:
 colore ſanguineo: corpore leonis: cauda ſcorpionis mo
 do taicula infigentem. Vocis ut ſi miſceatur ſiſtulæ &
 tubæ concentus. Velocitatis magnæ humani corporis:
 uel præcipue appetentem. In india & boues ſolidis un
 gulis: unicor nes: & feram nomine axin: hinnuli pel
 le. pluribus candidioribusq; maculis ſacram Liberipa
 tris. Orſei indi Simias cādētes toto corpe uenātur. Af
 perrimā aut ferā monoceroten: reliquo corpore equo ſi
 milē: capite ceruo: pedibus elephāto: cauda apro: mugitu
 graui: unocornu nigro media frōte cubitorū duū eminē
 te. Hanc ferā uiuā negāt capi Apud heſpēros æthiopas
 fons eſt nigris: ut pleriq; exiſtimauere nili caput: ut ar

LIBER

gumenta quæ diximus: psuadent. Iuxta hūc fera appel-
latur catoblepas modica aliqn: cæterisq; mēbris iners
caput tm̄ prægrauē ægre ferens: id deiectū sp̄ in terram.
Alias internecio humani generis: oibus q̄ oculos eius ui-
dere cōfestim expirātibus. Eadē & basilici serpētis est
uis. Cyranaita hūc generat p̄uicia. xij. nō amplius digi-
torū magnitudie. Cādida in capite macula: ut quodam
diademate insigni. Sibilo oēs fugat serpentes. Nec flexu
multiplici: nec ut reliquæ corpus ipellit: s; celsus: & ere-
ctus in medio icedēs. Necat frutices nō cōtactas mō: ue-
rū & afflatus: exurit herbas: rūpit saxa. Talis uis malo
ē. Creditū quoddā ex equo occiso hasta: & p̄ eā subeūte
ui. nō eq̄tē mō: sed equū quoq; absumptū. Huic tali mon-
stro (sæpe. n. enectū cōcupiuerē reges uidere) mustellarū
uirus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pa-
ri. Interficiūt eos cauernis facile cognitis: sola tabe. Ne-
cāt illi simul odore: moriūturq;: & naturæ pugnā cōfi-
ciunt.

De lupis.

Ca. xxij.

Ed in italia quoq; creditur lupoū uisus ē no-
xius. Vocēq; hoī quē priores cōtēplētur: adime-
re ad p̄sēs. Inertes hos p̄uosq; africa & ægy-
ptus gignūt: aspos trucesq; frigidior plaga. Hoīes in lu-
pos uerti: rursumq; restitui sibi. falsum esse cōfidenter
existimare debemus: aut credere oīa: quæ fabulosa tot
sæculis cōperimus. Vnde tamē ista uulgo ifixa sit fama
in tātū: ut in maledictis uersipelles habeāt: indicabitur.
Euātes inter auctores græciæ nō sp̄retus tradit arcadas
scribere ex gēte Antæi cuiusdā sorte fāmilia electum ad
stagnū quoddā regionis eius duci: uestituq; in quercu su-
spenso tranare: atq; abire in deserta: trāssfigurariq; i lu-
pū: & cū cæteris eiusdē generis cōgregari per annos no-
uē. Quo in tpe si hoīse abstinerit: reuerti ad idē sta-

gnū & cū tranauerit effigiē recipe ad pristinū habitū
 addito nouē ānorū senio. Addidit quoq; Fabius eandē
 recipe uestem. Mirū est q̄ pcedat grāa credulitas. Nūl-
 lū tā ipudens mēdaciū est: ut teste careat. Itaq; Copas
 q̄ olympionica scripsit: narrat Demarchū Parrhasiū ī sa-
 crificio qđ arcades: Ioui lyceo humana etiā cū hostia fa-
 ciebant: imolati pueri exta degustasse: & in lupū se cō-
 uertisse: Eūdē decimo āno restitutū athleticā restitisse
 in pugilatu: uictorēq; uictoria olympia reuersum. Quī
 & caudē huius aīalis creditur uulgo inesse amatoriu
 uirus: exiguū in uillo: eūq; q̄ capiatur: abijcere. Nec idez
 pollere: nisi uiuenti direptū. Dies qbus coeāt: toto anno
 nō amplius. xij. Eundē in fame uesci terra. Inter augu-
 ria ad dexterā cōmeantiū p̄ciso itinere si pleno id ore fe-
 cerit: nullū ominū p̄stantius. Sunt in eo genere q̄ cerua-
 rij uocātur: qualē e gallia in Pōpei magni harena spe-
 ctatū diximus. Huic quis in fame mandenti si respexit:
 obliuionē cibi surrepe aiunt: digressumq; quāerere aliud

De serpentibus.

Ca. xxij.

Vod ad serpētes attinet: uulgatum est colores
 q̄ earum plerasq; terras habere in quas occultē-
 tur. Innumera esse generat. Ceraſtis corpore
 eminere: cornicula sēpe quadrigemina: quorum motu
 reliquo occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput
 amphesbenæ: hoc est & ad caput & ad caudā: tanquā
 parū esset uno ore fundi uenenū. Alijs squamam esse
 alijs p̄cturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arbo-
 rum ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantum ser-
 pentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidū in-
 tumescere nullo ictus remedio: p̄terq̄ si confestiz partes
 contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero anima-
 li sensus uel potius affectus est. Coniuga ferme uagātur

LIBER

nec nisi cum cōpare uita est. Itaq; alterutrūq; interem-
pta: incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur inter-
fectorem: unumq; eum in quātolibet populi agmine no-
titia quadam infestat. Perrūpit oēs difficultates. Per-
meat spacia: nec nisi omnibus arcetur: aut præceleri fu-
ga: nō est fateri rerū natura largius mala an remedia ge-
nuerit. Iā primū hebetes oculos huic malo dedit: eosq;
non in fronte: aut ex aduerso cernere: sed in tēpibus. Ita
excitatur: sed sæpius auditu q̄ visu.

De ichneumone.

Ca. xxiiij.

Abet deinde interneciū bellū cū ichneumo-
ne. Notū est animal hac gloria maxime in ea
dem natū ægypto. Mergit se limo sæpius: sic-
catq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs loriat
nit: in dimicationē pergit. In ea caudā attollens: iētus ir-
ritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus in-
uadat in fauces. Nec hoc cōtētus: aliud haud mitius de-
bellat animal.

De crocodilo & hippotamo.

Ca. xxv.

Crocodilū hēt nilus quadrupes malū: & ter-
ra pariter ac flumine infestū. Vnum hoc ani-
mal terrestrē linguæ usu caret. Vnū superiore
mobili maxilla imprimit morsum: alias terribile pecti-
natim stipante se dētū serie. Magnitudine excedit ple-
runq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anseres:
eaq; extra eum locum transferens semper incubat: præ-
diuinatione quadam ad quē summo auctis eo āno egres-
surus est nilus. Nec aliud animal ex minori origine in
maiore crescit magnitudine. Et unguibus hic armatus
est cōtra oēs iētus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes
aqua: teporis utrunq; ratione. Hunc saturum cibo pisci-
um: & semper esculento ore in littore somno datum:

parua avis: quæ trochilos ibi uocatur: rex auium in italia: inuitat ad hiandum pabuli sui gratia: os primam eius ad sultim repurgans: mox dentes: & intus fauces quoq; ad hanc scabendi dulcedinem q̄ maxime hiantes In qua uoluptate somno pressum cōspicatus ichneumō p̄ easdem fauces: ut telū aliquod immissum: erodit aluū. Similis crocodilo: sed minor etiam ichneumone est in nilonatus sincos: contra uenena præcipuum antidotus. Item ad inflammandam uirorū uenerē. Verum in crocodilo maior erat pestis q̄ ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaq; & delphini immeantes nilo. quorū dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest pena abigentes eos præda: ac uelut in suo tātum amne regnātes alioquin impares uiribus ipsi astu interimunt. Callent. n. i hoc cuncta animalia: sciūtq; nō mō sua commoda: uerū & hostium aduersa. Norunt sua tela: norunt occasiōes: partesq; dissidentium in bellis. In uētre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi immergunt delphini: subeuntesq; aluum illam secant spina. Quin & gens hominum est huic beluæ aduersa in ipso nilo & in interiore habitans. Tentirytæ ab insula in qua habitant: appellata. Mensura eorū parua: sed præsentia animi in hoc tantū uisu mira. Terribilis hæc cōtra fugaces belua est: fugax cōtra insequentes. Sed aduersum ire solli: hi audēt Quinetiā flumini innatāt. Dorsoq; equitātū mō ipositi hiātibus resupino capite ad morsus addita in os claua dextra ac leua tenētes extrema eius utrinq;: ut frenis in terrā agūt captiuos: ac uoce etiā sola territos cogūt euomere recentia corpora ad sepulturā. Itaq; ei uni isulæ crocodili nō adnatāt. Olfactūq; eius generis hoīum: ut psyllorum serpētes: fugantur. Hebetes oculos hoc aīal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus.

LIBER

Quattuorq; menses hyemis inedia sp trāsmittere i spē-
 cu. Quidā hoc unū q̄diu uiuat crescere arbitrantur. V i
 uit aut lōgo tpe. Maior altitudine in eodem nilo belua
 hippopotamus editur. V ngulis binis quales bubus: dor-
 so equi: & iuba: & hinnitu rostro refimo: cauda torta
 & dentibus aprorū aducis: sed minus noxijs. Tergoris
 ad scuta galeasq; impenetrabilis: p̄terq; si humore mede-
 at. Depascitur segetes: destinatōe ante ut ferunt: deter-
 minatas in diem & ex agro ferētibus uestigijs: ne quæ
 reuertenti infidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamum & crocodilos
 ostendit. Ca. xxxvi.

Rimus eū: & quinq; crocodilos romæ ædili-
 p tatis suæ ludis. M. Saurus tpario euripo ostē-
 dit. Hippopotamus in quadā medēdi pte etiā
 magister existit: assiduā nāq; satietate obesus exit i lit-
 tus recētes arūdinū cæsuras p̄speculatus: atq; ubi acutis-
 simum uidet stipitem imprimens corpus uenā quādam
 in crure uulnerat: atq; ita p̄fluuio sanguinis morbidum
 alias corpus exonerat: & plagā limo rursus obducit.

Quæ aialia quas herbas ostēderūt cerui: lacerti: hi-
 rūdines: testudines: mustella: ciconia: aper: anguis: dra-
 co: panthera: elephas: ursi: cerui: palumbes: colūbæ: gru-
 es: coruus. Ca. xxxvij.

Imile quidā & uolucris in eadē ægypto mō-
 s strauit: quæ uocatur ibis: rostri aduncitate p
 eam partem se perluens: qua reddi ciborū one-
 ra maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus
 reperta sunt usui futura & homini. Dictamū herbam
 extrahendis sagittis cerui monstrauere percussi eo telo
 pastuq; eius herbæ eiectō. Idem percussi a phalangio:
 quod est aranei genus: aut aliquo simili: caneros eden.

do sibi medentur. Est & ad serpentium ictus præcipua
 qua se lacerti: quotiens cum his conseruere pugnam. un-
 nerati refouent. Chelidonium uisui saluberrimam hiru-
 dines monstrauere: uexatis pullorum oculis illa meden-
 tes. Testudo cunilæ: quam bubulam uocant: pastu uires
 contra serpentes refouet. Mustella ruta in murium ue-
 natu cum ijs dimicatione conferta. Ciconia origano. He-
 dera apri in morbis sibi medentur: & caneros uescendo
 maxime mari eiectiones. Anguis hyberno situ membrana
 corporis obducta fœniculi succo impedimētū illud exu-
 it: nitidusq; uernat. Exiit aut a capite primum: nec cele-
 rius q̄ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat membra-
 næ quod fuerat intus. Idem byberna latebra uisu obscu-
 rato: marathro herbæ sese affricans oculos inūgit: ac re-
 fouet. Si uero squamæ obturpuere: spinis iuniperi se sat-
 bit. Draco uernam nauſeam silueſtris lactucæ succo re-
 stringit. Pantheras per carnes fricatas aconito uenātur
 barbari. Occupat ilico fauces earum angor. Quare par-
 dalianches id uenenum appellauere quidam. At fera cō-
 tra hæc excrementis hominis sibi medetur: & alias tā-
 auida eorum: ut a pastoribus est industria in aliquo ua-
 se suspensa altius q̄: ut queat saltu contingere: iaculando
 ea perēdoq; defatigata: postremo expirare: dicatur alio-
 quin uiuacitatis adeo lētæ: ut eiectionis interaneis diu pu-
 gnet. Elephas cameleonte concolori: fronde deuorato: oc-
 currit oleastro huic ueneno suo. Vrsi: cum mandragoræ
 mala degustauere: formicas lambūt. Cervus herba cina-
 ræ uenenatis pabulis resistit. Palumbes: graculæ: meru-
 læ: perdices: lauri folio annuum fastidium purgant. Co-
 lumbæ: turtures: & gallinacei herba: quæ uocatur hel-
 xine. Anates: anseres: cætereque aquaticæ: herba siderite.
 Grues & similes iunco palustri. Coruus occiso came-

LIBER

leonte: q̄ etiā uictori nocet lauro infestū uirus extiguit.

Prognostica animalium.

Ca. xxviiij.

Illia præterea utpote cū plurimis aialibus eadem natura rerum: cœli quoq; obseruatione: et uentorū: et imbrium: et tempestatum præfagia: alijs alia dederit: quod persequi imensum est: eāq; s. q̄ reliquam cum singulis hominum societatem. Si quidem et pericula p̄monent: non fibris modo extisq; circa quod magna mortalium portio hæret: sed alia quadam significatione. Ruinis imminentibus muscoli præmigrant. Aranei cum telis primi cadunt. Auguria q̄de; artem periculis fecere. Apud romanos sacerdotum collegium: uel maxime solemne est. In thracia locis rigentibus: et uulpes animal alioquin solerti auditu. amnes gelatos: lacusq; non nisi ad pastus ituræ: redituræq; trāseunt. Obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniecture et assitudinem gelu.

Ciuitates et gentes a minutis animalibus deletæ.

Ca. xxix.

Ec minus clara exitij documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro auctor est a cuniculis suffosum in hispania oppidum: a talpis in thessalia: ab ranis ciuitatem in gallia pulsam: ab locustis in africa. Ex gyaro cycladum in sula incolas a muribus fugatos. In italia amyclas a serpentibus deletas. Cytra cynamulgos æthiopas late deserta regio est a scorpionibus et solpugis gente sublata: et a scolopendris abactros otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera transeamus.

De hyena: et crocuta: et manticora: et fibris: et lutris.

Ca. xxx

Yenis utrāq; esse naturā: & alternis annis
 h esse marē: alternis fœminā fieri. Parere sine
 mare vulgus credit. Aristoteles negat. Colluz
 & iuba cōtinuitate spinæ porrigitur flectiq; nisi circū
 actu totius corporis neq;. Multa p̄terea mira traduntur.
 Sed maxie sermonē humanū inter pastorū stabula assi
 mulare. nomēq; alicuius adiscere: quē euocatū foras lace
 ret. Itē nomitionem hoīs imitari ad sollicitādos canes:
 quos inuadat. Ab uno aīali sepulchra erui: inq̄sūtōe cor
 porū. Fœminā raro capi. Oculis mille esse uarietates: co
 lorūq; mutationes. Præterea umbræ eius contactu ca
 nes obmutescere. Et q̄busdā magicis artibus oē animal
 quod ter lustrauerit: in uestigio hærere. Huius generis
 coitu leæna æthiopica parit crocutam: similiter uoces
 imitantem hominū pecorūq;. Acies ei perpetua in utra
 q; parte oris: nullis gingiuis dente continuo: qui ne cō
 trario occurſu hebetetur. capſarum mō includitur. Ho
 minum sermones imitari: & manticorā in æthiopia
 auctor est. Iuba hyenæ plurimæ gignūt in afria: quæ
 & asinorum siluestrium multitudinem fundit. Mares
 in eo genere singulis fœminarum gregibus imperitant.
 Timent libidinis æmulos: & ideo gravidas custodiūt.
 Morsuq; natos mares castrant. Cōtra gravidæ latebras
 petunt: & parere furto cupiunt: gaudentq; copia libi
 dinis. Easdem partes sibiipsi pontici amputāt fibri pe
 riculo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreū id uocant
 medici. Alias aīal horrēdi morsus. Arbores iuxta flumi
 na ut ferro cædit. Hominis parte comprehensa: nō ante
 q̄ fracta conceperint: ossa: morsu resoluit. Cauda pisci
 um ijs: cætera species lutræ. V trunq; aquaticum. V triq;
 mollior pluma: pilus.

De ranis & uitulis marinis & stelliōibus. Ca. xxxi.

LIBER

Anæ quoq; rubetæ quarum & in terra: &
 r in humore est uita: plurimis refertæ medica-
 minibus: deponere ea quotidie: ac resumere
 pastu dicuntur: uenena tantum sibi reseruantes. Similis
 & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro
 & ingenium. Euomit fel suum: ad multa medicamenta
 utile. Item coagulum ad comitiales morbos. Ob ea se pe-
 ti prudēs Theophrastus auctor est. angues eo modo: &
 stelliones senectutem exuere: eamq; protinus deuorare
 præripientes comitali morbo remedia. Eosdem pestife-
 ros ferunt in græcia: innocuos esse in sicilia.

De Cernis.

Ca. xxxij.

Eruis quoq; est sua malignitas: q̄q̄ placidissi-
 c mo animalium: urgente ui canum ultro con-
 fugiunt ad hominem. Et in pariendo semitas
 minus cauent humanis uestigijs tritas: q̄ quæ secretæ:
 ac feris opportuna. Conceptus earum post arcturi sy-
 dus. Octonis mensibus ferunt partus: & interdum ge-
 minos. A conceptu separant se. At mares relictī: rabie:
 libidinis seuiunt. Fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum
 nigrescunt: donec aliqui abluant imbres. Fœminæ autē
 ante partum purgantur herba quadam: quæ seselis dici-
 tur: faciliore ita utentes utero. A partu duas habēt her-
 bas: quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeunt ad
 foetum. Illos imbui lactis primo nolunt succo quacunq;
 de causa. Editos partus exercent cursu & fugam medi-
 tari docent. Ad prærupta ducunt: saltumq; demonstrāt
 Tam mares soluti desiderio libidinis auide petunt pabu-
 la. Vbi se præpingues sensere: latebras quæriunt: fatentes
 incommodum pondus. & alias semper in fuga acquie-
 scunt: stantesq; respiciunt. Cum prope uentum est: rur-
 sus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tã

infirmi: ut istu leui rumpatur intus. Fugiūt autē latra-
 tu canū audito: aura semper secūda: ut uestigia cū ipsis
 habeant. Mulcētur fistula pastoralī & cantu. Cū ere-
 xere aures: acerrimi auditus: cū remiserē: surdi. Cæteruz
 aīal simplex: & omniū rerū miraculo stupēs: in tantū:
 ut equo: aut bucūla accedente ppius: hominē iuxta ne
 nantē non cernant: aut si cernunt: arcū ipm sagittasq;
 mirentur. Maria tranant gregatim nantes porrecto or-
 dine: & capita imponentes præcedentiū clunibus: uicū
 busq; ad terga redeūtes. Hoc maxime notatur a cilicia
 cyprū traīcientibus. Nec uidēt terras: sed in odore earū
 natant. Cornua mares habent: foliq; animalīū oībus an-
 nis statuto ueris tempore amittunt. Ideo: sub ipā die q̄
 maxime inuīa petunt. Latēt amissis uelut inermes. Sed
 & ipi bono suo inuidentes. Dextrū cornū negant in-
 ueniri: ceu medicamento aliquo predictū. Idq; mirabi-
 lius fatendū est: cū & in uiuarijs mutant oībus annis.
 Defodi ab ijs putant. Accensis autē utriuslibet odore ser-
 pentes fugantur: & comitiales morbi deprehendūtur.
 Indicia quoq; ætatis in illis gerūt singulis ānis adijciē-
 tibus ramos usq; ad sexennes. Ab eo tēpore similia reni-
 uiscunt. Nec pōt ætas discerni. Sed dentibus senectā de-
 claratur: aut enim paucos: aut nullos habent: nec in cor-
 nibus imis ramos: alioquin ante frontē prominere soli-
 tos iunioribus. Non decidunt castratis cornua nec na-
 scuntur. Erumpunt autē renascentibus tuberibus primo
 aridæ cutis similia. Eadē teneris increscūt ferulis arun-
 dineas i panniculas molli plumata lanugine. Quādiu
 carent ijs noctibus procedunt: ad pabula. Increscētia
 solis uapore durant: ad arborē subinde experientes. Vbi
 placuerit robur: in aperta prodeūt. Capti iam sunt he-
 dera in cornibus uiridante ex atritu arborum: ut in ali

LIBER

quo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliqui ex cādido calore qualē fuisse traditur. Qu. Sertorij ceruam: quā esse fatidicā hispaniæ gētibus persuaserat. Et ijs est cū serpente pugna: inuestigant cauernas: nariūq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigenis serpentibus odor adusto cornu ceruino. Contra morsus uero præcipiū remediū ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in confesso longa: post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis: quos Alexander magnus addiderat: ad optatis iam cute in magna obestitate. Febriū morbos non sentit hoc aial. Quin & medetur huic timori. Quas dā nos principes foeminas scimus oībus diebus matutinis carnē eā degustare solitas: & longo æuo caruisse febribus. Quod ita demū existimant ratum: si uulnere uno interierit.

De tragelapho: & cameleonte: & reliquis colorem mutantibus.

Ca. xxxiiij.

St eadē specie barba tantū: & armorū uilulo distans: quem tragelaphon uocant non alibi q̄ iuxta phasin annē nascens. Ceruos afri cā propemodū sola nō gignit. At cameleontē & ipsa quamq; frequentiorē india. Figura & magnitudo erat lacerti nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uentri iunguntur: ut piscibus & spina simili modo. Eminent rostrū: ut in paruo sit haud absimile suillo. Cauda prælonga intenuitatē desinens: & implicans se uiperinis orbibus. Ungues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus asperū ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrandes: & corpori cōcolores. Nunq̄ eos opit: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatiōe circūaspicit. Ipse celsus hianti semp ore. Solus aialium: nec cibo nec potu semp alitur: nec alio q̄ aeris alimento

Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat namq; eum subinde: & oculis: & cauda: & toto corpore. Redditq; semp quęcunq; proxime attingit: præter rubrum candidūq;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis: & ad cōmissuram caudę admodū exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum. Viscera sine splene. Hibernis mensibus latet ut lacerta.

De tarando & lycæone & thoe.

Ca. xxxiiij.

Ut at colores scytarū tarandus: nec aliud ex
m ijs quę pilo uestiuntur: nisi in indis lycæon:
cui iubata traditur cernix. Nam thoes luporum id genus est procerius longitudine: breuitate crurum dissimile: uelox saltu uenatu uiuens. Innocuum homini. Habitum non colorem mutat. Per hyemes hirtus: æstate nudi. Tarando magnitudo quę boni est. Caput maius ceruino: nec absimile: Cornua ramosa: ungula bifida: nullus magnitudine urforū. Sed cū libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duricia: ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum: fruticum: florum: locorumq; redit metuens in quibus latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari mirabilius & nullo.

De hystrice.

Ca. xxxv.

Hystrices generat india: & africa spina con-
h tectas: ac erinaceorū genere: sed hystrici longiores aculei: & cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canū & paulo longius iaculatur. Hibernis autem se mensibus condit. Quę natura multis: & ante omnia urfis.

De urfis & fœtibus eorum.

Ca. xxxvi.

y ij

LIBER

e Orum coitus hyemis initio: nec vulgari qua-
 drupedū more: sed ambobus cubantibus com-
 plexisq; • Deinde secessus in specus separatim
 in quibus pariunt tricesimo die: ac plurimū quinos. Hi
 sunt candida in formisq; caro: paulo muribus maior
 sine oculis: sine pilo. Vngues tñ prominēt. Hanc lambē-
 do paulatim figurant. Nec quicq; rarius hoies q̄ parien-
 tem uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus la-
 tent. Fœminæ quaternis mensibus. Specus si nō habuere
 ramorum fruticū congerie ædificant impenetrabilibus
 imbribus: molliq; fronde cōstratos. Primis diebus bis se-
 ptemnis tam graui somno præmūtur: ut ne uulneribus
 quidē excitari queant. Tunc mirū immodū ueterno pin-
 guescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti: cōtraq;
 defluuiū capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt: ac prio-
 rum pedū suctu uiuūt. Fœtus rigentes apprimēdo pecto-
 ri fouent: non alio incubitu q̄ oua uolucres. Mirū dictū
 credit. Theophrastus per id tēpus coctas quoq; ursorum
 carnes si asseruētur increescere. Cibi tunc nulla argumē-
 ta: nec nisi humoris minimū in aluo inueniri. Sanguini-
 nis exiguas circa corda tñ guttas: reliquo corpori ni-
 hil inesse. Procedunt uere: sed mares præpingues. Cuius
 rei causa non prompta est. Quippe nec summo quidē
 saginatis præter quattuordecim dies: ut diximus. Ex-
 euntes herbā quandā aron nomine laxandis intestinis
 alioquin concretis deuorant: circa surculos dentiū præ-
 domantiora. Oculi eorū ebetantur crebro. Qua maxie
 causa fauos expetunt: ut conuulneratū ab apibus os le-
 uet sanguine grauedinē illā. Inualidissimū urso caput
 qđ leoni fortissimū. Ideo urgente ui præcipitaturi se ex
 aliqua rupe: manibus eo operto iaciuntur: ac sæpe in
 harena colaphis inflictis exanimantur. Cerebro uenefi-

cium esse hispaniæ credunt occisorumq; in spectaculis
capita cremant: testato quoniam potum in ursinam ra-
biem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auerse
diripiunt. Tauros ex ore cornibusq; eorum pedibus om-
nibus suspensi pondere fatigant. Nec alteri animalium
in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatum est
M. Pisone. M. Messala cons. ad. xiiij. calen. octob. Domi-
tium Aenobarbum ædilem currulem ursos numidicos
fuisse. c. & totidem uenatores æthiopas in cyrcō dedis-
se. Miror adiectum numidicos fuisse: cum i africa ursos
non gigni constet.

De muribus poriticis: &

alpinis: & herinaceis

Ca. xxxvij.

Onduntur hyeme & pontici mures dumta-
c xat albi. Quorum palatum in gustu sagacissi-
mum auctores: quonam modo intellexerint:

miror. Cōduntur & alpini: quibus magnitudo media
est. Sed hi pabulo ante in specus coniecto: cum quidam
narrent alternos: marem ac fœminam supra se comple-
xo fasce herbæ supinos cauda mordicus apprehensa in-
uicem detrahare ad specum. Ideoq; illo tempore detri-
to esse dorso. Sunt his pares & in ægypto. Similiter re-
sident in clunes: & i binis pedibus gradiūtur: prioribus
q; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herina-
cei cibos: ac uoluptati supra iacentia poma affixa spi-
nis: unum non amplius tenentes ore portant in cauas ar-
bores. Idem mutationem aquilonis in austrum condē-
tes se in cubile præsagiunt. Vbi uero sensere uenantem
contracto ore pedibusq; ac parte omni inferiore: qua ra-
ram & innocuam habent lanuginem: conuoluuntur in
formam pilæ: ne quid comprehendi possit præter acu-
leos. In desperatione uero urinam ex se reddunt tabifi-
cam tergori suo spinisq; obnoxiam: propter hoc se capi

y iij

LIBER

gnari. Quāobrem exinanita prius urina uenari ars est.
Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta: fragilis
putribus spinis atq; deciduis: etiā si uiuat substractus
fuga? Ob id nō nisi in nouissima spe maleficio illo per-
funditur. Quippe & ipi odere isitū ueneficiū: ita par-
centes sibi: terminūq; supremū operientes: ut ferme an-
te captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resol-
uitur pila: apprehensusq; pede altero e posterioribus
suspendio: ac fame necatur. Aliter non est occidere &
tergori parcere. Ipsum animal non uerentur pleriq; di-
cere uitæ hominū superuacū esse: si non sint illi aculei:
frustra uellerum mollicies in pecude mortalibus data.
Hac cute expoliūtur uestes. Magnū fraus & ibi lucrū
monopolio iuenit. de nulla re crebrioribus senatuscōsul-
tis: nulloq; nō p̄cipe adito q̄rimonijs p̄uincialibus.

De leōtophōe: lynce: melibus: & sciuris. Ca. xxxviii.

Rina & e duobus alijs animalibus ratione
mira est: Leontophonon accepimus uocari
paruum: nec aliubi nascens q̄ ubi leo gigni-
tur. Quo gustato tanta illa uis ē: ut cæteris quadrupe-
dum imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius adustū
aspergunt alijs carnibus polente modo. insidiantes fe-
ræ: necantq; etiā cinere: tam contraria est pestis.
Haud immerito igitur odit leo: uisumq; frangit: & ci-
tra morsum exanimat. Ille cōtra urinā spargit prudēs
hāc quoq; leoni exitiale. Lincū humor ita redditus ubi
gignūtur: glaciatur arefcitue i gēmas carbūculis similes
& igneo colore fulgentes: lyncuriū uocatas: atq; ob id
succino a plerisq; ita generari prodito. Nouere hoc:
sciuntq; lynces: & inuidentes: urinam terra ope-
riunt: eoq; celerius solidatur. Illa alia solertia: in
metu melibus sufflata cute distantæ ictus hominum:

Et morsus canum arcent. Prævident tempestatem Et
 scyuri: obturatisq; qua spiraturus est uetus cauernis: ex
 alia parte aperiunt fores decretos ipsis: uiliosior cauda
 pte gumeto est. Ergo i hyemes alijs pui sum pabulū alijs
 p cibo sonus. De uipa: cocleis. Et lacertis. Ca. xxxix.

Erpentium uipera sola terra dicitur condi.

s Cæteræ arborum aut sacrorum canis. Et alias
 uel annua fame durant: algore modo dempto

Omnia secessus tempore uerno orba dormiunt. Simili
 modo Et coleæ. Ille quidem iterum Et æstatibus adhe
 rentes maxime saxis: ut etiam iniuriare supinata auula
 seq; non tamen exeant. In balearibus uero insulis cana
 ticæ appellatæ non prorepunt e canis terræ neq; herba
 uiuunt: sed uuæ modo inter se coherent. Est Et aliud ge
 nus minus uulgare. Adhærent operculo eiusdem testæ se
 operientes obruptæ terra semper. Hæ Et circa mariti
 mas tantum alpes quondam effosæ: coepere iam erui Et
 in ueliterno. Omnium tamen laudatissimæ in astypa
 lea insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis. Ne
 gantur semestram uitam excedere. Lacerti arabie cubi
 tales: In india uero in nisa monte. xxiij. in longitudine
 pedum: colore fului: aut punicei: aut cærulei.

De Canibus.

Ca. xli.

X ijs quoq; dialibus: quæ nobiscum degunt:

e multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante
 omnia homini canes atq; equi. Et pugnassee
 aduersus latrones canem pro domio accipimus: cōfectū
 q; plagis a corpore nō recessisse: uolucres Et feras abi
 gentem. Ab alio in epiro agnitum in conuentu percuss
 forem domini laniatu Et latratu adactum: ut cogere
 tur fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti
 ab exilio reduxere præliantes contra resistentes.

y iij

LIBER

Propter bella colophonij: itēq; castabalenses cohortes a
nū habuere. Eae primae dimicabāt in acie nunq̄ detre
ctātes. Hae erāt fidissima auxilia: nec stipendiorum in
diga. Canes defendere cimbro casis dominis eorū; plan
stris impositis. Canis Iasone Lycio interfecto cibū; ca
pere noluit: inediaq; consumptus est. Is uero cui nomē
hyrcani reddidit. Durides accenso regis: Lysimachi ro
go: iniecit se flammā. Similiterq; Hierōis regis. Memo
rat & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Me
moratur & Nicomedis bithyniae regis uxore eius Cō
synge lacerata propter lasciuio rem cum marito iocum.
Apud nos Volatium nobilem qui Caeseliū ius ciuile do
cuit asturcone e suburbano redeuntem: cum aduespera
uisset: canis a crassatore defendit. Item Celium senato
rem aegrum placentiae ab armatis oppressum. Nec pri
us ille uulneratus est: q̄ cane interempto. Sed super om
nia in nostro aeuo actis po-ro-testatur Appio Iunio &
P. Silio conf. cū animaduertetur ex cā Neronis Ger
manici filij. in. T. Sabinum & seruitia eius: unius ex ijs
canem: nec a carcere abigi potuisse: neo a corpore reces
sisse: abiecto in gradibus gemonijs mæstos edentem ulu
latus magna po-ro-corona circumstante: ex qua cuius qui
da ei cibū obieciisset: ad os defuncti tulisset. Innatauit
idē in tyberim ad auerē abiecto sustentare conatus: ef
fusa multitudine ad spectādā animalis fidem. Soli do
minum nouere. Et ignotū quoq; si repente ueniat: intel
ligūt. Soli nomina sua: soli uocē domestica; agnoscunt.
Itinera quīs longa meminere. Nec ulli prāter homine;
memoria maior. Impetus eorū; & seruitia mirigatur
ab homine cōfide hūmi. Plurima alia in his quottidie
uita inuenit. Sed in uenatu solertia: & sagacitas prae
cipua est. Scrutatur uestigia atq; persequitur. Comitantes

ad feram inquisitorem loro retrahens: quāvis aquā trā
siliens se occultasset: quā significans demonstratio ē cali-
da primū deinde rostro. Ergo etiā senecta fessos cecosq;
ac debiles sinu ferūt: uentos & odorē aptates p̄dētes-
q; rostro cubilia. E tigribus eos indi uolūt cōcipi. Et ob
id in siluis coitus t̄p̄e alligant fœminas. Primo & secū
do foetu nimis feroces putant gigni: tertio demum edu-
cant. Hoc idem e lupis galli: quorū greges suū quisq; du-
ctorem e canibus & ducem habent: Illum in uenatu co-
mitantur: illi parent. Namq; inter se exercent etiā ma-
gisteria. Certum est iuxta nilum amnem currentē lam-
bere: ne crocodilorum auuiditati occasionem præbeāt. In-
diam petenti. Alexandro magno rex albanie dono de-
derat inusitate magnitudinis unū: cuius specie delecta-
tus iussit ursos: mox apros: & deinde damas emitti cō-
temptu immobili iacente. Ea q; segnicie tanti corporis
offensus imperator generosi spiritus eum interimī ius-
sit. Nunciauit hoc fama regi. Itaq; alterum mittens ad-
didit mandata: ne in paruis experiri uellet: sed in leone
elephantoue. Duos sibi fuisse. Hoc interempto præterea
nullum fore. Nec distulit Alexander: leonemq; fractum
protinus uidit. Postea elephantum iussit induci haud
alio magis spectaculo lætatus: horrentibus quippe p̄ to-
tum corpus uillis ingenti primū latratu intonuit. Mox
in ceruicem assultans: contraq; beluam exurgens hinc
& illinc artificii dimicatione: qua maxime opus esset:
infestans: atq; euitans: donec assidua rotatum uertigi-
ne afflixit: ad casum eius tellure concussa. Canum gene-
ribus annui partus. Iuxta ad pariendum ānua ætas. Ge-
runt in utero sexagenis diebus. Gignunt cecos: & quo
largiore aluntur lacte: eo tardiores uisum accipiunt.
Non tamen unq̄ ultra uicesimum primum diem: nec an-

LIBER

te septimū. Quidam tradūt si unus gignatur nono die
cernere: si gemini decimo. Idemq; in singulos adijci: to-
tidemq; esse tarditatis ad lucez dies. Et ab ea quæ foemi-
na sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in foe-
tu qui nouissimus cernere incipit: aut quem primū fert
in cubile foeta. Rabies canū syrio ardēte hoī pestifera: ut
diximus: ita morsis lætalis aquæ metus. Quæ pp obuiā
itur p. xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canū
cibis: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum.

Ca. xli.

D morsum uero unicum remediū oraculo quo
a dam nuper repertum. Radix siluestris rosæ:
quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor
est: si quadragesimo die q̄ sit natus: castratur morsu au-
da: sumusq; eius articulus auferatur: sequenti neruo exē-
pto: nec audam crescere. nec canes rabidos fieri. Canem
locutum in prodigijs: quod equidem annotauerim: acce-
pimus: & serpentem latrasse: cum pulsus est regno
Tarquinus.

De natura equorum.

Ca. xlii.

Idem Alexandro: & equi magna raritas cō-
e tigit. Bucephalan eum uocarunt: siue ab aspe-
ctu toruo: siue ab insigni taurini capitis ar-
mo impressi. Sexdecim talentis ferunt ex Philonico phar-
sali grege emptum: etiam tum puero capto eius decore.
Neminem hicalium q̄ Alexandrum regio instratus or-
natu recipit in sedem: alios passim reijciens. Idem in p̄-
lijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ. Thebarum op-
pugnatione uulneratus: in alium transire Alexandrum
non passus. Multa præterea eiusdem modi. Propter quæ
rex defuncto ei duxit exequias. Urbem tumulo circūde-
dit nomine eius. Nec Cæsaris Dictatoris quemquam ali-

iam recepisse dorso equus traditur: idemq; hominis simili-
les pedes priores habuisse. Hac effigie locatus ante Vene-
ris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tu-
mulum. De quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigē-
ti complurium equorum tumuli pyramides habent.
Equum adamatum a Semiramide usq; ad coitum Iuba
auctor est. Scythæ quidem equitatus: & equorum glo-
ria strepunt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouoca-
tione dimicantem hostem cum uictor ad spoliandum ue-
nisset: ab equo eius ictibus morsuq; confectum. Alium
de tracto oculorum operimento: & cognito cum matre
coitu: petisse prærupta: atq; exanimatum. Equam ea-
dem ex causa in reatino agro laceratumq; pariter auri-
gam inuenimus. Namq; & cognationum intellectus
in ijs est. Itaq; in grege prioris anni sorore libentius
etiam quam matre equa comitatur. Docilitas tanta est:
ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad sympho-
niæ cantum saltatione quadam moueri solitus inuenia-
tur. Idem præsagiunt pugnam. & amissos lugent do-
minos: lachrymasq; interdum desiderio fundunt. Inter-
fecto Nicomede rege: equus eius in edia uitam finiuit.
Philarcus refert Centaretrium e galatis in prælio occi-
so Antiocho potitum equo eius: conscendisse ouantem.
At illum indignatione accensum: domitis frenis ne re-
gi posset præcipitem in abrupta isse: exanimatumq; una.
Philistus a Dionysio relictum in cæno hærentem: ut se-
se euellisset: secutum uestigia domini: examine apum in-
bæ in hærente. Eoq; ostento tyrannidem a Dionysio oc-
cupatam. Ingenia eorū inenarrabilia iaculantes obsequio
experiuntur: difficiles conatus corpe ipso: nixuq; inuitan-
tiū. Iā tella humi collecta eqti porrigunt. Nā in cyrco
ad currus iuncti non dubie intellectum abhortationis

LIBER

Et gloriæ fatetur. Claudij Cæsaris seculariū ludorum
 cyrcēsis excusso in carceribus auriga albatū equi pal-
 mā occupauere: primatū optinere: oppisita effundētes
 oīa: quæ cōtra æmulos debuissent: pitissimo auriga inse-
 stente facientes. Cum pūderet hoīum artes ab eqs uinci
 peracto legitimo cursu ad metā steterē. Maius auguriū
 circa priscos plebeijs cyrcensibus excusso auriga: ita ut si-
 staret: in capitolū cucurrisse equos: sedēq; ter lustrasse.
 Maximū uero eodem puenisse a ueijs cū palma Et co-
 rona effuso Ratumena: qui ibi uicerat. Vnde postea no-
 men portæ est. Sarmatæ lōgiqua itinera arcturi: in edia
 pridie pparant eos: exigū tū potum impartientes: at-
 q; ita p centena millia Et quinquaginta cōtinuo cursu
 euntibus insident. V inūt annis quidē quinquagenis. Fœ-
 minæ minore spatio. Eadem qnquennio finem crescen-
 di capiūt: mares anno addito. Forma equorū quales ma-
 xime legi oporteat: pulcherrime qdem Virgilio uate ab-
 soluta est. Sed Et nos diximus in libro de iaculatione
 equestri cōdito: Et fere inter oēs cōstare uideo. Diuersa
 autem cyrco rō quæritur: Itaq; cum bimi in alio subigā-
 tur imperio: nō ante qnquennes ibi certamen accipiunt
 Partum in eo genere undenis mensibus ferunt duodeci-
 mo gignunt. Coitus uerno equinoctio bino utrinq; uul-
 garis. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad an-
 nos triginta tres. V tpote cū a cyrco post uicesimum an-
 num mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadra-
 ginta durasse tradunt: adiutum mō in attolenda priore
 parte corpis. Sed ad generandum paucis aīalium minor
 fertilitas. Qua de causa per interualla admitturæ dan-
 tur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tol-
 lerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignūt
 annis oibus ad quadragesimum. Vixisse equum septua-

gintaquinque annis pditur. In hoc genere gravida stas
 parit: praterq; ceteras foetu diligit. Et sane equis amo-
 ris innasci ueneficium: hippomones appellatum in fro-
 te: aricae magnitudine: colore nigro: Quod statim edito
 partu deuorat foeta: aut partum ad ubera non admittit:
 si quis praeceptum habeat. Olfactu in rabiem id genus
 agitur. Amissa parente in grege armenti: reliquae foetae
 educant orbem. Terras attingere ore triduo proximo quod sit
 genitus negat posse. Quo quis acrior: in bibendo profun-
 dius nares mergit. Scythae per bella foeminis uti maluit:
 quoniam urinam cursu non impedito reddunt. Costat in lu-
 sitania circa ulyxipponem oppidum et tagum amnem
 equas fauonio flate obuersas animalem concipere spiritum
 idque partum fieri: et gigni pernicissimum ita: sed trien-
 nium uitae non excedere. In eadem hispania gallecia gens
 et asturia equini generis. Hi sunt quos tibereldones uoca-
 mus. Minori forma appellatos asturcoes gignunt. Qui-
 bus non uulgaris in cursu gradus: sed mollis alterno crurum
 explicatu glomeratio. Unde equis tollitum arripere in cur-
 sus traditur arte. Equo fere quod homini morbi: praterquam uesci-
 cae conuersio: sicut omnibus in genere ueterino.

De asinis.

Ca. xliij.

Sinu quadringentis nummis emptum. Q. Asio
 a senatori auctor est. M. Varro: haud scio an om-
 nium precio animalium uicto: opera sine dubio
 geruli mirifica arado quoque. Sed multarum maxime pro
 generatione patria etiam spectatur in his arcadibus in
 achaia. In italia reatinis. Ipsum animal frigoris maxime
 impatiens: ideo non generatur in ponto: nec in aequino-
 ctio uerno: ut cetera pecora admittitur: sed solstitio. Ma-
 res in remissione operis deteriores. Partus. xxx. mense
 ocissimus: sed a trimatu legitimus. Totidem quot equae:

LIBER

Et eisdem mensibus: Et simili modo. Sed incontinens
 uterus urinam genitalem reddit: ni cogatur in cursu
 uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucez
 fugit: Et tenebras quærit: ne conspiciatur ab homine.
 Gignit tota uita: quæ est ei ad .xxx. annum. Partus cha-
 ritas summa: sed aquarum tedium maius. Per ignes ad
 fœtus tendunt. Eæ item si riuus minimus interfit: hor-
 rent ita: ut pedes omnino caueant tingere. Nec nisi as-
 suetos potât fontes: qui sunt in pecuarijs. Atq; ita ut sic-
 co tramite ad potum eant. Nec pontes transeant per ra-
 ritatem plantarum translucentibus fluuijs. Mirumq; di-
 ctu sitiunt: Et si immutentur aquæ ut bibant: cogendæ
 exonerandæ sunt. Nec nisi spacio incubant alias at-
 teruntur. V aria namq; somnio uisa concipiunt ictu pe-
 dum crebro: qui nisi per inane emicuerit repulsi durio-
 ris materiæ clauditatez ilico affert. Quæstus ex ijs opi-
 ma prædia exupat. Notu est in celtiberia singulas qua-
 dragenis milibus nûmorum emi. At mularum maxime
 partus aurium referre in his Et palpebraruz pilos aiunt
 Quamuis enim unicolor toto reliquo corpore: totidem
 tamen colores: quot ibi fuere: reddit. Pulos earum epula-
 ri Mæcenas instituit: multu eo tempore prælatos on-
 gris. Post eum interijt auctoritas saporis. Sed asino mor-
 riante uiso celerrime id genus deficit.

Ca. xliij.

De mulis generatione.

X asino Et equa mulus gignitur mense .xij.
 e Animal uiribus in labore eximium. Ad tales
 partus equas neq; quadrimis miores: neq; de-
 cennibus maiores legunt: arceriq; utrunq; genus ab al-
 tero narrant: nisi in infantia eius generis quod ineant
 lacte hausto. Quapropter subreptis statim pullis in te

nebris equarum uberi asinarumue equuleos admonent.
Gignitur autem mula ex equo & asina: sed effrenis: &
tardatis indomitæ. Lenta omnia esse uetulis. Conceptum
ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Non item
ex asino equi. Fœminas a partu optime. vii. die impleri
observatum est: mares fatigatos melius implere. Quæ
non priusquam dentes: quos pullinos appellant iaciat:
conceperit: sterilis intelligitur. Et quæ non primo ini-
tu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hi-
mulos antiqui uocabant: contraq; mulos: quos asini &
equæ generarent. Observatum e duobus diuersis generi-
bus nata tertij generis fieri: & neutri parentum esse si-
milis. Ea q; ipsa q; nata sunt non gignere in omni
animalium genere: ideo mulas non parere. Est in an-
nalibus nostris peperisse sæpe: uerum prodigij loco ha-
bitum. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tra-
dit. Sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus
inhibetur uini crebriore potu. In plurimum græcorum e
monumentis cum equa muli coitu natum: quem uocave-
runt hinum idest paruum mulum. Generatur ex equa
& onagris mansuefactis mule ueloces in cursu: duri-
cia eximia pedum: uerum rugoso corpore: in domito
animo: sed generoso. Onagro & asina genitus omnes an-
tecellit. Onagri in phrygia & lycæonia præcipui. Pul-
lis eorum ceu præstâibus sapore africa gloriatur: quos
lalifiones appellant. Mulum. lxxx. annis uixisse athe-
niensium monumentis apparet. Eo ganisi cum templis
in arce facerent: quod derelictis senecta cadentia iumē-
ta comitatu nisuque exhortaretur: decretum fecere: quo
caueretur: ne frumentarij negociatores ab incerniculis
eum arcerent.

De bubus.

Ca. xlv.

LIBER

b Vbus indicis camelorum altitudo traditur :
 cornua in latitudinem quaternorum pedum
 In nostro orbe epiroticis laus magna a Pyr-
 rhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus ē non
 ante quadrimum ad partus uocandos. Prægrādes ita
 q̃ fuere: hodieq; reliquæ stirpiū durant. At nūc ani-
 culæ ad fecunditatem poscuntur: tolerantius tamen bi-
 mæ. Tauri generationem quadrimi implent: & singu-
 lis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum
 in dexteram partem habeant tauri: generatos mares es-
 se: si in leuam fœminas conceptio: uno initu peragitur:
 quod si forte pererrauit. xx. post die marem fœmina re-
 petit. Pariunt mense. x. quicquid ante genitum inutile
 est. Sunt auctores ipsa complente. x. mense duos parere
 nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie
 nonas ianuarij diebus. xxx. aliquibus & autumno: gen-
 tibus quidem quæ lacte uiuunt: ita fœtus dispēsantibus:
 ut omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri nō
 sæpius q̃ bis die ineunt: Boves animalium soli: & retro
 ambulantes pascuntur. Apud garamāras quidem haud
 aliter. Vita fœminis xy. annis longissima: Maribus. xx.
 Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur
 pinguescere. & si quis incisa cute spiritum in uiscera
 harundine adigat. Non degeneres existimari etiam mi-
 nus laudato aspectu: plurimum lactis alpinis: quibus mi-
 nimum corporis: plurimum laboris capite non ceruice
 iunctis. Syriacis non sunt palearia: sed gibber in dorso.
 Carici quoq; in parte Asiæ fœdi uisu tubere sup armos
 a ceruicibus eminente: laxatis cornibus excellentes in
 opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidine ad la-
 bore damnantur: Tauris minora q̃ bubus cornua te-
 nuiora q; Domitura bouum in trimatu: postea sera: ante

præmatura. Optime cum domito iuencus imbuatur. Socium enī laboris agriq; culturæ habemus. Hoc aīal tantæ apud priores curæ: ut sit inter exempla damna- tus a populo romano die dicta: qui concubino procaci rure omasum edisse se neganti occiderit bohem: actusq; in exilium tanq̃ colono suo interempto. Tauris in aspe- ctu generositas torua fronte: auribus setosis: cornibus in procinctu dimicationē poscentibus. Sed tota commina- tio prioribus ī pedibus stat: ira gliscente alternos repli- cans: spargensq; in altū haraneā: & solus animalū eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes: & ideo se demonstratos rotari cornibus cadentes excipi: iterumq; resurgere: modo iacentes ex humo tolli: biga- rūq; etiā curru citato uelut aurigas insistere. Thessalo- rum gentes inuentū est equo iuxta quadrupedante cor- nu intorta ceruice tauros necare. Primus id spectaculū dedit romæ Cæsar dictator. Hic uictimæ optie & lau- tissima deorū placatio. Huic tantū animali omniū qui- bus procerior cauda non statim nato consumatæ: ut cæ- teris mensuræ: crescit unī donec ad uestigia ima perue- niat. Quam ob rem uictimarum probatio in uitulo: ut articulum suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoq; notatum uitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare: sicut nec claudicante: nec aliena hostia deos placari: nec trahente se ab aris. Et frequens in prodigijs priscorum bohem locutum. Quo nunciato senatum sub diuo haberi solitum.

De api bone.

Ca. xlv.

Os in ægypto etiā numinis uice colitur. Apiz
b uocant. Insigne ei in dextro latere cādicans
 macula cornibus lunæ crescere incipientis.
 modus sub lingua: quem cantarum appellant. Non est

LIBER

fas eum certos uitæ excedere annos:mersumq; in sacer-
dotū fonte enecant:quæsituri luctu alium:quem substi-
tuant:donec inueniant:mœrent. Derasis etiam capitia-
bus:nec tamen usquã diu quærirur.Inuentus deducitur
a sacerdotibus memphim.Sunt delubra ei gemina:quæ
uocât thalamos auguria populorum.Alterum intrasse
letum est:in altero dira portendit. Responso priuatis
dat e manu consulentiũ cibum capiendo. Germanici
Cæsaris manum auersatus est:haud multo post extin-
cti. Cætero secretus cum se prorupit in cœtus incedit:
summoto strepitu licitorum:grexq; puerorũ comitatur
carmen honori eius canentium:intelligere uidetur:et
adorari uelle.Hi greges repente lymphati futura præci-
nunt.Fœmina bos semel ei anno ostenditur suis et ipa
insignibus:quamq; alijs:semperq; eodem die et inueni-
ri eam:extinguiq; tradunt. Memphi est locus in nilo:
quem a figura uocant phialam.Omnibus annis ibi au-
ream pateram argenteamq; mergentes:diebus quos ha-
bent natales apis.Septem hi sunt.Mirumq; neminem
per eos a crocodilis attingi.Octauo post horã diei.vi.
redire beluæ feritatem.

De natura pecudum et pecorum.

Ca.xlyij.

Agnæ et pecori gratia:uel in placamentis
m. deorum uel in usu:uellerũ.Vt boves sumptũ
hominũ excolunt:ita corporũ tutela pecori
debetur.Generatio bimis utriq; ad nouẽnos annos:qui-
busdam et ad.x.primiparæ minores foetus.Coitus om-
nibus ad arcturi occasum: id est a tertio idus maias ad
aquilæ occasum id est.xij.Kalen.augusti. Gerunt par-
tum diebus.cl.postea concepti inualidi. Cordos uoca-
bant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos
agnos præferunt uernis quoniam magis interfit ante

solstitium: q̄ ante brumā firmos esse: solumq; hoc ani-
mal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidi-
re: senectam ouium consuetari: & ip̄e senecta melior: il-
lis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta au-
rem terebrato. Dextro teste praeligato foeminas gene-
rat: leuo mares. Tonitrus solitarijs ouibus abortus infe-
runt. Remedium est congregare eas: ut coetu inuentur.
Aquilonis flatu mares concipi dicunt: austri foeminas.
Atq; in eo genere arietum maxime spectantur ora.
Quia cuius coloris sub lingua habuere uenas: eius: &
lanitiū est in foetu: uariūq; si plures fuere: & mutatio
aquarum potiusq; uariat. Ouium summa genera duo te-
ctum: & colonicum. Illud mollius: hoc in pascuo elegā-
tius. Quippe cum tectum rubis uescatur. Operimenta
eis ex arabacis praecipua. Lana autē laudatissima apu-
la: & quae in italia graeci pecoris appellatur: alibi
italica. Tertium locum milesiae oues obtinent. Apu-
lae breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa ta-
rentum canusiumque summam nobilitatem habent.
In asia uero eodem genere laodiceae. Alba circum-
padanis nulla praefertur: nec libra centenos nummos
ad hoc aui excessit ulla. Oues non ubiq; tondentur.
Durat quibusdam in locis mos uellendi. Colorum
plura genera. Quippe cum desint etiam nomina eis.
quas natinas appellant aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium.

Ca. xlvij.

h Ispania nigri uelleris praecipuas h3: pollentia
iuxta alpes: canusia rutili: quas erythras uo-
cāt. Itē betica ut canusū. Fuluas tarentū: ac
pulliginis suae & succidis oibus usus medicatus. hystriae
liburniaeq; pilo proprior q̄ lanae pexis aliena uestibus:

3 ij

LIBER

Et quam sola ars scutulato textu cōmendat. In iulita-
 nia similis circa piscinas prouinciæ narbonensis. Simi-
 lis et in ægypto: ex qua uestis detrita usu tingitur: rur-
 susq; æuo durat. Est et hirtæ filo crasso in tapetis an-
 tiquissima gratia. Iam certe priscos ijs usos Homerus
 auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthorū gen-
 tes. Lanæ: et per se coactæ uestem faciunt: et si adda-
 tur acetum etiā ferro resistūt: immo uero etiā ignibus.
 Nouissimo sui purgamento: quippe ahenis coquentiū
 extracte indumentis usu ueniunt: galliarū (ut arbitror)
 inuentum. Certe gallicis hodie nominibus discernūtur:
 nec facile dixerim: qua id ætate cœperint. Antiquis em̄
 torus e stramēto erat: qualiter nunc etiā in castris gau-
 sape. Patris mei memoria cœpere amphimala nostra:
 sicut uillosa et etiā neutralia. Nam tunica lati clauī
 imodū gausape texti nunc primū incepit. Lanarū nigræ
 nullū colorē bibunt. De reliquarū infectu suis locis dice-
 mus. In conchilijs marinis: aut herbarū natura: lanā co-
 lo et fuso Tanaquilis: quæ eadē Caia Cecilia uocata
 est in templo. M. Anci durasse prodente se: auctor est.
 M. Varro: factāq; ab ea togam regiā ungulatā in æde
 fortunæ: qua Seruius Tullius fuerit usus. Inde factum
 ut nubētes uirgines comiteretur colus compta et fu-
 sus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicā: qua si-
 mul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ.
 Ungulata uestis prio lautissimis fuit: inde surriculata
 defluxit. Togas raras: phrygianasq; Dini Augusti no-
 uissimis temporibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ
 papaueratæ antiquiorē habent originē. Iam sub Luci-
 lio pœta in Torquato notatæ. Prætextæ apud hebru-
 scos originē inuenere. Trabeis usos: accipio reges. Piectas
 uestes iam apud Homerū fuisse: unde triūphales natæ.

Acu facere idæi phryges inuenerūt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Aurū intexere in eadē asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalici. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebravit: & nomē imposuit. Plurimis uero licijs texere: quæ polymita appellāt alexandria instituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertium octingentis millibus uenisse: iam tunc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni principi quadringentis millibus sestertium nuper steterē. Serui Tulij prætextæ: quibus signum fortunæ ab eo dicatæ coopertū erat: durauere ad Seiani exitū. Mirūq; fuit nec defluxisse eas: nec teredenum iniurias sensisse annis. d. lx. Vidimus iā & bidentium uellera purpura: cocco: cōchylis sex qui pedalibus libris infecta: uelut illa sic nasci cogēte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurū: uentris uestitu: quibus nudus esset: apicas uocabāt: damabantq; Scyrie cubitales omnium caudæ: plurimūq; in ea parte lanicij. Castrari agnos nisi quinque mestres præmaturum existimant.

De musimonio.

Cap. xlix.

St & in hispania: & maxime corsica non
e maxime ab simile pecori genus musimonum:
caprino uillo q̄ pecoris uelleri proprius.

Quorum e genere: & ouibus natos prisci umbros uocauerunt. Infirmissimū pecori caput. Quāobrem aduersum a sole pasci cogendum. Quam stultissima animalium lanata. Qua timuere ingredi unum cornu apto sequuntur. Vita longissima annis decem in æthiopia: terdecim. Capris eodem loco. undecim. in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

LIBER

De capris & generatione earum.

Ca. l.

Apræ pariunt & quaternos: sed raro admodum. Ferūt quinq; mensibus: ut oues. Capræ pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant & in senectâ: nec ultra quadriennium. incipiunt. vij. mense: & adhuc lactantes. Mutilum in utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non implet: sequens efficacior: ac deinde concipiunt nouembri mense: ut martio pariant turgescuntibus uirgultis. Aliquādo aniculæ: semper bimæ: in trimatu inutiles pariunt octonis annis abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffusos iunci puncto sanguine exonerat. Caprubi. Solertiam eius animalis Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prætenui duabus obuijs e diuerso cum circūactū angustia non caperent: nec reciprocationem longitudo in exilitate: cæca torrente rapido minaciter subterfluente: alteram decubuisse: atq; ita alteram proculcata supergressam. Mares q̄ maxime simos longis auriculis infractisq; armis q̄ uilissimos probant. Fœminarum generositatis isigne lacinia corporibus: & cervice binæ dependentes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt: in his & indicia annorum per incrementa nodorum. Mutilus lactis maior ubertas. Auribus eas spirare: non naribus: nec unq̄ febre carere Archelaus auctor ē. Ideoq; fortassis q̄ anima his q̄ ouibus ardentior: calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere q̄ interdiu. Et ideo caprinum iecur: si uestatur: restituit uespertinā aciem his: quos nyctalopas uocant. In ciliicia circaq; syrias uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum declini sole in pascuis negant contueri inter sese sed auersas iacere. Reliquis autem horis inter se aduersas & cognitiores. Dependet omnium mento uillus:

quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat: cætere stupentes spectant. Id etiã enenire cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quæque sterilem faciunt. Eaque ex causa Minervæ immolatur.

De Suibus & natura earum.

Ca. li.

Villi pecoris admissura a Favōio ad equinoc
s tium uernum ætatis octauo mense. Quibusdam in locis etiam a. iij. usq; ad yij. annum. Partus bis in anno. Tempus utero. iij. mensium. Numerus fecunditatis ad uicenos: Sed educare tã multos nequeunt. Diebus. x. circa brumam statim dentes nasci Nigidius tradit. Implentur uno coitu: qui & geminatus propter facilitatem abortiendi remedium ne prima subatione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ senectute fesse cubantes coeunt: Comesse fœtus his non est prodigium. Suis fœtus sacrificio die quinto purus est. Pecoris die septimo. Bubus triginta. Corūcanius ruminialis hostias donec bidentes fierent: puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extinguī. alioquin uita ad xv. annos: quibusdam uicenos. Verum efferantur: & alias obnoxium genus morbis anginae maxime. & strumæ. Index suis in ualida cruor in radice setæ dorso exulsæ: caput obliquū in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt: & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. In torta cauda. Id etiam notatum facilius iacere in dexterum q̃ leuū detortam. Pinguescunt sexaginta diebus: sed magis tridui inedia ante saginationem orsa. Animalium hoc maxime brutum: animamque ei pro sale datam non illepide existimabatur.

3 iij

LIBER

Cōptū agnita uoce suarij furto abactos:merso nauigio i
clinatōe lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe
forum nūdinariū domosq; petere discūt: & feri sapiūt
uestigia palude cōfūdere:urina fugā leuare. Castratur
fœminæ sic quoq; uti cameli post bidui inediā:suspensæ
pnis prioribus:uulua recisa celerius. Ita pinguescūt. Et
adhibetur ars iecori fœminarū:sicut anserū. Inuētū. Mi.
Apicij fico:arica saginatis: a sacietate necatis repente
mulsi potu dato:Neq; alio ex aiali numerosior materia
ganeæ:qnquaginta ppe sapores:cū cæteris singuli.Hinc
cēforiarū legum paginæ:iterdictaq; cœnis abdomina:glā=
dia:testiculi:uulua:sincipita:uerrina: ut tamen Publij
mimorū poetæ cœna:postq̄ seruitutez exuerat nulla me
moretur sine abdomine:etiā uocabulo suminis ab eo i
posito.Placueret aut & feri uesticæ.Catōis cēforis ora=
tiones aprinū exprobrant callum.In tres tamē ptes di=
uiso apro media ponebāt lumbos aprunos appellata.Sol
idum aprum romanorum primus in epulis apposuit
P.Seruilius Rullus pater eius Rulli:qui Ciceronis in cō
sulatu legem agrariā promulgauit. Tam propinqua
origo nunc quotidiana rei est.Et hoc annales notarūt
horum.scilicet ad emendationem morum: quibus no=
tata quidē esset cœna:sed in principio bini terniq; pa=
riter mandebantur apri.

De uinarijs bestiarum.

Ca. lii.

Inuaria eorū cæterorūq; siluestriū primus to=
u gati generis inuenit Fuluius Hirpinus:q̄ i tarq
nensi feras pascere instituit.Nec diu imitato
res defuere.L.Lucullus:& Q.Hortēsius.Sues feræ se=
mel anno gignūt.Maribus in coitu plurima asperitas.
Tunc inter se dimicāt indurātes attritu arborū costas:
lutoq; se tergorātes:Fœminæ in ptu asperiores:& fere

Similiter in oī genere bestiarū. Apris maribus nō nisi an-
niculis generatio. In india cubitales dētū flexus gemi-
ni ex rostro. Totidē a frōte ceu vituli cornua exeūt. Pi-
lus aereo similis agrestibus. cæteris niger. At in arabia
suillum genus nō uiuit in ullo genere.

De semiferis animalibus

Ca. liij.

Eq; facilis mixtura cū fero: qualiter natos an-
a tiq; hibridas sues uocabāt semiferos: ad hoīes
quoq; ut in Caiū Antonium Cicerōis in cōsu-
latu collegā appellatōe translata nō in suis tantum:
sed in oībus quoq; aīaliū cuiuscūq; generis ullū est placī-
dū. Eiusdē inuenitur & ferū: utpote cū hoīū etiā silue-
striū tot genera p̄dicta sint. Capræ tamen in plurimas
similitudines trāsfigurātur. Sūt capræ: sunt rupicapræ:
sunt ibices p̄nitatis mirādæ: q̄q; onerato capite uastis
cornibus gladiatorumq; uaginis in hæc se liberant: ut tor-
mēto aliquo rotari in petris potissimū: e mōte aliquo in
aliū transilire cupientes: atq; recurso p̄nici quo libuerit
exultāt. Sunt & origes: soli a quibusdam dicti contra-
rio pilo uestiti: & ad caput uerso. Sunt & damæ: &
pigargi: & strepsicerote: multata alia haud dissimi-
lia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simijs.

Ca. liiij.

Simiarum quoq; genera hoīs figuræ p̄ximā
s caudis inter se distinguūtur. Mira solertia ui-
sco inungūt laqueos: alcearīq; imitatione ue-
nātium traduntur. Mutianus & latrunculis lussisse fi-
ctis cæra: nuces uisu distinguere. Cornelius luna cauda tri-
stes esse: quibus in eo genere cauda sit. Noua exultatiōez
adoriri. Nanq; defectum syderum & cæteræ pauent
quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga foetū affe-
ctio. Gestant catulos: quos mansuefactæ intra domos

LIBER

peperere: oibus demōstrant: tractariq; gaudet: tractatū gratulationē intelligētes. Itaq; magna ex pte cōplectēdo necāt. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differūt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori pte. Hoc aial ne gatur uiuere i alio nisi æthiopie: quo gignitur: cœlo.

De leporibus.

Ca. lv.

Eporum plura sunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis mensibus pro cibatu niuē credūt esse. Certe liquefcēte ea rutilescunt annis omnibus. Et est aliquod animal intolerandi rigoris alumnū leporum generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcunditatis innumeræ: famemq; balearibus insulis populatis messibus afferens. Fœtus uentre exēctos: uel uberibus ablatos: non repurgatis interra neis gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certum est balearicos aduersus prouentum eorum auxiliū militare a Diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum eorum uiueris grātia est. Inijciunt eas in specus: qui sunt multifores in terris: unde & nomen animalis atq; ita eiectos superne capiunt. Archelaus auctor est quot sint corporis auernæ ad excrementa: lepori totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranq; uim singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura innocua: & esculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prædæ nascens solus: præter dasipodem superfoetat: aliud educans: aliud in utero pilis uestitum: aliud implume: aliud inchoato gerens partu. Necnon & uestes leporino pilo facere tentatum est tactu non perinde molli: ut in cute propter breuitatem pili dilabi.

De damis.

Ca. lvi.

d Amæ mansuescunt raro: cū feræ iure dici nō
possint. Cōplura nanq; sunt: nec placida nec
fera: sed mediæ inter utrūq; naturæ: ut i uolu
cribus hirūdines: apes in campo in mari delphini.

De muribus & gliribus

Ca. lvij.

q Vo in genere multi & hos incolas domus im
posuere mures haud spernendum in ostentis
etiam publicis animal. Arrois lauini clypeis
argenteis marficum portendere bellum: Carboni impe
ratori apud clusium fascijs quibus in calciatu utebatur
exitium. Plura eorum genera in cyrenaita regione: alij
lata fronte: alij acuta: alij herinaceorum genere pungen
tibus pilis. Theophrastus auctor est in gyaro insula: cū
incolas fugassent: ferrum quoq; rosisse. Constat id quod
iacturam quidam & ad calybas fecere in ferrarijs offi
cinis. Aurarijs quidem in metallis ab hoc aluos eorū: ex
cidi: semperq; id furtum deprehendi: tantam esse dulce
dinem furandi. Venisse mures: cc. nummis asilinum ob
sidente Hannibale eumq; qui uendiderat fame interise:
emptorem uixisse annales tradunt. Cum candidi p
uenerent: latum faciunt ostentum. Nam soricum occentu
dirimi auspicia annales refertos habemus. Sorices &
ipso hyeme condi auctor est Nigidius: sicut glires
quos censoriæ legis principes. Quintus Scaurus &
M. in consulatu non alio modo cœnis ademere:
quam conchilia: aut ex alio orbe conuectas aues.
Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria in do
lijis idem: qui apris instituit. Qua in re notatum
non congregari nisi populares eiusdem siluæ: &
si misceantur alienigenæ: nisi amne uel monte discreti
interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt
in signi pietate: senium finitur hyberna quiete. Condi-

LIBER

ei enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili
& mustellis quiete.

Quæ animalia quibus in locis nō sint. Ca. lviij.

It mirū rerum natura nō solum alia alijs de-
disse terris aīalia: sed in eodez quoq; situ quæ
daz aliquibus locis negasse. In mesia silua ita
lia nō nisi in parte reperiūtur hi glires. In licia dorca-
des nō trāseūt mōtes syris uicinos. Onagri montem: qui
appadociam a lycia diuidit in hellespōto in alienos fi-
nes nō comēat cerui: & circa argninussaz elatū mon-
tem nō excedūt auribus etiam in mōte fissis. In pordo-
selene insula uiciniam mustellæ nō transeūt. In boetia:
lebadia illatæ solū ipz fugiūt: quæ iuxta in orchomeno
tota subruunt arua talpæ: quaruz e pellibus cubicularia
uidimus stragala. Adeo ne religio quidē a portētis sum-
mouet delitias. In ithaca lepores illati moriūtur: extre-
mis quidem in littoribus. In ebuso cuniculi non sunt:
sacrent in hispania balearibusq;. Cyrenis mutæ fuere ra-
næ: illatis e continente uocalibus durat genus earum.
Mutæ sunt etiam nunc in seripho insula. Eadem alio
translatæ canunt. Quod accidere & in lacu thessaliæ
sicendo tradunt: in italia muribus araneis uenenatus est
morsus. Eosdem ulterior apennina regio non habet. Ii-
dem ubicunque sint orbitam si transiere: moriuntur. In
olympo macedoniæ monte nō sunt lupi. Nec increta in-
sula: ibi quidem non uulpes ursiue: aut omnino ullum
maleficum animal: præter phalangiū. Aranei id genus
de quo dicemus suo loco: Mirabilius in eadez insula cer-
uos pterq; in cidonetarum regionem non esse. Itē apros
& attagenas: herinaceos. In africa autē: nec apros: nec
ceruos: nec apreas: nec ursos.

Quæ aduenis noceant.

Ca. lix.

i Am quædā aīalia īnoxia indigenis ad uenas ī
 terimūt sicut serpentes. Parcūt in myrinthe:
 quos terra nasci p̄ditur. Itēz in syria angues
 circa euphratis maxime ripas dormiētes syros nō attino
 gūt. Aut etiā si calcati momordere: nō sentiūt maleficia
 alios cuiusq; gētis īfesti auide & cū cruciatu exanimā
 tes. Quamobē & syri nō necāt eos. Contra in aletenio
 cariae mōte Aristoteles tradit a scorpīōibus hospites nō
 lēdi indigenas interimī. Sed reliquorum quoq; aīalium
 & p̄terea terrestrium dicemus genera.

CATT PLINII SECVNDI NATVRALIS
 HISTORIAE LIBER NONVS.

De Aquatiliū Natura.

Ca. i.

a NIMALIVM : QVAE TERRE-
 stria appellauimus: hoīum quādā con-
 sortōe degētia iudicata natura est. Ex
 reliq; minimas eē uolucres conuenit.
 Quamobrem prius æquorum: amniū:
 stagnorumq; dicentur.

s Quare in mari maxima animalia Ca. ij.
 Vnt aut cōpluria ī his maiora etiā terrestri-
 bus. Cā euīdēs humoris luxuria: alia fors ali-
 tū: Quibus uita pēdētibus. In mari aut tā la-
 te supino: molliq; ac fertili accremento accipiente cau-
 sas genitales sublimi semperq; pariente natura: pleraq;
 etiam monstrifica reperiuntur: perplexis & in semet:
 aliter atq; aliter nunc flatu: nunc fluctu conuolutis se-
 minibus: atq; principijs. Vt uera fiat uulgi opinio: quic-
 quid nascitur in pte naturæ ulla: & in mari eē: p̄terq;

LIBER

multa: quæ nusq̃ alibi rerum quidem nō solum animalium simulacra inesse: licet intelligere intuentibus unam: gladium: serras. Cucumim uero: & in odore similem. Quo minus miremur equorum capita in taz paruis eminare cocleis.

De indici maris beluis

Ca. iij.

Lurima autē: & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternum iugerum p pristres ducentū cubitorum. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant. Anguilæ quoq; in gange amne tricenos pedes. Sed i mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines: tunc imbres: tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imo uertūt maria: pulsataq; ex profundo beluas cum fluctibus uolūt & alias tanta tynnorum multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio modo: q̃ hostium acie obuia cōtrarium agmen aduersa fronte dirrexerit. Aliter sparsis non erat euadere: qui non uoce: non sonitu: nō ictu: sed fragore terrentur: nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus. xij. dierum & noctium remigio enauigatus. Ptolomæo regi: quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete precipua ad immobilem magnitudinem beluæ adollescunt. Gedrosi: qui arbin amnem accolunt: Alexandri magni classium præfecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere: ossibus testa contignare. Ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram: vastæq; radices fruticū remeant: & quædam equorum: asinorum: taurorum capitibus: quæ depascuntur sata. Maximum animal in indico mari pistris: & balena est.

Quæ in quocq; oceano maxima

Ca. iij.

In gallico oceano phyfeter ingentis columnæ
i modo se attolens: altiorq; nauium uelis dilu-
niem quandam eructans. In gaditano oceano
arbor in tantum uastis diffūsa ramis: ut ex ea causa fre-
tum nunquam intrasse credatur. Apparent & rotæ ap-
pellatæ a similitudine quaternis distinctæ radijs modio
los earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum: & nereidum: & elephantorum ma-
rinorum figuris.

Ca. v.

Iberio principi nuntiauit olysiponensium le-
tatio ob id missa uisum auditumq; in quo-
dam specu concha carentem Tritonem: qua
noscitur forma. Et Nereidum falsa opinio non est qua
mis modo hispido corpore etiam: in quo humanam effi-
giem habent. Namq; hæc in eodem spectata littore est.
Cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audi-
uere longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ complures i
littore apparere exanimis Nereidas scripsit. Auctores
habeo in equestri ordine splendentes uisum ab his in ga-
ditano oceano marinum hominem toto corpore absolu-
ta similitudine ascendere nauigia nocturnis tempori-
bus: statimque degravari quas isederit partes: & si diu
eius pmaneat etiā mergi. Tiberio p̄cipe cōtra lugdu-
nensi prouinciæ littus insularum trecentas amplius bel-
uas reciprocans destituit oceanus miræ uarietatis: &
magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. In-
terque reliquas elephantos: & arietes candore tantum
cornibus assimilatis. Nereidas uero multas. Turāius ue-
ro prodidit expulsam beluam in gaditana littora: cu-
ius inter pinnas quas ultimæ caudæ cubita sexdecim fu-
issent: dentes eiusdem centum uiginti. Maximi do-

'LIBER

drantium mensura: minimi semipedum. Beluæ: cui dicebatur exposita fuisse Andromeda: ossa romæ apporata ex oppido iudæ ioppe ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua. M. Scaurus longitudine pedū. xl. altitudine costarum indicos elephantos excedere. Spiæ crassitudine sexq. pedali. De balenis & orcis. Ca. vi

Alenæ autem nostra maria penetrant. In gaditano oceano non ante brumam cōspici eas tradunt. Condi in æstatis temporibus in quodam sinu placido: & capaci mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluā. Et cuius imago nulla representatione exprimi possit alia q. carnis immensa dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta: ac vitulos earum & foetas uel etiamnum gravidas laceant morfu: incursumq. ceu liburnicarum rostris fodiunt. Ille ad flexum immobiles: ad repugnandum inertes & pondere suo onerata. Tunc quidem & utero graues: pariendine poenis inualidæ solum auxilium nonere: in altum profugere: & se toto defendere oceano. Contra orcæ occurrere laborant: seseq. opponere: & cautium angustijs trucidare: in uada urgere: saxi illidere. Spectantur ea prælia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus ictusq. quantos nulli turbines uoluant. Orca & in portu hostiensi uisa ē oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo portum inuitata naufragijs tergorum euectorum e gallia: satiansq. se per complures dies alueum in uado sulcauerat: accumulata fluctibus in tantum ut circumagi nullo modo posset. Et dum saginaz persequitur in litus fluctibus propulsa eminente dorso multum super aquas carinæ uice inuersæ: protendi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusq. ipse cum

prætorianis cohortibus populo romano spectaculū præ
buit. lanceas cōgerente milite e nauigijs assultantibus
quorū unū mergi uidimus reflatu beluæ oppletū unda.
Ora balenæ hñt in frontibus. Ideoq; summa aqua an-
natantes in sublime nimbos efflant.

An spirent pisces an dormiant.

Ca. vij.

Pirant aut confessione oīum: & paucissima
aīalia in mari: quæ internorū uiscerū pulmos
nē hñt. Quoniam sine eo nullū aīal putatur
spirare: nec pisciū brāchias hñtes anhelitū reddere: ac
per uices recipere existimāt: quorū hæc opinio est. Nec
multa alia gñā ēē branchijs carentia. In qua snia fuisse
Aristotelē uideo: & multis persuasisse doctrinæ inda-
ginibus. Nec me protinus huic opinioni eorū accedere
haud dissimulo: quoniā & pulmorū uice alijs pñt alia
spirabilia inesse uiscera ita uolente natura: sicut & p
sanguine multus alius humor. In aquas quidē penetra-
re hunc uitalē halitū q̄s miretur? q̄ etiā reddi ab his eū
cernat: & in terras tanto quoq; spissiorē naturæ par-
tem penetrare argumēto aīaliū: que semp defossa uiuūt
seu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciz: ut credam
oīa in aq̄s spirare naturæ suæ sorte: primū sæpe anno-
tata pisciū æstiuo calore quædā anhelatio: & alia trā
quillo uelut oscitatio. Ipsorū quoq; qui sunt in aduersa
opiniōe de sōno pisciū cōfessio. Quis enī sine respiratio-
ne somno locus? Præterea bullantiū aquarū sufflatio: lu-
næq; effectus: cōcharū quoq; corpora augescētia sup oīa
esse auditū & odoratū piscibus: nō erit dubiū ex aeris
utrūq; materia. Odorē quidē nō aliud q̄ infectū aera in-
telligi posse. Quāobrē de his opinētur: ut cuiq; libitum
erit. Branchiæ nō sunt balenis: nec delphinis. Hæc duo
genera fistulis spirant: quæ ad pulmonē pertinet. Bale-

LIBER

nis a fronte: delphinis a dorso. Et vituli marini: quos
uocāt phocas: spirant & dormiūt in terra. Item testu-
dines: de quibus mox plura. De delphinis. Ca. viij.

Elocissimū oīum aīalium non solū marinorū
u delphinus: sed ocior uolucres: acrior telo: ac nī
si multū infra rostrū os illi foret medio pene
in uētre: nullus pisciū celeritatē eius euaderet. S; affert
morē puidētia naturæ qā nisi resupini: atq; cōuersi nō
corripiūt: q̄ cā præcipue uelocitatē eorū offendit. Nam
cū fame concitati fugientē inuada ima persecuti piscē
diutius spiritū cōtinuere: ut arcu emissi ad respirandū
emicāt. Tantaq; ui exiliūt: ut plerūq; uela nauīū trans-
uolent uento. Agunt uere coniugia: pariunt catulos. x.
mense: æstiuo tpe. Interdū & binos nutriunt uberibus
sicut balena. Atq; etiā gestant fœtus in infantia infir-
mos. Quinetiā adultos diu comitātur magna erga par-
tū charitate. Adolescunt celeriter. x. annis putantur
ad summā magnitudinē peruenire. V iuūt etiā tricenis.
Quod cognitum præscissa cauda in experimētum. Ab-
dūtur tricenis diebus circa canis ortū: occultanturq; in
cognito modo. Quod eo magis mirum est: si spirare in
aqua nequeūt. Solent in terrā erūpere incerta de causa.
Et statim tellure tacta moriuntur: multoq; ocius fistu-
la obturata. Lingua est his cōtra naturā aquatiliū mo-
bilis: brevis: atq; lata: aut differens suillæ. Pro uoce ge-
mitus hūano similis: dorsum repādū: rostrū simū. Qua
de causa nomē Simonis oēs miro modo agnoscunt: ma-
luntq; ita appellari. Delphinus nō tm̄ hoīs amicū aīal:
uerū & musica arte mulcetur symphonix cantu &
præcipue hydraulī sono. Hominē nō expauescit ut alie-
num. Obuiā nauigijs uenit. Alludit exultans: certat ē:
& quis plena præterit uela. Diuo aut Augusto princi

pe lucrinū lacū inuectus pauperis cuiusdam puerum ex
 baiano puteolos in ludū litterarū stantē: cum meridia-
 no immorans appellatū eū Simonis noīe sēpius frag-
 mentis panis: quē ob id ferebat: allexisset: miro amore
 dilexit. Pigeret referre: ni res Mæcenatis: & Flauiani:
 & Flauij Alfi multorūq; eēt litteris mandata. Quo-
 cūq; diei tempore inclamatus a puero: quis occultus: at
 q; abditus: ex imo aduolabat: pastusq; e manu præbe-
 bat ascensuro dorsum penne aculeos uelut uagina con-
 dens: receptumq; puteolos per magnū æquor in ludum
 ferebat. Simili modo reuehēs pluribus ānis: donec mor-
 bo extincto puero subinde ad consuetū locū uentitans
 tristis: & merenti similis ipse quoq; (qđ nemo dubi-
 taret) desiderio expirauit. Alius inter hos annos i afri-
 co littore hippamis diarrhyti simili modo ex hominum
 manibus uescens: ferensq; se tractandum: & alludens
 natantibus: impositosq; portans: unguento perunctus a
 Flauiano proconsule africa: & sopitus (ut apparuit)
 odoris nouitate fluctuatusq; similis exanimi: caruit ho-
 minum conuersatione: ut iniuria fugatus per aliquot
 menses: mox reuersus in eodē miraculo fuit. Iniuriæ po-
 testatū inhospitales ad uisendū uenientū hypponen-
 ses in necē eius cōpulerunt. Ante hæc similia de puero
 in iasso urbe memorantur. Cuius amore spectatus lon-
 go tpe dū abeuntē in littus auide sequitur: in harenā in-
 uectus expirauit. Puerū Alexander magnus babylonæ
 Neptuni sacerdotio præfecit: amorē illū nūinis ppitiū
 fuisse interpretatus. In eadē urbe iasso Egesidemus scri-
 bit: & aliū puerū Hermiā noīe similiter maria pequi-
 tatē: cum repētine pcelle fluctibus exaniatus esset: rela-
 tū: delphinūq; causam leti fatentē nō reuersū: in maria
 atq; in sicco expirasse. Hoc idē & naupacti accidisse

a a ij

LIBER

Theophrastus tradit. Nec modus exēplorum. Eadē am-
 philochij: & tarentini de pueris delphinisq; narrant.
 Quæ faciunt: ut credatur. Arionē quoq; citharedicæ
 artis interficere nautis in mari parentibus ad interci-
 piendos eius quæstus eblanditū: ut prius caneret citha-
 ra congregatis cantu delphinis cū se iecisset in mare: ex-
 ceptum ab uno tenarū in littus peruectū. Est p̄uincia
 narbonensis & in nemausensi agro stagnū laterna ap-
 pellatū: ubi cū hoies delphini societate piscantur in nu-
 mera uis mugillo statuto tpe angustis faucibus stagni
 in mare erumpit obseruata æstus reciprocatione. Qua
 de causa prætendi non quærunt retia: quæ molē ponde-
 ris nullo modo tollerent: et si non solertia infidietur tē-
 pori. Simili ratione in altum protinus tendunt: qđ uici-
 no gurgite efficere locūq; solū pandendis retibus habi-
 lem effugere festināt. Quod ubi aiāduertere piscantes:
 concurrat aut multitudo t̄pis gnara: & magis ēt uolu-
 ptatis huius auida: totusq; populus e littore quāto pōt
 clamore conciet. Simonē ad spectaculi euentū. Celeriter
 delphini exaudiunt desideria aquilonū flatu uocē pro-
 sequente: austro uero tardius ex aduerso referente. Sed
 tunc quoq; improviso in auxiliū aduolant. Propere ap-
 paret acies: quæ protinus disponitur in loco: ubi conie-
 cta est pugna. Opponunt sese ab alto: trepidosq; in uad-
 a urgent. Tunc piscatores circundāt retia: furcisq; sub-
 leuant. Ad mugilū nihilominus uelocitas transilit. At
 illos excipiunt delphini: & occidisse ad presens contē-
 ti cibos in uictoriā differunt. Operæ præliū feruet: in-
 cludiq; retibus se fortissime urgentes gaudent. Ac ne id
 ipsum fugā hostiū stimulet: inter nauigia: & retia na-
 tantesue hoies ita censim elabuntur: ut exitus non appa-
 reat. Saltu: qđ est alias blandissimū bis: nullus conatur

evadere: ni sumuntur sibi retia. Egressi protinus ante
 uallum praeliantur. Ita peracta captura: quos intereme
 re: diripiunt. Sed enixioris opere: q̄ in unius diei p̄miū:
 ut conscij sibi operiuntur in posterum: nec piscibus tan
 tum: sed interiectu panis ac uino satiantur. Quæ de eo
 dem genere piscandi in iassio sinu consul Mutianus tra
 dit: hoc differunt quod ultro neq; inclamanti præsto
 sint: partesq; e manibus accipiant: & suum queng; cu
 bantes cum delphinis socium habeat quis noctu & ad
 faces. Ipsis quoq; inter se est publica societas. Capto a
 rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquo
 rum conuenit multitudo mœstitia quadam: quæ posset
 intelligi miserationem petens: donec dimitti rex eū ius
 sit. Quin & paruos semper aliquis grandior comita
 tur ut custos. Conspetti q; sunt iam defunctum portan
 tes: ne laceretur a beluis.

De Tursionibus aquatilibus.

Ca. ix.

Elphinarum similitudinem habent qui uo
 d cantur tursiones. Distant & tristitia quidē
 aspectus. Abest enim illa lasciuia: maxime ta
 men rostris canicularum maleficentia assimilati.

De Testudinibus: & quomodo capiantur. Ca. x.

Estudines tantæ magnitudinis indicum ma
 t re emittit: ut singularum superficie habita
 biles casas integant. Atq; inter insulas rubri
 p̄cipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis
 quidem modis: sed maxime euectæ in summa pelagi: aut
 merediano tempore blandito eminente toto dorso per
 tranquilla fluitantes: Quæ uoluptas libere spirandi i
 tantum fallit oblitus sui: ut solis uapores: siccato cortice
 non queant mergi: iuitaq; fluitent opportuna uenâtiū
 prædæ. Ferunt & pactum egressas noctu: anideq; satū

a a iij

LIBER

ratas laxari. Atq; ut remearint matutino summa in qua
qua obdormiscere. id prodi stertentiū sonitu. Tuncq; le-
uiter capti. Annatare enim singulis ternos a duobus in
dorsum uerti: a tertio laqueū iniici supinae: atq; ita ad
terram a pluribus trahi. In phoenicio mari haud ulla
difficultate capiuntur: ultroq; ueniūt tpe statuto anni
in amnē eleutherū effusa multitudine. Dentes non sunt
testudini: sed rostri margines acuti superna parte infe-
riorē claudente pyxidū modo. In mari uiuunt conchy-
lijs tanta oris duritia: ut lapides cōminuant. In terram
egressae in herbis pariunt oua auiū ouis similia ad cen-
tena numero. Ea; de fossa extra aquas: & cooperta
terra: ac pauca pectore: & complanata incubant no-
ctibus: educant foetus annuo spatio. Quidā oculis spe-
ctando quoq; oua foueri ab ijs putant. Foemina coitum
fugere: donec mas festucam aliquā imponat aduersae.
Troglodytae cornigeras habēt: ut in lyra annexis cor-
nibus latis: sed mobilibus: quorum in natando remigio
se adiuvant. Celotium genus id uocatur eximia testu-
dinis: sed rarae. Namq; quasi scopuli praecuri chelo-
nophagos terrent. Troglodytae autem: ad quos anna-
tant: ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quae ob id
in operibus chersinae uocantur in africae desertis: qua
parte maxime sitientibus harenis squalent rosido (ut
creditur) humore uiuentes. Neq; ibi aliud animal
prouenit.

Quis primus testudines
secare instituit.

Ca. xi.

Estudinum putamina secare in laminas: le-
t
tosq;: & repositoria his uestire Carbilus
Pollio instituit: prodigi & sagacis ad luxu-
riae instrumenta ingenij.

Tegmenta aquatiliū.

Ca. xij.

Quatiliū tegmēta plura sunt. Alia corio & pilis teguntur: ut vituli: hippopotami. Alia corio tm̄ ut delphini. Cortice ut testudines. Silicū duricia ut ostrea & conchæ. Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina: q̄ lignū & ebora poliūtur. Molli ut murenæ. Alij nulla ut polypus.

De Vitulo marino.

Ca. xiiij.

Væ pilo uestiūtur aial pariūt ut pistris: bale-
 q na: vitulus. Hic parit in terra pecudum more. Secūdo partus reddit initu. Canū modo cohæret: & parit nunq̄ geminis plures. Educat mām̄is fœtum. Nō ante xij. diē deducit: in mare: ex eo subinde asuefaciens. Interficiuntur difficulter: nisi capite eliso: ipsis in somno mugitus. Vnde nomen vituli accipiunt: Tentent disciplinam: voceq; pariter & visu populum saluant: Condito fremitu nomine uocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pennis: quibus in mari utuntur: humi quoq; uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt: semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Præterea dextræ pennæ nim̄ soporiferam inesse somnosq; allicere subditam capiti.

De Piscibus pilo carentibus: & quomodo pariant:

& quot eorum genera.

Ca. xiiij.

Ilo carentium duo omnino animal pariant:
 p delphinus ac uipera. Piscium species sūt lxxiiij. præter crustis intacta quæ sunt. xxx. De singulis alias dicemus. Nunc. n. naturæ tractātur insigniū.

De Noibus & naturis multorum pisciū. Ca. xv.

Recipua magnitudine thynni. Inuenimus ta
 p lēta xv. pepēdisse. Eiusdem caudæ latitudinē

ad iij

LIBER

duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amni-
bus haud minores: sylurus in nilo: esos in rheno: attilus
in pado inertia pinguescens ad mille aliquando libras
catenato aptus hamo nec nisi boum iugis extractus.
Atqui hunc minimus appellatus clupea uenā quandā
eius in faucibus mira cupidine appetens morſu exani-
mat. Sylurus graſſatur ubicunq; eſt omne animal appe-
tens: equos innatantes ſæpe demergens: præcipue i rhe-
no germaniæ amne propter liſboum. Et in danubio ma-
ri extrahitur porculo marino ſimillimus. Et i borithe-
ne memoratur præcipua magnitudo nullis offibus ſpi-
niſue inter ſitis: carne prædulci. In gange indiæ platani-
ſtas uocant roſtro delphini & cauda: magnitudine at
xv. cubitorum. In eodem eſſe Statius Seboſus haud mo-
dico miraculo aſſert uermes branchijs binis. lx. cubito-
rum cæruleos: qui nomē a facie traxerunt. Hiſ tantas eē
uires: ut elephantos ad potum uenientes mordicus com-
prehenſa manu eorum abſtrahant. Thynni mares ſub
uentre non habent pinnam. Intranſ magno mari pon-
tum uerno tempore gregatim: nec alibi foetificant. Cor-
dilla appellatur partus: qui foetas redeuntes in mare au-
tumno comitatur. Limosæ uero a luto pelamides incipi-
unt uocari: & cum annuum exceſſere tempus thynni.
Hi membratim caſi ceruice & abdomine commendan-
tur: atq; edulio recenti dumtaxat: & tum quoq; gra-
ui ructu: cætera præ plenis pulpamentis ſale aſſeruātur
Melædrya uocatur caſis quernis aſſulis ſimillima. Viliſ-
ſima ex hiſ: quæ caude pxima: q̃a pingui carēt: probatiſ-
ſima ea quæ faucibus. At in alio piſce circa caudam exer-
citatiſſima. Pelamides in apolectos particulatimq; con-
ſectæ: in genera: Cybiorum diſpartiuntur. Piſciū genus
oē præcipuā celeritate adoleſcit: maxime in pōto. Cā mul

titudo amnium dulces inferentium aquas: amia uocat:
 cuius incrementū singulis diebus intelligitur. Cū thyn-
 nis hæc & pelamides in pōtum ad dulciora pabula in-
 trāt gregatim cū suis quæq; ducibus: & primi omniū
 scōbri: Quibus & in aquis sulphureus color: extra qui
 cæteris. Hispaniæ cætarias hi replent thynnis nō com-
 meantibus. Sed in pōtum nulla intrat bestia piscibus
 malefica: præter uitulos & puos delphinos. Thynni
 dextra ripa intrāt: exeūt leua. Id accidere existimatur
 quia dextro oculo plus cernūt utroq; hebetate natura. Est
 in euripo tracij bosphori: quo ppōtis euxino iūgitur in
 ipsis europam asiāq; separātis freti angustijs saxū miri
 cādoris a uado ad sūma perlucēs: iuxta calchedonē in la-
 tere asiæ. Huius aspectu repēte territi semp aduersus bi-
 zantium pmōtorū ex ea cā appellatū auricornu præci-
 piti petūt agmine. Itaq; oīs captura bizantiū est magna
 calchedonis penuria. D. C. P. mediū inter fluctis euripi.
 Opperiūtur autem aquilonis flatum: ut secundo fluctu
 exeāt ex pōto: nec nisi intrantes pontū bizantiū capiun-
 tur. Bruma nō uagantur. Vbiq; deprehēsi usq; ad æq;
 noctium ibi hybernāt: Iidem sæpe nauigia: uelis euntia
 comitātes mira quadam dulcedine per aliquot horarū
 spatia: & passuum millia a gubernaculis nō separātur
 ne tridēte quidem in eos sæpeius iacto territi. Quidam
 eos: q hoc e thynnis faciāt pompilos uocat. Multi in pō-
 tide æstuat: pōtum nō intrant. Itē soleæ: cū rombi in-
 trēt. Nec sēpia est cum loligo repiatur. Saxatiliū tur-
 dus & merula desunt: sicut cōchylia: cum ostreæ abun-
 dēt. Oia autem hybernāt in ægæo. Intrātium pōtum so-
 li nō remeāt trichiæ. Græcis. n. i. plerisq; nominibus uti
 par erit: quādo alijs atq; alijs eosde; diuersi appellauere
 tractus. Sed hi soli histrum amnem subeunt: ex eo sub-

LIBER

terraneis eius uenis i adriaticū mare defluūt. Itaq; & illic descēdētes: nec unq̄ subeūtes e mare uisuntur. Thyn norū captura est a uergiliarū exortu & arcturi occasu. Reliquo tpe hyberno latent in gurgitibus imis: nisi tē pore aliquo euocati: aut plenilunijs. Pinguescunt & in tātum ut dehiscant. Vita lōgissima his biennio. Aial est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei: qui gladius uocatur: crebro delphini magnitudinē excedēti sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore: ut in naues se penumero exiliāt. Quod & alias faciunt aliorū uim timētes. Mugiles maxime tam p̄cipuē uelocitatis: ut transuersa nauigia interim superiacent.

De augurijs & diuersitate piscium. Ca. xvi.

Vnt & piscibus p̄scita in hac pte auguria.
Siculo bello ambulāte in littore Augusto pi-
scis e mari ad pedes eius exilijt: quo argumen-
to uates respōdere Neptunū patrem adoptatē eum sibi
Sexto Pōpeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria:
sub pedibus Cæsaris futuros: qui maria tpe illo tenerēt.
Piscīū fœminæ maiores q̄ mares. In quodā genere omni
no nō sunt mares: sicut in erythinis & chromibus. Oēs
enim ouis grauidæ capiūtur. Vagantur gregatim fere cu
iusq; generis squamosi. Capiuntur ante solis ortū. Tum
maxie piscīū fallitur uisus. Noctibus qdē illustribus æq;
q̄ die cernūt. Aiūt & si iteretur gurgēs interesse captu-
ræ. Itaq; plures secūdo tractu trahi q̄ primo: gustu olei
maxime. Dein modicis ibribus gaudēt: alūturq;. Quip-
pe & harūdines: q̄uis in palude p̄gnatæ: nō tamē sine
imbre adolescūt. Et alias ubicūq; pisces in eadē aqua affi-
dui: si nō affluat: exanimātur. Prægelidā hyemē oēs sen-
tiūt: sed maxime: q̄ lapidē habere in capite existimātur

ut lupi: coracini: sciens: pagri: Cū asperæ hyemes fuere:
multi cæci capiuntur. Itaq; his mēsis iacēt in spelun-
cis cōditi: sicut in terrestriū genere rettulimus. Maxime
hippurus: & coracinus hyeme nō capi: præterq̃ æstatis
diebus paucis: & iisdē sp. Itē murena & orphus: con-
ger: pœ: & sexatiles oēs. Terra quidē hoc ē uado maris
excauato cōdi p hyemes torpedinē psittā soleāq; tradūt
Quidā rursus æstus ipatieātia medijs feruoribus sexa-
genis diebus latent: ut glaucus: aselli: auratæ. Fluviali
um syllurus caniculæ exortu syderatur: & alias fulgu-
re sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putāt: &
alioquin totum mare sentit exortum eius syderis. Qd
maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces su-
perferuntur: ab imo uersa omnia.

De mugili & alijs piscibus: & q̃ non ijdē ubiq;
placeant.

Ca. xvij.

Vgilum natura ridetur in metu abscondito ca-
m pite toto se occultari credentium. Iisdem ta-
men tanta facilitas: ut in phœnice & narbo-
nenij provincia coitus tempore e uinarijs maremlina
longinqua per os ad brachias religatā emissum in mare
eademq; linea retractum fœminæ sequantur ad littus:
rursusque fœminam mares partus tempore. Apud
antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser: unus
omnium squamis ad os uersis contra aquam nando me-
at: nullo nunc in honore est. Quod quidem miror: cum
sit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocant. Po-
stea præcipuam auctoritatem fuisse lupo & asellis
Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorum tradi-
dere. Luporum laudatissimi: qui appellantur lanati a
candore mollitiaque carnis. Asellorum duo genera col-
lariæ minores & bachi: qui non nisi in alto capiuntur.

LIBER

Ideoq; prælati prioribus. At in lupis i amne capti præferuntur. Nunc scaro datur principatus. qui solus piscium dicitur ruminare: herbisq; uesci: non ali piscibus: mari a pathio maxime frequens. Promotorium troadis lectum sponte nunq; transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius præfectus classis inter hostiensem: et cæpaniæ horam: sparsos disseminauit. Quinquen-
nio fere cura est adhibita: ut capti redderetur mari. Postea frequētes inueniuntur italiæ littoræ non ante ibi cap-
ti. Admouitq; sibi gula saporēs: piscibus satis: et nouū incolam mari dedit: ne quis peregrinas aues romæ pare-
re miretur. Proxima est his mēsa generis dūtaxat muste-
larum: quas miruz dictu inter alpes: lacusq; retiæ bigrā-
tinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate
et gratia maxima est et copia nullis: sicut magnitu-
do modica: binasq; libras pōderis raro admodum exupe-
rant: nec in uiuarijs: piscinisq; crescunt. Septentriōalis
tātum hoc et proxima occidētis parte gignit oceanus
Cætera eorum genera plura. Nam et alga uesciuntur
ostreis: et limo: et aliorum pisciū carne: barba gemi-
na insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex his uilissi-
mi generis appellāt. Hunc semper comitatur sargus no-
mine alius piscis: et cœnum fodiente eo: excitatum de-
uorat pabulū: nec littoralibus gratia. Laudatissimi cō-
chiliū sapiūt. Nomē his Feneſtella a colore mulleorum
calciametorū datū putat. Pariūt ter āno. His certe totiēs
foetura apparet. Mullū expirātē uersicolori quadā: et
numerosa uarietate spectari proceres gulæ narrāt: rubē-
tiū squamarū multiplici mutatōe pallescentē: utiq; si ui-
tro spectetur inclusus. M. Apitiū ad oēm luxū ingenio
mirus in sotiorū garo (nā ea quoq; res cognomē iuenit)
nectari eos præcellēs putauit. atq; e iecore eorū alecē ex-

cogitare puocauit. Id. n. est facilius dixisse: q̄ quis uice-
 rib. Asinius Celer e cōsularibus hoc pisce pdignus. Clau-
 dio principe unū mercatus octo millibus nūmum. Mul-
 lus æque reputatōe aufert trāsuersuz aīum ad cōtēplatio-
 nē eorū: q̄ in cōquæstiōe luxus cocos emi singulos pluris
 q̄ æquos quærebātur. Adhuc coci triūphorū p̄cijs paran-
 tur: & æquorū pisces. Nullusq; p̄pe iā mortalis æstima-
 tur pluris: qua q̄ peritissime cēsū domini mergit.

De mullo: salpa: & salmone.

Ca. xviij.

Vllū. lxxx. librarū in mari rubro captū Licini
 m us Mutianus prodidit. Quāti mercatura euz
 luxuria suburbanis littoribus inuētū? Et hæc
 natura: ut alij alibi pisces principatum optineāt. Cora-
 cinus in ægypto: zeus idem faber appellatur gadibus.
 Circa ebusum salpa. Obsenus alibi: & q̄ nusq̄ percoqui
 possit: nisi ferula uerberatus. In aquitania salmo flumia-
 tilis marinis oibus præfertur. Piscium alibi branchias
 multiplices habent: alij simplices: alij duplices. His aquā
 acceptam ore remittunt. Senectutis indicium squamarū
 duritia: quæ nō sunt oibus similes. Duo lacus italiæ in ra-
 dicibus alpiū larius & uerbanus appellantur: in qui-
 bus pisces omnibus ānis uergiliarum ortu existūt squa-
 mis cōspicui crebris: atq; præacutis clauorū caligariū ef-
 figie: nec amplius q̄ circa eū mensem uisuntur.

De exocæto.

Ca. xix.

Iratur arcadia suum exocætum appellatum
 m ab eo: quod in siccum somni causa exeat. Cir-
 ca clitorium uocalis hic traditur: & sine brā-
 chijs. Idem aliquibus adonis dictus. Exeunt in terram:
 & qui marini mures uocantur: & poplypi: & mure-
 næ. Quin & in indiæ fluminibus certum genus pisci-
 um: ac deinde resilit. Nam stagna & amnes transeunt.

LIBER

plerisq; & evidens ratio est: ut tuto foetus edant: quia non sint ibi: qui deuorent foetus fluctusq; minus sauiat. Has intelligi ab his causas: seruariq; temporu; uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq; hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte pisciu; signu;.

Digestio piscium in figuras corporum.

Ca. xx.

Arinorum alij sunt plani: ut rumbi: solea: ac m pasceres: qui a rumbis situ tantum corporum differunt. Dexter resupinatus est illis: pasce=ri leuius: Alij longi ut murena: conger. Ideo pennarum quoq; fiunt discrimina: quæ pedum uice datæ sunt piscibus. Nullis supra quinas: quibusdam binæ: quibusdam trinæ: aliquibus nullæ. In fucino tantum lacu piscis est: qui octonis pennis natat. binæ omnino longis: ut lombricis: & anguillis: & congris. Nullæ ut murenis: quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur: ut serpentes terra in sicco quoq; repunt. Ideo etiam uinaciora talia. Et e planis aliqua non habent pennas: ut pastinacæ. Ipsa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur: ut polypi: quoniam pedes uicem pennarum illis præstant.

De anguillis

Ca. xxi.

a Nguillæ octonis uiuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante: austro paucioribus. At hyemem eadem in exigua aqua non tolerant: nec in turbida. Ideoque circa uirgulas maxime capiuntur: fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur noctibus: exanimes piscium solæ non fluitant.

De lacu benaco.

Ca. xxij.

I Acus est italiae benacus in ueronensi agro min-
ciū a mne trāsmittens: ad cuius emersus ānuo
tpe octobri fere mēse autumnali sydere: ut pa-
lā est hyemato lacu fluctibus glomeratae uoluūtur i tū
mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob
hoc ipsum fabricatis: singulorū milliū globi reperiātur.

De Murena

Ca. xxiiij.

M Vrenā quocūq; tpe parit: cū ceteri pisces sta-
to pariāt. Onaeius citissime crescūt i sicco lit-
tore elapsas uulgas coitu serpentium impleri
putat Aristoteles myrinū uocat marē: q; generat. Discri-
men esse: q; murena uaria & infirma sit: myrinus uni-
color & robustus: dentesq; extra os habeat in gallia se-
ptentrionali. Murenis oibus dextera in maxilla septenae
maculae ad formā septentrionis aureo colore fulgēt dū-
taxat uiuētibus: pariterq; cū aīa extinguuntur. Inuenit i
hoc aīali documenq; scēuitiae V edius Pollio eques ro. ex
amicis Diui Augusti inuarijs eorū imergens dānata mā-
cipia: nō tanq; ad hoc feris terrarū non sufficientibus:
sed quia in alio genere tum pariter hoīem distrahi spe-
ctare non poterat. Ferūt aceti gustu praecipue eas in ra-
biem agi. Tenuissimum his tergus. Cōtra anguillis cras-
sus: eoq; uerberari solitos tradit Verius praetextatos. Et
ob id mulctam his dicit non institutam.

De Planis piscibus

Ca. xxiiij.

P Lanorū piscium alterū est genus: qd p spina
arthilaginē habet: ut raiae: pastinacae: squati-
nae: torpedo: & quos: bouis: lamiae: aquilae: ra-
nae noibus graecia appellat. Quo in numero sunt squali
quis nō plani. Hae graece in uniuersum selache appella-
uit Aristoteles primus. Hoc nomine eis imposito: nos di-
stinguere non possumus: ni arthilaginata appellare

LIBER

libeat. Omnia autem carnosiora sunt talia: & supina
nescuntur ut in delphinis diximus. Et cum ceteri pisces
oua pariant: hoc genus solum in ea: quæ cete appellant:
animal parit excepta: quam ranam uocant.

De Echeneide.

Ca. xxv.

St paruus admodū piscis assuetus petris eche
neis appellatus. Hoc carinis adhærente naues
tardius ire creduntur: Inde nomine imposi-
to. Quam ob causam amatorijs quoq; ueneficijs ifamis
est & iudiciorum. ac litium mora. Quæ crimina una
laude pensat. Fluxus gravidarum utero sistens: partusq;
continens ad puerperium: in cibos tamen non admitti-
tur. pedes eum habere arbitrantur ex Aristotele: ita po-
sita pinarum similitudine. Mutianus muricem esse la-
tiorē purpura: neq; aspero: neq; rotondo ore: neq; in
angulos prodeunte rostro: sed simplice concha utroq; la-
tere sese colligente. Quibus inhærentibus plenam uen-
tis stetisse nauem portantem nuncios a Periandro: ut
castrarentur nobiles pueri: conchasq; quæ id præstite-
runt: apud gnidiorum Venerem coli. Trebius niger sex
quipedalem esse: & crassitudine quinq; digitorum na-
ues morari. Præterea hanc esse vim eius asseruari in sa-
le: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos: admo-
tus extrahat. De uarietate naturæ pisciū. Ca. xxvi.

Vt autem pisces colorem. Candidæ hyemæ men-
tis & sunt æstate nigriores. Mutat & phy-
cis reliquo tempore candida: uere uaria. Ea-
dem piscium sola nidificat ex alga: atq; in nido parit.
Volat hirundo sane perq; similis uolucris hirundini.

De miluo pisce: & dracone marino.

Ca. xxvii

Tem miluus subit in summa maria piscis ex
argumēto appellatus lucerna: linguaq; ignea

per os exerta tranquillis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sexquipedalia fere cornua: quæ ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus: atq; immissus in harenâ cauernâ sibi rostro mira celeritate excavat.

De piscibus sanguine carentibus. Ca. xxviii.

Isium quidâ sanguine carent: de quibus dicemus. Sunt autem tria genera. In primis: quæ mollia appellantur. Deinde contexta crustis tenuibus. Postremo testis cōclusa duris. Mollia sūt loli go sœpia: polypus & cætera eius gñis. His caput inter pedes & in uentre. Pediculi octoni oibus. Sœpiæ & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi quibus ad ora admouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoras stabiliunt cæteri cirri: cum quibus uenantur.

De loligine: & sœpijs: & polypis: & nauililis. Ca. xxix.

Oligo et uolitat extra aquâ se efferens: quod & pectûculi faciunt sagittæ modo. Sœpiarû generis mares uarij & nigriores: constantiaq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo aut ubi sensere se apprehendi: effuso attramento: quod pro sanguine his est. infuscata aqua absconduntur. Polyporum multa genera. Terreni maiores q̃ pelagici: & oēs brachijs ut pedibus ac manibus utuntur. Canda uero quæ est bisulca: & acuta in coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittunt mare: eâq; modo in dexterâ partem modo in sinistrâ transferunt. Natant obliqui in caput: quod prædurû est suffocatione uiuentibus. Cæterû per brachia uelut acetabulis dispersis eo hausto quodâmodo cui adhærescunt: tenent spini: ut auelli non queant. Vada nō apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mol-

b b

LIBER

lium in siccum exeunt dūtaxat asperū. Leuitatē odere. Vescuntur cōchyliorū carne: quorū conchas cōplexu cri-
nium frangunt. Itaq; præiacentibus testis cubile eorū
deprehenditur. Et cum alioquin brutū habeatur aīal:
ut quod ad manū hoīs annatat: in re quodāmodo fami-
liari callet. Omnia in domū cōportat: dein putamina
rosa carne egerit: annatantesq; pisiculos ad ea uenatur.
Colorē mutat ad similitudinē loci: & maxime in me-
tu. Ip̄m brachia sua rodere falsa opinio est. Id enim
a congris euenit ei. Sed renasci: sicut colchotis: & la-
certis cauda haud falsum. Inter præcipua aut̄ miracu-
la est qui uocatur nautilus: ab alijs pōpillos. Supinus in
summa æquorū peruenit: ita se paulatim subrigens: ut
emissa omni per fistulā aqua uelut exoneratus sentina
facile nauiget. Postea duo priā brachia retorquēs mē-
branā iter illa miræ tenuitatis extēdit. Qua uelificāte
ī auras cæteris subremigās brachijs media cauda: ut gu-
bernaculo se regit: Ita uadit alto liburnicarū gaudens
imagine. Siquid pauoris interueniat hausta se mergens
aqua. De onizena: nauplio: & locustis. Ca. xxx.

Olyporum generis onizena dicta graui ca-
pitis odore. Ob hoc maxime murenis eā con-
sectantibus. Polypi binis mensibus cōduntur

Vltra bimatū nō uiuunt. Pereunt autē tabe semper. Fos-
minæ celerius: & fere a partu. Non sunt prætereunda
& L. Lucullo p̄consueticæ comperta de polypis: quæ
Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos
esse concharū. Illas ad tactum cōprimi præcidentes bra-
chia eorū: ultroq; escā ex prædante capere. Carent con-
chæ uisu: omniq; sensu alio: q̄ cibi & periculi. Insidiā-
tur ergo polybi apertis. Impositoq; lapillo extra cora-
pus ne palpitatu eiiciatur: ita securi grassantur: extra

hūntq; carnes. Illæ se cōtrahunt: sed frustra discuneate
 Tanta solertia animalū hebetissimis quoq; est. Præte-
 rea negat ullū esse atrocius aīal ad conficiendū hominē
 in aqua. Luctatur enim cōplexu: & sorbet acetabulis
 ac numerofo suctu detrahit eū. In naufragos urinantis-
 ue impetū capit. Sed si inuertatur: elāguescit uis. Expor-
 rigūt enim se resupinati. Mire omnibus marinis expe-
 tentibus odorē quoq; eorū. Quæ de causa & nassis il-
 linuntur. Cætera quæ idem retulit: monstro propiora
 possunt uideri. Carteiæ in cetarijs assuetus quidā poly-
 pus exire e mari in lacus eorū apertos: atq; ibi salsamē-
 ta populari. Conuertit in se custodū indignationē assi-
 duitate furti immodici. Sæpes erant his oblectæ. Sed
 has transcendebat per arborē: nec deprehendi potuit:
 nisi canum sagacitate. Hi redeuntē circūuasere noctu:
 cōcitiq; custodes expanere nouitatē. Primū omniū ma-
 gnitudo inaudita erat. Deinde color muria oblitus: odo-
 re dirus. Quis ibi polypū expectasset: aut ita cognosce-
 ret? Cum monstro dimicare sibi uidebantur. Nāq; &
 afflatu terribili canes agebat: nūc extremis crinibus fla-
 gellatos: nunc robustioribus brachijs clauarum modo
 incussos: ægreq; multis tridētibus cōfici potuit. Osten-
 dere Lucullo caput eius doli magnitudine amphorarū.
 xy. capax: atq; (ut ipsius Trebij uerbis utar) barbas:
 quas nix utroq; brachio complecti esset: clauarum mo-
 do torosas: longas pedum. xxx. acetabulis siue callicu-
 lis urnalibus peluium modo. Dentes magnitudini re-
 spondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo perpendere
 pondo septingentorū. Sæpias quoq; & loligines eius-
 dē magnitudinis expulsas i littus illd idē auctor est. In
 nostro mari loligies qnū cubitorū capiuntur sæpiæbinū
 Neq; his bimatu longior uita. Nauigerā similitudinē

bb ij

LIBER

Et aliā in ppontide uisam sibi pdidit Mutianus con-
 chā esse acatij mō carinatā inflexa pūpe pra rostrata.
 In hanc condi naupliū aīal sapiē simile ludendi socie-
 tate sola. Duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim
 uectorem demissis palmulis ferre ut remis. Si uero fla-
 tus inuitent: easdē in usu gubernaculi porrigi pandiq;
 cōcharū sinus aura. Huius uoluptatē esse ut ferat: illius
 ut regat. Simulq; eandē descendere incluso sinu: fluctu
 hausto: territā uisu forte tristi. Id enim cōstat rumore
 nauigantiū: hūana calamitas in cā est. Locustæ crusta
 fragili muniūtur in eo genere qd caret sanguine. Latēt
 mēsisbus qnis. Similiter cancri: q eodē tpe occultantur:
 Et ambo ueris principio senectutē anguiū more exeūt
 reuocatiōe tergorū. Ceterū in aqs natant. Locustæ rep-
 tantū mō fluitant. Si nullus ingruat metus: recto mea-
 tu cornibus: quæ sunt rotunditate præpilata: ad latera
 porrectis. Tisdē erectis in pauore obliquæ in latere pce-
 dunt. Cornibus inter se dimicant. V nū hoc aīalium nisi
 uiuum feruenti aqua incoquatur: fluida carne non ha-
 bet callum.

De cancris.

Ca. xxxi.

Iuunt petrosis locis: cancri mollibus. Hyeme
 u aprica loca sectantur. Aestate in opaca gur-
 gitū recedūt. Oīa eius generis hyeme lædun-
 tur: autūno Et uere pinguescunt: Et plenilunio magis
 qd nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorū ge-
 nera carabi: astaci: mææ: paguri heracleotici: leones: Et
 alia ignobilia. Carabi a ceteris cancris cauda distāt.
 In phœnice hippoe uocantur: tantæ uelocitatis ut con-
 sequi nō sit Cācris uita lōga: pedes octoni oībus in obli-
 quū flexi. Fœmiæ prius pes duplex: mari simplex. Præ-
 terea bina brachia denticulatis forcipibus. Supior pars
 in primoribus his mouetur inferiore immobili. Dexte-

trum brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquādo congregantur: os ponti euincere non ualent. Quāobrem egressi circumeunt: apparetq; tritum iter. Pinnoteras uocatur minimus ex omni genere. Ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere: & cum accreuerit migrare in cappaciores. Cancrī in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicant inter se ut arietes aduersis cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte & ipsorum cum examinati sint: corpus transfigurari in scorpiones narrantur in sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem uolui. Itaq; de tritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur: quorū spinæ longissimæ: calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa toronem candidi nascuntur spina parua. Oua omnium amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitia maris prælagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uoluntatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De Coleis

Ca. xxxij.

i Ne eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerentes se domicilio: binaq; ceu cornua protendentes contrahentesq; oculis carent: ideoq; corniculus prætentant iter.

De Pectinibus.

Ca. xxxiij.

Ectines in mari ex eodem genere habentur. p Reconditi & ipsi in magnis frigoribus: ac magnis æstibus. Vnguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiam in ore mandentium. Firmioris iam testæ murices. Et concharum genera: in quibus magna lu

bb ij

LIBER

dentis naturæ uarietas. tot colorū differentia: tot figuræ planis: & conchauis: longis: lunatis: in orbem circum actis: dimidio orbe cæsis: in dorsum elatis: læuib: rugatis: denticulatis: striatis: uertice muricatis: intorto. margine in mucrone emisso: foris effuso: intus replicato. Iam distinctione uirgulata: crinita: crispa: cuniculatis: pettinatis: imbricatis: undata: cancellatis: reticulata: in obliquum: in rectum expensa: predensata: porrecta: sinuata breui nodo ligatis: toto latere: conexis: ad plausum apertis: ad bucinā recuruis. Navigāt ex his neritæ: præbentesq; concauā sibi partē: & alterā auræ opposuentes per summā æquorū uelificant. Saliunt pectines: & extra uolitant: seq; & ipsi carinant.

De diuitijs marinis.

Ca. xxxiiij.

Ed quid hæc tam parua cōmemoro: cum populatio morū: atq; luxuria nō aliunde maior q̄ e concharū genere pueniat? Iam quidē ex tota rerū natura dānosissimū uentri mare est: tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus præcia capientium periculo fiunt. Quomodo nascentur: & ubi: & quomodo inueniūtur margaritæ. Ca. xxxv.

Ed quota hæc portio est reputantibus purpuras: cōchylia margaritas? Parū scilicet fuerat in gulas condi maria: nisi manibus: auribus: capite toto corpore a fœminis: iuxta uirisq; gestaretur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Non recte recipit hic nos rerum natura nisi nudos. Esto: si tanta uentri cum eo societas. Quid tergori? Parum sit nisi qui uescimur: periculis etiam uestiamur. Adeo per totum corpus animæ hominis periculo quæsitæ maxime placent. Principiū ergo culmēq; omnium rerum præcij margaritæ tenent. Indicus maxi

me has mittit oceanus. Inter illas beluas tales tantasq;
 quas diximus: per tot maria venientes tam longo terra-
 rum tractu: tantis solis ardoribus: atq; indicis quoq; in-
 fulis petuntur: & admodum paucis. Fertilissima est ta-
 probane & stoidis ut diximus in circuitu mundi. Itē
 perimula promontorium indiae. Præcipue autem laudā-
 tur circa arabiam in persico sinu maris rubri. Origo au-
 tem atq; genitura conchæ est haud multum ostrearum
 conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit
 hora: pendentes sese quadam obscitatione impleri roscū
 do conceptu tradunt: gravidas postea eniti: partumq;
 concharum esse margaritas: pro qualitate roris accepti
 Si purus influxerit: candorē conspici. Si vero turbidus:
 foetum sordescere. Eundem pallere cœlo minante cōcep-
 tum. Ex eo quippe constare: cœliq; eis maiorem societa-
 tem esse q̄ maris: inde nubilum trahit colorem: aut pro
 claritate matutina serenum. Si tempestive satietur: grā
 descere & partus. Si fulguret compri cōchas. ac pro
 ieiunij modo minui. Si vero id tonuerit: pauidas ac re-
 pente cōpressas: quæ uocant phisemata: efficere speciez-
 uerum inani inflatam sine corpore. Hos esse concharum
 abortus. Sani quidem partus multiplici constant cute:
 non improprie callū ut existimari corporis possit. Ita-
 q; & purgantur a peritis. Miror ipso tantum eas cœ-
 lo gaudere: sole rubescere: candoremq; perdere ut corpus
 humanū. Quare p̄cipuū custodiūt pelago altius mersæ:
 q̄ ut penetrēt radij. Flauescūt tamē & illæ senecta: ru-
 gisq; torpescūt: nec nisi iuuēta cōstat ille: q̄ quæritur ui-
 gor. Crassescūt et i senecta: cōchisq; adherescūt: nec iis
 auelli queūt: nisi lima. Quibus una tm̄ est facies: & ab
 ea rotūditas: auersis planicies: ob id tympana noiantur.
 Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta

bb iij

LIBER

circumferētibus. Cætero in aqua mollis unio exemptus
 protinus durescit. Cōcha ipsa cum manū uidet: compri-
 mit sese: operitq; opes sua genera propter illas se peti:
 manumq; si præueniat acie sua abscindit: nulla in stiore
 pœna: & alijs munita supplicijs. Quippe inter scopu-
 los pars maior inuenitur: sed in alto quoq; comitantur
 marinis canibus. Nec tamē aures fœminarum arcentur.
 Quidam tradunt sicut apibus: ita cōcharum examini-
 bus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse
 ueluti duces: miræ ad cauendū solertiæ. Has urinantium
 cura peti. Illis captis facile cæteras palātes retibus iclu-
 di. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa car-
 ne oī nucleos quosdam corporū: hoc est uniones decide-
 re in ima. Vbi atteri nō dubium est: coloremq; indiligen-
 tia mutari. Dos omnis in cādore: magnitudine: orbe: la-
 uore: pōdere haud p̄mptis rebus in tm̄: ut nulli duo res
 p̄iantur indiscreti. Vnde nomē unionū romanæ. s. impo-
 suere deliciæ. Nā apud græcos nō est: nec apud barbaros
 inuentores eius aliud: q̄ margaritæ. Et in cādore ipso ma-
 gna differētia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus
 specularium lapidū squamas assimilat: alias magnitu-
 dine p̄cellēs. Sūma laus coloris est exaluminatos uocari:
 & p̄erioribus sua gratia ē. Elenchos appellant: fasti-
 giata lōgitudine. Alabastrorū figura ī pleniore orbe de-
 finentes. Hos digitis suspēdere. & binos: ac ternos auri-
 bus. Fœminarū gloria est. Subeūt luxuriæ eius noīa: &
 cedia exquisita p̄ditione portatus. Siquidem cū id fece-
 re crotalia appellant: ceu sono quoq; gaudeant: & col-
 lisu ipso margaritarū. Affectantq; id & paupes lictō-
 rē fœminæ in publico unionē esse dictātes. Quin & pe-
 dibus: nec crepidarū tantū obstragulis: sed totis socculis
 addūt. Neq; nō gestare iam margaritas: nisi calcant: ac p

1710.

Lench.

rotalia.

uniones etiam ambulent: satis est. In nostro mari repe-
riri solebant: Crebrius circa bosphorū thracium: ruffi ac
parui in conchis: quas myas appellant. At in carnania:
quæ uocatur pinna gignit. Quo apparet nō uno cōchæ
genere nasci. Nā & Iuba tradit arabicis concham esse
similem pectini insecto: hirsutam echinorū modo. Ipsuz
unionem in carne ipsa esse grandini similem. Conchæ
non tales ad nos afferuntur. Nec in acarnania ante lau-
dati reperiuntur. enormes: & feri: colorisq; marmorei.
Meliores circa actiū: sed & ij parui. Et in mauritania
maritimis. Alexāder Polyhistor: & Sudines senescere
eos putāt: coloremq; expirare. Eorumq; corpus soliduz
esse manifestū est: q; nullo lapsu frāguntur. Nō autem
sp in media carne reperiūtur: sed alijs atq; alijs locis. Vi-
dimusq; iam extremis etiā marginibus uelut e concha
exeuntes. Et in quibusdam quaternos: quinosq;. Pondus
ad hoc æui semunciæ pauci singulis scrupulis excessere.
In britānia puos atq; decolores nasci certū est. Quoni-
am Diuus Iulius thoracem quæ Veneri genetrici in tē-
plo eius dicauit: ex britānicis margaritis factū uoluerit
intelligi. Lolliā Paulinā: quæ fuit Caij p̄cipis matro-
na: nec serio quidē: aut solēni ceremoniarū aliquo appa-
ratu: sed mediocriū etiā sp̄saliū cœna: uidi smaragdis
margaritisq; opertā: alterno textu fulgētibus toto capi-
te crinibus spiris: aurib; collo mōilibus: digitisq;. Quæ
summa quadringenties sestertiū colligebat. Ipsam con-
festim paratā nūcupationem tabulis probare. Nec do-
na prodigi principis fuerant: sed auitæ opes provincia-
rū. spolijs partæ. Hic est rapinarū exitus. Hoc fuit qua-
re. M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriē-
te interdicta amicitia a Caio Cæsare augusti filio uene-
num biberet: ut neptis eius quadringenties sestertium

LIBER

operata spectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis
 ex alia parte: quātum Curius aut Fabritius in triumphis
 tulerint: et imaginetur eorū fercula. et ex altera par
 te Lolliam unam imperij mulierculā accubantē: non il
 los currui detractos: quā in hoc uicisse malit? Nec hęc sū
 ma luxuriæ exēpla sunt. Duo fuere maximi uniones per
 oē æuum. Vtrūq; possedit Cleopatra ægypti reginā
 nouissima p manus orientis regū sibi traditos. Hęc cum
 exquisitis quottidie Antonius saginaretur epulis: super
 bo simul: ac procaci fastu. ut regina meretrix lautitiam
 eius oēm apparatūq; detrectans: quærente eo qd astruī
 magnificentiæ possit: respōdit. Vna se cœna centies se
 stertium absumpturam. Cupiebat discere Antonius: sed
 fieri posse non arbitrabatur. Ergo spōsionibus factis: po
 stero die quo iudicium agebatur: magnificam alias cœ
 nam ne dies periret: sed quottidiana; Antonio posuit ir
 ridenti: computationemq; expostulanti. At illa corolla
 rium idesse consumpturamq; se ea in cœna taxatione;
 confirmans: solamq; centies sestertium cœnaturam. In
 ferri mensam secundam iussit. Ex precepto ministri
 unum tantūq; uas ante eam posuere aceti: cuius asperitas
 uisq; in tabem margaritas resoluit. Gerebatq; auribus
 tum maxime singulare illud et uere unicum naturæ
 opus. Itaq; spectante Antonio quidnam esset actura de
 tractum alterum mersit: ac liquefactum absorbuit. Inie
 cit alteri manum. L. Plancus iudex spōsionis eius: eum
 quoq; paranti simili modo absumere. Victumq; Antoni
 um pronunciauit homine irato. Comitetur fama unio
 nis eius parem facta illa tantæ quæstionis uictrice regi
 na dissectum: ut esset in utrisq; Veneris auribus romæ
 in pantheo dimidia eorum cœna. Nō ferent tamē hanc
 palmam: spoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id

fecerat romæ in unionibus magne taxationis Clodius
 tragedi Aesopi filius relictus ab eo i amplis opibus hæ
 res: ne triumphatu suo nimis superbiat Antonius pene
 histrioni comparatus. Et quidem nulla spōsione ad hoc
 productus: quo id magis regium erat: sed ut experiretur
 in gloria palati quid saperent margaritæ: atq; ut mire
 placere: ne solus hoc sciret: singulos uniones conuiuis
 ad sorbendum dedit. Romæ in promiscuum ac frequen
 tem usum uenisse: Alexandria in ditione redacta. Pri
 mum autem cœpisse circa syllana tempora minutas &
 uiles Fenestella tradit manifesto errore: cum Elius Sti
 lo iugurthino bello unionum nomen impositum maxi
 me grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ
 prope possessionis est: sequitur hæredem. In mancipa
 tum uenit: ut prædium aliquod. Conchylia & purpu
 ras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria pæ
 ria pene etiam margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis

Ca. xxxvi.

Vrpuræ uiuunt annis plurimum septenis.

P Latent sicut murices circa canis ortum trice
 nis diebus. Congregantur uerno tempore: mu
 tuoq; attritu lentorem cuiusdam cæræ saluant. Simili
 modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis
 expetitur uestibus in medijs habent faucibus. Lique
 ris hic est minimi in candida uena. Vnde præciosus ille
 bibitur nigrantis rosæ colore sublucent. Reliquum cor
 pus sterile. Vuas capere contendunt: quia cū uita sua suc
 cū illū euomunt. Et maioribus qdē purpuris detracta cō
 cha auferūt: minores cum trapetis frangūt. Ita demum
 rorem eum excipientes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In me
 ninge africæ: & getulo littore oceani: in laconia eu

LIBER

ropæ. Hinc fasces securesq; romanæ uia faciūt. Idē p ma
iestate in pueritia est. Distinguit ab egte curiā. Dīs ad
uocatur placādis: oēm q; uestē illuminat. In triumphali
miscetur auro. Quapp excusata & purpuræ sit isania.
Sed unde cōchilijs pcia? Quis uirus graue in fūco: color
austerus i glauco: & irascēti similis mari. Lingua purpu
ræ lōgitudine digitali: qua pascitur pforādo reliqua cō
chylia: tāta duricia aculeo est. Aqua dulci enecātur: &
sicubi flumini imergūtur: alioq; captæ diebus qnquage
nis uiuūt salina sua. Cōchæ oēs celerrime crescūt p̄cipue
purpuræ. Anno magnitudinē iplēt. Qd si hactenus trā
scurrat expositio: fraudatam se p̄tinus luxuria credat.
Nos idiligētiæ dānet. Quāobre p̄sequemur ēt officinas
ut tāq; inuictu frugū noscitur rō. Sic oēs q; istis gaudent
p̄mio uitæ suæ caleāt. Cōcharū ad purpuras & cōchy
lia eadē qdē ē materia: sed distat tēpamento. Duo sunt
genera. Buccinū minor cōcha ad similitudinē eius bucci
ni: quo sonus editur. Vnde & cā noi rotūditate oris in
margine incisa. Alterū purpura uocatur calliculatim p
currēte rostro: & calliculi latere itrorius tabulato qua
p̄feratur lingua. Præterea clauatū est ad turbinē usq;
aculeis in orbem septenis fere: qui non sunt buccino: sed
utrisq; orbes totidem quot habent ānos: Buccinū nō ni
si petris adheret: circaq; scopulos legitur.

Quot sunt genera.

Ca. xxxvij.

Vrpuræ noīe alio pelagiæ uocātur. Earū gene
p ra plura: pabulo & solo discreta. Lutenſe pu
trilino: & algēse enutritū alga uilissimum.
Vtrīsq; melius tēniēse in teneia maris ora collectū. Hoc
quoq; tam etiā nū leuius atq; dilutius. Calculosæ appel
lātur a calculo maris mire apto cōchilijs: & lōge optio
purpuris. Dialusitēse. i. uario soligenere pastū. Capiūtur

at purpuræ puulis rarissq; cōchis textu ueluti passis i al
to iactis. Inest ijs esca clufiles mordacesq; conchæ: quales
uidemus: has semineces: sed redditas mari auido hiatu
reuiscētes appetūt eas purpuræ: porrectisq; liguis in=
festāt. At illæ aculeio extimulatæ claudūt sese: compri=
mūtq; mordētia: ita pēdētes auiditate sua purpuræ tol=
luntur.

Quo capiuntur tempore. Ca. xxxviii.

Api eas post canis ortū aut ante uernum tps

c utilissimū: qm cū foetificauere fluxos habent

succos. Sed id tingētū officinæ ignorāt: cū sū

ma uertatur in eo. Eximitur postea uena: quā diximus.
Cui addi salē necessariū: sextarios ferme in libras cente
nas. Macerari triduo iustū. Quippe maior uis tāto q̄to
recētiōr. Feruere in plūbo: singulisq; aquæ āphoris cete=
nas atq; q̄nquagenas medicamīs libras æquari: ac mo=
dico uapōre torreri: & iō lōginquæ fornacis cuniculo.
Ita despumatis subinde carnibus: quas hæsisse uenis ne=
cesse ē decio ferme die liquatis cortina uellus ellutriatuz
mergitur in expimētū. Et donec spei satisfiat uritur li=
quor: Rubēs color nigrāte deterior. Quinis lana potat
horis. Rursusq; mergitur arminata: dōec oēm ebibat sa
niē. Buccinū p se dānatur: qm fucū remittit. Pelagio ad
modū alligatur: nimiaq; eius nigritiæ dat austeritatez
illā nitorēq; q̄ queritur cocci. Ita permixtis uiribus: al
terū altero excitatur: aut astrigētur. Summa medicami=
num in libras. Vellerum buccino ducentæ. Pelagio. cxi.
Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio
primum satiatur immatura uiridiq; cortina: mox per=
mutatur in buccino. Laus ei summa in colorem sangui=
nis cōcreti nigricans aspectu idemq; suspectu refulgens.
Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ.

Ca. xxxix.

LIBER

Urpura usum Romae sp fuisse uideo. Sed Ro-
 p mulo i trabea. Nā toga p̄textā & latiore cla-
 uo Tullū Hostiliū e regibus primū usū: heru-
 scis denictis satis cōstat. Nepos Cornelius: q̄ Diui Aug-
 principatu obiit. Me inqt iuene uiolacea purpura ui-
 gebat: cuius libra denarijs cētū uenibat: nec multo post
 rubra tarētina. Huic successit dibapha tyria: q̄ i libras
 denarijs mille nō poterat emi. Hac Lētulus Spinter ædi-
 lis curulis primus in p̄textā usus iprobabatur. Qua pur-
 pura q̄s ū iā iqt tricliaria facit? Spiter ædilis fuit urbis
 cōditæ āno. dcc. Cicerōe cōs. Dibapha tūc dicebatur: quæ
 bis tincta esset: ueluti magnifico ip̄edio. Qualiter nūc
 oēs pene cōmodiores purpuræ tingūtur. In conchyliata
 ueste cætera eadē sine buccio: præterq; ius tpaturæ. Ae-
 q; pro indiuiso humani potus ex cremento: dimidia
 medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pal-
 lor saturitate fraudata: tantoq; dilucidior quanto ma-
 gis uellera esuriunt.

dibapha

De precio earum.

Ca. xl.

Recia medicamento sunt quidem pro fertili-
 p tate littorum uiliora. Non tamen usq; pelagi-
 as libras quiquegenas nummos excedere: &
 buccini centenos sciant: qui ista mercantur imenso. Sed
 alia sunt: nec habent finem uitia. Luuatq; ludere impen-
 dio: & lusus geminare miscendo iterum: & ipsa adul-
 terare adulteria naturæ: sicut testudines tingere: argen-
 tum auro confundere: ut electa fiat: addere ijs æra: ut co-
 rinthia.

De tingendo amethystino & cocco bissino. Ca. xli.

On est satis abstulisse gemmæ nomē. amethy-
 n stum rursum absolutum inebriatur tyrio: ut
 fit ex utroq; nomen improbum: tyriamethy-

stus: simulq; luxuria duplex. Et cum confecere cōchylia transire melius in tyrium putant. Pœnitētia hoc primū debet inuenisse artifice mutante quod damnabat. Inde rō est nata. Votū quoq; factum e uitio portentosis ingenijs: & gemina demonstrata uia luxuriæ ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leniorq; dictus. Quin & terrena miscere: coccoq; tinctuz tyrio tingere: ut fieret his byssinum. Coccum gallatiæ rubens gramen: ut dicemus in terrestribus: aut circa emeritā lusitaniæ in maxima laude est. Verum ut simul peragantur nobilia pigmenta anniculo gramī languidus succus. Idez a quadrimo euanius. Ita nec recenti uires: neq; senescenti. Abū de tractata est ratio: qua se uirorum iuxta foeminarūq; formam credit amplissimam fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatiliū sēsū. Ca. xliij.

Oncharum generis & pinna est. Nascitur i limosis subrecta sp: nec unquam sine comite: quem pinnoterem uocant: alij pinnophylacē idest squilla parua. Aliubi cancer: dapis affectator. Pandit se pinna luminibus orbū corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant alij protinus: & ubi licentia audacia creuit: implent eam. Hoc tempus speculatus index morsu leni significat. Illa ore cōpresso quicquid includit: exaiat pteq; socio tribuit. Quo magis miror quosdam existimasse aquatilibus nullū inesse sensum. Nouit torpedo uim suam ipsa nō torpēs: merfaq; in limo se occultat: pisces: q; securi natantes obtorpuere corripiēs. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia ranæ: quæ i mari piscatrix uocatur: eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit: assultantes pisciculos pertrahens: donec tam prope accedant: ne affiliat. Simili mō squalina: & rhōbus abditi pinnas exertas mouēs

LIBER

specie uermiculorum. Itemq; quæ uocatur raia. Nā pa-
stinaca latrocinatur ex occulto transeuntes radio: quod
tardissimi piscium hi mugilem uelocissimum omnium
habentes in uentre reperiuntur.

De Scolopendris: uulpibus: & glanis. Ca. xliij.

Colopendræ terrestribus similes: quas centi-
pedes uocant: hamo decorato omnia interra-
nea euomunt: donec hamum egerant: deinde
resorbent. At uulpes marinæ simili in periculo glutunt
amplius usq; ad ifirma lenæ: quæ facile prerodāt. Gla-
nius. Et qui glanis uocatur auersus mordet hamos: nec
decorat: sed esca spoliata grassatur.

De Ariete Pisce.

Ca. xliij.

Ries ut latro: Et nunc grandiorum nauium i-
salo stantium occultatus umbra: si quem nari-
di uoluptas inuitet: expectat. Nunc elato ex-
tra aquam capite: piscantium cymbas speculatur: occul-
tusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent non animalium
neq; fruticum: & de urticis: & spongijs. Ca. xlv.

Quidem & iis sensum inesse arbitror: qui
nec animalium: neq; fruticum: sed tertiam ex
utroq; naturam habent: urticis dico & spo-
ngijs: Urticæ noctu uagantur: noctuq; mutantur: carno-
sæ frondis. Iis natura ut carne uescantur: Vix pruritus
mordax: eademq; quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo
se q̄ maxime rigens: ac prænatante pisciculo frondē suā
spargit: complectensq; deuorat. Alias mercenti similis:
& iactari se passa fluctu algæ uice: contactos pisces: at-
rituq; petra scalpentes pruritum inuadit. Eadem noc-
tu pectines: & echinos perquirat. Dum admoneri sibi
manum sentit: colorem mutat: & contrahitur. Tacta

uredinē mittit: paulūq; si fuerit interualli: absconditur
 Ora ei in radices esse tradūtur. Excremēta per summa
 tenui fistula reddi. Spongiarū tria genera accipimus:
 spissum: ac predurum: & asperum. Tragos id uocatur.
 Minus spissum & mollius manæ. Tenuē densumq;: ex
 quo penicilli: achilleū. Nascuntur omnes in petris. Aliū
 tur conchis: pisce: limo. Intellectū inesse ijs apparet: qā
 ubi auulsorē sensere: cōtracte multo difficilius abstra-
 huntur. Hoc idē fluctu pulsante faciunt. V inere esca ma-
 nifesto conchæ minutæ in ijs repertæ ostendunt. Circa
 toronē nesci illis auulsas ēt aiunt: & ex relictis radici-
 bus recrescere. In petris cruoris quoq; inhæret color:
 africis p̄cipuæ: q̄ gñantur i syrtibus: maxie fiūt manæ
 Sed mollissimæ circa lyciā. In profundo autē nec uen-
 toso: molliores. In hellepōto asperæ. Et densæ circa ma-
 leam. Putrescunt in apricis locis: ideo optimæ in gurgi-
 tibus: uiuentibus: itēq; madentibus nigricans color. Ad-
 hærēt: nec parte nec totæ. Inter sunt enim fistulæ quæ-
 dā inanes: quaternæ fere: aut quinæ: per quas pasci exi-
 stimantur: Sunt & aliæ: sed supernæ concretæ. Et sub-
 esse membrana quædā radicibus earū intelligitur. V in-
 re constat longo tpe. Pessimū omniū genus earū est: quæ
 aplysiæ uocantur: quia elui non possunt in quibus ma-
 xime sunt fistulæ & reliqua densitas spissa

De caniculis marinis.

Ca. xlvj.

Anicularū maxima multitudo circa eas uri-
 nantes graui periculo infestat. Ipi ferūt &
 nubē quandā crassescere super capita anima-
 lium planorū pisciū similē præmentē eos: arcentemq; a
 reciprocando: & ob id stilos præacutos lineis annexos
 habere sese: quia nisi perfossæ. Ita nō recedāt: caliginis
 & panoris (ut arbitror) opere. Nubē enī nebulā cuius

cc

LIBER

noie id malū appellant inter aialia illa haud ultra cō-
perit quisq̃. At cuꝫ caniculis atrox dimicatio. Inguina
ꝫ calces omneꝫ candorem corporū appetunt. Salus
una in aduersas eundi: ultroꝫ terrendi. Pauet enim ho-
minē æque ac terret. Et fors æqua in gurgite. Vt ad sum-
ma aquæ uentum est: ibi periculū anceps. Adempta ra-
tione contra eundi: dum conetur emergere. Et salus ois
in satijs. Funē illi religatum ab humeris eius trahunt.
Hunc dimicās ut sit. piculi signū: leua quatit. Dextera
apprehenso stilo in pugna est. Modicus alias tractus.
Vt prope carinā uentū est: nisi præceleri ui repente ra-
pian: absumi spectāt. Ac sæpe iam subducti e manibus
auferuntur: si non trahentiū ope cōglobato corpore in
pilæ modū ipsi se adiungere. Protendūt quidē tridentes
illi. Sed monstri solertia est nauigiū subeundi: atq; ita
e tuto præliādi. Ois ergo cura ad speculandū hoc malū
insumitur. Certissima ē securitas uidisse planos pisces
quia nunq̃ sunt ubi maleficæ bestię. Qua de causa uri-
nantes sacros appellant eos.

De animantibus quæ silicea testa: ꝫ quæ sine
nullo includuntur: ꝫ reliquis sordidis anima-
libus.

Ca. xlvij.

Illicea testa inclusis fatendū est nullū esse sen-
sum: ut ostreis. Multis eadē natura: quæ fru-
tici: ut olothuris: pulmonibus: stellis. Adeoꝫ
nihil non gignitur in mari: ut caupo. Nā ēt æstina ani-
malia pernici molesta saltu: aut quæ capillus maxime
celat: existant: ꝫ circūglobata escæ sæpe extrahuntur
Quæ causa somnū pisciū i mari noctibus infestare exi-
stimatur. Quibusdā uero ipis innascuntur: quo in nu-
mero chalcis accipitur.

De Venenatis marinis.

Ca. xlvijij.

n Ec uenena cessant dira: ut in lepore: qui in in
dico mari et tactu pestillens: uomitu dissolu-
tioneq; stomachi protinus creat. In nostro
offa in formis: colore tñ lepori similis. In indis et ma-
gnitudine et pilo duriore. Tantū uiuus ibi capitur. Ae-
q; pestiferum animal araneus spine in dorso aculeo no-
xius. Sed nullū usq; execrabilius q̄ radius super caudam
eminens trigonis: quā nostri pastina causa appellant.
Quin conchiliū magnitudine arbores infixus radicine
cat. Arma ut telū perforat et ferri et ueneni malo.

De Morbis piscium.

Ca. xlix.

m Orbos uniuersa genera pisciū et cetera aīa
lia et fera nō accipimus sentire. Verū ægrotā-
re singulos manifestū facit aliquorū macies
cum in eodem genere præpingues alij capiantur.

De Generatione eorum mira.

Ca. l.

q Vonam modo generet: desiderium et admi-
ratio hominū differri non patitur. Pisces at-
tritu uentriū coeunt: tanta celeritate ut ui-
sum fallant. Delphini et reliqua cete simili modo: et
paulo diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem se-
quitur: uentrē eius rostro pulsans. Sub partu mares fœ-
minam: similiter oua uescentes earum. Nec satis est ge-
nerationi per se coitus: nisi editis ouis inter se uersan-
do mares: et fœminæ uitale asperint uirus. Nō oībus
id cōtingit ouis i tāta multitudie: aliqñ repletur ma-
ria et stagna: cū singuli uteri innumerabilia cōcipiāt.

Itē de generatione: et q̄ pisces oua pariāt. Ca. li.

p Iscium oua i mari crescunt: quædam summa
celeritate ut murenarum. Quædam paulo
tardius. Plani pisciū quibus cauda non obest
achleiq; ut testudines: et raia: in coitu superueniunt.

cc ij

LIBER

Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & lo-
 ligines linguis cõponentes inter se brachia: & in con-
 trariū nantes: & pariunt ore. Sed polypi in terrā uer-
 so capite coeunt. Reliqua molliū tergis: ut canes. Item
 locustæ & squillæ. Cancrione. Rana superueniūt: prio-
 ribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente: poste-
 rioribus clunes. Pariūt minimas carnes nigras: quas gy-
 rinos uocant: oculis tñ & cauda insignes: mox pedes
 figurantur: cauda findente se in posteriores. Mirumq;
 semestri uita resoluuntur in limū nullo cernēte: & rur-
 sus uernis aquis renascūtur: quæ fuere natæ: perinde oc-
 culta ratione cū oībus annis id eueniat. Et mytili &
 pectines sponte naturæ in harenosis pueniūt. Quæ du-
 rioris testæ sunt: ut murices purpuræ: salinario lentore.
 Sicut arescente hūore cullices: atq; spuma maris inca-
 lescente cū admissus est imber. Quæ uero siliceo tegmie
 operiuntur: ut ostrea putrescente limo: aut spuma circa
 nauigia diutius stante: defixosq; palos: & lignū maxi-
 me. Nuper cõpertū in ostrearijs: humorē ijs fœtificū la-
 tis modo effluere. Anguillæ atterūt se scopulis: ea strig-
 menta uinefcunt. Nec alia est earū procreatio. Piscīū di-
 uersa genera nō coeunt: præter squatinā: & raia ex q̃-
 bus nascitur priori parte raia similis & nomē ex utro-
 q; cõpositū apud græcos trahit. Quædā tpe anni gignū-
 tur: & in humore ut in terra. Vere pectines: limaces: hi-
 rūdines eodē tpe euanescent. Piscīū aut: lupus & trichi-
 as bis anno parit: & saxatiles oēs. Mulli ter: ut chalcis
 cyprinus: sexies. Scorpiones bis: ac sardi uere & autūno
 Ex planis squatina sola autūno & occasu uergiliarū.
 Plurimi piscīū tribus mēsis: aprili: maior: iunio. Sal-
 pæ autūno: spari: torpedo: squali circa æquinoctiū. Mol-
 les uere. Sæpia oībus mensibus. Ona eius glutino attra-

menti ad speciē uerā cohærentia: masculus prosequitur
 afflatu: alias sterilesunt. Polypi hyeme cœunt. Pariūt
 uere oua tortili uibrata. Pāpino: tanta fecunditate: ut
 multitudine ouorū occisi nō recipiant cano capitis: quæ
 pręgnantes tulere. Ea concludunt quinquagesimo die: e
 quibus multa propter numerū intercidūt. Locustæ &
 reliqua tenuioris crustæ ponūt oua supra oua: atq; ita
 incubant. Polypus fœmina modo in ouis sedet modo ca
 uernā cacellato brachiorū implexu claudit. Sæpia in
 terreno parit: inter harūdines: aut sicubi enata alga.
 Excludit quintodecimo die. Loligines in alto conserta
 oua edunt ut sæpiæ. Purpuræ: murices: eius deniq; gene
 ris uere pariūt. Echini oua plenilunijs hñt hyeme. Et co
 cleæ hyberno tpe nascuntur. Torpedo octogenos fœtus
 hñs inuenitur: eaq; quæ intra se parit oua præmolliā in
 alium locū uteri transferens: atq; ibi excludens. Simili
 modo oīa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut so
 la piscium & aīal pariant: & oua cōcipiant. Sylurus
 mas solus omniū edita custodit oua: sēpæ & quinquā
 genis diebus ne absumātur ab alijs. Cæteræ fœminæ in
 triduo excludūt: si mas attigit. Acus siue belone unus pi
 scium dehiscite ppter multitudinē utero parit. A par
 tu callescit uulnus: quod & in cæcis serpentibus tra
 dunt. Mus marinus in terras scrobe effossa parit oua:
 & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit fœ
 tumq; in aquam ducit.

De uuluis piscium.

Ca. liij.

Rythini & chanae uuluas habere tradūtur

e Qui throcos appellatur a græcis ipse se in
 ire. Aquatiliū omnium fœtus inter initia

nisi carent.

De longissima uita piscium.

Ca. liij.

cc iij

LIBER

4 Eui piscium memorandū nuper exemplū ac-
cepimus. Pausylipū uilla est cāpaniæ haud
procul neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a
Pollione Vedio cōiectū piscē: sexagesimū post annū ex-
pirasse scribit Anneus Seneca. Duobus alijs æqualibus
eius ex eodē genere etiam tunc uiuentibus. Quæ men-
tio piscinarū admonet: ut paulo plura dicamus hac de
re: priusq̃ digrediamur ab aquatilibus

De Viuarijs ostrearum: & quis ea primus in-
uenerit. Ca. liiij.

o Strearū uiuaria primus omnium Sergius Ora-
ta inuenit in baiano: ætate. L. Crassi oratoris
ante marsicū bellum: nec gulæ causa: sed aua-
ritiæ: magna uectigalia tali ex ingenio suo percipiens.
Vt qui primus pensiles inuenit balineas: ita mangoni-
zatas uillas subinde uendendo. Is primus optimū sapo-
rem ostreis lucrinis adiudicauit: quando eadē aquatilia
genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi pisces in
tyberi amne inter duos pontes: rhombus rauennæ: mu-
rena in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: nec
culinarū censura peragatur. Nondū britannica serui-
bant littora: cū Orata lucrina nobilitabat: postea uisus
tanti in extrema italia petere brūdusium ostreas: ac ue-
litis. Sed inter duos sapes nuper excogitatū famē lon-
gæ aduertiōis a brūdusio cōpascere in lucrino. Eadē æta-
te prior Licinius Murena reliquorū piscium uiuaria in-
uenit. Cuius deinde exemplū nobilitas secuta est. Phi-
lippus: Hortensius Lucullus exciso ēt monte iuxta nea-
polim maiore impendio q̃ uillā ædificauerat: euripum:
& maria admisit. Qua de causa magnus Pom. Xerxes
togatum eum appellabat. Quadragintamilibus ipsius
piscinæ a defuncto illo uenire pisces.

Quis Primus murenarum uiuaria fecerit. Ca. lv

Vrenarum uiuarium priuatim excogitauit.

m C-Hirrus ante alios : qui coenis triūphalibus

Cæsaris dictatoris sex milia numero murena-

rum mutuo appendit. Nam permutare quidem precio noluit: aliaue merce: Huius uillam inter quā modicum xl. milibus piscinæ uendiderunt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud bauos in parte baiana piscinam habuit. Hortensius orator: Murenā adeo dilexit: ut exanimatam flectere credatur. In eadem uilla Antonia Drusi murenæ: quam diligebat in aures addidit. Cuius propter famam nonnulli bauos uidere cōcupuerunt.

De Cocleariū uiuarijs: Et q̄ primus instituit C. lvi

Oclearum uiuaria instituit Fuluius Hirpi-

c nus in tarquinensi paulo ante ciuile bellum:

quod cum Pompeio magno actum est: distin-

ctis quidem generibus earum separatim ut essent: albæ: quæ in reatino agro nascuntur. Separatim illyricæ quibus magnitudo præcipua. Africanæ: quibus fecunditas Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginam earum commētatus est: sapa & ferre: alijsq; generibus. Vt cocleæ quoq; altilis ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit: ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor ē. M. Varro

De Piscibus terrenis.

Ca. lvij.

Ischiū genera etiā nū a Theophrasto mira p-

p dūtur circa babylonis rigua decedētibz flu-

uijs i cauernis aquas hebetes remanere. Quos

dā ide exire ad pabula penulis gradiētes crebro caudæ motu: cōtraq; uenātis refugere in suas cauernas: & in iis obuertos stare. Capita eorum esse ranæ marinæ similia: reliquas partes gobiorum. Branchias: ut cæte-

cc iij

LIBER

ris piscibus. Circa heracleam & toronem & lycū am-
nem esse multifaria. In ponto unum genus esse: quod ex
tremas fluminum aquas sectetur: caernasq; sibi faciat
in terra: atq; in ijs uiuat etiam reciprocis amnibus sicca
to littore. Effodi ergo: motu demum corporum uiuere
eos approbant. Circa heracleam eandem eodemq; lyco
amne decedente ouis relictis in limo generari pisces: q
ad pabula petenda palpitent exiguis branchijs. Quod
fieri non indigo humoris: ppter quod & anguillas diu
tius uiuere exemptas aquis. Oua autem in sicco matura
ri: ut testudinum. Eadem in ponti regione apprehendi
in glacie piscium quosdam maxime gobiones nō nisi pa
tinarum colore uitalem motum fatentes. In ijs quidem
tamen si mirabilis: est aliqua ratio. Idez tradit spaphla
gonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scro
bis. In ijs locis ubi nullæ restagnent aquæ. Miratur=
q; & ipse gini sine coitu. Humoris quidem uim aliqua
inesseq; puteis arbitratur: cū nonnulli reperiantur pi=
sces. Quicquid est hoc certe minus admirabile talparū
facit uita subterranei animalis: nisi forte uermium ter
renorum: & his piscibus natura est.

De muribus nili.

Ca. lviij.

u Erum omnibus ijs fidem nili inūdatio affert
omnia excedentem miracula. Quippe detur
gente eo musculi reperintur incohato opere
genitalis aquæ terræq; iam parte corporis uiuentes: no
uissima effigie etiamnum terrena.

De Anthia pisce: & quomodo capiatur. Ca. lix.

n Ec de anthia pisce sileri conuenit. Itaq; ple=
rosq; aduerto credidisse apud chelidonias in
sulas: quas diximus asiæ scopulos ante tauri
promontorium sitas. Ibi frequens hic piscis: & celeri=

ter capitur uno genere: paruo nauigio & concolori ue
 ste: eademq; ora per aliquot dies cōtinuos piscator ena
 uigat certo spatio: escaq; projicit. Quicquid ex eo mi
 tetur: suspecta fraus prædæ est. Cauensq; quod timuit:
 cum id, sæpe factum est: unus aliquando consuetudine i
 uitatus anthias escam appetit. Notatur hic intentione
 diligenti: ut auctor spei: conciliatorq; capturæ. Neq; n.
 est difficile cum per aliquot dies solus accedere audeat:
 tandem & aliquos inuenit: paulatim comitator. Po
 stre mo greges adducit innumeros: iam uetustissimis q
 busq; assuetis piscatorem agnoscere: & cibum e manu
 capere. Tum ille paulum ultra digitos i escam iaculatus ha
 mum singulos inuolat uerius q̄ capit: ab umbra nauis
 breui conatu abscondens: Ita ne cæteri sentiant alio intus
 excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla aut so
 nus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest
 ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquos greges.
 Ferunt discordem sotium duci sotij insidiatum pulchre
 noto coepisse malefici uoluntate. Agnitum in macello a
 sotio cuius iniuria erat: & dati damni formula ex edi
 cto condemnatum. Addit Mutianus æstimata lite decez
 libris. Idem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint:
 spinis quas in dorso serratas habent lineam seccare tra
 duntur: eo qui tenetur extendente: ut præcidi possit. At
 inter sargos: ipse qui tenetur: ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis.

Ca. lx.

Ræter hæc claros spid auctores uideo mirari
 p stellam in mari. Ea figura est parua admo
 dum caro intus: extra duriore callo. Huic tam
 igneum feruorem esse tradunt: ut omnia in mari conta
 cta adurat. Omnem cibum statim peragat. Quibus sit
 hoc cognitum experimentis: haud facile dixerim. Mul

LIBER

to mirabilius dixerim id cuius experiendi quotidie occasio est.

De dactylis eorumq; miraculis.

Ca. lxi.

Oncharum e genere sunt dactyli ab humanorum unguium similitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine: alio fulgore clarere: & quanto magis humorem habeant. Lucere in ore mādentium. Lucere in manibus: atq; etiam in solo: ac ueste decidentibus guttis: ut procul dubio pateat: succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitijs: & amicitijs inter se aquatiliū.

Ca. lxiij.

Vnt & inimiciarum atq; concordiae miracula. Mulgi & lupus mutuo odio flagrant

Conger & murena caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta paret: ut si iuxta uiderit: omnino moriatur. Locustam conger. Rursus polypum congeri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum: eosdemq; statis mensibus concordēs esse. Omnes autem uiuere: quibus caudæ sic amputentur. At econtrario amicitiae exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoq; prægravi superciliorum pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem uada prænatans demonstrat: oculorumque uice fugitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

DECIMVS Fo. 204
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De Natura Anim. Ca. i.

EQVITVR NATVRA AVIVM:
quarum grandissimi: & pene bestia-
rum generis strutio cameli. Africi uel
æthiopici altitudinem equitis insiden-
tis equo excedunt: celeritate uincunt.

Ad hoc demū datis pennis: ut currētē adiunget. Cætero nō
sunt uolucres: nec a terra tolluntur. Ungulæ ijs ceruinis
similes qbus dimicāt: bisulcæ cōphēdēdis lapidibus uti-
les: quos i fuga cōtra sequētes igerūt pedibus. Cōcoquēdi
sine delectu deuorata mira natura. Sed nō minus stolidi
tas: i tāta reliq corpis altitudine cū colla frutice occul-
tauerint: latere sese existimantiū. Premia ex ijs oua pp
amplitudinē p qbusdā hita uasis: cono sq; bellicos: &
galleas adornātes pēnæ.

De Phœnice.

Ca. ij.

4 Ethiopes atq; indi discolores maxime: & in-
enarrabiles ferunt aues. Et ante omnes nobi-
lem arabia phœnicem. Haud scio an fabulose
unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquilæ nar-
ratur magnitudine: auri: fulgore: circa colla: cætera pur-
pureus: cæruleam roseis caudam pennis distinguētibus.
Cristis faciē. caputq; plumeo apice honestare. Pri-
mus atq; diligentissimus togatorum de eo prodidit Ma-
nilius senator ille maxis nobilis doctrinis: doctore nul-
lo. Auctor est neminem extitisse qui uiderit uescentem.
Sacrum in arabia solo esse. Viuere annis sexcentis sexa-
ginta. Senescentē asia: thurisq; surculis construere ni-

LIBER

dum:replere odoribus: & super emori. Ex ossibus dein
de ac medullis nasci primo ceu uermiculū: inde fieri pul
lū. Principioq; iusta funeri priori reddere: & totū de
ferre nidū prope panaiam in solis urbem: & in ara ibi
deponere. Cū huius alitis uita magni cōuersione; anni
fieri prodit idē Manilius. Iterūq; significatiōes tempe
statū: & syderum eodem reuerti. Hoc autē circa meridiē
incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuis
se eius conuersionis annū prodente se. P. Licinio. Marco
Cornelio cons. ducentessimū quintumdecimū. Corne
lius Valerianus phœnicem deuoluisse in ægyptum tra
dit. Q. Plautio Sex. Papinio con. Allatumq; esse in ur
bem Claudij principis censura: anno urbis. dccc. & in
comitio propositum: Quod actis testatum est. Sed quæ
falsa esse nemo dubitauit.

De aquilis.

Ca. iij.

X ijs quas nouimus: aqlæ maximushonos ma
xima & uis. Sex earum genera. Melenetos a
græcis dicta: eadēq; ualeria minima magnitu
dine: uiribus p̄cipua: colore nigricās. Sola aqlarū fœtus
suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugāt. Sola sine clangore
sine murmuratione. Cōuersatur autē in mōtibz. Secūdi
generis pygargus in oppidis māsitat & i cāpis albicā
te cauda. Tertij morphnos: quā Homerus & parcno uo
cat: aliq & plācū & anataria: secūda magnitudie &
ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonæ Apollinis dicta fi
lia dētes ei esse p̄didit: mutæ alias carenti lingua. Eadē
q; aqlarū nigerrimā: p̄minētiore cauda. Cōsēsit & Bœ
thus. Ingeniū ē ei testudines raptas frangere e sublimi
iaciēdo. Quæ sors interemit poetā Aeschylū: p̄dictā sa
tis (ut ferunt) eius diei ruinam securā cœli fide cauentē.
Item quarti generis est percopterus: eadem moratur p̄

ors Aesc
yl. poet.

lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitu-
 dine antecellens: sed imbellis: & degener: utpote q̄ uer-
 beret cornus. Eadem ieiunæ sp̄ auiditatis: & quæulæ
 murmurationis. Sola aquilarū ex anima ferit corpora.
 Cæteræ: cum occidere: confidunt. Hæc facit ut quintum
 genus gnesiō uocetur: uelut uerū solūq; incorruptæ origi-
 nis: media magnitudine: colore subrutilo: rarū cōspectu.
 Superst haliæ: clarissima oculorū acie: librans ex alto
 sese: uisoq; in mari pisce: preceps in eum ruēs: & discus-
 sis pectore aq;: rapiens. Illa q̄ tertiā diximus: circa sta-
 gna aquaticas aues appetit: mergentes se subinde: donec
 sopitas lassatasq; rapiat: Spectada dimicatio: aue ad p-
 fugia littorum tendente: maxime si cōdensa harūdo sit.
 Agla in deiectu abigente ala: & cum appetit in lacus
 cadente: umbramq; suam nanti sub aqua a littore osten-
 dente. Rursus aue in diuersa: & ubi minime se credat
 spectari: e mergente. Hæc cā est gregatim auib; natan-
 diquia plures simul non infestantur: respersu pennarū
 hostem occedentes. Sæpe & aquilæ ipsæ nō tolerantes
 pondus appræhensum una mergūtur. Haliæ tantum
 implumes etiamnum pullos suos percutiens subinde co-
 git aduersos intueri solis radios: & si coniuuentem flē-
 tem animaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinū
 & degenerem. Illum cuius acies firma cōtra steterit:
 educat. Haliæ suum genus non habent: sed ex diuerso
 aquilarum coitu nascuntur. Id quidem quod ex ijs natū
 est: i ossifragis genus habet: e quibus uultures proge-
 rantur minores. Et ex ijs magni qui omnino non gene-
 rant. Quidam adiiciunt genus aquilæ: quam barbatam
 uocant: thufci uero ossifragam: tribus primis: & quin-
 to aquilarū generi inædificatur. Nido lapis ætites: quē
 aliq; dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne

LIBER

deperdens. Est autem lapis iste pragnans intus cum
 quatiā alio velut in utero sonante. Sed vis illa medi-
 ca: non nisi in nido direptis. Nidificant in petris: &
 arboribus. Pariunt ova terna. Excludunt pullos binos:
 nisi sunt & tres aliq̄do. Alterū expellūt: tedio nutrien-
 di. Quippe eo tpe ipsis cibum negavit natura p̄spiciēs:
 ne oīum ferarum foetus raperentur. Vngues quoq; earū
 inuertuntur diebus ijs. Albescunt inedia p̄næ: ut meri-
 to partus suos oderint. Sed eiectos ab ijs cognatū genus
 ossifragi excipiunt: & educant cū suis. Verum adultos
 quoq; persequitur parens: & longe fugat: æmulos. Fra-
 pinæ. Et alioquin unū par aquilarū magno ad populā
 dū tractu: ut satietur: indiget. Determinant ergo spatia
 nec in proximo p̄dantur. Rapta nō protinus ferunt: sed
 primo deponūt: expertaq; p̄odus tūc demū abeunt. Op-
 petunt nō senio nec ægritudine: sed fame: in tantū supe-
 riore accrescente rostro: ut ad uncitas aperiri nō queat.
 A meridiano aut tpe operantur: & uolant. Prioribus
 horis diei donec impleantur hominum conuentu fora
 ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum
 alitum pennas deuorant. Negant unquam solam hanc
 alitem fulmine exanimatam. Ideo armigeram Ioui cō-
 suetudo iudicauit.

*gla Iouis ar-
 migeræ.*

Quando legionum signa esse cœperint. Ca. iij.
 O manis eam legionibus. C. Marius in secun-
 do consulatu suo proprie dicauit. Erat & an-
 tea prima cū quattuor alijs lupis: minotauris
 equis: apris: quæ singulos ordines anteibant. Paucis an-
 te annis sola in acie portari cœperat: reliqua in castris
 relinquebantur. Marius in totū ea abdicauit. Ex eo no-
 tatum non fere apud legiones unquam hybernatum esse
 in castris ubi aquilarum non sit iugū. Primo & secūdo

generi non minorum tantum quadrupedum rapina: sed etiam cum cernis praelia. Multum puluere uolutatu collectum insidens cornibus excutit in oculos: pennis ora uerberans: donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna: multoq; magis anceps etiã si in aere. Oua hic cõfektatur aquilæ auaritate malefica. At illa ob hoc rapit ubicunq; uisum. Ille multiplici nexu alias ligat: ita se implicans: ut simul decidat.

Mirum de aquila.

Ca. v.

St percelebris apud feston urbem aquilæ gloria educatam a uirgine retulisse gratias: aues primo mox deinde uenatus aggerentem. De functa postremo in rogi accensum eius iniecisse sese: & simul conflagasse. Quam ob causam incolæ: quod uocant herotum in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus.

Ca. vi.

Uulturum præualent nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant enim in excelssimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur ferre bini. Vmbrius auruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua. xiiij. Duo ex ijs reliqua oua niduq; lustrare: mox abijcere. Triduo autez ante ut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanguale.

Ca. vii

Anqualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse: & sangualez ossifragã. Massurius sanguale ossifragã dicit esse. Immusulũ autem pullum aquilæ: priusq; albicet can

LIBER

da. Quidam post Mutium augurem uisus non esse Ro-
mae confirmare. Ego (quod uerisimilius est) in desidia
rerum omnium non arbitror agnosco.

De Accipitribus.

Ca. viij.

Accipitrum genera xvi. inuenimus. Ex iis cir-
ca claudum altero pede prosperi augurij
nuptialibus negocijs & pecuariae rei. Trior-
chem a numero testium: cui principatum i augurijs Pho-
mone dedit. Buteonem hunc appellant romani. Fami-
lia etiam ex eo cognominata cum prospero auspicio in-
ducis nauis sedisset. Aesalon graeci uocant: qui solus om-
ni tempore apparet. Caeteri hyeme abeunt. Distinctio
generum ex auditate. Alij non nisi ex terra rapiunt. Alij
non nisi circa arbores uolitantem. Alij sedentem in
sublimi. Aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbae
nouere ex iis pericula: uisq; confidunt: uel subuolant: co-
tra naturam eius auxiliantes sibi: in insula africae cer-
ne in oceano. Accipitres totius massiliae humi foetificat
nec alibi nascuntur: illis assueti generibus. In thraciae par-
te super amphipolim homines atq; accipitres societate
quadam aucupantur. Hi ex siluis & harundinetis exci-
tant aues. Illi superuolantes deprimunt. Rursus captas
aucupes diuidunt cum iis. Traditum est missas in subli-
me ibi excipere eos: & cum tempus sit capturae clangore
ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile qui-
dam lupi apud maotim paludem faciunt. Nam nisi par-
tem a piscantibus suam acceperit: expansa eorum retia
lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus
accipiter cybindus uocatur: rarus etiam in siluis: inter-
dum minus cernens. Bellum internecium gerit cum aquila:
coherentesq; saepeprehenduntur.

De Coccyce quae a suo genere interimitur. Ca. ix.

Ocyx ex accipitre uidetur fieri : tpe anni figurā mutans: qm̄ tunc non apparent reliqui nisi perq̄ paucis diebus. Ipseq; modico tpe æstatis uisus: non cernitur postea. Est autē neq; adun-
 cis unguibus solus accipitrū: nec capite similis illis: ne-
 q; alio q̄ colore: ac rictu colūbi potius. Quī absumitur
 ab accipitre: si quādo una apparuere. Sola omniū auis a
 suo genere interempta. Mutat autē ꝑ uocē. Procedit
 uere. Occultatur canicule ortu: semperq; parit in alie-
 nis nidis: maxime palumbiū maiori ex parte singula
 oua: quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiiciendi
 pullos putatur: q̄ sciat se inuisam cunctis auibus. Nam
 minuta quoq; infestant. Ita non fore tutā generi suo
 stirpem opinatur: ni sefellerit. Quæ nullū facit nidum
 alioquin trepidum animal. Educat ergo subditū adul-
 terato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos
 reliquis pullis. Itaq; pinguescit: ꝑ nitidus in se nutri-
 cē cōuertit. Illa gaudet eius specie miraturq; sese ip̄am
 q̄ talem pepererit. Suos cōparatione eius damnat: ut
 alienos: absumi; etiā se inspectante patitur: donec cor-
 ripit ipsam quoq; iam uolandi potens. Nulla tum auis
 suauitate carnis comparatur illi.

De Miluis.

Ca. x.

Ilui ex eodē accipitrum genere magnitudine
 differunt. Notandū in ijs rapacissimā ꝑ fa-
 melicam semper alitē: nihil esculenti rapere
 unq̄ ex funerū ferculis: nec olym piæ ex hara. Ac ne se-
 rentiū quidē manibus: nisi lugubri municipiorū immo-
 lantium ostento. Idem uidentur artem gubernandi do-
 cuisse cauda flexibus in cœlo monstrāte natura: qd̄ opus
 esset in profundo. Milui ꝑ ipsi hybernis mensibus la-
 tent: non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur

d d

LIBER

autem & solstitijs affici podagra.

Digestio anium per genera.

Ca. xi.

Olucrum prima distinctio pedibus maxime
 u constat. Aut enim aducos ungues habent: aut
 digitos: aut palmipedū in genere sunt: uti an
 seres: & aquaticæ fere aues. Aducos ungues habentia
 carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus: cornice: corui: bubone. Ca. xij.

Ornices & alio pabulo. Vtq; duritiam nu-
 c cis rostro repugnantē uolantes in altum in
 saxa tegulasue iaciunt iterum ac sæpius: dos
 nec quassatā perfringere queāt. Ipsa ales est inauspica
 tæ garrulitatis: a quibusdā tamen laudata. Ab arcturi
 sydere ad hyrundinū aduentum notatur: eam in Miner
 uæ lucis tēplisq; raro: alicubi omnino non aspici: sicut
 athenis. Præterea sola hæc etiam uolantes pullos ali-
 quādiu pascit. Inauspicatissima fœtus tempore: hoc est
 post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellūt
 nidis pullos: ac uolare cogūt: sicut & corui: qui & ipi
 non carne tantū aluntur: sed robustos quoq; fœtus suos
 fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina con
 iugia sunt. Circa cranonē quidem thessaliæ singula per
 petuo. Genitores soboli loco cedūt. Diuersa in hac &
 supradicta alite quædam: corui ante solstitiū generāt.
 Item ægrescunt sexagenis diebus: siti maxime: anteq̃ si
 ci coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripit
 tur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore
 eos parere aut coire uulgu arbitrat. Ideoq; graui-
 das si ederint coruinum: per os partum reddere: atq; in
 totum difficulter parere: si tecto inferantur. Aristo-
 teles negat. Non hercule magis: q̃ in ægypto ibim. Sed
 illam exosulationem: quæ sæpe cernitur: qualem in

eolombis esse. Corui in auspicijs soli videntur intel-
 lectum habere significationum suarum. Nam cum me-
 diae hospites occisi sunt: omnes e peloponneso & artis-
 ca regione volauerunt. Pessima eorum significatio cum
 glutinunt uocem uelut strangulati. Vncos ungues & no-
 cturnae aues habent: ut noctue: bubo: ululae. Omnium ho-
 rum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris & maxime
 abominatus publicis praecipue auspicijs. Deserta inco-
 lit: nec tantum desolata: sed dira etiam: & inaccessa.
 Noctis monstrum: nec cantu aliquo uocali: sed genitu.
 Itaq; in urbibus: aut omnino in luce uisu: dirum oste-
 tum est. Priuatorum domibus insidentem plurimu scio
 non fuisse feralem. Volat nunq; quolibet: sed transuer-
 sus aufertur. Capitolij cellam ipsam intravit Sex. Pa-
 pellio Istro. L. Pediano consf. propter quod nonis mar-
 tij's urbs lustrata est eo anno.

De Incendiaria aue.

Ca. xiiij.

Nauspicata est & incendiaria auis: propter
 i quam saepenumero lustratam urbem in an-
 nalis inuenimus: sicut. L. Crasso. C. Ma-
 rio consf. Quo anno & bubone uiso lustrata est. Qua
 fit auis ea nec reperitur: nec traditur. Quidam ita in-
 terpretatur incendiariam esse: quaecunq; apparuerit
 carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alij spinturnis
 cem eam uocant. Sed haec ipsa quae esset inter aues: qui
 se scire diceret: non inueni.

De Cliuina.

Ca. xiiij.

Liuiam quoq; auem ab antiquis nominata ani-
 c madueto ignorari. Quidam clamatoriā di-
 cunt. Labeo prohibitoriā. Et apud Nigidium
 subdis appellatur auis: quae aquilarum onera frangat.

De Anibus incognitis.

Ca. xv.

dd ij

LIBER

Vnt præterea cōplura genera depicta in herusca disciplina sæculis non uisa : quæ nunc defecisse mirū est: cum abūdent etiā quæ gula humanā populatur.

De Anibus nocturnis.

Ca. xvi.

Xternorū de augurijs peritissime scripsisse il lapsas noie putatur. Is tradit: noctuā: bubonem: picū: arbores cauante: tri gonē: cornicē a cauea de ouo exire: quoniā pōdere capitū peruersa oua posteriorē partē corporū fouen dā matri applicent.

De Noctuis.

Ca. xvij.

Octuarū contra aues solers dimicatio. Maiore circumdata multitudo resupinae pedibus repugnent: collectæq; in arctum rostrum & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodā naturæ: bellūq; patitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare: & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De Pico marcio.

Ca. xviii.

Vnt & parua aues uncorū unguū: ut picus martius: cognomine insignes & in auspicijs magnæ. Quo in genere arborū cauatores scā dentes in subrectum stellionū modo. Illi uero & supini percussi corticis sono pabulū subesse intelligunt. Pullos in cauis educant auium soli. Adactus cauernis eorū a pastore cuneus: admota quadā herba ab ijs elabi creditur uulgo. Trebius auctor est: clauum uel cuneum adactus quanta ui libeat in arbores: in quibus nidum habeat: statim exilire cum crepitu arboris: cum insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in augurijs: a rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitum transire non queo. In capite prætoris ur-

bani. L. Tiberonis in foro iura pro tribunali reddentis *Ann. picu in a
p. in p. t. n. s.
sedisse.*
sedit ita placide: ut manu apprehenderetur. Responde-
re uates: exitium imperio portendi: si dimitteretur. At
si exanimaretur prætori. Et ille auem protinus concera-
psit. Nec multo post impleuit prodigium. Vescuntur
glande in hoc genere: pomisq; multæ: sed quæ carne tan-
tū non uiuunt. Excepto miluo: qd ipm i augurijs durū ē:

De Vncos unguēs habentibus: & digitos. Ca. xix.

Ncos unguēs habentes omnino non cōgregā-
tur: & sibi quoq; prædantur. Sunt autē om-
nes fere altiuolæ præter nocturnas: & ma-
gis maiores. Omnibus quibus alæ grandes: corpus exigu-
um. Ambulant difficulter. In petris raro cōsistunt: cur-
natura unguium prohibente. Nunc de secundo ordie di-
cemus: quod in duas diuiditur species: oscines: & alites
Illarum generi cantus oris: his magnitudo differentiā
dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

*oscines.
alites.*

De Pauonibus: & quis eos primus comederit. C. xx.

In hijs pauonum genus cum formam: tum in-
tellectum eius & gloriam: gemmantes lau-
datus expandit colores: aduerso maxime so-
le: quia sic fulgentius radiant. Simul umbræ quodam re-
percussus cæteris: qui in opaco clarius micant. Cōcavo
quærit cauda. Omnesq; in acervum contrahit pennarū
quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus
amissa cum folijs arborum donec renascatur iterum: cū
flore pudibundus: ac mœrens quærit latebram uiuit an-
nis xxv. Colores incipit fundere in trimatu: ab auctori-
bus non gloriosum tantum animal traditur: sed & ma-
liuolum: sicut anserum uerecundum. Quoniam has quo-
q; quidam addiderunt notas in his: haud probatas mi-
hi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit Orator

dd iij

LIBER

Hortensius a Dialiciali coena sacerdotij. Saginare pri-
mus instituit circa nouissimū pyratīcū bellum. M. Aufi-
dius Lurco: exq; eo quæstu redditus is sestertiū sexage-
na millia habuit.

De Gallis: & quomodo castrentur: & de
gallinaceo locuto. Ca. xxi.

Roxime gloriā sentiunt: & hi nostri uigiles
p nocturni: quos excitandis in opera mortali-
bus rumpendoq; somno natura genuit. Norūt
sydera: & ternas distinguūt horas interdiū cantu. Cū
sole eunt cubitum. Quartaq; castrensi uigilia ad curas
laborēq; renocant. Nec solis ortū incautis patiuntur ob
repe. Diemq; uenientē nunciant cantu. Ipsum uero cā-
tum plausu laterum. Imperitant suo generi: & regnū
in quacunq; sunt domo exercent. Dimicatione pariter
hoc quoq; inter ipsos: uelut ideo tela agnata cruribus
suis intelligentes. Nec finis sæpe cōmorientibus. Quod
si palma contingit: statim in uictoria canunt seq; ipsi
principes testantur. Vīctus occultatur silens ægreq; ser-
uitium patitur. Et plebs tamen æque superba graditur
ardua ceruice: cristis celsa: Cælūq; sola uolucrū aspicit
crebro: In sublime quoq; caudam falcata erigens. Ita
q; terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum.
Iam ex his quidam ad bella tantum: & prœlia assi-
dua nascuntur: quibus etiam patrias nobilitarunt
rhodum: ac tanagram. Secundus est honos habitus
melicis: & chalcidicis: ut plane digne aliti tantum
honoris præbeat romana purpura. Horum sunt tri-
pudia solistima. Hi magistratus nostros quottidie re-
gunt: domosq; ipsi suas claudunt: aut referant. Hi
fasces romanos impellunt: aut retinent. Iubent acies:
aut prohibent. Victoriarum omnium toto orbe par-

terron
at Leon

edrum auspices. Hi maxime terrarum imperio imperi-
tant. Ex iis etiam fibræ sunt: quæ haud aliter q̃ opimæ
uictimæ dijs gratæ. Habent ostenta ex se: & preposterū
eorum uespertiniq; cantus. Namq; totis noctibus canē-
do boetijs nobilem illam aduersus lacedæmonios præsa-
ginere uictoriam. Ita coniecta interpretatione: quoniā
uicta ales illa non caneret. Desinunt canere castrati.
Quod duobus fit modis. lumbis adustis candente ferro:
aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Fa-
cilius ita pinguescunt. Pergami omnibus annis specta-
culum gallorum publice editur ceu gladiatorum. Inue-
nitur in annalibus in ariminenſi agro. M. Lepido. Qu-
Catulo cōs. in uilla Galerij locutum gallinaceum semel
quod equidem sciam.

De Anseribus & quis primus iecur anserinum co-
mederit: & de adipe anserino comageno. Ca. xxij.
St & anseri uigil cura capitolio testata de
e fenſo: p̃ id tempus canum silentio proditis re-
bus. Quāobrem cibaria anserum cenſores i-
primis locant. Quin & fama amoris: Argis dilecta
forma pueri noīe oleni: & Glaucēs Ptolemæo regis ci-
thara canentis: quā eodē tpe & aries amasse proditur.
Pōt & sapiētia uideri intellectus iis eē: ita cōes ppetuo
adhæſiſſe Lacydi philosopho dicitur: nuſq̃ ab eo: nō in
publico: nō i balneis: nō noctu: nō iter diu digreſſum. No-
ſtri ſapiētiores: q̃ eos iecoris bonitate nouere. Fertilibus
i magnā amplitudinē creſcit: exēptū quoq; lacte mulſo
augetur. Nec ſine cā i qōne ē. Quis primus tm̃ bonū inue-
nerit. Scipio an Metellus uir cōſularis: an. M. Seſſius ea
dē ætate æques ro. Sed (qđ cōſtat) Meſſalinus Cotta Me-
ſalæ oratoris filius palmas pedū ex iis torrere atq; pati
nis, cū gallinaceorū criſtis cōdire repperit. Tribuetur. n.
dd iiij

LIBER

a me culinis cuiusq; palma cū fide. Mirū in hac alite: a
morinis usq; romam pedibus uenere. Fessi proferuntur
ad primos. Ita cæteri stipatiōe naturali propellūt eos.
Candidorū alterum uestigal in pluma. Velluntur qbus=
dā locis bis āno. Rursus plumigeri uestiūtur: molliorq;
quæ corpi q̄ proxima. Et e germania laudatissima. Can
didi ibi: uerum minores: ganzæ uocantur. Præciū plumæ
eorū in libras denarij quini. Et inde crimina plerunque
auxiliariū præfectis a uigili statione ad hæc aucupia: di
missis cohortibus totis. Eoq; delitiæ processere: ut sine
hoc instrumēto durare iā ne uirorū quidē ceruices pos
sint. Aliđ repperit syriæ ps: quæ comagene uocatur. Ad
pem eorum in uase æreo cū cinnamo niue multā obrutū
ac rigore gelido maceratum ad usum præclari medica
minis: qđ ab gente dicitur comagenum. Anserum gene
ris sunt pelonopes: & quibus lautiores epulas non no
uit britannia chenalopeces fere ansere minores. Decet
& erythrotaonas suus nitor: absolutaq; nigritia: in su
percilijs cocci rubor. Alterum eorum genus uulturū ma
gnitudinuz excedit: quorum & colorē reddit. Nec ulla
auis excepto strutioamelo maius corpe iplēs pōdus i tā
tū aucta: ut i terra quoq; immobilis phēdatur. Gignūt eos
alpes: & septētrionalis regio. In auarijs saporē pdūt.
Moriūtur cōtumacia spū reuocato. Proximæ eis sunt q̄s
hispania aues tardas appellat. Græci otidas: damna
tas in cibis. Emissa enim ossibus medulla: odoris tediuz
extemplo sequitur.

De gruibus: ciconijs. oloribus: & peregrinis auibus:

& coturnicibus de glotte.

Ca. xxiiij.

i Nducias habet gens pygmeorum abcessū gru
um (ut diximus) cum ijs dimicantium. Immē
sus est tractus quo ueniunt: si quis reputet a

mari eo. Quando proficiscuntur cōsentiunt. Volant ad
p̄spiciendū altæ. Ducem quem sequantur: eligunt. In ex
tremo agmine per uices: qui acclament dispositos habēt
¶ qui gregem uoce contineant. Excubias habent no
cturnis t̄pibus: lapillū pede sustinētes: q̄ lassatis somno
decidēs indiligentiā sono coarguat. Cæteræ dormiunt
capite subter alam condito alternis pedibus insistentes.
Dux erecto p̄uidet collo: ac prædicit. Eæ eadem māsue
factæ lasciuiunt: gyrosq; quosdā indecoro cursu uel sin
gulæ peragunt. Certum est pontum transuolaturas pri
mum omnium angustias petere inter duo promontoria
criumetopum ¶ carāben. Mox saburra stabiliri. Cum
mediū transferint: abijci lapillos e pedibus. Cuz attinge
rint continentem: ¶ e gutture harenaz. Cornelius Ne
pos qui Diui Augusti principatu obiit: cuz scriberet tur
dos pauloante cœptos saginari: addidit ciconias magis
placere q̄ grues: cum hæc nunc ales inter primas expeta
tur: illam nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quonam e loco
ueniant: aut quo se referant: incompertum adhuc est. E
longinquo uenire non dubium: eodem quo grues modo.
Illas hyemis: has æstatis aduenas. Abituræ congregan
tur in loco certo: comitataq; sic: ut nulla sui generis reli
quatur: nisi captiua ¶ serua: ceu lege prædicta die re
cedunt. Nemo uidit agmen discedentium: cum discessu
rum appareat: nec uenire: sed uenisse cernimus. Vtrun
q; nocturnis fit temporibus: ¶ quamuis ultra citra ue
peruolent: nunquam tamen aduenisse usquā: nisi noctu
existimantur. Pythonis comen uocant in asia patentia
bus campis: ubi congregatæ inter se commurmurant. Eā
deniq; quæ nouissimo aduenit lacerant: atq; ita abeūt.
Notatum post idus augustas non temere uisas ibi. Sunt
qui ciconijs non inesse linguas corfirmant. Honos ijs ser

LIBER

pentium exitio tantus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadem legibus poena: quæ in homicida. Simili anseres quoque; et olores rone comest. Sed horum uolatus cernitur: liburnicarum more rostrato impetu feruntur: facilius ita findentes aera: quam si recta fronte impellerent a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen: largeque; impellenti præbetur aura. Colla imponunt precedentiibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiae nidos eosdem repetunt. Genitricum senectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis catus: falsis (ut arbitror) aliquot experimentis. Idem mutua carne uescuntur inter se. Verum hæc comestantium per maria terrasque; peregrinatio non patitur deferri minores quoque; quibus est natura similis. Vtrunque; enim supradictas magnitudo. Et uires corporum inuitare uideri possunt. Cōturnices etiam sepe anteueniunt quam grues. Parua auis: et cum ad nos uenis terrestres potius quam sublimis. Aduolant et æ simili modo non sine periculo nauigantium: cum appropinquauere terris. Quippe uellis sæpe incidunt: et hoc semper noctu: merguntque; nauigia. Iter est isper hospitium certa. Austro non uolant humido scilicet et grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt: propter pondus corporum: uiresque; paruas. Hinc uolantium illa conquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primæ earum terræ appropinquantem accipiter rapit. Et semper hinc remeantes comitatum sollicitant. Abeuntque; una per sua signa glottis et ottus et cenchramus. Glottis per longam exerit linguam: unde ei nomen. Hanc in initio blandita peregrinatione auide prouectam. Pœnitentia in uolatu cum labore scilicet subit. Reuerti in comitatu piget: et sequi: nec unquam plus uno die peragit. In proximo hospitio deserit. Verum inuenitur alia antecedente

anno relicta. Singuli modo in singulos dies. Cechramus
 pseuerantior festinat etiam peruenire ad expetitas si-
 bi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itine-
 ris. Otus bubone minor est: noctuis maior: auribus plu-
 meis eminentibus: unde & nomē illi. Quidam latine
 asionē uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quo-
 dam generis saltatrix. Capitur haud difficulter ut nos-
 trua: intenta in aliquo circūeunte alio. Quod si uentus
 agmen aduerso flatu coeperit inhibere: pondusculis lapī
 dū apprehēsis: aut gutture harena repleto stabilita uo-
 lant. Coturnicibus ueneni semē gratissimus cibus. Quā-
 ob cām eas damnauere mensis. Simulq; comitalem pro-
 pter morbum despuī suetum: quem solae animalium sen-
 tiunt: prāter hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turtu-
 ribus: & palumbis Ca. xxiiij.

Beūt & hirūdines hybernīs mēsis solae car-
 ne nescēs auis: ex ijs quae adūcos unguēs nō ha-
 bēt: sed in uicina abeūt africos secutae mōtiuz
 recessus: Inuētāq; iā sunt ibi nudaē atq; deplumes. The-
 barū tecta subire negātur: qm̄ urbs illa saepius apta sit.
 Nec biizā in thracia pp̄ scelera Terei. Cecina uolater-
 ranus equestri ordinis quadrigarum dominus compre-
 hensas in urbē secum afferens uictoriae nuntias amicis
 mittebat: in eundem nidum remeantes illito uictoriae
 colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus suis: cum
 obsideretur praesidium romanum a ligustinis hirundis
 nem a pullis ad se cum epistola allatam: ut lino ad pe-
 dem eius alligato nodis significaret. quoto die adueni-
 ente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulae
 turdiq; & sturni simili modo in uicina. Sed ij pulma;
 non amittunt: nec occultantur: nisi spe cibi: quo hy-

et theba
 recta no
 bent hini
 nes

LIBER

bernū pabulū petāt: Itaq; in germania hyeme maxime
tardi cernūtur. Vere turtur occultatur: pēnasq; amittit
Abeunt & palūbes: quoniam & in ijs incertum. Stur-
norum generi pprium cāternatim uolare: & quodā pi-
lā orbe circūagi oibus in mediū agmen tēdētibus. Volu-
crū soli hirūdini flexuosi uolatus: uelox celeritas: qbus ex
cāis neq; rapinā cāterarū alitū obnoxia est. Eadem de-
mum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trime-
stres. Ca. xxv.

Emporum magna differentia auibus. Peren-
t nes ut columbæ. Semestres ut hirūdines. Tri-
mestres ut turdi: & turtures: & quæ cū fœ-
tum eduxere: abeunt: ut galguli: upipæ.

De auibus mira. Ca. xxvi.

Vctores sunt oibus ānis aduolare iliū ex æthio-
4 pia aues: & cōfligere ad Mēnonis sepulchrū
quas ob id memnonidas uocāt. Hoc idē qnto
quoq; āno facere eas in æthiopia circa regiā Mennonis
exploratū sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnāt me-
leagrides in boetia: africa hoc est gallinarū genus gib-
berum: uarijs spsūz plumis: quæ nouissimæ sunt pereгри-
narum auium in mensas receptæ propter ingrātum ui-
rus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. Ca. xxvij.

Eleucides aues uocātur: quarū aduētūz ab Io-
5 ne p̄cibus ipetrāt casū mōtis icolæ fruges eo-
rū locustis uastātibus. Nec unde ueniāt: quo-
ne abeāt cōpertū: nunq̄ cōspectis nisi cū p̄sidio earū indi-
getur.

De Ibi

Ca. xxviii.

1 Nuocāt & ægyptij ibes suas cōtra serpētūz
aduētum. Et cyrenaici Achorem deum muscā

rum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus
intereunt q̄ litatum est illi deo.

Quæ aues in quibus locis non sunt: & quæ mutant
colorem: & hocem: & lusinijs. Ca. xxix.

Ed in secessu auin; & noctuæ paucis diebus

3 latere traduntur. Quarū genus in creta insu
la nō est: & etiā si qua inuecta sit: emoritur.

Nā hæc quoq; mira naturæ differentia. Alia alijs locis
negat: tāq; genera frugum fruticūne: sic & aialin; non
nasci: trāslatitiorūq; inuecta mori. Mirū qdem est illud
unius generis aliti aduersum. Quæ nā est ijs naturæ in
uidia: aut q̄ terrarū dicati auibus termini? Rhodus aq;
lā nō hēt. Transpadana italia iuxta alpes larium lacuz
appellat amcenū arbusto agrū: ad quē ciconiæ nō trans=
meāt. Sicuti nec octanū: circa lapidē ab eo. Immēsa alio
quin finitimo insubrū tractu examina gracculorū mo=
nedularū: cui soli ani furacitas auri argētiq; p̄cipue mi=
ra est. Picus martius in tarentino agro negatur eē. Nu=
p & adhuc tamen rara ab apœnino ad urbē uersus cer=
ni cœpere picarum genera: quæ lōgā isignes cauda uariæ
appellantur. Propriū ijs caluescere oibus ānis cū seritur
rapa. Perdices nō transuolāt boetiæ fines in attica. Nec
ulla auis in ponto insula in qua sepultus est Achilles: in
festat sacratam ei ædem. In fidenate agro iuxta urbē ci=
conia nec pullos: nec nidum faciunt. At in agrum uola=
terranum palūbium uis e mari quot annis aduolat. Ro=
mæ in ædem Herculis in foro boario nec muscæ: nec ca=
nes intrant. Multa præterea similia: quæ prudens subin=
de omitto in singulis generibus fastidio parcens. Quip=
pe cu; Theophrastus tradat inuectitias esse in asia etiā
columbas: & pauones: & ceruos: & in cytenaica uoca=
les ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colo

LIBER

rem uocemq; tepore anni ac repente fiunt alia. Quod
in gradio alitū genere grues tm. Eæ. n. senectute nigre
scūt. Merula ex nigra ruffescit. Canit æstate: hyeme bal
butit: circa solstitium muta. Rostru; quoq; anniculis in
ebur trāssfiguratur: dumtaxat maribus. Turdis collor
æstate: circa collum uarius. hyeme concolor. Lusinijs
diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine
intermissu cantus: densante se frondium germine nō in
nouissimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam
paruo in corpusculo: tam pertinax spiritus. Deinde in
una perfecta musica scientia modulatus editur sonus:
Et nunc continuo spiritu trahitur in longum: nūc ua
riatur inflexo: nunc distinguitur conciso: copulatur in
torto: promittitur: reuocatur: ifusatur ex inopinato. In
terdum Et secum ipa murmurat: plenus: grauis: acutus
creber: extentus: ubi uisum est uibrans: summus: medius
imius. Breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus: quæ
tot exquisitis tibi arum tormentis ars hoīu; excogitauit
Vt non sit dubium hanc suauitatem pmonstratam effi
taci auspicio: cum in ore Sterficori cecinit infantis. At
ne quis dubitet artes esse plures: singulis sūt cantus: Et
non idem omnibus: sed suus cuiq;. Certant inter se: pa
lamq; animosa contentio est. Victa morte finit sape ui
tam spiritu prius deficiente q̄ cantu. Meditantur alia
iuniores. uersusq; quos imitentur: accipiunt. Audit disci
pula intentione magna: Et reddit: uicibusq; recitent.
Intelligitur emendatæ correctio: Et in docente quædā
reprehensio. Ergo seruorum illis precia sunt: Et quide;
ampliora q̄ quibus olim armigeri parabantur. Cādida
scio in conditam: alioquin qd est prope inusitatum ue
nisse: quæ Agrippine Claudij principis cōiugi dono da
retur. V isum iam sape iussas canere cœpisse: Et cū sym

phonia alternasse. Sicut homines repertos: q̄ sonū earū
adita in transuersas aquas fronde arundinea quasi fora
mine inspirātis linguæ: ut parua aliqua opposita mora
indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ: tamq̄
artifices argutiæ a. xy. diebus paulatim desinūt: nec ut
fatigatas possis dicere: aut satiatis. Mox æstu aucto in
totum alia vox fit: nec modulata aut uaria. Mutatur
et color. Postremo hyeme ipsa non cernitur. Linguis
earum tenuitas illa prima non est: quæ cæteris auibus.
Pariunt uere primo: cum plurimum sena oua. Alia ra-
tio ficedulis. Nam formam simul coloremq̄ mutāt. Hoc
nomen non nisi autumnō habent: Postea melæcoryphi
uocantur. Sic et erythacus hyeme: idē phenicurus æsta-
te. Mutat et upupa: ut tradit Aeschylus poeta. Obsce-
na alias pastu auis. Crista uisenda plicatili: contrahens
eam subrigensq̄ per longitudinem apitis. Oenanthe q̄
dem etiam statos latebræ dies habet: ex oriente syrio oc-
cultata: ab ocaſu eiusdem prodit. Quod miremur ipsis
diebus utrunq̄. Chlorion quoq̄ qui totus est luteus: hye-
me non uisus circa solstitia procedit.

De Merulis.

Ca. xxx.

Erulæ circa cyllenē arcadiæ nec usq̄ alibi cā-
m didæ nascuntur. Ibis circa pelusium tantū ni-
gra est: cæteris omnibus locis candida

Tempus auium genituræ.

Ca. xxxi.

Scines præter exceptas non tenere fœtus fā-
o ciunt ante æquinōctium uernum: aut post au-
tumnale. Ante solstitium autem dubios: post
solstitium uitales.

De halcyonibus: et de diebus earum
nauigabilibus: et gavia: et reliquo
aquaticarum genere.

Ca. xxxij.

LIBER

Oq; maxime sunt insignes halcyones. Dies
 e earum partus qui maria quoq; nauigant no-
 uere. Ipsa auis paulo amplior passere: colore
 cyaneo ex parte maiore tantum purpureis & candidis
 admixtis pennis collo gracili ac procero. Alterū genus
 earum magnitudine distinguitur: & cantu. Minores i
 arundinetis canunt. Halcyonem uidere rarissimum est:
 nec nisi uergiliarum occasu: & circa solstitia brumam
 ue naue aliquando circumuolata: statim in latebras abe-
 unt. Fœtificant bruma: qui dies halcyonides uocan-
 tur: placido mari per eos & nauigabili siculo maxime
 In reliquis partibus est quidem mitius pelagus. Siculū
 utiq; tractabile. Faciunt autem septem ante brumā die-
 bus nidos: & totidem sequentibus pariunt. Nidi earū
 admiratione habent: pilæ figura paulum eminenti: ore
 perq; angusto: grandium spongiarum similitudine. Fer-
 ro intercidi non queunt. Frangunturq; ictu ualido: ut
 spuma arida maris. Nec unde confingantur inuenitur.
 Putant ex spinis aculeatis. Piscibus. n. uiuunt. Subeunt:
 & in amnes. Pariunt oua quina. Gavia in petris nidi-
 fican. Mergi in arboribus. Pariunt plurimum terna.
 Sed gavia æstate: mergi incipiente uere.

De Diuersitate nidificantium auium argathylis: ci-
 namulgis: & perdicibus. Ca. xxxiiij.

Alcyonum nidi figura reliquarum quoq; so-
 h lertia nos admonet. Neq; alia parte ingenia
 auium magis admiranda. Hirundines luto cō-
 struūt: stramento roborant. Si quando inopia est luti:
 madefactum multa aqua pennis puluerem spargunt. Ip-
 sum uero nidum mollibus plumis floccisq; consternunt
 tepesfaciendis ouis simul: ne durus sit infantibus pullis.
 In fœtu summa æquitate alternāt cibū. Notabili mūdi

cia egerunt excrementa pollorū. Adultioreſq; circūagi
docent: & foras ſaturitatē emittere. Alterū genus hi-
rūdinū eſt ruſticarū & agreſtiū: quæ raro in domibus
diuerſos figura: ſed eadē materia cōfigūt nidos totos ſu-
pinoſ faucibus porrectis in anguſtū utero capaci. Mirū
qua peritia occultādis habiles pullis: & ſubſternēdis
molles. In ægypti heracleotico oſtio molē cōtinuatione
nidorū euagāti nilo iexpugnabilē opponūt ſtadij fere
unius ſpatio: qđ hūano ope p̄fici nō poſſet. In eadē egypto
iuxta oppidū coptō inſula eſt ſacra iſidi: quā ne la-
ceret amnis idē muniūt ope incipiētibus uernis diebus
palea & ſtramēto roſtro firmātes cōtinuatis p̄ tridui
noctibus tāto labore: ut multas in ope emori cōſtet. Ea
q; militia illis cū anno redit ſp̄. Tertiū eſt earū genus: q̄
ripas excauāt: atq; ita in terrā ſœtificāt. Harū pulli ad
cinerē abuſti mortifero faucii malo multiſq; alijs mor-
bis hūani corpis medētur. Nō faciūt hæ nidos. Migrāt-
q; multis diebus ante ſi futurū eſt: ut auctus amnis atti-
gat. In gñe riparrarū eſt: cui nidus ex muſco arido ita
abſoluta p̄ficitur pila: ut inueniri nō poſſit aditus. Ar-
gathylis appellatur: eadē figura ex lino intexens. Pico-
rū aliq; ſuſpēditur in ſurculo primis in ramis: cyathi
mō: ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos q̄dez
ip̄os depēdētes pedibus ſomnū cape cōfirmāt: q̄a tutio-
res ita ſe ſperāt. Iā publicū quidē oīum eſt: tabulata ra-
morum ſuſtinendo nido p̄uide eligere: camerare ab im-
bri aut fronde p̄tegere denſa. In arabia cinnamulguſ
auis appellatur. Cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis
igitur eos ſagittis decutiūt indigenæ mercis gratia. In
ſcythis auis magnitudie otidis binos parit in leporina
pelle ſp̄ in cacuminibus ramorū ſuſpenſa. Picæ cū diligē-
tius niſu; ab boie nidū ſenſere: oua transferūt alio. Hoc

LIBER

in his auibus: quarū digiti non sint acōmodati cōplectē
 di trāsserēdisq; onis miro traditur mō. Nāq; surculo su
 per bina oua imposito ac ferruminato alui glutino sub=
 dita cervice medio æque utrinq; libra deportant alio.
 Nec uero ijs minor solertia: quæ cunabula i terra faciūt
 corpis grauitate phibitæ sublimē petere. Merops uoca
 tur genitores suos recōditos pascēs pallido intus colore
 pēnarū: supne cyaneo: priori subrutilo. Nidificat in spe
 cu sex pedū defossa altitudine. Perdices spina & fruti
 ce sic muniūt receptaculū: ut cōtra feras abūde uallētur.
 Ouis stragulū molle puluere cōtumulāt: nec in quo loco
 pepere incubāt. Neue cui frequētior cōuersatio sit suspe
 cta: trāsserūt alio. Illæ qdē & maritos suos fallūt: qm̄
 intēperātia libidinis frāgūt earū oua: ne cubādo detine
 antur. Tūc inter se dimicāt mares desiderio fœminarū.
 V iētū aiūt uenerē pati. Id qdē & conturnices. Trogus
 inqt: & gallinaceos aliqñ. pdices uero a domitis feros
 & novos haud uictos inhiri p̄miscue. Capiūtur quoq;
 pugnacitate eiusdē libidinis cōtra aucupis indicē exeū
 te in p̄liū duce totius gregis. Capto eo p̄cedit alter: ac
 subinde singuli. Rursus circa cōceptū fœmie capiūtur cō
 tra aucupē fœmina exeūte: ut rixādo abigat eū. Nec in
 aiali alio par opus libidis. Si cōtra mares steterint fœ
 minæ: aura ab ijs flante p̄gnātes fiūt. Hiātes aut̄ extera
 lingua p̄ id t̄ps æstuāt: cōcipiūtq; supuolantiū afflatu:
 sæpe uoce tm̄ audita masculi. Adeoq; uicit libido ēt fœ
 tus charitatē: ut illa furti & in occulto icūbans: cū sen
 sit ut fœmia aucupe accedēte: ad marē recanat: renocet
 q; & ultro p̄beat se libidini. Rabie quidē tāta ferūtur
 ut in capite aucupatiū sæpe cæcæ metu sedeāt. Si ad ni
 dū is cœperit accedere p̄currit ad pedes eius fœta p̄gra
 uē: aut delūbē sese simulans: subitoq; i p̄cursu aut breui

aliquo uolatu cadit fracta: aut ala: aut pedibus. Aut p-
currit iterū idē phensurū effugiēs spe frustrās: donec
in diuersum abducatur a nidis. Eadē iāz pauore libera ac
materna uocāte cura in sulco resupina gleba se terra pe-
dibus apprehēsa operit. Perdicū uita ad. xvi. annos du-
rare existimatur. De columbis. Ca. xxxiiij.

Bijs colūbarū gesta spectantur maxime simi-
a li ratione. Mores in idem: sed pudicitia illis
prima: & neutri nota adulteria. Coniugij
fidē non uiolant: cōemq; seruant domū. Nisi celebs: aut
uidua domū nō relinquit. Et imperiosos mares subin-
de etiā iniquos ferunt. Quippe suspitio est adulteriū:
quis natura nō sit. Tūc plenū quærela guttur: sēniq; ro-
stro ictus: mox in satisfactione exosculatio: & circa ue-
neris præces crebris pedū orbibus adulatio. Amor utri-
q; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pi-
grius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solacia:
& ministeria ex mare. Pullis primo falsiorē terrā col-
lectam gutture in ora inspuunt: præparantes tempesti-
uitatem cibo. Propriū generis eius & turturū cū bibāt
colla nō resupinare: large bibere iumentorū modo.

De palūbibus: & differētia colūbarū. Ca. xxxv.
Iuere palūbes ad tricesimū annū: aliquos ad
u xl. Aristoteles auctor est. Vno tñ incommodo
unguiū: eodē & argumento senectæ: qui ci-
tra perniciē reciduntur. Cantus oībus similis atq; idem
terno cōfiscitur uersu: præterq; in clausulæ gemitu. Hye-
me mutis: uere uocalibus. Nigidus putat cū oia incu-
bant sub tecto nominata: palūbē relinquere nidos. Pa-
riunt autem post solstitia. Columbæ & turtures octo-
nis annis uiuunt.

De passeribus.

Ca. xxxvi.
ce ij

LIBER

Contra passeri minimum uitæ: cui salacitas
 e par. Mares negatur anno diutius durare. Ar-
 gumento quia nulla ueris initio appareat ni-
 gritudo in rostro: quæ ab æstate incipit. Fœminis longi-
 giusculū spaciū. Verū columbis inest quidā gloriæ intel-
 lectus. Nosse credas suos colores: uarietatēq; dispositā:
 quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cœlo: uarie
 q; sulcare. Qua in ostentatione ut uictæ præbentur ac-
 cipitri implicatis strepitu pennis: qui nō nisi ipsis alas
 rum humeris eliditur. Alioquin solito uolatu multū ue-
 lociorem speculatur occultus fronde latro: & gauden-
 tem in ipsa gloria rapit. De tinnūgulo. Ca. xxxvij.
 B id cum ijs habenda est auis: quæ tinnun-
 o gulus uocatur. Defendit enim illas terretq;
 accipitres naturali potentia in tm̄ ut uisum
 uocemq; eius fugiant. Hac de causa præcipuus colūbis
 amor eorū. Feruntq; si in quattuor angulis defodiatur
 in ollis nouis oblitis non mutare sedē columbas. Quod
 auro infectis alarum articulis quæsiere aliqui non ali-
 ter innoxijs uulneribus: multinaga alioquin aue. Est
 enim ars illis inter se blandiri: & corrūpere alias: fur-
 toq; comitatiores reuerti. Quin & inter nuntia in re-
 bus magnis fuere: & epistolas adnexas earū pedibus
 obsidione mutinensi in castra consulū ptulere. D. Bruto
 mittente. Quid uallū & uigilū obsidio: atq; etiā re-
 tia amne prætenta p̄fuere. Antonio: per cœlū eūte nun-
 tio? Et harum amore insaniūt multi: ac super tecta exe-
 dificant turres ijs nobilitatemq; singularum & ori-
 gines narrant uetere iam exemplo. L. Assius eques ro-
 manus ante bellum ciuile pompeianū denarijs quadrin-
 gentis singula paria uendicauit: ut. M. Varro tradit.
 Quin & patriā nobilitauere. In campania grandis-

simā prouenire existimatæ. Harum uolatus in reputa-
tionem cæterarum quoq; uolucrum nos impellit.

De Volatu & incessu animi.

Ca. xxxviii

o In nibus animalibus reliquis certus: & unius
modi: & in suo cuiq; genere incessus ē. Aues
solæ uario meatu feruntur & in terra & i
aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliūt aliquæ ut pas-
seres: merulæ. Currunt ut perdices rusticulæ. Ante se pe-
des iaciunt: ut ciconiæ & grues. Expandunt alas: pan-
dentesq; raro intervallo quatiunt. Aliæ crebrius: sed &
primas dumtaxat pennas. Aliæ & tota latera pandūt
Quædam uero maiore ex parte compressus uolant. Per-
cussioq; semel aliquæ: & gemino ictu aere feruntur: ue-
lut inclusum eum præmentes. Iaculantur sese in subli-
me: in rectum: in prouum: impingi putes aliquas. Aut
rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solæ quæq;
sunt eiusdem generis in sublime protinus sese tollunt: at-
q; euestigio cælum petunt: & hoc etiam ex aqua. Itaq;
in foueas quibus feras uenamur delapsæ solæ euadunt.
Vultur & feræ grauiore nisi ex procursu: aut altiori
tumulo immissæ non euolant. Cauda teguntur aliæ. Cir-
cum spectant aliæ: flectuntq; colla. Nonnullæ uescuntur
ea: quæ rapuere pedibus. Sine uoce nō uolāt multæ. Aut
econtrario semper i uolatu silent. Subrectæ: pronæ: obli-
quæ: in latera: in ora. Quædam & resupinæ feruntur:
ut si pariter cernantur: plura genera non in eadem na-
tura meare uideantur. De Apodibus. Ca. xxxix

p Lurimum uolant: quæ apodes uocantur: quia
careant usu pedum. Ab alijs cypseli appellā-
tur hirundinum spē. Nidificant in scopulis
Hæ sunt quæ toto mari cernuntur. Nec unq; tam longo
naues tanq; continuo cursu recedunt a terra: ut circūuo

ee iij

LIBER

litēt eas apodes. Cætera gñā residūt & sistūt. His quies
nisi i nido nulla. Aut pēdet: aut iacēt: & ingēia æque uā
ria: ad pastū maxie. De caprimulgis & plateis. Ca. xl

Aprimulgi appellantur grandiores merulæ
c aspectu: fures nocturni. Interdiu enim uisu
carent. Intran pastorum stabula: caprarūq;
uberibus aduolant suctum propter lactis. Qua iniuria
uber emoritur. caprisq; cæcitas quas ita mulserē obori-
tur. Platea nominatur aduolans ad eas: quæ se in mari
mergunt: & capita illarū morsu corripieus: donec ca-
pturam extorqueat. Eadē cū deuoratis se impleuit con-
chis: calore uentris coactas euomit: atq; ita ex ijs esculē
ta. legit testas excreans. De Ingenijs aniū. Ca. xli.

Illaribus gallinis & religio inest. Inhorres-
u scūt edito ouo: excutiūtq; sese. & circūactæ pu-
rificāt: aut festuca aliq; sese: & oua lustrāt.

De Cardule: & psytaco: & auibus: q loquūtur. C. xlii

Inimæ aniū cardueles imperata faciunt: nec
m uoce tm̄: sed pedibus: & ore pro manibus.

Est quæ boum mugitus imitetur in arelatēse
agro taurus appellata: alioquin parua. Est quæ equorū
quoq; hinnitus anthus noīe: herbæ pabulo aduentu eo-
rum pulsa imitatur ad hunc modū se ulciscens. Super
omnia humanas uoces reddunt psytaci: & quidē ser-
mo cinātes. India auē hanc mittit. Stitacē uocant: uī
ridē toto corpore rorquæ tm̄ miniato in cervice distin-
ctam. Imperatores salutat: & quæ accipit uerba: pñū
ciat. In uino præcipue lasciuia. Capiti eius duricia ea-
dem: quæ rostro. Hæc cum loqui discit: ferreo herbera-
tur radio. Non sentit aliter iētus. Cū deuolat rostro se
excipit. Illi innititur. leuiorēq; se ita pedū infirmitati
facit. Minor nobilitas: quia non ex longinquo uenit: sed

Stitaces.

expressior loquacitas certo generi picarū est. Adamāt
 uerba: quæ loquūtur. Nec discunt tantum: sed diligunt:
 meditantēsq; intra semet cura atq; cogitatione inten-
 tionem non occultant. Constat emori uictas difficulta-
 te uerbi: ac nisi subinde eadem audiant: memoria falli:
 quærentesq; mirum inmodum hylarari: si iterim audie-
 rint id uerbum. Nec uulgaris iis forma: quæ non spectā-
 da. Satis illis decoris in spē sermonis humani est. Verū
 addiscere alias negant posse: q̄ quæ ex genere earum sūt
 quæ glande uescuntur. Et inter eas facilius: quibus qui-
 ni sunt digiti in pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis
 duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omnibus in suo
 cuiq; genere quæ sermonem imitantur humanum: q̄q̄ id
 pene in omnibus contingit. Agrippina coniunx Clau-
 dij turdum habuit (quod nunq̄ ante) imitantem sermo-
 nes hominum: cum hæc proderem. Habebant: & cæsa-
 res iuuenes item sturnum: luscinias græco atq; latio ser-
 mone dociles. Præterea meditantes in diem: & assidue
 noua loquentes longiore esse contextu. Docentur secreto
 & ubi nulla alia uox misceatur: assidente qui crebro
 dicat ea: quæ condita uelit addisci: aliquo blandiente.

De Cornuorum intelligentia.

Ca. xliij.

Eddatur: & coruis sua gratia idignatōe quo-
 r q; pop. Ro. attestata: nō solo conscia Tiberio
 principe ex foetu supra castrorū ædem genitus
 pullus i oppositā sutrinā deuolauit: et religiōe cōmēda-
 tus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus oī-
 bus matutinis euolās i rostra: i forū uersus. Tiberiū de
 ide Germanicū: & Drusum Cæsares notatim: mox trā-
 seuntē popu. Ro. salutabat. Postea ad tabernam remeās
 plurium ānorum assiduo officio meritis. Hūc siue æmu-
 latione incitatus manceps p̄xime sutrinæ: siue iracūdia
 ee iij

Tardus Agri

LIBER

subita: ut uoluit uideri: excrementis eius posita calceis
 macula exanimauit: tanta plebeijs consternatiōe: ut pri-
 mo pulsus ex ea regione: mox & interēptus sit: funus-
 q; innumeris aliti celebratum exeqis. Cōstratū lectū su-
 p æthiopū duorū humeros præcedēte tibicine: & coro-
 nis oīum generum ad rogū usq;: q; cōstructus dextra uic-
 appiæ ad secūdū lapidē in cāpo ridiculi appellato fuit.
 Adeo satis iusta cā pop. ro. uisa est exequiarū ingenium
 auis: aut supplici de ciue romano in ea urbe: qua multo-
 rū principiū nemo deduxerat funus. Scipionis uero Ae-
 miliani post carthaginē: numantiamq; deletas ab eo ne-
 mo uidicauerat mortē. Hoc gestū. M. Seruilio. C. Cestio
 cōss. ad. v. Kal. april. Nunc quoq; erat in urbe roma hæc
 p̄diente me eqtis ro. cornix e betica primū colore mira
 admodū nigro: deīde plura cōtexta uerba exprimēs: &
 alia: atq; alia crebro addiscēs. Necnon & recens fama
 Crateri monocerotis cognomine in trœzena regiōe asiae
 cornuorū opa uenātis: eo q; deuehebat in siluis eos cōfidē-
 tes humeris. Atq; corniculos illi uestigabant agebantq;
 eo pducta cōsuetudine: ut exeūtē sic comitarētur & se-
 ri. Tradēdū putauere memoriæ qdā usum p̄ sitim lapi-
 des cōgerētē in situlā monumēti: in qua pluuia aqua du-
 rabat: sed quæ attingi nō posset. Ita descēdere pauentē
 expressisse tali congerie: quæ poturo sufficeret.

De Diomedeis auibus.

Ca. xliiij.

Ec diomedeas p̄teribo aues. Iuba cataractas
 uocat. Et eis esse dētes: oculosq; igneo colore:
 cætero cādidas tradēs. Duos sp̄ ijs duces. Alte-
 rū ducere agmē: alterū cogere: scrobes exanare rostro: in
 de crate cōsternere: & opire terra quæ ante fuerit ege-
 sta. In ijs foetificauere. Fores binas oīum scrobibus. Oriē-
 tē spectare qbus exeāt in pascua: occasuq; quibus redeant.

es diome-
 ce.

Alui exoneraturas subuolare semper: & cōtrario flatu. Hæ in solo loco totius orbis uisuntur. In insula quæ diximus nobilem Diomedis tumulo atq; delubro cōtra apuliæ oram fulicarum similes. Aduenas barbaros clangore infestant. Græcis tātum adulantur miro discrimine uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq; eius quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt: atq; purificant. Vnde origo fabulæ. Diomedis sotios in earum effugies mutatos.

Quæ animalia nihil disant.

Ca. xlv.

On omittēdū ē cū de ingenijs differimus: e uolucris hirundines esse indociles & terrestribus mures: cū elephanti iussa faciāt. Leones iugum subeāt. In mari uituli: totq; piscium genera mitescant.

De Potu auium.

Ca. xlvi.

Ibunt aues suctu cæteræ. Sed ex ijs quibus longa sunt colla intermittentes capite resupinato ueluti infundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idem ex proprio genere omnē cibum aqua subinde tingens. Deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra ijs & præ longa: crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus.

Ca. xlvij.

Aec quidem & hæmatopodi multo minori: q̄q̄ eadem cruruz altitudine. Nascitur in ægypto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulum muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiiores omnes fruge uescuntur: altinolæ carnem tantuz. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare: quæ cæteræ reddūt. Olorum similitudinem onocrotali habent: nec distare existimarentur omnino: nisi faucibus ipsis inesset alterius

LIBER

uteri genus. Huc oia inexplabile aial cogerit: mira ut si
capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddi
ta inferam in alium ruminantis mo desert. Gallia hos
septentriōalis proxima oceano mittit. In hercinio ger
maniae saltu inusitata genera alitum accepimus: quarū
plumae igniū mo colluceāt noctibus. In ceteris nihil p̄
ter nobilitate: lōginitate factā memorādūz occurrit.

De multarum avium noibus &
natura.

Ca. xlvij.

Halerides in seleucia parthorum & in asia
p aquaticarum laudatissimae. Rursus phasianae
in colchis geminas ex pluma aures submitūt
subrigūtq;. Numidicae in parte africae numidiae omnes
q; iam in italia. Phoenicopetri linguam praecipui sapo
ris esse apicius docuit nepotuz omnium altissimus gur
ges. Atagnez maxime ionius celebratur: uocalis alias ca
ptus uero obmutescens: quondam existimatus inter ra
ras aues. Iaz & in gallia: hispaniaq; capitur: & alpes
etiam: ubi & phalacrocoraces aues balearium insularū
peculiares. Sicut alpium phyrrochoras luteo rostro: ni
ger: & praecipuo sapore. Lagopus: pedes leporino nullo
ei nomen hoc dedere. Cetero candidae columbarum ma
gnitudine. Non extra terram in qua nascitur: eam uesci
facile: quando nec uiuam mansuescit: & corpus occisae
statim marcescit. Et alia nomine eodem a coturnicibus
magnitudine tantum differens croceo tinctu cibus gra
tissima. Visam in alpibus ab se peculiarem egypti ibim
M. Egnatius. Caluinus praefectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis.

Ca. xlix.

Enere in italiam bebiacensibus bellis ciuili
bus transpadum externae: & nouae aues: ita
enim adhuc uocantur turdorum specie: pau

lum infra columbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiam supradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est. Item uipiones. sic enim uocant minorem gruez. Pegasos equino capite uolucres: & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidem & tragophanadem quā plures affirmant maiore aquila: cornua in temporibus curuata habentem: ferruginei coloris: tantum capite phœniceo. Nec sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in india esse: mulceriq; earum cantu: quos grauatos somno lacerant. Qui credit ista & Melampodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auium sermonis dracones: nō abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues: quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit intellecturus sit alitu; colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim commemorat: etiam sine ijs immensa uitæ ambage circa auguria. Nominantur ab Homero scopes auium genus. Neq; harum satyricos motus cum insident plerisq; memoratos facile conceperim mente. Neq; ipsæ iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis differuisse præstiterit.

Quis gallinas facere instituerit: de auianijs: & qd ea primus instituerit. Ca. l.

Allinas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suo pte corpore unitas deuorandi. Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege. C. Fanianis consulis. xi. ānis ante tertiū punicū bellū: ne qd uolucrū ppoeretur: pter unā gallinā q nō eēt altilis. Qd de inde caput trāslatum p omnes leges ambulauit. Inuen

LIBER

cūq; diuerticulū est in fraude earū gallinaceos quoq; pa-
scēdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approban-
tur. Fœminæ quidē nō oēs ad fāginā eliguntur: nec nisi ī
cervice pingui cute. Postea culinārū artes: ut clunes spe-
ctentur: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilata-
tā repositoria occupēt. Dedere & par hi cocis suos mo-
res. Nec tamē in hoc māgonio quicq; totū placet: hic clu-
ne: alibi pectore tantū laudatis. Auiaria primus institu-
it inclusis oīum generū auibus. M. Lælius Strabo brūdu
sui equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere aīalia coher-
cere: quibus natura cælum assignauerat.

De Aesopi patina.

Ca. li.

Axime tamē insignis est in hac memoria Clo-
m dij Aesopi ragici histrionis patina sexcentis
sestertijs taxata: in qua posuit aues cantu ali-
quo: aut humano sermone uocales nummis sex singulas
cœptas: nulla alia inductus suauitate: nisi ut in ijs imita-
tionem hoīs māderet. ne quæstus qdē suos reueritus il-
los opimos: & uoce meritos: dignus prorsus filio: a quo
diximus deuoratas margaritas. Nō sit tamē (ut uerū fā-
tear) facile iter duos iudiciū turpidinis: nisi qd minus ē
sumas rerū naturæ opes: q̄ hoīum linguas cœnasse.

De generatione auium & p̄ter aues: quæ quadrupe-
des oua pariant.

Ca. liij.

Eneratio auium simplex uidetur esse: cū & ip-
sa sua habeat miracula: qm̄ & quadrupedes
oua gignunt: chamæleontes: lacertæ: & quæ
diximus inter serpentes. Pēnatorū autē infœcunda sunt
quæ aduncos habent ungues. Cenchris sola ex ijs supra
quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura: ut
fœcundiores essent fugaces earum q̄ fortes. Plurima pa-
riūt strutio camelī: gallinæ: perdices: sali. Coitus auibus

duobus modis. Fœmina humi confidente ut in gallinis: aut stante ut in gruibus. Ovorū alia sunt candida: ut columbis: pdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia punctis distincta ut meleagridum. Alia rubri coloris ut phasianis: cenchridis. Intus autem omne ouū uolucrum bicolor. Aquaticis lutei plus q̄ albi. Idq; ipsum magis liuidum: q̄ cæteris. Piscium unus color: in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia. Serpentiū ex frigore lenta. Piscium ex liquore mollia. Aquatiliū rotūda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Exeūt a rotundissima sui parte: dū pariuntur molli putamine: sed p̄tinus durescēt: q̄buscunq; emergunt portionibus. Quæ oblōga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminā edūt quæ rotundiora gignūtur reliqua mare. Umbilicus ouis a cacumine inest ceu gutta eminens in puteamine.

De tempore & generatione incubatus auium & coitu.

Ca. liij.

Vædam omni tempore coeūt: ut gallinæ: & pariunt: p̄ter q̄ duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex ijs inuicē plura q̄ ueteres: sed minora. Et in eodem fœtu prima & nouissima. Est autē tanta fœcunditas: ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tantum: ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt: quædam & undecies. In ægypto etiam brumali mense. Hirundines: & merulæ: & palūbi: & turtures bis anno pariunt. Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pene contextim in secessu generant. A coitu. x. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autē gallinæ: & columbæ penna euulsa: aliæ simili iniuria diutius. Omnib' ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta: quod esse

LIBER

cor auum existimant. Primum in oī corpe id gigni opi-
nantes. In ouo certa est gutta ea salit. palpitatq;. Ipsum
aīal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo
est. Oibus intus caput maius toto corpore. Oculi cōpres-
si capite maiores. Increcente pullo cādor in mediū ner-
titur. Luteū circūfūdīt nicesimo die: si moueatur ouū.
Iā uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tpe
plumescit ita positus: ut caput supra dextrū pedem hēat
dextram uero alā supra caput. Vitellus paulatim defi-
cit. Aues oēs ipedes nascūtur cōtra q̄ reliq̄ aīalia. Quæ-
dā gallinæ oīa gemina oua pariūt. Et geminos interdū
excludūt: ut Cor. Celsus auctor ē: alterū maiore: alioquin
negant oīno geminos excludi. Plus uicenaq̄na incubēda
subijci uetāt. Parere a brūma icipiūt. Optia foetura āte
uernū agnoctiū. Post solstitiū nata nō īplēt magnitudi-
nem īstam: tantoq; minus: q̄to serius peruenere.

De uitijs Et remedijs incubantium. Ca. liiij.

Va incubari infra. x. dies edita utilissimū. Ve-
o tera aut recentiora infecunda. Subijci impari
numero debent. Quarto die postq̄ cōpere in-
cubari si contra lumen acumine ouorū apprehenso una
manu purus Et uniusmodi perluceat color: sterilia exi-
stimantur esse: proq; eis alia substituenda. Et in aqua ē
experimentum: inane fluitat. Itaq; sidentia hoc est ple-
na subijci uolunt. Concuti uero experimento uetant: qm̄
non gignant cōfusus uitalibus uenis. Incubationi datur
initiū post nouā lunam: q̄a prius inchoata nō pueniāt.
Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æstate undeni-
cesimo educunt foetū: hyeme uicesimoq̄nto. Si in cubatu
tonuerit: oua pereūt: Et accipitris audita uoce uitiātur
Remediū cōtra tonitrū: clauus ferreus sub stramine ouo-
rum positus: aut terra ex aratro. Quædā aut Et citra i

cubitu sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodā uinipotore repitur syracusis tandiu potare solitū: donec ab eo cooperta in terra foetū ederet oua. Quin et ab homine perficiuntur.

De augurijs onorum.

Ca. ly.

Inia Augusta prima sua inuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cum parere uirilem sexum admodum cuperet: hoc usa est puellari augurio. Ouum in sinu fouendum atq; cum deponendū haberet nutrici per sinum tradendo ne interimeretur tepor. Nec falso Augusta augurata proditur imperatoris inde foeta. Sed inuentum: ut oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerentur: homine uersante pariter nocte ac die: et statuto die illinc erumpere foetus. Traditur quædam ars gallinarij cuiusdam dicentis quid ex quoq; esset. Narrantur et mortua gallina mariti earum nisi succedentes inuicem: et reliqua foete more facientes: abstinentesq; se a cantu. Super omnia est anatū ouis subditis atq; exclusis admiratio prima non agnoscentis foetum. Mox incerti incubitus sollicitæ conuocationis. Postremo lamenta circa piscinæ stagna mergentibus sepullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ.

Ca. lvi.

Allinarū generositas spectatur crista erecta interdum et gemina pennis nigris: ore rubicundo digitis imparibus: aliquādo et super quattuor digitos transuerso uno. Ad rem diuinaz luteo rostro pedibusq; puræ nō uidentur. Ad opertanea sacra nigra. Est et pumilionum genus non sterile: in ijs: quæ non in alio genere alitum: sed quibus contra fecunditas rara et incubatio ouis noxia.

De morbis earum et remedijs.

Ca. lyij

LIBER

Nimicissima autem omnium generi pituita-
i maximeq; inter messis: & uindemiae tem-
pus. Medicina in fame: & cubatus in fumo:
si utiq; ex lauro: aut herba sauina fiat: penna per trans-
uersas inserta nares: & per omnes dies mota. Cibus al-
lium cum farre: aut aqua perfusus in qua lauerit noctua
avis cum semine uitis albæ coctus: & quædam alia:

De Conceptu & numero factus auium. Ca. lviij.

Olumbæ proprio ritu osculantur ante coitum.

c Pariunt fere bina oua: ita natura moderatè:
ut alijs crebrior sit foetus alijs numerosior.

Palumbes & turtures plurimum terna: nec plusq; bis
fere pariunt: atq; ita si prior foetus corruptus è. Et quis
tria pepererint: nunq; plus duobus educant. Tertiū quod
irritum est: urinum uocant. Palumbes incubat foemi-
na post merediana in matutinum: cætero mas. Colūbæ
marem semper & foeminam pariunt: priorem marem:
postridie foeminam. Incubant in eo genere ambo: inter-
diu mas: noctu foemina. Excludunt uicesimo die. Pariūt
a coitu. v. Aestate quidem interdum binis mensibus ter-
na edunt paria. Namq; octauo decimo die excludūt: sta-
timq; concipiunt. Quare inter pulos sæpe oua inueniū-
tur. & alij prouolant: alij erumpunt. Ipsi deinde pulli
quinq; mestres foetificant. Et ipse autem inter se (si mas
non sit) foeminæ æque saliunt: pariuntq; oua irrita: ex
q;bus nihil gignitur: quæ hypenemia græci uocant.

hypenemia

De Pauone & anseribus.

Ca. lix.

Auo a trimatu parit. Primo anno unum aut
p alterum ouum: sequenti quaterna: quinaue cæ-
teris duodena non amplius: intermittens bi-
nos dies ternosue parit: & ter anno: si gallinis subijciā-
tur incumbanda. Mares ea frangunt desiderio incumbā-

tium. Quapropter noctu: & in latebris pariūt: aut in
 excelsu cubātes: & nisi molli strato excepta frangūtur
 Mares singuli quinis sufficiunt cōiugibus. Cū singulæ:
 aut binæ fuere: corrūpitur salacitate fecunditas. Par-
 tus excluditur diebus ternis: aut tardius tricesimo
 Anseres in aqua coeūt: pariūt uere: aut si bruma coiuere
 post solstitiū: quadraginta prope. Bis anno si priorē fœ-
 tum gallinæ excludant: alias plurima oua. xvi. paucissi-
 ma septē. Siquis surripiat pariūt: donec rūpantur. Alie-
 na nō excludūt. Incubanda subijci utilissimū nouē aut
 undecim. incubant fœminæ tm̄ tricenis diebus. Si uero
 tepidiores sint: uicesimo quinto. Pullis eorū urtica con-
 tactu mortifera. Nec minus auiditas: nunc facietate ni-
 mia: nunc suamet ui: quando apprehensa radice morsu:
 sæpe conātes auellere ante colla sua abrūpūt. Cōtra urti-
 cā remediū stramento ab incubatu subdita radix earū.

De Ardeolis: & quō seruētur optime oua. Ca. lx.

Rdeolarū tria genera: leucon: asterias: pellos.

Hi in coitu angūtur. Mares quidē cū uocifera
 tu sanguinē etiā ex oculis perfundūt. Nec mi-
 nus ægre pariunt gravidæ. Aquila tricenis diebus incu-
 bat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus
 & accipiter singulos uere parit: nunq̄ plus ternos: ijs
 qui ægolos uocatur: quaternos. Coruus aliquando &
 quinos: incubant totidē diebus. Cornicē incubantē mas-
 pascit. Pica nouenos. Melācoriphus supra uigiti parit:
 semper numero impari inæqualia. Nec alias i pluribus
 tanta fecunditas: maior tm̄ paruis. Hirūdini cæci prio-
 pulli: & fere oibus qbus nūerosior partus: irrita oua
 quæ hypenemia diximus: quæq; aut mutua fœminæ in-
 ter se libidinis imaginatione concipiunt: aut puluere.
 Nec cōlumbæ tm̄ sed & gallinæ: perdices: pauones: an-

ff

LIBER

zephyria.

seres: chehalopeces. Sunt autē sterilia & minora: ac minus incundi saporis: & magis hūida. Quidā & uento putāt ea generari. Quā de causā etiā zephyria appellantur. Hæc autē uere tñ. Vrina fuit incubatione de relictā: quæ aliij cynosura dixere. Oua aceto macerata in tñ emolliuntur: ut per annulos transeant. Seruari ea in lomento: aut hyeme in paleis: æstate in furfuribus utilissimum. Sale exinaniri creduntur.

espilio.

Quæ uolucrū sola aīal pariat: & lacte nutriat. Ca. lxi. Olucrū aīal parit uespertilio tantū: cui membrana ceu pennæ. Eadē sola uolucrū lacte nutrit ubera admonēs: geminos uolitat amplexa infantes: secūq; deportat. Eidē coxendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestriū oua pariant. Ca. lxiij.

Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nondū dictū sit. Coeūt cōplexu adeo circumuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Vipere mas caput inserit i os: qđ illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestriū eadē sola intra se parit oua unius coloris: & mollia ut pisces. Tertia die intra uterū catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit uiginti fere numero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærumpūt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contexta oua in terra incubant: & foetū sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmia. Sed reliquorū quoq; terrestriū reddetur gñatio.

De generatione terrestriū. Ca. lxiij.

Ipedum solus homo aīal gignit. Homini tñ primi coitus poenitentia auguriū scilicet uitæ a poenitenda origine. Cæteris aīalibus sta

ei per tēpora anni concubitus. Homini (ut dictum est) omnibus horis dierum noctiumq; . Ceteris facietas in coitu. Homini prope nulla. Messalina Claudij Cæsaris coniunx hanc regalē existimans palmā: elegit in id certamen nobilissimā e prostitutis ancillā mercenariæ stipis: eamq; die ac nocte superauit quinto ac uicesimo cōcubitu. In hominū genere: maribus diuerticula Veneris excogitata oīa scelere naturæ: foeminis uero abortus. Quantū in hac parte multo nocētiore q̄ feræ sumus. Viros auidiores ueneris hyeme: foeminas æstate. Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis: tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: dasipodi: cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiā solitudines aut secreta certa petunt: neq; interuenire datur sine perniciē. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus: quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus antecedit. Auertuntur & canes: phocæ: lupi: in medioq; coitu: inuitiq; et coherent. Supradictorū plerisq; foeminæ priores superueniunt: reliquis mares. Vrsi autem (ut dictum est) humanitus strati. Herinacei stantes abo inter se cōplexi. Feles mare stante: foemina subiacente. Vulpes in latere proiecte: maremq; foemina amplexa. Taurorū ceruorū q; foeminæ uim non tolerant: ea de causa ingrediuntur in conceptū. Cerui uicissim ad alias transeunt: & ad priores reuertuntur. Lacertæ: ut ea quæ sine pedibus sunt circūplexu uenerē nouere. Oīa aīalia quo maiore corpe: eo minus fecunda sunt. Singulos gignūt elephāti: cameli: equi. Acanthis duodenos auis minima. Ocissime pariūt q̄ plurimos gignunt Quo maius est animal: tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia. Neq; crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quæ solidas habent un-

Messalina

ff ij

LIBER

gulas singulos: quæ bisulcas: & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in foetu. Sed superiora omnia perfectos edunt partus: hæc inchoatos. In quo sunt genere leonæ: ursæ: & vulpes in formia etiam magis quam iupradicta ursæ pariunt: rarumque est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea: & figurant: pariunt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes: lupi: pantheræ: thoes. Canum plura sunt genera. Laconicæ octauo mense utrinque generant. Ferunt lxx. diebus: & plurimum tribus mensibus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere: diutius cæcos habent catulos: nec omnes totidem diebus. Existimatur in urina attolere crus fere semestres: id est signum consummati uirium roboris: foeminae hoc idem fidentes. Partus duodeni: quibus numerosissimi: cætero quini: seni: aliquando singuli: quod prodigiosum putant. Sicut omnes mares: aut omnes foeminas gigni. Primos quoque mares pariunt: in cæteris alternant: si ineant opportuno: & recto mense. Ineuntur a partu sexto mense. Octonos laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Vivunt laconici annis denis: foeminae duodenis. Cætera genera quindécim annos: aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant: a duodecimo fere desinentes. Felium & ichneumonum reliqua ut canum. Vivunt annis senis. Dasipodes omni mense pariunt: & superfoetant: sicut lepores. A partu statim implentur. Concipiunt quousque ubera siccante foetu: pariunt non cæcos. Elephantum ut diximus: pariunt singulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt a trimatu: pariunt uere iterumque post annum implentur a partu. Equas autem post tertium diem aut post unum ab enixu utiliter admitti putant: coguntque inuitas. Mu-

lier septia die cōcipere facillie creditur. Equarū iūbas
tonderi prācipiunt: ut asinorū in coitu patiantur hūi-
litate: comātes enim gloria superbire. A coitu solae aīa-
lium currūt: ex aduerso aquilonū: austrorūne: prout ma-
rem: aut fœminā concepere. Colorē ilico mutāt rubrio-
re pilo: uel quicūq; sit: pleniore. Hoc argumēto desinunt
admittere etiā uolentes. Nec impedit partus quadā ab
opere. Falluntq; grauidæ. V icisse olympia prāgnantem
equā Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes:
& sues: initū matutinū appetere: fœminas autem post
meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domi-
tas. lx. diebus equire: anteq̃ gregales. Sues tantum coitu
spumam ore fundere. Verrem subantis audita uoce nisi
admittatur: cibum non capere usq; in maciē. Fœminas
tantū efferari: ut hominē lacerent: candida maxime ue-
ste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso
Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca
pecori cepa. Quæ ex feris mitigētur: non concipere: ut
anseris: apros uero tarde: & cernos: nec nisi ab infan-
tia educatos. Mirū est: quadrupedū prāgnantes uenerē
arcent: prāter equā & suam. Sed super fœtant: & da-
sipus: & lepus tantum.

De Varia generatione animalium.

Ca. lxiij.

V æcunq; animal pariūt: in capite ginunt cir-
q̃ cūcto fœtu sub enixum: alias in utero porre-
cto. Quadrupedes gestantur extensis ad lon-
gitudinem curribus: & ad aliu suam applicatis. Non
in semet conglobatus inter duo genua naribus sitis. Mo-
las de quibus ante diximus. gigni putant: ubi mulier nō
ex mare: uerū ex semetipsa tantū conceperit. Ideo nec
animari: quia non sit ex duobus. V ltricemq; habere per
se uitam illam: quæ satis arboribusq; contingat: ex om-

ff iij

LIBER

nibus quæ perfectos foetus tñ & numerosos edunt. Itē
plures contra naturam solidipedum aut bisulcorū.

De murium foetu.

Ca. lxy

Vpra cuncta est muriū foetus haud sine conta
s tione dicendus: quæq; auctore Aristotele &
Alexandri magni militibus generatio eorū
lambendo constare: non coitu dicatur. Ex una genitos
cxx. tradiderunt. Apud parsas uero prægnañtes & in
utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnañ
tes opinantur. Ita definit mirum esse: unde uis tanta
messes populetur muriū agrestiu. In quibus illud quo
q; adhuc latet: quo nam modo illa multitudo repente
occidat. Nam nec exanimes reperiuntur: neq; extat qui
murē hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadē
perueniunt. & iam inde fugauerūt accolās. Prouentus
eorū siccitatibus tradūt. Et iam obituris uermiculū in
capite gigni. Aegyptijs muribus durus pilus: sicut heri
naceis. Idem bipedes ambulāt: ceu alpini. Cum diuersi
quoq; generis coire aialia: ita demū generant: si tempus
nascendi par habent. Quadrupedū oia gignentium la
certam ore parere (ut creditur uulgo) Aristoteles negat
Neq; incūbant eadē oblitæ quo sint in loco enixæ: quo
niam huic animali nulla memoria: itaq; catuli per se
erumpunt.

De spina hominis anguē nasci.

Ca. lxyi.

Nguem ex medula hoīs spinæ gigni accepi
a mus a multis. Pleraq; enī occulta: & cæca
origine proueniunt: etiam in quadrupedum
genere.

De salamandra.

Ca. lxyi.

s Icut salamandra animal lacerti figura stel
latum nunq; nisi magnis imbribus proueniēs
& serenitate deficiens. Huic tantus rigor:

ut ignem tactum extinguat non alio modo q̄ glacies.
Eiusdem sanie quæ lactea ore uomitur: quacunq; parte
corporis humani contacta toti defluunt pili. Idq; quod
contactum est. colorem in vitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex non genitis: &

quæ nata nihil gignunt.

Ca. lxyij.

Vædam uero gignuntur ex non genitis: &

q̄ sine ulla simili origine ut supradicta: & quæ
cunq; ætas aut uer: statumq; tempus anni
generant. Ex iis quædam nihil gignuntur: ut salaman-
dræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineumue: si-
cut neq; in anguillis: omnibusq; quæ nec aial nec ouum
ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæ-
teris adherentibus uado uel saxo: Quæ autem per se ge-
nerantur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt.
ita generant quidem ea aliquid coitu: sed imperfectum
& dissimile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut uer-
miculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ
insecta dicuntur. Arduæ explanationis omnia: & pri-
uatim dicato opere narranda: Quapropter ut ingenii
prædictorum: ita & reliqua subtexet disertatio.

De Sensibus animalium.

Ca. lxx

X sensibus ante cætera homini tactus: dein-
de gustus. Reliquis superatur a multis. Aquæ
læ clarius cernunt. Vulture sagacius odorā-
tur. Liquidius audiunt talpæ obruptæ terra: tam den-
so atq; surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium
in sublime tendente sermonem exaudiunt: & si de iis
quare intelligere etiam dicuntur: & profugere. Audi-
tus cui hominum primo negatus est: huic & sermo-
nis usus ablati. Nec sunt naturaliter Surdi: ut
non idem sint: & muti. In marinis Ostreis au-

ff iij

LIBER

ditum esse non est uerisimile: sed ad sonū mergere se so-
lent. Ideo et silentiū in mari piscantibus.

Auditū et olphatū esse piscibns. Ca. lxx.

Isces qdem auditus: nec mēbra habēt nec fo-
ramina: audire tñ eos palā ē: ut patet cū plau-
su cōgregari feros ad cibū cōsuetudine i qbus-
dā uiuarijs spectetur. Et i piscinis Cæsaris genere pisci-
um ad nomē uenire: quosdā singulos. Itaq; p̄dūt et iā
clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: et ideo
in uado uiuere. Olfactū ijs esse manifestū patet. Qui p-
pe nō oēs eadē esca capiūtur: et priusq; appetāt: odoran-
tur. Quosdā et spelūcis latētes falsamēto illitis fanci-
bus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitio-
nē fugiētes. Cōueniūtq; ex alto et ad quosdā odores: ut
sepiā ustā: et polypū: quæ ob id cogūtur in nassas. Sen-
tine qdē nauū odorē fugiūt p̄cul: maxime tamē piscinū
sanguinem. Nō potest petris auelli polypus. Idem cuni-
la admota ab odore p̄tinus resilit. Purpuræ quoq; foeti-
dis capiūtur. Nā d̄ reliquo aīaliū genere q̄s dubitet? Cor-
nuū ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime sty-
racis: origani: aut chalcis: aut sulphuris formicæ necan-
tur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. Ca. lxxi.

Actus sensus oībus est: etiā qbus nullus aliū.
nam et ostreis: et terrestribus uermibus.

Quo existimauerim oībus sensum gustus eē.
Cur n. alios alia sapores appetunt? in quo uel p̄cipua
naturæ architectiq; uis. Alia dentibus p̄dantur: alia
unguibus: alia rostri aduncitate capiūt. Alia latitudine
ruiūt. Alia acumine exauant. Alia fugūt. Alia lambunt:
sorbent: mandūt: uorant. Nec minor uarietas in pedum
ministerio: ut rapiant: distrahāt: teneāt: p̄māt: pende-

ant: tellurem scabere non cessent.

Qua uenenis uiuant: & quæ terra. Ca. lxxij.

Enenis capreæ & cōturnices (ut diximus) pī

u guescūt placidissima aialia: at serpentes onis.

Spectanda qdem draconū arte: Aut n. solida
hauriunt: si iam fauces capiūt: quæ deinde in semet con-
uoluti frangūt intus: atq; ita putamina excutiūt: aut se
tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apphensa spira:
ita sensim uehemēterq; præstringūt: ut amputata parte
ceu ferro: reliquā: quæ amplexu tenetur sorbeant. Simi-
li mō auibus deuoratis solidis contentione plurima: &
cætera ossa reuomūt. Scorpiones terra uiuūt. Serpentes
cū occasio est: uinū præcipue appetūt: cū aliqn exiguo i-
digeant potu. Eadē minimo & pene nullo cibo cū ad-
seruantur inclusæ: sicuti aranei quoq; aliqn suctu uiuē-
tes. Ideo nullū interit famæ: aut siti uenenatū. Nā neq;
caloris uim habēt: neq; sanguinis: neq; sudoris: quæ ani-
ditatem naturali sale augent. In quo genere oia magis
exiti alia: si suum genus edere antequam noceant. Con-
dit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & sa-
tyrorū genus. Mox inde sensim ad mandendum mani-
bus exprimit. Et quod formicis in annum solemne est:
bis in dies uel horas.

De cibo & potu quorūdam

Ca. lxxiij

Num aial digitos habentium herba alitur le-

u pus: sed & fruge. Solidipedes & bisulci sues

omni cibatu & radicibus. Solidipedu; uolu-

tatio propria. Serratorum dentium carniuora sunt oia.

Vrsi & fruge: fronde: uindemia: pomis uiuūt & api-

bus: cancris etiam & formicis. Lupi (ut diximus) &

terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptis

simus: item ueterina: q̄q; & fruge & herba: sed ut bi-

sal pecudi
hæim.

LIBER

bere secedunt. Ruminant præter iaz dicta: syluestrium
cerui cū a nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius
q̄ stantia & hyeme magis q̄ æstate septenis fere men-
sibus. Pontici quoq; mures simili modo remandunt. In
potu: quibus serrati dentes: lambunt. Et mures hi vulga-
res: quis ex alio genere sint. Quibus continui dētes sor-
bent: ut equi: boues. Neutrum urfi: sed aquam quoq; mor-
su uorant. In africa maior pars ferarum æstate non bi-
bunt inopia imbrium. Quam ob cām capti mures liby-
ci si biberint moriuntur. Orygē perpetuo sitientem afri-
ca generat: ex natura loci potu carentem cum mirabili
modo ad remedia sitientium. Nāq; getuli latrōes eo du-
rant auxilio repertis in corpore eorū saluberrimi liquo-
ris haustu uesticis. Insidunt in eadem africa pardi cōdē-
sa arbore occultatiq; eius ramis in prætereuntia desili-
unt: atq; e uolucrum cæde crassantur. Feles quidem quo
silentio: q̄ lenibus uestigijs obrepūt auibus? q̄ occultos pe-
culatu in musculos exiliunt? Ex crementa sua effosa ob-
ruūt terra: intelligentes odorem illum indicem sui esse.

*olores
in sua occu-
runt.*

Quæ inter se dissideant: & quæ inter
se conueniant

Ca. lxxiiij.

Rgo & alios sensus quosdam esse q̄ supradi-
ctos haud difficulter apparet. Sūt enim quæ-
dam his bella: amicitiaq; . Vnde & affectus
præter illa quæ de quibusq; eorū suis diximus locis. Dis-
sident olores & aquilæ. Coruus & clorius noctu inui-
cem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus il-
lo præripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ
& throchilus (si credimus) quoniaz rex appellatur ani-
um. Noctua & cæteræ minores aues . Rursus cum ter-
restribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ich-
neumones uestpæ. Phalāges aranei. Aquaticæ anates &

gauiæ. Harpe & triorches accipiter. Sorices & ardeo
 læ inuicem fœtibz infidiantes. Aegithus auis minima
 cum asino. Spinētis enim se scabendi causa atterentes: ni
 dos eius dissipat: quod illa adeo pauet: ut uoce omnino
 rudentis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igi
 tur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & mil
 ui. Angues & mustellæ: & sues. Esalon uocatur parua
 auis oua corui frangens: cuius pulli infestantur a uulpi
 bus. Inuicem hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi
 uiderint corui: contra auxiliantur: uelut aduersus com
 munem hostem. Et achanthis in spinis uiuit: Iccirco as
 nos & ipsa odit flores spinæ deuorantes. Aegithum ue
 ro anthus in tantum: ut sanguinem eorum non credant
 coire: multisq; ob id ueneficijs infament. Dissident tho
 es & leones: & mima æq; ac maxima. Formicosq; ar
 borem sorices auent. Librat araneus se filio in caput. ser
 pentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui mora
 su cerebrum apprehendit: ut stridens subinde: ac uerti
 gine rotata: ne filium quidem desuper pendentis rum
 pere ab eo non fugere queat: nec finis ante mortem est.
 Rursus amici pauones & columbæ. Turtures & psita
 ci: Merulæ & turdi. Cornix & ardeolæ. Contra uulpi
 um genus cōibz inimicijs. Harpæ & miluus cōtra tri
 orchin. Quin & affectus indicia sūt etiā in serpētibus
 imitissimo aialiū genere. Dicta sūt quæ arcadia narrat
 de dño a dracōe seruato: & agnito uoce hoīs. De aspi
 de miraculū a Philarcho traditur. Is. n. au:tor est. Cum
 ad mēsam cuiusdā ueniens i ægypto aleretur assidue eni
 xā catulos: quorū ab uno filiū hospitis iterēptū. Illaz re
 uersam ad cōsuetudinē cibi: itellexisse culpā: & necem
 intulisse catulo: nec postea intectū id reuersam.

De somno animalium.

Ca. lxxv.

LIBER

Omni quæstio non obscuram coniectationem
 5 habet. In terrestribus omnia: quæ cor habent:
 dormire manifestum est. Aquatiliū quoque
 exiguum quidam: etiam qui de cæteris dubitant: dormi-
 re tamen existimant: non oculorum argumento: quia nō
 habent genas: uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu
 soporata: neque alia quæ audis moventia: et ad tumultum
 aliquem expauescentia. De thynnīs confidentius affirma-
 tur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autē
 piscium in uado: ut manu sæpe tollantur. Nam et del-
 phini balenæque stertentes etiam audiuntur. Insecta quo-
 que dormire silentio apparet: quia nec luminibus quidem
 admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per
 aliquot menses. Deinde longior indies uigilia. Somniat
 statim infans. Nam et pauore expargiscitur: et suc-
 tum imitatur. Quidam uero nunquam: quibus mortiferum
 fuisse signum contra consuetudinem somniorum inue-
 nimus exempla. Magnus hic inuitat locus: et diuersis
 refertus documentis: utrum ne sint aliqua præcisa ani-
 mi quiescentis. Qua fiant ratione: an fortuita res sit: ut
 pleraque? Et si exemplis agatur: profecto paria fiunt. A ui-
 no et a cibis proxima atque in redormitione uana esse
 uisa prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud quam animi
 in medium sese recessus. Præter hominem somnare equos
 canes: boues: pecora: apras: palam est. Ob hoc creditur
 et in omnibus quæ animal pariunt. De ijs quæ oua gi-
 gnuntur incertum est. Sed dormire ea certum. Verum et
 ad insecta transeamus. Hæc namque restant immensa sub-
 tilitatis animalia.

Sonus qd.

VNDECIMVS Fo. 229
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER XI. PROOMIVM.

De insectis animalibus: ut sunt apes:
formicæ: & huiusmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTI-
litatis animalia: quando aliqui ea ne-
q; spirare: & sine sanguine esse etiam
prodiderunt.

De insectorum genere. Ca. i.
Vlt hæc & multigena terrestrium volucru
m q; uita. Alia pennata ut apes. Alia utroq; mo-
do ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus
arentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris:
quæ nunc ceruicum loco: nunc pectorum: atq; alui præ-
cincta separant membra tenui modo fistula coheretia.
Aliquibus uero non tota incisura eas ambiere rugas: sed
in aluo: aut superne tantum imbricatis flexilium uerte-
bris: nusq; alibi: spectatione naturæ rerum artificio.

De subtilitate naturæ in his.

Ca. ij.

i N magnis siquidem corporibus: aut certe ma-
ioribus facilis officina sequaci materia fuit.

In his uero tam paruis: atq; tam nullis quæ
ratio? quâtapis. tam inextricabilis perfectio? Vbi tot sen-
sus collocauit i culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi
uisum in ea pretendit? Vbi gustatus applicauit? ubi odo-
ratur? ubi uero truculentam illam & portio-
ne maximam uocem ingenerauit? Quæ subtilitate pen-
nas adnexuit? Prælongauit pedum crura? Disposuit ie-
iunam caueam uti aluum? auidam sanguinis & potis-

*Insecta
appellata*

LIBER

simum humani sitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in campaci cum cerni non possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiendo acuminatū pariter sorbendoq; fistulosum eet. Quos teredini ad perforanda robora cuz sono teste detes affixit? potissimumq; e ligno cibatum fecit? Sed tur rigeros elephantorum miramur humeros: taurorumq; colla: & truces in sublime iactus: tigrum rapinas: leonum iubas: cum rerum natura nusquam magis q̄ in minimis tota sit. Quapropter quæso ne nostra legentes: (quoniam ex ijs spernuntur multa) etiam relata fastidio damnent: cum in contemplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Utrum spirent: an habeant sanguinem. Ca. iij.
Insecta multi negarunt spirare: id ratione persuadentes: quoniam uisceri interiori nexus spirabilis non inesset. Itaq; uiuere ut fruges arboresq; Sed plurimu; interesse spiret aliquid an uiuat. Eadem de causa nec sanguinem ijs esse: qui sit nullus arteriis corde aut iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Idem enim & uocem esse ijs negant in tanto murmure apum: cicadarum sono: & alijs quæ suis æstimantur locis. Nam mihi contuenti semper suasit rerum natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere animam talia & uiuere: q̄ spirare sine uisceribus. Quod etiam in marinis docuimus: quis arcente spiritum densitate: & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu arere in ipso spiritu uiuentia. Habere sensum uictus generationis atq; operis & de futuro etiam curam. Et quamuis non sint membra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse ta-

men ijs auditum: olfactum: gustatum: eximia præterea
 naturæ dona: solertiam: animum: artem: quis facile cre-
 diderit? Sanguinem non esse ijs fateor: sicut ne terrestri-
 bus quidem cunctis uerum simile quiddam: ut sepæ in ma-
 ri sanguinis uires atramentum optineat: purpurarum
 generi infector ille succus: sic in sectis quisquis est uitalis
 humor: hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cui-
 q; sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas
 indicare: non causas indicare: dubias.

De corpore eorum.

Ca. iij.

Insecta ut intelligi possit: non uidentur nervos
 i habere: nec ossa: nec spinas: nec cartilaginem:
 nec pigua: nec carnes: nec crustam quidem fra-
 gilem: ut quædam marina: nec iure dicetur cutis: sed me-
 dia cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus arenti si-
 mile nervo mollius: i reliqs partibus siccius uerius q; du-
 rius. Et hoc solū ijs est: nec præterea aliud. Nihil intus nisi
 admodū paucis intestinū implicatū. Itaq; diuulsis præ-
 cipua uiuacitas: & partium singularum palpitatio.
 Quia quæcunq; est ratio uitalis: illa nō certis inest mē-
 bris: sed toto in corpore: minime tamē apite. Solūq; nō
 mouetur nisi cū pectore auulsum. In nullo genere plures
 sunt pedes. Et quibus ex ijs plurimi: diutius uiuunt di-
 uulsa: ut in scolopendris uidemus. Habent autem oculos
 præterq; sensus tactum & gustatum: aliqua & odora-
 tum: pauca & auditum.

De apibus.

Ca. y.

Ed inter omnia præcipatus apibus & iure præ-
 s cipua admiratio. Solis ex eo genere hominū
 cā genitis. Mella contrahunt: succumq; dul-
 cissimum: atq; subtilissimum: ac saluberrimum. Fauos
 consingunt & cæras. Illæ ad usus uitæ laborem tolle-

LIBER

rant. Opera conficiunt. Remp. habent consilia priuati:
ac duces gregatim: & quod maxime mirum sit mores
habent. Præterea cum sint neq; mansueti generis neq;
feri: tamen tanta est natura rerum: ut prope ex umbra
minimi animalis incōparabile effecerit quiddā. Quos
efficaciæ industriæq; tantæ comparemus neruos? quas
uires? quos ratione mediūssidiū uiros? Hoc certe præ-
st. antioribus: quo nihil nouere nisi commune. Nō sit de
anima quæstio. Constet & de sanguine: quantulum ta-
men esse in tantulis potest. Aestimemus postea īgeniū.

Qui Ordo naturæ in eis.

Ca. vi.

b Yeme conduntur. Vnde enim ad pruinas ni-
uesq; & aquilonum flatus perferendos ui-
res? Sane & insecta omnia: sed minus diu:
quæ parietibus nostris occultata: maturæ tepefiunt. Cir-
ca apes: aut temporum locorumue ratio mutata ē: aut
errauerunt priores. Conduntur a uergiliarum occasu:
sed latent ultra exortum. Adeo non ad ueris initium ut
dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimant. Ante
fabas florentes exeūt ad opera: & labores: nullusq; (cū
per cœlum licuit) ocio perit dies. Primū itaq; fauos con-
struunt: cœram fingunt: hoc est domos cellasq; faciunt.
Deinde sobolem: postea mella: cœram ex floribus. Melli
genem a lachrymis arborum: quæ glutinum pariunt sa-
licis: ulmi: arundinis: succo: gummi: resina. Iis primum
alueum ipsum intus totum ut quodam tectorio illinūt:
& alijs amarioribus succis contra aliarum bestiola-
rum auiditates. Id se facturas consciæ quod concupisci
possit. Iis deinde fores quoq; latiores circumstruunt.

De Vocabulis operis.

Ca. vii.

p Rima fundamenta operis commosin uocant
periti: secunda pissoceron: tertia propolin:

Inter coria cerasq; magni ad medicamina usus. Cōmo
 sis crusta est prima saporis amari. Pissoceros super eā
 venit picantiū modo ceu dilutior. Cerae initiū popu-
 lorumq; e mitiore gummi propolis crassioris iam ma-
 teriæ additis floribus: nundum tamen cera: sed fauorū
 stabilimentū: quam oēs frigoris: aut iniuriæ aditus ob-
 struuntur: odore: etiā nunc graui: ut qua pleriq; ꝑ gal-
 bano utantur. Præter hæc conuehetur rhithace: quam
 alijs sandaracā: alijs cærinthū uocant. Hic erit apū dum
 operantur cibis: qui sæpe inuenitur in fauorū inanita-
 tibus sepositus & ipse amari saporis: sed plenus humo-
 ris cibus. Gignitur autem rore uerno: & arborū succo
 gummi modo: afri minor: austri flatu nigrior: aquilo-
 nibus melior & rubens. Plurimum in græcis nucibus
 Menecrates florem ait esse futuræ messis indicium: sed
 nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant.

Ca. viij.

Aeras ex omnium arborū satorūq; floribus
 c confingunt: cōcepta rumice & chenopode.

Herbarum hæc genera. Falso excipitur spar-
 tū. Quippe cū hispania multa in spartarijs mella her-
 bam eā sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. Qui-
 pe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum est.
 Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidē nō
 modo corporibus insidunt. Operātur intra .lx. passus.
 Et subinde consumptis in proximo floribus: speculato-
 res ad pabula ulteriora mittūt. Noctu deprehensæ in
 expeditione excubant supinæ: ut alas a rore protegāt.

De amatoribus earum.

Ca. ix.

E quis miretur amore earū captos Aristo-
 machum solensem duo de sexaginta annis ni-
 hil aliud egisse. Philistum nero thasium in

LIBER

desertis apes colentē Agrium cognominatū: qui ambo
scripsere de ijs.

Ratio operis.

Ca. x.

Atio operis: interdiu statio ad portas more
r castrorū. Noctu quies in matutinū donec una
excitet oēs gemino aut triplici bombo: ut buc
cino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant: si dies mitis fu-
turus est. Prædiuinant enim uentos imbresq;: Et tunc
se continent tectis. Itaq; temperie cœli (hanc enim in-
ter præscita habet) cum agmen ad opera processit: aliæ
flores aggerūt pedibus: aliæ aquā ore: guttasq; lanugi-
ne totius corporis: quibus est. Quarum adolescentiores
ad opera exeunt: Et supradicta conuehunt. Seniores in-
tus operantur. Quæ flores cōportant: prioribus pedi-
bus femora onerāt: ppter id natura scabra: pedes prio-
re rostro: totaq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Exci-
piunt eas ternæ: quaternæq; exonerāt. Sunt enim intus
quoq; officia diuisa. Aliæ struunt. Aliæ poliunt. Aliæ
suggerunt. Aliæ cibū cōparant ex eo quod alatū est. Ne-
q; enim separatim uescunt: ne inæqualitas operis: aut
sibi fiat Et tps. Struunt rursus ea orsa cōcameratione
alvei: textūq; uel usq; ad summa tecta deducunt: limiti-
bus binis circa singulos arcus: ut alijs intrēt: alijs exeāt.
Fauis superiore parte affixi: Et paululū etiā lateribus
simul hærent: Et pēdent una. Alueum nō contingunt:
nunc obliqui: nunc rotundi qualiter poscit alueus: ali-
quando Et duorū generum: cum duo examina concor-
dibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes cæras
fulciunt pilarū instar interius a solo fornicatis: ut sit
additus ad sarcindū. Primi fere tres uersus inanes stru-
untur: ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouis-
simi maxime implentur melle: ideoq; auerso alueo faui

eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriat
tur procella. apprehensis pondusculo lapillis se librant.
Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero
terram uolant in aduerso flatu ne prius hebetato. Mi-
ra observatio operis. Cessantium inertiam notant: ca-
stigent: mox & puniunt morte. Mira monditia. Amo-
liuntur omnia e medio: nullæq; inter opera spurcitia
iacet. Quin & extremæ operantiū intus ne longius
recedant: unum congesta in locum turbidis diebus &
operis ocio egerunt. Cum aduersperascit: in alueo stre-
punt minus ac minus: donec una circūuolet: eodē quo ex-
citauit bōbo: ceu quietē capere imperans. Et hoc castro-
rum more. Tunc repente omnes cōticescunt. Domos pri-
mum plebeijs exædificant: deinde regibus.

De fucis.

Ca. xi.

I spectatur largior prouētus: adiciūtur cōtur-
bernia & fucis. Hæ cellarū minima: sed ipi
maiores apibus. Sunt aut fuci sine aculeo ue-
lut imperfectæ apes: nouissimæq; a fessis & iam eme-
ritis ichoatæ: serotinus foetus & quasi seruitia uerariū
apū. Quāobrē imperant ijs: primosq; in opera expellūt
tardātes sine clāmentia puniūt. Neq; in opere tantum
sed in foetu adiuvant eas: multū ad calorem conferente
turba. Certe quo maior eorū fuerit multitudo: eo maior
fiet examinum prouentus. Cum mella cœperint matu-
rescere: abigūt eos. Multæ singulos aggressæ trucidant.
Nec id genus nisi uere conspicitur. Fucus adeptis alis
in alueum reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias impe-
ratoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas:
magnificas: separatas: tuberculo eminētes. Quod si ex-
primatur: non gignuntur soboles. Sexangulæ oēs cellæ:
& singulorum æ pedum opere. Nihil horum statuto

LIBER

tempore : sed rapiunt diebus serenis munia . Et melle
uno altero ne ad summū die cellas replent.

Quæ natura mellis.

Ca. xij.

Enit hoc ex aere : & maxime syderū exortu
u præcipueq; in ipso syrio explendente fit: nec
omnino prius uergiliarū exortu sub lucanis
temporibus. Itaq; cum prima aurora folia arborū mel
le roscida inueniuntur. Ac si qui matutino sub diuo fue
re: unctas liquore uestes: capillūq; cōcretū sentiūt . Sine
ille est e cœli sudor: sine quædā syderū salina: sine purgā
tis se aeris succus: sine aquæ est & purus ac liq̄dus &
sue naturæ: qualis defluit primo. Nūc uero e tanta ca
dens altitudine: multūq; dū uenit sordescēs : & obuiō
terræ habitū infectus. Præterea a frōde: ac pabulis po
tus: & in utriculos congestus apum. Ore enim eum uo
munt. Ad hæc succo florū corruptus: & alueis Macera
tus: totiensq; mutatus. Magnā tamē cœlestis naturæ uo
luptatem affert. Quæ optima mella. Ca. xij.

Bi optimus semper: ubi optimorū doliolis flo
i rum conditur. Attice regionis hic: & sicula
hymeto & hybla ab locis: mox callimne in
sula. Est autē initio mel ut aqua dilutū: & primis die
bus feruet. ut musta: sæq; purgat . Vicesimo die crasse
scit. Mox obducitur tenui mēbrana: qua feruoris ipius
spuma concrescit. Sorbetur optimū & minime fronde
infectum e quercus: tiliæ arundinum folijs.

Quæ genera mellis in singulis.

Ca. xiiij.

Vmma quidē bonitatis natione constat (ut
s supra diximus) pluribus modis. Aliubi enim
fauicæra spectabiles gignuntur: ut in peli
gnis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: afri
ca. Aliubi magnitudine: ut in septentrionalibus: uiso

iam in germania octo pedum longitudinis fauo: in ca-
ua parte nigro. In quocunq; tamen tractu terna sunt
mellis genera. Vnum ex floribus cōstructo fauo: quod
ideo vocatur anthinum. Hoc quidem attingi uertant:
ut largo alimento ualida exeat soboles. Alij ex nullo mi-
nus apibus relinquunt: quoniam magna sequatur uber-
tas magnorum syderum exortu. Præterea solstitio cum
thymum & una florere incipiunt: præcipua cellarum
materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispē-
satio: quoniam inopia cibi desperant: moriunturq;: aut
effugiunt. Contra copia ignauiam affert. Maciem mel-
le non rhithace pascunt. Qui autem sunt diligentiores
ex hac uindemia duodecimam partem apibus reliquūt.
Dies statutus inchoandi ut quadam lege naturæ: si sci-
re aut obseruare homines uelint: tricesimus ab educto
examine: fereq; maio mense includitur hæc uindemia.
Alterum genus est mellis æstiu: quod ideo vocatur hor-
reum a tempestiuitate præcipua ipso syrio explendescē-
te post solstitium diebus. xxx. fere. Immensa circa hoc
subtilitas naturæ mortalibus patefacta ē: nisi fraus ho-
minum cuncta pernicie corrumperet. Namq; ab exortu
syderis cuiuscunq;: sed nobilium maxime aut cœlestis
arcus si non sequantur imbres: sed ros tepe scat solis ra-
dijs. Medicamenta non mella gignuntur: oculis ulceri-
bus: internisq; uisceribus: dona cœlestia. Quod si serue-
tur hoc syrio exoriente: casuq; congruat in eundem diē
ut sæpe Veneris: aut Iouis Mercuriue exortus: non alia
suauitas: ususq; mortalium malis a morte uocādis q̄ di-
uini nectaris fiat.

Quo probetur mella. Ca. xv

El plenilunio uberius capitur: serena die pin-
guis. In omni melle quod per se fluxit: ut
mustum: oleumque: appellatur aceton: ma-

gg iij

LIBER

xime laudabile est. Aestiuum omne rutilum: ut diebus
cofectum siccioribus. Aptissimū in aestimatiōe ethymo
coloris aurei. saporis gratissimi: cū sit palā doliolis pin-
gue: marino e rore spissum. Quod concrefcit autē: hoc
minime laudatur. Thimosum non coit: & tactu prae-
tenuia fila mittit: quod primū grauitatis argumentū
est. Abrumpi statim & resilire guttas: uilitatis indi-
cium habetur. Sequens probatio ut sit odoratū: & ex
dulce reglutinosum perlucidū. Aestiuā mellatione deci-
mam partem thasio Dionysio apibus relinqui placet: si
pleni fuerint aluei. Si minus pro rata portione: aut si
inanes: oīno non attingi. Huic uindemiæ attici signum
dedere initiū caprificiālē diē uulcano sacrum.

De tertio genere mellis: & quō apes pbātur. Ca. xvi.
Ertiū genus minime probatū siluestre: quod
ericeū uocāt. Conuehitur post primos autūni
imbres cū erice sola floret in siluis. Ob id are-
noso simile. Gignitur id maxie arcturi exortu a pridie
idus septēbris. Quidā aestiuā mellationē ad arcturi ex-
ortū proferūt: qm̄ ad æquinoctiū autūni ab eo supsunt
dies. xiiij. & ab æquinoctio ad uergiliarū occasum die-
bus. xlvij. Plurima sit erice: atheniēses tetradicē appel-
lant: est in euboea sifarū: quā putāt apibus esse gratis-
simā fortassis quia tunc nulla ex alia sit copia. Hæc er-
go mellatio fine uindemiæ: & uergiliarum occasu idi-
bus nouembris fere includitur. Reliqui ex ea duas par-
tes apibus ratio persuadet: & semp eas partes fauorū:
quæ habeāt rhitacē. A bruma ad arcturi exortū diebus
lx. somno aluntur sine ullo cibo. Ad arcturi exortum
ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iā uigilant. Sed
etiam tunc alueo se continent: seruatoq; in id tempus
cibos repetunt. In italia uero hoc idem a uergiliarum

exortu faciunt: & in eum dormiunt. Alueos quidam in
eximendo melle expendunt: ita dirimentes quantum re
linquant. Aequitas etiam in eis obstringitur feruntq;
societate frauda alueos mori. In primis præcipitur ut
lauti puriq; eximant mella. Furem & mulierum men
ses odere. Cum eximuntur mella: apes abigi fumo utilis
simum: ne irascantur: aut ipsæ auidæ uorent. Fumo cre
briore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam
ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fu
mo inficiuntur: quarum iniuriam celerrime sentiunt
mella: uel minimo contactu roris accrescentia. Et ob id
inter genera seruatur quod acapnon uocant. Album
mel non fit quod bithymum est: sed oculis & ulceri
bus aptissimum. Fœtus quonam modo progenerarent:
magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum
enim coitus uisus est nunquam. Plures existimauere op
portere confici floribus compositis: apte atque utiliter.
Aliqui coitu unius: qui Rex in quoque appelletur exa
mine. Hunc esse solum marem: præcipua magnitudine:
ne fatiscat. Ideo fœtum sine eo non edi: apesque reli
quas tanquam marem fœminas comitari: non tanquaz
ducem. Quam probabilem alias sententiam fucorum
euentus coarguit. Quæ enim ratio ut idem coitus alios
perfectos: imperfectos generet alios? Proprior uero pri
or existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurre
ret: Quippe nascuntur aliquando in extremis fauis a
pes grandiores: quæ cæteras fugât. Oestrus uocatur hoc
malū: quonā mō nascēs: si ipse se fingunt? Qd certū ē: gal
linarū mō icubāt. Id qd exclusū ē primū uermiculus ui
detur cādidus: iacēs trāuersus: adhærēsq; ita: ut pascere
uideatur. Rex statim mellei coloris ut electo flore ex oī co
pia fcūs: neq; uermiculus: s; statim pēniger. Cætera tur

gg iiij

LIBER

ba cū formā capere cœpit nymphæ uocantur: ut fuci: si-
renes: atq; cephenes. Si q̄s alterutris capita demat: pri-
usq̄ pēnas habeant p̄ gratissimo sunt pabulo matribus
Tpe procedente instilāt cibos: atq; incubāt tū maxime
murmurātes calorē ut putāt faciendi gratia necessarij
excludendis pullis. donec ruptis mēbranis: quæ singulos
cingūt: onorū mō uniuersum agmē emergat. Spectatum
hoc romæ cōsularis cuiusdā suburbano alueis cornu la-
ternæ: translucido factis. Fœtus intra .xlv. diem pagitur
Fit in fauis quibusdā q̄ uocatur clerus amaræ duricia
cæræ: cū fœtū inde non eduxere morbo aut ignauia: aut
infecunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus
autem educti operantur quadā disciplina cū matribus.
Regēq; inuenē æqualis turba comitatur. Reges plures i
choātur ne desit. Postea ex ijs soboles cū adulta eē cœpit
cōcordi suffragio teterrimos necāt: ne distrahāt agmīa
Duo aut̄ genera eorū: melior ruffus q̄ niger: uarijsq;. Oī
bus forma sp̄ egregia: & duplo q̄ cæteris maior. Pēnæ
breuiores: crura recta: ingressus celsior. In frōte macula
quodā diademata candidās. Multū etiā nitore auulgo
differunt.

Quæ regiminis ratio Ca. xvij.

Værat nunc aliquis: unus ne Hercules fuerit?

q̄ & quot liberipatres? & reliq̄ uetusta sint
obrupta? Ecce in re parua: uillisq; nostris an-
nexa: cuius assidua copia est: non cōstat inter auctores.
Rex nullum ne solus habeat aculeum maiestate tantum
armatus: an dederit eum quidem natura: sed usum esse
tantū negauerit. Illud cōstat: imperatorem aculeo non
uti. Mira plebeij circa eum obedientia: cuj procedit una
est. Totū examen circa eū conglobatur: cingit: protegit:
cerni nō patitur. Reliquo tpe cū populus in labore est:
ipse opera intus circuit similis exortāti solus immunis.

Circa eum satellites qdam: lictoresq; assidua custodien-
tes auctoritate. Procedit foras non nisi migrato exami-
ne. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure
intus strepente apparatus indicio diem tempestiuū eli-
gentiū. Si q; alam ei detruncet: non fugiet examen. Cū
pcessere: se quæq; proximam illi cupit esse: & in offi-
cio cōspici gaudet. Fessum humeris subleuant. V validius
fatigatur: ex toto portāt. Si qua lassatus defieit: aut for-
te aberrauit: odore prosequitur. V bicunq; ille consedit:
ibi cūctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata
ac publica uua dependente in domibus templis ne sæpe
expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Plato-
nis: tunc etiā suauitatem illā p̄dulcis eloqui portendē-
tes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoris: cū p̄sper-
ime pugnātū apud arbalones est: haud quāq; perpetua
aruspiciū cōiectura q̄ dirū id ostentū existimant. Semp
duce prehenso totum tenetur agmen. Amisso dilabitur:
migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Ina-
uite aut̄ interimūt eos cum plures fuere: potiusq; nascē-
tium domos diriuūt. Si puentus desperatur: tūc & fu-
cos abigunt. Quāq; de ijs uideo dubitari propriūq; ijs
genus esse aliquos existimare. Sicut furibus grādissimis
iter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis: quia fur-
tim deuorent mella. Certum est ab apibus fucos interfi-
ci. Vtiq; regez non habent. Sed quomodo sine aculeo na-
santur: in quæstione est. Humido uero melior fœtus: sic-
co mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus:
impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At il-
læ contra dirigunt aciem: & si custos adsit alterutra
pars quem suis fauere sentit: non appetit eum. Et alijs
quoq; sæpe dimicant causis: easq; acies cōtrarias duo im-
peratores instrunt. Maxima rixa & incōuehēdis flo-

LIBER

ribus exorta: & suos quibusq; euocantibus. Quæ dimi-
ratio iniectu pulueris: aut fumo tota discutitur. Recon-
ciliantur uero lacte: uel aqua mulsa.

De genere apum: & quæ inimica
apibus.

Ca. xviij.

Pes sunt & rusticæ siluestresq;: horridæ aspe-
ctu: multo iracundiore: sed ope ac labore p̄stā-
tes. Urbanarū duo g̃na. Optiæ breues: uariæq;
& in rotunditatē cōpactiles. Deteriores longæ: & qbus
similitudo uespārū: etiamnū deterrimæ ex ijs pilosæ. In
pōto sunt quædam albæ: quæ bis in mense mella faciunt.
Circā thermodoōtem aut flumiū duo genera. Aliarū quæ
in arboribus mellificant. Aliarū quæ sub terra: triplici
cærarum ordine uberrimi prouentus. Aculeū apibus na-
tura dedit uentri cōfertū: ad unū iētū hoc infixō. Qui-
dam eas statim emori putant. Aliqui nō nisi in tantum
adactō: ut in testinū sæpe assequatur. Sed fucos postea
esse: nec mella facere: uelut castratis uiribus. Pariterq;
& nocere & p̄desse: dein desinere. Est i exēplis equos
ab ijs occisos. Odere fædos odores: procul fugiūt: sed &
infectos. Itaq; unguenta redolentes infestant. Ipsæ plu-
rimorū animalīū iniurijs obnoxia. Impugnāt eas natu-
ræ eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones: & e culicū
genere qui uocantur muliones. Populantur hirundines:
& quædam aliæ aues. Insidiātur aquatibus ranæ: quæ
maxima earum est operatio: tum cum sobolem faciunt:
nec eæ tantum quæ stagnariosq; obsident: uerum &
rubetæ ueniunt ultro: arrepentesq; foribus opertas sus-
flant: ab hoc spatio promolant: confestimq; abripiūtur.
Nec sentire iētus apum ranæ traduntur. Inimicæ &
oues difficile se a lanis earum explicantibus. Cancro-
rum etiā odore si quis iuxta coquat examinantur.

Quin & morbos suapte natura sentiunt: Index eorum;
tristitia torpens. Et cum ante fores in teporem solis pa-
montis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas progerūt
Funerantiūq; more comitantur exequias. Rege hac pe-
ste consumpto: mæret plebs ignauo dolore. Non cibos
conuehunt. Non procedunt Tristi tantum murmure
glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; dedu-
cta multitudine: alias spectantes exanimem luctum nō
minuunt. Tunc quoq; ni subueniatur: fame moriuntur.
Hylaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum.

Ca. xix.

Vnt & operis morbi: cum fauos non explent
cleron uocant. Iidem blapsigoniā: si foetum
non peragant. Inimica & echo est resul-
tanti sono: qui pavidas alterno pulset ictu. Inimica
& nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum Præ-
ualuere: ut intexant: enecant alueos. Papilio etiam igna-
uus & inhonoratus: luminibus accensis aduolans pesti-
fer: nec uno modo. Nam & ipse cæras depascitur: &
relinquit excrementa: quibus teredines gignuntur. Fi-
lis etiam araneus quacunq; inceserit alarum maxime
lanugines obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredi-
nes: quæ cæras præcipua appetunt. Infestat & auidi-
tas pastus nimia florum satietate uerno maxime tem-
pore aluo cita. Oleo quidem non apes tantur: sed omnia
insecta exanimantur: præcipue si capite uncto in sole po-
nantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi cau-
sas: consensere eximi mella auide uorantes. Cætero præ-
parcæ: & quæ alioquin prodigas: atq; edaces: non secus
ac pigras & ignauas pturbet. Nocet & sua mella ipis
illitæq; ab aduersa pte moriuntur: tot hostibus: tot asie-

LIBER

bus: & quōta portione eorū cōmemorata: tam munifi-
cum animal expositum est remedia dicemus suis locis.
Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus & quomodo repa-
rentur.

Ca. xx.

Audēt plausu atq; tinnitu aeris: eoq; cōuocan-
tur. Quo manifestū est auditus quoq; inesse
sensum. Effecto ope: educto foetu: funtā mu-
nere oē: exercitationē tamen solemnē habēt. Spatiatæq;
in aperto: & in altū datæ gyris uolatu editis tū demū
ad cibū redeūt. Vita eis longissima: ut p̄spere inimica ac
fortuita cedant: septenis annis uniuersa Alueos nūquā
ultra .x. annos durasse proditur. Sūt qui mortuas si itra
tectū hyeme seruentur: deinde sole uerno torreantur: ac
ficulneo cinere toto die foveantur: putēt reuiuiscere. In
totū uero amissas reparari uentribus bubulis recētibus
cū fimo obrutis. Virgilius iuuenorum corpore exaiato:
sicut equorū uespas atq; carbones: sicut asinorum scara-
beos mutante natura ex alijs quædam in alia. Sed horū
omnium coitus cernuntur. Et tamen in foetu eadem pro-
pe natura quæ apibus.

De Vespis & crabronibus.

Ca. xxi.

Espæ in sublimi e luto nidos faciūt: & in ijs
ceras: Crabrones cauernis ac sub terra. Et ho-
rū omniū sexangulæ cellæ: cætera aut cortice
& arena: foetus & ipsæ inæqualis: ut barbarus: alius
euolat: & alius in nimpha est: alius in uermiculo. Et
autūno nō uerno oia ea. Plenilunio maxime crescūt. Ve-
spæ quæ ichneumōes uocantur (sūt aut minores q̄ aliæ)
unū genus ex araneis perimūt phalangiū appellatum:
& in nidos suos ferūt: deinde illinūt. Et ex ijs incuban-
do suū genus procreant. Præterea oēs carne uescuntur cō

era q̄ apes: quæ nullū corpus attingūt. Sed uestpæ muscas
grandiores uenātur: & amputato ijs capite: reliquum
corpus auferunt. Crabronū siluestres in arborū cauernis
degunt. Hyeme ut cætera insecta condūtur. Vita bimatū
non transit. Ictus eorū haud temere sine febris nō ē. Au-
tiores sunt ternouenis pūctis interfici hominem. Alio-
rum qui mitiores uidentur duo genera. Opifices mino-
res corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ bienio
durant: ij & clementes: Nidos uere faciūt fere quadri-
fores: in quibus opifices generētur. Iis educatis: alios de
inde nidos maiores fingunt: in quibus matres futuras
producant. Iā tūc opifices fungūtur munere: & pascūt
eas. Latior matrū species: dubiūq; an habeāt aculeos: q̄a
nō egrediūtur. Et his sunt sui fauci. Quidā opinātur oī-
bus his ad hyemē decidere aculeo. Nec crabronū aut nec
uestparū generi reges aut examina: sed subinde renoua-
tur multitudo sobole.

Debombicibus: & bombyli: & necydalo: & quis
primus bombicinam uestem inuenerit. Ca. xxij.

Vartum inter hæc genus est bombicū in assy-
q ria proueniens: maius q̄ supradicta. Oidos lu-
to fingūt salis specie applicatos lapidi: tanta
duritia: ut spiculis perforari uix possint. In ijs & cæ-
ras largius q̄ apes faciūt: deinde maiorem uermiculuz.
Et alia horum origo. E grandiore uermiculo gemina p-
tendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde: q̄a
uocatur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensi-
bus bōbices. Telas araneorū modo texūt ad uestem luxū
q; fœminarū: quæ bōbicina appellatur. Prima eas retor-
queri: rursusq; texere inuenit in Ceo mulier Passaphile
Latoi filia nō fraudenda gloria excogitatæ rōnis: u. de
nudet fœminam uestis bombicina.

LIBER

De bombice coa.

Ca. xxiiij.

Ti coa insula nasci traduntur cupressi: terebinthi. fraxini. Quercus florem imbris decussum terræ halitu aiant. Fieri aut primo papilionem paruos nudosq; . Mox frigorū impatientia uilis inhorrescere: & aduersus hyemem tunicas sibi istaurare densas: pedū asperitate radente foliorū lanuginem inuellera. Hanc ab his quoq; cogi subigiq; unguum arminatione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tūc ab homine tolli: fictilibusq; uasis tepore & futurū escamutiri. Atq; ita subnasci sui generis plumas: qbus uestitos ad alia' pensa dimitti. Quæ uero capita sint lanificia humore more cææ lætescere: mox in fila tenuari iūceosuso. Nec puduit has uestes etiā uiros leuitate usurpare propter onera æstiuā. In tātū a lorica gerenda discessere mores: ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc fœminis cedimus.

De craneis: & generatione eorum

Ca. xxiiij.

Raneorum his nō absurde iūgatur natura: digna uel præcipue admiratione. Plura autem horū sunt genera: nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalāgia ex ijs appellatur: quorū noxiū morsus: corpus exiguum: uariū: acuminatū: ad saltū ingreditiū. Altera eorū species nigri prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia terna in cruribus luporum mō. Minimi non texūt. Maiores in terra cauernarū exigua uestibula præpandūt. Tertiū eorūdem genus eruditā operatione conspicuum. Orditur telas: tantiq; operis materiæ ueteris eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tempore (ut Democrito placet) siue est intus quædā lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam te-

reti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se ponde
re usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtemi-
na adnectens: maculasq; paribus semper internallis: sed
subinde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili
modo implicat. Quanta arte celant pedicæ scutulato re
te ad capiendas muscas circa grassantes? quæ non ad hoc ui
detur pertinere cribrata pexitas telæ: & quadam poli
tura artis: ipsa p se tenax ratio textrinæ? quæ laxus affla-
tus ad non respicienda quæ ueniant? sinus derelicto laxo
prætenti summa parte: ut arbitrari liceat illa: quæ diffici
le cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitan
tur infimum. Specus ipsæ quæ contemneratæ architectu
ra? & contra frigora quanto uillosior? quæ remotus a me
dio aliudq; agenti similis inclusus uero sic ut sit nec ne i
tus aliquis cerni non possit. Age firmitas quanta irrum
pentibus uentis? quæ puluerum mole degravante? Lati
tudo telæ sæpe inter duas arbores cum exercet artes? &
discit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a ter
ra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac
fila deducit. Cum uero captura incidit: quam uigilans:
& paratus ad cursu. Licet extrema hæreat plaga sem
per in medium currit: ex quo sic maxime totum concu
tiendo implicet. Scissa protinus reficit ad polituram
sartiens. Namq; & lacertarum catulos uenantur. Hos
primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utra
q; morsu apprehendentes amphiteatræali spectaculo cu
z contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento
amniū futuro: telas suas altius tollunt. Idem sereno
non texunt: nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ imbri
um signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat: ma
rem qui uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio ara
nei conueniunt crunibus. Pariunt uermiculos ouis fia

LIBER

miles. Nam nec differri horum genitura potest: quoniam
insectorum nix ulla alia narratio est. Pariunt autem ova
in telas expansa: quia saluunt: atque ita emittunt. Phala-
gius tantum in ipso specu incubat magno numero. Qui
ut emisit: matrem consumit: saepe et patrem. Adiu-
uat enim incubare. Pariunt autem tricenos: ceterae pau-
ciores. Et incubant triduo. Consumantur aranei quater
septenis diebus.

De Scorpionibus.

Ca. xxv.

Imiliter his et scorpiones terrestres uermi-
culos ouorum specie pariunt: similiterque pe-
rimunt. Pestis importuna ueneni serpentium:
nisi quod grauiore supplicio lenta per triduum morte
conficiunt. Virginibus letali semper ictu: et facinoris
fere in totum. Viris autem in matutino: exeuntes cauer-
nis priusquam aliquo fortuito ictu ieiunum egerant ue-
nenum. Semper cauda in ictu est: nullosque momento me-
ditari cessat: ne quando desit occasioni. Ferit obliquo
ictu et inflexo. Venenum ab iis candidum fundi. Apol-
lodus auctor est in nouem genera descriptis per colo-
res maxime supernachos: quoniam non est scire quos mi-
nime exitiales praedixerit. Geminos quibusdam aculeos
esse: maresque saeuissimos. Nam coitum iis tribuit. Intelli-
gi autem gracilitate et longitudine. Venenum omni-
bus medio die cum incanduerit solis ardoribus. Itemque
cum sitiunt. inexpleriles potu. Constat et septena cau-
dae internodia sauiora esse. Pluribus enim sena sunt.
Hoc malum africae uolucres etiam austri faciunt: panden-
tibus brachia ut remigia subleuant. Apollodus idem
plane quibusdam inesse pennas tradit. Saepes psilli: qui
reli quarum uenena terrarum inuehentes quaestus sui
causa: peregrinis malis implere italiam. Hos quoque i-

portare conati sunt. Sed uiuere intra ficuli cæli regionem nō potuere. V isuntur tamē aliquādo in italia: sed innocui: multisq; alijs in locis: ut circa farū in ægypto. In scythia interimūt etiā sues: alioquin uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidē celerius si in aquā se immerferint. Homini icō putatur esse remedio ipsorum cinis potus in uino: aut oleo merfus. Magnā aduersitatem cum stellionibus putant esse: innocuos dūtaxat ijs: qui & ipsi carent sanguine lacertarū figura. Atq; scorpiones in totū nulli nocere: quibus nō sit sanguis. Quidam & ab ipsis foetum deuorari arbitrantur. Vnum modo relinqui solertissimū: & qui se ipsius matris clunibus imponendo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquorū ultorē: qui postremo genitores conficiat superne. Pariuntur autem undeni.

De stellionibus: & de cicadis.

Ca. xxvi.

Hamæleonū stelliones quodāmodo naturā habēt: rore tñ uiuentes præterq; araneis. Similis cicadis uita: quarum duo genera. Minores quæ primæ proueniunt: quæne nouissime pereūnt. Sunt aut mutæ. Sequens est uolatura. Itē maiores: quæ canunt uocantur achetæ. Et quæ minores: ex ijs sunt tettigometræ. Sed ille magis canoræ. Mares cantāt i utroq; genere. Fœminæ silent. Gentes uescuntur ijs ad orientem: etiā parti opibus abūdantibus. Ante coitū mares præferūt: a coitu fœminas: ouis earū correptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excuant foeturæ locū in terra. Et primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocatur tettigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euolāt: noctu semper. Primū nigræ atq; duræ. Vñ hoc ex ijs quæ uiuūt & sine ore est. Pro eo quidā acculeatum linguis simile. Et hoc in pectore:

h h

LIBER

quo rorē lambūt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt
achetæ: ut diximus. De cætero in uentre nihil est. Exci-
tata cum subuolāt: humorē reddunt: quod solū argumē-
tum est: rorē easdē ali. Iisdem solis nullū ad excrementa
corporis foramē. Oculis tam hebetes: ut si quis digitum
contrahens: ac remittens ijs appropinquet: transeant.
Quidā duo alia genera faciūt earū. Sirculariā quæ sit
grandior: frumentariā: quā alij auenariā uocant. Appa-
ret enim simul cum frumētis arescentibus. Cicadæ non
nascuntur in raritate arborū. Tccirco sunt cyrenis circa
oppidū: nec in cāpis: nec in frigidis: aut umbrosis nemo-
ribus. Est quædā & ijs locorū differentia. In milefia re-
gione paucis sunt locis. Sed in cephalenia amnis quidā
penuriā earū: & copiā dirimit. At in rhegino agro si-
lent omnes. Vltra flumē in locris canunt. Pennarū illis
natura quæ apibus: sed pro corpore amplior:

De pennis insectorū: & scarabeis: & reliquis sca-
rabeorum generibus. Ca. xxvij.

Insectorū quædā binas gerunt pennas ut mu-
i scæ: quædā quaternas ut apes. Membranis ut
cicadæ uolant. Quaternas habēt quæ aculeis
in aluo armantur. Nullū cui telū: in ore: pluribus q̄ bi-
nis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datū: &
his auiditatis. Nullis eorū pēne reuiniſcūt auulsæ. Nul-
lum cui aculeus in aluo bipennæ est. Quibusdā penna-
rum tutelæ crusta superuenit: ut scarabenis. Quorū tea-
nuior fragiliorq; penna: ijs negatus aculeus. Sed in quo-
dam genere eorum grandi cornua prælonga bisulcis dē-
tata forcipibus in cacumine (cū libuit) ad morsum coeū-
tibus. Infantū remedijs etiā ex ceruice suspendūtur. Lu-
canos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorum genus:
qui e fimo ingentis pilas auersi pedibus uolitant: par-

uosq; in ijs contra rigore hyemis uermiculos foetus sui
nidulatur. Volitant alij magno cum murmure aut mi-
giti. Alij focos & prata crebris foraminibus exca-
uant nocturno stridore uocales. Lucent igniu modo no-
ctu laterum & clunium colore lampyrides: nunc pen-
narum hiatu refulgentes: nunc uero compressu obum-
bratae non ante matura pabula: aut post defecta conspi-
ciae. E contrario tenebrarum alunae blatae uitae luceq; fi-
giunt in balneis maxime humido uapore progeneratae.
Fodiunt ex eodem genere rutili: atq; praegrandes sca-
rabei tellurem aridam: fauosq; paruae & fistulosae mo-
do spondiae medicato melle fingunt. In thraciae parti-
bus iuxta olinthum locus est paruus: in quo unum hoc
animal exanimatur: ob hoc catharolethrus appellatus.
Penne insectis omnibus sine scissura: nulli cauda nisi
scorpionis. Hic eorum solus & brachia habet: & in cau-
da spiculi. Reliquorum quibusdam aculeus in ore ut asilo:
sive tabanum dici placet. Item culicibus & quibusdam
muscis. Omnibus autem his ore & pro lingua sunt hi cu-
lei quibusdam hebetes: neq; ad punctum: sed ad suctum
ut muscarum generi: in quo lingua euidentis fistula est.
Nec sunt talibus dentes. Alijs cornicula ante oculos pra-
tenduntur ignavia: ut papilionibus. Quaedam insecta
carent pennis: ut scolopendrae. Insectorum pedes qui-
bus sunt in obliquum mouentur. Quorundam extremi lon-
giores foris curuantur: ut locustis.

De locustis.

Ca. xxviii.

Ae pariunt in terra demisso spinae caule ova
b condensa autumnis tpe. Ea durant hyeme sub
terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt
paruas nigrantes: & sine cruribus: pennisq; reptantes.
Itaq; uernis aq; intereunt ova sicco uere maior puctus.

h b ij

LIBER

Alij duplicē earū fœtū: geminūq; exitū tradunt. Vergi-
 liarum exortu parere: deinde ad canis ortum obire: &
 alias renasci. Quidā arcturi occasu renasci. Mori ma-
 tres cum pepererint certum est uermiculo statim circa
 fauces innascente: qui eas strangulat. Eodem tpe mares
 obeunt. Tam friuola ratione morientes serpentē (cum
 libuit) necant singulæ: faucibus eius apprehensis mordi-
 cus. Non nascantur nisi in planis & rimosis locis. In
 india ternū pedum longitudinis esse tradūtur: cruribus
 & femoribus ferarū usum præbentes cum inaruerint.
 Est & alius earum obitus. Gregatim sublata uento in
 maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuq; euenit: nō
 ut prisci existimauere: madefactis nocturno hūore alis.
 Idem quippe noctibus nō uolare eas ppter frigora tra-
 diderūt. Ignari etiā longinqua maria ab ijs transiri: cō-
 tinuata pluriū dierū pfectione. Quod maxie miremur
 famē quoq;: quā ppter externa pabula petere sciūt: im-
 minere. Ac mire pestis ea intelligitur. Nāq; & gran-
 diores cernuntur: & tanto uolant pennarū stridorē: ut
 aliæ alites credantur: solēq; obumbrēt: sollicitē suspectā
 tibus populis: ne suas operiāt terras. Sufficiūt quippe
 uires: & tanq̃ parū sit maria transire: immensos per-
 meant tractus: diraq; messibus contegunt nube: multa
 contactu adurentes. Oia uero morsu erodentes: & fo-
 res quoq; tectorū. Italiā ex africa magna cohorte in-
 festant: sæpe populo ad sybillina coacto remediā confu-
 gere: inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter an-
 no debellandi eas. Primo oia obterendo: deinde fœtum
 postremo adultas. Desertoris pœna in eū qui cessauerit
 Et in lemno insula certa mensura præfinita est: quā sin-
 guli enecatarum ad magistratus referant. Gracchulos
 quoq; ob id colunt aduerso uolatu occurrentes earum

exitio. Necari & i syria militari ipio coguntur: Tot or-
bis ptibus uagatur id malū Parthis & hæ i cibo gratæ.
Vox earū pficisci ab occipitio uidetur. Eo loco i cōmissu-
ra scapularū habere quasi dētes existimātur: eosq; inter
se terēdo stridiore edere: circa duo æquinoctia maxie: si-
cut cicadæ circa solstitiū. Coitus locustarū: q & i secto-
rum omnium quæ coeunt: marem portante fœmina: in
eum fœminarum ultimo caudæ reflexo tardoq; digres-
su. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De Formicis nostratibus.

Ca. xxix.

Lurima insectorum uermiculum gignūt. Nā

p & formicæ similē ouis uere: & hæ ut apes
cōmunicantes laborem. Sed apes utiles faciūt

cibos. Hæ cōdunt. At si quis comparet onera corporibus
earum: fateatur nullis portione uires esse maiores. Ge-
runt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus mol-
liuntur: humeris obnixæ. Et iis reip. ratio: memoria: cu-
ra. Semina arrosa condunt: ne rursus in fruges exeant e
terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta im-
bre proferūt: atq; siccant. Operantur & noctu plena
luna. Eadem interlunio cessant. Iam i opere qui labor?
quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera
alterius ignara: ut signa inuicem recognoscant: certi dē
es ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quæ
tunc earum concursatio? q diligens? Cum obuijs quædā
collocutio atq; percontatio. Silices itinere earum attri-
tos uidemus. & in opere semitām factam: ne quis dubi-
tet qualibet in re quid possit quantulacūq; sedulitas.
Sepeliuntur inter se uiuentium solæ: præter hominem.
Non sunt in sicilia pennatæ. De Indicis. Ca. xxx.

Ndicæ formicæ cornua erythis in æde. Her-

i culis fixa miraculo fuere. Aurum ex cauer-

hb iij

LIBER

nis egerunt terræ in regione septentrionaliū indorū: quidam uocantur. Ipsi color feliū. Magnitudo ægypti luporū. Erutū hoc ab ijs tempore hyberno indi furatur æstiu feruore conditis ppter uaporē in cuniculis formicis: quæ tamē odore sollicitatē prouolant: crebroq; lacerant: quāuis præ uelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectorum.

Ca. xxxi.

Uita autē insecta & aliter nascuntur. Atq; m asilus in primis. Insidet ex rore hic raphani filio primo uere: & spissatus sole: in magnitudinem milij cogitur. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo: mox eruca: quæ adiectis diebus crescit: immobilis duro cortice: ad tactum mouetur araneæ. Hæc eruca quam chrysalidem appellant rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno: & ex ligno nascentibus.

Ca. xxxij

Ita quædā ex imbre generantur in terra: quæ s dam & in ligno. Nec enim & cossi tantū in eo: sed etiā tabani ex eo nascuntur. & alia ubicūq; humor est nimius. Sic intra hominē tineæ triecenum pedum: aliquando & pluriū longitudine: iam in carne exanimi: uiuentiū quoq; hominū capillo. Quæ fœditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc quidē & aues infestat. Phasianas uero interimit: nisi puluerantes sese. Pilos habentium asinū tantū immunē hoc malo credunt: & oues. Gignuntur autē ex uestis genere: præcipue lanicio inter emptariū a lupis ouīū. Aquas quoq; quasdā quibus lauamur: fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum caræ hoc gignant: quod animalium mi-

nimum existimatur. Alia rursus generantur sordibus
aridi soli: posteriorum crurum lasciua petauritarum.
Alia puluere humido in cauernis uolucra.

De Animali cui cibi exitus non. Ca. xxxiiij.

St animal eiusdem turpitudinis infixum semper
per sanguini capite uiuens: atq; ita intumes-
cens: unum animalium cui cibi non sit exitus
cum nimia dehiscit facietate alimento ipso moriens: Nū-
q̄ in iumentis gignitur: in bubus frequens: i canibus ali-
quando: in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc so-
lum. Aequè est mira sanguinis & hirundinum generi
in palustri aqua sitis: Namq; & hæ toto capite condū-
tur. Est & uolucra canibus peculiare suum malum: au-
res maxime lancinans: quæ defendi morsu non queunt.

De Tineis & culicibus: & diuersita

te earum.

Ca. xxxiiij.

Dem puluis in lanis & ueste tineas creat:
i præcipue si araneus una includatur. Sinitur
& omnem humorem absorbens ariditatem
ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus
tunicas suas trahentium quo cocleæ modo. Sed horum
pedes cernuntur. Spoliatae expirant. Si accreuere faciūt
chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Can-
tharides uermiculi ficorum: & pyri: & peuces: & cy-
necanthæ: & rosæ. Venenum hoc remedia secum ha-
bet. Alæ medentur: quibus demptis letale ē: rursus alia
genera culicum acescens natura gignit: Quippe cum
& in niue candidi reperiantur & in uestiores uermi-
culi in media quidem altitudine rutuli. Nam & ipsa
nix uetustate rubescit: Hirti pilis: grandiores torpen-
tesque:

De Pyrali siue pyrausta.

Ca. xxxv.

hb iiij

LIBER

g Ignit aliqua & contrarium natura elemen-
tum. Siquidem in cypri aerarijs fornacibus ex
medio igni maioris muscæ magnitudinis vo-
lat pennarum quadrupes: appellatur pyralis a quibus-
dam pyrausta. Quamdiu est in igne uiuit. Cum euasit
longiore paulo uolatu tunc moritur. Hypanis fluius in
ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues
membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supra-
dictæ modo: nec ultra diem uiuit: unde hermorobio uo-
catur. Reliquis taliū ab initio ad finem septenarij sunt
numeri. Culici & uermiculo ter septeni. Corpus pariē-
tibus quater septeni. Mutationes & i alias figuras trā-
situs trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pennata
autumno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcita-
te. Muscis humore exaiatis si cinere cōdātur: redit uita

Historia naturæ aīaliū per singula mēbra. Ca. xxxvi

Taq; nunc per singulas partes corporis præ-
i ter iam dictas membratim tractetur historia

Caput habent cuncta quæ sanguinem. In ca-
pite paucis animalium nisi uolucris apices. diuersi q-
dem generis. Phœnici pulmarum serie medio eo exeun-
te alio. Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cir-
ro. Phasianæ corniculis. Præterea pare: atq; ab illo gale-
rita appellata quondam. Postea gallico uocabulo etiam
legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui plicati-
lem cristā dedisset natura p medium caput a rostro re-
sidentem. Et fulicarum generi dedit cirros: pico quoq;
martio & grui balearicæ. Sed spectatissimum in signe
gallinaceis corpore conserratum: nec carnem id esse: nec
chartilaginem: nec callum iure dixerimus: uerū peculia-
re. Draconum enim cristas qui uiderit: non reperitur.
Cornua multis quidem & aquatiliū & marinorū:

Serpentiū uarijs data sunt modis. Sed quæ iura cor-
 nua intelligantur: quadrupedi tantū generi. Acteonem
 enim & Cippum etiam in latina historia fabulosos re-
 or. Nec alibi maior lasciuiæ naturæ lusit animalium ar-
 mis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruorum. Alijs simplicia
 tribuit ut in eodem genere subulonibus ex argumento
 dictis. Aliorum finxit in palmas: digitosq; emisit ex ijs:
 unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis: sed par-
 ua: nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum
 generi: ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quideꝫ ge-
 nere & foeminis tribuit. In multis tantū maribus. Ru-
 picapris in dorsum adunca. Damis in aduersum. Erecta
 autem rugarumq; ambitu contorta: & in leue fastigiū
 exacuta ut lyras diceret Strepficeroti: quæ addacem afri-
 cæ appellat. Mobilia eadem: ut aures phrygiæ armentis.
 Troglodytarū in terrarū directæ: qua de causa obliqua cer-
 uice pascuntur. Alijs singula: & hæc medio capite: aut
 naribus: ut diximus. Iamq; alijs ad icursum robusta: ali-
 is ad ictū pluribus modis: supina: conuersa: connexa: om-
 nia in mucroneꝫ migrantia. In quodā genere pro mani-
 bus ad scabendū corpus. Cochleis ad prætendendū iter. In
 corpe cornua hæc sicut ceraſtis: aliq̃do & singula. Co-
 chleis semp̃ bina: & ut prætendantur: ac resiliant. Vro-
 rum cornibus barbari septētrionales potant: urnasq; oi-
 nas capitis unius cornua implent. Alij præfixa his pila cu-
 spidant. Apud nos in lamina secta trāslucent: atq; etiā
 lumen inclusum latius fundunt: multasq; alias ad deli-
 cias conferūtur: nunc tincta: nunc sublita: nūc quæ ceros
 strotæ picturæ genere dicūtur. Omnibus aut̃ caua: & i
 mucrone demū concreta sunt. Cervis tantūꝫ solida: &
 omnibus annis decidua. Boū attritis ungulis cornua un-
 guendo aruina medentur agricolæ. Adeo sequax natura

LIBER

est: ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cæra fle-
 stantur: atq; incisa nascentiū in diuersas partes torque-
 antur: ut singulis capitibus quaterna fiāt. Tenuiora fœ-
 minis plerūq; sunt: ut in pecore. Multis ouīū nulla: nec
 ceruarū: nec quibus multifidi pedes: nec solidipedū ulli:
 excepto asino indico: qui uno armatus est cornu. Bisul-
 cis bina tribuit. Nulli q; superne primores habent den-
 tes. Qui putāt eos in cornua absumi facile coarguūtur
 ceruarū natura: quæ neq; dentes habent: ut neq; mares:
 nec tamen cornua. Cæterorū ossibus adhærent. Cernorū
 tātū cutibus enascūtur. Capita piscibus portione corpo-
 rū maxima: fortassis ut mergātur. Ostrearū generi nul-
 la: nec spongijs: nec alijs fere: quibus solus ex sensibus ta-
 ctus est. Quibusdam indiscretum caput est: ut cancris.
 In capite cūctorū animalīū homini plurimus pilus. Idē
 qdem promiscue maribus ac fœminis. Apud intōsas uti
 q; gentes: atq; etiam noīa ex eo capillatis alpiū incolis
 galliæ comatæ: ut tamen sit aliqua in hoc terrarū diffe-
 rentia. Quippe miconij carentes eo gignūtur: sicut i cau-
 no lienosi. Et quædam aīalium naturaliter caluent: sicut
 strutio camelli. Et corui aquatici: quibus apud græcos
 nomē est inde. Defluuiū eorū in muliere rarū. In spado-
 nibus nō uisum. Nec in ullo ante ueneris usum. Nec in-
 fra cerebrū: aut ifra uerticē: aut circa tempora: atq; au-
 res. Caluitiū uni tm̄ animalīū homini: præterq; innatū.
 Canicies homini tantuz. Et eqs: sed homini semper a
 priori parte capitis: tuz deinde ab auersa. Vertices bini
 homini tm̄. Aliqbus capitis ossa plana: tenuia: sine me-
 dullis: serratis: pectinatim structa compagibus. Perfra-
 cta nō queūt solidari. Sed exempta modice nō sunt læta-
 lia inuicem eorū succedēte corporea cicatrice. Infirmis-
 sima esse ursis: durissima psitacis suo diximus loco. Ce-

rebrū omnia habent animalia: quæ sanguinē. Aeq; & in mari quæ mollia appellauimus: quamuis careāt sanguine: ut polypi. Sed homo portōne maximū & humidissimū: omniumq; uiscerum frigidissimum: duabus supra: subterq; membranis uelatum: quarum alterutram rumpi mortiferū est. Cætero uiri q̄ fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguine: sine uenis: & reliqui sine pinguī. Aliud esse q̄ medullam eruditi docent: quoniam coquendo durescat. Omnium cerebro medio insunt officula parua. Vni hominum in infantia palpitāt: nec roboratur ante primum sermonis exordium. Hoc est uiscerū excelsissimum: proximumq; cælo capitis sine carne: sine cruore: sine sordibus. Hic habet sensuum arcem. Huc uenarum omnis a corde uis tendit. Hic desinit. Hic culmē altissimū. Hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & sensus ante nos tendūt. Ab eo proficiscitur somnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent: non dormiūt. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate: & circa articulum qua caput iungitur humero numero. xx. produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab ijs Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendiu; margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum gestare eo loci decus existimatur. Animalium alijs maiores: alijs minores. Ceruis tantum scissæ: ac uelut diuisæ. Soricibus pilosæ. Sed aliquæ omnibus animal duntaxat generantibus: excepto titulo marino: atq; delphino: & quæ chartilaginea appellauimus: & uiperis. Hæc auernas tantū habent aurium loco: præter chartilaginea & delphinū: quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur: & capiūtur attoniti sono. Quo nam modo audiant: mirum. Iidez nec olfactus

LIBER

uestigia habent: cū olfaciant sagacissime. Pennatorum
 animalium bubōi tñ & oto plumæ uelut aures. Cæteris
 cauernæ ad auditū. Simili modo squamigeris atq; serpē
 tibus. In eqs & omniū iumētorū genere indicia animi
 præferūt. Fessis marcidæ. Nutātes pauidis. Subrectæ fu
 rentibus. Reso lutæ ægris. Facies homini tantuz: cæteris
 os aut rostra. Frons & alijs. Sed homini tātū tristitiæ
 hilaritatis: clémentiæ: seueritatis index in assensu eius.
 Supercilia homini & pariter & alterne mobilia: &
 in ijs pars animi. Negamus annuimus: hæc maxime in
 dicant. Fastus superbia aliubi conceptaculum: sed hic se
 dem habet. In corde nascitur: hic subit: hic pendet. Ni
 hil altius simul abruptiusq; inuenit in corpore ubi soli
 taria esset. Subiacent oculi pars corpori: preciosissima:
 & qui lucis usu uitam distinguant a morte. Nō omni
 bus animalium hi. Ostreis nulli. Quibusdam concharum du
 bij. Pectines enim si q; digitos aduersuz hiantes eos mo
 ueat: contrahūtur ut uidentes. Et olentes fugiūt admo
 ta ferramēta. Quadripedū talpis uisus non est. Oculorū
 effigies inest: si q; prætentaz detrahat mēbranam. Et in
 ter aues ardeolarū genera: quos leucos uocant: altero ocu
 lo carere tradūt. Optimi auguri cū ad austrū uolant: se
 ptētrionēue. Solui enim pericula & metus narrāt. Ni
 gidius nec locustis nec cicadis esse dicit. Cochleis oculo
 rū uicem cornicula bina prætentatu adimplent. Nec lū
 bricis ulli sunt: uermiūue generi. O tali homini tantū di
 uerso colore: cæteris in suo cuiq; generi similes. Et equo
 rū qbusdā glauci. Sed in homine numerosissimæ diuer
 sitatis atq; differentiæ grādiores: modici: parui: pminē
 tes: quos hebetiores putant. Cōditi quos clarissime cer
 nere: sicut in colore caprinos. Præterea alij contuentur
 longinqua. Alij nisi prope admotam non cernūt. Multo=

rū uisus fulgore solis constat núbilo die non cernentiū:
 nec post occasum. Alij interdū hebetiores noctū prāter
 cāteros cernunt. De geminis pupillis: aut qbus noxiū uī
 sus essent: satis diximus Tyberio Cāsari in tenebris cla
 riores ferunt: ipsi aliam q̄ cāterorū mortaliū fuisse na
 turam: ut expergefactus noctū paulisper haud alio mo
 do q̄ luce clara contueretur omnia: paulatiz tenebris se
 se obducentibus: Diuo Augusto equorū modo glauci fue
 re: supraq; hominem albicantis magnitudinis. Quā ob
 cām diligētius spectari eos iracūde ferebat. Claudio Cæ
 sari: ab angulis candore carnosio: sanguineisq; uenis sub
 inde suffusi. Caio principi rigentes. Neroni nisi cum con
 niueret: ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorū
 paria in Caij principis ludo fuere: in ijs duo omnino q̄
 contra comminationem aliquam nō cōniuerent: & ob
 id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisq;
 uero naturale: ut nictare nō cessent: quos pauidiores ac
 cepimus. Oculos unicolores nulli cum candore omnibus
 mediūsculo differentes. Neq; ulla ex parte maiora indi
 cia animi cūctis animalibus: sed maxime homini: id est
 moderationis: clāmentiae: misericordiae: odij: amoris: tri
 sticiae: læticiae. Contuitu quoq; multiformes: truces: tor
 ui: flagrantēs: graues: transuersi: limi: summissi: blandi.
 Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent: intendun
 tur: humectant: cohibent. Hinc illæ misericordiae lachry
 mæ. Hos cum osculamur: animū ipsum uidemur attinge
 re. Hinc fletus & rigantes ora riuī. Quis ille humor ē
 in dolore tam fœcūdus & paratus? Aut ubi reliquo tē
 pore? Animo autem uidemus. Animo cernimus. Oculi
 ceu uasa quædam uisibilem eius partem accipiunt: atq;
 transmittunt. Sic magna cogitatio obcærat abducto in
 tus uisu. Sic in morbo comitali aperti nihil cernūt ani

LIBER

mo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores: multiq; hominum: quos corybantiam græci dicunt. Te-
nibus multiq; membranis eos natura composuit: allo-
sis contra frigora: caloresq; in extremo tunicis: quas sub
inde purificant lachrymationum salinis: lubricos pro-
pter incurfantia & mobiles. Media eorum cornea fe-
nestrauit pupilla: cuius angustia non sinunt uagari in
certam aciem: & uelut canali dirigunt: obiterq; inceden-
tia facile declinant. Alijs nigra: alijs atra: alijs ruffa: ali-
is glauci coloris orbibus circumdatis: ut habili mixtura
accipiatur circumiecto candore lux: & temperato reper-
cussu non obstrepat: adeoque ijs absoluta uis speculi: ut ta-
parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea
causa est: ut pleræq; alitum e manibus hominum oculos
potissimum appetant: quod effigiem suam in ijs cernentes
uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantum
quædam ad incrementa lunæ morbos sentiunt. Sed homo
solus emissio humore cæcitate liberatur. Post uicesimum
annum multis restitutus est uisus. Quibusdam statim
nascentibus negatus nullo oculorum uitio. Multis repen-
te ablati simili modo nulla præcedente iniuria. Venaz
ab ijs pertingere ad cerebrum peritissimi auctores tra-
dunt. Ego & ad stomachum crediderim. Certe nulli si-
ne redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos
operire: rursusq; in rogo patefacere quiritium magno ri-
tu sacrum est. Ita more condito: ut neq; ab hoie supre-
mum eos spectari fas est: & cælo non ostendi nefas. Vni
animalium homini deprauatur. Vnde cognomina Stra-
bonum & Petorum. Ab iisdem: qui altero lumine orbi
nascerentur: coclites uocantur. Quis parui utrinq; ocel-
li lucini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum animalium
ueluti felium in tenebris fulgent: radiantq; oculi: ut con-

tueri non sit. Et apræ lupoq; splendent: lucēq; iaculan-
 tur. Vitulo marino & hyenæ in mille colores transeūt
 subinde. Quin & in tenebris multorum piscium reful-
 gent: sicut aridi robustiq; caudices uetustate putresq;.
 Non conuere diximus: quæ nō obliquis oculis: sed cir-
 cūacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circumagi
 totos tradunt. Cancrī in obliquū aspiciunt. Crusta fra-
 gili inclusis rigentes. Locustis squillisq; magna ex par-
 te sub eodem munimento præduri eminent. Quorū du-
 ri sunt: minus cernūt: q̄ quorū humidi. Serpentiū catulis
 & hirūdinū pullis si q̄s eruat: renasci tradūt. Insecto-
 rum omniū: & q̄bus testacea operimenta oculi mouen-
 tur: sicut quadrupedū aures. Quibus fragilia operimen-
 ta: ijs oculi duri. Omnia talia & pisces & insecta non
 habent genas: nec integūt oculo. Omnibus mēbrana ui-
 tri modo trās lucida optenditur. Palpebræ in genis ho-
 mini utrinq; Mulieribus etiam insectæ quotidiano: tā-
 ta est decoris affectatio: ut tingantur oculi quoq;. Alia
 de causa hoc natura dederat: ut uallum quoddam uisus
 & prominens munimentū circa occurrentia animalia
 aut alia fortuitū incidētia. Defluere eas haud immerito
 uenere abūdantibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt: nisi
 quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi i su-
 perioribus tantū genæ. Volucris in inferiore. Et qui-
 bus molle tergus ut serpentibus. Et quadrupedibus: quæ
 oua pariunt: ut lacertæ. Strutio camelus alitum sola ut
 homo utrinque palpebras habet. Nec genæ quidem om-
 nibus: ideo neque nictationes ijs: quæ animal generant.
 Grauioribus alitum inferiore gena conuient. Eadem
 nictantur ab angulis membrana obeunte. Colum-
 bæ & similia utraque conuient. At quadrupedes:
 quæ oua pariunt ut testudines: crocodili inferiore tan-

LIBER

eum sine ulla nictatione: propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ superioris antiqui ciliū uocauerunt: unde ꝓ supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum nō coalescit: i paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum: quas prisci genas uocabāt. xij. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas hylaritates: risumq; indicantes buccæ. Et altior hominī tantum: quem noui mores subdola irrisione dicauerunt: nasus. Non alij animalium nares eminent. Auibus: serpentibus: piscibus foramina tantū ad olfactus: sine naribus. Et hinc cognomina simorū: silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium: ꝓ uariū defuere. Labra a gbus bronchi labeones dicti. Et os probum duriusue animal generantibus. Pro ijs cornea ꝓ acuta uolucris rostra. Eadem raptō uiuentibus adunca. Collecto recta: herbas ruentibus limumq; redunca: ut suū generi. Lata in usum iumentis uice manus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniati uiuentibus. Mentum nulli præter hominem: nec malæ. Maxillas crocodilus tantū superiores mouet. Terreſtres quadrupedes eodez quo cæteræ more: præterq; in obliquum. Dentium tria genera. Serrati: aut continui: aut exerti. Serrati pectinatim conuēntes: ne contrario occursu atterantur: ut serpentibus: piscibus: canibus. Cōtinui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotāo: elephanto. Continuorum qui digerunt cibum lati ꝓ acuti. Qui conficiunt: duplices. Qui discriminant: eos canini appellant. Hi sunt serratis longissimi. Continui autem utraq; parte oris sunt ut equo. Aut superiore primores non sunt: ut bubus: ouibus: omnibusq; quæ ruminant. Capræ superiores non sunt: præter primores geminos. Nulli exerti quibus serrati. Raro

foeminae & tamē sine usu. Itaq; cū apri percutiant: foeminae sues mordent? Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concavi. Cæteris dentes solidi. Piscium omnibus serrati: præter scarum. Huic uni aquatiliū plani. Cætero multis eorū in lingua. & toto ore: ut turba vulnorum molliant: quæ attritu subigere non queunt. Multis & in palato: atq; etiā in cauda. Præterea in os uergentes: ne excidāt cibi nullū habētibus retinendi amminiculū. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in supna parte dextera leuaq; lōgissimi: tenui fistula pforati: ut scorpionū aculei uenenu infundentes: non aliud hoc esse q̄ fel serpentium. Et inde uenis sub spina ad hos peruenire: & has per uentrem descendere: diligentissimi auctores scribunt. Quidā unum esse eum: & quia sit adūcus: resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq; recrescere facilem decussu: & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisq; ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc eadem pregnans ueneno impresso dentiū repulsu: uisus fundit in morsus. Volucrū nulli dentes præter uespertilionem. Cameli soli ex ijs: quæ non sunt cornigera in superiori maxilla primores non habēt. Cornua habentiū nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est a minimis earū derosas uites. At in marinis crustacea & chartilaginea priores habere. Itē echinis quinos esse: unde intelligi potuerit miror. Dentium uice aculei insectis. Simiæ dentes ut homini. Elephantō intus ad mandendū quattuor: præterq; eos qui prominent. Masculis reflexi: foeminis recti: atq; proni. Musculus marinus qui balenā antecedit: nullos habet. Sed pro ijs setis intus: os hirtum: & linguam etiam appellatam. Terrestrium minutis quadrupedibus primores bini utrin-

LIBER

q̄ longissimi. Cæteris cū ip̄is nascuntur. Homini postq̄
natus est septimo mense. Reliquis p̄petui manēt. Mutā
tur homini: leoni: iumēto: cani: & ruminantibus. Sed
leoni & cani nō nisi canini appellati. Lupi dexter ca
ninus in magnis habetur operibus. Maxilares qui sunt
a caninis nullū aīal mutat. Homini nouissimi q̄ gemi
ni uocātur: circiter uicesimū annū gignūtur: multis &
oēto gesimo. Fœminis quoq̄: sed quibus in iuucta non
fuere nati: decidere in senectā: & mox renasci certum
est. Zancle samothracenū ciuē cui renati essent post cē
tū & quattuor annos Mutianus uisū a se p̄didit. Cæ
tero maribus plures q̄ fœmis i hoīe pecudes caprisue. Ti
marchus Nicoclis filius Pappij duos ordies habuit ma
xillariū. Frater eius nō mutauit primores: ideoq̄ p̄tri
uit. Est exēplū dētis hoī et i palato gēiti. At cāini amif
si casu aliquo nūq̄ renascūtur. Cæteris senectā rubescūt.
Equo tm̄ cādidiōres fiūt. Aetas ueterinorū dētibus indi
catur. Equo sunt nūero. xl. Amittit tricesimo mēse pri
ores utrinq̄; binos: Sequēti anno totidē p̄ximos cum sub
eunt disti columellares. Quinto anno incipiente binos
amittit: qui sexto anno renascūtur. Vj̄ omnis habet &
renatos & immutabiles. Equo castrato prius nō deci
dant dentes. Asinorum genus tricesimo mense similiter
amittit: deinde senis mensibus. Quod si non prius pe
pererint: q̄ decidāt postremi. Sterilitas certa. Bobus bis
mutātur. Suibus decidunt nunq̄. Asumpta ab observa
tiōe senectus in equis & cæteris ueterinis intelligitur
dentiū brōchitate: superciliōrū canicie: & circa ea la
cunis cū fere. xvi. annorū existimātur. Hominū dētibus
quoddā inest uirus. Nāq̄; & speculi nitorē ex aduerso
nudati heberāt: & colūbarū fœtus implumes necant.
Reliqua de ijs in generatione hominū dicta sunt. Erūpē

eibus morbi corpora infantia accipiūt. Reliqua aialia
 q̄ serratos hñt: senuissima dētibus. Linguae nō oibus eodē
 mō. Tenuissima serpētibus & trisulca: uibrans: atri co
 loris: & si extrahas praelōga. Lacertis bifida & pilosa
 Vitulisq; marinis duplex. Sed supradictis capillamenti
 tenuitate. Cæteris ad circūlambēda ora. Piscibus paulo
 minus q̄ tota adhærēs. Crocodilis tota. Sed i gustatu li
 guae uice carnosum aq̄tilius palatū. Leonibus ac pardis:
 oibusq; generis eius etiā felibus ibricatæ asperitatis: &
 limæ similis: attenuensq; lābēdo cutē hominis. Quæ cā
 etiam mansuefacta ubi ad uicinū sanguinem peruenit:
 salina: inuitat ad rabiē. De purpurarū linguis diximus
 Ranis pria cohæret. Intima absoluta a gutture qua uo
 ce mittunt. Mares tum uocantur ololygones stato id tē
 pore euenit: cientibus ad coitum fœminas. Tum siquidē
 inferiore labor demisso ad libramentum modicæ aquæ
 receptæ in fauces palpitante ibi lingua ululatus elici
 tur. Tunc extenti buccarū sinus perlucēt. Oculi flagrāt
 labore perpulsi. Quibus in posteriore parte aculei: ijs
 & dentes & lingua. Apibus etiam praelonga: eminēs
 & cicadis. Quibus aculeus in ore fistulosus: ijs nec lin
 gua nec dentes. Quibusdā insectis intus lingua: ut for
 micis. Cæterū lata elephanto præcipue. Reliquis in suo
 genere semper absoluta. Homini tantum ita sæpe con
 stricta uenis: ut interdici eas necesse sit. Metellum pon
 tificē esse adeo iexplanatæ fuisse accepimus: ut multis
 mensibus tortus credatur: cum meditatur in dedicanda
 æde opifere dicere. Cæteris septio fere āno sermonē ex
 primit. Multis uero talis eius ars cōtingit: ut auiū &
 aialiuū uocis idiscrete edatur imitatio. Intellectus sapo
 rū est cæteris in pria lingua: homini & i palato. Tōsil
 læ in homine. In sue grādylæ: quod inter eas unæ noīe

LIBER

ultimo dependet palato: homini tantū est. Sub ea minor lingua: quæ nulli ona generantiū: opera eius gemina: duabus interpositæ fistulis. Interior earū appellatur arteria ad pulmonē atq; cor pertinens. Hæc operit in epulando epiglossis spiritu ac uoce illac meante: ne si potus cibū in alienū deerrauerit tramitē: torqueat. Altera exterior est: appellatur sane gula: quæ cibus atq; potus deuoratur. Tendit hæc ad stomachum: inde ad uentrē. Hanc peruices operit: cū spiritus tantū aut uox comseat: ne restagnatio intempestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria: gula neruo & carne constat. Cernix nulli: nisi quibus utraq; hæc cæteris collum: quibus tantū gula. Sed quibus cernix e multis uer-tebratisq; orbiculatim ossibus flexilis ad circumspectū articulorū nodis iūgitur. Leoni tantū: & lupo: & hyene: & singulis rectisq; ossibus rigens. Cætero spinæ adnectitur. Spina lūbis offea: sed tereti structura per media foramina a cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturā: quā cerebro colligunt: quoniā præteruui eius membrana modo incisa statim expiretur. Quibus longa crura: ijs longa & colla. Item aquaticis: quā uis breuia crura habentibus: simili modo uncōs ungues. Guttur homini tantū & suibus intumescit: aquarum quæ potantur plerūq; uitio. Summū gulæ fauces uocantur postremū stomachus. Hoc noīe ē sub arteria iā carnosā inanitas adnexa spinæ ad latitudinē ac lōgitudinē lægenæ modo fusa. Quibus fauces nō sunt: ne stomachus qui dem est: nec colla: nec guttur: ut piscibus: & ora uentribus iunguntur. Testudini marinæ lingua nulla: nec dentes: sed rostri acie comminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo in modum rubi ad conficiendos cibos decrefcentibus crenis quicquid

appropinquat uentri. Nouissima asperitas ut scobina
 fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore est. Ho-
 mini tantum infra leuam papillam: turbinato mucro-
 ne in priora eminens. Piscibus solis ad hos spectat. Hoc
 primum nascentibus formari in utero tradunt. Deinde
 cerebrum: sicut tradissime oculos. Sed hos primum mo-
 ri: cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe:
 & quasi alterum mouetur intra animal præmolli fir-
 moq; opertum membranæ inuolucro: munitum costarū
 & pectoris muro: ut pareat præcipuam uitæ causam
 & originem. Prima domicilia intra se animo & san-
 guini præbet: sinuoso specu: & in magnis animalibus
 triplici: in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc
 fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrūt:
 sparsæq; ramorū serie per alias minores omnibus mem-
 bris uitalē sanguinē rigant. Solū hoc uiscerū uitij non
 maceratur: nec supplicia uitæ trahit: læsumq; mortem
 ilico affert. Cæteris corruptis: uitalitas in corde durat.
 Bruta existimātur aialium quibus durū rigit: audacia
 quibus paruum est: pauida quibus prægrande. Maximū
 autē est pro portione muribus: lepori: asino: ceruo: pan-
 theræ: mustellis: hyenis: & omnibus timidis: aut pro-
 pter metū maleficis. In paphlagonia bina perdicibus
 corda. In quorū corde & boū ossa reperiuntur: interdū
 augeri id per singulos annos in hoīe ad binas drachmas
 ponderis ad quinquagesimū annum accedere. Ab eo de-
 trahi tantūde: & ideo non uiuere hoīem ultra centesi-
 mum annū defectu cordis ægyptij existimant. Quibus
 mos & cadauera asseruare medicata. Hirto corde gi-
 gni quosdā homines prodūt: nec alios fortiores esse in-
 dustria: sicut Aristomenē messeniū: qui. ccc. occidit lace-
 dæmonios. Ipse conuulneratus & captus semel: per ca-

LIBER

uernam latomiarum euasit angustias: uulpium aditus
secutus. Iterū captus: sopitis custodibus somno ad ignē
aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto lace-
dæmonij pectus dissequare causa uidendi: hirsutūq; cor
reperit. In corde summo pinguitudo est quædam
lætus extis. Non semper hoc autē in parte extorū habi-
tum est. L. Postumio Albino rege sacrorū: post centesi-
mam uicesimā tertiam olympiadē: cum rex Pyrrhus ex
italia discessisset cor ī extis aruspices aspicere cœperūt.
Cæsari dictatori quo die plurimum ueste purpurea p-
cessit: atq; in sella aurea insedit sacrificātī bis in extis
defuit. Vnde questio magna de diuinatione argumen-
tantibus: potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere? An
ad tempus amiserit? Negatur cremari posse in ijs: qui
cardiaco morbo obierint. Negatur & ueneno interem-
ptis. Certe extat oro. P. Vitelli: qua reum Pisonem eius
sceleris coarguit: hoc usus argumento: palāq; testatus:
non potuisse ob uenenum cor germanici Cæsaris crema-
ri. Contra genere morbi defensio est Piso. Sub eo pulmo
est: spirandi q; officina attrahens: ac reddens animam
iccirco spongiosus: ac fistulis inanibus cauus. Pauca enī
(ut dictum est) habent aquatilia: ac cætera omnia parien-
tia exiguum: spumosum: nec sanguineum: ideo non si-
tiūt. Eadē est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ
urinentur. Testudo quoq; quamuis prægrandē & sub
toto tegumento habeat sine sanguine tñ habet. Quan-
to minor hic corporibus: tanto uelocitas maior. Cha-
mæleoni portione maximus & nihil aliud intus. Ie-
tur & dextera in parte est. In eo quod caput extorum
uocant: magne uarietatis. M. Marcello circa mortē cū
periit. Ab Annibale defuit in extis. Sequenti deinde
die: geminum reperit. Defuit & Caio Mario cū

immolaret utica. Item Caio principi Kalen. Ianuarijs
cum iniret consulatum: quo anno interfectus est. Clau-
dio successor eius quo mense interemptus est ueneno.
Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis suae
die: sex uictimarum iocinera replicata intrinsecus ab
una fibra reperta sunt. Responsumque duplicaturum
intra annum imperium. Caput extorum tristis osten-
ti uisum tum quoque est: praeterquam in solitudine:
ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina iocinera le-
poribus circa Birletum & tharmem. & in cheronne
so ad propontidem. Mirumque translatis alio interit
alterum. In eodem est etiam fel nō omnibus datum ani-
malibus. In euboae chalcidæ nullū pecori. In naxo prae-
grande geminumque. ut prodigij loco utrumque adue-
næ: Equi: nulli: asini: cerui: caprae: apri: cameli: delphini
non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis
non est: quorum ualitudo firmior: & uita longior.
Sunt qui equo non quidem in iecore esse: sed in alio pu-
tent: & ceruo in cauda: aut in testinis. Ideo tantam ha-
bent amaritudinem: ut a canibus non attingantur. Est
autem nihil aliud quam purgamentum pessimi sangui-
nis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est: ni-
si sanguinem habentibus. Accipit hoc a corde cui iungi-
tur: funditque in uenas. Sed in felle nigro insaniae causa
homini: morsque toto reddito. Hinc & in mores crimē
bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus: cum
se fundit in animum. Quin & toto corpore: uagum
colorem quoque oculis aufert. Illud quidem redditum
etiam ahenis. Nigrescuntq; contacta eo: ne quis mire-
tur id uenenum esse serpentium. Carēt eo qui absinthio
uescuntur in ponto. Sed renibus ex parte tantum alte-
ra intestino iungitur: ut coruis coturnicibus: phasianis

LIBER

Quibusdam intestino tantum ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxime copiosum & piscibus. Est autem plerisque toto intestino sicut accipitri: miluo. Præterea in pectore est & cæteris auibus: Vitulis quidē marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Meptuno & humoris potentiæ dicauere. Geminumque fuit Diuo Augusto: quo die apud actium uicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum lunæ dierum in mense congruere dicuntur: totidemque & inueniri quotum lumen eius sit. Præterea bruma incrementum Cuniculorum exta in betica gemina sæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra a formicis non attingit propter uenenum: ut arbitrantur. Iecur maxime uetustatis patiens: centenis durare annis obsidionum exempla prodidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolaterrano dracones emicuisse de extis læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile sit existimantibus Pyrrho regi quo die perit præcisa hostiarum capita reppsisse sanguinem suum lambentia. Exta homini ab inferiore uiscerum parte separantur membranis: quæ præcordia appellant: quia cordi prætenduntur: quod greci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiscera membranis proprijs ac uelut uaginis inclusit providens natura. In hac fuit & peculiaris cā uicinitas alui: ne cibus supprimeretur animus. Hinc certe refertur accepta subtilitas mētis: ideo nulla ē ei caro: sed nervosa exilitas. In eadē præcipua hylaritatis sedes: quod titulu maxie intelligitur alarū: quas subit: nō alibi tenuiore cute humana: iō scabēdi dulcedine ibi præxia: Ob hoc in prælijs gladiatorūque spectaculis mortē cū risu traiecta præcordia attulerūt. Subest ueter stomachū hūitibus cæteris

simplex: ruminantibus geminus sanguine arētibus nul-
lus intestinus enim qbusdam ab ore incipiens quadam
uia eodem reflectitur: ut sēpiæ & polypo. In homine
adnexus infimo stomacho similis canino. His solis aiali-
um inferiore parte angustior. Itaq; & sola uomūt: qā
repleto propter angustias supprimitur cibus. Quod ac-
cidere nō potest ijs: quorū spatiosa laxitas eū ad inferio-
ra trāsmittit. Ab hoc uētriculo lactes in hoīe & oue p
quas labitur cibus. In cæteris exilia a qbus capaciora in-
testina ad aliuū. Hominiq; flexuosissimis orbibus. Iccir-
co magis auidi ciborum: qbus ab aluo longius spatium.
Iidem minus solertes: qbus obessimus uēter. Aues quo-
q; geminos sinus habēt. Quædā unū quo mergūtur recē-
tia: ut guttur. Alterū in quē ex eo dimittūt cōcoctōe ma-
turata: ut gallinæ: palūbæ: colūbæ: perdices. Cætera fere
arent eo: sed gula patētiore utūtur: ut gracchuli: corui:
nices. Quædam neutro modo. Sed uentrem proximum
habent: qbus plōga colla & angusta: ut porphyriōni.
Vēter solidipedū asper & durus. Terrestrīū alijs denti-
culatæ asperitatis: alijs cancellatim mordacitatis. Qui-
bus dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiūtur cibi.
Hinc in aliuū delabūtur. Medio hæc umbilico adnexa oī-
bus. In hoīe ile ifima parte simile suillo: a græcis appel-
latur colon: ubi dolorū magna causa est. Angustissima
canibus. Qua de causa uehementi nisu: nec sine cruciatu
leuāt eam. Infatiabilia animalium quibus a uentre p-
tinus recto intestino trāseūt cibi: ut lupis cernarijs: &
in ter aues mergis. Ventres & elephāto quattuor. Cæte-
ra suis similia pulmo quadruplo maior q̄ bubulo. Ani-
bus uenter carnosus callosusq;. In uentre hirundinum
pullis lapilli candido: aut rubenti colore: qui chelidoni
uocantur: magicis narrati artibus reperiuntur. Et in u-

LIBER

uenarū secundo uētre pilæ rotūditate nigricans tophus
 nullo pōdere: singulare (ut putāt) remediū ægre parien-
 tibus: si tellurem nō attigerit. Ventriculi atq; intestina
 pingui ac tenui omento integūtur: præterq̃ oia gignen-
 tibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus ie-
 cur: cum quo locū aliquando permutat: sed prodigiose.
 Quidam eum putant inesse oia parientibus: item ser-
 pentibus admodum exiguum: ita certe apparet in testu-
 dine: & crocodilo: & lacertis: & ranis: aegocephalo
 aut non esse constat: neq; ijs quæ careant sanguine. Pe-
 culiare cursus impedimentum aliquando in eo. Quam
 obrem inuritur cursorum laborantibus. Et per uulnus
 etiam exempto uiuere aīalia tradūt. Sūt qui putent adi-
 mi risum simul homini: intemperantiamq; ioci consta-
 re lienis magnitudine: asiæ regio sepsis appellatur: i qua
 minimos esse pecori tradūt: & inde ad lienem inuenta
 remedia. at in brileto & tharne: quaterni renes ceruis.
 Contra pēnatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhæ-
 rent lumbis. Dexter omnibus est latior: & minus pin-
 guis: sicciorq; V triq; autem pinguitudo e medio exit: p̃-
 terq̃ in uitulo marino: animalia i renibus pinguiissima.
 Oues quidam lætaliter circū eos concreto pingui: aliquā-
 do in eis inueniūtur lapilli. Renes habēt omnia quadru-
 pedum: quæ animal generant. Oua pariētū testudo so-
 la: quæ & alia omnia uiscera. Sed homo bubulis simi-
 les uelut e multis renibus compositos. Pectus hoc ē ossa
 præcordijs & uitalibus natura circūdedit. At uentri:
 quem necesse erat crescere: ademit. Nulli animalium
 circa uentrem ossa. Pectus homini tātum latum: reliqs
 carinatum: uolucris magis: & iter eas aquaticis ma-
 xime. Costæ homini tantum octonæ: suibus denæ: corni-
 geris tredecim: serpentibus triginta. Infra aluum est a

priore parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter te-
 studinem. Nulli nisi sanguineum pulmonem habenti.
 Nulli pedibus carentium. Inter eam & alium arteriæ
 ad pubem tendentes: quæ ilia appellantur. In uesica lu-
 pi lapillus: qui syrites appellatur. Sed hominum quibus-
 dam diro cruciatu subinde nascentes calculi: & setarū
 capillamenta. Vesica membrana constat: quæ uulnerata
 cicatrice non solidescit: neq; qua cerebrū: aut cor inuol-
 uitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis ea-
 dem omnia: præterq̃ uesicæ iūctus urticulus: unde dictus
 uterus: quod alio noīe locos appellant. Hoc in reliq; ani-
 malibus uulua. Hæc uipera & intra se parietibus du-
 plex. Oua generantium adnexa p̃cordijs. Et in muliere
 geminos sinus ab utraq; parte laterum habet. Funebris
 quotiens uersa spiritum inclusit. Boves grauidas negāt
 præterq̃ dextero uulue sinu ferre: etiam cū geminos fe-
 rant. V ulua eiecto p̃tu melior q̃ edito. Eiectitia uocatur
 illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cōtra effæ-
 tis a partu: præterq̃ eodē die suis occisæ liuida ac macra
 Nec nouellarū suū præterq̃ primipararū probantur:
 potiusq̃ ueterū: necdū effætarū: & biduo ante partum:
 aut post partum: aut quo eiecerint die. Proxima eiecti-
 tiæ est occisæ uno die post partū. Huius & sumē opti-
 mum: si modo fœtus non hauserit. Eiectitiæ teterrimū
 Antiqui abdomē uocabant: priusq̃ calleret id sciētes: oc-
 cidere non assueti. Cornigera una parte dēta & quæ
 in pedibus talos habent seno pinguescūt. Bisulca scissis-
 ue in digitos pedibus & nō cornigera: adipe. Cōcretus
 & cū refrixit fragilis: spq; in fine carnis. Contra pin-
 gue inter carnē cutemq;: succo liquidū. Quædā nō pin-
 guescunt: ut lepus: perdix. Steriliora cūcta pingua &
 in maribus & in fœminis. Senescūt celerius p̃pinguia.

LIBER

Oibus animalibus est quoddā in oculis pingue. Adeps
 cunctis sine sensu: qui nec arterias habet: nec uenas. Ple-
 risq; aīalium est pinguedo sine sensu: quam ob cām sues
 spirātes a muribus tradunt rosas. Quin & L. Apro-
 nij consularis uiri filio detractos adipēs: lenatūq; corpus
 immobili onere. Et medulla ex eodē uidetur esse a iuue-
 ta rubens: & senecta albescens. Non nisi auis hēc ossi-
 bus. Nec cruribus iumentorū aut canū. Quare fracta nō
 feruminātur: qđ defluente euenit medulla. Est aut pin-
 guis ijs: qbus adeps. Senosa cornigeris. Nervosa & i spi-
 na tātū dorsi ossa nō habentibus: ut pisciū generi. Vrsis
 nulla. Leoni in fœminū & brachiorū ossibus paucis exi-
 gua admodū. Cæteris enim est tāta duritia: ut ignis eli-
 datur: uelut e silice. Iis dura quæ nō pinguescūt. Asinorū
 ad tubas canora. Delphinis ossa nō spina. Animal enī
 pariunt. Serpentibus spina. Aquatiliū mollibus nul-
 la. Sed corpus circulis carnis uinctum: ut sepia atq; lol-
 ligini. Et insectis negatur æq; eē ulla. Chartilaginea ani-
 malium aquatiliū habent medullā in spina. Vituli ma-
 rini chartilaginem: non ossa. Item omniū auriculæ ac
 nares quæ modicum eminet flexili mollicia: naturæ p-
 uidentia: ne frangerentur. Chartilago rupta nō solide-
 scit. Nec præcisa ossa recrescūt: præterq̃ ueterinis ab un-
 gula ad suffragina. Homo crescit in longitudine: ad an-
 nos usq; ter septenos. Tum deinde ad plenitudinē. Maxi-
 me autem pubescens nodū quendam soluere: & præci-
 pue ægritudine sentitur. Nervi orsi a corde: bubuloque
 etiā circumuoluti similem naturam & causam ha-
 bent in omnibus lubricis applicari ossibus nodisq; cor-
 porum: qui uocantur articuli. Aliubi interuentu: aliubi
 ambitu: aliubi transitu ligātes. Hic teretes: illic lati: ut
 in uno quoq; poscit figuratio. Neq; ijs solidantur incisi:

mirumq; vulneratis sumus dolor: præfectis nullus. Sine
neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arterijs eniz cō-
stant. Sed neq; eæ molli piscium generi. Vbi sunt nervi:
interiores conducunt membra: superiores reuocant: iter
hos latent arteriæ: idest spiritus semitæ: ijs innatant ne-
næ: idest sanguinis rini. Arteriaru; pulsus in tacumine
maxime membroru; euidentis index fere morborum i mo-
dulos certos legesq; metricas per ætates stabilis: aut cita-
tus: aut tardus: descriptas ab Eriphilo medicæ uate: mi-
randa arte: nimiam propter subtilitatem desertus. Ob-
seruatio tamen crebri: aut lāguidi ictus: gubernacula ui-
tæ temperat. Arteriæ carent sensu: nā & sanguine. Nec
omnes uitalem continent spiritum: præcisq; torpescit
tantū pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias ha-
bent: itē serpētes: testudines lacertæ: minimūq; sanguis.
Venæ in prætenues postremo fibras subter totā cutem
dispersæ: adeo in angustā subtilitatē tenuantur: ut pene-
trare sanguis non possit: aliudue q̄ exilis humor ab illo
qui tacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbili-
co uenarum nodoso coitu.

De sanguine: & quorum celerrime siccetur: quoru;
non coeat: quorum grauissimus: uel tenuissimus: quo-
rum nullus.

Ca. xxxvij.

Anguis quibus multus & pinguis iracūdia.

Maribus quam fœminis nigrior. Et in iuuen-
ta magis q̄ senio. Et inferiore parte pinguior

Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritus tra-
hit secum: & tamen tactum non sentit. Animaliu; for-
tiora quibus sanguis crassior. Sapientiora: quibus tenu-
ior. Timidiora: quibus minimus. At quibus nullus hebe-
tia taurorum celerrime coit atq; durescit: ideo pestifer
potu maxime. Aprorum & ceruorum caprarumq; &

LIBER

bubalorum omnium non spissatur. Pinguiſſimus aſinus
Homini tenuiſſimus. Iis qbus plus quaterni pedes nul-
lus. Obesius minus copioſius: qm̄ abſumitur pingui. Pro-
fluuium eius uni fit in naribus homini: alijs nare alte-
ra: alijs utraq;. Quibusda; per inferna. Multis per ora
ſtatuto tempore: ut nuper Macrino uiro prætorio: &
omnibus annis Voluſio Saturnino urbis præfecto: q no-
nageſimū etiam exceſſit annū. Solum hoc in corpore tē-
porariū ſentit incrementū. Siquidem hoſtiæ abūdatio-
rem fundūt: ſi prius bibere. Quæ aīaliū latere certis tē-
poribus diximus: nō habent tunc ſanguinem p̄ter exigū-
as admodū circa corda guttas: miro opere naturæ. Sicut
& in homine: uim eius ad minima momenta muta-
ri: nō modo tantū in ore ſuffuſa materia: uerū ad ſingu-
los animi habitus: pudore: ira: metu: palloris pluribus
modis: item ruboris. Alius enim iræ: & alius uerecun-
diæ. Nam & in metu refugere: & nuſq; eſſe certum
eſt. Multis nō tranſfluere trāſſoſſis: qd̄ hoī tñ̄ euenit.
Nā quæ mutari diximus: colorē alienū accipiūt quoda;
repercūſſu. Homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morſ-
q; ſanguinem abſumunt.

An i ſanguine p̄cipatus & tergore: & pilis: &
mammis: & uestitu. Ca. xxxviij.

Vnt qui ſubtilitatem animi conſtare non te-
nuitate ſanguinis putent: ſed cute: operi men-
tiſq; corporum. Et tunc magis aut minus bru-
ta eſſe: ut oſtreas: & teſtudines. Boum tergora: ſetas ſu-
um obſtare tenuitati innati ſpiritus: nec puruz liquidū-
q; tranſmitti. Sic & in homine cum craſſior aloſiorue
excludat cutis. Quæ uero ratio crocodilis: ſi non cruori
ſed duriciæ tergoris tribuatur & ſolertia? Hippopota-
mi corij craſſitudo talis: ut inde torrentur aſtæ. Et ta-

men est quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles ad cetras habentur: cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua prohibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret: maxime in capite. Vbi cumque per se hac sine carne est vulnerata non coit: ut in bucca cilioque. Quæ animal pariunt: pilos habent. Quæ oua pennas: at squamas: aut corticem: aut testam: aut testudines: aut cutem puram ut serpentes. Pennarum caules omnium avium præcisæ non cresunt: nullæ autem renascuntur. Membranis volant fragilibus infecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta uestertilio. Horum quoque alæ articulos habent. Pili a cute exeunt crassa hirti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni. Dapsipodi et in buccis et intus in pedibus. Quæ utraq; Trogus et in lepore tradit. Hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat: sterilis in gignendo est: seu masculus: seu fœmina. Pili in homine partim simus: partim postea gignuntur. Congeniti autem non desinunt: sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuiio capitis inualidæ: uelut languidiores cum menstrui cursus steterit. Quibusdam postgeniti. Viris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atque subnasci annuum est. Viris crescunt maxime in capite: ut mox in barba. Recisi non ut herba ab cætera incisura augentur: sed ab radice exeunt. Crescunt et in quibusdam morbis: maxime ptyxis: et in senectate. Defunctorum quoque corporibus. Libidinosi congeniti maturius defluunt. At nati celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt: læque rarescunt. Quadrupedum dorsa

LIBER

pilosa: uetres glabri. Bou corijs glutinū excoquitur tauro
rumq;: Et id p̄cipuū. Māmas homo solus e maribus ha
bēt. Cetera aialia māmārū notas tantū. Sed ne foeminae
quidem in pectore: nisi quæ possunt ptus suos attollere.
Oua gignentiu nulli. Nec lac nisi aial pariēti. Volncrū
nēspertilo tantū. Fabulosum enim arbitror de strigibus
ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledi
ctis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auiū con
stare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis Ca. xxxix.

Sini a foetu dolent: ideo sexto mēse arcēt par
tus: cum equæ anno prope toto præbeāt. Qui
bus solida ungula: nec supra geminos partus.
Hæc omnia binas habent mammās: nec aliubi: q̄ i femo
ribus. Eodē loco bisulca Et cornigera. Boves quaternas
Oues capræ binas. Quæ numeroso fœcunda partu: Et
quibus digiti in pedibus: hæc plures habent toto uentre
duplici ordine: ut sues. Generosæ duodenas. Vulgares bi
nis minus. Similiter canes. Alia uētre medio quaternas
ut pāthera. Alia binas ut leænæ. Elephas tantū sub ar
mis duas: nec in pectore: sed citra in alis occultas. Nul
la in femoribus digitos habentiū. Primi geniti in quan
q; parte sues: primas premūt. Et si escæ sunt faucibus p̄
ximæ: tamē suā nouit q;sq; in foetu: quo genitus est ordi
ne eaq; alitur: nec alia. Detracto illa alumno suo sterile
scit ilico: ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto: sola
munifex: quæ genito fuerat attributa: descēdit. Vrsæ mā
mas quaternas gerūt. Delphini binas i ima alio papil
las tantū nee euidētes: Et paulo in obliquū porrectas.
Neq; aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ uituli
q; māmīs nutriunt foetus.

De lacte: Et unde asseus non fiat. Ca. xl.

m Vlieri ante septimū mensem p̄fusum lac in-
 utile. Ab eo mense quod uitalis est partus: sa-
 lubre. Plerisq; autē totis māmīs: atq; etiā in
 alarū sinus fluit. Camelis lac mulgetur: ne iterū graue-
 fiant. Suauissimū hoc existimatur ad unā mensurā tri-
 bus aquae additis. Bos ante partū nō habet. Ex primo sp̄
 a partu colostrā fiunt: ni admisceatur aqua: i pumicis
 modū coeūt duritia. Asinae prāgnātes cōtinuo lactescūt
 Pullo earū ubi pingue pabulū: biduo a partu maternū
 lac gustasse letale est. Genus mali uocatur colostratio
 Caseus nō fit ex utrinq; dētatis: qm̄ eorū lac nō coit. Te-
 nuissimum camelis: mox equabus. Crassissimum asinae
 ut coaguli uice utantur. Conferre aliquid & candori
 mulierum cute existimatur. Popeia certe Domitij Ne-
 ronis cōiunx quingentas per omnia secū foetas trahens
 balnearū etiā solio: totū corpus illo lacte macerabat: ex-
 tendi quoq; cutē credens. Omne autē lac igne spiratur:
 humore serefcit. Bubulū caseo fertilius q̄ caprinū: ex ea-
 dē mensura pene altero tāto. Quae plures quaternis mā-
 mas hnt caseo inutilia: & meliora quae binas. Coagulū
 inuli leporis: Hædi: laudatū. Præcipiū tñ dasipodis: qd
 & p̄fluuio alui medetur. Vnius utrinq; dentatorū. Mi-
 rum barbaras gētes: quae lacte uiuāt: ignorare aut sper-
 nere casei tot sæculis dotem: densantes id alioquin in-
 acolem incūdum. Et pingue butyrū spuma: id est lactis
 concretiusq; q̄ quod serum uocatur. Non omittendum
 in eo olei uim esse: & barbaros omnes infantesq; no-
 stros ita ungi.

De diuersitate caseorum.

Ca. xli.

l Aus caseo Romæ: ubi omniū gentiū bona iu-
 dicantur: comminus e prouintijs nemaurense
 præcipua: lesuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis

l2 l2

LIBER

ac musteo tantū cōmendatio. Duobus alpes generibus
pabula sua approbāt. Dalmaciæ docleatē mittunt. Cen-
trionica natuſicū. Nūerosior apēnino cebanus. Hūc
liguria mittit ouīū maxie lactis. Auximatē ex umbria.
Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ cōfinio lunēsem magni-
tude icōſpicuū. Quippe & ad singula milia pōdo præ-
mitur. Proximū autē & urbi uestinum crustuminūq;
& e cedito campo laudatissimū. Et capitirō gregibus
sua laus est agrigenti maxima: eā augēte gratiā fumo:
qualis in ipsa urbe conficitur: cunctis præferendus. Nā
galliarum sapor medicamenti uim optinet. Transma-
ria uero bithynius fere in gloria est. Inesse pabulis salē
etiam ubi non detur. Ita maxime intelligitur: omni in
sale caseo senescente. Quales redire in musteum sapore
aceto e thymo maceratos certum est. Tradunt Zoroas-
trem in desertis caseo uixisse annis. xx. ita temperato
ut uetustatem non sentiret.

De differentia membrorum hominis a cæteris
animalibus. Ca. xliij.

Erreſtrium solus homo bipes. Vni iuguli: hu-
t meri. Cæteris armi. Vni Vlnæ. Quibus ani-
malium manus sunt intus tantum carnosæ:
extra nervis & cute constant. Digni. Quibusdam in
manibus seni. Caij Oratij ex patritia gente filias duas
obid sedigitas appellatas accepi. Vulcatium sedigitum
illustrem in poetica. Hominis dugiti articulos habent
ternos. Pollex binos: & dugitis aduersus uniuersis fle-
titur: per se uero in obliquum porrigitur: crassior cæte-
ris. Huic minimus mensura par est. Duo reliqui sibi. In-
ter quos medius longissime protenditur. Quibus ex ra-
pina uictus quadrupedum quinidugiti in prioribus pe-
dibus: reliquis quaterni: Leones: lupi: canes: & pauca

in posterioribus quoq; quinos ungues habet: uno iuxta
cruris articulum dependente. Reliqua quæ sunt mino-
ra digitos quinos. Brachia non omnibus paria esse.
Thraci enim studio in .C. Cæsaris ludo notum est
dextrima fuisse proceriorem. Animalium quædam ut
manibus utuntur priorum ministerio pedum: sedentq;
ad os illis admoventia cibos: ut sciuri.

De simiarum similitudine.

Ca. xliij.

Am simiarum genera perfectam hominis si-
mulationem continent: facie: naribus: auribus
palperis. Quæ solæ quadrupedum & infe-
riorem habent genâ: iam mammæ in pectore: & bra-
chia: & crura in contrarium flexa. Similiter in mani-
bus ungues: digitos: longioremq; mediū. Pedibus paulū
differūt. Sunt enim ut manus prælōgi: sed uestigiū pal-
mæ simile faciunt. Iis quoq; pollex & articuli ut ho-
mini. Et præter genitale tantū. Et hoc in maribus. Vi-
scera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus.

Ca. xliiij.

Ungues: qui clausulæ nervorum summæ existi-
matur omnibus ijs quibus & digiti. Sed si-
miæ imbricati: hominibus lati: & defuncto
crescunt. Rapacibus unci. Cæteris recti: ut canibus: præ-
ter eū q; a crure plerisq; depēdet. Omnia digitos hnt q;
pedes: excepto elephanto. Huic enī informes numero
quidem quinq;: sed indivisi: ac leniter discreti: ungu-
lisq; non unguibus similes: & pedes maiores priores
In posterioribus articuli breves. Idem poplites intus
flectit hominis modo. Cætera animalia in diversum.
Posterioribus articulos pedibus q; prioribus. Nam quæ
aial generāt: genua ante se flectunt: & suffraginū ar-
tus in aduersum. Homini genua & cubiti cōtraria. Itē

l2 l2 ij

LIBER

ursis & simidrū generi: ob id minime pernicious. Omnia
 parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora
 Genua post curuantur: posteriora in priorē partē. Sūt
 autem crura his obliqua humani pollicis modo. Sic &
 multi pedibus: praterq̃ nouissima salientibus. Aues ut
 quadrupedes alas in priora curuāt: suffragines in poste
 riora. Hominis genibus quēdā & religio inest obser
 uatione gentium. Hæc supplices attingunt. Ad hæc ma
 nus tendunt. Hæc ut aras adorant: fortassis quia inest
 ijs uitalitas. Namq; in ipsa genu utriusq; commissura
 dextra leuāq; a priore parte gemina quēdā buccarum
 inanitas est: qua p̃fossa ceu uinculis spiritus fugit. In
 est & i alijs partibus quēdā religio: sicut dextra oscu
 lis auersa appetitur. In fide porrigitur. Antiquis græ
 ciæ in supplicando mentum attingere mos erat. Est in
 aure ima memoriæ locus: quē tāgentes attestamur. Est
 post aurē æquæ dextrā nemefios: quæ dea latinū nomē:
 ne in capitolio quidē inuenit: quo referimus tacto ore
 p̃ximū a minimo digitū: ueniā sermonis a dijs exposcē
 tes. Varices in cruribus uiro tm̃ mulieri raro. C. Mariū
 qui septies consul fuit stantē sibi extrahi passum unum
 dominē Oppibus auctor est. Omnia animalia a dextris
 partibus incedunt: sinistris incubant. Reliqua ut libi
 tum est: grandīūtur. Leo tm̃ & camelus pedatim: hoc
 est ut sinister pes non transeat dextrū: sed subsequatur
 Pedes homini maximi: foeminis tenuiores: i omni gene
 re suræ homini tm̃: & crura carnosā. Reperitur apud
 auctores in ægypto quēdā nō habuisse suras. Vola ho
 mini tm̃ exceptis quibusdā. Nāq; & hinc cognomina
 inuenta. Planci: Plauti: Scauri: Pansæ: sicuti a cruribus
 Vari: Variæ: uatini: quæ uitia: & in quadrupedibus so
 lidas habēt ungulas: quæ nō sunt cornigera. Igitur pro

eis telū ungula ē illis. Nec talos habēt eadē. At quæ bi-
sulca sunt: habēt. Idē digitos habētibus non sunt. Neq;
prioribus pedibus oīno ulli. Camelo tali similes bubulis
sed minores paulo. Est. n. bisulcū discrimine exiguo pes
imū uestigio carnosō ut ursi. Quā de causa in longiore
itinere sine calciatu fatiscūt. De Ungulis. Ca. xlvī.

Ungulæ ueterino tm̄ generi renascūtur. Sues ī
illyrico quibusdā locis solidas habēt ungulas
Cornigera fere bisulca. Solida ungula & bi
corne: nullū. V nicorne asinus tm̄ indicus. V nicorne bisul-
cum: orix. Talos asinus indicus unus solidipedū habet.
Nā sues ex utroq; genere existimātur: ideo foetus earū
hominū qui existimarūt habere facile cōuicti. Lynx tm̄
digitos habentium simile quiddam talo habet. Leo etiā
num tortuosos. Talus autem rectus est in articulo pedis
uentre eminens: concauo in uertebra ligatus.

De Pedibus auium & unguibus. Ca. xlvī

Vium aliæ digitatæ. aliæ palmipedes: aliæ ī
a ter utrunq; digitis diuisis adiecta latitudine
Sed omnibus quaterni digiti: tres in superio-
re parte: unus in calce. Hic deest quibusdam longa cru-
ra habentibus. Inx sola utrinq; binos habet. Eadē lin-
guam serpentium similem in magnā longitudinē por-
rigit. Circumagit collum in aduersum se. Vngues ei grā-
des ceu gracchulis. Auium quibusdam grauioribus ī cru-
ribus additi radij. Nulli uncos habentium ungues lon-
gi pedes. Porrectis ad caudam eā cruribus uolant. Qui-
bus breues contractis ad medium. Qui negant uolucrē
ullam sine pedibus esse: confirmant & apodas habere
& nycterin: & drepanin in eis: quæ rarissime appa-
rent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectorū a duobus centum. Ca. xlvv

l2 l2iij

LIBER

i nsectorū animalīū pedes primi longiores du-
ros habētibus oculos ut subinde pedibus eos
tergāt: ceu notamus in muscis: Quæ ex ijs no-
uissimos habēt longos: salūt ut locustæ. Omnibus autē
ijs seni pedes. Araneis quibusdā prælongi accedūt bini
Internodia singulis terna. Octonos & marinis esse di-
ximus polypis: sæpijs. lolliginibus: cancri: qui brachia
in contrariū mouent pedes in orbem: aut in obliquum.
Idem soli animalīū rotundi. Cætera binos pedes duces
habent: cancri tm̄ quaternos. Quæ hunc numerum pe-
dum excessere terrestria ut pleriq; uermes: non infra
duodenos habēt: aliqua uero & centenos. Numerus pe-
dum impar nulli est. Solidipedum crura statim iusta
nascuntur mensura. Postea ex porrigentia se uerius quā
crescētia: Itaq; in infantia scabunt aures posterioribus
quod addita ætate non queunt. Quia longitudo super-
ficiem corporū solā ampliāt. Hac de causa inter initia
pasci: nisi submissis genibus non possunt: nec usq; dum
cervix ad iusta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Ca. xlvij.

Omilionū genus in omnibus animalibus est:

p atq; etiā inter uolucres. Genitalia maribus
quibus essent retro satis diximus. Ossea sunt
lupis: uulpibus: mustelis: uiuerræ. Sunt ijs etiā calculo
humano remedia præcipua. Vrsō quoq; simul ut expi-
rauerit cornescere aiunt. Camelino arcus intēdere ori-
entis populis fidissimum. Necnon in aliqua gentium
quoq; in ijs discrimina. Et sacrorum etiā citra perni-
ciem amputatis matris deum gallis. Contra mulierum
paucis prodigiosa assimilatio sicut hermaphroditis
utriusq; sexus. Quod etiam quadrupedum generi ac-
cidisse Neronis principatu primum arbitror. Ostē-

tabat certe hermaphroditas subiuges carpēto suo equas
in treberico galliæ agro repertas: ceu plane uisenda res
esset: principem terrarum insidere portentis. Testes pe-
cori armentozq; ad crura decidui: suis adnexi: delphi
no prælongi: ultima conduntur aluo: & elephanto oc-
culti. Qui oua parientium lumbis intus adhærent: qua
lia ocissima in uenere. Piscibus serpentibusq; nulli: sed
eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteoni-
bus terni. Homini tantum iniuria aut spōte naturæ frā-
guntur. Idq; tertium ab hermaphroditis & spadoni-
bus semiuiri genus habet. Mares in omni genere fortio-
res: pterq; in pātheris & urfis. De Caudis Ca. xlix.

Aude præter hominem ac simias omnibus fe-
re animalibus: & oua gignentibus pro desi-
derio corporum. Nudæ hirtis & apris setosæ
ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascū-
tur. Piscium meatus gubernaculi modo regūt. Atq; etiā
in dextram ac leuam motæ: ut remigio quodam impel-
lunt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis lō-
gissimus caulis: atq; in ima parte hirtus. Idem asinis lō-
gior q̄ equis: sed setosus ueterinis. Leoni infima parte:
ut bubus & sorici: & pantheris non itē Vulpibus &
lupis uillosus ut ouibus: quippe p̄terior. Sues itorquēt.
Canū degeneres sub aluū reflectūt. De Vocibus. Ca. l.

Ocem nō habere nisi quæ pulmonē & arte-
rias habent: hoc ē nisi quæ spirāt Aristoteles
putat. Iccirco & insectis sonum esse non uo-
cem: intus meante spiritu & incluso sonante. Alia mur-
mur edere: ut apes. Alia cum tractu stridorem: ut cicā-
das. Recepto enim ut duobus sub peccatore cauis spiritu
mobili occursante membrana intus atritu eius sonare
uiscera sat notum est. Cætera simul cū uolatu incipere

LIBER

audiri: & desinere: ut muscas: apes: Sonum enim attritu & interiore dura non anima reddi. Locustas pennarum & femorū attritu sonare creditur sane. Itē aquatiliū pectines stridere cum uolant. Mollia & crustis intecta nec uocem: nec sonum ullum habere: Sed & ceteri pisces quibus pulmone & arteria careant: non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri canillantur. Et iis qui aper uocatur in acheloo anre: grūnitum habet: & alij de quibus diximus oua parictibus Sibilus serpentibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis: ut dictum est: nisi si & in his ferenda dubitatio est: qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Multe in macedonia traduntur. Muti & apri. Anium loquaciores quæ minores & circa coitus maxime. Alijs in pugna uox in coturnicibus. Alijs ante pugnam ut perdicibus. Alijs cum uincere ut gallinaceis. Tisdem sua maribus. Alijs eadem ut foeminis: ut lusciniarū generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in singulis dictum est. Elephas circa nares ore ipso sternutamento similem elidit sonum: per nares autem tubarū raucitati. Bubus tantum foeminis uox grauior: in alio omni genere exilior quæ maribus. In homie etiam castratis. Infantis nascentis nulla auditur anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locuta est Croesi filius in crepūdijs. Quo prodigio totum id cōcidit regnū. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim annis. Eadem in senecta exilior. Neq; in alio animalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de uoce digna dictu in theatrorum orchestris scobe: aut harena superiecta deuoratur: & in rudi parietum circumiectu. Etiam dolijs inanibus

currit eadē conuuo uel recto parietū spatio: quā leni so-
no dicta uerba ad alterū caput pferens si nulla inæquali-
tas ipediat. Vox in hoīe magnā uultus pte habet. Agno-
scimus eā priusq̄ cernamus nō aliter q̄ oculis. Totidēq̄
sunt eā: quot in rerum natura mortales: & sua cuique
sicut facies. Hinc illa gentium: totq̄ linguarum toto or-
be diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones.
Sed ante omnia explanatio animi: quæ nos distinxit a
feris. Inter ipsos quoq̄ hoīes discrimen alterū aq̄ gran-
dem q̄ a beluis fecit.

De agnascantibus membris: & dicta Aristotelis de
uita hominis. Ca. li.

Embra animalibus agnata: inutilia sūt: sicut
m Sextus homini semper digitus. Placuit in aegy-
pto nutrire portetum: binis & in aduersa ca-
pitis parte oculis hominem: sed ijs nō cernētem. Miror
quidem aristotelem nō modo credidisse pscita uitæ esse
aliqua i corporibus ipsis: uerum etiam prodidisse. Quæ
quāq̄ uana existimo: nec sine cōtatione proferenda: ne
in se quisq̄ & auguria anxie quærat: attingam tamen
quæ tātus uir in doctrina nō sprenit. Igitur uitæ breuis
signa ponit raros dentes: prælongos digitos: plumbeum
colorem: pluresq̄ in manu incisuras: nec perpetuas. Con-
tra longæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una
duas incisuras longas habentes: & pluresq̄. xxxij. den-
tes habentes: auribus amplis: Nec uniuersa hæc (ut ar-
bitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uul-
go tamen narrata. Addidit morum aspectus simili
modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus:
quos uerbis eius subiiciam. Erons ubi est magna segnem
animum subesse significat. Quibus parua mobilē. Qui-
bus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris ap-

LIBER

parente. Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles significant. Quibus iuxta naxum flexa sunt austeros. Quibus iuxta tempora inflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuscunque sunt longi: maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuienti. Candidi pars extenta notam impudentiæ habet: qui identidem autem operire solent inconstantia. Auricularum magnitudo loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima: & de habitu animalium:

& quæ gustata interimant: & de

uictu hominis: & quibus decausis

non coquatur.

Ca. lii.

Nimæ leonis uirus graue: Vrsi pestilens. Contacta halitu eius attingit nulla fera: citiusque putrescunt afflatæ reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dentium uitijs: sed maxime senio. Dolores sentire non poterat: tactu sensuque omni carebat sine qua nihil sentitur. Eadem comeabat ab eo recens assidue exitura supremo: & sola ex omnibus superfutura. Denique hæc trahebatur e cælo. Huius quoque tamen reperta poena est: ut neque idipsum quo uiuitur in uita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipue & a iuuenta propter indiscretos cibos: namque & uino foetent ora nimio. Sed si bi proceres medentur grano assyrii mali: cuius est suauitas præcipua in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit. Cernuorum item urit. Diximus hominum genera qui uenena serpentium suctu e corporibus exigere. Quin & suis serpentes in pabulo sunt: & alijs uenenum est. Quæ insecta appellauimus omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento quidem fugantur.

tur. Alia alios appetunt odores. Scarabei rosa. Quosdā serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittarum ungūt aciem uiperina sanie & humano sanguine. Irremediabile id scelus. Mortem ilico affert leui tactu. Quæ animalium ueneno pascerentur diximus. Quædam innocua alioquin uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros i pamphilia & ciliciæ montosis salamandra ab ijs deuorata qui edere moriuntur. Nec enim est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinumq; interimit. Salamandra ibi immortalis: uel si omnino biberit: unde potetur. Item rana quam uocant rubetam: tantum insidiarum est uitæ. Vespæ serpente auide uescuntur. Quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia est uictus: ut in tractu pisce uiuentium Theophrastus prodidit. Boves quoq; pisce uesci: sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Acervatio saporū pestifera: & condimenta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibus acris: nimia: & auide hausta: & æstate quam hyeme difficilior: & in senecta quam in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitate: frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis: maxime autem dentibus. Somno concoquere corpulentia quam firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidē præcipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda: uel minuenda: & quæ gustu famem ac sitim sedent.

Ca liij.

Vgescūt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur siccis & aridis frigidisq;: ac siti. Quædam animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibunt. Homini non ante diem

LIBER

septimum lætalis in edia. Durasse & ultra undecimūz
plerosq; Certum est mori esuriendi semper inexplibili
aviditate aialium uni hoi. Quædā rursus exiguo gustu
famem ac sitim sedant: conservantq; vires: ut butyrum:
ut citipace: glycyrrizon. Perniciosissimū autē & in om
ni uita quidem quod nimium. Præcipue tamen corpori:
minuiq; quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad
reliqua naturæ transeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI STORIAE. LIBER. XII. PROOEMIUM.

NIMALIVM OMNIVM QVÆ
nosci potuere naturæ generatim mem
bratimq; ita se habent. Restant neq;
ipsa anima carentia: quādoquidem ni
hil sine ea uiuit: terra edita: ut ide eru
ta dicantur: ac nullum fileatur rerum naturæ opus. Diu
fuere occulta eius beneficia. Summumq; munus homini
datum: arbores siluæq; intelligebantur. Hinc primum
alimentum. Harum fronde mollior specus: libro uestis:
Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis ad
mireris ab his principijs cædi montes in marmora. Ve
stes a seribus peti. Vnionem in rubri maris profundo.
Smaragdū in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt
aurium uulnera. Nimirum quoniam parum est collo cri
nibusq; gestari: nisi infoderentur etiam corpori. Quā
obrem sequi par est ordinem uitæ: & arbores ante alia
dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore: & quādo platanus primum i
italia: & de natura earum.

Ca. i.

b Ae fuere numinū templa: priscoq; ritu ut sim-
plicia rura etiam nunc deo præcellentem ar-
borem dicant. Nec magis auro fulgentia atq;
ebore simulacra q̄ lucos. Et in ijs silentia ipsa adoramus
Arborū genera numinibus suis dicata perpetuo seruan-
tur. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Minervæ olea. Ve-
neri myrtus. Herculi populus. Quin & siluanos Fau-
nosq; & deorū genera siluis: ac sua numina tanq̄ e cælo
attributa credimus. Arborea postea blandioribus fruge
siccis hoīem mitigauere. Ex ijs recreās mēbra olei liquor
uiresq; potus uini: tot deniq; sapores annui sponte ueni-
entes: & mēsa: depugnetur licet earū cā cum feris: &
pasti naufragorū corporibus pisces expetātur: etiam nū-
tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earū: sine quis
uita degi nō possit. Arbore sulcamus maria: terrasq; ad
mouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & si-
mulacra numinum fuere: nondū precio excogitato bel-
uarū cadaueri: atq; ut a dijs nato iure luxuriæ eodē ebo-
re numinum ora spectarentur: & mensarū pedes. Pro-
dunt alpebus coercitas & tam inexuperabili munimē-
to gallias hanc primum habuisse causam superfunden-
di sese italiæ: q̄ Elico ex heluetijs cinis eorū fabrilem ob-
artē romæ commoratus ficū siccam & uuam: oleiq; ac
uini præmissa remeans secū tulisset. Quapropter hæc
uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis nō iure miretur ar-
borē umbræ gratia tm̄ ex alieno petita? orbe? Platanus
ea est. Hæc per mare ionii in Diomedis insulam eiusdē
tumuli gratia primū inuēta. Inde in siciliam trāsgres-
sa: atq; inter primas donata italiæ: etia; ad morinos us-
q; peruecta: ad tributariū etiam pertineus solū: ut gen-
tes uectigal & pro umbra pēdā. Dionysius prior sici-
liæ tyrānus regiū urbem trāstulit eas: domus suæ mirā

LIBER

culū: ubi postea factū gymnasiū: nec potuisse in amplitu-
 dinem adolescere: & alias fuisse in italia: ac nomina-
 tim hispania apud auctores inuenitur. Hoc actū circa ca-
 ptæ urbis ætatem: tantūq; posteaq; honoris increuit: ut
 mero infuso enutrientur. Compertū id maxime prodes-
 se radicibus. Docuimusq; etia; arbores uina potare. Ce-
 lebratæ sunt primū in ambulatiōe achademie athenis
 cubitorū. xxx. sex unius radice ramos antecedente. Nūc
 est clara in lycia sotia gelidi fōtis amœnitatem itineri ap-
 posita domiciliū modo caua octoginta atq; unius pedum
 specu: numerofo uertice: & se uastis protegens ramis ar-
 borū instar agros longis obtinens umbris: ac ne quid de-
 sit speluncæ imagini saxeæ intus crepidinis corona mu-
 scos complexa pumices extat: tam digna miraculo: ut
 Licinius Mutianus ter cōsul: & nuper prouinciæ eius
 legatus prodendū etiam posteris putarit: epulatum itra
 eam se cum duo deuicesimo comite. Large ipsa toros p-
 bente fronde: ab oī afflatu securū optantem imbriū per
 folia crepitus. Lætiorē q̄ marinorū nitore picturæ ua-
 rietate laqueariū auro cubuisse in eadē. Aliud exemplū
 Caij p̄cipis in ueliterno rure mirati unius tabulata: la-
 xisq; ramorū trabibus scamna patula & in ea epulan-
 ti cū ipse pars esset umbræ q̄ndecim conuiuariū ac minī
 sterij capace triclinio: quā coenam appellauit: ille nidū.
 Et gortynæ in insula creta iuxta fontem platanus una ī
 signis utriusq; linguæ monumentis. nūq̄ folia dimittens
 Statimq; ei græciæ fabulositas superfluit: Ione; sub ea
 cū Europa cōcubuisse. Ceu uero nō alia eius generis ecē
 in cypro: sed ex ea primū in ipsa creta ut ē natura hoīū;
 nouitatis auida. Platani satæ regenerauere uitiū: q̄nquē
 dē cōmēdatio arboris eius nō alia maior ē: q̄ solē æstate
 arcere: hyeme admittere. Inde in italiā quoq; ac subur-

bana sua Claudio principe Marcelli esernini. libertus:
sed qui se potētiae causa Cæsaris libertis adoptasset spa
do thessalicus prædiues ut merito dici posset. Is quoq;
Dionysius transtulit id genus. Durantque etiam in ita
lia portenta terrarum: præter illa scilicet quæ ipsa exco
gitauit italia.

De cameplatano: & q̄s totöderit uiridaria. Ca. ij.

Anq; & cameplatani uocātur coactæ bræui
n tatis: quoniā arborū etiā abortus inuenimus.

Hoc quoq; ergo in gñe pumilionū infelicitas
dicta erit. Fit autē & serendi gñe & recidēdi. Primus
Cn. Martins ex equestri ordine Diui Augusti amicus i
uenit nemora tonsilia intra hos. lxxx. annos.

De peregrinis arboribus: & malo assyria Ca. iij.

Eregrina cerasi persicæ quæ & oēs quarum
p graci noīa aut aliena. Sed quæ ex ijs incolarū
numero esse cœpere: dicentur inter frutiferas

In præsentia externa psequemur: a salutari maxime or
si. Malus assyria: quam alij uocant medica; uenenis me
detur: Folium eius est uedonis intercurrentibus spinis.
Pomum ipsum alias non manditur: odore præcellit
foliorum quoq; qui transit in uestes una cōditus: arcet
q; animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomife
ra est: alijs cadentibus: alijs maturescentibus: alijs uero
subnascētibz. Tētauere gentes transferre ad se propter
remedij præstatiā fūtilibus in uasis dato p auernas ra
dicibus spiramento. Qualiter omnia transitura longi
us seri artissime quæ meminisse cōueniet. ut semel quæ
q; dicantur. Sed nisi apud medos & in perside nasci no
luit. Hæc est cuius grana parthorum procures inco
quare diximus esculentis: commendandi halitus gra
tia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras serū in

LIBER

mentionem gentis eius narrauimus.

De india arboribus: uel quando primum romae hebenus. Ca. iij.

i Tem indiae arborum magnitudine unam: quam peculiarius Virgilius celebravit hebenum nuscum alibi nasci professum: Herodotus eam aethiopiae intelligere maluit: tributum uice regibus persidis e materie eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse aethiopias cum auro et ebore prodendo. Non omit tendum id quoque: uicenos dentes elephatorum grandes: quoniam ita significauit: aethiopas eadem causa pendere solitos tanta ebori auctoritas erat: urbis nostrae trecentesimo decimo anno. Tunc enim auctor ille historiae condidit Thurijs in italia. Quo magis mirum est: quod eidem credimus: quod padum amnem non uidisset: nemini ad id tempus asiae graeciaeque aut sibi cognitum. Aethiopiae forma ut diximus. Meroen usque: nuper allatam Neroni principi raram arborem hebenum. A meroe usque: ad syenem sine imperij per nonaginta nonaginta sex milia passuum nullaque: aliam nisi palmarum generis esse docuit. Idem fortassis in tributorum auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romae eam magnus Pompeius in triumpho mithridatico ostendit. accendi eam Fabianus negat. Vritur tamen odore incensum. Duo genera eius. Rarum id quod melius arboreum tronco enodi: materiae nigri splendoris: ac uel sine arte protinus incensum. Alterum fruticosum cytisi modo. Et tota india dispersum est.

De spina et ficu indicis.

Ca. v.

i Bi et spina similis: sed deprehensa uel lucernis igni protinus transfusiente. Nunc eas exponam quas mirata est Alexander magni uictoria: orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsae semper serens: uastis diffunditur ramis. Quorum potera adeo

in terram cruantur: ut annuo spatio infigantur: no-
namq; sibi propaginē faciant circa parentem in orbes:
quodā opere topiario. Intra sepē eam aestuant pasto-
res: opacā pariter & munitā uallo arboris: decora spe-
cie subter intuenti pculue fornicato ambitu. Superio-
res eiusdē rami in excelsū emicāt: filiosa multitudine
uasto matris corpore: ut. lx. pas. plerāq; orbem colligāt
Vmbra uero bina stadia operiant. Foliorū latitudo pel-
tæ effigiem amazonice habet. Ea causa fructū integens:
crescere prohibet. Rarusq; est nec fabæ magnitudinem
excedēs. Sed per folia solibus coctus prædulci sapore dē-
gno miraculo arboris gignitur circa acesinē maxime
amnem.

De arbore pala: & arboribus indi-
eis sine nominibus: & laniferis.

Ca. vi.

Aior alia pomo & suauitate præcellentior
quo sapiēiores indorū uiuūt. Foliū alas auis
imitatur longitudie triū cubitorū latitudie
duū. Fructū e cortice mittit admirabilē succi dulcedine:
ut uno quaternos satiet. Arbori nomē palæ pomo: arie-
næ pluriā ē in sidracis expeditionū Alex. terminio. Est et
alia similis huic: dulcior pomo: sed interraneorū ualitu-
dini infesta. Edixerat Alex. ne q; agmis sui id pomū at-
tingeret. Genera arborū macedones narrauerunt: ex ma-
iore parte sine nominibus. Est & terebintho similis
cætera: pomo amygdalis: uel minore tm magnitudine
præcipuæ suauitatis in bactris. Vtiq; hanc aliqui tere-
binthū esse proprii generis potiusq; similē ei putauerūt
Sed unde uestes lineas faciunt: folijs moro similis: cali-
ce bomicino cynorhodo: serunt eam in campis: nec est
gratior ullarum prospectus. Oliua idia sterilis: præter
q; oleastri fructu.

De piperis arboribus: &
gariophylo: & alijs pluribus.

Ca. viij.

LIBER

Assim uero quæ piper gignunt: iuniperis no
 p stris similes: quæ in frôte caucasi solibus oppo
 sita gigni tm eas aliqui tradidere. Semina a
 iunipero distât parvulis siliquis: quales in phasiolis ui
 demus. Hæ priusq̃ dehiscant: decerptæ tostæq̃ sole fa
 ciunt quod uocatur piper longû. Paulatim uero dehi
 scentes per maturitatē: ostendūt candidum piper: quod
 deinde tostū solibus: colore rugisq̃; mutatur. Verū &
 ijs sua iniuria est: atq̃; cæli intemperie carbūculantur:
 fiuntq̃; semina cassa & inania: quod uocât brechma
 sin: indorū lingua sic significante abortū. Hoc ex omni
 genere asperrimū: leuissimūq̃; & pallidū. Gratius ni
 grum: lenisq̃; utroq̃; candidū. Non est huius arboris ra
 dix: ut aliqui existimauere: quā uocât singuerim: aliū
 uero gingiberim: quæ sapore simili. Id enim in arabia
 atq̃; troglodytica in uillis nascitur. Paruæ herbæ radi
 ce candida. Celeriter ea cariā sentit: quā in tanta ama
 ritudine. Preciū eius in libras sex. Piper longū facillime
 adulteratur alexandrino sinapi. Emitur in libras. xxy.
 Albū. xviij. Nigrū. xiiij. V sum eius adeo placuisse mirū
 est. In alijs quippe suauitas cœpit in alijs species inui
 tauit. Huic hæc pomi: nec basse cōmendatio est aliqua.
 Sola placere amaritudie: & hanc in indos peti. Quis
 ille qui primus cibos experiri uoluit? aut cui in appetē
 da auuiditate esurire non fuit satius? V trūq̃; siluestre gē
 tibus suis est: & tamē pondere emitur ut aurū uel ar
 gentū. Piperis arborē iam etiā habet italia maiore myr
 to: nec absimilē. Amaritudo grano eadē quæ piperi mu
 steo creditur esse. Deest tota illa maturitas ideoq̃; &
 rugarū: colorisq̃; similitudo. Adulteratur iuniperi bac
 cis mire uim trahentibus. In pondere quidē multis mo
 dis. Est etiā in india piperis grani simile: quod uocā

tur gariophylū grādius fragiliusq;. Tradunt in indico
luco id gigni. Aduerbitur odoris gratia. Fert & in spi-
nis piperis similitudinē: prācipua amaritudine folijs
paruis: densisq; cyperi mō: ramis triū cubitorū: cortice
pallido: radice lata: lignosaq; buxei coloris. Hac i aqua
cū semie excepta in aëreo uase medicamentū fit: qđ uoca-
tur lycion. Ea spina & in pelio mōte nascitur: adulte-
ratq; medicamentū. Itē asphodeli radix: aut fel bubu-
lū: aut absinthiū uel thus uel amurca. Lytrū aptissimū
medicinæ qđ est spumosum. Indi in utribus camelorū
aut rhinocerotū admittūt. Spinā ipam grācia quidam
pixacanthum chironium uocant.

De machir: & arboribus amanae gētis. Ca. viij.

T machir ex india aduehitur cortex rubēs: ra-
e dicis magnæ: noīe arboris suæ. Qualis sit ea:
incōpertū habeo. Corticis melle decocti usus
in medicina ad dysentericos p̄cipuus habetur. Saccha-
ron & arabia fert: sed laudatius india. Est autem mel
in arundinibus collectū: gūmiū mō candidū: dētibus fra-
gile. Amplissimū nucis auellanae magnitudine: ad medi-
cinæ tm̄ usum. Cōtermina indis gens ariana appellatur
cuius spina lachrymarū prāciosa: myrrhæ similis: acces-
su ppter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilēs rapha-
ni: folio lauri: odore equos inuitāte: q̄ pene equitatu or-
bauit Alex. priō itroitu. Quod & in gedrosijs accidit.
Itē laurino folio. Et ibi spina tradita est: cuius liquor
aspersus oculis cæcitātē ifert aīalibus oibus. Necnō &
herba p̄cipui odoris referta minutis serpētibus: quarū
ictu p̄tinus moriendū esset. Onosicritus tradit in hyr-
cania cōuallibus ficis similes esse & arbores: quæ uocē-
tur occhi: ex qbus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus persici maris. Ca. ix.

ll ij

LIBER

Icina est bactriana: in qua bdellium nomina
 u tiffimū. Arbor nigra est: magnitudine oleæ
 folio roboris: fructu caprifici: naturæq; gū-
 mi. Alij brochon appellāt: alij malachrā: alij maldacō.
 nigrum uero & in offas conuolutū hadrobolū. Esse autē
 debet translucidum: simile cæræ: odoratū: & cum frica-
 tur pingue: gustu amarū citra acorē. In sacris uino per-
 fusum odoratus. Nas citur & in arabia indiaq; &
 media ac babylone. Aliqui parthicum uocant ex media
 aduētū. Facilius hoc & crustosius: amariusq; & gū-
 mosum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius gene-
 ra cortice: & scordasti. Ita uocatur arbor æmula gum-
 mi. Sed depræhenduntur (quod semel dixisse & in cæ-
 teros odores satis sit) odore: colore: pondere: gustu: igne
 Bactriano nitor siccus: multi quæ candidi unguēs. Præ-
 terea suū ponderis: quod grauius esse aut leuius non de-
 beat. Preciū sincæro in libras decē tantū. Gentes supra-
 dictas persis attingit: rubro mari: quod ibi persicum uo-
 cauimus longe in terra æstus agente. Mira arborum na-
 tura. Namq; erosæ sale inuētis derelictisq; similes sicco
 littore radicibus nudis polyporū modo amplexæ steri-
 les harenas spectantur. Eadē mari adueniente fluctibus
 pulsatæ resistunt immobiles. Quin & pleno æstu ope-
 riuntur totæ. Apparet quæ rerū argumētis asperitate
 aquarum illas ali. Magnitudo miranda est. Species
 similis unedonis. Pomum amygdalis extra: intus con-
 cortis nucleis.

De arboribus persicæ insulæ: & lanigeris
 arboribus. Ca. x.

Xlos insula in eodem sinu est: repleta siluis
 qua spectat orientem: quaq; & ipa æstu ma-
 ris perfunditur. Magnitudo singulis arbori

bus fici. Flos suauitate inennarrabili. Pomum lupino si-
mle: propter asperitatem intactum omnibus animalibus.
Eiusdem insulæ excelsiore suggestu lanigeræ arbo-
res alio modo q̄ serum. Iis folia infœcunda: quæ ni mi-
nora essent: vitium poterant uideri. Ferunt cotonei ma-
li amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ osten-
dunt lanuginis pilas: ex quibus uestes præcioso linteo
faciunt.

De Gossipio: & arboribus ex quibus
uestes fiunt: & quibus modis con-
stent arborum fructus.

Ca. xi.

Arbores uocant gossipios fertiliores etiam ty-
a lo in minore: quæ distat decem milia passuum.
Iuba circa fruticem lanugines esse tradit. li-
teaq; fieri indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores
ex quibus uestes faciant: cynas uocari: folio palmæ simi-
li. Sic indos suæ arbores uestiunt. In tyliis autē & alia
arbor floret albæ uiolæ specie: sed magnitudine quadru-
plici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia
similis: foliosior tamen: roseique floris: quem noctu com-
primens aperire incipit solis exortu: meridie expandit.
Incole dormire eum dicunt. Fert eadem insula & pal-
mas: oleasque: ac uites: & cum reliquo pomorum gene-
reficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturque
gelidis fontibus. & imbres accipit. Vicina iis arabia
flagitat quandam generum distinctionem: quoniam
fructus iis cōstat: radice frutice: cortice: succo: lachryma
ligno: furculo: flore: folio: pomo.

De Costo & nardo & differentijs
nardi.

Ca. xij.

Radix & folium indis est maximo præcio.
r Radix costi gustu feruens: odore eximio: fru-
ll. iij

LIBER

tice alias inutili: primo statim introitu amnis indi in
 patale insula. Duo sunt eius genera: nigrum: & quod
 melius candicans. Precium in libras. sexdecim. De
 folio nardi plura dicere par est: ut principali in un-
 guentis. Frutex est grani & crassa radice: sed breui ac
 nigra fragiliq;: quis pingui. situm redolente ut cupressi
 a spero sapore: folio paruo densocq;. Cacumina in aristas
 se spargunt: ideo gemia dote nardi spicas ac folia cele-
 brant. Alterum eius genus apud gangē nascens damna-
 tur in totum ozenitidis nomine uirus redolens. Adul-
 teratur & pseudonardo herba: quæ ubiq; nascitur:
 crassiore atq; latiore folio: & colore languido in cano-
 didum uergente. Item sua radice permixta ponderis
 causa. & gummi: spumaq; argenti: aut stibio: cyperi-
 ue cortice. Sincērū quidem leuitate deprehēditur: &
 colore ruffo: odorisq; suauitate & gustu: maxime sic-
 cante os: sapore iucundo. Precium spicæ in libras. xc. Fo-
 lia diuisere annonā ab amplitudine: quod hadrosphæ-
 rum uocatur maioribus. siclis. xxx. Quod minore folio
 est: mesospherū appellatur: emitur. x. lx. Laudatissimū
 microspherū e minimis foliū. Preciūq; eius. x. lxxv. o-
 doris gratia oibus: maior recētibus. Nardo color qui in
 ueterauerit nigriori melior. In nostro orbe proxime
 laudatur syriacum: mox gallicum. Tertio loco creticum
 quod alij quidē agriū uocant: alij phu: folio olusatri: cau-
 le cubitali geniculato: in purpura albicāte: radice obli-
 qua uilosaq; & imitante auium pedes. Baccaris uoca-
 tur nardum rusticū: de quo dicemus inter flores. Sunt
 autem ea omnia herbæ: præter indicū. Ex ijs gallicū &
 cum radice uellitur: abluiturq; uino. Siccatur in um-
 bra: alligatur fasciculis in charta non multum ab indi-
 eo differens: syriaco tamen leuius. Præcium siclis. xiiij.

In iis probatio una: ne sint fragilia: & arida potiusq̃
 sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur herba:
 quæ hirculus uocatur a grauitate odoris & similitudi-
 ne: qua maxime adulteratur. Distat quod sine caulicu-
 lo est: & quod minoribus folijs: quodq; radice: neq;
 amara neq; odorata. De Assaro: amomo: &

amomide: & de cardamomo.

Ca. xiiij

Ardi uim habet & assarum: & quod ipm
 n aliqui siluestre nardum appellant. Est autē
 ederæ folijs: rotondioribus tantum molliori-
 busq; flore purpureo: radice gallici nardi semen acino-
 sum saporis calidi: ac uinosi. Montibus in umbrosis bis
 anno floret. Optimum in ponto: proximum in phrygia
 tertium in illyrico. Foditur cum folia mittere incipit.
 Et in sole siccat: celeriter situm trahens: ac senescens.
 Inuenta nuper & in thracia herba est: cuius folia ni-
 hil ab indico nardo distant. Amomi uua in usu est indi-
 ca uite labrusca ut alij existimauere: frutice uenoso:
 palmi altitudine: carpiturq; cum radice: manipulati-
 leniter componitur: protinus fragile. Laudatur q̃ maxi-
 me punici mali folijs simile: nec rugosis: colore ruffo. Se-
 cunda bonitas pallido: herbaceum peius. Pessimumque
 candidum: quod & uetustate euenit. Præcium uuæ in
 libras sicli. lxx. Friato uero amomo. lxxxij. Nascitur &
 armenia parte: quæ uocatur Otene: & in media: &
 in ponto. Adulteratur folijs punicis: & gummi liqui-
 do: ut cohæreat: cōuoluatq; se i uuæ modū. Est & q̃ uo-
 catur amomis minus uenosa: atq; durior: ac minus odo-
 rata: a quo appet aut aliud esse: aut colligi imaturū. Si-
 mile iis & noie & frutice cardamomū: semine oblōgo
 Metitur eodē modo & in Arabia. Quattuor eius gene-
 ra. Viridissimū: ac pigue acutis angulis cōtumax fricā

ll iij

LIBER

ei: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candi-
cans. Tertium breuius: atq; nigrius. Peius tamen uariū:
et facilem tritu: odorisq; parui. Quod uerius costo ui-
cinius esse debet. Hoc et apud medos nascitur. Preciū
optimi in libras xij. Cinnamomo gentilitas proxia erat
nilus: ni prius arabiae diuitias indicari conueniret: cau-
sasq; quae cognomen illi foelicis: ac beatæ dedere. Princi-
palia ergo: in illa thus et myrrha: Hæc et cum troglo-
dytis communis.

De Thure et arboribus thuris.

Ca. xiiij.

Hura præter arabiam nullis: ac ne arabiae qui-
dem uniuersæ. In medio eius sicut fere attra-
mitæ pago sabæorum capite regni. Sabota in
monte excelsa: a quo octo mansionibus distat regio eo-
rum thurifera. Saba appellatur: quod significare græci
mysterium dicunt: spectans ortus solis æstiu undiq; ru-
pibus inuia: et a dextra maris scopulis inaccessa. Id
solum e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo ē
schœnorum: xx. Latitudo dimidiū eius. Schœnus patet
Eratosthenis ratione: stadia xi. hoc est passus quinque
miliū. Aliqui: xxij. stadia singulis schœnis dedere: at-
tolluntur colles alti: decurruntq; et in plana arbores
sponte natæ. Terram argilosam esse conuenit: raris fon-
tibus ac nitrosis. Attingunt et minæi pagus alius: per
quos euehitur uno tramite angusto. Hi primi commer-
tium thuris fecere maximeque exercent. A quibus et
mineum dictum est. Nec præterea arabum alij thuris
arborem uident: ac ne horum quidem omnes. Feruntq;
tercentum non amplius esse familiarum: quæ ius per
successiones id sibi uendicent. Sacros uocari ob id nec
ullo congressu foeminarum: funerumque cum incidant
eas arbores: aut metant pollui. Atque ita religione

merces augeri. Quidam promiscuum in ijs populis
esse tradunt in siluis: Alij per uices annorum diuidi.
Nec arboris ipsius quæ sit facies: constat. Res in arabia
gessimus: & romana arma in magnâ partem eius pe-
netrauerunt. C. etiam Cæsar Augusti filius inde gloriam
petijt: nec tñ ab ullo (qđ equidem sciam) latino arborū
earū tradita est facies. Græcorum exēpla uariāt. Alij fo-
lio pyri minore dūtaxat & herbidi coloris prodidere.
Alij lentisco similem subritilo folio: quidaz terebinthū
esse: & hoc uisū Antigono regi allato frutice. Iuba rex
ijs uoluminibus: quæ scripsit ad. C. Cæsarem Augusti fi-
lium ardentem fama arabia tradit contorti esse caudi-
cis: ramis aceris maxime pontici. Succū amygdale mo-
do emittere. Talesq; in carmania apparere: & in ægy-
pto satas studio Ptolomæorum regnantū. Cortice lau-
ri esse constat: quidam & foliū simile dixere. Talis cer-
te fuit arbor sardibus. Nam & asia reges serendi curā
habuerunt: qui mea ætate legati ex arabia uenerūt om-
nia incertiora fecerūt: quod iure miremur: uirgis etiam
thuris ad nos commeantibus quibus credi potest: ma-
trem quoq; teretem & enodi fructificare trunco. Meti
semel anno solebat minore occasione uendendi. Iā quæ-
stus aliam uindemiam affert: prior atq; naturalis circa
sanis ortum flagrantissimo æstu incidentibus: qua ma-
xime uideatur esse prægnans: tenuissimusq; tendi cor-
tex. Laxatur hic plaga: non adimitur. Inde profilit spu-
ma pinguis. Hæ concreta densatur: ubi loci natura po-
scat tegete palmea excipiente. Aliubi area circū pauita
Purius illo modo: sed hoc ponderosius. quod in arbore
hæsit: ferro depectitur: ideo corticosum. Silva diuisa cer-
tis portionibus mutua inocetia tuta est. Neq; ullus san-
ctas arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule

LIBER

alexandriæ ubi thura interpollantur: nulla satis custo-
dit diligetia officinas. Subligaria signatur opifici. Per-
sona adijcitur capiti: demptisue reticulis. Nudi emittun-
tur: tãto minus fidei apud nos pœna: q̃ apud illos siluæ
habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissi-
mum: candidũ. Secũda uindemia est uere: ad eam hyeme
corticibus incisis. Ruffum hoc exit: nec comparadũ prio-
ri. Illud carfiatum: hoc dathiathũ uocāt. Creditur &
nouellæ arboris cãdidius eã: sed ueteris odoratius. Qui-
dã & in insulis melius putant gigni. Tuba in insulis
negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pepedit ma-
sculum uocamus: cũ alias nō fere mas uocetur: ubi nō sit
fœmina. Religioni tributum ne sexus alter usurparetur
Masculum aliqui putant a specie testium dictum. Præ-
cipua autem gratia est mammoso cum hærente lachry-
ma priore consecuta alia miscuit se. Singula hæc manũ
implere solita inuenio. Cum minori diripiendi auidita-
te lentius nasci liceret. Græci stagoniam & atomum
tali modo appellant: minorem autem arabiaz. Micæ cō-
cussu elisas mannam uocamus. Etiamnum tamen inueni-
untur guttæ: quæ tertiam partem minæ: hoc est. xxxix
denariorum pondus æquent. Alexandro magno in pue-
ritia sine Persimonia thura ingerenti aris pedagogus
Leonides dixerat ut illo modo cum deuicisset thurife-
ras gentes: supplicaret. At ille arabia potitus thure onu-
stā nauim misit ei: Large exhortatus ut deos adoraret.
Thus collectum sabotam camelis conuehitur: porta ad
id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi de-
cimas deo: quem uocant Sabin: Mensura nō pondere sa-
cerdotes accipiunt. Nec ante mercari licet. Inde impen-
sæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itineruz
numero deus hospites pascit. Euehi non potest: nisi per

gebbannitas. Itaq; & horum regi penditur uestigal.
Caput eorum tomna abest a ga: a nostri littoris iudeæ
oppido. lxxx. xxxvij. mil. pas. Quod diuiditur in māfio
nes camelorum. lxij. Sunt & quæ sacerdotibus dantur
portiones scribisq; regum certæ. Sed pter hos & custo
des satellitesq; & hostiarij & ministri populatur. iā
quacunq; iter est aliubi pro aqua aliubi pro pabulo aut
pro mansionibus:uarijsq; portorijs pendūt: ut sumptus
in singulos camelos denariorum. dc. lxxxvij. ad nostruz
littus colligat. Iterumq; imperij nostri publicanis pen
ditur. Itaq; optimi thuris libra siclorum. vi. preciū ha
bet. secunda. xij. tertia. xiiij. Apud nos adulteratur rasi
ne candidæ gēma per q̄ simili: sed deprehēditur quibus
dictū est modis. Probatur candore: amplitudine: fragili
tate carbone. Vt statim ardeat. Item ne dentes recipiat
potiusq; in micis frangatur.

De myrrha & arboribus myrrhæ. Ca. xv.

Myrrham in iisdem siluis permixtam arborem
nasci tradidere aliq; plures separatim. Quip
pe multis in locis arabie gignitur: ut appare
bit in generibus. Conuehitur & ex siluis laudata: pe
tuntq; eam etiam atrogodytis sabæi transitu maris.
Satiua quoq; prouenit multum siluestri prælata. Gau
det rastris & ablaqueationibus. Melior radice refrige
rata. Arbori altitudo ad quinq; cubita: nec sine spina
caudice duro & intorto: crassiore quam thuris: &
ab radice etiam quam reliqua sui parte. Corticem læ
uem: similemque unedoni. Scabrum aliq; spinosumque
dixere. Folium oliuæ: uerum crispius: & aculeatum.
Iuba olusatri: aliqui similem: iunipero: scabriorem tan
tum: spinisque horridam folio rotundiore: sed sapore
iuniperi. Necnon fuere qui e thuris arbore utrunque

LIBER

nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ: ijsdemq; temporibus: sed a radice usq; ad ramos qui ualent. Sudat autem sponte priusq; inciduntur: statē: dictam: cui nulla præfertur. Ab hac satina & in siluestri quoq; melior æstina. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniā & apud alios nascitur. Regi tamen gebbannitarū quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coempta; in folles confartitū: ipsiq; unguentarij digerūt: haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius.

Ca. xvi

Enera cōplura. Troglodytita siluestriū priā. g Erythræa sequens & minæa in qua statæa & attrāitica est gebbānitica & auferitis gebbanitarū regno. Tertia dianitis. Quarta collaticia. Quinta sēbracena a ciuitate regni sabæorū mari p̄xima. Sexta q̄ durisitin uocant. Est & candida uno tm̄ loco: quæ i mes salū oppidum confertur. Probatur Troglodytica piguedine: & q̄ aspectu aridior est: sordidaq; ac barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitijs: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenū aut probatio est minutis glebis: nec rotūdis. In cōcretu albicantis succi & tabescentis: utq; cōfracta cādidos unguēs habeat gustu leniter amara. Secūda bonitas: intus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si sit etiā foris. Precia ex occasione emētū uaria. Statæa a. vi. ad. l. Satinae summū; ad xxij. Erythræa ad. xvi. hāc uolūt arabica; intelligi. Troglodycæ nucleo ad. xij. Sæa q̄ odoraria uocant: ad. xiiij. Adulteratur lentisci glebis & gūmi. Itē cucumeris succo amaritudinis cā: sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehendūtur sapore: gūmi dente lentiscētis. Facillime aut adulteratur indica myrrha: quæ ibidem

quadda e spina colligitur. Hoc solū peius india affert fa-
cili distinctione: tanto deterior est.

De mastice: ladano: & bruta: enhemio: & strobo:
& de styrace. Ca. xviij.

Ego trāsit in masticem quæ ex alia spina fit
e in india. Itemq; in arabia lamam uocant. Sz
mastix quoq; gemina est: quoniam & i asia
græciaq; herba reperitur e radice folia emittens: & car-
dium simile malo seminis plenuz: lachrymaq; erumpit
incisa parte summa: uix ut dignosci possit a mastice ue-
ra. Nec nō & tertia in ponto ē bitūinis similior. Lau-
datissima autem chia candida: cuius precium in libras
xx. nigræ uero. xij. Chia e lentisco traditur gigni gūmi
modo adulteratur thure & resina. Arabia etiamnum
& ladano gloriatur: forte casuq; hoc & iniuria fieri
odores plures tradidere. Capras maleficum alias frōdi-
bus animal: odoratorum uero fruticum expetentius tan-
quam intelligant precia carpere germinum caules præ
dulci liquore turgentes: distillātemq; ab ijs casus mixtu-
ra succum improbo barbarum uillo abstergere. Hūc glo-
merari in puluerem: & incoqui sole. Et ideo in ladano
caprarū pilos esse. Sed hoc non alibi fieri q̄ in nabathæ-
is: qui sunt ex arabia contermini syriæ. Recentiores ex
auctoribus strobon hoc uocant. Traduntq; siluas arabuz
pastu caprarum infrigi atq; ita succum uillis inhæresce-
re. Verum autem ladanu; cypri in insula esse. Vt obiter
quæq; genera odorum dicantur: quamuis non terrarum
ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesy-
phum: hyrcorum barbis genibusq; uillosis inhæres. Sed
ederæ: flore deroso pastibus matutinis cum est rorulen-
ta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem ma-
dentibus uillis adhærescere: atq; ita ladanu; depecti. Sūt

LIBER

qui herbam i cypro ex qua id fiat ladam appellant: et
enim illi ladanum uocant: huius pigui isidere. Itaq; at-
tractis funiculis herbam eam conuolui: atq; ita offas fie-
ri. Ergo i utraq; gente bina genera: terrenum: & facti-
tium. Id quod terrenum est friabile: factitium lentum.
Necno & fruticem esse dicunt in carmania & super
egyptum per Ptolemæos translatis plantis. Aut ut alij
generari & id in ijs: ut thuris arbore colligiq; ut gum-
mi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sũt
laudatissimo in libras asses. xl. Adulteratur myrti bac-
cis: & alijs aialium sordibus. Sinceri odor debet esse fe-
rus & quodammodo solitudinem redolens. Ipsu; uisu ari-
dum: statim tactu mollescere. Accensum fulgere: odore in-
cundo gratum. Mirtata deprehenduntur: crepitamq; i
igne. Præterea sincero calculi potius e rupibus inhæret:
q̃ puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua me-
dicamentũ conficitur a græcis enhemon dictum: singula-
ri effectu contrahendis uulnerum cicatricibus. In mari-
timis eæ fluctibus æstuq; operiuntur. Nec bæccæ nocet:
cum constet: & i folijs salem relinq. Hæc sunt peculia-
ria arabie. Et pauca præterea alibi cõmunia dicenda: quo-
niam i ijs uicit: peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab
exteris petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietyas
est: alienarumq; auiditas. Petunt igitur i helimæos ar-
borem brutam cupresso fusæ similem: ex albidis ramis:
iucundi odoris accensam: & cū miraculo historijs Clau-
dij Cæsaris prædicatam. Folia eius ispergere portõibus
parthos tradit. Odorem proximum esse cedro fumuzq;
eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultraphasin ti-
grimq; in finibus opidi scytie in monte scantho. Petũt
& in carmanos arborem histrobium ad suffitus persu-
sam uino palmeo accedentes. Huius odor reddit a time

ris ad solum iucundus. sed aggrauans capita: citra dolo-
rem tamen. Hoc somnū aegris quærent. His cōmertijs car-
racem oppidū apuere: qđ est illis nūdinariū. Inde gab-
bam oēs petere solebāt dierū. xx. itinere: & palestīnam
syriā. Postea arracem peti cōptū: ac regna parthorum
ex ea cā Iuba auctor est. Minæi & ad persas etiam pri-
us ista portasse: qđ in syriā aut ægyptum uidentur. Hero-
doto teste qđ tradit singula milia talentū thuris annua
pensitasse arabas regibus persarū. Ex syria reuehūt sty-
racem: acri odore eius ī focis abigentes suorū fastidium.
Cætero nō alia ligni genera sunt in usu qđ odorata. Ci-
bosq; sabæi coquūt thuris ligno: alij myrrhæ. Oppidorū
uicorum non alio qđ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc
ergo sanandū urūt styracē ī pellibus hyrcinis: suffiūtq;
tecta. Adeo nulla est uoluptas: quæ non assiduitate sui
fastidiū pariat. Eundē & ad serpentes fugandos urūt.
ī odoriferis siluis frequentissimas.

De felicitate arabie

Ca. xviij.

On sunt eorū cēnamomum aut casia. Et tam
n felix appellatur arabia falso & ingrati co-
gnominis: quæ hoc acceptū sup̄is fuerat: cum
plus ex eo īferis debeat. Beatā illa fecit hoīum etiam ī
morte luxuria: quæ dīs itellexerat genita adhibens urē
dis defunctis. Periti rerū adstruxerūt nō ferre tm̄ ānuo
foetu: qđ tū Nero princeps nouissimo pompæ suæ die con-
cremanit. Aestimentur postea toto orbe singulis annis
tot funera: acervatimq; congesta honori cadauerū: quæ
dīs per singulas micæ dantur. Nec minus propitij erāt
mola salsa supplicatibus. Immo uero (ut palā est) pla-
ciores. Verū arabie etiam nunc felicius mare est. Ex il-
lo nāq; margaritas mittit. Minimaq; cōputatione mi-
les centena millia sestertium annis oībus idia. & serēs

LIBER

peninsulaq; illa impio nostro adimūt. Tāto nobis delicia & foemina cōstant. Quota. n. portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo

& casia.

Ca. viij.

Innamomū & casias fabulosa narravit antiquitas princepsue Herodotus auū nidis. & priuati phoenicis: in quo situ Liber pater educatus esset ex inuijs rupibus arboribusq; decuti cariusq; ipsae inferrent pondere: aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante unguibus diro uespertilionum genere: aligerisq; serpentibus: his cōmentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus: inenarrabilem quēdam uniuersitatis halitum e tota peninsula existere tot generum auris spirante concentu. Magniq; Alexandri classibus arabiam odore primum nuntiata in altum. Omnia falsa siquidem cinnamomum idemq; cinnamum nascitur in aethiopia troglodytis connubio permixta. Ii mercātes & conterminis uehunt per maria uasta ratibus quas neq; gubernacula regant: neq; remi trahant uel impellāt: non uela: non ratio ulla adiunet: cum omniū instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernū mare exigant circa brumam euris tum maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus ipellunt: atq; a promontoriū ambitu argeste deferunt in portum gebbannitarū: qui uocatur ocila. Quamobrem illi maxime id petunt. Prodeūq; uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & aenea: uestes: fabulas cum armillis: ac monilibus. Ergo negociatio illa foeminarum maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudine amplissimus: palmiq; minimus. iij. di-

gitorum crassitudinis: statim a terra sex digitis surcu-
losus: arido similis. Cum uiret non odoratus: folio ori-
gani: siccitate gaudens: sterilior imbræ: ceu diræ natu-
ræ. Gignitur quidem in planis: sed densissimis in ue-
pribus: rubisq;: difficilis collectu. Metitur non nisi per-
miserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinū
illi uocant. xliiij. boum caprarumq; & arietum extis
impetratur uenia metendi. Nom tamen aut ante ortū
solis: aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sa-
cerdos: deoq; partem ponit. Reliquū mercator in nas-
sas condit. Est & alia fama: cum sola diuidi: ternasq;
partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; so-
li cesserit relinqui: ac sponte conflagrare. Præcipua bo-
nitas uirgultorū tenuissimis partibus ad lōgitudinem
palmi. Secunda proximis breuiore mensura atq; ordi-
ne. Viliissimū quod radicibus proximum: quoniam ibi
minimum corticis: in quo summa gratiæ. Qua de cau-
sa præferuntur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum
uero lignum in fastidio est propter origani acrimo-
niam: xilocinnamū uocatur. Precium est in libras. xx.
Quidam cinnami duo genera tradidere: candidius ni-
gricansq;: & quōdam præferebatur candidum. Nunc
contra nigrum laudatur. Atq; etiam uarium præferūt
candido certissima tumen æstimatione si sit scabrum:
atq; ut iter sese tritum tarde frietur. Damnatur in pri-
mis molle: aut cui albet cortex: ius eius a gebbannitarū
rege solo proficiiscitur. is adiecto mercatu uendit. Præ-
cia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctū
id parte dimidia est incensis (ut ferunt) siluis ira barba-
rorum: id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium:
an forte: non satis constat. Austros ibi tam ardēter fla-
re: ut æstatibus siluas accendant: inuenimus apud aucto-

LIBER

res. Coronas ex cinamomo interrasili auro inclusas pri-
mus omniū in templis capitolij atq; pacis dicanit im-
perator Vespasianus Augustus. Radicē eius magni pon-
deris uidimus in palatij templo: quod fecerat Dico An-
gusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositā: ex qua
guttæ editæ annis omnibus in grana durabātur: donec
id delubrū incendio consumptū est. Frutex & casia est
iuxtaq; cinnami cāpos nascitur: sed in mōtibz crassio-
re sarmento: tenui cute: uerius q̄ cortice: quē conteri: at-
q; in cinnamomo leuari: & exinaniri preciū est. Am-
plitudo fruticis triū cubitorū. Colos triplex. Cū primū
emicat candidus pedali mensura. Deinde rubescit addi-
to semipede. Vltra nigricans. Hæc pars maxime lauda-
tur: ac deinde proxima. Damnatur uero candida. Tum
secant surculos longitudine binū cubitorum. Mox præ-
sunt recentibus corijs quadrupedū ob id inter empto-
rum: ut ijs putrescentibus uermiculi lignū erodant: &
excant corticē tutum amaritudine. Probaturs recens
maxime: & quæ sit odoris mollissimi: gustusue q̄ ma-
xime feruens: potiusq̄ lento tepore leuiter mordens: co-
lore purpureo: quæq; plurima minimū ponderis faciat
breui tunicarū fistula & nō fragili. Ladam uocāt talē
barbaro noīe. Alia est balsamoides ab odore simili ap-
pellata: sed amara: ideoq; utilior medicis: sicut nigra
unguentis. Præcia nulli diuersiora. Optimi in libras. xl.
cæteris. xv.

De isocinnamo: & cancamo ac taro Ca. xx.

Is addidere mangones quā daphnoides uo-
cant: mesocinnamon cognominatā: præciūq;
eius faciunt. ccc. Adulteratur styrace: & p-
pter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis.
Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margie

imperij: qua rhenus alluit. Vinit in aluearijs apū sata.
Color abest ille torridus sole: & ob id simul idē odor.
Ex confinio casia cinnamīq; & cancamū ac tarū inue
bitur: sed per nabathæos troglodytasq; confines: qui cō
sedere ex nabathæis.

De serichato & gabalio & de myro
balano.

Ca. xxi

O comportatur & serichatū & gabalium:
e quæ intra se consumunt arabes: nostro orbi
tū nominibus cognita: sed cū cinnamomo ca
siaq; nascentia. Peruenit tū aliquādo serichatū: & in
unguenta adātur ab aliquibus. Permutatur in libras.
vi. Myrobalanū troglodytis & thebaidi & arabia:
quæ iudæam ab ægypto disternat: cōmune est: nascēs
unguēto ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur
& glandē esse: arboris: heliotropio: quā dicemus inter
herbas: simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nu
cis. Ex ijs in arabia nascens syriaca appellatur: & est
candida. Contra in thebaide nigra. Prefertur illa boni
tate olei quod exprimitur. Sed copia thebaica. Inter
hæc troglodythica uilissima est. Sunt qui æthiopicam
ijs præferant glandem nigram: nec pinguem: nucleosq;
glacili: sed liquore qui exprimitur: odoratori nascen
tem in campestribus. Aegyptiam pinguiorem esse &
crassiori cortice rubentem: & quis in palustribus na
scatur: breuiorem siccioremq;. E diuerso arabicam uiri
dem ac tenuiorem: & quoniam sit montosa spissio
rem. Longe autem optimam petream: ex quo diximus oppi
do: nigro cortice: nucleo candido. Unguentarij autem
tantum cortices premunt. Medici nucleos tondunt:
affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Ca. xxij.

m m ij

LIBER

m Yrrhobalano in unguentis simile proximūq;
usum habet palma in ægypto: quæ uocatur
adipos: uiridis: odore mali cotonei: nullo in-
tus ligno. Colligitur autē paulo ante q̄ incipiat matu-
rescere. Quod relinquitur: phœnicobalanus uocatur:
Et nigrescit: uescentesq; inebriat. Myrrhobalano præ-
cium in libras binas. Institores Et fecem ungueti hoc
nomine appellant. Calamus quoq; odoratus in arabia
nascens communis indis atq; syriæ est. In aqua uincit
omnis a nostro mari centū. l. stadijs. Inter libanū mon-
tem aliūq; ignobilē: non (ut quidā existimauere) anti
libanum in conualle modica: iuxta lacū cuius palustria
æstate siccantur: tricenis ab eo stadijs calamus Et iun-
cus odorati gignūtur. Sane enim dicamus Et de iunco
quamuis alio herbis dicato uolumine: quoniā tamē hic
unguentorum materia tractatur. Nihil ergo a cæteris
sui generis differunt aspectu: sed calamus præstantior
odore statim e longinquo inuitat. molior tactu: melior
q̄; qui minus fragilis: Et qui assulose potius q̄ qui ra-
phani modo frangitur. Inest fistulæ araneum quod uo-
cant florem. Præstantior est cui numerosius. Reliqua p
batio ut niger sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior
Et crassior: lētusq; in frangendo. Calamo precium in
libras. i. iunco. v. Traduntq; iuncum odoratū Et in cā-
pania inueniri. Discessimus a terris oceanum spectan-
tibus ad connexas in nostra maria.

De hammoniaco Et splachno.

Ca. xxiiij.

e Rgo ethiopiæ subiecta africa hāmoniacy la-
chrymam stillat in harenis suis. Inde etiam
noie Hāmonis oraculo iuxta quod gignitur
arbor: quā metopion uocant resine modo aut gūmi. Ge-
nera eius duo thrauston masculi thuris similitudine:

quod maxime probatur. Alterū pingue & resinosum:
quod pyrama appellant. Adulteratur harenis uelut na-
scendo apprehensis. Igitur q̄ minimis glebis probatur
& q̄ plurimis. Precium optimi in libras asses. xl. Spla-
gnos: inter eos situs in cyreanica prouincia maxime p-
batur. Alij ybron uocant. Secundū locū optinet cyprius
Tertiū phœnicius. Fertur in ægypto nasci. Quin & in
galla: nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani ar-
borum uilli: quales in quercu maxime uidemus: sed odo-
re præstantes. Laus prima candidissimis atq; altissi-
mis. Secūda rutilis. Nulla nigris. Et in insulis petrisq;
nati improbantur: omnesq; qbus palmarū atq; nō suus
odor est. De cypro: & aspalatho: & maro. Ca. xxiiij

Yprus in ægypto est arbor ziziphi folijs: se-
mine coriandri flore candido odorato. Co-
quitur hoc in oleo: præmiturq; postea quod
cyprus uocatur. Præcium ei in libras quinq;. Optimum
habetur e canopica in ripis nili nata: secundū ascalonæ
iudææ: tertiū cypro insula odoris suauitate. Quidam
hanc esse dicunt arborem: quæ in italia ligustrum uoce-
tur. In eodem tractu aspalathos nascitur spina cādida
magnitudine arboris modicæ: flore rosæ. Radix unguē-
tis expetitur. Tradunt in quocunq; frutice curuetur ar-
quus cælestis: eandem quæcunq; sit a spalatho suauita-
tem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilē quā-
dam. Quidam eum Erisi sceptrū uocant: alij sceptrū eli-
sei. Cuius probatio est in colore ruffo uel igneo: tactuq;
spisso: & odore castoreo. Permutatur in libras. xv. In
ægypto nascitur & maron peius q̄ lydium: maioribus
folijs ac uarijs. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo: & opobalsamo: & xylobalsamo: &
styracæ: & galbana.

Ca. xxv.

m m iij

LIBER

Ed omnibus odoribus præfertur balsamum
 s uni terrarum iudææ concessum. Quondā in
 duobus tantū hortis utroq; regio: altero iuge
 rum. xx. non amplius: altero pauciorū. Ostendere arbu
 sculam hanc urbi imperatores Vespasiani. Clarūq; di
 ctu a Pompeio Magno in triumpho arbores quoq; du
 ximus. Seruit nunc hæc & tributa pendit cū sua gen
 te. In totū alia est natura: q̄ nostri externiq; prodide
 rant. Quippe uiti similior est q̄ myrto. Malleolis seri
 dicitur nuper iuncta ut uitis: & implet colles uinea
 rum modo quæ sine amminiculis se ipsæ sustinent. Ton
 detur similiter fruticās: ac rastris nitescit. Properat na
 sci. Intra tertiū annū frutifera. Foliū proximū rutæ: per
 petua coma. Seniere in eandē iudæi sicut in uitā quoq;
 suam. Contra defendere Romani: & dimicatū pro fru
 tice est. Seritq; nunc eā fiscus. Nec nunq̄ fuit numero
 sior aut p̄cerior. Proceritas intra bina cubita subsistit.
 Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: quod
 uocant eutheristū. Alterū scabro aspectu: incuruum: fru
 ticorum: odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eu
 meces: quia est cæteris procerius: leui cortice. Huic secū
 da bonitas: nouissima enthesisto. Semen eius est uino
 proximū gustu: colore ruffum: nec sine pingui. Peius in
 grano quod leuius atq; uiridius. Ramus crassior myrto.
 Inciditur uitro: lapide: osseisue cutellis. Ferro lædi uita
 lia odit. Emoritur protinus. Eadē amputari superuacua
 paties. Incidentis manus libratur artifice temperamē
 to: ne quid ultra corticē uiolet. Succus e plaga manat:
 quem opobalsamū uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui
 gutta: ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex ijs
 nouo fictili conditur: crassiori similis oleo: & in mu
 sto candida. Rubescit deinde: simulq; durefcit: &

translucida: Alexandro magno res ibi gerente toto die
 æstiuo unam concham impleri iustu; erat. Omni uero
 fecunditate e maiore horto: congios senos. Minore sin-
 gulos: & cum duplo repedebatur argento. Nunc etiam
 singularum arborum largior uena ter omnibus percuti-
 tur æstatibus. Postea deputatur. Et sarmenta quoq; in
 merce sunt. dcccc. amputatio ipsa surculusq; uenit itra
 quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur: &
 coquitur in unguentis. Pro succo ipsum substituere offi-
 cinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium est. Præ-
 cipua autem gratia lachrymæ: secūda semini: tertia cor-
 tici: minima ligno. Ex hoc buxeum est optimum: quod ē
 odoratissimum: ex semine autem maximum & ponde-
 ratissimum: mordens gustu: feruensq; in ore. Adultera-
 tur petreo hyperico quod coarguitur magnitudine: in-
 anitate: latitudine: seu longitudine: odoris ignauia: sa-
 pore piperis. Lachrymæ probatio ut sit pinguis: tenuis
 ac modice ruffa: & in fricādo odorata. Secundus cādi-
 do colos. Peior uiridis: crassusq;: Pessimus niger. Qui-
 pe ut oleum sanescit. Ex omni incisura maxime proba-
 tur: quod ante semel fluxit. Et alias adulteratur semine
 succo: uixq; maleficium deprehenditur gustu amariore
 Esse enim debet lenis: non subacidus: odore tantum au-
 sterus. Viciatur & oleo rosæ: cypri: lentisci: balani: tere-
 binthi: myrthi: resina: galbano: cæra: cypria: prout quæ-
 q; res fuit. Nequissime autē gūmi: quoniā ipsum quoq;
 iarescit i manu iuersa: & i aqua fidetq;: Probatio eius
 gemina ē: Debet sincerū & iarescere: sed hoc & gūmi
 addita fragili crusta euenit: & gustu dephēditur. Car-
 bone uero: qd cæra resinaq; adulteratū ē: nigriori flāma
 Nā melle mutatū statim cōtrahit muscas. Præterea sin-
 cera dēsatū i tepida aqua gutta fidēs ad ima uasis. Adul-

m m iij

LIBER

terata olei modo innatat. Et si metopio uiciatum ē: circulo candido cingitur. Summa probatio est: ut lac coagulet: & in ueste maculas non faciat. Nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denariorū sextarij empti uendente fisco. ccc. denarijs ueneunt. In tantum expedit augere liquorem Xylobalsamo præcium in libras sex. p xima syria iudæ supra phœnicem styracem gignit circa gabala & marathunta & cassium seleuciæ montē. Arbor est eodem nomine: cotoneo malo similis lachrymæ ex austero iucundioris: intus similitudo harundinis succoq; prægnans. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes: ob id in scrobe sordescit. Styrax laudatur post supradicta ex pisidia: sidone: cypro: cilicia: creta minime. Ex amano syriæ medicis: sed unguentarijs magis. Colos in quacunq; natione preferatur ruffus & pinguius lētus: deterior fur furosus: & cano fitu obductus. Adulteratur cedri resina: uel gummi alias melle: aut amygdalis amaris. Oiaq; ea deprehēduntur gustu. Precium optimo. xix. Exit & i pamphylia: sed acrior. minusq; succosus. Dat & galbanum syria in eodem amano monte: e fetula q̄ eiusdem nominis resinæ modo stagonitim appellant. Quod maxime laudant: chartilaginosum purum: ad similitudinem hammoniaci: minimeq; lignosum. Sic quoq; adulteratur faba aut sacopenio. Sincerum si uratur fugat: nidore serpentes. Permutatur in libras v. medicinæ hoc tantum.

De Panace: & spondyllo. & malobathro. Ca. xxvi
Anacē & unguētis eadē gignit nascētē & i
p ipso phineo arcadiæ: circaq; erymāthi fōtes
& i africa & i macedonia ferula sui gñis
q̄nq; cubitorū foliis priō q̄ternis: mox senis i terrā iacē
tibus: ampla magnitudine rotūdis: in cacumē uero olea

gineis: semine i muscarijs dependente ut ferula. Excipitur succus iciso caule messibus: radice in autumno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger color improbatur. Preciū optio libras bini asses. Ab hac ferula differt quæ uocatur spondilion. folijs tñ q̃a sunt minora & platani diuisura. Non nisi in opacis gignitur. Semen eodē noie silis speciem habet: medicinæ tātū utile. Dat & malobathron syriæ arborem folio cōnoluto arido colore ex quo exprimitur oleū ad unguenta. Fertiliorem eiusdem ægypto laudatius ex idia uenit. In paludibus ibi gigni tradunt: lentis modo: odoratius croco: nigricans sabrumq; quodā salis gustu. Minus probatur candiduz. Celerrime situm i uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uero in uino sufferuefacti antecedit alios. In precio quidem prodigio simile est a singulis ad. ccc. per uenire libras. Foliū autem ipsum in libras. lx.

De oleo omphacio.

Ca. xxvij.

Leum & omphacium est. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa. Ita enim uocatur prius q̃ cibo matura sit: iam tum colorez mutans. Differentia q̃ hoc uiride est: illud candidum: E uite fit psytia aut aminea: cum sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur una: eiusq; melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur: subinde cyprio ære seruatur. Optima quæ ruffa acriorq; & aridior. Precium omphacio in libras sex. Fit & alio modo cum i mortarijs uua matura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De bryo: & oenante: & de elate arbore. & cind.

LIBER

momo caryopo.

Ca. xxviii.

Odem & bryon pertinet uua populi albæ.
 e Optima circa gnidum aut cariam in sicienti
 bus aut siccis asperisq; . Secunda in lycia ce-
 dro. Eodem & oenanthæ pertinet. Est autem uitis la-
 brusca uua. Colligitur cum flore: cum optime olet. Sic-
 catur in umbra substrato linteo: atq; in cados conditur.
 Præcipua ex parapotamia: secunda ab antiochia: atq;
 laodicea syriæ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior
 medicinæ. Quidam omnibus his præferunt eam: quæ
 i cyprio insula nascitur. Nam quæ in afria fit: ad medi-
 cos tantum pertinet: uocaturq; masaris. Omnis autem
 ex alba labrusca præstantior q̃ e nigra. Est præterea ar-
 bor ad eadem unguenta pertinens: quam alij elaten uo-
 cant: quod nos albietem: alij palmam: alij spathen. Lau-
 datur hammoniaca maxime: mox ægyptia. Deï syriaca
 duntaxat in locis sicientibus odorata: pingui lachryma
 quæ in unguenta additur: ad domandum oleum in sy-
 ria gignitur & cinnamum: quod caryopum appellant
 Hic est succus nuci expressus: multum a surculo ueri cin-
 nami differens: uicina tamen gratia. Precium in libras
 asses quadraginta.

CA411 PLINII NATVRALIS HI-
 STORIAE LIBER. XIII.
 PROOEMIUM.

De peregrinis Arboribus.

ACTENVS IN ODORIBVS HA

bent precia siluæ. Erantq; per se mira

h singula: inuitq; luxuriam ea omnia mi
scere: & e cunctis unum odorem face
re. Ita reperta sunt unguenta.

De unguentis & quando primum sunt cognita no
bis: & de compositione. Ca. i.

Vis primus inuenerit: non trahitur. Iliacis tē

q poribus non erant nec thure supplicabatur.

Cædri tantum & citri suorum fruticum in
sacris fumo conuolutum nidorem uerius quā odorem
nouerant: iam rosæ succo reperto. Nominatur enim id
quoq; in olei laude. Persarum esse debet gentis unguen
tum. Sed & bathyli mandent eo: & accersita commē
datione ingluuie natum uirus extinguunt. Primum qđ
equidem inueniam. Castris Darij regis expugnatis in
reliquo eius apparatu Alexander cœpit scrinijs unguē
torum. Postea uoluptas eius a nostris quoq; inter lauda
tissima atq; etiam honestissima uitæ bona admissa ē.
Honosq; ijs & ad defunctos pertinere cœpit. Quapro
pter plura de eo dicemus quam quæ etiam ij nouerunt.
Fruticum ad præsens nominibus tantum indicabuntur.
Natura uero eorum suis reddetur locis. Vnguētis cogno
mina dedere alijs patriæ: alijs succi: alijs arbores: alijs
causæ. Primumque id scire conuenit: mutata auctori
tate ad peius transisse gloriam. Laudatissimum fuit
antiquitus in delo insula: postea mendesium. Nec mi
xtura tantum & compositione hoc accidit: sed ijdem
succu uarie alibi ad quælibet præualuere: aut dege
nerauere. Irinz corinthi diu maxime placuit: postea cy

LIBER

zici: simili modo rhouinum phaseli. Quam gloriam ab
 stulere Neapolis: Capua: præneste. Crocinus in solis ci
 licia diu maxime laudatum: mox rhodi. Oenāthinum
 i cypro: deinde i ægypto ppositum: postea adramiteo:
 Amaracinum in co. Postea eodem loco platum est meli
 num. Cyprinum in cypro. Deinde i ægypto ubi mende
 sum et metopium graciosius factum est. Mox hoc abstu
 lit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Pana
 theniacum suum athenæ perseueranter obtinere. Fue
 rat et pardalium in tharso: cuius etia composio et
 mixtura oblitterata est. Narcisum quoq; ex flore nar
 cisso: desit componi. Ratio faciendi duplex: succus et
 corpus. Ille olei generibus fere constat: hoc odorū. Hæc
 stymmata uocant: illa bedysmata. Tertius inter hæc est
 colos a multis neglectus. Huius causa adduntur cinnaba
 ri et anchusa. Sal aspersus olei naturam coerces. Qui
 bus anchusa adiecta est: sal non additur. Resina aut gum
 mi adijciuntur ad continendum odorem in corpore. Ce
 lerrime ijs euanescit atq; defluit: si non sit hæc addita.
 unguentorum expeditissimum fuit: primumq; ut uerifi
 mile est ebryo et balanino oleo: de quibus supra dixi
 mus. Increuit deinde mendesium. Balanino resina mi
 xta: magisq; etiamnum metopio. Oleum hoc est amyg
 dalis amaris expressum i ægypto. Cui addidere ompha
 cium: cardamomum: iuncum: calamum: mel: uinum: myr
 rham: semen balsami: galbanum: resinam therebinthi
 nam. Et e uilissimis quidem hodie est: ob id creditū et
 id in uetustissimis esse: quod constat oleo myrteo: cala
 mo: cupresso: cypro: lentisco: malogranati cortice: sed di
 uulgata maxime unguenta crediderim rosa: quæ plura
 ubiq; gignitur. Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu
 fuit: additis omphacio: flore rosæ: crocino: cinabari: cala

mo:melle:iunco:salis flore:aut anchusa:uino. Similis
 ratio & in crocino additis cinabari:anchusa:uino. Si-
 milis & i sanfucino admixtis omphacio:calamo. Opti-
 mum hoc in cypro & mytilenis:ubi plurima sanfucus
 Miscentur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus
 additur sanfucinum:lilium:foenogracum:myrrha:casia
 nardum:iuncus:cinnamomum. E malis quoq; cotoneis:
 & struteis fit oleum (ut diximus) melinum: quod i un-
 guenta transit:admixtis omphacio:cyprino:sesamino:
 balsamo:iunco:casia:ambrotano. Susinnum tenuissimu3
 omnium est. Constat ex lilijs:balano:calamo:cinnamo-
 mo:croco:myrrha:aspalatho. Et idem cyprinum ex cy-
 pro:& omphacio:& cardamomo:calamo:aspalatho:
 ambrotano. Aliqui & in cyprinū addunt myrrha:&
 panacem. Hoc optimum sidone:mox ægypto:si non ad-
 datur sesaminum oleum:Durat & quadriennio. Exci-
 tatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti:cypro:ca-
 lamo:melliloto:foenogracio:melle:mellino:oraro:ama-
 raco. Hoc erat celeberrimum Menādri poetæ comici æta-
 te. Postea multo successit propter gloriam appellatum
 megalium ex oleo balanino:balsamo:calamo:iunco:xy-
 lobalsamo:casia:resina. Huius proprietas ut uentiletur i
 coquendo donec desinat olere. Rursus refrigeratū odorē
 suum capit. Singuli quoq; succi nobilia unguenta faciūt
 In primis malobathrum:postea iris illyria:& cyzice-
 na amaracus. Herbarij in utraq; pauca: sed alia ali3 mi-
 scent. Qui plurima alterutri mel:salis:florem:ompha-
 cium angnifoliam:panacem. Externa omnia. Et prodi-
 giosa cinnamomo ꝑcia. Adijcitur cinnamomo balaninū
 oleum:xylobalsamum:calamus:iuncus:balsami semina:
 myrrha:uel odoratum. Vnguentorum hoc crassissimu3.
 Precia ei a denarijs. xxxv. ad. cccx. Nardinū siue foliatū

LIBER

cōstat omphacio: balanino: iunco: costo: nardo: amomo:
myrrha: balsamo. In hoc gñe cōueniet meminisse herba
rū: quæ nardū indicum imitentur spēs nouē a nobis esse
dictas: tanta materia adulterandi est. Oīa aut acutiora
fiunt costo: amomo: quæ maxime nares feriunt. Crassio
ra myrrha suauioraq;. Medicinæ autē ulteriora croco.
Acerrima p se amomo. Hoc & capitis dolore facit. Qui
dā satis habent aspergere quæ sunt p̄ciosissima: ceteris
decoctis: impendio p̄centes: sed nō eadem ē uis: nisi una
decoctis. Myrrha & p se unguentū facit sine oleo: sta
tte dūtaxat: alioq; nīmīā amaritudinē affert. Cyprino
uiride fit: susino unguinosum: mendesio nigrū: rhodino
cādidum: myrrha pallidū. Hæc sunt antiquæ inuentio
nis genera: & postea officinarū furta. Nūc dicetur cu
mulus iste deliciarū: & sūma auctoritas rei.

Quod unguētum regale uocetur: & quæ diapasma
ta: & qualiter seruentur. Ca. ij.

Rgo regale unguētū appellatū: qđ parthorū
e regibus ita tēperatur. Cōstat myrobalano: co
sto: amomo: cinamomo: comaco: cardamomo:
nardi spica: maro: myrrha: casia: styrace: ladano: opobal
samo: calamo: iūcoq; syrio: oenāthe: malobathro: sericato
cypro: aspalatho: panace: croco: cypero: amarato: colla
to melle: uino. Nihilq; eius rei cā in italia uictrice oīū.
In europa uero tota p̄ter irin illyricā & nardū galli
cū gignitur. Nā uinū & rosa & myrti folia oleūq; cō
munia fere oīum terrarum itelliguntur. Siccis odoribus
cōstat quæ diapasmata uocantur. Nā feces unguēti ma
gmata appellāt. Inter oēs potētissimus odor q̄sq; nouis
sime additur. Vnguēta optie seruātur i alabastris. Odo
res i oleo. Qđ diuturnitati eorū tāto utilius ē: q̄to pin
guis: ut ex amygdalis. Et ipsa unguenta uetustate me

liora. Sol inimicus ijs Quidobrem i umbra coquuntur plu-
beis uasis. Experimentum eorum inuersa manu capitur: ne
carnosæ partis calore nitetur.

Quanta in unguentis luxuria: Et quando primum
romanis in usu.

Ca. iij.

Aec est materia luxus e cunctis maxime sup-
h uacui. Margaritæ. n. gemæq; ad heredem tamē
transeunt. V estes plōgāt tps. Vnguenta illico
expirant: ac suis moriuntur horis. Sūma cōmedatio eorū:
ut trāseūtē fœminā odor inuitet etiā aliud igētē. Exce-
dūtq; quadragenos denarios libræ. Tanti emitur uolup-
tas aliena. Etenim odorē q. gerit: ipse nō sentit. Sed tñ Et
hæc aliqua differentia signanda sunt. In. M. Ciceronis
monumentis inuenitur unguenta gratiora esse quæ ter-
rā: q. quæ crocū sapiat: quando etiam corruptissimo in
genere. Magis tamen inuat quædam ipsius uitij seueri-
tas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat: id ipsum
approbantes. Liniq; iam non soluz: sed Et perfundi un-
guentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi.
Quod. M. Othonem monstrasse Neroni principi fere-
bant. Quæso ut qualiter sentiretur inuari ab ea parte
corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiimus inuis-
se spargi parietes balnearum unguento. Atq; Caius pri-
cipem solitum lauari. Ac ne principale uideatur hoc bo-
num Et postea quendam ex seruis Neronis. Maxime ta-
men mirum est hanc gratiam penetrasse Et in castra.
Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa Et custodijs
horrida inunguntur festis diebus. Vtinamq; dicere pos-
semus quis primus instituisset ista. Nimirum ac merce
de orbem terrarum corruptæ denicere aquilæ. Ista pa-
trocinia quærimus uitij: ut per hoc ius summantur sub
asside unguenta. Quando ad primum ad romanos pe-

LIBER

netrauerit: non facile dixerim. Certum est Antiocho re
ge asiaq; deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimo
quinto. P. Licinium Crassum: iulium Caesarem censors
edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica: sic enim ap
pellauere. At hercule iam quidam etiam in potu addūt
tantaq; amaritudo est: ut odore p̄digo fruātur ex utra
q; parte corporis. L. Plotium. L. Plotij bis consulis cen
sorisue fratrem proscriptuz a triumuiris in salernitana
latebra unguenti odore proditam constat. Quo dede
core tota absoluta proscriptio est. Quis enim non meri
to iudicet perijsse tales? Ceterum terrarum omniū egyptus
accommodatissima unguentis. Ab ea campania ē
proxima copia rosae.

De palmis: & natura earum: & generibus. Ca. iij.
Vdea incluta est: uel magis palmis: quarū na
tura nunc dicitur. Sunt q̄dem in europa uul
goq; italia: sed steriles. Ferunt in maritimis
hispaniae fructum: uerum immitem: dulcem in africa:
sed statim euanescentem. Contra in oriente ex ijs uina
Gentiumq; aliquibus panis. Plurimis uero etiam qua
drupedum cibus. Quamobrem iure dicentur externae.
Nulla est in italia sponte genita: nec in alia parte terra
rum: nisi in calida. Frugifera uero nusq; nisi in feruida.
Gignitur leui sabulosaq; terra: maiore in parte & ni
trofa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cum amet:
anno sitienti: a fimo quidam etiam laedi putant. Et as
syriorum pars aliqua si non riuis misceatur. Genera ea
rum plurima. Et prima fruticē nō excedentia. Sterilez
hanc. Aliubi & ipsam fertile: breuēq; ramis: obiri um
bra foliorum. Testorij uicē haec parietibus plerisq; in lo
cis praestet contra aspergines. Sunt e p̄terioribus siluae
arbore ex ipsa foliorū aculeo fruticante circa totas pe

Atinatin: quas siluestres intelligi necesse est. Inseta ta-
men libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquæ tere-
tes atq; procerae densis gradatisq; corticū pollicibus: ut
orbibus faciles se ad scandendū oriētis populis præbēt.
Vtilē sibi arborisq; induiys circulum mira pernitate
tum homine subeunte. Coma omnis in cacumine: &
pomum est: non inter folia ut in cæteris: sed suos inter
ramos palmitibus racemorum. Vtraq; natura una atq;
pomi. Folia cultator mucrone lateribus in sese bifida
tis bellas primū demonstrauere gēmas. Nunc ad funes
utiliumq; nexus & capitū lenia umbracula fundūtur
Arboribus immo potius omnibus quæ terra gignit: her-
bisq; etiam utrūq; sexum esse diligentissimi naturæ tra-
dunt. Quod in plenū satis sit dixisse hoc in loco. Nul-
lis tamē arboribus manifestius. Mas in palmitē floret.
Fœmina circa florē germinat tantū spinæ modo. Vtriusq;
autē prima nascitur pomi caro: postea lignū intus:
hoc est semen eius. Argumentū q̄ parue sine hoc repe-
riuntur in eodē palmitē. Est autē oblongum non ut oli-
uis orbiculatū. Præterea cæsum a dorso puluinato: &
in alno media fissura: plerisq; umbilicatū: unde primū
spargitur radix. Seritur autē pomū: & bina inxtacō
posita semina: superq; totidē: quoniā infirma singulis
plantata est. Quaternæ coalescunt. Multis candidisq;
lignum hoc a carnibus discinditur tunicis alijs corpori
adhærētibus: laxaq; distans: tantū a cacuminis filo ad-
hærens. Caro maturescit anno quibusdā tamē in locis
ut cipro: quāq; ad maturitatē nō perueniat grato sapo-
re dulcis est & foliū ibi latius: fructusq; reliquis rotun-
dior. Nec ut deuoretur corpus: uerū ut expuatur succo
modo expresso. Et in arabia languidæ dulces tradūtur
esse palmæ. Quāq; in ba apud scenitas arabas præfert

LIBER

omnibus saporibus: quā uocant dabulā. Cætero nō sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore confirmāt. Circaq; singulos plures nutare in eū pronas blādi oribus comis. Illū erectis hispidū afflatu uisq; ipo & puluere etiā reliquas maritare. Huius arbore excisa uia duas post sterilefcere fœminas. Adeo est Veneris icelle ctus uti coitus etiā excogitatus sit ab hoīe: ex maribus flore ac lanugie: interī uero tantū puluere in sparsō fœminis. Seruntur autē palmæ & trunco duorū cubitorū longitudie a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus. & ramorum tenerrimis. In assyria ipsa quoq; arbor strata in solo humido tota radicatur: sed in frutices non in arborē. Ergo plantaria institunt: anniculasq; transfe runt: & iterū bimas. Gaudent em̄ mutatione sedis: uer na alibi: in assyria autē circa canis ortū. Nec ferro attin gunt ibi nouellas: sed religant comas: ut in altitudinem exeant. Robustas deputant: crassitudinis gratia semipe dales ramorū relinquentes truncos. Qui decisi alibi ne cant matrem. Diximus falsum ab ijs solum diligi. Ergo ubi non est tale: salem aspergunt: non radicibus: sed lon gius paulo. Quædam in syria & ægypto in binos di uidunt se truncos: in creta & ternos: quædam & in quinos. Ferunt statim in trimatu. In cypro uero syriā ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; quinquennes: aliæ altitu dine hominis: nullo itus pomi ligno quādiū sunt nouel læ: ob id spadonum accepto nomine. Genera earū mul ta. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur assy ria: & tota persis. Sunt & cæduæ palmarū quoq; filiæ: germinātes rursus ab radice succissæ. Dulcis medul la earum in cacumine quod cerebrū appellāt: exempta q; uiuunt: quod non aliæ. Vocantur autē chamæriphes:

folio latiore ac molli: ad uitilia utilissimo. Copiosæ in creta. Sed magis in scilia. Et palmis prunæ uinaces: ignisq; lentus. Frutiferarū alijs breuius lignum in pomo: alijs longius. His mollius: illis durius. Quibusdam osseum: limacūq; dente contra fascinantibus religione politum. Aliud pluribus uestitū paucioribusue tunicis. Aliud crassioribus tenuioribusue. Ita fiunt undequingenta genera: si quis omnium persequi uelit nomina etiam barbara: minorūq; ex his differentias. Clarissime omnium: quas regias appellauere ab honoribus: quoniam regibus tantū perfidis seruarentur babylone natæ uno in horto bagoi. Ita enim uocant spadones: quid apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunq̃ nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuam obtinēt nobilitatem syagri. Proximāq; margarides. Eæ breues candidæ: rotundæ: acinis q̃ balanis similiores. Quare et nomen a margaritis accepere. Vna earum arbor in chora esse traditur: una et syagrorū. Mirūq; de ea accepimus cū phœnice aue: quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse: iterum mori: ac renasci ex seipsa: quod erat prius: pomis refertam. Ipsum pomum grande: durum: horridum: et a cæteris generibus distans: sapore ferino: quem ferme syagris nouimus enī detissimeq; causa est nominis. Quarta auctoritas sandalidum: a similitudine appellatam. Iam in æthiopiæ fine quinq; earum nec plures arbores tradunt: non raritate magis q̃ suauitate mirabiles. Ab ijs caryotæ maxime celebrantur et cibo quidem: sed et succo uberimæ. Ex quibus præcipua uina orienti iniqua capiti: unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudæa: nec in tota: sed hierecunte maxie. Quāq; laudatæ et rhachelaidæ: et phaselidæ

LIBER

atq; libyadæ gentis eiusdē cōuallibus. Duos his præci-
 pua. Succo pingui lactētibus: quodamq; uini sapore in
 melle prædulci. Siciore in hoc genere Nicolai: sed am-
 plitudinis præcipue: quaterni cubitorū longitudinem
 efficiunt. Minus speciosæ: sed sapore cariotarum so-
 rores: & ob hoc adelphides dictæ: proximā suauitatē
 hñt: non tñ eandē. Tertiū ex ijs genus patet: & nimio
 liquore abundat. Rumpitq; se pomi ipsius etiā in suam
 matrē ebrietas calcatis simile suum genus sed e sicciore
 turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis in
 terrā. Nā quos ex ijs deorū honori dicamus: idæos ap-
 pellauit iudæa gens contumelia numinū insignis. In to-
 tum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore ex-
 ile. & assiduo uapore torrentes. Crustā uerius q̄ cutē
 obducūt. In ipā quidē æthiopia friatur hæc: tanta est
 siccitas: & farinæ modo spissatur in panem. Gignitur
 autē in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo ro-
 tundo: sed maiore q̄ mali amplitudine. Cycas uocant.
 Triennio maturescunt. Semperq; frutici pomū est sub
 nascente alio thebaidis fructus exemplo in cados cōdi-
 tur: cum sui ardoris aiam (ni ita fiat) celeriter expiret:
 marcescitq; nō retostus furnis. Ex reliquo genere plebæ
 uidetur. Syri hoc & luba tragemata uocāt. Nā in alia
 parte phœnicis ciliciæq; populari etiā nomine a nobis
 appellantur. Eorū quoq; plura genera. Differūt figura
 rotūditatis aut pceritatis. Differūt & colore: nigrio-
 res ac rubētes. Nec pauciores fico tradūtur colores. Ma-
 xime tñ placent candidi. Distant & magnitudine p-
 ut multi cubitū effecere. Quidā sunt non ampliores fa-
 ba. Seruantur ij demū: qui nascuntur in salsis atq; sabu-
 losis: ut in iudæa: & cyrenaica africa. Nō itē i ægypto
 cypro: syria: selencia: assyria. Quāobrē sues & reliqua

ai alia ex ijs saginatur. Vitiati aut vetusti eius pomi si-
gnum est: decedisse cādidam verrucam: quæ racemo ad-
hæserit. Alexandri milites palmis uiridibus strangula-
ti sunt. In gedrosis id factum est pomi genere. Alibi co-
pia euenit. Est. n. tanta musteis suauitas: ut finis mandē-
di non nisi periculo fiat. De Syriæ arboribus. Ca. v.

Yria præter hanc peculiare habet arbores.
s In nucum genere pistacia nota. Prodesse ad-
uersus serpentium traduntur morsus: & po-
tu & cibo. In ficorum autem caricæ & minores eius
generis: quæ cotana uocant. Itē prunā in damasco mō-
te nata & myxa: utrāq; iā familiarē italiæ. Ex myxis
in ægypto & uinā fiunt. Iuniperi similitudine habēt
phœnices & cædrum minorē. Duo eius genera lycia:
& phœnicia. Differunt folio. Nāq; durū: acutū: spino-
sum habet oxycædros uocatur. ramosa & nodis infe-
sta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magni-
tudine: dulcē sapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ
flore: fructū nō fert. Frutifera nō flore: Et in ea antece-
dentem fructū occupat nouus. Semen eius cupresso simi-
le. Quidam cædralatē uocant. Ex hac resina laudatiss-
sima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & simulacra
deorū ex ea factitauerunt. Cædrinus est Romæ in delu-
bro Apollo Sofianus e seleucia aduectus. Cædro similis
in arcadia est arbor: quæ in phrygia frutex uocatur.

De Terebintho.

Ca. vi.

Yria & terebinthum habet. Ex iis mascula
s est sine fructu. Fœminarum duo genera. Alte-
ri fructus rubet lentis magnitudie: alteri pal-
lidus. Cum uitæ maturescit: non grandior faba: odore
iucundior: tactu resinosus circa idam troadis. Sed in ma-
cedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa. In damasco sy-

n n ij

LIBER

ria magna. Materies ei admodum lenta ac fidelis ad ueritatem: eximij ac nigri splendoris: flos racemosus oliuæ modo: sed rubens: folia dēsa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices: lentoremq; resinosum: qui & ex cortice erumpit. Etiam rhus syriæ mascula fert: sterilli fœmina: folio ulmi paulo longiore: & piloso: foliorū inter se semper contrarijs pediculis: gracili: breuiq; ramo: pelles candidæ conficiuntur. Iis semen lentisci simile cū uua rubescit: quod uocatur rhus medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria.

Ca. vii.

In ægypto multa arborū genera: quæ non e alibi. Ante omnia ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomum fert non ramis: sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis: sine granis interioribus per q̄ fœcundo prouentu: scalpando tantum ferreis ungibus: aliter non maturescit. Sed cum factum est: quarto die demetitur: alio subnascente: septeno ita numerosa partu: per singulas æstates multo lacte abundante. Subnasctur etiā si non scalpatur fœtus: quater: æstate priorēq; expellit immaturū. Materies ppriij generis inter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergitur. Hoc ē eius ficcari. Et prio fidet postea fluuitare incipit: certoq; eā suggit alienus humor: qui aliuū omnē rigat. Cum innatare cœperit: tēpestiue habet signū. Huic similis quadētenuis quæ uocatur cypria ficus increta. Nā & illa in caudice ipso fert pomum & ramis: & cū in crassitudine adoleuere. Sed hæc germia emittit sine ullis folijs radici similia. Caudex arboris populo similis: foliū ulmo. Fructus quaternos fundit: totiēs & geminat. Sed grossus eius non maturascit: nisi incisura emissio lacte

Suauitas & interior fici. Magnitudo sorbi.

De Ceraunia filiqua.

Ca. viij

Imilis filiqua quam iones cerauniam uocāt:

trunco & ipse fertilis. sed pomo filiquæ. Ob id quidam ægyptiam ficū dixere errore manifestō. Non enim in ægypto nascitur sed in syria: ionia q̄: & circa gnidum: atq; in rhodo: semper comantibus folijs: flore candido: cum uehementia odoris. Plantigera imis partibus. & ideo superficie flauescens succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detractō: statim alterū parit. Postea florem per arcturum hyeme foetus enutriende.

De Persico ægypti & spina ægyptia: Ca. ix.

Ægyptus & persicam arborē sui generis habet similem pyro folia retinētem. Fertilitas assidua eius subnascēte crastino fructu. Maturitas etesiarum afflatu. Pomum longius pyro: inclusū amygdalæ putamine & corio: colore herbido. Sed ubi nux illi: huic pomum: differens breuitate ac mollicie. Et quamuis blandiatur prædulci suauitas: innocuum. Materies bonitate: firmitudine: nigricia quoq; nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauerunt non eadem gratia q̄ fideli materie: ut ex arbore q̄ balanū appellauimus: magna ex parte cōtorta. Naualis itaq; tm̄ est. At e diuerso cutij ī magno honore palmæ similis: quādoq; eius folijs utuntur ad textilia. Differt quod in brachia ramorum: spargitur. Pomo magnitudo: quæ manū impleat: color fuluus: cōmēdabilis succo & austero & duci. Lignū itus grādis firmæq; duritiæ: ex quo uelares detornāt annulos. In eo nucleus dulcis dū recēs ē. Siccatus durēscit ad ifinitū: ut mādi nō possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiæ: & ob id persis

n n iij

LIBER

gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente dumtaxat nigra: quoniam incorrupta etiam in aquis durat: ob id utilissima navium costis. Candida facile putrescit. Aculeus spinarum & in folijs: Semen in siliquis quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iocundus: & medicamentis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas quæ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc: & ubi quercus & persica & oliua. ccc a nilo stadijs: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De Pruno & arboribus circa
memphin.

Ca. x.

Bi prunus ægyptia non dissimilis spinæ proxime dictæ. Pomo mepsili: maturescens bruma: nec folia dimittens. Lignum in pomo græde: sed corpus ipsum natura copiaque messium instar incolis. Purgatum enim tundunt: seruantque: eius offas: Siluestris fuit & circa memphin regio tam uastis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomum propter usumue aliquem: sed euentum. Facies enim spinæ: folia habet ceu pennis: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac postea resuscitantur.

De Gummi generibus & papyro.

Ca. xi:

Vmmi optimum esse ex ægyptia spina conuenit: uermiculatum. colore glauco: purum sine cortice: dentibus adhærens. Precium eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris: & ceraso. Pessimum ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulceribus aptissimum: Et aliquando in olea: dentium dolori. Vtmo etiam in corico monte ciliciæ. Ac iuniperi ad nihil utile. Ex Vlni uero gummi: & culice: ibi nascuntur. Fit & ex Sarcocolla: ita uocatur arbor:

gummi utilissimum pictoribus ac medicis. simile polli
ni thuris: & ideo candidum quam ruffus melina. Pre
cium eius quod supra. Nondus palustria attigimus: nec
frutices amnium. Prius tamen q̄ digrediamur ab ægy
pto & papyri natura dicetur. Cum chartæ usu maxi
me humanitas uitæ constet & memoria. Et hanc Ale
xandri magni uictoria repertam auctor est. M. Varro:
condita in ægypto alexandria. Antea non fuisse charta
rum usum. Palmarnm folijs primo scriptitatum. Dein
de quarūdam arborum libris. Postea publica monumē
ta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis con
fici cœpta: aut cæris. Pugillarium enim usum fuisse an
te troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo ue
ro prodente: ne terra quidem ipsa tota fuisse: quæ nunc
ægyptus intelligitur: cum in sebennitico saltem eius no
minis charta nascatur. Postea adaggeratam nilo. Siqui
dem a pharo insula: quæ nunc alexandriæ ponte iungi
tur: noctis dieiq; uelifico nauigij cursu terram fuisse p
didit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptole
mæi & Eumenis supprimente chartas Ptolemæo idez
Varro membranas pergami tradidit repertas. Postea p
miscue patuit usus rei: qua constat immortalitas homi
num. Papyrus ergo nascitur in palustribus ægypti: aut
quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cu
bita non excedente altitudine gurgitum. Brachiali ra
dicis obliquæ crassitudine: triangulis lateribus decē nō
amplius cubitorum longitudine: in gracilitatem fasti
giatum thyrsi modo cacumen includens. Semine nullo
aut usu eius alio q̄ floris ad deos coronādos. Radicibus
incolæ p ligno utuntur: nec ignis tantum gratia: sed ad
alia quoq; utensilia uasorum. Ex ipso quidem papyro
nauigia texunt. Et e libro uela: tegetesq; necnon & ue

LIBER

stē atq; stragula: ac fūes. Mādūt quoq; crudū decoctūq;
succum tm̄ deuorantes. Nascitur & in syria circa que;
odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q̄
funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nō
dum sparto cōiāto. Nuper & in euphrate nascens cir-
ca babylonem papyrus intellectū est eundem usum ha-
bere quē chartæ. Et tñ adhuc malūt pthi uestibus litte-
ras intexere. Præparātur ex eo chartæ diuisæ acu ī pre-
tenuēs sed q̄ latissima philuras.

De generibus chartarum: & quomodo chartæ fiāt
& de chartarum probatione: & uitij & glutino
earum. Ca. xij.

Rincipatus medio atq; inde scissuræ ordine.
p Hieratica appellabatur antiquitus: religiosiss-
tantum uoluminibus dicata: quæ ab adulatio-
ne Augusti nomē accepit. Sicut secūda Linia a coniuge
eius. Ita descēdit hieratica in tertiū nomē. Proximū am-
phiteatricæ datū fuerat: a cōfecturæ loco. Excepit hanc
Romæ Fānij sagax officina: tenuatāq; curiosa interpol-
latōe: principalē fecit e plebea: & nomē ei dedit. Quæ
nō eēt ita recurata: ī suo māsīt amphiteatrica. Post hāc
saitica ab oppido: ubi maxia fertilitas ex uilioribus ra-
mētis. Propiorq; etiānū cortici. Tæniotica a uicino loco
pōdere iā hāc nō bonitate uenalis. Nā ampoetica inuti-
lis scribēdo: ī uolueris chartarū segestriūq; in mercibus
usum p̄bet: & iō a mercatoribus cognomiata. Post hāc
papyrū est extremūq; eius scirpo simile: ac ne ad funes
qdē nisi in humore utile. Texunturq; oēs tabula maden-
te nili aqua. Turbidus liquor uim glutini p̄bet: cū prio
supina tabula: Sceda adlinitur lōgitudine papyri: quæ
potuit esse segminibus utrinq; amputatis. Transuersa
postea crates peragitur. Premuntur deinde prælijs: &

siccantur sole: atq; inter se pagellæ iunguntur. A proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunq̃ plures scapo q̃ uicena. Magna in latitudine earū differentia. xiiij. digitorum optimis. Duo detrahuntur hieratice: Fāniana denos habet. Et uno minus amphiatheatriæ. Pauciores scitica: nec malleo sufficit. Nā emporeticæ breuitas sex digitos non excedit. Præterea spectantur in chartis tenuitas: densitas: candor: leuor. Primatū mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitas tolerandis nō sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens litteras lituræ metu; afferebat aduersis: & alias indecoro uisu per translucida. Igitur & secundo corio stamia facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinem. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehendit uitium unius scedæ reuulsioe plures infestante paginas. Ob hoc prælata oibus Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suam renuit: cui nihil e prima erat: sed omnia e secunda. Sabricia leuigatur dente conchaue: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehenditur: aut etiā odore cui fuerit indiligētior. Deprehenditur & lentigo oculis: sed medijs inserta glutinamenti ceu tænia iūco papyri bibulo ibi uix littera fundente se tantum inest fraudis. Alius igitur iterū texedis labor. Glutinū uulgare e pollinis flore tēperatur feruente aqua minimo aceti aspersu. Nā fabrilis a gūmi commissuræ fragiles sūt. Diligētior cura molli panis frumentarij colata aqua feruēte minimū hūc modū intergerit. Atq; etiā lini leuitas supatur. Omne aut glutinū nec uetustius eē uno die debet: nec recētius. Postea malleo tenuatur: & iterū glutio pcurritur: iterū cōstructa eruga

LIBER

tur: atq; extenditur malleo. Ita sunt longinqua monu-
menta Tiberij Caij; Gracchorum manus: quæ apud Pō
ponium Secundum uatem cinemq; clarissimuz uidi an-
nos fere post. cc. Id uero Ciceronis ac Diui Augusti ir-
giliq; sæpenumero uidemus.

De libris Numæ.

Ca. xij

i Ngentia quidem exempla contra Varronis
sententiã de chartis reperiuntur. Nãq; Cas-
sius Hemina uetustissimus auctor annalium
quarto eorum libro p̄didit. Cn. Terentiu; Scribã agrũ
suum in ianiculo repastinentẽ offendisse arcam: in qua
Numa qui Romæ regnauit situs fuisset. In eadez libros
eius reptos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Q.
filio Pamphilo cons̄. Ad quos a regno Numæ colligun-
tur anni. d. xxxv. Et hos fuisse e charta. Maiore etiã nũ
miraculo: q̄ tot infossi durauerunt annis. Quapropter
in re tanta ipsius Heminae uerba ponam. Mirabãtur ali-
quomõ illi libri durare potuissent. Ille ita rationez red-
debat. Lapidem fuisse quadratum circiter in media ar-
ca uictum candelis quaquã uersum. In eo lapide insuper
libros impositos fuisse: propterea arbitrariẽ eos nõ cõ-
putruisse. Et libros cædratos propterea arbitrariẽ eos
tineas non tetigisse. Nulla in ijs libris scripta erant: ni-
si philosophiæ pythagoricæ. Eosq; combustos a. Q. Pō-
tilio prætore: quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem
tradit. C. Piso censorius primo commentariorum libro.
Sed libros septem iuris pontifici: totidez pythagoricos
fuisse. Tuditanus uero teritiodecimo Numæ decretorum
libro. xij. fuisse. Ipse Varro humanarum antiquitatum
vi. Antias duos libros fuisse. Ex ijs duodecim pontifica-
les latinos: totidem græcos: præcepta philosophiæ conti-
nentes. Idem tres ponit: quo comburi eos placuerit. In

ter omnes uero conuenit Sybillam ad Tarquinium Su-
perbum tres libros attulisse. Ex quibus igni duo crema-
ti ab ipsa. Tertius cum capitolio syllanis tēporibus. Præ-
terea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cur
præsideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptam in quodā
templo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiā-
num Homero prodente ægyptus non erat. At cur si iam
hic erat usus: in plumbeis linteisq; uoluminibus scripti-
tatum constet? Cur & Homerus in ipsa illa lycia Bel-
lorophonti codicillos datos nō epistolas prodidit? Ste-
relitatem sentit hoc quoq; Factum iam Tiberio princi-
pe inopia chartæ: ut e senatu darentur arbitri dispēsan-
dæ: alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopie.

Ca. xiiij.

Æthiopia ægypto conterminā insignes arbo-
res non fere habet: præter liniferas: quarum
natura in descriptione indorum atq; arabie
dicta est. Propior tamen huic natura lanæ: maiorq; fo-
liculus granati modo mali. Similes & inter se arbores
ipsæ: præter hanc palmæ quales rettulimus. Insularum
arbores ambitu æthiopie & nemora odorata in men-
tione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & cædrinis mensis: & quæ
in his laudentur: & quæ uituperentur: & arbores
trogete.

Ca. xv.

Tlās mons peculiari p̄ditur silua: de qua dixi-
mus. Cōfines ei mauri: quibus plurima arbor
cædri & mēsarū insania: quas fœminæ uiris
cōtra margaritas regerunt. Extant hodie. M. Ciceronis
in illa paupertate: & quod magis mirum est: illo æuo
emptæ libris. xi. Cum his memoratur & Galli Asini
quæ libris. xi. uenundatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uēdē-

LIBER

te. Quarū alteri precii fuit libris. xv. alteri paulomius
Interijt nuper incēdio: q̄ Cethegus decedens libris. xiii.
pmutauerat latifundij taxatione si q̄s prædia tātī mer-
cari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius cō-
missæ ex orbibus dimidiatis duobus d̄ rege maurita-
niæ Ptolemæo quattuor pedum & semipedis per medi-
um ambitum: crassitudine quadrantali. Maiusq; mira-
culū in ea est artis latente iūctura: q̄ potuisset esse natu-
ra: Solidæ a Nomio Tiberij Cæsaris liberto cognomen
trahente tribus sicilicis infra quattuor pedes: totidem-
q; infra semipedē crassitudinis. Qua in re nō omitten-
dū uidetur. Tiberio principi mensa; quattuor pedes sex
tātē & silicio excedētem. Tota uero crassitudine sescū-
ciali operimento cōchylj & laminæ p̄ medium uetu-
stā fuisse: cum tā optima Nomio liberto eius esset. Cu-
ius materia erat tuber: hoc est radice uitiū. Maximeq;
i eo laudatū: q̄ sub terra totū fuerit & rarius: q̄ quæ
supne: queq; gignuntur etiā in ramis: propriæq; q̄ tā-
ti emitur arborū uitiū est: quarū amplitudo: ac radices
æstimari possunt ex orbibus. Sūt aut̄ cupresso fœminæ
etiamnū silnestri similes folio odore: caudice. Anchora-
rius mons uocatur citerioris mauritaniæ: q̄ laudatissi-
mam dedit cædrū iā exhaustus. Mēsis p̄cipua dos in ue-
na crispis: uel in uertice puis. Illā oblōgo euenit discus-
su: iōq; tigrinæ appellātur. Hoc intorto: & iō tales pā-
theriæ uocantur. Sunt & undatim crispæ maiore gra-
tia si pauonū caudæ oculos imitētur. Magna uero post
has gratia extra p̄dictas crispi densa ueluti grani cōge-
rie: quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa ue-
ro oīum in colore. Hic maxime mulsi placet suis refulgēs
uenis. Post hæc amplitudo: etiā totius caudicis. Iuuant
plura quoq; in una mensa uitia. Lignū ita uocatur. Ma-

teria surda & indigesta simplicitas: aut platani folio
rū mō digesta. Illignæ uenæ etiam similitudo: uel colo
ris: & qbus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; ri
mæ aut apillamenta rimas imitata. Postea murena ni
gro transcurrēs limite: uarijsq; corticū pūctis apprehen
sus papauerū mō: & in totum atro propior color: ma
culæne discolores. Virides terra condunt barbari: & cæ
ra illinunt. Artifices uero frumenti aceruīs imponunt
septenis diebus: totidem intermissis. Mirumq; ponderi
q̄tum ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq;
hanc materiam siccitam mari duricie: & maturitate i
corrupta spissari: non ullo modo uehementius. Nutriū
tur optimæ: splendentq;: manuq; sicca fricantur ab
alienis maxime: ne ab accolis lædantur: ut in ijs genitæ
Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est.
Quapropter resistendum ei quoq; paulū uidetur. No
ta etiā Homero fuit: Trogete uocatur: ab alijs thya. Hæc
igitur inter odores uri tradit in delicijs. Circes: quā de
am uolebat intelligi: magno errore eorum: qui odoramē
ta in ea uocabulo accipiunt. Cum præsertim eodem uer
su cædrum laricemq; una tradat. In quo manifestum ē
de arboribus tantum locutum: Theophrastus qui prius
a magni Alexandri ætate scribit: quæ circa urbis romæ
quadringentesimum quadragesimum gesta sunt annu;
magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas
ex ea referens templorum ueterum contignationes:
quandamq; immortalitatem materiæ in testis contra
uitia omnia incorruptæ. Radice nihil crispius. Nec
aliunde preciosiora opera. Præcipuam autem esse eam
arborem circa Hammonis delubrum. Nasci & in in
feriore cyrenaicæ parte. De mensis tamen tacuit.
Et alias nullius ante ciceronianā; uetustior memoria ē

LIBER

Ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodem nomine malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine: alijs expetitur: domos etiam decorans: nec dicenda uerboſius.

De arbore loto.

Ca. xvi.

Adem africa: qua uergit ad nos: inſignem arborem loton gignit: q̄ uocant celtin. Et ipſam italia familiarem: ſed terra mutatam. Præcipua è circa ſyrtes atq; naſamonas. Magnitudo quæ pyro q̄q̄ Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ i folio crebriores: alioquin ilicis uiderentur. Differentiæ plures: æq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic ſabæ color croci: ſed ante maturitatem alius atq; alius: ſicut uuis. Naſcitur denſus in ramis myrti mō: nō ut in italia ceraſi. Tam dulcis ibi cibus: ut nomen etiam genti terræq; dederit nimis hoſpitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt uentris nō ſentire morbum qui eum mandant. Melior ſine interiore nucleo: qui in altero genere offeſus uidetur. Vinu quoq; exprimitur huic ſimile mulſo: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos. baccaſq; cōuſas cum ſiliqua ad cibos dolijs cōdi. Quin & exercitus paſtos eo accepimus: ultro citroq; commean-tes per africam. Ligno colos niger. ad tibiæ cantus expetitur. E radice cultellis apulos breuesq; alios uſus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Eſt autem eodē nomine & herba & in ægypto caulis in pluſtrum genere. Recedentibus enim aquis nili riguis: prouenit ſimilis ſabæ caule folijsq; denſa conſueſtis: breuioribus tantum gracilioribusq;: cui fructus in apite papa ueri ſimilis inciſuris: omniq; alio mō. Intus grana ceu milium. Incolæ apita in acernis putrefaciunt: mox ſeparant lauando: & ſicata tundunt: eoq; pane utuntur.

Mirū est quod præter hæc traditur. Sole occidente pa-
 pauera ea comprimi & integri folijs. Adortum autem
 aperiri: donec maturefcant: flosq; qui est candidus deci-
 dat. Hoc amplius in ea parte tradūt: & scapum ipsum
 & florem uespera mergi usq; in medias noctes. Totum
 q; abire in lacū: ut ne dimissa quidē manu possit inue-
 niri. Verti deinde paulatimq; subrigi: & ad exortum
 solis emergere extra aquā: ac florē patefacere: atq; etiā
 num exurgere ut plane ab aqua absit alte. Radicem lo-
 tos hæc habet mali cotonei magnitudine opertam ni-
 gro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius cādidiū
 corpus: gratū cibus: sed crudo gratius decoctū siue aqua
 siue pruna. Nec aliunde magis q̄ purgamentis eius sues
 crassescunt. De paliuro: & punico malo: & de
 flore punici mali.

Ca. xvij.

Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro.
 c fruticosior hæc fructuq; magis rubens: cuius
 nucleus nō simul mādatur. Incūdus pse: atq;
 suauior est uino. Quin & uina succo suo commēdant.
 Interior africa ad garamātas usq; ad deserta palmarū
 magnitudine & suauitate constat. Nobilis maxime
 circa delubrū Hammonis. Sed circa chartaginē puniciū
 malum cognomē sibi uendicat. Aliqui granatum appel-
 lant. Diuisit & in genera: apyrinon uocādo cui ligno-
 sus nucleus abest. Sed candidior ei natura: & blandio-
 res sunt acini: minusq; amari: distincti mēbranis. Alia
 structura eorū quædā ut in fauis. Communes nucleos
 habent iū quinq; species: dulcia: acria: mixta: acida: ui-
 nosa. Samia & ægyptia distinguuntur. Erythrocomis:
 & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perfē-
 ciēda coria. Flos balustiū uocatur: & medicis idoneus
 & tingendis uestibus: quarū color inde nomē accepit.

o o

LIBER

De asia & græciæ fruticibus.

Ca. xviii.

N asia & græcia nascuntur frutices. Epipha-
i itis: quæ alijs heleborinē uocāt: paruis folijs:
quæ pota contra uenena prosunt: sicut erices
contra serpentes. De timelea siue camelea: &
de tragacāthe & de trago: siue scorpione & myrice
& brya: & galla. Ca. xix.

T in quo nascitur granūgnidiū: quod aliqui
e linū uocant. Fruticē uero timeleā: alijs came-
lam: alijs pyrosachnem: alijs icnestron: alijs cne-
ron. Et similes oleastro: folijs angustioribus: gūmofis si
mordeātur: myrti magnitudine: semine: colore: & spes-
cie farris: ad medicinæ tantū usum. Tragion fruticē son-
la creta insula ginunt terebintho similem & semine.
Quod contra sagittarū ictus efficacissimū tradunt. Ea
dē & tragacanthē spinæ albæ radice: multū prælatam
apud medos: aut in caucaso nascenti. Præciū eius in li-
bras. xiiij. Tragon & asia fert: siue scorpionē ueprē siue
folijs ramis rubentibus: ad medicinæ usum. Myricē &
italia: quā alijs maricen uocant. Achaia aut bryan silue-
strem: insignē in ea: quod satina tñ ferat gallæ simile
fructum. In syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius
infœlicia ligna appellamus: quæ tamē infeliciora sunt
Græciæ ginit enim arborem ostryn: quā & ostriam uo-
cant solitariā circa saxa aquosa: simile fraxino cortice
& ramis a folio piri paulo tamē longioribus crassiori-
busq; ac rugosis icisuris: quæ per totā discurrūt. Semie
ordeo simili: & colore & materia dura atq; firma q̄ i
domū illata: difficiles ptus fieri pdūt: mortesq; miseris

De anōymo: & adrachna: cōgrygia & thapsia. C. xx
Ec auspiciatior in lesbo insula arbor quæ uoca-
tur anonymos: non absimilis punicæ arbori

interq; eam & laurum folij magnitudine: figura uero
 & mollicia punice: flore candidior est: statim pe-
 stem denuncians. Fert siliquas sesami similes: intus
 granum quadrangula figura: spissum: letale aialibus
 necnō & i folio eadēis. Succurrit aliquādo præceps
 alui exinanitio. Alexāder Cornelius arborē eonē appel-
 lauit: ex qua facta esset argo similē robori uiscū ferentē
 quæ nec aqua nec igni posset corrūpi: sicuti nec uiscum
 nulli alij cogantā qđ equidem sciā. Adrachnē oēs fere
 græci portulacæ noīe interpretātur: cum illa sit herba
 & andrachne uocetur unius litteræ diuersitate. Cæte-
 rum adrachne est siluestris arbor: neq; in planis nascēs
 similis unedoni folio tm̄ minore: & nunq̄ decidente.
 Cortice nec scabro quidem: sed qui circūgelatus uiderē
 possit: taz tristis aspectu est. Similis & cōgrygia est fo-
 lio: magnitudine minor. Proprietatē habet fructū amit-
 tendi lanugine pappū uocāt: quod nulli alij arbori eue-
 nit. Similis & apharce bifera æque qđ adrachne. Priorē
 fructū incipiente pubescere uua peragit: alterum in ini-
 tio hyemis. Quales eos nō: traditur. Et ferulā inter ex-
 ternas dixisse cōueniet: arborūq; generi adscripsisse: qm̄
 quarūdā naturæ sicut distinguemus: lignū omne cor-
 ticis loco habēt: hoc est forinsecus: ligni autē loco fun-
 gosam itus medulā ut sambuci. Quædā uero inanitatē
 ut arūdines. Ferula calidis nascitur locis: atq; trāsma-
 ria geniculatis nodata scapis. Duo eius genera. Narthe-
 ca græci uocant assurgentem in altitudine. Narthe-
 ciam uero semper humilē a genibus exeuntia folia ma-
 xima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem
 quæ anetho: & fructui similis. Nulli fruticum lenitas
 maior: ob id gæstata facilius baculorum usum senectui
 præbet. Semen ferulæ thapsiam quidam uocauere

LIBER

decepti eo: quoniam ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis folijs foeniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulae: radix candida. Incisa lacte emanat: et contusa succo nec corticem abdicat omnia uenenata. Quippe etiam fodiētibus nocet: si minima aspirat aura intumescunt corpora: faciemque inuadunt ignes sacri: ob id cæroto prius illinunt. Quibusdā tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtam alijs item in alopetijs sugillatisque ac liuentibus. Ceu uera remedia desinit: ut scelera contractent. Sed ista itexuerūt noxio instrumento: tantumque impudentiæ est: ut uenenum artis esse persuadeant. Tapsia in africa uehementissima. Quidam caulem incidunt per messes: et ipsa excauant radice: quo succus confluat: arefactumque tollunt: ali folium. Radicem tondunt in pila: et succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatem ei dedit: initio: imperij: nocturnis crassationibus cōuerberatā faciē illinēs sibi cū thure cæraq: et sequenti die extra famā cutē sincerā circūferēs. Ignē ferulis optie seruari certū ē: easque in ægypto pcellere. De cappari siue ciosbato aut ophio-staphyle: et de saripha. Ca. xxi

Bi et capparis firmioris ligni frutex: seminisque et cibi uulgati. Caule quoque una plerūque decerpto. Cauenda eius genera peregrina. Siquidem arabicum pestilens. Africum gingiuis inimicum. Marmaricum uuluis et omnium inflationibus. Apulum uomitus facit. Stomachum et alium mouet. Quidam eum ciosbaton uocant: alij ophio-staphylem: fruticosi est generis. Et saripha circa nilum nascēs duorum cubitorum altitudine: pollicari crassitudine. Coma papyri: similiq: manditur modo. Radice ferrarijs officinis præcipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babylonis regia: & de cytiso. Ca. xxij.

On omittendum est & quod babylone seri-
tur in spinis: quoniā nō aliubi uiuit. Estq; si-
cut uiscum in arboribus. Sed illud in spina
tantū: quæ regia uocatur. Mirum q̄ eadē die germinat:
quo iniectū est. Inijcitur aut ipso canis ortu: & celer-
rime arborē occupat. Condiūt eo uina: & ideo seritur.
Spina illa nascitur & athenis in longis muris. Frutex
est & cytisus ab Aristomacho atheniēsi miris laudibus
prædicatus pabulo ouīū. Aridus uero etiam suū. Spon-
detq; iugero eius annos per pluris uel mediocri solo red-
ditus. Vtilitas herbosa: ergo & eo lætio satietas: q̄ per
q̄ modico pinguescunt & quadrupedia: ita ut iumen-
ta hordeum spernāt. Non ex alio pabulo lactis maior
copia aut melior. Super omnia pecorum medicina a
morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in
defectu lactis aridum atq; in aqua decoctū potui cū ui-
no dari iubet: firmiores celsiores infantes fore. Viridē
etiam gallinis: aut si aruerit madefactū. Apes quoq; nū-
q̄ de flore cytisi pabulū contingentes pmittūt. Democri-
tus & Aristomachus. Nec aliud minoris ipēdij est. Se-
ritur cū hordeo: aut uere semine ut porrū: uel caule au-
tumno ante brumam. Si semine: madidum. Et si defint
imbres: satum spargitur. Plante cubitales perferuntur
scrobe pedali. Seritur post equinoctia tenero frutice.
Perficitur triennio. Demetitur uerno equinoctio cum
flore desinit: uel pueri uel anus uilissima opera. Ca-
nus aspectu breuiterq; si quis exprimere uelit similis
dinem: angustioris trifolijs. Frutex. Datur animalibus
post biduum semper. Hyeme uero quod inaruit: madi-
dum. Satiant equos denæ libræ: & portione minora
animalia. obiterq; inter ordines allium capescere ferti-

LIBER

eile est. Inuentus hic frutex in cythro insula inde transf
latus est in omnes cycladas : mox in urbes græcas ma
gno casei prouentu . Propter quod maxime miror rarū
esse in italia . Non æstuum : non frigorū : nō grandinum
aut niuis iniuriā expauescit . Adjicit Higinus ne hostiū
quidem : propter nullā gratiam ligni .

De fruticibus & arboribus nostri maris :

atq; rubri : & indici .

Ca. xxij. .

Ascuntur & in mari frutices arboreſq; : mi
nores in nostro . Rubrū enim & totus orien
tis oceanus refertus est siluis . Non habet lin
gua alia nomē : quod græci uocant phycos : quoniā alga
herbarum magis uocabulum intelligitur . Hic autē est
frutex . Folia lata colore uiridi ginit : quod quidā pras
son uocant alij zosterā . Alterū genus eiusdē : capillaceo
folio : simile fœniculo : in saxis nascitur . Superius inua
dis haud procul littore . Verno utrūq; : & interit autū
no . Circa cretam insulā nato in petris purpuras quoq;
inficiunt . Laudatissimo a parte aquilonis : aut cum spō
gijs . Tertium est gramine simile : radice geniculata &
caule : qualiter calami . Aliud genus fruticū bryon uoca
tur folio lactucæ : rugosiore tantum . Tam hoc in terra
nascens . In alto uero abies & quercus cubitali altitu
dine . Ramis earum adhærent conchæ . Quercu etiam
tingi lanas tradunt . Glandem etiam quasdam ferre in
alto . Nam fragijs hæc depræhēsa urinātibusq; . Et aliæ
tradūtur pgrandes circa syrionē . Vitis enī passim nasci
tur . S; phycos sine folijs : rubro cortice . Fit & palma fru
ticū gñis : extra herculis colūnas porri fronde nascitur
frutex : & alius lauro : & thymo similis q̄ ābo eiecti
in pumicē transfiguratur . At in orientē mirū est sta
tim a copto per similitudines nihil gigni præter spinā :

quæ sitiens vocatur: & hanc raram admodum. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentem baccas: & cum pluat fungos: qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum caniculis referta: uix ut respicere e naui tutum sit: remos plerumque ipsos inuadentibus. Qui nauigare in indos Alexandri milites frondem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse. exemptam sole protinus in salem arefcentem. Tuncos quoque lapideos perquam similes ueris per littora: & in alto quasdam arbusculas: colore bubuli cornus ramosas: & in cacuminibus rubentes: cum tractarentur: uitri modo fragiles. In igne autem ut ferrum exardescerent: restinctis colore suo redeunte. Eodem in tractu insularum siluas operit æstus: quæ altiores sunt platanis populisque altissimis: folia laurea: flos uiolæ: & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucundi autumnis nascentes: foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant: ad quæ naues religantur: & cum decesserit æstus ad radices. Alias quoque arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinentes. Fructum earum lupino similem. Iuba tradit: circa troglodytarum insulas fruticem in alto uocari isidos plocamon corallio similem sine foliis: præcisunt mutato colore in nigrum durescere. Cuius cadat: fragile. Item alium cui uocetur charitoblepharon efficacem in amatorijs. Spathalia eo facere & monilia feminas sentire eum se capi: durarique cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si se fellerint insidiæ: in lapidem transfigurari.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XIII. PROOEMIUM.

In quo fructiferæ Arbores Traduntur.

EXTERNAE ARBORES INDO-
ciles quæ nasci alibi q̃ ubi cœpere: &
e quæ in alienas non commeant terras:
hactenus fere sunt. Licetq; iam de cõ-
munibus loqui: quarum omnium pe-
culiaris parens uideri potest italia. Noscentes tantum
meminerint naturas earum a nobis interim dici: nō cul-
turas. Quāq; & colēdi maxima in natura portio est.
Illud satis mirari non queo: interisse quarūdam memo-
riam: atq; etiam nominum quæ auctores prodidere: no-
titiam. Quamuis enim non communicato orbe terrarū
maiestate romani imperij profecisse uitam putet com-
mertio rerum? Ac societate festæ pacis? omniaq;: etiam
quæ occulta ante fuerāt: in promiscuo usu facta? At her-
cule non reperiuntur: qui norint multa ab antiquis pro-
dita: tantum priscorum cura fertilior: aut industria fœ-
licior fuit: ante millia annorum: inter principia littera-
rum Hesiodo præcepta agricolis pandere orso: subsecutis
q; non paucis hanc curaz eius: unde nobis creuit labor.
Quippe cum requirenda sint nō solum postea inuenta:
uerum etiam ea quæ inuenerant prisci desidia reruz in
ternitōe memoriæ inducta. Cuius uitij causas quis alias
q̃ publicas mūdi inuenerit? Nimirum aliū subiere ritus.
Circā quæ alia mentes hominum detinentur: & auari-
eiae tantum artes coluntur antea inclusis gentium im-
perijs intra ipsas. Ideoq; & ingenijs quadam sterilita-
te fortunæ necesse erat animi bona exercere. Reges in-

numeri honore artium colebantur: & in ostentatione
has præferebant: opem & immortalitatem sibi per il-
las prorogari arbitantes. Quare abundabant & præ-
mia & opera uitæ. Posteris laxitas mundi & rerum
amplitudo damno fuit: postq̃ senator censu legi cœptus
index fieri censu: magistratum ducemq; nil magis exor-
nare q̃ census: postq̃ cœpere orbitas in auctoritate sum-
ma & potentia esse aptatio in quæstu fertilissimo: ac
sola gaudia in possidendo: pessum iere uitæ precia: om-
nesq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrariū
cecidere: ac seruitute sola profici cœptu. Alius hāc alio
modo: & in alijs adorare: eodem tamen habendi quæ-
stu ad spes hominum tendente uoto. Passim uero etiam
egregij aliena uitia q̃ bona sua collere malle. Ergo her-
cule uoluptas uiuere cœpit: uita ipsa desuit. Sed nos ob-
litterata quoq; scrutabimur. Nec deterrebit quarundā
rerum humilitas: sicut nec in animalibus fecit. Quāq̃
uidemus V irgilium præcellentissimum uatez eadem cā
hortorum dotes fugisse: e tātisq; quæ rettulit flores mo-
do rerum decerpisse. Beatum fœlicemq; gratiæ quinde-
cim omnino generibus uuarum nominatis: tribus oleæ:
totidem pyrorum: malo uero tantū assyrio: cæteris om-
nibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uiti-
bus? Quarum principatus in tantum peculiaris italiæ
est: ut uel hoc uno omnia gentium uicisse: q̃q̃ odorifera
possit uideri bona: q̃q̃ ubicunq; pubescentiu odorū nul-
la suauitas præfertur.

De uitiū natura: & quibus modis ferant Ca. i.
Ites iure apud priscos magnitudine quoq; in-
ter arbores numerabantur. Iouis simulacrum
in urbe populonia ex una conspiciamus uite
tot æuis incorruptum. Itē massiliæ paterā: Metaponti

LIBER

cēplū iunonis vitigineis calumnis stetit. Etiamnum sa-
 lis tectū Epesiae Dianae scanditur uite una cypria (ut fe-
 rūt) quoniam ibi ad praeipuum altitudinem exeunt.
 Nec est ligno ulli aeternior natura. Verum ista ex silue-
 stribus facta crediderim: quando haec uires tōsura annua
 coercentur: & uis earū omnis euocatur in palmites autē
 deprimitur in propagines: succiq; tantum gratia ex ijs
 pluribus modis ad celi mores soliq; ingenia. Iam in cā-
 pano agro populis nubunt: maritatasq; complexae: atq;
 per ramos earum proacibus brachijs geniculato cursu
 scandentes cacumina aequant: in tantū sublimes ut uin-
 demiator autoratus rogum: ac tumultum excipiat. Nul-
 lo sine crescunt: diuidiq; aut potius auelli nequeūt. Vil-
 las & domos ambitu singularum palmitibus ac seque-
 cibus loris memoria quoq; dignum: Inter prima Vale-
 rianus quoq; Cornelius existimauit. Vna uitis romae in
 liuiae porticibus sub diuales deambulationes umbrosis
 opculis opacat: Eademq; duodenis musti amphoris fœ-
 cunda. Vltimos quidem ubiq; exuperant. Miratumq; al-
 titudinem earum ariciae ferunt legatum regis Pyrrhi:
 Cyneam facete luisse in austeriore gustu uini: merito
 matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumbotinus uo-
 catur & alia nomine populus arbor italiae padum trās-
 gressus: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq;
 producto dracone in palmem eius inde subrectos ramo-
 rum digitos flagella dispergunt. Eadem modici homi-
 nis altitudine adminiculatae sudibus horrent: uineamq;
 faciunt: & aliae improbo reptatu pampinorumq; sup-
 fluitate peritia domini amplo discursu atria media cō-
 pletes. Tot differentias uel sola tantum italia recipit.
 Stat prouinciārum aliquarum per se uitis sine ullo pe-
 damento: artus suos in se colligens: & breuitate cras

itudinem pascens. Vt autem hoc aliubi uenti: ut in africa
 & in narbonensis prouintia partibus. Excrescereque
 ultra suos pollices prohibita: semperque pastinatis si-
 miles herbarum modo uagantur per arua: ac succum
 terrae passim uis bibunt: quae ob id magnitudinem
 infantium puerorum in interiore africa parte exupe-
 rant uites. Vna non aliubi gratior callo: ut inde pos-
 sit inuenisse nomen duracini durus acinus. Namque
 genera magnitudine: colore: saporibus acini: innumera-
 ta etiamnum multiplicantur uino. Hic purpureo lu-
 cent colore: illic fulgent roseo: nitentque uiridi. Candi-
 da enim nigraeque uulgare. Tument uero mammarum
 modo bumasti. Prælongis dactyli porriguntur acinis.
 Est & illa naturae lasciuia: ut prægrandibus adhære-
 ant pergulis parui: mites: & suauitate certantes: Tep-
 torogas has uocant. Durant aliae per hyemem pensili
 concameratae nodo. Aliae in sua tantum continentur ani-
 ma ollis fictilibus: & insuper dolis inclusae stipatae ui-
 naceis circumsudantibus. Alijs gratiam qui & uinis
 fumus affert. Fabrilis ijsq; gloriam præcipuam in for-
 nacibus africae Tiberij Caesaris auctoritas fecit. Ante
 eum reticis prior mensa erat: & uis Veronensium
 agro. Quin & a patientia nomen acinis datur passis.
 Conduntur & musto uuae: ipsaeq; uino suo inebriantur
 Aliae decoctae in musto dulcescunt. aliae uero soboles no-
 uam in matre ipsa expectant translucidae uitro: affert-
 q; acinis tandem: quâ in dolis amphorisue duratricem il-
 lam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Iam in-
 uenta uiti p se in uino picem resipiens uiuentem agrum nobi-
 litas. Aruerno secanoq; & heluico generibus n pridem il-
 lustra. Atq; hæc Virgilij uatis ætate incognita: a cuius
 obitu nonaginta aguntur anni. Quid q̄ insertæ castris

LIBER

summam rerum imperiumq; continent? Centurionū in manu uitis: & opimo premio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atq; etiam in delictis pœnam ipsa; honorat. Nec nō uineæ oppugnationū dedere rationē. Nā in medicaminibus adeo magnum optinent locum: ut p se se uino ipso remedia sint.

De generibus uitium.

C4. ij.

Enera uitiiū comprehendī numero unus existimauit. Democritus: cuncta sibi graciæ cognita professus. Cæteri innumera atq; infinita esse prodiderunt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oīa dicentur: sed maxime insignia: quippe quæ toti dem sunt pene quot agri. Quāobrem celeberrimas uitium aut qbus est aliqua proprietate miraculum ostēdisse satis erit. Principatus datur amineis pp firmitatem senio quoq; proficiscentem utiq; uiniq; uniuscuiusq; uitam. Quinq; eius genera. Ex ijs germana minor acino melius deflorescit: imbres tempestatesq; tolerat. Non item maior sed in arbore q̄ in iugo minus obnoxia. Gemellarū quibus hoc nomen uinæ sp̄ geminæ dedere: asperimus sapor: sed uires p̄cipue. Ex ijs minor austro leditur: cæteris uentis alitur: ut in uesuuiō monte surrētini q; collibus. In reliquis italiæ partibus non nisi arbori accommodata. Quintum genus lanatæ ne seres miremur aut indos: adeo lanugoeam uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atq; putrescit. Proxima dignitas ueiētanis rubente materia. Quapropter quidā; rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & face nimia. Contra pruinas fortissimæ: siccitate magis q̄ imbre: æstu q̄ algore uexantur. Quamobrez in frigidis humidisq; principatum optinent. Fertiliior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomē

præcipue earum auidæ. Ex ijs duo genera: lanugine &
 ipsæ pubescunt: Distant q̄ altera celerius maturescit: q̄
 q̄ & altera properante. Situs frigidus nō respuit: &
 tamen nullæ celerius imbre putrescūt. Vna primo dul-
 cia austeritatem annis recipiunt: & rubra fiunt. Nul-
 la magis uite gaudet. Et hætenus potissima nobili-
 tas datur peculiaribus atque uernaculis italiæ. Cæteræ
 aduenere chio thasone. Grecula non inferior amine-
 is bonitate prætenere acino: & uua tam parua: ut ni-
 si pinguiſſimo solo colere non proſit. Eugeniā taurō-
 minitani colles cū generositatis cognomine miſere alba
 no tantum agro: quoniam translata ſtatim mutatur.
 Namq; eſt aliquibus tantum locorum amor: ut omnem
 in ijs gloriā ſuam relinquunt: nec uſq̄ tranſeant totæ.
 Quod & in rhetica allobrogica: quam ſupra picatā ap-
 pellauimus: euenit: domi nobilibus nec agnoſcendis ali-
 bi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiam præſtant. Euge-
 nia feruentibus locis: rhetica temperatis: allobrogica fri-
 gidis: gelu matureſcens: & colore nigra. Adhuc ex ijs
 quas diximus: ſed etiam e nigris uina uetuftate in albu
 colorem tranſeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquando tam
 cæli aut ſoli opera non fallunt uetuftatē: ſicuti feſcena
 & cū ea florens biturica. Acino rarior nunq̄ floris ob-
 noxi: quoniam antecedunt: uentisq; & imbris reſi-
 ſtunt. Meliores tamen algentibus locis q̄ calidis: humi-
 dis q̄ ſitientibus. Vix ulla magis tam denſo uuarum par-
 tu impatiens uariantis cæli: ſed contra tenorem unum
 alboris æſtue cōſtās. Quæ minor eſt ex eo gñe molli-
 or. In neglecto ſolo moroſo. Pigui putreſcit. Gracili oi-
 no nō puenit. Mediā tēperiē delicate quærit: ob hoc ſa-
 binis collibus familiaris. Vna eius indecora uifu: ſapore
 incunda: niſi matura protinus rapiatur: etiam non pu-

LIBER

crescens cadit. Contra grandines eam tuetur foliorū am-
 plitudo: atq; duricia insignes iam colore inter purpure-
 as nigraeque medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id ua-
 riana a quibusdam appellatæ. Præfertur in ijs nigrior:
 utraq; alternis annis fertilis. Sed melior uino cum par-
 cior. Et præcipue duo genera magnitudine acini discer-
 nuntur. Quibus materies plurima: unaque ollis utilissi-
 ma: folio apio similis. Basilicam dirrhachini celebrat.
 Hispaniæ cocolubini uocant. Rarior una: æstus austrosque
 tolerat. Capiti inimica. Copiam larga. Hispani duo ge-
 nera eius faciunt. Vnum oblongo acino altero rotundo:
 nouissimas uindemiant. Quo dulcior cocolubis: hoc me-
 lior. Sed & austera transit in dulcē uetustate: & quæ
 dulcis fuit in austeritatem. Tuncque albanum uinum æmis-
 lantur. Tradunt uesicæ uitijs utilissimum ex ijs potum.
 Albulis summis arboribus est fertilior: uisula imis. Quæ
 obrem circa easdem satæ diuersitate naturæ locupletatur.
 Inerticulam e nigris appellauere iustius sobriam dictu-
 ri: inueterato præcipue commendabilem uino: sed uiribus
 innoxiam. Siqdem temulentia sola non facit. Fertilitas
 commendat cæteras: principemque heluenatam. Duo eius
 genera. Maior quæ quidam longam: minor quæ arcam appellat: nõ
 tam fecunda sed gratiorem haustu. Discernitur folio cir-
 cinato. Verum utraq; gracilis. Furcas subdere ijs necessari-
 um: alioquin ubertate suam non tolerant. Maritimo afflatu
 gaudent: roscido odore. Nulla uitiū minus italiaz amat
 rara: parua: putrescens in ea. Vinum quoque: quod genuit:
 æstate non exuperans. Nec alia macro solo familiarior.
 Græcinus quæ alioquin Cornelium Celsum transcripsit arbi-
 tratur nõ naturam eius repugnare italiae: sed culturam auia-
 de palmites euocatiū. Ob id fertilitatem suam absumi: si
 nõ pinguis soli ubertas lassescentem sustineat. Carbū-

culari negatur: magna dotæ: si uerū ē: aliqua in uite e cæ
lo nō eē uis. Aestū fert spionia: q̄ qdā spineā uocāt. Autū
nisq; et ibribus pinguescit. Quinimo nebulis una ali-
tur. Ob id rauēnati agro peculiaris. Aueniculā inter op-
tie deflorescētes: et ollis aptissimā cāpani malūt scir-
tula uocare: alij staculā. Tarracini numisianā nullas ui-
res pprias hñtē: sed totā perinde ac solū ualeat. Surren-
tinis tñ efficacissima testis uesuuio tenuis. Ibi enim mur-
gēina e sicilia potissima: q̄ pōpeianā aliq uocant. La-
tio demū feracē: sicut horconia in cāpania tñ uilitatis
cibariæ: sed ubertate precipua. Tolerat et annos mœri-
ta contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis ue-
tustate rubescentibus.

Item de uitium generibus.

Ca. iij.

Thactenus publica sunt gñā: cætera regionuz
e locorūq; aut ex ijs iter se ifico mixta. Sigdem
thuscis peculiaris est tudernis æquæ etiā eius
nois florentia. Est optia aretio talpana et etesiaca et
cōseminia. Talpana nigra candidū facit mustū. Etesiaca
fallax: quæ quo plus tulit: eo laudabilius fundit. Mirūq;
fœcūditate cessat. Cōseminia nigra uino minime duran-
te. Vna maxime post. xv. dies q̄ ulla alia. Minus ferti-
lis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusq̄ deci-
dant: sanguineo colore mutātur. Euenit hoc etiā qbus-
dam alijs pessimi generis argumēto. Irtiola umbriæ me-
uanatiq; et piceno agro peculiaris est. Amiternino pu-
mula. Iisdē bānanica fallax ē: amant tñ eam municipij
uuiam Pōpeij nomine appellāt: quīs clusinis copiosiorē.
Municipij et tyburtes appellauere: quīs oleagina; nu-
per inuenerint a solitudine oliuæ. Nouissima hæc: uua-
rum ad hoc tempus repta est. Vinaciolā soli qdem noia
uerunt sabini ac laurenti. Nam gauranas scio a falerno

LIBER

agro translatas uocari falernas celerrime ubiq; degene-
rantes. Nec non tarentinum genus aliqui fecere: prædul-
ci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia in thuris
collibus non ante demetuntur q̄ gellauerit. Pharia gan-
dent pisæ. Mutina perusinia nigro acino intra quadriē-
nium albescente uino. Mirum ubiq; cum sole circumagi
uua: quæ ob id strepita uocatur. Et in italia gallicam
placere: trans alpes uero picenam. Dixit Virgilius tap-
sias & mareotidas & lageas cōpluresq; externas: quæ
non reperiuntur in italia: sed sunt etiam nunc insignes
uua non uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis in ui-
te seruabilis: tanta est contra frigora æstus tempestates
q; firmitas. Nec orthāpelos indiget arbore aut palis ip-
sa se sustinens. Non item dactylides digitali gracilitate
Columbinæ aciosissimæ. Et magis purpureæ cognomine
bimammia: quando non racemos: sed uuas alias gerunt.
Item tripedanea: cui nomen a mensura est. Item scripu-
la passo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appella-
ta dissimilis laudatæ illi. Nāq; hæc brevis conferta aci-
no: degener uino: sed cute omnium tenuissima. Nucleo
quem chium uocant: uno ac minimo. Acinum prægran-
dem unum alterumue habēs. Est & nigra auinea: cui
syriacæ nomen imponunt. Item hispana ignobilium p-
batissima. In pēgulis uero seruntur escariæ appellatæ
e duracinis: albæ: nigræq; Et bumasti totidem coloribus
Ac nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti
a pondere acini. Item pucina omnium nigerrima. Et co-
ronario naturæ lusu stephanitis acinos folijs intercur-
santibus. Et quæ forenses uocantur celeres prouentu: uē-
dibiles aspectu: portatu faciles. Contra damnantur etiā
nisi cinerea & rhabuscula: & asinisca. Minus tamen
candam uulpium imitata alopecis. Alexā drina appella

tur vitis circa phalacrā brevis: ramis cubitalibus: acio
no nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & minimo
obliquis racemis prædulcibus: folio paruo: & rotun-
do sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonensis
provinciae aruo inuenta est vitis uno die deflorescens:
ob id putissima carbonicam uocant: quā nunc tota pro-
uincia conserit.

Insignia culturae uinearum.

Ca. iij.

Atomum ille primus triumpho & censura
super cætera insignis magis tamē etiamnum
claritate litterarum: præceptis omnium ex-
petendarum datis generi romano. Inter prima uero
agrum colēdi. Illius uero æui confessione optimus ac si-
ne æmulo agricola pauca attigit uitiū genera. quarū dā
ex ijs etiā iam omnibus abolitis toto separatim tracta-
tu testatus sententiā. Cuius excellētia indicāda est: ut
in omni genere noscamus quæ fuerit celeberrima. Anno
dc. urbis circa captas carthaginē ac corinthum cū supre-
mum is diē obiit: & quantū postea. ccxxx. annis uita
profecerit. Ergo de uitibus uisq; ita prodidit. Qui lo-
cus uino optimus dicitur esse: & ostentus solibus. Ami-
neum minusculū & geminū. eugeniū. heluinū. minuscu-
lum conserito. Qui locus crassior: aut nebulosior ami-
neum maius: aut murgentiū. apiciū. ascanū serito: Cæ-
tere uites micellæ maxime in quē uis agrū conueniunt.
In lora rectæ conduntur. Quas suspendas duracinas a-
mineas maiores: uel ad fabrū ferrariū pro passis hæ re-
cte seruantur. Nec sunt uetustiora de ulla re latinæ lin-
guæ præcepta: tam prope ab origine rerū sumus. Ami-
neam proximedictā: Varro scantianā uocat. In nostra
ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Ve-
rum eo minus omittenda: ut noscantur etiā præmia: q̄

pp

LIBER

in omni re maxime spectantur. Summā ergo adeptus
est gloriā Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. iugerū
non amplius uineis excultis in momentano agro: atq;
æque. quattuorcentum nummis uenundatis. Magna fa-
ma & Vetulano Egilao perinde libertino fuit in cam-
pāniæ rure internino: maiorque etiam fauore homi-
num quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed
maxima eiusdem Stenelei opera. Rhemmiū Pale-
monem alias grammatica arte celebrem in hisce. xx.
annis mercatum. dc. nummum in eodē momentano deci-
mi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autem usque qua-
q; nobilitas mercis per omnia suburbana: ibi tamē ma-
xima: quoniā & neglecta per indiligentiā prædia pa-
rauerat. Ac ne in pessimis quidē elegātioris soli hæc ag-
gressus excolere: non uirtute animi: sed uanitate. Quæ
primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim deinte-
gro uineas cura Steneleū agricolā imitatus ad uix cre-
dibile miraculū pduxit. Intra octauū annū. cccc. nūmū
emptori ad dicta pendente uindemia. Cucurritq; non
nemo ad spectandas uuarum in ijs uineis strues litteris
eius altioribus: cōtra id pigra ciuitate sibi patrocinate
Nouissime Anneo Seneca principatu traditionis ac po-
tentia: quæ postremo nimia fuit super ipm. Minie uti-
q; miraturi Anneū tanto prædij eius amore captū: ut
non puderet inuiso alias & ostēto futuro tradere pal-
mā eam emptis quadruplicato uineis illis intra deci-
mum fere curæ annum: digna opera quæ in cæcubis se-
tinisq; proficeret: quādo & postea sæpenumero septē
nos culeos singula iugera: hoc est amphoras cētenas qua-
dragenas musti dedere. Ac ne quis uictā in hoc antiqui-
tatē arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iu-
geribus scripsit. Efficacibus exemplis non maria plus

temerata cōferre mercator: nō in rubrū littus indicūne
merces petitas: q̄ sedulū ruris larā. Vīno antiquissima
claritas maroneo in thraciæ maritima parte gento: ut
auctor est. Homerus. Meq; enim fabulosa aut de origi-
ne uarie prodita consēctamur. Præterq̄ Aristeū primū
omniū in eadem gente mel miscuisse uino suauitate præ-
cipua: utriusq; naturæ sponte prouenientis. Maroneū
uicies tantū addito quæ miscendū Homerus prodidit.
Durat etiam uis in eadē terra generi uigorq; indomis-
tus. Quippe cum mutianus ter consul ex ijs: qui nuper-
rime prodidere: sextarios singulos octonis aquæ miseri
comperit præsens in eos tractu. Esse autē colore nigrū
odoratū: uetustate pinguescere. Et pramnio quod home-
rus celebravit: etiā nunc honos durat. Nascitur smyrnæ
regione iuxta delubrū matris deum. In reliquis generi
claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum
bonitas. L. Opimio consule: cum. C. Gracchus Tri-ple-
seditionibus agitatiss interemptus: ea cæli tempe-
ries fulsit: cocturam uocant solis opere: natali ur-
bis. dcccxxxiiij. Durantq; adhuc uina ducentis fere annis
iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc na-
tura uinis in uestutate est: ne portari per se queant si-
ne prouinciæ aqua: usq; in amaritudinem carie indom-
mita. Sed cæteris uinis commendandis minima aquæ
mixture medicamenta sunt: quo fit ut eius tempo-
ris æstimatione in singulas emphoras centeni num-
mi statuatur. Ex his tamen usura multiplicata se-
missibus quæ civilis ac modica est. In. C. Cæsaris
Germanici filij principatu annis centumsexaginta
singulis uncias uini constituisse nobili exemplo do-
cuius referentes uitam Pomponij Secundi uatis: cœ-
namq; quam principi illi dedit. Tantum pecuniarum.

pp ij

LIBER

detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incrementum sentit. Ad uicesimū annū maiusue ab eo dispendiū non perficiente præcio. Rara quippe adhuc fuere: nec nisi importatis: singulis testis milia nummum. Viennenses soli picata sua: quorū genera plura diximus: pluris permutasse: sed inter sese amore patrio credūtur. Idq; uinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini.

Ca. v.

Ino natura est exhausto accendendi calore
u uiscera intus foris infuso refrigerandi. Nec
alienum fuerit commemorare hoc in loco:

Androcides.

quod Androcides sapientia clarus ad alexandrum magnum scripsit intemperantiā eius cohibens. Vinū potatur rex: memento te libere sanguinē terræ. Sicuti uenum est homini cicuta: sic & uinū. Quibus præceptis si ille obtēperauisset: profecto amicos in temulentia nō iteremisset. Prorsus ut iure dici possit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uoluptatibus perniciosius: si modus absit. Vina generosa.

Ca. vi.

Enera autē uini alia alijs gratiora esse quibus dubitet? aut nō ex eodē lacu aliud præstātius potu esse altero? aliud alterū germanitate præcedere siue testa siue fortuito euentu. Quāobrem de principatu se quisq; indicē statuatur. Livia Augusta. lxxxij. annos uitæ pucino uino rettulit acceptos non a quo so. Gignitur in sinu adriatici maris: nō procul a timano fonte: saxeo colle: maritimo afflatu paucas coquēte amphoras. Nec aliud aptius medicamētis indicatur. Hoc esse crediderim quod græci celebrātes miris laudibus pictanum appellauerūt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinū prætulit cunctis: & fere secuti principes propter confessa experimēta nō temere crudelitibus

noxij. Ab eo salina nascitur supra forum Apij. Antea
 cecubo erat generositas celeberrima in palustribus po-
 puleis: sinu amiclano quod iam intercidit: & incuria
 coloni lociq; angustia. Magis tamē fossa Neronis: quā
 a baiano lacu ostiā usq; navigabilē inchoauerat. Secun-
 da nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxie faustia-
 no cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; ni-
 mietate copiae potius q̄ bonitati studentium. Falernus
 agera ponte campano leua petentibus urbanam colo-
 niam syllanam nuper capuae contributā incipit. Fau-
 stianus autem circiter quattuor milliaria a uico prope
 cedias: qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli in
 uino maior auctoritas. Solo uinorū flamma accenditur
 Tria eius genera. Austerum: dulce: tenue. Quidam ita
 distinguūt. Summis collibus gauranum gigni: medijs
 faustianum: imis falernum. Non omittendum autē nul-
 li eorum quae celebrentur: iucundum saporē uuae esse.
 ad tertiam palmam uariae uenere. Ablanæ urbi uicinae
 prædulces: ac raræ in austero. Item surretina in uineis
 tantum nascentia conualescentibus maxime probata:
 propter tenuitatem salubritatemq;. Tiberius Cæsar di-
 cebat consensisse medicos: ut nobilitatem surretino da-
 rent: alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar: qui suc-
 cessit illi nobilem uappam. Certant massica æque ex
 monte gaurano puteolos baiasq; prospectantia. Nam
 falerno contermina statana ad principatus uenere nō
 dubie: palamq; fecere. Sua quibusq; terris tempora esse
 secundū q̄ rerum prouentus occasusq; iuncti. Tis præpo-
 ni solebant calena: & quæ in uineis arbustisq; nascun-
 tur fundana. Ex alia uicina urbis ueliternina priuerna
 tiaq;. Nam quod signiæ nascitur austeritate nimia con-
 tinendæ utile aluo: inter medicamenta numeratur.

LIBER

Quartum curriculum publicis epulis optinere a Deo
 no Tulio (is enim primus auctoritatē ijs tribuit: ut epi
 stolis eius apparet) mamertina circa messanā in sicilia
 genita. Ex ijs potulana ab auctore dicta: in loco proxi
 ma italiae laudantur praecipue. Est & in eadem sicilia
 & taurominitanis honos lagenis pro mamertino ple
 rūq; subditis. Ex reliquis autē a supero mari praetutia:
 atq; anconae nascentia: & quae a palma una sorte ena
 ta palmesia appellantur. In mediterraneo uero cesena
 tia mecenatiana. In ueronensi item rhetica falernis tā
 tum posthabita a Virgilio. Mox optima ab intimo si
 nu maris hadriana. Ab infero autē latinensia: grauica
 na: stoniensia. Etruriae palmā luna habet: Liguriae ge
 nua. Inter pyreneū alpesq; masilia: gemino sapore: qm
 & condiendis alijs pinguius gignit: quod uocāt succo
 sum. Ceretano inter gallias consistit auctoritas de re
 liquis in narbonensi genitis asseuerare non est: qm of
 ficinam eius rei infecere tingētes fumo: utināq; nō &
 herbis ac medicamentis noxijs. Quippe etiā aloen mer
 cantur: quo sapore coloremq; adulterant. Verū & lon
 ginquiora italiae ab ausonio mari non carent gloria: ta
 rentina: & seruitiana: & cosentia genita: & tēpse:
 ac babia lucanaq; anteceditibus thurinīs. Omnium uero
 eorū maxime illustrata messalle potu: & salute lagari
 na non procul grumeto nascentia. Campania nuper ex
 citauit nouis noibus auctoritatē: siue cura siue casu. ad
 quartū neapoli lapidē trebellicis iuxta capuā caulinis:
 & in suo agro trebulanis: alioquin semper inter ple
 beia & trifollinis gloriata. Nā pōpeianis summū de
 cē annorū incrementū est nihil senecta cōferēte. Dolo
 re etiam capitum in sextam horam diei sequentis infecta
 prehenduntur. Quibus exemplis (nisi fallor) manē

festum est patriam terramq; referre: non uiam. Et sup
uacuum generum consecrationem in numerum: cum ea
dem uitis aliud alijs locis pullulet. Hispaniarum laeta
na copia nobilitantur. Elegancia uero taroconensia: at
q; lauronensia. & balearica ex insulis conferuntur ita
lia primis. Nec ignoro multa prætermissa plerosq; exi
stimaturos: quando suum cuiq; placet: & quocunq; ea
tur: fabula eadem reperiatur. Diui Augusti iudiciorum
ac palati peritissimum e libertis censuram uini in epu
las eius facientem dixisse hospiti de indigena uino: no
uum quidem sibi gustum esse eum atq; non ex nobili
bus: sed Casarem non aliud potaturum. Nec negauerit
& alia digna esse fama. Sed de quibus consensus æui
iudicauerunt hæc sunt.

Vina transmarina.

Ca. vii.

Vnc simili modo transmarina dicemus. In
summa gloria post Homericam illa: de quibus
supra diximus fuere thasium: chiūq; Ex chio
quod arsium uocant. Iis addidit lesbium Erasistrati
maximi medici auctoritas circiter. ccccl. anno urbis ro
mæ. Nunc gratia ante omnia est clazomenio: postq; par
cius mari condiunt. Lesbium sponte naturæ suæ mare sa
pit. Nec tmolio per se gratia ut uino: sed cuius dulci ad
mixto reliquorum duricia suauitatē accipiat simul &
ætatem: quoniam uetustiora protinus uidentur. Ab iis
dignatio est sycionio: cyprio: telmesico: tripolitico: ber
ritio: tyrio: sebennitico. In ægypto hoc nascitur tribus
generibus uuarum: ibi nobilius thasio & alopece. Post
hæc auctoritas hippodomantio: mystico: cantharitæ:
protropo: cnidio: catace: carimnitæ: petriæ: myconio:
Nam mesogitem capitis dolores facere: cōpertum ē. Nec
ephesiū salubre esse: qm̄ mari: & defurto cōdiatur. Apa

pp iij

LIBER

menum mulso præcipue convenire dicitur: sicut prætu-
tium in italia. Est enim & hæc proprietas generum:
ut dulcia utiq; inter se non congruant. Exolevit & p-
tagion: quod italicis proximum fecerant Aesclepiadis
scholæ. Apollodorus medicus in uolumine quo suavit Pto-
lemæo regi quæ uina biberet: italicis etiam tum ignotis
laudauit in ponto naspercenitem: mox oroeticum: enea-
then: leucadium: ambracioten: & quod cunctis prætu-
lit præparentium. Sed minoris famæ esse dixit: quoniã
sex annos non placeret.

De Vino quod uocatur biæon: genera viij. Ca. viij.

Attenus bonitas uini nationibus debetur.

b Apud græcos iure clarissimum nomen acce-
pit: quod appellauerunt Biæon ad plurimos
ualitudinum usus excogitatum: ut docebimus in parte
medicinæ. Fit autem hoc modo. V uæ paulum ante ma-
turitatem decerptæ siccantur acri sole ter die uersatæ p-
triduum: quarto exprimuntur: dein cadis sole inuetera-
tur. Cui marinam aquam largiorem miscent: a serui fur-
to origine orta sic mensuram explentis. Idq; translato
in album mustum leucochin appellatur. In alijs autem
gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant.
Thalissiten autē uasis musti deiectis i mare. Quo gene-
re præcox fit & uetustius. Necnon apud nos quoq; co-
uinum ex italico faciendi rationem Cato demonstra-
uit. Super cætera in sole quadriennio maturandum præ-
cipiens. Rhodium coo simile est. Phorineum salsius coo
Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatez
mediam peruenire existimantur.

De Dulcium generibus. xiiij.

Ca ix.

Inū omne dulce minus odoratū: quo tenuis: i

u eo odoratius. Colores uinis quattuor. Albus

fuluus: sanguineus: niger. Psythium & melapsythium
passi gna sunt suū sapore non uini referētia. Cifibiles
uero mulsi in galatia nascens: & balinciū i sicilia. Naz
siræū qd̄ alij hepsēma nostri sapam appellāt: īgenij nō
naturæ opus est: musto usq; ad tertiam ptem mensuræ
decocto. Quod ubi factū ad dimidiā est: defructū uoca=
mus. Omnia in adulteriu mellis excogitata. Sed priora
uua terraq; constant. Passum a cretico cilicium proba=
tur & africanum: & in italia puincijsq; finitimis. Fie=
ri certum est ex uua quam græci stica; uocant: nos apia=
nam. Item scirpula diutius in uite sole uuis adustis aut
feruente oleo. Quidā e quacūq; dulci dum p̄cocta alba
faciunt siccantes sole: donec paulo amplius dimidiū pon=
dus supersit. Tusq; leniter uuas exprimunt. Deinde q̄=
tum expressere adiiciunt uinaceis aquæ puteanæ: ut &
secundarium passum faciant. Diligentiores eodē modo
siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos ui=
no excellenti donec intumescāt: exprimunt. Et hoc ge=
nus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita se=
cundarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est qd̄
græci aigleuces uocant: hoc est semper mustum. Id eue=
nit cura: quoniam feruere prohibetur. Sic enim appel=
lant musti in uina transitum. Ergo mergunt e lacu pro=
tinus in aqua rados: donec bruma transeat: & cōsuetu=
do fiat algendi. Est etiānum aliud genus eius per se: qd̄
uocat dulce narbonensis prouincia: & i ea maxime uo=
contia. Asseruatur eius gratia uua diutius in uite: pedi=
culo in torto. Ab alijs ipse palmes inciditur in medullā
Ab alijs uua torretur in tegulis: omnia ex heluēnata ui=
te. Is adiiciunt aliqui quod uocant diachyton. uuis in so=
le siccitatis loco cluso per dies septem in cratibus toti=
dem pedibus a terra alte: noctibus a rore defensis: octa=

LIBER

uo die calatis. Ita fieri optimi odoris saporisq; Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quod fit e musto: cū qnq; cōgijs austeri musti congio mellis & salis cyatho sufferue factis austerū. Sz iter hæc genera potuū ponere debeo & p̄tropum: ita appellatur a quibusdaz mustum sponte defluens anteq̄ calcentur uua. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole. xl. diebus torrent astatim secuta ipso canis ortu.

De deuterijs & secundarijs uini genera. Ca. x.

On possunt iure dici uina: quæ græci deuteria appellant: Cato & nos loram: maceratis aqua uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerantur. Tria eorū genera. Decima parte aquæ addita quā musti expressa sit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq; p̄lio subiectis. Alterum quod hoc modo græci factitauerunt: tertia parte eius quod expressum sit addita aquæ: expressoq; decocto ad tertias partes. Tertium est facibus uini expressum: qđ factitauit Cato appellat. Nulli ex ijs plus q̄ anno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse coeperunt.

Ca. xi.

Erunt inter hæc subiit mentem cum sint genera nobilia quæ proprie uini intelligi possint. lxxx. fere i toto orbe duas partes ex hoc numero italiae esse. Longe præterea ante cunctas terras & hinc deinde altius cura serpit non a primordio hæc gratiam fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. Ca. xij.

Victoriatem post sexcentimum forte urbis a annum coepisse. Romulum lacte non uino libasse indicio sunt sacra ab eo instituta: quæ hodie custodiunt morem. Numæ regis posthumia lex

est. Vino rogam ne respergito. Qd̄ sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadē lege ex imputata uite libari uina dijs nefas statuit: rōne excogitata ut putare cogerētur alias aratores & pigri circa arbusi p̄cula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede: qd̄ tum in latino agro fuisset.

Vi uini usus antiquis: & de uinis antiquorum.

Ca. xiiij.

Non licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnatij Metentini uxore quinum bibisset e dolio: interfectam fuisse a marito: eumq; cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in annalibus suis scripsit. Matronam: q̄ loculos in q̄bus erāt clauēs uinariæ cellæ resignauisset a suis inedia mori coactam. Cato ideo propinquos fœminis osculum dare ut scirent an temetum olerent. Hoc tum nomen uino erat: unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronunciauit mulierem uideri plus uini bibisse: q̄ ualitudinis causa uiro insciente: ac dote multauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. papyrius imperator aduersus sannites dimicaturus uotum fecit: si uicisset: Ioui pocillum uini. Deniq; inter dona sextarios lactis datos inuenimus nusq; uini. Idem Cato cum in hispaniam nauigaret: unde cum triumpho redijt. Non aliud inquit uinum bibi q̄ remiges: in tantum dissimilis istis qui etiam conuiuijs alia q̄ sibimetipsis ministrant aut procedente mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant miro odore condita: ut apparet in Plauti fabula: quæ persa inscribitur: q̄q̄ in ea & calamum addi iubet. Ideo quidaz aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius.

LIBER

Dofemnus his uerfibus decreuit.

Mittebant uinum pulchum murrinā E in achariftiōe

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem i
eadē snia fuiſſe uideo: quoniam in pſeudulo fit.

Quod ſi opus eſt ut dulce promant idem & quid ha
beant roga.

Murrinam: paſſum: defrutum: mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinaz: ſed in
ter dulcia quoq; nominatur.

De apothecis & de uino opimiano. Ca. xiiij.

Pothecas fuiſſe: & diffundi ſolita uina āno.

a dclxxiiij. urbis apparet indubitato opimiani

uini argumento: iam intelligente ſuum bonū

italia. Nondum tamen iſta genera in claritate erāt. Ita

q; omnia tunc genita unum habent conſulis nomen. Sic

quoq; diu trāſmarina fuerūt in auctoritate ad attanos

uſq; noſtros etia; ſalerno iam reperto: ſicut apparet ex

illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.

Quinq; thaſii uini inde depromam ſalerni bina.

P. Licinius craſſus & L. Cæſar cenſores: āno urbis con

ditæ dclxv. edixerunt ne q; uinū græcū; amineūq; octo

nis æris ſingula quadrātia uenderet. Hæc. n. edicti uer

ba ſunt. Tāta uero uino græco gratia erat: ut ſingulæ po

tiones in uno conuictu darentur. Quibus uinis auctori

tas fuerat ſua menſa. M. Varro his uerbis tradit. L. Lu

cullus puer apud patrem nunq; lautum conuiuin; uidit:

in quo plus ſemel græcum uinum daretur. Ipſe cum re

diit ex aſia milia cadorum: diuiſit amplius centum. C.

Cenſus: quē prætorē uidimus: chiū uinum in domū ſuā

illatū dicebat tū primū: cū ſibi cardiaco medicus dediſ

ſet. Hortēſius ſup. x. ados hæredi reliq; Hactēus Varro.

QVARTVSDCIMVS

Fo. 301

De liberalitate Cæsaris in uino.

Ca. xy.

Id ni & cæsar dicta tor triumphu sui cæ-
 q na uini falerni amphoras centum: chij ados
 centum in conuiuia distribuit. Idem hispani
 ensi triumpho chium & salernum dedit. Epulo uero in
 tercio consulatu suo falernum: chium: lesbiū: mamerti-
 num: quo primū tpe quattuor genera uini apposita con-
 stat. Postea ergo alia omnia in nobilitatez uenerunt cir-
 citer septingentesimum urbis annum.

De uinis factitijs.

Ca. xvi.

Taq; non miror innumerabilia pene genera
 i factitij reperta multis ante sæculis: quæ nūc
 dicemus omnia ad medicinæ usum pertinens
 tid. Omphacium quomodo fieret propter unguentadi-
 ximus priore libro. Fit e labrusca: hoc est uite siluestri:
 quod uocatur oenanthinum. Flores eius libris duabus in
 musti cado macerati post. xxx. dies mutantur. Præter
 hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt. Ti paulo
 postq̄ defloruere: singulare remedium habent ad refri-
 gerandum in morbis corporum ardore gellidissima (ut
 ferunt) natura: Pars eorum æstu moritur: priusquam re-
 liqui qui solsticiales dicuntur. Vniuersi nunquam ma-
 turescunt: Et si prius quam tota uua maturescat: i cocta
 detur cibo gallinaceo generi: fastidium gignit uuas ap-
 petendi. Factitiorum primum fit ex ipso uino: quod uo-
 cant adynamon hoc modo. Albi musti sextarij. xx. aquæ
 dimidium: feruet donec exquoquatur aquæ mēsurā. Alij
 marinæ sextarios. x. tantumdem pluuiæ in sole. xl. die-
 bus torrent. Dant ægris: quibus uini noxa timent. Pro-
 ximum fit e milij semine maturo cuz ipsa stipula librā
 & quadrantem in congios duos musti macerant. Es
 post septimum mensem transuso. Ex loto arbore: fruti

LIBER

ce: herba dictum est: uti quæq; fierent. Fit & e pomis
 quæ dicemus: interpretationibus non nisi necessarijs ad
 ditis. Proximūq; ei e palmis: quo parthi & indi utun-
 tur: & oriens totus. Maturarum quas uocant & chy-
 deas modio in aquæ congijs tribus macerato expresso-
 q; . Sic fit & sycites e fico: quæz alijs palmiprunum: alijs
 trocin uocant. Aut si dulce esse non libeat: pro aqua tan-
 tumdem uinaceorum adiiciunt. Ex cypria sicco & ace-
 tum fit præcellens: atq; alexandrino quoq; melius. Vi-
 num fit & ex filiqua syriaca: & e pyris: malorumque
 omnibus generibus. Sed e punicis quod rhoiton uocant.
 Et e cornis: mespilis: sorbis: moris: siccis: nucleis pineis.
 Hi musto madidi exprimuntur. Superiora per se mitia
 Myrtiten Cato quemadmodum fecerit hoc paulo post
 indicabimus. Græci uero & alio modo: Ramis teneris
 cum suis folijs in albo musto decoctis tufis libra in tri-
 bus musti congijs deferuere faciunt: donec duo super-
 sint. Quod ita siluestris myrti baccis factum est: myrti-
 danum uocant. Hoc manu. tingunt. Ex ijs quæ in hortis
 gignuntur fit uinum e radice asparago: cunila: origano
 apij semine: ambrotono: mentastro: ruta: nepeta: serpil-
 lo: marrubio. Manipulos binos tundunt in cadum mu-
 sti: & sapæ sextarium: & aquæ marinæ heminam. E
 naxis fit. xi. denariorum pondere in sextarios binos mu-
 sti addito. Item e scylla radice. Inter flores & rosæ fo-
 lijs tufis: in linteoloq; in mustum colatis cum pondus-
 culo ut fidat. xl. pondere denariorum: in sextari-
 os uicenos musti: nec ante tres menses uase aperto
 Item e nareo gallico: & aliud e siluestri. Arom-
 titen quoq; inuenio factitatum non tantum unguento-
 rum compositione. Primo ex myrrha (ut diximus) mox
 e nardo celtico: alamo: aspalatho: offis in mustum: aut

dulce uinum defectis. Alij de calamo: iunco: costo: nardo
 syriaco: amomo: asia: cinamomo: croco: palma: assaro: si
 militer & offa. Apud alios nardi: & malobabri seli
 bris in musti congios duos additis. Qualia nunc quoq;
 fiunt pipere & melle addito: quæ alij cōdita: alij pipe=
 rata appellant. Inuenitur & nectarites ex herba: quaz
 alij Helenion: alij medicam: alij symphyton: alij idē &
 horestion: alij nectaream uocant: radice ponderis .xl. de
 nariorum in sextarios sex musti addita. Similiter in lin
 teo. Ex cæteris herbis collatis fit absinthites in .xl. sexta
 rijs musti absinthij pontici libra decocta ad tertias par
 tes: uel scopis absinthij in uinū additis. Similiter hysop
 ites e cilicio hysopo uncijis tribus in duos congios mu=
 sti coniectis: aut tussis in uinū. Fiunt utraq; & alio mo
 do circa radices uicium sato. Sic & hellehoriten fieri
 ex ueterato nigro Cato docet. Sic fit & scamōites. Mi
 ra uiciū natura saporem alienū in se trahendi: qualem
 & salicum redolent patavinorū in palustribus uinde=
 miæ. Sic & helleborū seritur in thaso: aut cucumis fil
 iester: aut scamonea: quod uinum ectromatium uocāt:
 quoniam abortus facit. Fit & ex herbis: quarum natu
 ra suo loco dicitur. E stachade & radice gentianæ: &
 tragorigano: & dictamo: assaro: dauco: elelisiphaco: pa
 nace: acoro: Conizarthymo: mandragora: iunco. Vocant
 & sycinū: & ithacomeli: & lectisphagitē: quorū iam
 oblitterata rō ē. Ex fruticū uero generi cædri utriusq; cu
 pressi: laurus: iuniperi: pyni: pyri: terebinthi: calami: lē
 tisci. Bacas aut lignum recens in musto decoquūt. Itē
 chamæleæ & chamæpithios & chamedryos lignum
 Eodem modo & ex flore in congiū musti decem de
 nariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle.

Ca. xvij.

LIBER

It uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquē
f nio ad hoc seruari cælestem iubent aliqui pru
 dentiores. Alij statim ad tertias partes deco
 quunt: & tertiam mellis ueteris adijciunt. Deinde xl.
 diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo
 die obturant. Hoc uocatur hydromel: & uetustate sa
 porē uini assequitur: nusq̃ laudatius q̃ in phrygia. Quē
 & acetum melle temperabatur: adeo nihil intempera
 tum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decem
 libris: aceti ueteris heminis quinque: salis marini libra
 aquæ pluuiæ sextariis quinq; sufferuefactis decies: mox
 elutriatis: atq; ita inueteratis. Oia ab Themisone sum
 mo auctore damnata. Et hercule coactus eorum usus uē
 deri potest: nisi si quis naturæ opus credit aromatiten:
 & ex unguentis uina composita: aut ut biberentur ge
 nuisse eam frutices: Ista sunt cogniti incunda solertia
 humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex iis
 anno durare: præterq̃ quæ uetustate ipsa fieri diximus
 Et plura ne tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini.

Ca. xviii.

Vnt & in uino prodigia. Dicitur in archa
s dia fieri quod fœcunditatem fœminis impor
 tet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa
 cariniam abigi partum uino: atq; etiam si uiam edant
 gravidæ: cum differentia in gustatu non sit. Troezeniū
 uinum qui bibunt negantur generare. Thasios duo gene
 ra uini diuersa facere proditur. Vnum quo somnus con
 cilietur: alterum uero quo fugetur. Apud eosdem uitis
 theriace uocatur: cuius & uinū & uina contra serpen
 tiū ictus medetur. Libaneos thuris odore: ex qua diis p
 libāt. E diuerso aspēdios dānata a feris. Ferūt ea nec ab
 alite ulla attingi. Thasiam uinā ægyptus uocat apud se

pdulcē: quæ soluit aliū. Est cōtra in lycia q̄ solutā fir-
mat. Aegyptus & ecbolinā habet abortivos facientē.
Vina in apothecis canis ortu mutantur quædā postea-
q; restituntur sibi. Sic & maris nauigio. cuius iacta-
tus ijs quæ durauerint: tantum uetustatis adijcere sen-
titur quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas: non sit: & quibus
generibus musta condiantur. Ca. xix.

T quoniā religione uita cōstat: p̄libare dijs
e nefastū habētur uino præter imputatæ uitis
fulmine tactæ. quāq; iuxta hoīs mors laqueo
pependerit: aut uulneratis pedibus calcata: & quod
circūcisis uinaceis profluxerit: aut superne deciduo im-
mundiore lapsu aliquo polluta. Item græca: quoniam
aquā habeat. Vitis ipsa quoq; manditur decoctis caulē
bus summis: qui & cōdiuntur in aceto ac muria. Verū
& de apparatu uini dixisse conueniat: cū græci priua-
tim ea præcepta tradiderint: artēq; fecerint: sicut En-
phron & Aristomachus & Coniades & hicesius.
Africa gypso mitigat asperitatem: necnō aliquibus sui
partibus calce. Græcia argilla aut marmore: aut sale:
aut mari lenitatē excitat. Italiæ in parte aliqua crapu-
la nā pice ac resina condire musta uulgare est ei: p̄uin-
tijsq; finitimis. Anni: prioris uina nusq; fæce aceto-
ne condiūt. Necnō & ex ipso musto fiunt medicamina
Decoquitur ut dulcescat portione uiriū. Nec durare ul-
tra annū spatiū tale proditur. Aliquibus in locis de-
coquunt ad sapas musta: infusiq; ijs ferociā frangunt.
Et in hoc tamē genere & in omni alio subministrant
uasa ipsa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio pro-
ximo dicetur uolumine.

De picis generibus: & resinis: & mustis condien-

LIBER

Ca. xx.

dis: & de aceto. & face.

Rborum succo mannantiū picē resināq; alia
 a ortæ in oriente: aliæ in euroba ferunt. Quæ
 interest asia utrinq; quasdā habet. In orien-
 te optimam tenuissimamq; terebinthi fundūt. Deinde
 lenzici: quā & mastice uocant. Postea cupressi acerrimam
 sapore. Liquidā oēs & tm resinā. Crassiorē uero
 & ad pisces faciendas cædrus. Arabica resina alba est
 acri: odore difficilis coquenti. Iudaica callosior: & terebinthi
 quoq; odoratior. Syriaca attici mellis similitudinē
 habet. Cypria antecedit oēs. Est autē melleo colore
 carnosā. Colophonia præter cæteras fulua: si teratur
 alba fit: grāuior odore. Et ob id non utuntur ea unguentarij.
 In asia quæ fit e picea admodū candida: spargas
 uocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidā & creta
 figularū hoc fieri arbitrantur. Putetq; cōfiteri maximū
 iā honorē eius eē i euclendis a uirorū corpibus pilis.
 Rō aut cōdiēdi musta i priō feruore q; nouē diebus
 cū plurimū pagitur aspersu picis: ut odor uino cōtigat:
 & saporis qdā acumina. Vehemētius id fieri arbitrantur
 crudo flore resinæ: excitariq; lenitatē. E diuerso crapula
 cōpesci: & feritatē nimīā. frāgiq; uirus. Aut ubi pigra
 lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxie circū padanisq;
 mustis utilitas discernitur hoc mō pugnacibus mustis
 crapulæ plus inditur: lenibus parcius. Sunt qui & ex utroq;
 condiri uelint. Necnō alia quæ multīplici natura. Vitiūq;
 musto quibusdam in locis iterum sponte feruere: qua
 calamitate cū deferbuit deperit sapor: uappæq;
 accipit nomē. Probrosū etiā hominū cū degenerauit
 animus. Aceti enī neqtiæ inest uirtus magnos
 ad usus: & sine q; uita mitior degi nō possit. Cætero
 uinorū medicaminis tāta cura est: ut cinere apud

quosdā ceu gypso alibi qbus diximus modis instauran-
tur. Sed cinerē e uitis sermētis aut quercu pferūt. Quin
et marinā aquā eiusdē rei gratia ex alto peti iubent:
seruariq; ab eqnoctio uerno: aut certe nocte solstitio et
aqlone flāte hauriri: uel circa uidemiā si hauriatur de-
coqui. Pix in italia ad uasa uino cōdēdo maxie pbat
brutia. Fit e picea resina. In hispania autē e piceastris
minie laudata. Est enī resina harū amara et arida et
grauis odore. Differentiā rōnemq; faciēdi pximo uolu-
mine demonstrabimus inter arbores feras. Vicia pter su-
pradicta acor: aut humidū uirus: aut picis adustio. Expe-
rimentū uero si fragmēta subluceāt: ac sub dente lente
scat acore incūdo. Asia picē idicam maxie pbat: grācia
piericā. Virgilius naritiā. Diligētiores admiscēt nigrā
masticē: q in pūto bituminis similis gignitur: et iris
radicē oleūq; Nā cārā accipiētibus uasis cōpertū est ui-
na acescere. Sed trāsserre in ea uasa in qbus acetū fuerit
utilius q in ea in qbus dulce: aut mulsum. Cato iubet ui-
na cōcinari: hoc enī utitur uerbo: cineris lexini cū defru-
cto cōcti pte quadragesima pulegij uel salis sesq; libra in-
teri et tuso marmore. Facit et sulphuris mētionē. Re-
sina uero in nouissimis. sup oia addi maturescēte iā uino
iubet mustū: qd ille tortinū appellat. Nos intelligimus
nouissie expssū. Et adijci mustis tigēdi gratia eoloris ut
pigmentū aliqd uini. Atq; ita piguius fieri: tot ueneficijs
placere cogitur. Et miramur noxia eē: i uitiū inclinātis
experimētū ē lamīæ plūbeæ mutatus i eo color. Propriū
aut inter reliquos liquores uino mucescere: aut i acetū
uerti. Extātq; medicīæ uolumia. Et sex uini siccata re-
cipit ignes: ac sine alimēto p se flagrat. Cinis eius nitri
naturā habet: easdemq; habet uires. Hoc amplius quo
pinguius sentitur.

De cellis uinarijs. Ca. xxi.

qq ij

LIBER

m Agna & collecto iam uino differentia i cel
 la: Circa alpes ligneis uasis condunt: circulis
 q; cingunt: atq; etiam hyeme gelida ignibus
 rigorem arcent. Mirum dictu Sed aliquando uisum: rup
 tis uasis steteret glaciata moles prodigij modo: quoniam
 uini natura non gelascit: alias ad frigus stupens tantu.
 Mitiores plagæ dolijs condunt: infodiuntq; terræ rota:
 aut ad portionem situs. Item cælum præbent. Alij uero
 impositis tectis arcent. Tradunturq; ad hæc præcepta.
 Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti in aqui
 lonem oportere: uel usq; in exortum æquinoctialē. Ster
 quillinia & arborum radices procul abesse: oiaq; odo
 ris euitandi: facillimo in uina transitu. Ficos utiq; &
 caprificos. Dolijs etiam interualla dari: ne inter sese ui
 tia separant: cōtagione uini semper ocissima. Quine
 figuras referre. Ventrosa ac patula minus utilia. Picari
 oportere protinus a cāis ortu: postea perfundi marina
 aqua aut salsa: ac leui cinere sarmenti ea aspergi: uel ar
 gilla aspera myrrha suffiri: ipsasq; sæpius cellas. Imbe
 cilla uina demissis in terram dolijs seruanda. Valida ex
 positis: Nunq̃ implēda. Et quo supersit: passo aut de fur
 to perungendum: admixto croco: pice ueteri: cum sapa.
 Sic cooperacula doliorum medicanda addita mastice ac
 pice. Bruma aperiri uetant: nisi sereno die. V etant au
 stro: flante: lunaue plena. Flos uini candidus probatur:
 rubens triste signum est: si non iis uini coloris sit. Item
 uasis in calescentibus: operculisue sudantibus. Quod ce
 leriter florere cœperit odoremq; trahere: non fore diu
 tinum. Ipsa quoq; defurta ac sapa cum sit cælum sine
 luna: hoc est in syderis eius coitu neq; alio die coqui in
 bent. Præterea plūbeis uasis. nō æreis nucibus iuglandi
 bus additis. Eas. n. fumū excipe. Campaniæ nobilissima

exposita sub diuo in cadijs uerberari sole luna imbre ac
uētis aptissimū uidetur. De uitāda ebrietate. Ca. xxij

C si quis diligentius reputet: in nulla parte
a operosior uita est: ceu non saluberrimū ad po-
tum aquæ liquorē natura dederit: quo cæ-
tera oīa animātia utuntur. Ad nos uinum bibere & in-
menta cogimus: tantoq; opere: tanto labore: & impen-
dio constat: quod hominis mentē mutet: ac furorem gi-
gnat: milibus scelerum huic deditis tanta dulcedine: ut
magna pars nō aliud uitæ præmiū intelligat. Qui im-
mo ut plus capiamus: sacco frāguntur uires & alia ir-
ritamēta excogitātur. Ac bibenti causa etiā uenena cō-
ficiuntur. Alijs cicuta præsumētibz: ut bibere mors
cogat. Alijs pumicis farinā: & quæ referēdo putet do-
cere. Cautissimos ex ijs balineis quoq; coqui uidemus
exanimēsq; efferri. Iam uero alios lectū expectare non
posse: immo uero nec tunicam. Nudosq; ibi p̄tinus &
anhelos ingentia uasa corripere: uelut ad ostentationē
uirium: ac plene infundere ut statim euomant: rursumq;
hauriant. Idq; iterū tertioq;: tanq̄ ad perdenda uina
geniti: & tanq̄ effundi illa non possint: nisi per hūa-
num corpus. Ad hæc pertinet peregrine exercitationes
& uolutario in cœno: ac pectorosa ceruicis repēdæ ostē-
ratio. Per oīa hæc prædicatur sitis quæri. Iam uero quæ
uasa adulterijs celata: tanq̄ per se parū doceat libidines
temulētia. Ita uina ex libidine hauriuntur: atq; etiam
p̄mio inuitatur ebrietas. Et si dijs placet: emitur alius
ut uel q̄tū biberit tm̄ edat: & preciū uolentiæ lege ac-
cipit. Alius q̄tū alea quæsierit: tm̄ bibit. Tunc auidi ma-
tronā oculi licentur. Tunc graui p̄duntur marito. Tūc
animi secreta proferuntur. Alij testamenta sua nuncu-
pant. Alij mortifera loquuntur: redituraq; per iugulū

q q iij

LIBER

uoces non continent: q̄ multis ita interemptis. Vulgoq̄
 ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime ca-
 dat solē orientē non uident: ac minus diu uiuunt. Hinc
 pallor: & gēnæ pendulæ: oculorū ulcera tremulæ ma-
 nus: effundentes plena uasa: & quæ sit pœna præsens
 furiales summi: & inquires nocturna. Premiūq; summū
 ebrietatis libido portentosa: ac iucundū nefas. Postera
 die ex ore halitus fetidi: ac fere rerum omniū obliuio:
 morsq; memoriæ. Rapere se ita uitam prædicant: cum
 priorem diem quottidie perdāt: illi uero & uenientē.
 Tiberio Claudio principe ante hos. xl. annos institutū
 ut ieiuni biberent. potusq; uini antecederent cibos: ex-
 ternis & hoc artibus: ac medicorum placitis nouitate
 aliqua sese commendantiū. Gloriā hac uirtute parthi
 quærun. Famā apud grecos Alcibiades meruit. Apud
 nos cognomen etiam nouellius Tricongius mediolanē-
 sis: ad proconsulatum usq; e prætura honoribus gestis:
 tribus congijs (unde & cognomen illi fuit) epotis uno
 impetu: spectante miraculi gratia Tiberio principe in-
 senecta iam se uero: atq; etiā alias sæuo. Sed ipsa iuuen-
 ta ad merum pronior fuerat. Eademq; cōmendatione
 credidere. L. Pisonem urbis Romæ curatorem ab eo de-
 lectum: q̄ biduo duabusq; noctibus per potationem con-
 tinuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis
 Drusus. Cæsar regenerasse patrem Tiberiū ferebatur.
 Tricongij rara gloria: quando & hæc ars suis legibus
 constat: non labasse sermone: nec leuatum uomitione:
 non altera corporis parte. Dum biberet matutinas o-
 bisse uigilias: plurimū hausisse uno potu. Plurimū præ-
 terea alijs minoribus addidisse: optima fide: non respi-
 rasse in hauriēdo: neq; expuisse: nihilq; ad elidēdū i pa-
 nimētis summū ex uino reliq̄sse: diligēti scito legū con-

tra bibēdi fallacias. Tergilla Ciceronē. M. F. binos con-
gios simul haurire solitum ipsi obiicit. M. q̄. Agrippæ a
marcido ac temulento syphum impactum. Etenim hæc
sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam aufe-
re Cicero uoluit interfectori patris sui. M. Antonio. Is
enim ante eum audissime apprehenderat hanc palmā:
edito etiam uolumine de sua ebrietate? quo patrocinari
sibi ausus approbauit plane (ut equidem arbitror) quan-
ta pertumulentiam mala terrarum orbi intulisset: exi-
guo tempore ante prælium actiacum illud uolumen euo-
muit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ci-
uium: & tanto magis eum sitiens. Namq; & hæc ne-
cessitas uitium comitatur: ut bibendi consuetudo auge-
at auiditatem. Scitumq; est scytharum legati: quanto
plus biberint: tanto magis sitire parthos. Est & occi-
dentis populis sua ebrietas. fruge madida. Pluribusque
modis p. gallias hispaniasq;: nominibus alijs: sed ratio-
ne eadem. Hispanij iaz & uetustatem ferre ea genera
docuerunt. Aegyptus quoq; e fruge sibi potus similes ex-
cogitauit. Nullaq; in pte mundi cessat ebrietas. Meros
quippe hauriunt tales succos: nec diluendo ut uina miti-
gāt. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Hen-
mira uitiorum solertia inuentum est quemadmodum
aqua quoq; inebriaret. Duo sunt liquores corporibus hu-
manis gratissimi: intus uini: foris olei: arborum e gene-
re ambo præcipui. Sed olei necessarius. Nec segniter ui-
ta in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior
apparebat ad bibendum generibus centumnonaginta-
quinque. Si species uero æstimetur: pene duplici nume-
ro excogitatis: tantoq; paucioribus olei. De quo in se-
quenti uolumine dicemus.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. Ca. i.

LEAM THEOPHRASTVS CELE
berrimus græcorum auctoribus urbis
Romæ anno circiter quadringentesi-
moquadagesimo negauit: nisi itra. xl.
Mil. pas. a mari nasci. Fenestella uero
omnino non fuisse in italia hispania atq; africa. Targ-
nio Prisco regnante: ab annis populi Ro. clxxxij. Quæ
nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hispani-
asq; medias. Urbis quidem anno quingentesimoquinto
Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio cons. olei libræ
duodenis assibus uenire. Et mox anno. dc. octogesimo.
M. Senius. T. F. ædilis currulis olei denas libras singulis
assibus præstitit populo Ro. per totum annum. Minus
ea miretur qui sciat post annos. xxij. Cn. Pompeij. iij.
consulatu oleum prouintijs italiæ misisse. Hesiodus
quoq; in primis cultum agrorum docendam arbitratus
uitam: negauit oleæ satorem fructum ex ea percepisse
quenquam. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiam in
plantarijs ferunt. translatarumq; altero anno decerpun-
tur Baccæ. Fabianus negat provenire infrigidissimis
oleam: neq; in calidissimis. Genera earum tria dixit Vir-
gilius: orchites: & radios: & pausias. Nec desiderare
rastro: aut fallacem ullam: aut curam. Sine dubio & i-
ijs solum maxime cælumq; referre. Verumtamen attun-
dentur sicut & uites atq; etiam interradi gaudent. Cō-
sequens earum uindemia est: arsq; uel maior oleo quam
musta temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt

succi. Primum omnium cruda atq; nondū inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda præli laudatissima: ac deinde per diminutiones: siue (ut nuper inuentum est) exilibus regulis pede incluso. Quanto maturior bacca: tanto pinguior succus: minusq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemq; incipiente bacca nigrescere. Nostri uocant drupas: græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Irigua fuerit arbor: an suo tantum bacca succo. Nihilq; aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo.

Ca. ij.

Etustas oleo tedium affert: non item ut uino plurimumq; ætatis annuo est prouida si libeat intelligere natura. Quippe temulentiæ nascentibus uinis uti necesse non est. Quinimo inuitat ad seruandum blanda inueterati caries. Oleo uoluit parcis fecitq; ueteratum ea necessitate promiscuum. Et uulgo principatum in hoc quoq; bono obtinuit italia toto orbe: maxime agroue nafrano: eiusq; parte: quæ licinianū fundit oleum: unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vngaenta hanc palmam dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palatum delictiore sententia. Cæterobaccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē inter istriæ terram & beticæ par est. Vicina bonitas prouintijs: excepto africæ frugifero solo. Cereris totum id natura concessit. Oleu; ac uinum inuidit tantum: satisq; gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena: quæ in nulla parte uitæ numerosiore esse docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ incipientis. Ca. iij.

Liua constant nucleo: oleo: carne: amara. Sanius est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo sic

LIBER

citatibus minima: riguis copiosa. Suus quidez oliuæ succus est oleum: idq; præcipue ex immaturis itelligamus: sicut de omphatio docuimus. Augetur oleum ab arcturi exortu ad xvi. Kalen: Octobris. postea nuclei increscunt: & caro. Cum sitiēti imbres copiosi accessere: uitiatur oleum in amurcam. Huius color oliuam cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigricia minimum amurcæ: ante eam nihil. Et error hominum falsus existimantium maturitatis initium: quod est uitio proximū. Deinde q̄ oleum crescere oliuæ carne arbitrantur: cū succus oīs i corpus abeat: lignūq; intus grandescat. Ergo tū maxime rigatur. Quod ubi cura multa sine imbris accidit: oleum absimitur nisi secuta serenitate: quæ corpus extenuet. Omnino. n. ut Theophrasto placet: est olei cā color. Quare & in torcularibus etiā in cellis multo igni quæritur. Tertia est culpa in parsimonia: quoniā ppter impendiū decerpēdi expectatur: ut decidat oliua. Qui medium temperamentū i hoc seruant: perticis decutiūt cum iniuria arborum sequentis anni. damno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito: neue uerberato. Qui cautissime agunt: harundine leui ictu: nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur decussis germinibus. Nec minus si expectatur ut cadat. Heredo. n. ultra suū tps: absumūt uenientibus alimentū: & detinēt locū. Argumētū ē: qd nisi ante fauoniū collectæ: nouas uires resumunt: & difficilius cadunt. Primū ergo ab autūni colligitur initio ope nō natura pausia: cui plurimū carnis: mox orchites: quibus olei post radios. Has. n. occissime occupat æstas: q̄ sunt tenerriæ: & amurca cogit decidere. Differūtur uero etiā i martiū mēse: calosæ tra humorē pugnaces ob idq; minime licinia: cōinia. Cōtra sergia: quā sabini re

giam uocant: non ante fauonij flatum nigrescentes: hoc est ad. vi. idus feb. Tunc arbitratur eas maturescere: & quoniam probatissimum fiat ex ijs oleum. Accedere etiam ratio prauitati uidetur. Feruntq; frigore sterilitate fieri: sicut copiam maturitate: cum sit illa bonitas non temporis: sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error collectam seruandi in tabulatis: nec priusq; sudet premendi: cum omni hora oleum decreseat: amurca augeatur. itaq; uulgo nō amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt. Amurcæ mensura: nemo agit quanto eo copiosior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. Omnino in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleum existimantium. præsertim cum magnitudine copiam olei non constare: indicio sint: quæ regiae uocantur: ab alijs maiorinæ: & ab alijs phauliæ grandissimæ: alioquin minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei exigui. Decapoli uero syriæ perq; paruæ: nec apparari maiores: carne tamen commendantur. Quā ob causam italicis transmarinæ præferuntur in cibis: cum oleo uincantur. Et in ipsa italia cæteris picenæ: & sidi cinæ. Sale ille priuatim cōdiuntur: ut & reliquæ amurca sapaue. Nec non aliquæ oleo suo sine accersita commēdatione puræ innatant. Colymbades franguntur eædeq; herbarum uiridium sapore condiuntur. Fiunt & p̄cocces feruenti aqua perfusæ: quamlibet immaturæ. Mirumq; dulcem succum oliuas bibere: & alieno sapore infici. Purpureæ sunt & in ijs & in uuis in nigrum colorem transeuntibus pausiæ. Sūt & superbe præter iā dicta genera. Sunt & prædulces per se tantum siccata: nusq; passis dulciores. Admodum raræ in affrica: & circa emeritam lusitaniæ. Oleum ipsuz sale uindicatur a pignitudinis uitio. Cortice oleæ conciso odore; accipit me

LIBER

dicati: alias ut uino palati gratia nulla est. Nec tam nu-
merosa differentia. Tribus ut plurimum bonitatibus di-
stat. Odor itenui argutior: & is tñ etiā i optia breuis

De natura olei.

Ca. iij.

Leo natura tepefacere corpus: & contra al-
gores munire. Eidem feruores capitis refrige-
rare. Vsum eius ad luxuriam uertere græci ui-
tiorum omnium genitores in gymnasiis publicando. No-
tū est magistratus honoris eius octogenis sestertijs stri-
gmenta olei uendidisse. Oleæ honorem romana maie-
stas magnum præbuit. Turmas equitum idibus iulijs ex
ea coronando. Item minoribus triumphis ornātes. Athe-
ne quoq; uictores olea coronāt: græci uero oleastro olym-
piæ.

De cultura oliuarum.

Ca. v.

Vnc dicemus Catonis placita de oliuis. In a-
lido & pingui solo radium maiorem: salenti-
nam: orchitem: pausiam: sergianam: cominia-
nam: albiferam seri iubet. Adijcitq; singulari prudētia
quam earum in ijs locis optimaz esse dicant. In frigido
autem & macro liciniam. Pingui enim aut feruenti ui-
ciari eius oleum: arboremq; ipsam fertilitate consumi.
Musco præterea & rubro infestari. Spectare oliuera i
faunonium loco exposita solibus censet.

De seruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum

Ca. vi.

Ec alio ullo modo laudat condi oliuas opti-
me orchites & pausitas q̄ uel uirides in mu-
ria uel fractas in lentisco. Oleum q̄ acerbissi-
ma diu optimum fieri. Cætero quam primū e terra col-
ligendam. Si inquinata sit: lauandam. Sicari triduo sa-
tis esse. Si gelent frigora: quarto die premendam. Hanc
& sale aspergi. Oleū in tabulato minui: deteriusq; fie

ri. Item in amuram: & fratribus. Ea sunt carnes: & i
de feces. Quare sepius die decupulandum. Præterea cō
chas & plumbeas cortinas ere uiciari. Feruentibus om
nia ea fieri clausisq; torcularibus: & q̄ minime uenti
latis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de causa e
nucleis ipsarum ignis aptissimus: & e cortinis in labra
fundendum: ut fraces & amuram liquentur. Ob id cre
brius uasa muntanda. Fiscinas spongia tergendas: ut q̄
maxime pura sinceritas constet. Postea inuentum ut la
uarentur: utiq; feruenti aqua. Protinus prælo subijcere
tur solidæ. Ita enim amuram exprimitur. Mox trapetis
fractæ præmerentur. Iterum premi plusq̄ centenos modi
os non probant. Factus uocatur. Quod uero molam pri
mum excussum est flos factus. Tres geminiferos a quater
nis hominibus nocte ac die premi iustum est.

De oleo facticio.

Ca. vij.

On erat tum factitium oleum. Ideoq; arbitror
nihil a catone dictum. Nunc eius genera plu
ra. Primus persequemur ea: quæ ex arboribus
fiunt: & inter illas ante omnes ex oleastro. Tenue id:
multoq; amarius q̄ oleæ: tantum ad medicamentum uti
le. Simillimum huic inest ex chamælea frutice saxoso n̄
altiore palmo: folijs oleastri: baccisq;. Proximum fit &
e tyci arbore in ægypto copiose. Alij crotonem: alij rhi
bin: alij sisamum siluestre appellant. Ibiq; non pridem
Et in hispania repente prouenit: altitudine oleæ: caule
ferulaceo: folio uitium: semine uuarum gracilium: palli
darumq;. Nostri eam uocant rhicinum a similitudine
seminis. Coquitur id in aqua: innatansq; oleum tollitur.
At in ægypto ubi abundat sine igni & aqua sale asper
sum exprimitur: cibus fœdum lucernis exile. Amygdali
num quod aliqui netopum uocant: ex amaris nucibus

LIBER

arefactis: & in offam contusis aspersum aqua: & iterum tuis exprimitur. Fit & lauro admixto druparum oleo. Quidamq; e baccis exprimunt tantum. Alij folijs modo. Alij folio & cortice baccarum. Necnon styracez addunt: aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia: filuestris: nigra baccis. Simile e e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tunduntur bacca aspersæ calida aqua: mox decoquuntur. Alij foliorum mollissima decoquunt in oleo: & exprimunt. Alij deiecta ea in oleum prius sole matant. Eadem ratio & in satina myrto: sed præfertur filuestris: minore semine: quam quidam oxymyrsinen uocant: alij chamæmyrsinen: alij acorona similitudine. Hæc est enim brevis: fruticosa: Fit & ex citro: chappresso: nucibusq; iuglādibus: quod caryinon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Item lentisco. Nam & cyprinum etiam: e glande ægyptia: ut fieret odorum causa dictum est. Indi etiam ex castaneis & sisamo atq; oriza facere dicuntur. Ichthyophagi e piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenanthinum fit de ipsa oenanthē: ut dictum est in unguentis. Gleucino mustum incoquitur uapore lento. Ab alijs sine igne circumdati uinaceis diebus. xxij. bis singulis permixtum. Consumiturq; mustum oleo. Alij non sansucum tantum admiscunt: sed etiam p̄ciosiora odoramenta. Et in gymnasijs quoq; conditur odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalatho: calamo: balsamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo: gallico: panace: sansuco: helenio: cinami: radice: omnium succis i oleo maceratis expressisq; Sic & rhodinum e rosis: iūcinum e iunco: quod est rosaceo simillimum: Item hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimum autem in ægy

pro e rhaphani semine aut gramine herba: qđ agrosti-
 non uocant. Item sisamo: & urtica: quod cnicinō appel-
 lāt. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina mace-
 ratum. Suis herbis componunt inter cappadociam &
 seleuciam: qđ seleuticum appellant: neruis admodum
 utile. Sicut in italia e gumi. E pice fit quod picinuz ap-
 pellant: cum concoquitur ueleribus supra halitum eius
 expansis atque expressis. Probatuz maxime e brutia:
 Est enim pinguiissima & resinofissima. Color oleo ful-
 uis. Sponte nascitur i syriæ palmyris: quod eleomeli uo-
 cant. Manat ex arboribus pingue: crassius melle: resina
 tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo
 usus ē ad quēdā genera morborū. Existimatur & ebo-
 ri uindicando a carie utile esse. Certe simulacru Satur-
 ni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca.

Ca. viij.

Vper omnia autē celebravit amurcam laudi-
 bus Cato. Dolia olearia cadofq; illa ibui: ne
 bibant oleum. Amurca subigi areas terendis
 messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutum pa-
 rietū & tectoria & panimenta horreorū frumenti. Ve-
 stiarium etiā contra teredines: ac noxia animalia amur-
 ca aspergi. Semina frugum perfundi. Morbis quadrupe-
 dum arborum quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera: inte-
 riora humani quoq; oris. Lora etiam ac coria omnia
 & calceamina: axesque decocta ungi atque aramenta
 contra eruginem. Colorisque gratia elegantioris & to-
 tam suppellectilem ligneam: ac uasa fictilia in quis
 ficum aridam libeat asseruare. Aut si folia bacca-
 que & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postre-
 mo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere.
 Oleam si lambendo capra lingua contigerit: depauperit.

LIBER

q; primo germinatu sterilefcere auctor eft. M. V arro.
Et haftenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. Ca. ix.

Eligui arborum fructus uix specie figuraue
r non modo faporibus fuccisq; totiens permix
tis atq; infitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. Ca. x.

Randiffimis pineis nucibus altiffimeq; a ter
g ra fufpenfis: intus exiles nucleos lacunatis in
cludit horis uestitos alia ferruginis tunica.

Mira naturæ cura molliter femina collocandi. Harum
genus alterum rarètinum digitis fragili putamine au
umq; expofitum furto in arbore. Et tertium fapineum
e picea fatina: nucleorum cute uerius q̃ putamine adeo
molli: ut fimul mandantur. Quartum pityda uocant e
pinaftris: fingularis remedij aduerfum tuffim. In melle
decoctos nucleos taurini aquicellos uocant: Pineæ coro
na uictores apud ifthmum coronantur.

De Malo cotoneo.

Ca. xi:

Is proxima amplitudine mala: quæ uocamus
h cotonea: & græci cydonea ex creta ifula ad
uecta. Incuruatos trahunt ramos: prohibent
q; crefcere parentem. Plura eorum genera. Chryfomel
la incifuris diftincta colore ad aurum inclinato. Quæ
candidiora noftratia cognominata odoris præfantiſſi
mi. Eft & neapolitanis fuis honor. Minora ex eodem
genere ftrutea odoratiùs uibrant: ferotino prouentu.
Præcotia uero muſtea. Struteis autem cotonea infita fu
um genus fecere muluianti: quæ fola ex iis uel cruda mā
dantur. Omnia iam & uirorum faluatorijs cubilibus
inclufa fimulacris noctium conſciis impofita. Sunt præ
terea filueſtria parua e ftruteis odoratiſſima in ſepi-

bus nascentia. Mala appellamus quāq̃ diuersim persica & granata quæ in punicis arboribus nouē generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignum illis in corpore. Necnon & quædam e pyris libralia appellata amplitudinē sibi ponderis nomine asserunt.

De persico genera quattuor.

Ca. xij.

Ed persicorū palma duracinis. Nationum habent cognomē gallica: & asiatica. Post autūnum maturescūt: æstate præcocia: intra. xxx. annos reperta: & primo denarijs singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popularia undiq; Pomū innocuū expetitur ægris. Præciūq; singulis iam tricenni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia nō aliud fugacius. Longissima namq; decerpto bidui mora est: cogitq; se uenundari.

De pruno genera. xi.

Ca. xiiij.

Ngens postea turba prunorum uersicolor: nigra: candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodē colore seriora maioraq; asinina cognominata a uillitate. Sunt & nigra ac laudatiora cærina atq; purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca: quæ sola & odore cōmendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insitorū quæ faciē parētis: succūq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nucipruna. Et hæc autē & persica & cærina: ac siluestria ut uix autumnō cadis condita usq; ad alia nascentia ætatem sibi prorogant. Reliquorū uelocitas cito mitescentium transuolat. Nuper in betica maligna appellari cœperunt malis insita: & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatum est. In peregrinis arboribus dicta sunt damascena a syriæ damasco

r r

LIBER

cognominata. iam pridē in italia nascentia grandiore
 quanq̃ ligno & exiliore carne: nec unq̃ in ruga siccata
 quando sores sui desunt. Simul dici possunt popu-
 lares eorum myxæ: quæ & ipsæ nunc cœpere. Romæ
 nasci insitæ sorbis. In totū quidē persica peregrina etiā
 asiæ græciæq; esse ex nomine ipso apparet: atq; ex perse
 de aduecta. Sed pruna siluestria ubiq; nasci certum est.
 Quo magis miror huius pomi mentionē a Catone non
 habitam: præsertim cum condenda demonstraret quæ-
 dam etiam siluestria. Nam persica arbores sero & cū
 difficultate transire: ut quæ in rhodo nihil ferant. quod
 primum ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum
 est uenenata cum cruciatu in persis gigni: & pœnariū
 causa a regibus translata: & in ægyptum terra mitis
 gata. Id enim de perseæ diligentiores tradūt: quæ in to-
 tum alia est: myxis rubescentibus similis: nec extra oriē-
 tem nasci uoluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex
 perside propter supplicia translata: sed a Perseo mem-
 phisatam: Et ad id alexandrū illa coronari uictores ibi
 instituisse in honorē attai sui. Semper autem folia ha-
 bet & poma subnascentibus alijs. Sed pruna quoq; om-
 nia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum: genera-

xxix.

Ca. xiiij.

Alorū plura sunt genera. De citreis cum sua
 m arbore diximus. Medicā autem græci uocant
 patriæ nomine. Aeq; peregrina sunt zizipha
 & tuberes: quæ & ipsa non pridem uenere in italiā.
 Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quem consu-
 lem uidimus: primus utraq; attulit. Dini Augusti no-
 uissimis temporibus in castrorum aggeribus sata baco-
 chis similiora q̃ malis. Sed aggeribus præcipue decora

quoniam & in recta iam siluæ scandunt. Tuberum
 duo genera. Candidum : & a calore sericum dictum
 pene peregrina. Sunt & in uno italiæ agro ueronensi
 nascentia : quæ lanata appellantur. Lanugo ea ob=
 ducit. Struteis quidem perficis : quæ plurima tan=
 tum peculiare nomen dedit nulla alia commendatio=
 ne insignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indi=
 care ? cum conditoribus suis æternam propagauerint
 memoriam : tanq̃ ob egregium aliquid in uita factum ?
 Ni fallor apparebit ex eo ingenium inferendi : nihil=
 q̃ tam paruum esse quod non gloriam parere possit.
 Ergo habent originem a Martio Gæstioq̃ & Man=
 lio : item Claudio a quibus cotoneo insito Ab Appio
 e claudia gente appiana sunt cognominata. Odor est
 his cotoneorum : magnitudoq̃. Sed claudianis color
 rubens. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis &
 familiæ putet : sunt & septiana ab inuentore liber=
 tino insignia rotunditate. Cato adiicit quiriana : &
 quæ tradit in dolijs condi scantiana. Omnium au=
 tem nuperrime adoptata sunt parua gratissimi sa=
 poris quæ petisia nominantur. Patrias nobilitauere
 camera & græcula. Cætera e causis traxere nomen.
 Germanitatis cohærentia & gemellam nunq̃ sin=
 gula in foetu. A colore serica : cognatione melappia :
 mustea a celeritate mitescendi. Quæ nunc melimela
 dicuntur a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis
 in rotunditatem circumacti. Hæc in ægypto primū pro=
 uenisse argumēto sunt græci : qui epyrotica uocāt. Mā=
 marum effigie ortomaticha. A conditione castrati se=
 minis : quæ spadonia appellant. Belgemella : a folijs. Fo=
 liū enim unū aliquando & geminū erūpit e latere me=
 dio. Celerrime in rugas marcescunt pannucea. Stolis

LIBER

de tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes: rubent. Sunt & parua grati saporis atq; etiã acutiora odore. siluestria. In peculiare improbitatis & acerbitalis conuitium: & uis tanta ut aciẽ gladij perstringat. Dacis ferme uilissimis nomẽ: q̃q̃ primis aduentu decerpiq; properantibus.

De pyris & insitorũ uarietate.

Ca. xv.

Adem causa in pyris taxatur: superba cognomine. Parua hæc: sed ocissima. Cũctis aut̃ crustumina gratissima. Proxima ijs falerna a potu: qm̃ tanta uis succi abundat. Lactea hæc uocantur in his quæ alij colore nigro donant syriæ. Reliquorũ nomina aliter in alijs atq; alijs locis appellantur. Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decimiana: & ex eo tractũ: quod pseudo decimianũ uocāt. Delobelliana longissimi pediculi. Põponiana cognomine mammosa: liceriana: seueriana: & q̃ ex ijs nata sunt tyranniana longitudine pediculi distãtia. Fauoniana rubra Paulo superbis maiora. Lateriana: anitiana. Post autũnalia acidulo sapore incũda. Tiberiana appellatur quæ maxime Tiberio principi placuere. Coloratur magis sole: grandescũtq; alioquin eadẽ essent: quæ liceriana. Primæ noĩa habet serissima omniũ amerina: picentina: numantina: alexãdrina: numidiana: græca: & in ijs tarentina signia: quæ alij & colore testacea appellant: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrapia: laurea: nardia. A tpe hordearia. A collo ampulacea & coriolana. Brute gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. In certa nominũ causa est barbaricis uenerijsq;: quæ colorata dicunt. Regijsq;: quæ minimo pediculo. Sessilia patricijs uoconijs uiridibus oblongisq;. Præterea dixit

molesma Virgilius a Catone sumpta. qui *Q* sementina
Q mustea nominat. Pars hæc vitæ iam pridem perue-
 nit ad columnen: expertis cuncta hominibus. Quippe cū
 Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanum: ce-
 rasus ulmū dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari potest:
 nullum certe pomum nouum diu iam inuenitur. Neq;
 omnia insita misceri fas est: sicut nec spinas inseri: quan-
 do fulgura expiari non queunt facile: quotq; genera in-
 sita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronunciantur. Turbi-
 natior pyris figura. In ijs serotina ad hyemem usq; ad
 matrem pendent gelu maturescentia. Græca: ampula-
 cea: laurea: sicut in malis amerina: scantiana. Condūtur
 uero pyra ut uinæ: ac totidem modis non aliter q̃ in ca-
 dis. Præterea quæ pomis proprietates pyris quoq; uini. Si-
 militer iis ægris medentia calentia in escam dant: ac ui-
 no *Q* aqua coquuntur: atq; pulmentarij uicem implēt
 quod non alia præter cotonea *Q* strutea:

De Pomis seruandis *Q* uuis

Ca. xvi.

N uniuersum uero de pomis seruandis præci-
 pitur. Pomaria in loco frigido ac sicco conta-
 bulari. Septētrionalibus fenestris sereno die
 patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoq; af-
 flatu poma deturpante rugis. Colligi mala post æquino-
 ctium autumnale: neq; ante xvi. lunas: neq; ante primā
 horam. Cadiua separari stramentis: storeis: paleisue si-
 sterni. Rara componi: ut limites parui spiritum æqualē
 accipiant. Amerina maxime durare: melimela minime

De Cotoneis pyris *Q* sorbis.

Ca. xxiij.

Cotoneis interclusis spiramentum omne adi-
 mendum: aut incoqui melle ea: imergiuē oport-
 tere. Punica aqua marina feruente indurari:
 mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore contingā.

rr ij

LIBER

tur: suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in dolijs harenæ seruari iubet: & immatura obruit terra in ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice illico. Sic etiā crescere amplitudine maiore q̄ possint in arbore. Cætera mala folijs ficulneis præter q̄ cadiuis singula conuolui: cistisq; uutilibus condi: uel creta figulinarū illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarētina serissime legi. Antiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypsato operculo duum pedū terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in dolijs ut uuas cum ramis suspendi. E proximis auctoribus quidā altius curam petunt: putariq; statim poma ac uites ad hunc usum præcipiunt decrescēte luna: post horā diei tertiā cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectā maturitatē: addito ut luna infra terrā sit: uuas cum malleolo sarmenti duro dēptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti suspēdi: exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis omniū surculis pice. Dolia pcul ab aqua esse. Quidā sic cum palmitē in gypso condūt: capitibus eius scyllæ infixis utrinq;. Alij etiam uina habentibus dolijs: dum ne contingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorē acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio seruare malūt. Pleriq; in scrobe duū pedū altitudinis harena substrata: & fictili operculo: dein terra operto. Creta quidem etiam figulina uuas illinunt: siccataq; sole suspendunt in usu diluentes cretā. Eandē pomis in uino subigunt. Mala uero generosissima eadē ratione crustant gypso uel cæra. Quæ nisi maturauerit: incremēto calicē rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alij de

terpunt cum surculis: eosq; in medullam sambuci abdi-
tos obruant: ut supra scriptum est. Alijs singulis malis
pyrisq; singula uasa fictilia assignant: & opercula eo-
rum picata dolio iterum includunt. Necnon aliqui in
floccis capsisq; quas luto paleato illinūt. Alij hoc idem
in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta hære
nata sicca operiunt mox terra: Sunt qui cotonea cæra
pontica illita melle demergant. Columella auctor i pu-
treos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura
illitis mergi. Liguria maritima alpibus proxima uuas
sole siccatas iunci fascijs inuoluit: cadisq; conditas gyp-
so includit. Hoc idem græci platani folijs: aut uitis ipsi-
us: aut fici uno die in umbra siccatis: atq; in cado uina-
ceis interpositis Quo genere coa uua & berritia ser-
uantur nullius suauitati postferendæ. Quidam ut has
faciant in cinere lesiuo tingunt protinus q̄ detraxere
uitibus. Mox in sole siccant. Tum folijs ut supra dictū ē
inuolutas uinaceis stipant. Sunt qui malunt uuas i sco-
be ramentisue abietis: populi: fraxini seruare. Sunt qui
suspendi procul malis: protinusq; in granarijs iubeant:
quoniam optime sit operimento puluis pensilibus. Con-
tra uestpas remedio est oleo aspergi ex ore: de palmis di-
ximus.

De Ficis genera. xxix.

Ca. xvij

Reliquo genere pomorum ficus amplissima
est. Quædamq; & pyris magnitudine æmu-
la: De ægyptiæ cypriæq; miraculis rettuli-
mus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine ro-
tundior tantum sapore messili. Alexandriam hanc ibi
uocant: crassitudine cubitali ramosam: materia ualidā:
lentam sine lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: sed mol-

rr iij

LIBER

li. Onesicritus tradit in hyrcania multum nostris esse
dulciores: fertilioresq; utq; modios cclxx. singulæ ferāt
Ad nos ex alijs transiere gentibus chalcidicæ: quarū plu
ra genera. Siquidem & lydiæ: quæ sunt purpureæ: &
mamilanæ similitudinem mammarum habent. Et calli
strutiæ parum sapore præstantiores: ficorum omnium
frigidissimæ. Nam de africanis quas multi præferunt
cunctis magna quæstio est: cum id genus in africanam nu
perrime transferit: patriæ nomen optinent. Nam alexā
driæ enixiores. Candicans terina cognomine. Delicata
nigra & rhodia ē: & tyburthina de præcocibus. Sūt
& auctorum nomina iis. Liuiæ: Pompeiæ: siccata hæ
sole in annuos usus aptissime cum mariscis & quas ha
rundinei folij macula uariat. Est & herculanæ: & al
bicerata: & aratia alba: pediculo: minimo latissima.
Primo autem prouenit porphyritis longissimo pedicu
lo. Comitatur eam e minimis & uilissimis popularis
dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelido
nia. Sunt præterea eadem serotinæ & præcoces bife
ræ alba ac nigra cum messe uindemiæq; maturescentes
Serotinæ: & a corio appellatæ duræ. Ex chalcidicis qua
rumdam trifero prouentu. Tarenti tantum prædulces
nascuntur: quas uocant onidas. Cato de ficis ferendis ita
memorat. Ficus mariscas in loco cretoso aut aperto feri
to. In loco autem crassiore aut stercoreato africanas: sed
& herculanæ: sagontinas: hybernas: telianas atraspe
diculo longo: Postea tot subiere nomina atq; genera: ut
uel hoc solum æstimantibus appareat mutatam esse ui
tā. Sūt & hybernæ quibusdā puincijs: sicuti mesia: sed
arte nō natura. Paruarū gēus arborū post autūnū fimo
cōtegūt: dephēsāq; i his hyeme grossos: q̄ mitiore cælo
refossæ cū arbore: atq; i lucē: remissæ nouos soles: aliosq;

q̄ qbus uixere: auidæ tāq̄ iterū naturæ accipiunt: & cū
uenientiū flore maturescūt: alieno præcoces anno: i tra-
ctu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tū afri-
cana: ammonet: & africa ad ingens documentum uso
eo pomo. Nanq; perniciali odio chartaginis flagrans:
nepotumq; securitatis anxius: cum clamaret in omni se-
natu carthaginem delendam: attulit quodam die in cu-
ria præcoccem ex ea provincia ficum. Ostendensq; patri-
bus. Interrogo uos inquit quando hoc pomum demptū
putatis ex arbore? Cum inter omnes recens esse consta-
ret. Atqui tertium inquit ante diem scitote decerptum
carthagine: tam prope a muris habemus hostē. Statim-
q; sumptum est punicum tertium bellum: quo chartago
deleta est. Quāq̄ Catone anno sequēte raptō. Quid
primum in eo miremur? curam ingenij: an occasionem
fortuitam? celeritatemq; cursus: an uehementiā uiri? Su-
per omnia equidem est quo nihil equidem duco mirabi-
lius: tantam illam urbem & de terrarum orbe per. cxx.
annos urbis æmulam unius pomi argumento euersam.
Quod non trebia: aut transimenus: non annæ busto in-
signes romani nominis perficere potuere. Nō castra pu-
nica ad tertium lapidem uallata. Portæq; colinae adeq̄
tans ipse Hannibal. Tanto proprius carthaginez pomo
Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac
comitio romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Ma-
gisq; ob memoriam eius quæ nutrix fuit Romuli ac Re-
mi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lu-
pa infantibus præbens rumen: Ita enim uocabant mam-
mam. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̄ in comitium
sponte transisset. Adactō nauigio ilico arefcit. Rursus-
q; cura sacerdotum seritur. Fuit & ante Saturni ædeꝝ
urbis anno ducentesimo sexagesimo sublata sacra a ue-

*Cōsilio Ca-
terru' b
punicū su-
tū.*

LIBER

Italibus factō cum Siluani & Iſidis ſimulacrum ſubuerteretur. Eadem autem fortuito ſatu adiunxit ī medio foro: qua ſidentia imperij fundamenta oſtēto fatali Curtius maximis bonis hoc eſt uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeq; fortuita eodem loco eſt uitis atq; olea umbræ gratia: ſedulitate plebeia ſatæ. Arainde ſublata gladiatorio munere Diui Iulij: quod nouiſſime pugnauit in foro. Admirabilis eſt pomi huiusce feſtinatio unius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione.

Ca. xix.

Aprificus e ſilueſtri genere ficus nunq̃ matureſcens: ſed qđ ipſa nō habet alijs tribuens: quoniam eſt naturalis cauſarum tranſitus: atq; e putreſcentibus idētidem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimento in matre: hoc ē putri eius tabe ex qua nati ad cognatam uolant: morſuq; ficorum crebro hoc eſt auidiore paſtu aperientes ora earum: atq; ita penetrātes intus ſolem primo ſecum inducunt: ce realesq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem: hoc eſt infantiam pomi abſumunt: quod fit & ſponte. Ideoq; ficetis caprificus permittitur ad rationem uenti: ut flatus euolantes in ficos ferat. Inde reſpertum ut illatæ quoq; aliunde & inter ſe colligatæ: iniicerentur fico. Quod in macroſo & aquilonio ſitu non deſideratur: quoniam ſponte areſcunt loci ſitu: rimisq; eadem quæ culicum opera cauſa perficit. Nec nō ubi multus puluis: quod euenit maxime frequēti uia appoſita. Nanq; & pulueri uis ſiccandi: ſuccumq; lactis abſorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoq; præſtat: ne decidat abſumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoſo. Ficis mollis omnibus ta

stus. Maturis frumenta intus. Succis maturefcentibus
lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusq; di-
stillat. Gummi lachrymam siccatur. Honos laudatas ser-
uat in capsis. Sebuso insula præstantissimas amplissimas
q; & mox in marrucinis. At ubi copia abundat imple-
tur arcæ: in asia cadi: aut in ruspina africa urbe: panis-
q; simul & obsonij uicem siccatae implent: utpote cum
Cato cibarie ruris operarijs iusta cen lege santiens mi-
nui iubet perfici maturitatem: cum & obsonij uicem ha-
beant recentes ficus. Sale siccatis & casei loco uesci nup
excogitatum est. Ex hoc genere sunt ut diximus coctana
& carica: quæq; conscendenti nauim aduersus parthos
omen fecere. M. Crasso uenales prædicatis uoce caunæ
Omnia hæc in albenferus e syria intulit. L. Vitellius q
postea censor fuit æm ligatus in ea prouintia esset no-
uissimis Tiberij Cæsaris temporibus.

De mespilis & eorum generibus tribus. Cd. xx.

Alorum pyrorumq; generi adnumerentur in
m re mespila atq; sorba. Mespilis tria genera:
anthedon: sethania. Tertium degenerat. An-
thedone tametsi similis est quod gallicum uocant: seta-
niæ tamen maius pomum. Candidi usq; acini molliore
ligno cæteris minus pomum: sed odore præstantius: &
quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissima. Fo-
lia antequam decidant rubescunt. Radices multæ atque
altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in ita-
lia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. Cd. xxi.

Orbis quadruplex differentia: Alijs enim eo-
rum rotunditas mali. Alijs turbinatio pyri.
Alijs ouata species: cen malorum aliquibus.
Hæc obnoxia acri odore: & suauitate incunda. Cæteris

LIBER

uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos tene-
ra folia. Quartum genus torminale appellat: remedio
tantum probabile. assiduum prouentu: minimumq; po-
mo: arbore: dissimili: folijs pene platani. Non ferunt
ante trimatum ex ullo genere. Cato & sorba sapa con-
di iubet.

De nuce iuglande

Ca. xxij.

B ijs locum amplitudine uindicauerunt: quæ
a cessere auctoritati: nuces iuglandes: q̄q̄ & ip-
sæ nuptialiū fescenninorum: comites: multuz
pineis minores uniuersitate. Eademq; portione amplio-
res nucleo. Necnon & honor his naturæ peculiaris: ge-
mino protectis opimento: puluinati primū calicis: mox
lignei putaminis. Quæ cā eas nuptijs fecit religiosas
tot modis factu munito qd est uerisimilius: q̄ quia adē-
do tripudium sonūue faciunt. Et has e perside a regibus
translatas indicio sunt græci noia. Optimū quippe earū
genus persicū atq; basilicon uocant. Et hæc fuere prima
noia. Caryon a capitis grauedine pp odoris grauitatem
cōuenit dictum. Tinguuntur cortice earum lanæ: & ruf-
fatur capillus primū prodeuntibus nucleis. Id comper-
tum infectis tractatu manibus. Pinguescunt uetustate.
Sola differētia generū in putamine duro fragilisue &
tenui ac crasso loculoso & simplici. Solū hoc pomū na-
tura compactili operimento clausit. Nanq; sunt bifidæ
putaminū carinæ. Nucleorumq; illis quadripartita di-
stinctio lignea intercurstante membrana. Ceteris quic-
quid est solidū est. Vt in auellanis & ipso nucum gene-
re: quas antea abellinas patrio noie uocabant. In asiam
græciamq; e pōto gñe: & ideo ponticæ nuces uocantur.
Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleis
q; solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Umbilicus

illis intus in uentre medio. Tertia ab ijs natura amygdalis. tenuiore sed simili iuglandium summo operimento. Item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine & acriore alio. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas noiat: quas quidam in iuglandium genere seruant. Adijciunt præterea auelanas: & galbas: prenestinas. quas maxime laudat: & conditas ollis in terra seruari uirides tradit. Nunc thasie & albenses celebrantur: & tarentinarum duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt amplissimæ: & minime rotundæ. Præterea molliscæ putamen ruptentes. Sunt qui honori nomen interpretentur: & Iouis glandem esse dicunt. Nuper consularem uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habere profitentem. De pistacijs & ipsi rettulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulq; in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo.

Ca. xxiiij.

Vces uocamus & castaneas: quæ accommodatiores glandiū generi. Armatum ijs echinato calice uallum: quod inchoatū glandibus. Mirumq; uilissima esse: quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdā partus ex uno calice: cortexq; lentus Proxima uero corpori membrana: & in ijs & in nucibus saporem ni detrahatur: infestat. Torrere has in cibis gratius modulantum: laturas præstanti ieiunio foeminarum quandā imaginē panis. Sardibus eæ prouenire primum. Ideo apud græcos sardianos balanos appellant. Nā Diuus Tiberius postea balanum nomen imposuit excellentioribus satū factis. Nunc plura earū genera. Tarentinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figu

LIBER

ra. Rotundior quæ balanitis uocatur: purgabilis maxi-
me: & sponte profiliens. Pura & plana est ex eis &
salariana. Tarëtina minus tractabilis. Laudatior corel-
liana & ex ea facta: quod dicemus in insitis meterana
quam rubens cortex præfert triagulis & popularibus
nigris: quæ costinæ uocantur. Patria laudatissimis tarë-
tum: & in campania neapolis. Cæteræ suum pabulo gi-
gnuntur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoq; rumi-
natione. De siliquis & carnosissimis pomis: & moris:
& de acinis & baccis. Ca. xxiiij.

And procul abesse uidentur & prædulces si-
liquæ: nisi q; in his cortex ipse manditur. Di-
gitorum hominis longitudo illis: & interiz
falcata pollicari latitudine. Glandes iter poma numera-
ri non possunt. Quamobrem in sua natura dicentur.
Reliqua carnosissimæ sunt generis: eaq; baccis atq; carnis di-
stant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedonibus: &
alia acinis inter cutem succumq;: alia mixis: alia bac-
cis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus: trini colores
candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouissè-
mis florent. Inter prima maturescunt. Tinguunt manus
succo matura luunt acerbæ: Minimum in hac arbore in-
genia profecerunt: nec noibus: nec insitis: nec alio modo
q; pomi magnitudine. Differunt mora ostiensia: & tu-
sculana. Romæ nascuntur & in rubis: multum differen-
te callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud cõ-
generi eorum unedoni: quod solum pomum simile fruc-
tui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno
maturescit: pariterq; floret subnascens: & prior coqui-
tur. Mas sit an fœmina sterilis inter auctores non con-
stat. Pomum inhonorum: ut cui nomen ex argumento
sit unum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus

appellant græci comaron & memecylon. Ex quo appa-
ret totidem esse genera & apud nos. Alio nomine ar-
butus uocatur. Tuba auctor est: quinquagenum cubito-
rum altitudine in arabia esse eas. Acinorum quoq; ma-
gna est differentia. Primum inter uuas ipsas callo: tene-
ritate: crassitudine: interiore ligno alijs paruo: & alijs
etiam gemino: qui minime feraces musti. Plurimum ue-
ro differunt hederæ sambuci: acini. In figura etiã pu-
nici angulosi quippe soli: nec cutis ulla singulis. præter
communem quæ est candida: totisq; succus & caro est
ijs præcipue quibus paruulum inest ligni. Magna &
baccis differentia. Aliæ nãq; sunt oliuis lauris: & alio
modo loto: cornis: alia myrtis: lentisco. Aquifolio enim
ac spinæ sine succo. Medioq; etiamnu3 genere inter bac-
cas acinosque cerasis. Pomu3 ijs primo candidum: & fe-
re omnibus baccis: mox alijs uirescit: ut oliuis: lauris.
Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit mo-
ris: cerasis: oliuis.

De cerasis genera octo.

Ca. xxv.

Eras ante uictoriam mithridaticam. L. L. L.
culli non fuere in italia. At urbis anno sex-
centesimo octogesimo is primum uexit e pon-
to: annisque cxx. trans oceanum in britanniam usque
peruenere. Eadem (ut diximus) in ægypto nulla cura po-
tuere gigni. Cerasorū aproniana maxime rubent. Niger
rima sunt: ut actia. Cæciliana uero & rotūda. Iulianis
gratus sapor: sed pene tantum sub arbore sua: adeo tene-
ris: ut gestatum nō tolerent. Principatus duracinis: quæ
campania pliniana appellat. In belgica uero lusitanis.
In ripis etiã rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti
uiridiq; similis maturescentibus semper. Minus quinquē

LIBER

nio est: q̄ p̄diere quæ uocāt laurea: nō ingratae amaritu-
dinis insitæ in lauro. Sunt & macedonica p̄uæ arboris
rarōq; tria cubita excedētis: & minore etiam nūc fru-
tice chamæcerasi. Inter prima hoc e pomis colono grati-
am annuā refert. Septentrione frigidisq; gaudet. Sicca-
tur etiam sole: conditurq; ut oliua cadis.

De corno & lentisco.

Ca. xxvi.

Væ cura & cornis atq; lentisco adhibetur:
q̄ ne quid non hominis uentri natu; esse uidea-
tur. Miscentur saporēs. & alio alius placere
cogitur. Miscentur uero & terræ celiq; tractus. Inque
alio cibi genere india aduocatur: in alio ægyptus: cretæ
cyrenæ: singulæq; terræ. Nec cessat in ueneficijs uita: dū
mō omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarū natura.

De generibus succorum & de odore Ca. xxvij.

Nterim quæ sunt communia & pomis om-
i nibusq; succis saporum genera tredecim repe-
riuntur: dulcis: suavis: pinguis: amarus: auste-
rus: acer: acutus: acerbus: acidus: salsus. Præter hæc tria
genera sunt mirabili maxime natura. Vnum in quo plu-
res pariter sentiuntur saporēs: ut uinis. Namq; in ijs &
austerus & acutus & dulcis & suavis: omnes alieni.
Alterum est genus in quo sit & alienus quide;: sed &
suus quidam & peculiaris: ut in lacte. Siquidem inest
ei quod tamen iure dici nō potest dulce: & pingue &
suauē: optinēte lenitate: quæ ipsa succedit in saporis ui-
cem. Nullus hic aquis: ne succus quidem: ut tamen eo ip-
so fiat aliquis: ac suum genus faciat. Sentiri quidē aquæ
saporem ullum: succumue uitium est. Magnum his om-
nibus in odore momentu; & magna cognatio: qui &
ipse nullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est.
Mirum tria naturæ præcipua elemēta sine sapore sine

odore sine succo: aqua: aer: ignis.

De succis fructuum & arborum: & colori
bus: & odoribus: & natura pomorum: &
de commendatione fructuum. Ca. xxvii.

Rgo succorū uinosus pyro: moro: myrto: mini
me quod miremur uuis. At pinguis oliuæ: lau
ro: nuci iuglandi: amygdalis. Dulcis uuis: fi
cis: palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore
succu differentia. Sanguineus moris: cerasis: cornis: uuis
nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis: in
corpore non item spumeus malis. Nullus persicis: cum
præsertim duracina abundant succo. Sed quis eius ullū
dixerit colore? sua & in odore miracula. Malis acu
tus: Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nam & uinum
tale sine odore. Tenue odoratius. Multoq; celerius talia
ad usum ueniunt q̄ pingua. Quæ odorata: non eodem
in gustu tenera: quia non sunt pariter odor & sapor.
Quamobrē citreis odor acerrimus: Sapor asperimus:
quadātenus & cotoneis. Nullusq; odor ficis. Et hactē
nus sint species ac genera pomorum. Naturas arctius
colligi par est. Alia siliquis gignuntur: ipsis dulcibus: se
mēq; complexis amarum. Cum in pluribus semina pla
cent: in siliqua dammentur. Alia baccis: quarum intus li
gnum: & extra caro: ut oliuis: cerasis. Aliquarū intus
baccæ: foris lignum: ut in his quæ in ægypto diximus gi
ni. Quæ baccis natura eadem & pomis. Aliorum in
tus corpus & foris lignum: nucum. Alijs foris cor
pus: intus lignum: ut persicis & prunis: uitiūq; cin
ctum fructu: cum fructus alibi muniatur uitio. Putami
ne clauduntur nuces: Corio castaneæ. Detrahatur hoc
ijs. At in mēspilis manditur. Crusta teguntur glandes:
Cute uinæ. Corio & membrana punica. Carne & suc

LIBER

eo mora constant: Cute & succo cerasi. Quædam statim a ligno recedunt: ut nuces & palmæ. Quædam adhærent: ut oliuæ lauroq; . Quorumdam generi utraq; est natura: ut persicis. Etenim duracinis adhæret corpus e lignoq; auelli nequit: cum in cæteris facile separatur. Quibusdam nec intus nec extra lignum: ut in palmarum genere. Aliquorum lignum ipsum in usum & pomi uicem ut genera myxis: quas in ægypto gigni diximus. Quorūdam extra gemina geminatur uicia: ut in castaneis: amygdalis: nucibusq; inglandibus. Quorūdam natura trigemina est: corpus: deinde lignum: rursusq; semen in ligno ut persicis. Quædam inter se densa: ut uuæ: sorba: quæ ramos circumdata ex omni parte uuarū modo degrauant. Alia rara ut in persicis. Quædam alio continentur: ut granata. Dependent alia pediculis ut pyra. Alia racemis ut uuæ: palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sambuci. Alia ramo adhærent: ut in lauro. Quædam utroq; modo: ut oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædam uasculis constant: ut punica: & mespila: lotosq; in ægypto: & euphrate. Iam uero diuersa gratia & commendatio. Carne palmæ placent. Crusta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac mala. Corpore melimella. Mora chartilagine. Nuclei grano. Quædam in ægypto cute caricæ. Detrahitur hæc ficis uirentibus: ut putamen. Eadem in siccis maxime placet. In papyris & ferulis spinaq; alba: caulis ipse pomum est. Sunt & ficulnei caules in fruticoso genere cum caule capparis. In siliquis uero quod manditur: quid nisi lignum est? Non omittenda seminis earum proprietates. Nam neq; corpus: neq; lignū nec chartilago dici potest: neq; aliud nomen inuenit.

De myrto genera eius. xxix.

Ca. xxix.

5 Vccorum natura præcipuam admirationem
in myrto habet. Quando ex una omniū olei
uiniq; bina genera fiunt. Item myrtidanum
ut diximus. Et alius usus baccae fuit apud antiquos: an-
teq; piper reperiretur: libæ optinens uicem. Quodā
etiam generosi obsonij nomine inde tracto: quod etiam
nunc myrtatum uocatur. Eademq; origine aprorum sa-
por commendatur: plerunq; ad intinctus additis myr-
tis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo: quod e ceraunis
montibus incipit primum celcei in Elpenoris tumulto
uisa traditur: græcunq; ei nomen remanet: quo peregrī
nam esse apparet. Fuit ubi nunc roma est: iam tum
cum cunderetur. Quippe ita traditur myrtea uerbena
romanos sabinosq; cum propter raptas uirgines dimi-
care uoluissent: depositis armis pacificatos in eo loco
qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim
antiqui pugnare dicebant. Et in ea quoq; arbore suffi-
menti genus habetur. Ideo tum electa: quoniam con-
iunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio an
primæua etiam omnium in locis publicis romæ sata
sit: fatidico quidem & memorabili augurio. Inter
antiquissima namq; delubra habetur Quirini hoc est
ipsius Romuli. In eo sacre myrti fuere duæ ante ædem
ipsam per longum tempus. Altera patricia appella-
ta. Altera plebeia. Patritia multis annis præualuit.
Flaccescente plebeia: exuberans ac læta: q̄diu senatus
quoq; floruit: illa ingens. Plebeia torrida ac squali-
da. Quæ postq̄ euauit flaccescente patricia marsico
bello: languida auctoritas patrum facta est: ac paula-
tim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin & ara
uetus fuit ueneri myrtæ: quoniam murtiam uocant.
Cato tria genera myrti prodidit. Candidam: nigrā: cō-

LIBER

ingalem: fortassis a coniugijs: ex illo cluacinæ genere.
 Nunc & alia distinctio satinae: aut siluestris: & in
 utraq; latifolia. In siluestri ppria oxymyr sine. Satina
 rum genera torpiarij faciunt. Tarenti nam folio minu
 to: nostratam patulo: exoticam densissimo: senis folio
 rum uersibus. Hæc non est in usu. Ramosa utraq; alia.
 Coningalem existimo nunc nostratam dici. Myrtus o
 doratissima est in ægypto. Cato docuit uinum fieri e
 nigra: siccata usq; in ariditatem in umbra: atq; ita mul
 so indita. Si non siccentur bacca oleum gigni. Postea
 compertū & ex alba uinum fieri album. Duobus sex
 tarijs myrti tusæ in uini tribus heminis maceratæ ex
 pressæq;. Folia & per se siccantur in farina ad ulcerū
 remedia: in corpore humano leniter mordaci puluere:
 ac refrigerandis sudoribus. Quinimmo oleo quoq; mi
 rum dictum est quidam uini sapor: simulq; pinguis li
 quor præcipua ui ad corrigenda uina: saccis ante perfu
 sis. Retinet quippe facem: nec præter purum liquorem
 transire patitur: datq; se comitem præcipua commen
 datione liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiato
 ri prosunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ an
 nuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Belli
 cis quoq; se rebus: inseruit: triumphansq; de sabinis.
 Postumius libertus in consulatu: qui primus omnium
 onans ingressus urbem est: quoniā rem leuiter sine cruo
 re gesserat. Myrto Veneris uictricis coronatus incescit:
 optabilemq; arborem etiam hostibus fecit. Hæc postea
 onantium fuit corona: excepto. M. Crasso qui de fugiti
 uis & Spartaco laurea coronatus incescit. Massurius
 auctor est: curru quoq; triumphantes myrtea corona
 usos. L. Piso tradit Papyrium Masonem: qui primus
 in monte albano triumphauit de corsis myrto corona:

tum ludos circenses spectare solitum. Aulus maternus
Africani sequentis hic fuit. M. Valerius duabus coro-
nis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc nouerat.

De lauro genera. xiiij.

Ca. xxx.

Aurus triūphis proprie dicatur: uel grauissi-

Ima domibus: lanitrix Cæsarum pontificūq;
quæ sola & domos exornat: & ante limi-
na excubat. Duo eius genera tradit Cato: delphicam
& cypriam. Pompeius Leneus adiecit quam mustacē
appellauit: quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse
folio maximo: flaccidoq; & albicāte. Delphicā æqua-
li colore uiridiorē: maximis baccis: atq; e uiridi rubē-
tibus. Hac uictores delphis coronari: & triumphan-
tes romæ. Cypriam esse folio breui: nigro per margines
imbricato crispam. Et postea accessere genera Cinus
hanc siluestrem laurum aliqui intelligunt: nonnulli sui
generis arborem. Differt color. Est enim cærulea bacca.
Accessit & regia: quæ cepit Augusta appellari am-
plissima & arbore & folio: bacchis gustatu quoq; nō
aspero. Aliqui negant eandem esse: & suum genus re-
giæ faciūt longioribus folijs latioribusq;. Idem in alio
genere baccaliam appellant hanc quæ uulgatissima est
baccarūq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod ma-
xime miror) triumphalem: eaq; dicunt triumphantes
uti: nisi id a Diuo Augusto cœperit: ut docebimus: ex ea
lauro quæ ei missa e cælo minima est altitudine folio
crispo: ac breui: quæ inuenitur rara. Accedit in topia-
rio opere taxa excrescente in medio folio: paruulo ue-
luti lacinia folij. Et sine ea spadonia mira opacitatis
patientia. Itaq; quantalibet sub umbra solum implet
Est & camedaphne siluestris frutex: est & alexan-
drina: quam aliqui idæam: alij hippoglothion: alij da-

LIBER

phnen: alij carpophylon: alij hypelaten uocāt. Ramos
spargit a radice dodrantes topiarij: ac coronarij ope-
ris: folio acutiore q̄ myrti: molliore & candidiore. Ma-
iore semine inter folia rubro. Plurima in ida: & cir-
ca heracleam ponti: nec nisi in mōtosis. Id quoq; quod
danaides uocatur genus in nominum ambitu est. Alij
enim pelasgum: alij eupetalon: alij stephanon Alexan-
dri uocant. Et hic frutex est ramosus: crassiore ac mol-
liore q̄ laurus folio. Ex cuius gustatu accendatur os bac-
cis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lau-
ri in corsica fuisse: quod nunc satum & ibi provenit.
Ipsa pacifera: ut quam prætendi etiam inter armatos
hostes: quietis sit indicium. Romanis præcipue lætitiæ
uictoriarumq; nuntia additur lituis: & militum lan-
ceis: pilisq; Fasces imperatorum decorat. Ex ijs in gre-
mio iouis optimi maximi deponitur: quotiens lætitiā
uictoriā nouā attulit. Idq; non quia perpetuo uiret:
nec quia pacifera est: præferenda utiq; myrto & oleæ
est: sed quia spectatissima in mōte pernaſo. Ideoq; etiā
grata Apollini: assuetis eo dona mittere iam & regi-
bus romanis: teste. L. Bruto. Fortassis etiam in argumē-
tum: quoniam ibi libertatem publicā is meruisset: lau-
riferam tellurem illam osculatus ex responſo. Et quia
manu satarū receptarumq; in domos fulmine sola non
icitur. Ob has causas equidem crediderim honorem eis
habitū in triumphis potius: q̄ quia suffimentū sit cedis
hostiū & purgatio: ut tradit Maſſurius. Adeoq; in p-
fanis uſibus pollui laurū & oleam fas non est: ut ne
ppiciandis quidē numinibus accendi ex ijs altaria aræ
ue debeat. Laurus quidē manifesto abdicat ignes crepi-
tu: & quadam detestatione. Interaneorum etiam ui-
tia & neruorum ligno torquente. Tiberium Princi-

pem tonante cælo coronari ea solitum ferunt cōtra ful-
minum metus. Sed & circa Diuum Augustum euen-
ta eius digna memoratu. Namque Liviæ Drusillæ quæ
postea Augusta matrimonij nomen accepit: cum pac-
ta esset illa Cæsari: gallinam conspicui candoris seden-
ti Aquila ex alto abiecit in gremium illæsam. Intrepis
deque miranti accessit miraculum: quoniam teneret
rostro laureum ramum omistum suis baccis. Conserua-
ri alitem & sobolem iussere aruspices: ramumque eū
seri: ac rite custodiri. Quodque factum est in uilla
Cæsarium fluuij tiberini imposita: iuxta nouum la-
pidem flaminia uia: quæ ob id uocatur ad gallinas.
Mireque silua prouenit. Ex ea triumphans postea Cæ-
sar laurium in manu tenuit: coronamque in capite ges-
sit. Ac deinde Imperatores Cæsares cuncti. Traditus
que mos est ramos quos tenuerunt serendi. Et durant
siluæ nominibus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis
triumphalibus. Vnius arborum latina lingua nomen
imponitur uiris. Vnius folia distinguuntur appellatio-
ne: Lauream enim uocamus. Durat & in urbe imposi-
tum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi sil-
ua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: testa-
tumque sit obiter & ramo eam seri: quoniam dubita-
uere Democritus & Theophrastus.

Nunc dicemus Siluestrium naturas.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XVI. PROOEMIUM.

Siluestrina Arborum Naturæ.

Ca. i.

POMIFERAE ARBORES: QVAE
q; mitioribus succis uoluptatē primæ
cibis attulerunt: & necessario alimen
to delicias immiscere docuerunt. Sine
illæ ultro siue ab homine didicere blā
dos sapes adoptione & connubio. Idq; munus etiam
feris uolucribusq; dedimus intra p̄dictas constant. Pri
mum erat narrare glandiferas quoq; quæ primo uictū
mortalium aluerunt nutrices inopis ac feræ sortis: ni p̄
uerti cogeret admiratio usu comperta: quæ nāz qualisq;
esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septentrionalis
regionis arboribus.

Ca. ij.

dIXIMUS & in oriente quidem iuxta oceanū
cōplures ea necessitate gentes. Sunt uero &
in septentrione uisæ nobis caucorū. qui maio
res minoresq; appellantur. Vasto ibi meatu perpetuis
bis dierum noctiumq; singularum interuallis effusus in
immensum agitur oceanus æternam operies rerum na
turæ controuersiam: dubiumq; terræ sit: an pars maris.
Illic misera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia
structa manibus ad experimenta altissimi æstus: casis
ita impositis nauigantibus similes: cū integant aquæ cir
cundatæ naufragijs. Cum uero recesserint: fugientes cū
mari pisces circa tuguria uenantur. Nō pecudes hos ha
bere: non lacte ali: ut finitimos. Ne cum feris quidem di
micare contingit omni procul abactō frutice. Vlua &

palustri iunco funes neunt ad p̄texēda piscibus retia
 Captumq; manibus lutū uentis magis q̄ sole siccantes.
 Terra cibos & rigentia septētrione uiscera sua urunt.
 Potus non nisi ex imbre seruatō scrobibus in uestibulo
 domus. Et eae gentes certe si uiuantur hodie: po-ro-serui
 re se dicunt. Ita est profecto: multis fortuna parcit i p̄e
 nam. Aliud e siluis miraculū totam reliquam germaniā
 replent: adduntq; frigori umbras: altissimae tñ. Haud
 p̄cul supradictis caucis circa duos p̄cipue lacus. Littora
 ipsa optinēt quercus maxima auiditate nascendi: suffos
 saq; fluctibus aut p̄pulsae flatibus uastas cōplexu radi-
 cū insulas secū auferunt. Atq; ita libratae stātes nauigāt
 ingentiū ramorū armamentis. Saepe territi classibus no-
 stris: cum uelut de industria fluctibus agerētur: ut i pro-
 spectu stantes noctu: inopesq; remediū illae p̄lium nana-
 le aduersus arbores inirent.

De hyrciniæ siluæ magnitudine.

Ca. ii.

N eadē septētrionali plaga hyrciniæ siluæ ro-
 borū uastitas intacta & congenita mūdo: p̄
 pe immortalī sorte: miracula excedit. Vt alia
 omittatur: fide aritura. Constat attoli colles occur san-
 tiū inter se radicū rep̄cussū. Aut ubi secuta tellus non
 sit: arcus ad ramos usq; & ipsos inter se rixātes curua-
 ri portarū patentium mō: ut turmas eqtū trāsmittāt.

De glandiferis: ciuica corona: & qui frondea coro-
 na donati.

Ca. iiii.

Landiferi maxime generis omnes: quibus ho-
 nos apud romānos p̄petuus. Hinc ciuicæ coro-
 nae militum uirtutis insigne clarissimum. Id
 pridem uero & clāmentiae impatorū: postq̄ ciuiliū
 bellorum profanatione meritū coepit uideri: ciuē nō oc-
 cidere. Cedūt ijs murales: uallaresq; & aureae: q̄q; pre-

LIBER

cio antecedentes. Cedunt et rostratae: quis in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dante magno Pompeio. Itemq. M. Agrippa tribuente Cæsare e siculis: quæ et ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erant. ueluti populo ro-ipsa corona imposta. Postquam uero tribunitis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq. uires ex publico in priuatum magis singulisque ciuium queri: et sacrosancta omnia profana fecere: tum a pedibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ. Sed ciuicam a genere humano accepit ipse. Antiquitus quidem nulla nisi deo datur. Ob id Homerus cælo tantum eas et prælio inuictis tribuit. Viri uero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium. Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificantes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime et i sacris certaminibus usurpatae: in quibus hodieq. non uictori dant: sed patriam ab eo coronari pronüciatur. Inde natum: ut etiam triumphaturis conferentur in templis dicandæ. Mox ut et ludis darentur. Longum est: nec ex institutione operis differere quisquæ romanorū prius accepit. Neq. n. alias nouerant q. bellicas. Quod certū est: uni gentiū huic plura sunt genera q. cūctis Romulus frondea coronauit Hostiū Hostiliū: q. fidenæ prius irrupisset. Auus hic Tulli Hostiliij regis fuit. P. Deitiū patrē tribunū militū frondea donauit exercitus ab eo seruatus: imperatore Cornelio Cossō cōsule samitiū ballo. Ciuica iligna primo fuit: postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrum. Variataq. in hoc cum quercu est: ac data ubiq. quæ fuerat: custodito tamē honore glandis. Additæ leges arctæ: et ideo superbæ: quasque conferre

libeat cū illa græcorū summa: quæ sub ipso Ioue datur.
 Quique patriæ muros primus scandens audentem irrū
 pere occidit. Quique ciuem maluit seruare q̄ hostez oc-
 cidere. Vtque eum locum in quo sit actum obtineret ho-
 stis eo die. Vtque seruatus fateatur: alias testes nil pro-
 sunt. Vt ciuis fuerit. Auxilijs quibus rege seruato decus id
 non dant. Nec crescit honos idem imperatore conserva-
 to: quoniam cōditores in quocunque ciuem summū esse
 uoluerunt. Accepta licet uti perpetuo ludos ineūti sem-
 per assurgi etiam ab senatu in more est. Sedendi ius in
 proximo senatui. Vt acatio munerū omnium ipsi: patrique
 et auro paterno. xiiij. eas accepit Sicinius Dentatus ut
 rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is qdē et de du-
 ce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud tre-
 biam. O mores æternos: qui tāta opa honore solo dona-
 uerūt. Et cū reliquas coronas auro cōmendarent: salutez
 ciuis ijs in precio esse noluerunt: clara professioe: serua-
 ri quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim.

Cd. v.

Landes opes esse nunc quoque multarum gē-
 tium etiam pace gaudentium constat. Nec
 non et inopia frugum arefactis molitur fa-
 rina: spissaturque in panis usum. Quin et hodieque p
 hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadē
 in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xij. tabularū
 ut glandem in alienum fundum procidentem liceret col-
 ligere. Genera earum multa. Distant fructu: situ: sexu:
 sapore. Namque alia fageæ glandi figura: alia quernæ:
 et alia ilignæ. Atque inter se quoque generum singulo-
 rum differentia. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ pla-
 cidiores: quæ culta obtinent. Iam etiam in mōtosis pla-
 nisque distant. Sicut et sexu mares: ac feminae. Ite sa

LIBER

pore. Dulcissima omniū fagi: ut qua obsessos etiā hoīes durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexāder. Genera distinguere non datur noībus: quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercūq; uulgo nasci uideamus: sed æsculū non ubiq;. Quartā uero generis eiusdē quæ cernus uocatur: ne italiæ quidē maiori ex parte notā esse. Distinguens ergo proprietate naturaq;: & ubi res cogit: etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glande: & reliquis glandibus: & carbone: & pastu porcorum. Ca. vi.

Agi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media pte perunq;. Gignens superne paruulā bacā uiridem: acumine aculeatā. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo animalis eius una proventus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas omniū fere alternat: sed maxime fagi. Glandem quæ propriæ intelligitur: ferūt robur: quercus: æsculus: cernus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus. Item complectente. Folia præter ilicem: grauiā: carnosā: procera: sinuosa lateribus. Nec cum cadunt flauescunt: ut fagi. Pro differentia generum breuiora uel longiora. Ilcis duo genera. Ex ijs in italia folio non multū ab oleis distant. Milaces a quibusdam græcis dictæ: in provincijs aquifoliæ. Ilcis glans utriusq; breuior & gracilior: quam Homerus aculon appellat: eoq; nomine glāde distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu: atq; grandissima. Mox æsculo. Namq; roboris pua. Cerro tristis: horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; foemina: maris spissior. Maxime autem probantur latifoliæ ex ar-

gumento dicta. Distant autem inter se magnitudine:
Et cutis tenuitate. Item quod alijs subest tunica rubigine
sabra: alijs protinus candidum corpus. Probatur et ea
cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapi-
descit in duriciam. Melior cui in cortice: quam cui in corpo-
re. Vtrumque non nisi mari. Præterea alijs ouata: alijs ro-
tunda: alijs acutior figura. Sicut et colos nigrior: cædi-
diorue qui præfertur. Amaritudo i extremitatibus: me-
dia dulces. Quin et pediculi breuitas proceritasque dif-
ferentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximaz
fert: hemeris uocatur: breuior: et in orbes comosa: alas
que ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus ha-
bet et incorruptius: ramosa et ipsa. Procerior tamen
et crassior caudice: Excelsissima autem ægyllops in
cultis amica. Ab hac proxime latifolia proceritas: sed
minus utilis ædificijs. At quæ carbone dotata uitij ob-
noxia est. Quamobrem solido utuntur carbone: ætario-
rum tantum officinis compendio. Quoniam desinente
flatu protinus emoriens sæpius recoquitur. Cætero plu-
rimis sintillis. Idem e nouellis melior. Acerui confertis
paleis recentibus luto aminantur: accensaque strue con-
tis pungitur durefcens calix: atque ita sudorem emittit.
Pessima et carboni et materie haliphleos dicta: cui
crassissimus cortex atque caudex: et plerumque canis fun-
gosusque. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiam cum ui-
uit. Qui et fulmine sæpissime icitur: quæ altitudinem
non excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas ha-
betur. Eidem raro glans: et cum tulerit amara: quam
præter sues nullum attingit animal. Ac ne eæ quidem si
aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua negle-
ctæ religionis est: quod e mortuo carbone sacrificatur. Glans
fagea suam hylarem facit: carnem coctibilem: ac lenem

LIBER

Et utilem stomacho. Iligna suem angustam: nitidam: strigosam: ponderosam. Querna diffusam Et grauissimā: Et ipsa glandium æq; dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius. nec ex alia solidiorē carnē: sed durā. Iligna tentari sues nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnē fieri æsculo: robore: subere. Quæ glandem ferunt omnes Et gallā. Alternisq; annis glandē. Sed gallā hemeris optimā: Et corijs perficiendis aptissimā. Similem huic latifoliā: sed leuiorē: multoq; minus probatam. Fert Et nigram. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: Et quæ multa præter glandem eadem ferāt arbores. Ca. vii.

Ascitur autem galla sole de geminis exeunte
erūpens noctu spūniuersa. Crescit uno die cādidior. Et si excepta est æstu arefcit p̄tinus: neq; ad instū incrementū puenit: hoc est: ut nucleū fabæ magnitudinez habeat. Nigra diutius uiret: crescitq; ut interdū mali compleat magnitudinē. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius q̄ cauernæ trāslucent. Robur præter fructū plurima alia gignit. Nāq; fert Et gallæ utrūq; genus: Et quædā ueluti mora: nō distarent arida duricia plerūq; tauri caput imitantia quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo Et pilulæ: nucibus nō absimiles: intus habentes floculos molles: lucernarum luminibus aptos. Nā Et sine oleo flagrant: sicuti galla nigra. Fert Et aliam inutilem pilulam cū capillo uerno tpe tñ melligeni succi. Gignūt Et alæ ramorū eius pilulas corpi nō pediculo adhaerentes: cādicātes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas ē. Aliqñ Et pumices gignit. Necnō Et e folijs cōuolutas

pilulas: & in folio rubentes. Aquosos nucleos candida-
tes & traslucidos: q̄diu molles sint in quibus & culi-
ces nascuntur: maturescunt in modum gallæ.

De rachrye: & cocco grano: & agarico: &
subere.

Ca. viij.

Erunt robora & rachryn: ita uocatur pilula
f in medicina urendi uī habens. Gignitur &
i abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: post
q̄ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum pine
is similē. Is crescit hyeme. aperitur uere pilula tota. Ca-
dit cum folia cœperint crescere. Taz multifera sunt: &
tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos
suillosq; gulæ nouissima irritamenta: quæ circa radices
gignuntur. Quercus probatissimos. Robur autem &
cypressus & pinus noxios. Robora ferunt & uiscum:
& mella: ut auctor est Hesiodus. Constatq; rores melle
os e cælo (ut diximus) cadentes non alijs magis inside-
re frondibus. Cremati quoq; roboris cinerem nitrosuz
esse manifestum est. Omnes tamen has eius dotes ilex
solo prouocat cocco. Granum hoc. Primoque ceu spectes
frutices paruos aquifoliæ ilicis: quisquiliū uocant: pē-
sionem alteram tributi pauperibus hispaniæ donati.
Vsum eius gratiorem in conchylij mentione tradidi-
mus. Gignitur & in galatia afriea: pisidia: cilicia. Pes-
simum in sardinia. Galliarum glandiferæ maxime ar-
bores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus odo-
ratus: antidotis efficax: in summis arboribus nascens: no-
cte reluceus. Signum hoc eius: quod in tenebris de-
cerpitur. E glandiferis sola: quæ uocatur ægylops:
fert pannos arentes: muscoso uillo: canos: non in
cortice modo: uerum & e ramis dependentes cubi-
tali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguen-

LIBER

ea. Suber minima arbor. glans pessima: rara: cortex tantum in fructu: præcrassus ac renascens: atq; etiam i de nos pedes undiq; explanatus. Vsus eius âchoralibus maxime: nauium: piscantiumq; tragulis: & cadorum obturamentis. Præterea in hyberno fœminarum calceatis. Quamobrem non infacete græci cortices arborum appellant. Sunt qui fœminam ilicem uocent: atq; ubi non nascitur ilex: pro ea subere utuntur. In carpētarijs præcipue fabricis ut circa elin & lacedæmonem: nec in italia tota nascitur: aut in gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices.

Ca. ix.

Ortex e fago: tilia: abiete: picea: in magno usu agrestium. Vasa corbesq;: ac patientiora quædam messibus conuehendis uindemisque faciunt: atq; prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator incidens litteras a succo. Necnō in quodam usu sacrorum religiosus est fagi cortex. Sed nō durat arbor ipsa.

De Scandulis & pinu: pinastro: abiete: piceaq;.

larice: tæda: taxo.

Ca. x.

Candulæ e robore aptissima: mox e glandis feris alij: fagoq;: facillime ex omnibus quæ resinam ferunt: sed minime durant: præterq; e pino. Scandula contectam fuisse romam usq; ad bellu Pyrrhi annis quadringentis lxx. Cornelius Nepos auctor est. Siluarum certe distinguebatur insignibus. Fagus tali Ioni etiam nunc est ubi lucus fagens fuit: portaq; querculana: colle in quem uimina petebantur: totq; fuscis quibusdam & geminis. Qu. Hortensius dictator cū plebs secessisset in ianiculum: legem in æsculeto tulit: ut ea quod iussisset: omnes quirites tenerent. Peregrinæ tunc uidebantur: quoniam non erāt suburbana: pinus

atq; abies. Omnesq; quæ picem gignunt: de quibus nūc
dicemus. Simul ut tota condiendi uina origo cognosca-
tur. Quæ ferunt in asia aut in oriente e predictis piccō.
In europa sex genera cognatarum arborū resinā ferūt.
Ex ijs pinus: atq; pinafter folium habent capillamenti
modo prætenue: longumq;: & mucrone aculeatum. Pi-
nus fert minimū resinæ: interdū ex nucibus ipsis de quē
bus dictum est. V isq; ut ascribatur generi. Pinafter ni-
hil aliud est q̄ pinus siluestris: mira altitudine: & a
medio ramosa sicut pinus in uertice. Copiosorem dat
hæc resinam quo dicemus modo. Gignitur & in pla-
nis. Easdem arbores alio nomine esse per oram italiae
quas stibulas uocant ut pleriq; arbitrantur: sed graci-
les: succinctioresq;: & enodes liburnicarū ad usus: pene
sine resina. Picea montes amat atq; frigora: feralis ar-
bor: & funebri indicio ad fores posita: ac rogis uirens.
Iam tamē & in domo recepta: toncili facilitate. Hæc
plurimā resinā fundit interueniente candida gemma
tam simili thuri: ut mixta uisu discerni non queat: &
inde fraus seplasiae asiae. Omnibus ijs generibus folia
breui seta: et crassiore: duraq; seu cupressis. Piceæ ramī
pene statim ab radice modici uelut brachia lateribus
inhærent. Similiter abieti expetita nauigijs. Situs in
excelso montium ceu maria fugerit: nec forma alia. Ma-
teries uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operi-
bus. Resina ei uitium. Vnde fructus unus piceæ: exigū
q; sudat: aliquādo cōtactu solis. E diuerso materies quæ
abieti pulcherrima: piceæ ad fissiles scādulas: cupasq;
& pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem ea-
dem facies: larix uocatur: materia præstantior longe in
corrupta uis: & humori contumax: rubens præterea:
& odore acrior. Pluſculum huic erumpit liquoris:

LIBER

melleo colore: atq; lentiore: nunq̄ durascentis. Sextum
 genus est tæda proprie dicta: abundantior succo q̄ reli-
 qua: partior liquidiorq; q̄ picea: flammis ac lumini sa-
 crorum etiā grata. Hanc mares dumtaxat ferunt: &
 eam quam græci sycē uocant odoris grauissimi. Laricis
 morbus est ut tæda fiat. Omnia autem hæc genera ac-
 censa fuligine immodica carbonem repente expuunt:
 cum eruptionis crepitu: ei aculaturq; longe: excepta la-
 rice: quæ nec ardet: nec carbonem facit: nec alio modo
 ignis ui consumitur: q̄ lapides. Omnia uero ea perpe-
 tuo uirent: nec facile discernuntur in fronde etiā a peri-
 tis: tanta natalium mixtura est. Sed picea minus alta
 q̄ larix. Illa crassior leniorq; cortice: folio uillosior: pin-
 guior: & densior: molliorq; flexu. At picea rariora sic-
 cioraq; folia & tenuiora ac magis argentia. Totaq;
 horridior est & perfusa resina. Lignum uero abieti si-
 milius. Larix uitis radicibus non repullulat picea re-
 pullulat: ut in lesbo accidit incenso nemore pyrrheo.
 Alia etiamnum generibus ipsis in sexu differētia. Mas
 breuior & durior: fœmina procerior. Pinguioribus fo-
 lijs: & simplicibus: atq; non rigentibus. Lignum mari-
 bus durum: & in fabili opere cōtortum: fœminæ mol-
 lius: publico discrimine in securibus. Eæ in quocūq; ge-
 nere deprehendunt marem: quippe respuuntur: & fra-
 gosius fidunt: ægrius reuelluntur. Ipsaq; materies re-
 torrida: & nigrior maribus radix. Circa idam in troa-
 de & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nā-
 q; in Macedonia & arcadia circa elin permutant no-
 mina. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attri-
 buant: nos ista romano discernimus iudicio. Abies eū-
 ætis amplissima est: & fœmina etiā plixior. Materia
 mollior: utiliorq; arbore rotundior: folio pinato: densa

ut imbres nō transmittat: at hylarior intuitu. E ramis
 generum horū pannicularū modo nucamenta squama-
 tim cōpacta dependent prāterq̃ larici. Hæ quoq; abie-
 tes masculæ prima in parte nucleos habēt: nō itē fœmi-
 næ. Piceæ uero totis panniculis minoribus graciliorib;
 busq; minimos: ac nigros: Propter quod græci phthi-
 rophoron eā appellant. In eadē nucamēta cōpressiora
 maribus sunt: ac minus resina roscida. Similis his etiā
 nunc aspectu est: ne quid prætereat taxus: minus ui-
 rens: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo succo: ex omni-
 bus sola baccifera. Mas noxio fructu. Letale q̃ppe bac-
 cis in hispania præcipue uenenū inest. Vasa etiā uiato-
 ria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse cōpertū
 est. Hæc Sestius smilacē a græcis uocari dixit. Et esse in
 arcadia tā præsentis ueneni: ut si qui dormiāt sub ea: ci-
 būne capiāt moriātur. Sunt qui & taxica hinc appel-
 lata dicāt uenena: quæ nunc toxica dicimus: quibus sa-
 gittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri: si in ipsam
 arborem clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis: & quo
 modo fiat cedrium: & de spissa pice quo
 modo fiat: & quibus modis resina coqua-
 tur.

Ca. xi.

IX liquida in europa e tæda coquitur nauale
 p bus muniendis: multosq; ad alios usus. Lignū
 eius concisum furnis undiq; igni extra circū-
 dato ferro ut prius sudor aquæ modo fluat in canali.
 Hoc ex cædro in syria cædriū uocatur: cui tanta uis est:
 ut in ægypto corpora hominū defunctorum eo perfusa
 seruētur. Sequens liquor crassior iam: picē fundit. Hæc
 rursus in cortinas æreas cōiecta: aceto spissatur: & coa-
 gulata brutiæ cognomen accipit: dolijs dūtaxat uasif-

tt ij

LIBER

q; cæteris utilis: lentore ab alia pice differens. Item colore rutilante: & q; pinguior est. Et tæda omnia illa fiunt. E picea resina feruentibus cocta lapidibus in alueis ualidi roboris: aut si aluei non sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinū additur: farinae modo tusa: nigrior colore. Eadem resina si cum aqua leuius decoquatur: coleturq;: ruffo colore lentescit: ac stillatitia uocatur. Saponūtur autē id fere uitia resinæ corticisq;. Alia temperies ad crapulā. Nāq; flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq; annulus conciditur ad cribrū minuta: deinde feruēti aqua donec coquatur perfunditur. Huius expressum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis in locis subalpinae italiæ: cōueniens medicis. Resinæ albæ congrū in duobus aquæ pluuiæ: coquunt. Alij utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die: utriq; uase æris albi. Item terebinthinā in sartagine referuenti: hāc cæteris præferentes Proxima ex lentisco.

De zopissā & sapino: & aquarum arborum materia in præcio.

Ca. xij.

On omittendū apud eosdē zopissam uocari deraſam nauibus maritimis picē cū cæra nihil non experiente uita: multoq; efficaciorē ad omnia quibus pices: resinæq; prosunt uidelicet adiecto salis callo. Aperitur picea e parte solari non plaga: sed uulnere ablati corticis: cum plurimū bipedali biatu ut a terra cubito cum minimum absit. Nec corpori ipsi parcitur: ut in cæteris: qm̄ hastula in fructu est. Verum hæc terræ pxima laudatur. Altior amaritudinē affert. Postea humor omnis e tota confluit in uulcus. Item in tæda. Cum id manare desiit: simili modo ex alia parte aperitur: ac deinde alia. Postea tota arbor succiditur:

Et medulla eius uritur. Sic et in Syria terebintho de
 trahunt cortices. Ibi quidem et eramis ac radicibus
 cum resina damnetur ex iis partibus. In macedonia la
 ricem masculam urunt: feminæ radices tantum. Teopō
 pus scripsit in apolinitarum agro picem fossilem nō de
 teriorem macedonica iueniri. Pix optima ubiq; ex apri
 cis aquilonis situ. Ex opacis horridior: uirusq; præferēs
 Frigida hyeme deterior: ac minus copiosa et decolor.
 Quidam arbitrantur in montosis copia præstantiores
 fieri ac coloratiorem: et dulciorem quoq; et gratiore
 dum resina sit. Decoctam autē minus picis reddere: qm̄
 in inferum abeat: tenuioresq; esse ipsas arbores q̄ in pla
 nis. Sed has et illas serenitate steriliores. Fructusque
 dam proximo anno ab incestu largiuntur. Aliæ secundo.
 Quædam tertio. Expletur autem plaga resina non cor
 tice: nec cicatrice: quæ in hac arbore non coit. Inter hæc
 genera proprium quidam fecere sapium: quoniam ex co
 gnatione earum feritur. Qualis: dicta est nucleis. Eius
 q; arboris imas partes tædas uocant: cum sit illa arbor
 nil aliud q̄ picea feritatis paulum mitigate satū. Sapij
 autem materies cæsarum e genere fit: sicuti docebimus.

De Fraxino genera eius quattuor.

Ca. xiiij.

Ateriæ enim causa reliquas arbores natura
 m genuit. Copiosissimamq; fraxinum. Procera
 hæc ac teres: pennata et ipso folio. Multum
 q; Homeri præconio et Achillis hasta nobilitata. Ma
 teries est ad plurima utilis. Ea quidē quæ fit i ida troas
 dis in tantum cædro similis: ut eementes fallat cortice
 ablato. Græci duo genera eius fecere. Longam enodem:
 Alterā breuē duriorē: fusciorēq; laureis folijs. Bumeliā
 uocāt in macedonia amplissimā lentissimāq; . Alij situ
 diuisere. Cæpestre. n. esse crispam: montanam spissam.

t. iij

LIBER

Folia eadē iumentis mortifera. Cæteris ruminantiū in-
nocua græci prodidere. In italia nec iumētis nocet. Cō-
tra serpentes uero succo expresso ad potū : & imposi-
ta ulceribus opifera: ac nihil æque reperitur. Tantaq;
est uis: ut ne matutinas quidem occidentesue umbras q̄
uis sint longissimæ: serpēs arboris eius attingat: adeo
ipsam procul fugat. Expertā p̄dimus. Si fronde ea gy-
ro claudatur ignis & serpens: in ignes potius q̄ in fra-
xinū fugere serpentē. Mira naturæ benignitas: prius q̄
hæ p̄deāt flore fraxinū: nec añ cōditas folia dimittere.

De tilia genera duo.

Ca. iij.

N tilia mas & fœmina differūt omni mo-
do. Nanq; & materies maris dura ruffiorq;
ac nodosa & odoratior. Cortex quoq; cras-
sior: ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florē
ut fœmina: quæ crassior arbore: materia candida: præ-
cellensq; est. Mirū in hac arbore fructum a nullo anima-
lium attingi: foliorū corticisq; succum dulcē esse. Inter
corticem & lignum tenues tunicas multiplici mem-
brana: e quibus uincula tiliæ uocantur. Tenuissimū eo-
rū phillyræ coronarū lennisis celebres antiquorūq; ho-
nore. Materies teredinē nō sentit: p̄ceritate perq̄ modi-
ca: uerū utilis.

De aceris generibus. x.

Ca. xv.

Cer eiusdē fere amplitudis: operū elegātia ac
subtilitate cædro secundū. Plura eius genera.

Albū qd̄ præcipui cādoris uocatur gallicū: in
transpadana italia transq; alpes nascens. Alterū genus
crispo macularū discursu: q̄ cū excellētior fuit: a simili-
tudine caudæ pauonū nomē accepit. In istria rhetiaq;
præcipuū. E uiliori genere crassiueniū uocatur. Græci
fitu discernūt. Campestre enim candidū esse: nec crispū
quod glinon uocant. Montanū uero crispus duriusq;:

etiam nūc e mascula crispus ad lautiora opera. Tertiū genus *zygiam* rubentem fissili ligno: cortice linido: & scabro. Hoc alij propriū generis esse malunt. Et latine *carpinum* appellāt. De Brusco: mollusco: & *Stephi* lodendro: & buxo: genera tria. Ca. xvi.

Vlcherrimū uero est bruscu: multoq; excellē-
 p tius etiānum molluscū. Tuber utrūq; arboris
 eius: Sed bruscu intortius crispū. Molluscum
 simplicius sparsum. Et si magnitudinē mensarū caperet
 haud dubie præferreretur cædro. Nunc intra pugilares
 lētorūq; silicios: aut laminas: raro usu spectatur. E bru-
 sco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperitur & in alno
 tuber: tanto deterius quāto ab acere alnus ipsa distat.
 Aceris mares prius florent. Etiānum in siccis natæ præ-
 feruntur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trans al-
 pes arbor simillima aceri alba in materia: quæ uocatur
staphylo dendron. Fert siliquas: & in iis nucleos sapo-
 re nucis auellanae. In primis uero materies honorata bu-
 xo est raro crispanti: nec nisi radice: cætero lentisci ex
 materia silenti: & quadam duricia ac pallore cōmen-
 dabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius ge-
 nera: gallicū quod in metas emittitur: amplitudineq; p-
 cerior est. Oleastrū in oī usu dānatum fert graue odore.
 Tertiū genus nostrate uocāt. Siluestre (ut credo) mitiga-
 tum satū: diffusius & densitate parietū uirens semper
 ac tonsile. Buxus pyreneis ac cytoro montibus plurima
 ac berecynthio tractu: Crassissima in corsica florem nō
 serendo. Quæ cā amaritudinis mellis. Semen illius cū
 etis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ
 gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica: ligni quoq;
 duricia quæ ferro: nec flāma: nec carbone utilis.

De Vlmo genera quattuor.

Ca. xvij.

et iij

LIBER

Inter has atq; frugiferas materiae uitiumq;
amicicia accipitur ulmus. Græci: duo eius ge-
nera nouere. Montosam: quæ sit amplior. Cæ-
pestreni: quæ fruticosa. Italia attinias uocat excelsissi-
mas: & ex iis sicanas illis præfert: quæ non sunt riguæ
Alterum genus gallicas. Tertium nostrates: densiore fo-
lio: & ab eodem pediculo numerosiore. At quartum sil-
uestre. Inter quas attiniæ non ferunt. Samaram ita ue-
ro uocatur ulmi semen. Omnesq; e radicum plantis pro-
ueniunt. Reliquæ semine.

De Arborum natura per situs.

Ca. xvij.

Vnc celeberrimis arborum dictis: quædam in
uniuersum de cunctis indicanda sunt. Mon-
tes amant cædrus: larix: tæda: & cætera e q-
bus resina gignitur. Item aquifolia: buxus: ilex: iunipe-
rus: terebithus: populus: ornus: cornus: carpinus. Est &
in apennino frutex qui uocatur cortinus: ad liniamen-
ta modo conchylij colore insignis. Montes & ualles di-
ligit abies: robor: castaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquosis
montibus gaudent acer: fraxinus: sorbus: tilia: cerasus.
Non temere in montibus uisæ sunt prunus: punica: olea
stri: iuglans: morus: sambuci. Descendunt etiam in pla-
na cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus.
carpinus. Subeunt & in montosa ulmus: malus: pyrus:
laurus: myrtus: Sanguinei frutices ilex: tingendisq; ue-
stibus nascentes genistæ: Gaudet frigidis sorbus: & ma-
gis etiam betulla: Gallica hæc arbor mirabili candore:
atque tenuitate terribilis magistratum uirgis. Eadem
circulis flexibilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea
galliæ excoquunt. In eosdem situs comitatur & spi-
na nuptiarum facibus auspiciatissima: quoniam inde
fecerint pastores qui rapuerunt Sabinas: ut auctor

est Masurius. Nunc facibus carpinus & corilus fami-
liarissima. Aquas odere cupressi: inglandes: castaneæ
laburnum. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota. Dura
ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine
apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis bar-
ba in opere topiario tonsilis: & in rotunditatem spif-
sa argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices:
alni: populi: filer. Ligustra tesseris utilissima. Item na-
cinia italiæ in aucupijs sata. Galliæ uero etia; purpura
tingedi cā ad seruorū uestes. Quæcūq; cōmunia sūt mō-
tibus planisq; maiora fiūt: aspectuque pulchriora. Quæ
cāpestribus: meliora materie. Crispiora quæ in monti-
bus exceptis malis pyrisque.

Diuisio generum.

Ca. xix.

Rætereæ arborum alijs decidunt folia: aliæ sē-
piterna coma uirent: Quam differentiam ne-
cesse est antecedit prior. Sunt enim arborū
quædam omnino siluestres: quædam urbaniores: quas
his placet nominibus distinguere. Ergo mites: quæ fru-
ctu aut aliqua dote umbrarumue officio humanius in-
uant: non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant: & de rho-
dodendro.

Ca. xx.

Arum generi non decidunt oleæ: lauro: pal-
mæ: myrto: cupressi: pinis: hederæ: rhododen-
dro. Et quamuis herba dicatur sabina rhodo-
dendron: ut nomine apparet a græcis uenit. Alij nerion
uocant: alij rhododaphnem: sempiternum fronde ro-
sæ similitudine caulibus fruticosum. Iumentis caprisq;
& ouibus uenenum est. Idem homini contra serpenti-
um uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt: & quibus nō om

LIBER

nia folia cadāt: & qbus locis nullæ arborū .Ca. xxi.
 Iluestriū generis folia nō decidūt abieti: lari
 ci: pinastro: iunipo: cædro: terebintho: buxo:
 ilici: aq folio: suberi: taxo: tamarici. Interutra
 q; genera sunt adrachne i græcia: & ubiq; unedo. Reli
 qua. n. folia decidūt his: pterq; in acuminibus. Nō deci
 dunt aut & in fruticū gñe quibūsdā rubo & calamo.
 In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe pro
 spiciebatur quercus una nunq; folia dimittens: nec ante
 mediā æstatē germinās. Idq; mirū ē græcis auctoribus p
 ditū. Apud nos postea sileri. Nā locorū tāta uis ē: ut cir
 ca memphim ægypti & in elephantine thebaidis nul
 li arbori decidant: ne uitis quidem.

De natura foliorum cadentium: & quibus foliorū
 uarij colores.

Ca. xxij.

Aetere omnes extra p̄dictas (etenim numera
 re lōgū est) folia depdūt. Observatūq; nō are
 scere: nisi tenuia & lata & mollia. Quæ ue
 ro nō decidāt callo crassa & angusta esse. Falsa defini
 tio est non decidere ijs quarū succus pinguior sit. Quis
 n. pōt i ilice itelligere? Decidere Timæus mathemati
 cus sole scorpionē transeūte syderis ui: ut quodam uene
 no aeris putat. Cur ego nō eadē cā aduersum omnes pol
 leat: iure miremur. Cadūt plurimis autūno. Quædā tar
 dius amittunt: atq; in hyemes prorogāt moras. Nec in
 terest maturius germinasse: utpote cū quædā primæ ger
 minet: & inter nouissimas nudetur. Vt amygdala: fra
 xini: sambuci. Morus aut nouissime germinat: & cum
 primis folia dimittit. Magna & i hoc uis soli. Prius de
 cidunt i ficcis macrisq;: & uetustate prius arbori. Mul
 tisq; etiā anteq; maturescat fructus. In serotina ficu &
 hyberna pyro & malo granato est: pomū tm̄ aspici in

matre. Neq; ijs quæ sp retinent comas: eadē folia durāt:
sed subnascētibus alijs tūc arescūt uetera. Quod euenit
circa solstitiū. Maxie foliorū unitas ī suo cuiq; genere p
manet. præterq; populo: hederæ: crotoni. q̄. Et cinū dixi
mus uocari.

De populo tria genera
quorum foliorum figura mutetur. Ca. xxiiij.

Opuli tria genera: alba: Et nigra: Et quæ
p lybica appellatur minia folio ac nigerrima:
fungisq; enascentibus laudatissima. Alba fo
lio bicolor: superne cādicans: inferiore parte uiridi. Hu
ic nigraq; Et crotoni folia in inuenta circinnate rotū
ditatis sunt. Vetusiora in angulos exeunt. E contrario
hederæ angulosa rotundantur. Populorum folijs gran
dissima lanugo. Euolat candidæ. Tradita folio numero
fiore candida: Et ut uilli. Folia granatis Et amygdalis
rubentia. Mirū in primis id qđ ultimo: tiliæq; oleæ: po
pulo albæ: Et salici euenit. Circumagantur. n. folia ea
rum post solstitium. Nec alio argumento certius intelli
gitur sydus confectum.

Quæ folia uersentur oībus ānis: quæ foliorū ex eius
palmis cura Et usus: Et foliorū mirabilia. Ca. xxiiij.

St Et publica omniū foliorū differentia. In
e ipsis nanq; pars inferior a terra herbido uiret
colore. Ab eadem leuiora. Nervos callūq; Et
articulos in superiore habent parte. Incisuras uero sub
ter: ut manus humana. Oleæ supnæ candidiora: Et mi
nus leuia. Item hederæ. Sed omnium folia quottidie ad
solem oscitant: interiores partes tepes fieri uolentia. Su
perior pars omnium lanuginem quantulamcunque
habet: quæ in alijs gentium lana est. In oriente funes
ualidos e palmæ folijs fieri dictum est: eosque in hu
more utiliores esse. Et apud nos uere palmæ a matre

LIBER

integre decerpuntur. Meliores enim sunt quæ non diu
 sæ fuerint. Siccantur sub tecto quaternis diebus. Mox i
 sole expanduntur. Et noctibus relictæ donec candore in
 arefiant. postea in opera diuiduntur. Latissima folia sūt
 fico: uiti: platano. Angusta myrto: punice: oleæ. Capilla
 ta pino: cædro. Aculeata aquifolio & ilicum generi. Nā
 iunipero spina pro folio est. Carnosa cupresso: tamari-
 ci. Crassissima alno. Lōga harundini coici. Palmæ etiā
 duplicia. Circinata pyro. Mucroata malo. Angulosa he-
 deræ. Diuisa platano: Insecta pectinū modo piceæ: abie-
 te. Sinuosa toto ambitu robori. Spinosa cute rubo. Mor-
 dacia sunt quibusdam: ut urticis. Pungenta pino: piceæ:
 abieti: lariti: cædro aquifolijs. Pediculo breui oleæ: &
 ilici. Lōgo uitibus. Tremulo populis. Et hisdem folijs in-
 ter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quodā in
 genere parua medijs emicant folia. Interiz & gemina.
 Præterea alijs circa ramos: alijs i acumine ramorū. Ro-
 bori & in ipso caudice: iā densa ac rara: semperq; lata
 rariora. Disposita myrto. Continua buxō. Inordinata po-
 mis. Plura eodē pediculo exeūtia malis pyrisq; Ramulo
 sa ulmo: & cytiso. Quibus adiicit Cato decidua a po-
 pulo quernaq; animalibus iubēs dari nō parida. Bubus
 quidem & ficulnea: iligna; & hederacia. Dātur &
 ex harundine ac lauro. Decidunt sorbo uniuersa. Cæte-
 ris paulatim. Et de folijs hætenus.

De ordine naturæ in satis: & de flore arborum
 & conceptu: & germinatione & partu: &
 quo ordine floreat.

Ca. xxv.

Rdo autem naturæ annuus ita se habet. Pri-
 mus est conceptus flare incipiēte uento fauo-
 rio. Exinde fere. vi. idus febru. Hoc enim ma-
 ritantur uinescentia e terra. Cū etiam equæ in hispania

ut diximus. Hic est genitalis spiritus mundi a fouendo
dictus: ut quidam existimauere. Flat ab occasu æquino-
ctiali uer inchoans: maturationem rustici uocant gestiente
natura semina accipere: eoq; animam inferente omni-
bus satis. Conciipiunt uarijs diebus: & pro sua quæ-
que natura Alia protinus ut animalia. Tardius ali-
qua & diutius grauida partus gerūt. Qd germinatio
ideo uocatur. Pariunt uero cum florent. flosq; ille ruptis
constat utriculis. Sed educatio in pomo est. Hoc & ger-
minatio arborum. Flos est pleni ueris indicium: & an-
ni renascentis. Flos gaudium arborū. Tunc se nouas ali-
asq; q̄ sunt ostendunt. Tunc uarijs colorum picturis in-
certamen usq; luxuriant. Sed hoc negatum plerisq; Nā
nec omnes florent: sed sunt tristes quædam: quæq; non
sentiant gaudia annorum. Nāq; neq; ilex: picea: larix: pi-
nus: ullo flore exhylarantur: natalesue pomorum recur-
sus annuos uersicolori nuncio promittunt. Nec fici at-
q; caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt. In-
ficus mirabiles sunt & abortus: qui nunq̄ maturescunt
Nec iuniperi florent. Quidam earum duo genera tra-
dunt. Alteram florere: nec ferre. Quæ uero non floreat
ferre protinus baccis subnascentibus quæ biennio hære-
ant. Sed id falsum omnibusq; ijs dura facies semper. Sic
& hominum multis fortuna sine flore est. Omnes au-
tem germinant etiam quæ non florent. Magna & loco-
rum differētia. Quippe cum ex eodem genere quæ sunt
in palustribus priora germinēt: mox campestria nouis-
simain siluis. Per se autem tardius pyri siluestres q̄ cæte-
ra. Prius fauonio germinat cornus. Proxime laurus. Pau-
loq; ante æquinoctium tilia: acer. Inter primas uero po-
pulus: ulmus: salix: alnus: nuces. Festinat & platanus.
Cæteræ uere concepto aquifoliū: terebinthus: paliurus

LIBER

castanea: glandes. Serotino autem germinis malus: tardis-
simo suber. Quibusdam geminatur germinatio: nimia
soli ubertate: aut inuitantis cæli uoluptate: quod magis in
herbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio
elasescit. Sunt alie naturales quidem quibusdam germina-
tiones: pariterque uernæ: quæ suis constat syderibus qua-
rum ratio aptius reddetur ob hoc tertio uolumine. Hiberna
agla exortu. Aestua canis ortu. Tertia æturi. Has duas
quidem omnibus arboribus communes putant. Sentiri autem
maxime in fico: uita: punice: cæm afferentes: quoniam in thes-
salia macedoniaque plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen
in ægypto apparet hæc ratio. Et reliquæ quidem arbores ut
primum coepere continuant germinationem. Robur quæ-
abies quæ larix intermittunt tripartito: ac terna germi-
na edunt. Ideo quæ inter squamas corticis spargunt. Quod
omnibus arboribus in germinatione euenit: quoniam prægnan-
tium rumpitur cortex. Est autem prima earum incipiente ue-
re circiter. xv. diebus. Iterum germinant transeunte ge-
minos sole. Sic fit ut dum prima acumina impelluntur
se cutis aperiatur geniculato incremento. Tertia est earum
dem ad solstitium breuissima: nec diutius septennis die-
bus. Clareque tunc cernitur excrescentium acuminum ar-
ticulatio. Vitis sola bis parturit: cum primum emittit
uam: iterum cum digerit. Eorum quæ non florēt: prius
tamen est maturitas. Quædam statim in germinatione florēt pro-
perantque in eo: sed maturescunt tarde: ut uites. Serotino
quædam germinatu florent: maturantque celeriter: ut mo-
rus: quæ nouissima urbanarum germinat: nec nisi ex-
acto frigore: ob id dicta sapientissima arborum. Sed cum
coeperit in tantum uniuersa germinatio erumpit: ut una
nocte peragat etiam cum strepitu. Ex ijs quæ hyeme:
aquila exoriente (ut diximus) concipiunt: floret prima

omnium amygdala: mense Ianuario. Martio uero po-
ma matura. Ab ea proxime florent armeniaca: dein tu-
beres: & præcoces. Illæ peregrinæ: hæ coactæ. Ordine
autem naturæ siluestrium primæ sambucus: cui medul-
la plurima: & cui nulla cornus mascula. Urbanarū ma-
lus paruoq; post ut simul possit uideri: pyrus & cera-
sus & prunus. Sequitur laurus: illamq; cypressus. De-
inde punia: fici. At uites & oleæ florentibus iam ijs
germinant. Concipiunt uergiliarum exortu. Hoc sydus
illarum est. Floret autem solstitio uitis: & quæ paulo
serius incipit olea deflorescunt omnia septennis diebus:
nō celerius. Quædā tardius. Sed nulla pluribus bis sep-
tenis. Omnia & intra. viij. Iulij idus etesiarnz p̄cursu.
Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

De corno & quo tpe quæq; ferant: & quæ fructū
nō ferāt. & quæ infœlices existimātur: & q̄ facillime
fructū pdūt: & qbus fructus añq̄ foliū nascatur. C. xxvi

Ornus enim circa solstitia reddit primo can-
didum: postea sanguineum. Ex eo genere fœ-
mina post autumnum fert baccas acerbæ &
ingustabiles cunctis animantibus: Ligno quoque fungo-
sa & inutilis. Cum mas e fortissimis: quæ sit tanta dif-
ferentia ab eodem genere. Et terebinthus messibus red-
dit semen: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: &
pyra: præterquaz hyberna: aut præcocia. Autumno glā-
difera. Serius etiamnum uergiliarum ocaſu. Aesculus
tantum autumno. Incipiente autem hyeme quædam ge-
nera mali pyrique & suber. Abies flores croci colore
circa solstitium. Semen uero reddit post uergiliarum oc-
asum: pinus autem & picea præueniunt germinatio-
ne quindecim fere diebus. Semen uero post uergilas
& ipsæ reddunt. Cædri & inniperus: & ilex annuæ

LIBER

fere habentur: nouusq; fructus in ijs cum autumno pen-
det. In maxima tamen admiratiōe pinus est. Habet fru-
ctum maturescentem. Habet proximo anno ad maturi-
tatem uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidē
us se promittit. Quo mense ex ea nux decerpitur: eodez
maturescit alia. Et sic dispensatur; ut nullo non mense
maturescant. Quæ se in arbore ipsa diuisere uocantur
zamiæ: læduntque cæteras: nisi detrahantur. Fruc-
tum arborum solæ nullum ferunt: hoc est ne semen
quidem tamarix. Scopis tantum nascēs populus: alnus:
ulmus: attinia: alaternus: cui folia inter ilicem & oliuā
Infelices autem existimantur. damnatæq; religione:
quæ neq; feruntur unquam: neq; fructum ferūt. Cremu-
tius auctor est nunquam uirere arbor est: ex qua Phyl-
lis se suspenderit. Quæ gummi gignunt: post germina-
tionem aperiuntur. Gummi uero non nisi fructu detra-
cto spissatur. Nouellæ arbores carēt fructu quamdiu cre-
scunt. Perdunt autem facillime ante maturitatem pal-
ma: ficus: amygdala: malus pyrus. Item punica: quæ eti-
am roribus nimis & pruinis florem amittit. Qua de
causa inflectunt ramos eius: ne subrecti humorem infe-
stum excipiant: atq; contineant: Pyrus & amygdala
etiam si non pluat: sed fiat austrinum cælum atq; nubi-
lum amittunt florem: & primos fructus cum si deflo-
ruere tales dies fuerint. Ocissime autez salix amittit se-
men antequam omnino maturitatem sentiat. Ob id di-
cta ab Homero frugiperda. Secutaq; ætas scelere suo in-
terpretata est hanc sententiam. Quando semen salicis
mulieri sterelitis medicamentum esse cōstat. Sed hoc
quoq; providens natura facile nascenti & depacto sur-
culo incuriosius semen dedit. Vna tantum proditur ad
maturitatem proferre solita in creta insula ipso descen-

su Iouis speluncæ torum lignumq; magnitudine cice-
ris. Fiunt uero quædam & loci uitio infructuosa: ut in
paro sylua cædua: quæ nil fert. Persicæ arbores in rho-
do florent tantū. Fit hæc differentia & ex sexu. In ijs
esse mares quæ non ferunt. Aliqui hoc permutantes ma-
res esse: quæ ferant: tradūt. Facit & densitas sterilita-
tem. Gignētū autē quædā ex lateribus ramorū & ca-
cuminibus ferunt: ut pyrus: punicus: ficus: myrtus: Cæ-
tero eadem natura quæ frugibus. Nāq; & in eis spica
in cacumē nascitur. Legumina in lateribus. Palma sola
ut dictum est: in spatulis habet fructum racemis pro-
pendentē. Reliquis sub folio pomū: ut protegatur: exce-
pta fico: cui foliū maximū umbrosissimūq; . Et ideo su-
pra id pomū: ei demū serius foliū nascitur q̄ pomū. In-
signe proditur in quodā genere ciliciæ cypriæ belladis
ficos sub folio: grossos uero supra foliū nasci. Ficus &
præcoces habet: quas athenis prodromos uocant. In la-
conico genere maxime sunt.

De biferis & triferis: & quæ celerrime senescant:
& de ætatibus earum. Ca. xxvij.

Vnt & biferæ in eisdē. In cea insula caprifi-
ci trifere sunt. Primo foetu sequens euocatur:
Sequenti tertius. Hoc fici caprificantur. Et ca-
prifici autem ab aduersis folijs nascūtur. Biferæ & in
malis ac pyris quædam sicut & præcoces. Malus silue-
stris biferæ. Sequens eius fructus post arcturū: in apria-
cis maxime. Vites quidē & triferæ sunt: quas ob id in-
sanas uocant: quoniā in ijs alia maturescunt: alia turge-
scunt: alia florent. M. Varro auctōr est: uitē fuisse smyr-
næ apud matream triferā: & malū in agro cōsentino.
Hoc autē euenit perpetuo in frauennesi africæ agro: de
quo plura alias: ea est soli fertilitas. Trifera est & ch-

LIBER

pressus. Namq; baccae eius colliguntur mense Ianuario:
 & Maio: & Septembri: ternasq; earū gerunt magni-
 tudines. Est uero & in ipsis arboribus: etiam hominis
 peculiaris differētia. Summa sui parte fertilior est ara-
 bustus. Quercus inferiore: inglandes: fici: mariscæ. Om-
 nes quo magis senescūt: eo maturius ferunt: & in aprē-
 cis locis nec pingui terra. Siluestriora omnia tardiora.
 Quædā ex ijs omnino non maturescūt. Item quæ sub-
 arantur: aut quæ ablaqueantur: celeriora neglectis: hæc
 & fertiliora. Est etiamnum ætatis differentia. Amyg-
 dala enim & pyrus in senectā fertilissimæ: ut glādisfe-
 ræ: & quoddam genus ficorum. Cæteræ eius in iuuen-
 ta tardiusq; maturantes: quod notatur in uitis ma-
 xime. Vetusioribus. enī uinū melius. nouellis copiosius
 Celerrime uero senescit: & in senectā deteriore fructū
 gignit: malus. Nāq; & minora poma proueniunt: &
 uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascūtur.
 Ficus sola ex omniū arborū foetu maturitatis causa me-
 dicatur. Iam quidem ex portētis: quoniā maiora sunt
 præcocia præposteris. Omnia autem celerius senescunt
 præfecunda. Quin & protinus moriūtur aliqua cæ-
 lo fecunditatem omnem e blandito: quod maxie uiti-
 bus euenit.

De moro.

Ca. xxviii.

Contra morus tardissime senescit: fructibus
 c minime laborās. Tarde & ea quorum crispa
 materies: ut acer: palpa: populus. Et subarata
 ocius senescunt.

De siluestribus.

Ca. xxix.

Iluestria aut tardissime. Atq; in totū omnis
 s cura fertilitatem adiicit: fertilitas senectam.
 ideoq; & præflorent talia & pregerminat

atq; in totū præconia fiunt. Quoniam omnis infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt: ut diximus in glandiferis: inter quæ laurus uuas suas maximeq; sterilis: quæ nō gignit aliud: obq; id a quibusdā mas existimatur. Ferunt & auellana in los compætili callo ad nihil utiles.

De buxo: & faba græca siue loto.

Ca. xxx.

Lurima uero buxus. Nam & semen suū: &

p granum quod cartegon uocant: & a septemtrione uiscum: a meridie hyphear: e quis plura mox paulo. Interdū pariter res quaternas habet. Arborū quædā simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequentes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædam fruticosi generis: ut paliurus: mirtus. Itē nux auellana. Quinimo melior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos. In quibusdā omnino nullus: ut in suo genere buxo loto transmarina. Quædā bifurcæ: atq; etiam in quinas partes diffusæ. Quædam indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. Quædā indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdā ramorum ordo sicut piceæ: abieti. Alijs inconditus: ut robori: malo: pyro. Et abieti quidem subrecta diuisura: ramiq; in cælum tendentes: non in altera proni. Mirum cacuminibus eorum decisis moritur: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̄ rami fuere præcitur: quod superest uiuit. Si uero cacumen tantum auferatur: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos: siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasorum pene natura loton appellant. Præcipueq; domibus expetitur: ramorum petulantia: breuē caudice: latissima expatiantium umbra: & in uicinas domos sæpe transilientium. Nulli opacitas breuior

u u ij

LIBER

nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nullis cor-
tex incundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli ra-
mi longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidē
arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Ma-
lis ppriū genus. Ferarū enī rostra reddūt: adhærētibus
uni maximo minoribus. Ramorū aliquis cæci: qui non
germinant. Quod natura fit si non eualuere: aut poena
cum amputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in
ramo natura est: hæc uiti in oculo: harūdini in genicu-
lo. Omniū terræ proxima crassiora. In longitudinē ex-
crescunt abies: larix. palma: cupressus: ulmus: & si qua
unī stirpia. Ramosarū cerasus etiam in xl. cubitorū tra-
bes æquali per totū duū cubitorū crassitudinē reperitur.

De ramis: & cortice: & radicibus arborū. Ca. xxxi.

Vadā statim in ramos spargūtur: ut mali. Cor-
tex alijs tenuis: ut lauro: tiliæ. Alijs crassus
ut robori. Alijs lænis: ut malo: fico. Idē scaber
robori: palmæ. Omnibus ī senectā rugosior. Quibusdā
rumpitur spōte: ut uiti. Quibusdā etiā cadit: ut malo:
unedoni. Carnosus suberi: populo. Mēbranaceus ut uiti
harūdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut ui-
tibus: tiliæ abieti. Quibusdā simplex: ut fico: harūdini
Magna & radicū differētia. Copiosæ fico: robori: pla-
tano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: lari-
ci. Similis enim innitūtur: q̄q̄ minimis in latera disper-
sis. Crassiores lauro: & inæquales. Itē oleæ cui & ra-
mosæ. At robori carnosæ. Robora suas ī pfundū agūt. Si
Virgilio qdē credimus: æsculus q̄tū corpe eminet: tm̄ ra-
dice descendit. Oleæ: malisq;: & cupressus p̄ summā ce-
spitiū. Alijs recto meatu: ut lauro oleæ. Alijs flexuoso: ut
fico. Minutis hæc capillamentis hirsuta: ut abies: mul-
tæq; siluestrium. E quibus montani prætenuia fila

decerpentes spectabiles lagenas: & alia uasa nectunt.
 Quidam non altius descendere radices: q̄ solis calor te-
 pefaciat. Idq; natura loci tenuiores siue crassissimas di-
 xere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inueni-
 tur abietis plantam cum transferretur: octo cubitorum
 in altitudine: nec totam refossam sed abruptam. Maxi-
 ma spatio atq; plenitudine & cædri est. Ab ea plata-
 ni: roboris: & glandiferarum. Quarumdam radix ui-
 uacior superficie: ut lakri. Itaq; cū trunco inaruit reci-
 sa: etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicū ce-
 lerius senescere arbores putant. Quod coarguunt fici:
 quarum radices longissimæ: & senectus ocissima. Fal-
 sum arbitror & quod aliqui prodidere: radices arbo-
 rum uetustate minui. Visa & enim est annosa quercus
 euersa ui tempestatis: ingerum soli amplexa. Prostratas
 restitui plerunq;: & quadam terræ cicatrice reuiuifce-
 re: uulgare ē. Et familiarissimum hoc platanis: quæ plu-
 rimum uentorum concipiunt pp̄ dēfitatē ramorū. Qui-
 bus amputatis leuatæ onere in sua scrobe reponūtur. Fa-
 ctūq; iā ē hoc & in inglandibus: oleisq; ac multis alijs.

De Prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte
 nascuntur: & quod non omnia ubiq; nascantur: &
 quæ nō alibi nascantur arbores.

Ca. xxxij.

St in exemplis & sine tempestate ullaue cā
 e alia q̄ prodigij cecidisse multas: ac sua spon-
 te resurrexisse: Factum hoc populi Ro. quiri-
 tibus ostentum cimbricis bellis nuceria in luco iunonis
 ulmo postq̄ etiā cacumen amputatū erat: qm̄ in aram
 ipsam procumbebat: restituta sponte: ita ut protinus
 floreret. A quo deinde tempore maiestas po. Ro. resurre-
 xit: quæ ante uastata cladibus fuerat. Memoratur hoc
 idem factū & in philippis salice procidua atq; detrū

uu iij

LIBER

cata. Et stagiris in musæo populo alba. Omnia fausti
 omnis. Sed maxime mirū antandri platanus etiā circū
 dolatis lateribus restibilis sponte facta: uitæq; reddita.
 Longitudine. xv. cubitorū: crassitudine quattuor ulna=
 rū. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascun=
 tur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Cura numerosior
 existit: de qua suo dicemus uolumine. Nunc enim totus
 sermo de natura est: multis modis mirisq; memorabili.
 Nāq; non omnia in omnibus locis nasci docuimus: nec
 translata uiuere. Hocq; alias fastidio: alias contumacia
 sæpius imbecillitate eorū quæ transferūtur: euenit alias
 cælo inuidente: alias solo repugnāte. Fastidio balsamū
 alibi nasci natura q̄i syria noluit ferre. Necnō & pal=
 mā nasci ubiq;: aut natā parere: uel cū p̄misit etiā ostē=
 ditq; ea educare: quæ tanq; inuita peperit. Nō habet ui=
 res frutex cinnami in syriæ uicina perueniēdi. Nō ferūt
 amomi nardiq;: deliciæ ne in arabia quidē ex india na=
 ue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud ma=
 xime mirū ipsas arbores plerūq; exorari ut uiuant: atq;
 transmigrēt. Aliquādo & a solo impetrari ut alienas
 alat: aduenasq; nutriat: cælū nullo modo quit flecti. Vi=
 uit in italia piperis arbor. Casiæ uero etiā in septētrio=
 nali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbētes
 succū omnē ex ijs soles coquētesq; lachrymā? Illū p̄xie
 mirū mutari naturā in iisdē locis: atq; iprouiso ualere.
 Cedrū æstuosis partibus dederat: & in lycijs, frigidis=
 q; montibus nascitur. Frigus inimicum lauro fecerat:
 sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorum ci=
 meriū in pāticapeo urbe oī mō laborauit Mithridates
 rex et cæteri incolæ: Sacrorū certe cā laurū myrtūq; ha=
 bere. et nō cōtigit: cū habūdāt arbores ibi punicæ ficiq;
 Tam mali & pyri laudatissimæ. Frigidæ natura eodē

tractu non genuit arbores: pinum: abietem: piceam. Et
qd attinet ad pōtū abire? Iuxta romā ipsā castaneæ: cæ
rasq; ægre pueniūt. Persica ī tuscūlano. Necnon nuces
græcæ cū tedio īserūtur. Teracina siluis scatet earum.

De Cupresso: & quod ex terra noua aliqua sæpe na
scantur: quæ in ea ante non fuerunt. Ca. xxxiij.

Vpressus aduena & difficilime nascentiū
c fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq; q̄ de oibus
alijs pdiderit Cato. Natu morosa: fructu sup
uacua: bacis torua: folio amara: odore uiolēta: ac ne um
bra qdē gratiosa: materiæ rara: ut pene fructicosi gene
ris. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos posita.
Fœmina sterilis diu. Metæ domum aspectu nō repudia
ta distinguēdis tm̄ pinorū ordinibus. Nūc uero consilis
facta ī dēfite parietū: coercitaq; gracilitate ppetuo te
nera. Trahiturq; etiā ī picturas ope historiali uenatus:
classēsue & imagines rerū tenui folio breuiq; & uirē
te supuestiēs. Duo gñā earū. Metā in fastigiū cōuoluta:
quæ & fœmia appellatur. Mas spergit extra se ramos
deputatur: & accipit uitē. Vtraq; aut īmittiturq; in
perticas assere sue amputatione ramorum. qui xij. anno
denarijs singulis ueneunt. Quæstuosissima in satius ra
tione filua. Vulgoq; dotē filiarū antiqui plātaria appel
labant. Huic patria insula creta: q̄q̄ Cato tarentinā eā
appellat. Credo q̄ primum eo uenerit. Et in enaria suc
cisa regerminat: Sed ī creta quocūq; loco terrā mouerit
q̄spiā nisi feratur alia: hæc gignitur ptinusq; emigrat.
Illa uero ē nō appellato solo: ac spōte maxieq; ī idēis
mōtibus: & quos albos uocāt: sumisq; iugis: ubi nives
nūq̄ absunt. pluria. Quod miremur: alibi nō nisi ī tepo
re pueniēs: & nutricē magnope fastidians. Nec terræ
tantū natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerum

LIBER

Quaedam temporaria uis imbrium. Aliquæ plerūq;
semina afferunt: & certo fluunt genere. Aliquæ etiam
incognito. Quod accidit cyrenaicæ regioni: cum primū
ibi lasserpitium natum est: ut in herbarum natura di-
cemus. Nata est & filua urbi ei proxima imbre piceo:
crassoq; circiter urbis romæ anno quadringentesimo tri-
cesimo.

De Hedera.

Ca. xxxiiij.

Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat

h Theophrastus: nec in india nisi in monte me-
ro. Quin & Harpalum omni modo laboras-

se: ut sereret eam in medis frustra. Alex. uero ob rarita-
tē ita coronato exercitu uictorē ex india reddidisse exē-
plo liberi patris: Cuius dei & nunc adornant thyrsos:
galeasq; etiā ac scuta in thraciæ populis in solēnibus sa-
cris. Inimica arbor satis omnibus sepulchraq; ac muros
rumpens. Serpentiū frigori gratissima: ut mirū sit illā ī
honore ullo habitā Duo genera eius. Prima ut reliqua-
rum mas & foemina. Maior traditur mas corpore: &
folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpurā accedē-
te. Vtriusq; autē flos similis est rosæ siluestri: nisi q̄ ca-
ret odore. Species horū generū tres. Est. n. cādida: & ni-
gra hedera: tertia quæ uocatur helix. Etianū hæ species
diuiduntur in alias: quoniam est alia fructu tātū candi-
da: alia & folio. Fructūq; candidum ferentium: alijs dē-
sus acinus & grandior racemis in orbem circumactis:
qui uocantur corymbi. Item silenitium cuius est minor
acinus serpensior racemus. Simili modo in nigra. Alicui
& semen nigrum: alijs crocatum. Cuius coronis poetæ
utuntur. Folijs minus nigris: quam quidam nysiam: alijs
bacchicā uocant. maximis iter nigras corymbis. Qui-
dam apud græcos etiamnum duo genera huius faciunt:
A colore acinorum erythranum: & chrysocarpum:

plurimas autem habet differentias helix: quoniaz folio maxime distat. Parua sunt & angulosa concinioraque cū reliquorum genera simplicia sint. Distat & longitudine internodiorū: p̄cipue tamen sterilitate: quoniā fructū non gignit. Quidam hoc ætatis esse nō generis existimant: primoq; esse helicem putant fieri hederam uetustate. Horum error manifestus intelligitur. qm̄ helictis plura genera reperiuntur: sed tria maxime insignia. Herbacea ac uirens: quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocatur. Etiamnū herbaceæ tenuiora folia: in ordinem digesta: dēfioraq;. In alio genere diuersa omnia. Et in uersicolori alia tenuioribus folijs ac similiter ordinatis densioribusq;. In altera neglecta oīa hæc. Maiora quoque ac minora sunt folia: macularumq; habitu distant. Et in candidis alia sunt candidiora. Adolescit in lōgitudinem maxime herbacea. Arbores autem necat candida: omnemq; succum auferendo tanta crassitudine augetur: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima: atq; latissima māmās erigentis quæ sunt cæteris: inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̄q; omniū generi radica brachia: huic tamē maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigra. Sed propriū albæq; inter media folia emittit brachia: utrūq; sp̄ amplectens. Hæc est & in muris quīs abire nō possit. Itaq; etiam pluribus locis intercisa uiuit tñ: duratq;: & totidem mitia radicū hēt: quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit: ac strāgulat. Est & i fructu differentia albæ nigraeq; hederæ: quoniā alijs tanta amaritudo acini ut aues nō attingāt. Est & rigēs hederæ quæ sine amminiculo stat: sola oīum generū ob id uocata cissos. E diuerso nūq; nisi humi repens chamæcissos.

De hederæ quæ uocatur smilax.

Ca. xxxv.

LIBER

Imilis est hederæ e cilicia quidem primum
 s profecta: sed in græcia frequentior: quam uo-
 cant smilacem densis geniculata caulibus: spi-
 nosa: fructicosa ramis: folio hederaceo: paruo: non angu-
 loso: a pediculo emittente pampinos: flore candido: olē-
 te lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colo-
 re rubro: complexa acinis maioribus nucleos undenos:
 minoribus uero singulos: nigros durosq; in fausta omni-
 bus sacris & coronis: quoniam sit lugubris: uirgine eius
 nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hūc
 fruticem. Id uulgus ignorans: plerunq; festa sua polluit
 hederam existimando. Sicut in poetis aut Libero patre
 aut Sileno qui omnino nescit quibus coronetur. E smila-
 ce fiunt condicilli. Propriumque materiæ est ut admo-
 ta auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur
 natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius:
 uina transfluere: ac remanere aquam si qua mixta
 fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. Ca. xxxvi.
 Nterea qui frigidis gaudent aquaticos fruti-
 i ces dicere conuenit. Principatum in ijs tene-
 bunt harundines belli pacisq; experimentis
 necessaria: atq; etiam in delicijs gratæ. Tegulo enim ea-
 rum domus suas septentrionales populi operiunt: durāt
 q; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leui-
 sime suspendunt. Chartisq; seruiunt calami ægyptij ma-
 xime cognatione quadam papyri. Probatiores tamē gni-
 di: & qui in asia circa anaeticum lacū nascuntur. No-
 stratibus fungosior subest natura: chartilagine bibu-
 la: quæ cauo corpore intus: superne tenui inarescit ligno
 Fissilis præacuta semper acie geniculata. Cætero graci-
 itas n odis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina

Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut enī
pro pluma strata cauponarum replet: aut ubi limosio=
re callo induruit: sicut in belgis contusa & interiecta
nauium commissuris ferruminat textus glutino rend=
cior: rimisq; explendis fidelior pice. Calamis orientis
populi bella conficiunt. Calamis spicula addunt irreuo=
cabili hamo noxia: Mortem accelerant pinna addita ca=
lamis. Fitq; & ex ipso telam aliud fracto in uulneris
bus. His armis solem ipsum obumbrāt. Propter hoc ma=
xime serenos dies optant. Odere uentos & imbres: qui
inter illos pacem esse cogunt. Ac si quis ætiopas: ægyptū
arabas: indos: scytas: bactras: sarmatarum tot gētes: &
orientis: omniaq; parthorum regna: diligentius compu=
tet: equa firma pars hominum in toto mundo calamis
superata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores
suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus
uicit italia Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃
in rheno bononiensi amne cui plurima inest medulla:
pondusq; uolucres. Contra flatu quoque peruiax libra.
Quippe non eadem gratia bellicis: hoc est creticis com=
mendationibus: quamquam præferentur indi: quo=
rum alia quibusdam uidetur natura: quando & hasta
rum uicem præbent additis cuspidibus. Harundini qui=
dem indicæ arborea amplitudo qualem uulgo in tem=
plis uidemus. Differre mares ac foeminas in his quo=
que indi tradunt. Spissius mari corpus: foeminæ capaci=
us. Nauigiorum etiam uicem præstant (si credimus) sin=
gula internodia. Circa acesinem amnem maxime na=
scuntur: Harundo omnis ex una stirpe numerosa. Atque
etiam recisa foecundius resurgit. Radicis natura uinax:
geniculata & ipsa. Folia indicis tantum breuia. Om=
nibus uero a nodo orsa complexu tenues per ambi=

LIBER

tum inducunt tunicas: atq; e medio internodio cū pluri-
 mum desinunt uestire: procumbuntq;. Latera harundi-
 ni calamoq; in rotunditatem bina super nodos alterno
 semper inguine: ut alterum ad dextrā fiat: alterum su-
 periore geniculo ab leua per uices. Inde exeunt aliquan-
 do rami qui sunt calami tenues. Plura autē genera. Alia
 spissior dēfiorq; geniculis: breuib; internodijs. Alia ra-
 tior maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius to-
 tus concavus: quem syringiam uocant: utilissimus fistu-
 lis. quoniam nihil ē ei chartilaginis atq; carnis. Orcho-
 menius est continuo foramine peruius: quem auleticon
 uocant. Hic tibijs utilior: fistulis ille. Est alius crassiore
 ligno & tenui foramine. Hunc totū fungosa replet me-
 dulla. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorq;.
 Fruticosissimus qui uocatur donax: nō nisi in aquaticis
 natus: quoniam & hæc differentia ē multum plata ha-
 rundine: quæ in siccis proveniat. Suū genus sagitario ca-
 lamo. ut diximus. Sed cretico longissimis internodijs ob-
 sequiumq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faci-
 unt & folia non multitudine: uerū robore & colore.
 Valida laconicis: & ab ima pte densiora: quales in to-
 tum circa stagna gigni putant. Dissimiles amnicis: lon-
 gisq; uestiri folijs: spatiosius a nodo scandente cōplexu.
 Est & obliqua harūdo nō ī excelsitatē nascēs: sed iuxta
 terrā fruticis mō se spargēs: suauissima ī teneritate aīa
 libus. Vocatur a qbusdam elegia. Est & ī italia nascens
 adarcha noīe palustris ex cortice tātum. Sub ipsa coma
 utilissima dentibus: quoniā uis eadē est q. sinapi. De os-
 chomenij lacus harūdinētis accuratius dici cogit admi-
 ratio antiqua: Characian uocabant crassiorē firmiorē-
 q; Plociā uero subtiliorē. Hæc in īsulis fluitātibus nata
 re: illam in ripis expatiātis lacus. Tertia harundo est ti-

bialis calami: quē auleticon uocant: Nono hic āno nasce
 batur. Nā & lacus incremēta hoc t̄pis spatio seruabat
 Prodigious si qñ amplitudinē biennio extēdisset: quod
 notatū apud cheroniā infāusto atheniensium praelio. Et
 apud lebaida sēpe notatur influente cephiso. Cū igitur
 anno pmāserit inundatio pficiūt: in aucupatoriā quo=
 q; amplitudinē. Vocantur zengitæ: contra bōbyciæ ma=
 turius reciproco graciles. Fœminarū latiore folio atque
 cādidiore: modica lanugine: aut oīo nulla: spadonū noīe
 insignibus. Hinc erant armamēta ad inclusos cantus nō
 silendo & reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argēto iā
 potius anni. Cædi solebant tempestine usq; ad Antigenē
 tibicinē cui; adhuc simplici musica uterentur. Sub arctu=
 ro sic præparatæ aliquot post annos utiles esse incipie=
 bant. Tūc quoq; multa domādæ exercitatione: & canere
 re tibiæ ipsæ ducendæ: comprimētib; se lingulis: qđ
 erat illis theatrorū moribus utilius. Postq̄ uarietas ac=
 cessit & cantus quoq; luxuriantes. Cædi ante solstitia
 coeptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus earū lin=
 gulis ad flectendos sonos. Quæ inde sunt & hodie. Sed
 tunc ex sua quaq; tantum arundine cōguere persuasum
 erat: & ea quæ radicem antecesserat: lenæ tibiæ conue=
 nire: quæ cacumen dextere. Immensum q̄tum ijs platis
 quas ipse cephisus abluisset. Nuuc sacrificæ tuscorum e
 buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; asininis & argento
 fiunt. Aucupatoria harundo a panhormo laudatissima
 Piscatoria abaritana ex africa. Harūdinis italiæ usus ad
 uineas maxime. Cato seri eā iubet in humidis agris bi=
 palio subactō prius solo: oculis dispositis intervallo ter=
 norū pedū. Simul & corrudā unde asparagi fiant: con=
 cordare amiciciam. Salicis uero qua nulla aquaticarum
 utilior. Licet populi uitibus placeant: & cecubum diu

LIBER

ant. Licet alni sapes muniant: cōtraq; erūpētū amniūz
impetus riparū muro in tutelis excubent: in aqua satæ:
cæsæq; densius innumero hærede prosint.

De salice gñā eius octo: & quæ p̄ter salicem sint utē
lia ligaturis: & de rubis. Ca. xxxvij.

Alicis statim plura gñā. Nā quædā & in p̄
ceritatem magnā emittūt ingis uinearū pertē
cas. Pariūtq; balteo cortice uicula. Et aliæ uir

gas sequacis ad iūcturas lētitiæ. Aliæ p̄tēnes uiminibus
texēdis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores cor
bibus ac plurimæ agricolarūz suppellectili candidiores
ablato cortice: leniq; tractatu mollioribus uasis: q̄ ut e
corio fiant: atq; etiā supinarū in delicias cathedrarū ap
tissima. Decidua facili fertilitas: densiorq; tōsura ex bre
ui pugno uerius q̄ ramo: nō ut remur in nouissimis ch
randa arbore. Nullus q̄ppe tutior est reditus minoris
ne impendij aut tēpestatis securior. Tertiū locū ei i æsti
matione ruris Cato attribuit: priorēq; q̄ oliuetis: q̄que
frumēto: aut pratis: nec quia desint alia uincula. Sigdez
& gēistæ: ithacæ: & populi: & ulmi: & sanguinei
frutices: & betullæ: & harūdo fissa: & harundinūz
folia: ut i liguria: & uitis ipsa: recisq; aculeis rubi al
ligāt: & itorta corylus. Mirūq; cōtuso ligno alicui ma
iores ad uincula esse uires. Salici aut præcipua dos. Fin
ditur. n. græci rubēs: candidiorq; amerina: sed paulo fra
gilio. Ideoq; solido ligat nexu. In asia tria genera ob
seruant. Nigram utiliore uiminibus. Candidam agri
colarum usibus. Tertiam quæ breuissima est: helicem uo
cant. Apud nos quoq; multi totidem nomina imponunt
Vimineam uocant eandem purpuream. Alterā uitelinā
a colore: quæ sit tenuior. Tertiā gallicā: quæ tenuissima.
Nec i fruticū nec in nepriū cauliumue: neq; in herbarū:

aut alio ullo q̄ suo genere numerentur iure scirpi fragi-
les palustresq; ad tegulum tegetesq; . E quibus detractō
cortice candelæ luminibus & funeribus seruiunt . Fir-
mior quibusdam in locis earum rigor . Namq; ijs uelifi-
cant non in pado tātum nautici:uerum & in mari pi-
scator africanus præpostero more uela intra malos suspen-
dens . Et mapalia sua mauri tegunt . Proximeq; æstiman-
ti hoc uideatur esse quod in interiore mundi parte pa-
risunt papyri usui: sed fruticosi generis sūt . Inter aqua-
ticas arbores sunt & rubri atq; sambuci fungosi gene-
ris: aliter tamen q̄ ferulæ . Quippe plus ligni ac succi
utiq; sambucco . Ex qua magis canoram buccinam tubā
q; credit pastor ibi cæsam: ibi gallorum cantum frutex
ille non exaudiat . Rubi mora ferunt & alio genere si-
militudinem rosæ: qui uocatur cynosbatos . Tertium ge-
nus idæum uocant græci a loco: tenuior est q̄ cætera: mi-
noribusq; spinis: & minus adūcis . Flos eius cōtra lippī-
tudinē illinitur ex melle: & ignem sacrum . Contra sto-
machi quoq; uitia bibitur ex aqua . Sābuci acinos hēnt
nigros atq; puos: humoris lenti inficiēdo maxime capil-
lo: qui & ipsi aqua decocti manduntur .

De succis arborum: & natura materiarum: & de-
cadendis arboribus .

Ca. xxxviii .

Vmor & cortici arborū est: qui sanguis ea-
rum intelligi debet: non idem omnibus . Ficis
lacteus . Huic ad caseos figurādos coaguli uis .

Cærasis gummosus . Vlmis salinosus . Lentus ac pinguis
malis: nitibus ac pyris aquosus . V iuatiora quibus lētior
Atq; in totum corpore arborum: ut reliquorum anima-
lium: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ . Pro-
cute cortex mirum in moro medicis succum quæren-
tibus fere hora diei secunda lapide incisus manat: al-

LIBER

tius fractus siccus uidetur. Proximi plerisq; adipēs. Ii
 uocantur a colore alburnum. Mollis ac pessima pars
 ligni etiam in robore facile putrescēs. teredini obnoxia
 Quare semper amputabitur. Subest huic caro: cui ossa:
 idest materiæ optimum. Alternant fructus quibus sicci
 us lignum: ut olea: magisq; quibus carnosum: ut cerasus.
 Nec omnibus adipēs carnesue largæ: sicuti nec animalium
 acerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea: Nec
 medullam: minimumq; etiam sanguinis. Sicuti ossa nō
 habent sorba carnem sambuci: & plurimam ambæ me
 dullam. Nec harundines maiore ex parte. In quarūda
 arborum carnibus pulpæ uenæq; sunt. Discrimen earū
 facile. Venæ latiores candidioresq;. Pulpæ fissilibus in
 sunt. Ideo fit: ut aure ad caput trabis quamlibet prælo
 gæ admotæ ictus ab altero capite uel grauis sentiatur:
 penetrante rectis meatibus sono. Vnde deprehēditur an
 torta sit materies: nodisq; concisa. Quibusdam sunt tu
 bera: sicut sunt in carne glandia. In ijs nec uenia nec pul
 pa: quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc præciosiss
 simum in cædro & acere. Cætera mensarum genera fis
 sis arboribus circinantur in pulpam. Alioquin fragilis
 esset uena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines tā suer
 si i pulpā apud antiquos. Inde & uasis bonos. Narcus
 Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præter guttū
 faginum. quo sacrificaret. Lignum in longitudinem ita
 fluctuat: ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat. Qui
 busdam pulpā sine uenis: mero stamine & tenui con
 stat. Hæc q; maxime fissilia. Alia frangi celeriora q̄ fin
 di: quibus pulpā non est: ut oleæ: uites. At e cōtrario to
 tum a carne corpus fico: Tota ossea est ilex: cornus: ro
 bur: cytisus: morus: hebenus: lotos: & quæ sine medulla
 esse diximus. Cæteris nigricans color: fulua cornus i ue

nabulis nitet incisuris nodata propter decorē. Cædrus
 & laryx iuniperus rubent.

De teredinibus & larice.

Ca. xxxix.

Arix foemina habet: quā græci uocant ægida
 l mellei coloris: inuentū est pictorū tabellis im-
 mortale: nullisq; fissile rimis. Hoc lignū pxi-
 mum medullæ est: in abiete leucon græci uocauerunt. Cæ-
 drus quoq; durissima: quæ medullæ pxiā ut in corpore
 ossa deraso mō limo. Et sambuci interiora mire firma
 traduntur. Nāq; quæ uenabula ex ea faciūt: præferunt
 oibus. Constat enim ex cute & ossibus. Cædi tēpesti-
 num quæ decorticentur. Ut teretes ad tēpla cæterosq;
 usus rotūdi cū germināt: alias cortice inextricabili &
 caria subnascente ei: materiaq; nigrescente. Tigna &
 quibus aufert securis corticē a bruma ad fauoniū: aut si
 præuenire cogamur arcturi occasu. & ante eū fidicula
 Nouissima ratione solstitio. Dies syderū horū reddētur
 suo loco. Vulgo satis putāt observare: ne quæ dedolādæ
 arbores sternātur ante æditos suos fructus. Robur uere
 cæsum teredinē sentit. Brūa aut neq; uitiatur: neq; fin-
 ditur: alias obnoxiiū etiā ut torqueat sese: findatq; qd in
 subere tēpestine quoq; cæso euenit. Infinitū refert luna
 ris rō: nec nisi a uicesima in tricesimā cædi uolūt. Inter
 oēs cōuenit utilissime in coitu eius sterni: quē diē aliij in-
 terluniū: aliij silentis lunæ appellāt. Sic certe Tiberius
 Cæsar cōcremato ponte naumachiario larices ad resti-
 tuendū cædi ex rhetia præfiniuit. Quidam dicūt ut in
 coitu & sub terra sit luna. Quod fieri non pōt nisi no-
 ctu. At si cōputant coitus in nouissimū diē brumæ: illa
 æterna sit materies proxime cum supradictis syderibus
 Quidam & canis ortuz addūt: & sic cæsas materies
 in forum augustum. Nec nouellæ autem ad materiem

xx.

LIBER

nec ueteres utilissimæ. Circūcisas quoq; ad medulā aliij non inutiliter relinquunt: ut omnis humor stantibus defluat. Mirū apud antiquos priō punico bello classē Dni Iulij imperatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse. Contra uero Hieronē regē ducētas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piso. Secundo quoq; punico bello Scipionis classis. xl. die a securi nauigauit. Tm̄ tempestiuitas etiā in rapida celeritate pollet. Cato hōm: nū summus in omni usu: de materijs hæc adijcit. Prælum e sapino atra potissimū facito: ulmeā: pineam: nucēam: hāc atq; aliā materiē omnē cum effodies: luna de crescente eximito post meridiē sine uento austro. Tunc erit tempestiua: cū semen suum maturū erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles. Idemq; mox. Nisi in trimestri lunaq; dimidiata ne tangas materiē. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis qbus luna plena fuerit: optie eximitur. Omnino caueto nigrā materiam ne doles: ne cædas: ne ue tangas nisi siccam: ne ue gelidam: ne ue rorulentā. Tiberius idem & in capillo tondendo seruauit interlunia. M. Varro aduersus defluua præcepit obseruandū idē a plenilunijs. Larici et magis abieti succisis humor diu defluit. Hæc omniū arborū altissimæ ac rectissimæ. Nauiū malis antennisq; propter leuitatem præfertur abies. Communi abijs pino: quæ aut quadripartitos uenarū cursus bifidosq; habeat: uel omnino simplices. Fabrorū intestina opera medulla sectilis optima quadripartitis materijs & mellior q̄ cæteræ. Intellectus icortice ptinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est. Hacq; quā diximus ratiōe fluuiata decorticatur: atq; ita sappinus uocatur: superior pars nodosa duriorq; fusterna. Et in ipsis autem arboribus robustiores aquiloniæ partes.

Et in totum deteriores ex humidis opacisq; Spissiores
 ex apricis: & diuturnæ: Ideo Romæ infernas abies su
 gnati p̄fertur. Est per gētū quoq; regiōes in ijs differē
 tia. Alpibus apēninoq; laudatissimæ. In gallia iuribus
 ac monte uestuo. in corsica. bithynia. ponto. macedonia
 Deteriores eneatica & arcadica. Pessimæ parnasia: et
 euboea: quoniā romosæ ibi & contortæ putrescentesq;
 facile. At cædrus i creta: africa: syria: laudatissima. Cæ
 dri oleo peruncta materies: nec tineam nec aream sen
 tit. Tunipero eadem uirtus quæ cædro. Vasta hæc in hi
 spania: maximeq; baccae eis. Medulla eius ubicunq; soli
 dior etiam q̄ cedrus: Publicum omnium uitium uocant
 spiras ubi sese conuoluere uenæ atq; nodi. Inueniuntur
 in quibusdam sicut in marmore centra: id est dyrcia
 clauo similis: inimica cerris. Et quædam forte accidunt
 in lapide cōprehēso: aut recepto in corpus: aut alterius
 arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro: cui ui
 ri fortes affixerant arma: quæ cortice ambiente ætas lō
 ga occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis
 præmonitæ oraculo cum arbor arma peperisset: qd suc
 cise accidit ocreis galeisq; intus repertis. Ferūt lapides
 ita in uentos ad continendos partus esse remedio.

De materijs. De magnitudine arborum: &
 quæ cariem & ruinam non sentiunt: & de
 perpetuitate materiæ. Ca. xl.

Mplissima arborum ad hoc æui existimatur
 a romæ uisa: quā propter miraculū Tiberius
 Cæsar in eodē ponte naumachiario exposue
 rat aduēctam cū reliqua materie. Durauitq; ad Neronis
 principis amphitheatrum. Fuit autem trabs e larice
 longa pedes. cxx. bipedali crassitudine æqualis: quo

x x ij

LIBER

intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo fastigiū
ad cacumen aestimantibus. Fuit & memoria nostra in
porticibus septorū a. M. Agrippa relicta æque miraculi
causa: quæ diribitorio superfuerat. xx. pedibus breuior:
sexquipedali crassitudine. Abies admiratiōis præcipue
uisa est in navi: quæ ex ægypto Caij principis iussu obe-
liscū in uaticano circo statutū: quattuorq; trūcos lapi-
dis eiusdē ad sustinendū eū adduxit. Quæ naue nil ad-
mirabilius uisum in mari certū est. cxx. modij tunc len-
tis pro saburra ei fuere. Longitudo spatiū obtinuit ma-
gna ex parte ostiēsis portus latere leno: ibi nāq; demer-
sa est a Claudio principe cū tribus mollibus turriū alti-
tudine in ea exædificatis obiter puteolano puluere ad-
uēctis. Quæ arboris crassitudo quattuor hominū ulnas
cōplectentiū implebat. Vulgoq; auditur. lxxx. nūmorū
& pluris malos ad eos uenundari usus. Rates uero cō-
uēti. xl. sestertijs plerasq;. At in ægypto ab syria reges
inopia abietis cædro ad classes feruntur usi. Maxima
ea in cypro traditur ad undeciremem Demetrii succisa.
cxxx. pedū longitudinis: crassitudinis uero ad triū ho-
minum complexū. Germaniæ prædones singulis arbori-
bus cauatis nauigant: quarū quædā & triginta hoīes
ferunt: Spississima ex omni materie: ideo & grauissi-
ma indicatur hebenus & buxus: graciles natura: neu-
tra in aquis fluitat: nec suber si dematur cortex: nec la-
rix. Ex reliquis siccissima lotos quæ Romæ ita appella-
tur. Deinde robur ex alburnatū: & huic nigricās color
magisq; etiā cytiso: quæ p̄xime accedere hebenū uide-
tur. Quāq; non desint q. syriacas terebinthos nigriores
affirmēt. Celebratur & Tericles nomine calices ex te-
rebintho solitus facere torno. Per quē p̄batur materies
omniū hæc sola ungi uult: meliorq; oleo fit. Colos mire

adulteratur inglāde ac pyro siluestri tinctis atq; in me-
dicamine decoctis. Omnibus quæ diximus spissa firmi-
tas. Ab his proxima est cornus: quāq; non potest uideri
materies propter exilitatē. Sed lignum non alio peneq;
ad radios rotarū utile: aut si quid cuneandū sit in ligno
clauisue figendū seu ferreis. Ilex item: & oleaster &
olea atq; castanea: carpinus: populus. Hæc omnia &
crispa aceris modo. Si ulla materies idonea esset. Ramis
sæpe deputatis castratio illis est: adimitq; uires. De cæ-
teris plerisq; eorū. Sed utiq; robori tanta duricia est:
ut terebrari nisi madefactū non queat: & ne sic quidē
adactus anelli clauus. E diuerso clauū nō tenet cædrus.
Molissima tilia: eadem uidetur & calidissima: argu-
mentū afferunt: q; citissime ascias retundet. Calide mo-
rus: laurus: hederā: & omnes quibus igniaria fiūt. Ex-
ploratorū hoc usus in castris: pastorumq; repperit: qm̄
ad excutiendū ignē non semper lapidis occasio est. Teri-
tur igitur lignū ligno: ignēq; cōcipit attritu: excipiēte
materia aridi fomitis fūgi uel foliorū facillime cōceptū
Sed nihil hederā præstantius: quæ teratur lauro: laurū-
q; terat. Probaturn & uitis siluestris alia q̄ labrusca:
& ipsa hederā modo arborem scandens. Frigidissima
quæcunq; aquatica. Lentissima autē: & ideo scutis fa-
ciendis aptissima quoq; plaga cōtrahit se p̄tinus: clau-
ditq; suum uulnus. Et ob id cōtumacius transmittit fer-
rum: in quo sunt genere fici: salix: tilia: betulla: sambu-
cus: populus utraq; . Leuissima ex his sicut & salix:
ideoq; utilissima. Omnes autē etiā ad cistas quæcunq;
flexibili crate constant. Habent & candorē rigorēq;
& i sculpturis facilitatē. Est lentitia platano: sed ma-
dida sicut alno. Siccior eadē ulmo: fraxino: moro: ceraso
sed ponderosior. Rigorē fortissime seruat ulmus: ob id

x x iij

LIBER

cardinibus assamētisq; portarū utilissima: quoniam mi-
nime torquetur: permutanda tantū sic: ut cacumē ab in-
feriore sit cardine: radix superior. Palma est mollis. Et
suberis materies spissa. Et malus: pyrusq;: necnon acer:
sed fragiles: & quaecunq; crispa in omnibus siluestris
& mascula differentia cuiusq; generis augent. Et in
fecunda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares
ferunt: sicut cupressus: & cornus. Cariē uetustatēq; nō
sentiunt cupressus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus:
iuniperus: oleaster: & olea. Et ex reliquis tardissime
larix: robur: suber: castanea: iuglans. Rimā fissurāq; nō
capit sponte cædrus: cupressus: olea. Buxū maxime æter-
nam putant: hebenū: & cupressum: cædrumq;. Claro
de omnibus materijs indicio in templo ephesiæ. Dianæ
utpote tota asia extruente: cum quadringētis annis per-
actum sit. Conuenit tectum eius esse e cædrinis trabi-
bus. De ipso simulacro deæ abigitur. Cæteri ex hiberno
esse tradūt. Mutianus ter consul ex ijs: qui proxime uia-
so eo scripsere: nitigineū: & nunq̃ mutatu septies resti-
tuto templo. Hanc materiā elegisse eandem Canetiam
nomen artificis nuncupans. Quod equidē miror: cum
antiquiore. Minerva non quoq; modo Libero patri ue-
rustatē attribuat. Adijcit multis foraminibus nardo ri-
gari: ut medicatus humor alat: teneatq; iūcturas: quas
& ipsas esse modicas admodū miror. Valuas esse e cu-
presso: & iam quadringentis prope annis durare ma-
teriā omnē noue similē. Id quoq; notādū ualuas in glu-
tinis cōpage quadriennio fuisse cupressus in eas electa
qm̃ præter cætera uno in genere materie nitor maxime
ualeat æternus. Nonne simulacrum Iouis in arce e cu-
presso durat a condita urbe sexcentesimo sexagesimo
primo anno dicatum? Memorabile & uticæ templum

Apollinis: ubi idicarum cædrorum trabes durant ita: ut
positæ fuere pria urbis eius origine ānis. M. ccc. lxxxviii
Et in hispanis sagunti aiunt templum Dianæ a Zacyn-
tho aduectæ cum conditoribus anno ducentesimo ante
excidium troiæ: ut auctor est Bocchus: infra oppidū ip-
sum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hanni-
bal iuniperi trabibus etiam nunc durantibus. Super oīa
memoratur ædes in aulide eiusdem deæ sæculis ante tro-
ianum bellum exædificata. Cuius quoniā generis mate-
riæ scientia oblitterata in plenum dici non pōt: utiq;
quæ odore præcellant: ea æternitate præstare. A prædi-
ctis morus proxime laudatur: quæ uetustate etiā nigre-
scit. Et quædā tamē in alijs diuturniora sunt usibus q̄
alia. Vlmus in p̄flatu: Robur defossū. Et in aquis quer-
cus obruta. Eadē sup̄ terram rimosa facit opera torquen-
do sese. Larix in humore p̄cipua: & alnus nigra. Ro-
bur marina aqua corrūpitur. Non improbat in aqua
& fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiun-
tur: uel principales. Item iuniperus: eadem & subdia-
libus aptissima. Fagus & cernus celeriter marcescunt.
Æsculus quoq; humoris impatiens: contra adacta i ter-
ram: i palustribus alnus æterna: onerisq; quātilibet pa-
tiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed fa-
cile pandantur: flexibiles tñ stantesq; a circūcisura: sic-
catæ fideliores. Laricem i maritimis nauibus obnoxia
teredini tradunt. Et omnia præter q̄ oleastrū & oleā.
Quædam. n. in mari: quædā i terra uitij oportuniora.

De Teredinibus.

Ca. xli.

i N festatiū quattuor gñ. Tereðies capite ad
portionē grauissimo: rodūt dētibus. Hæ tñ i
mari sētiūtur: nec aliā putāt teredinē pprie dici. Terre-
stres tineas uocāt. Culicibus nero similes tripas. Quar

xx iij

LIBER

tum est & e uermiculorum genere quorum quidē aliū
putrescente succo. ipsa materie aliū pariuntur: sicut i ar
boribus. Ex eis qui ceraſtes uocatur: cum tantum eroſe
rit ut circumagat se: generat aliū. Hæc naſci prohibēt
in alijs amaritudo: ut cupreſſo: in alijs duricia: ut buxo.
Tradunt & abietem circa germinationes decorticatā
qua diximus luna: aquis non corrumpi. Alexandri ma
gni comites prodiderunt in tylo rubri maris inſula ar
bores eſſe: ex quibus naues fierent. quas. cc. annis duran
tes inuentas: & ſi mergerentur incorruptas. In eadem
eſſe fruticem baculis tātum idoneæ craſſitudinis: uariū
tigrum maculis: ponderoſum: & cum in ſpiſſiora de
cidit: uiri modo fragilem.

De Materijs architecti: & quæ materies ad qd uti
lis: & quæ firmior materia in tectū. Ca. xli.

Pud nos materiæ funduntur aliquæ ſpōte ob
a id architecti eas ſimo illitas ſiccari iubent ut
afflatus nō noceāt. Pondus ſuſtinere ualide
abiex larix etiā in trāſuerſum poſitæ. Robur olea incur
uantur: ceduntq; ponderi. Ille renitūtur: nec temere rū
puntur: priuſq; carie q̄ uiribus deficiunt. Et palma ar
borū ualida: in diuerſum. n. curuatur. At populus cōtra
oīa inferiora pādatur. Palma ecōtrario fornicatur. Pi
nus & cupreſſus aduerſus caria tineasq; firmiſſime.
Facile pādatur iuglās. Fiūt. n. ex ea trabes: frāgiq; ſe p
nunciat ſtrepitu. Qd i andro accidit: cū e balneis terri
ti ſono p̄fugerūt: Pinus: piceæ: alni ad quarū ductus in
ſtobos cauātur. Obrutæ terra plurimis durāt annis. Eæ
dem ſi nō itegātur: cito ſeneſcūt: miro mō fortiores ſi hu
mor extra quoq; ſupſit. Firmiſſima i tectū abies. Eadem
ualuarū repagulis & ad quæq; libeat iteſtia opa aptiſ
ſima ſiue græco: ſiue cāpano: ſiue ſiculo fabricæ artis gñe

ſpectabilis:rametorum crinibus pampinato ſemper orbe
ſe uoluens ad incitatos runcinarum raptus.Eadem &
curirbus maxime ſociabilis glutino in tantum: ut fin-
datur ante cum ſolida eſt.

De glutinada materia:& lignis ſectili-
bus. Ca. xliij.

Agna autem & glutinatio:propterea q; ſecti-
libus laminis:ac in alio genere operiuntur.Sta-
mineam hoc uſu probant uenam:& uocant
fertileam argumento ſimilitudinis: quoniam lacuſe
criſpa.In omni genere & glutinum abdicant quæda;
& inter ſe & cū alijs inſociabili glutino:ſicut robur.
Sed nec fere cohærent:niſi ſimilia natura:ut ſi quis lapi-
dem lignumq; coniungat.Cornum maxime audit ſor-
bus:carpinus:buxus:poſtea tilia.Cuiusq; operi ſcilia
flexibilia omnia:quæ lenta diximus:præterq; morus &
caprificus.Durabilia ac ſectilia. quæ modice humida.
Arida enim larius q; uiridia ſerris cedunt:præter robur
& buxum:quæ pertinacius reſiſtunt:serrarumq; dētes
replēt æqualitate inertī.Qua de cauſa alterna inclinā-
tione egerunt ſcobem.Obedientiſſima quocunq; in ope-
re fraxinus:eademq; corylo haſtis mellor:cornu leuior:
ſorbo lentior.Gallica uero etiam ad currus flexibilis.
Vitem æmularetur ulmus:ni pondus eſſet in culpa.Fa-
cilis & fagus:quamquam fragilis & tenore eodem ſi-
ctilibus laminis in tenui flexilis:capſiſque ac ſcrinijs ſo-
la utilis.Secatur in laminas pertenuēs & ilex: colore
quoque non ingrata:ſed maxime fida ijs:quæ teruntur:
ut rotarum axibus.Ad quos lentore fraxinus utilis: ſi-
cut duricia ilex:& utroque legitur ulmus.Sūt uero &
parui uſus fabrilium miniſteriorum inſignes. Ideoque
prodituz terebris uaginas ex oleaſtro:buxo:ilice:ulmo:

LIBER

fraxino utilissimas fieri. Ex iisdem maleos: maiores quoque e pinu et ilice. Ex ijs autem maior ad firmitatem causa tempestivae caesurae quam imaturae. Quippe cum ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius imorari placet modo germinaverint. Cato uetres aquifolios: laureo: ulmeos fieri iubet. Higinus maubria rusticis carpinea: iligna: cerrea. Quae in laminis secantur: quorumcumque operimento uestiatur alia materies: praecipua sunt caedrus: terebinthus: aceris genera: buxum: palma: aquifolium: ilex: sambuci radix: populus. Dat et alnus (ut dictum est) tuber sectile: sicut caedrus acerque. Nec aliarum tubera in precio. Mediaque pars arborum crispior: et quo proprior radici minoribus magisque flexibilibus machilis. Haec prima origo luxuriae arboreae alia integri: et ueliores ligno pretiosiores cortice fieri: ut una arbor saepius ueniret. Excogitatae sunt et ligni brattee. Nec satis. Coepere ringi aialium cornua: dentes secari: lignumque ebore distinguere: mox operiri. Placuit deinde materiem et in mari quaeri. Testudo in hoc secta. Nuperque portetosis ingenijs principatu Neronis inuentum: ut pigmentis perderet se: plurisque ueniret imitata lignum. Sic lectis precia quaeruntur. Sic terebinthum uinci iubent. Sic caedrum pretio suus fieri. Sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno. Iam lignum emi testudinem fecit.

De arborum aetate: et quae genera arborum minime durant.

Ca. xliij.

Ta arborum quarundam immensa credi potest: si quis profunda mundi: et saltus inaccessibleos cogitat. Verum ex ijs: quas memoria hominum custodit: durant in ueliterno Afriani prioris manu satae oliuae. Item myrtus eodem loco conspicuae magnitudinis. Subest specus: in quo manes eius custodire

draco traditur. Romæ uero lotos in Lucinæ area anno
qui fuit sine magistratibus. cclxix. urbis æde condita.
Incertum quantum ipsa uetustior. Esse quidem uetu-
stiorem non est dubium: cum ab eo ludo, Lucina nomi-
etur. Hæc nunc circiter annum. ccccl. habet. Antiquior. n.
illa est: sed incerta eius ætas: quæ capillata dicitur: quo-
niam uestalium uirginum capillus ad eam defertur. Ve-
rum altera lotos in uulcanali: quod Romulus constituit
ex uictoria dedecumis: æquæna urbi intelligitur: ut au-
ctor est Massurius. Radices eius in forum usq; Cæsaris
per stationes municipiorum penetrant. Fuit cum ea cu-
pressus æqualis circa suprema Neronis principis prola-
psa: atq; neglecta. Vetusior autem urbe i uaticano ilex:
in qua titulus æreis litteris hetruscis religione arborem
iam tunc dignam fuisse signat. Tyburtes quoq; originē
multo ante urbem romam habent. Apud eos extant ili-
ces tres etiam Tyburno conditore eorum uetustiores:
apud quas inauguratus traditur. Fuisse autem eum tra-
dunt filium Amphiarai q; apud thebas obierit una æta-
te ante iliacū bellū. Sunt auctores q; delphicā plataniū
Agamēnonis manu satam. Et alterū in caphie arcadiæ
ludo. Sunt hodie ex aduerso illensium urbis iuxta helle-
spontū in Protesilai sepulchro arbores: quæ oibus ephe-
bijs eius cū in tantū accreuere: ut iliū aspiciāt: inarescūt
rursusq; adolescunt. Iuxta urbem autem quercus in illi
tumulo tūc satæ dicūtur: cū cœpit iliū uocari. Argis olea
nūc etiā durare dicitur: ad q̄ Io in uaccam mutatā. Ar-
gus alligauerit. In pōto circa heracleā aræ sūt Iouis Sta-
tini cognomine ibiq; quercus duæ ab Hercule satæ. In eo
dē tractu portus Amyci est Bebrycū rege interfecto cla-
rus. Eius tumulus a supremo die lauro tegitur: q̄ isana;
uocāt: qm̄ siq̄d ex ea decerptū iferatur nauib' iurgia fiāt

LIBER

donec abiiciatur. Regionē aulocrenez diximus: per quā
ab apamea in phrygiā itur. Ibi platanus ostenditur: ex
qua pependit Marsya uictus ab Apolline: quæ iam tunc
magnitudine electa est. Necnō palma deli ab eiusdē dei
ætate cōspicitur. Olypiæ oleaster: ex quo primus Hercu-
les coronatus est: & tunc custoditur religiose. Athenis
quoq; olea durare traditur in certamine edito a Miner-
ua. E diuerso breuissima uita est punicis: fico: malis. Ex
ijs p̄cocibus breuior q̄ serotinis: dulcibus q̄ acutis: ut diu-
tior in punicis. Itē in uitibus: p̄cipueq; fertilioribus.
Græcinus auctor est sexagenis annis durasse uites. Vi-
dentur & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidez
uelociter: sed e radicibus repullulāt laurus: & mali: &
punicæ. Firmissimæ ergo ad uiuendū oleæ: ut quas dura-
re annis. cc. inter auctores conueniat. Est in suburbano
tusculani agri colle: qui corne appellatur. Lucus ātiqua
religione Dianæ sacratus a Latio: uelut arte tonsili co-
ma faginei moris. In hoc arborē mori eximiā ætate no-
stra adamauit Passiēus Crispus bis cōsul: orator: Agrip-
pinæ matrimonio: & Nerone priuigno clarior postea
osculari complectiq; eam solitus: non modo cubare sub
ea: uinumq; illi affundere. Vicina loce est ilex: & ipsa
nobilis. xxxv. pedum ambitu caudicis. x. arbores metiēs
singulas magnitudinis uisendæ: siluamq; sola facit. He-
dera necari arbores certum est. Simile quidam & iui-
sco: tametsi tardiozem earum iniuriam arbitrantur. Nā
q; & hoc p̄ter fructus agnoscitur non in nouissimis
mirabile. Quædam enim in terra gigni non possunt:
& in arboribus nascuntur. Namq; cum suam sedem nō
habeant: in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syria
herba quæ uocatur cassetias: non tantum arboribus: sed
ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Item circa tempe

thessalica quæ polypodion vocatur: & quæ dolichos: ac
 serpyllum. Oleastro quoq; deputato quod gignitur vo=
 cant phainos. Quod uero in hispiria fullōia hipophæ=
 ston callicullis inanibus: folijs paruis: radice alba: cuius
 succus ad detractiōnes in comitali morbo utilissimus
 habetur. Visci tria genera. Nanq; est in abiete & lari=
 ce cassyrias. Stelin dicit enboea. Hyphear arcadia. Viscū
 autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebitho
 nec alijs arboribus adnasci. Pleriq; copiosissimu i quer=
 cu: quod dryos hyphear uocant. In omni arbore: excep=
 ta ilice & quercu differentiam facit odor uirusq; &
 folium non incundi odoris. In utroq; uiscum amarū &
 lentum. Hyphear ad sagināda pecora utilius. Vicia mo=
 do purgat primo: dein ea pigre facit: quæ suffecere pur=
 gationi. Quibus sit aliqua tabes intus negāt durare ea.
 Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adijciūt disci=
 men in ijs: quæ folia emittant: & ipsi decidere. Cōtra
 inherere nato in æterna fronde. Omnino autem satum
 nullo modo nascitur: nec nisi per aluum auium reditu:
 maxime palumbis & turdis. Hæc ē natura: ut nisi ma=
 turatum in uentre auium non proueniat. Altitudo eius
 non excedit cubitalem semper fruticosi ac uiridis. Mas
 fertilis: Femina sterilis. Aliquando non fert. Viscum fit
 ex acinis: qui coliguntur messium tēpore immaturi. Nā
 si accessere imbres: amplitudine quidem augentur: uisco
 uero marcescunt. Siccantur deinde: & aridi tundūtur:
 ac conditi in aqua putrescūt duodenis fere diebus. Vnū=
 q; hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in p=
 fluente rursus malleo tussis amissis corticibus interiore
 carne lentescunt. Hoc est uiscum pennis auium tactu li=
 gandis: In glandis oleo subactum cui libeat insidias mo=
 liri: Non est omittenda in ea re & galliarum admira.

LIBER

tio. Nihil habēt druides (ita suos appellāt magos) uisco
 & arbore i qua gignatur (si mō sit robur) sacratius. Iā
 per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fron
 de cōficiunt: ut inde appellari quoq; interpretatiōe græ
 ca possint druides uideri. Enimvero quicqd adnasatur
 illis: e cælo missum putant: signumq; esse electæ ab ipso
 deo arboris. Est autem id rarum admoduz inuentu: &
 repertū magna religione petitur. Et ante omnia sexta
 luna: quæ principia mensium annorumq; ijs facit &
 sæculi post tricesimum annum: quia iam uirium abūde
 habeat: nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellan
 tes suo uocabulo. Sacrificio epulisq; rite sub arbore ppa
 ratis: duos admouent candidi coloris tauros: quorū cor
 nua tunc primum uinciantur. Sacerdos candida ueste
 cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido
 id excipitur sago. Tum demum uictimas imolant: pccā
 tes ut suū donū deus p̄sperū faciat: ijs qbus dederit. Fœ
 cunditatē eo poto dari cuicunq; aīalium sterili arbitra
 tur. Contraq; uenenā oīa esse remedio. Tanta gentium
 in rebus frinolis plerūq; religio est.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER. XVII. PROOEMIUM

Arborum Præcia Mirabilia.

Ca. i.

ATVRA ARBORVM TERRA
 n mariq; sponte sua prouenientium di
 cta est. Restat earum quæ arte: & hu
 manis ingenijs fiunt: uerius q̄ nascun
 tur. Sed prius mirari succurrit quæ abstulimus penuria
 pro indiuiso possessa a ferris: depugnante cum ijs homi

ne circa caducos fructus. Circa pendentes uero & cum
alitibus in tanta deliciarum precia uenisse clarissimo
(ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassij atq; Cn. Do-
mitij Aenobarbi. Crassus orator fuit in primis nominis
romani. Domus ei magnifica: sed aliquando præstâtior
in eodem palatio. Quin. Catuli: qui cimbro cum. C.
Martio fudit. Multum uero pulcherrima consensu om-
nium: ætate ea in colle uiminali. C. Aquilij equitis roma-
ni clarioris etiam tū q̄ iuris ciuilibus scientia: cum tamen
obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo
Crassus atque Domitius censuram post consulatum si-
mul gessere anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesi-
mo secundo frequentem iurgijs propter dissimilitudi-
nem morum. Tunc Cn. Domitius ut erat uehemens na-
tura: præterea accensus odio: quod ex æmulatione au-
dissimum est: grauiter increpuit tanti censorem habi-
tare: pro domo eius milia nummorum idem tamen pro-
mittens. Et Crassus ut præsens ingenio semper & fa-
ceto lepore solers concedere se respondit: exceptis sex ar-
boribus. Ac ne uno quidem denario si adimerentur: em-
ptam uolente Domitio. Crassus utrum ne igitur ego sū
inquit quæso Domitij exemplo graui & ab ipsa mea
censura notandus: qui in domo quæ mihi hæreditate ob-
uenit comiter habitem? an qui tu sex arbores æstimes?
Eæ fuere loti patula ramorū opacitate lasciuæ. Cecina
largo e proceribus crebro i iuuetā nostra eas i domo sua
ostēdāte. Durauerūtq; (qm̄ & de lōgissimo æuo arborū
diximus) ad Neronis principis icēdia: quibus cremauit
urbem: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;: ni
princeps ille accelerasset etiam arborum mortez. Ac ne
quis uilem de cætero Crassi domum: nihilq; in ea iur-
gante Domitio fuisse dicendum p̄ter arbores indicet.

LIBER

lam colūnas quattuor bymetij marmoris ædilitatis gra-
tia ad scēnam ornandam aduectas in atrio eius domus
statuerat: cum in publico nondum essent ullæ marmo-
reæ. Tam recens est opulentia tantoq; tunc plus hono-
ris arbores domibus afferebant: ut sine illis ne inimici-
tiarum quidem præciuz seruauerit Domitius. Fuere ab
ijs & cognomina antiquis: Funditio milliti illi qui p̄-
clara facinora uulturnum transnatās fronde capiti im-
posita aduersus Hannibalem eddidit. Stolonuz Liciniæ
genti (ita enim appellatur in ipsis arboribus frutica-
tio inutilis: unde & pampinatio inuento) primo Sto-
loni dedit nomen: Fuit & arborum cura legibus pri-
scis: autumque est. xij. tabulis: ut qui iniurias cecidisset
alienas: lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existi-
mamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æsti-
mationem illos: qui frugiferas tanti taxauerant? Nec
minus miraculuz in pomo est multarum circa suburba-
na fructu annuo addito binis milibus nummum maio-
re singularum redditu: quam erat apud antiquos prædio-
rum. Ob hoc insita & arborum quoque adulteria ex-
cogitata sunt: ut nec poma pauperibus nasceretur. Nūc
ergo dicemus quo maxime modo tantum ex ijs uestigal
contingat: ueram colendi rationem absolutamque pro-
dituri. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ consta-
re animaduertimus: sed incerta atque dubia: in quibus
maxime fallitur uita. Nam diligentiam in superuacuis
affectare non nostrum est. Ante omnia autem in uni-
uersum & quæ ad cuncta arborum genera pertinent: i
commune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quam partem cæli
spectare debeant.

Ca. ij.

a Quilone maxime gaudent densiores : ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris

Qua in re pleriq; fallūtur: cū in uineis pedamēta nō sint a uēto eo opponēda & id tantū a septemtriōe seruādū. Quinimo tēpestina frigora plurimū arborū firmitati cōferūt: & sic optie germināt. Alioqn si blādiātur austeri defatiscētes : ac magis etiā i florē. Nam si cum defloruere: protinus sequātur imbres: in totum poma depereunt. Adeo ut amygdala & pyri etiā si omnino nubilū fiat austrinusue flatus : amittant fœtus. Circa uirgalias quidem puluere: inimicissimū uitæ & oleæ: quoniā tunc coitus est earū. Hoc est illud quateridū oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubili spuri quod diximus. Fruges quoq; peius maturescūt austrinis diebus : sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septētrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemē quidē aquiloniā esse: omnibus satis utilissimū. Imbres uero tunc expetendi euident causa est : quoniā arbores fœtu exinanitas: & foliorū quoq; amissione languidas naturale est auide esurire. Cibus autē earū imber. Quare tepidā esse hyemē: ut absumpto partu arborū sequatur protinus cōceptus: id est germinatio: ac deinde alia florescendi exinanitio: inutilissimum experimētis creditur. Quinimmo si plures ita continuētur anni: etiam ipsæ moriuntur arbores. Quoniā nemini dubia pœna est in fame laborantiū. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas: non pro arboribus nota fecit. Nec per solstia imbres uitibus conducunt. Hyberno quidem puluere fieri messes lætiores luxuriantis ingenij fertilitate dictum est. Alioquin nota arborū cōmunia sunt frugūq; niues diutinas sedere. Causa non solū quia animā terræ euanescentem exhalationem includunt & comprimūt

LIBER

retroq; agunt in vires frugū atq; radices: uerū q̄ li-
 quorem sensim præbent: purum præterea lenissimūq;
 quādo nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor
 ex ijs non uniuersus: ingurgitans diluensq; sed quomo-
 do sititur distillans uelut exubere alit omnia: quæ non
 inundat. Tellus quoq; illo modo fermentescit: & succi
 plena: ac lactescentibus satis non effœta cum tempus
 aperit tepidis aridet horis. Ita maxime frumenta pin-
 guescunt: præterq̄ ubi calidus semper aer est: ut in ægy-
 pto. Continuatio enim & ipsa consuetudo idem quod
 modus aliubi efficit. Plurimumq; prodest: ubicūq; non
 esse quod noceat. In maiore parte orbis cum præcoces
 excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli secu-
 tis frigoribus exuruntur. Qua de causa serotinæ hye-
 mes noxiæ siluestribus quoq;: quæ magis etiam dolent
 urgente umbra sua: nec adiuvante medicina. Quoniam
 uestire teneras in torto stramento in siluestribus non
 est. Ergo tempestiue aquis hybernis primum imbribus
 deinde germinatione antecedentibus. Tertium tempus
 est cū educant poma: nec protinus: sed iam ualido fœtu.
 Quæ fructus suos diutius cōtinēt: lōgioresq; desiderāt
 cibos: ijs & serotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis.
 Hæ iāz pluuiæ generis cuiusq; arboribus diuerso modo
 desiderantur: alijs alio tempore maturātibus. Quapro-
 pter ijsdem imbribus quædam lædi uideas: alia inuari.
 Et i eodē genere sicut i pyris: Alio die hyberna quærūt
 pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidē omnia de-
 siderent. Hybernū tempus est ante germinationem quæ
 aquilonem austro utiliore facit. Ratio eadē mediter-
 ranea maritimis præfert (unt enim plerūq; fridiora)
 & montosa planis: & nocturnos imbres diurnis. Ma-
 gis fruuntur aquis sata: non statim auferente eas sole.

Cōnexa & situs vinearum arborūq; ratio est: quas in oras debeant spectare. Virgilius ad occasus feri dāna uit. Aliqui sic maluerē: q̄ in exortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror perpetuum quicq̄ in hoc prācipi posse. Ad soli naturam: ad loci ingeniū: ad cēli cuiusq; mores dirigenda solertia est. In africa meridiē vineas spectare & si uiti inutile: colono salubre est: quoniam ipsa meridianae subiacet plagae. Quapropter ibi qui in occasum aut septentriones conseret: optime miscebit solum cēlo: cum Virgilius occasus improbet. Nec de septentrione relinqui dubitatio uidetur. At qui in cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis compertum est nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent uenti. In narbonensi provincia atq; liguria: & parte ethruriae contra circium sererae imperitia existimatur. Eundemq; obliquum accipere prouidentia. Is enim ibi aestatē temperat: sed tāta plerūq; uiolentia ut auferat tecta.

De societate cēli & terrae ad arbores.

Ca. iij.

Vidam cēlum terrae parere cogunt: ut quae in siccis seruantur: orientem ac septentriones spectent. Quae in humidis meridiē. Nec non ex ipsis uitibus causas mutuantur. In frigidis praecoces serendo: ut maturitas antecedit algorem. Quae poma uitesq; rores oderint contra ortus: ut statim auferat sol. Quae ament ad occasus: uel etiam ad septentriones: ut diutius eo fruantur. Caeteri uero fere rationem naturae secuti in aquilonem obseruare uites: & arbores poni suasere. Odorationem etiam fieri talem fructum Democritus putat.

yy ij

Quilonis situm uentorūq; reliquorū diximus
 a secundo uolumine. Dicemusq; proximo plura
 caelestia. Interiz manifestū uidetur salubrita-
 tis argumentū: quoniā in meridiē etian spectantiū sem-
 per ante decidūt folia. Similis & in maritimis causa.
 Quibusdā locis afflatus maris noxi: in plurimis idem
 utiles. Quibusdā satis e longinquo aspicere maria iucū-
 dum. Propius admonere salis halitū inutile. Similis &
 fluminū stagnorūq; ratio. Nubulis adurunt: aut æstuan-
 tia refrigerant opacitate: atq; etiā rigore gaudēt: quæ
 diximus. Quare experimentis optime creditur. A cælo
 proximū est terræ dixisse rationē haud faciliore tracta-
 tu. Quippe nō eadē arboribus cōuenit & frugibus ple-
 runq; nec pulla qualē habet campania: ubiq; optima ui-
 tibus. Aut quæ tenues exalat nebulas. Nec rubrica mul-
 tis laudata. Cretā in albensium pompeianorūq; agro:
 & argillam cunctis ad uineā generibus ante ponūt: q̄-
 q̄ præpingues quod excipitur in eo genere inuicem sa-
 bulum albū. In ticiniensi multiq; in locis nigrū. Item
 q; rubrum etiā pingui terræ permixtū infœcundū est.
 Argumenta quoq; indicantiū sæpe fallunt. Non utiq;
 solum lætū est: in quo procerae arbores nitent: præterq;
 illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quæ
 uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula
 pinguis soli semper indicatiū habēt. Nam quid laudatius
 germaniæ pabulis? & tamen statim subest arena: te-
 nuissimo cespitū corio. Nec semper aquosa est terra: cui
 proceritas herbarum. Non hercule magis q̄ pinguis ad
 hærens digitis. Quod in argillis arguitur. Scrobes qui-
 dem regeſta in eos nulla complet: ut densa atq; rara ad
 hunc modum deprehendi possit ferroq; omnis rubigi-

nem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pondere. Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest? Nec fluminibus aggesta semper laudabilis: quando senescant sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur: diu præterq; saliei utilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in laborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utantur. Sed idem solum ubicunq; arduum opere: difficile cultu: bonis suis acrius pene q; uitijs pascit. Affligit agricolam & carbunculus: quæ terra ita uocatur. Emendari uitem ac terra putatur. Naz torus scaber natura friabilis expetitur quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat: nō improbat uitibus. Salsæq; terræ multa melius creduntur: tutiora uitijs innasentium animalium. Nec colles opere nudantur: si quis perire fodiat. Nec campi omnes minus soles atq; perflatus q; opus sit: accipiunt. Et quasdam pruinis ac nebulis pasci diximus uites. Omnium rerum sunt quædam in alto secreta: & suo cuiq; corde præuidenda. Quid quod mutatur sæpe iudicata quoq; ac diu comprehensa? In thessalia circa larißam emissio lacu frigidior facta ea regio ē. Oleæ desierunt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod nō antea thracia sensit amoto hebro. Et circa philippos culturata siccata regio mutauit cæli habitum. At in syracusano agro aduenæ cultor: elapidato. luto sole prodidit fruges: donec regeßit lapide. In syria leuem tenuis ulco imprimūt uomerem: quia subest saxum exurens æstate semina. Iam in quibusdam locis similes æstus: immodici & frigori effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptius. In chalcia rodiorum insula locus quidam est in tantum foecundus: ut suo tempore satum demetant hordeum: sublatumq; protinus serant: & cū

LIBER

alijs frugibus metāt. Glareosum oleis solum aptissimū
in uenafrano: pinguiissimū in betica. Punica uina ī saxo
coquuntur. Cecubæ uites in pōtinis paludibus madent.
Tanta est argumentorum & soli uarietas: ac differen-
tia. Cæsar Vopiscus cū causam apud censores ageret cā-
pos rosæ dixit italiæ sumem esse: in quibus particas pri-
die relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum
probantur. Non tamē indociles natura nos esse uoluit:
& uita cōfessa fecit etiam ubi bona certa nō fecerat.
Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum.

Ca. v

Errā amaram siue amacram si quis proba-
t re uelit. Demonstrant eam atræ degeneresq;
herbæ. Frigidā autē retoride nata. Item uli-
ginosam tristia. Rubricam oculi. Argillosam quæ operi
difficillima: quæq; rastros ac uomeres ingentibus gle-
bis oneret: q̄q; aliquando non quod operi: hoc & fru-
ctui sit aduersum. Item e contrario cineraceam: & sa-
bulum album. Nam sterilis densa callo facile deprehen-
ditur: uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter: atq; ex suo
more uitia determinat. Terrā cariosam caue: ne ue plau-
stro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appella-
tione ab eo tātopere reformidari: ut pene uestigijs quo-
q; interdicat? Redeamus ad ligni cariē: & inueniemus
illa: quæ in tantū abhominātur uitia: aridæ: fistulosæ:
scabræ canescentis: exesæ pumicosæ. Plus dixit una signi-
ficatione: q̄ possit ulla copia sermonis enarrari. Est enī
interpretatione uitiorū quadā non ætate: quæ nulla in
ea intelligi potest: sed natura sua anus terra. Et ideo in
foecūda omnia: atq; etiā ibecilla. Idē agrū optimū indi-
cat ad radicem montiū: planicie in meridiē excurrēte
quæ est totius italiæ situs. Terram uero tenerā quæ uos

catur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satina. In-
telligere modo libeat dictam mira significatione tene-
ram: & quicquid optari debet: in eo uocabulo inuenie-
tur. Illa temperatæ ubertatis: Illa mollis: facilisq; cultis-
ræ: nec madida: nec sitiens. Illa post uomerem nitescens:
qualem fons ingeniorum Homerus in armis ab eo cæla-
tam dixit: addiditq; miraculum nigrescentis: quis sie-
ret in auro. Illa quam recentem exquirunt improbæ ali-
tes uomerem comitantes: coruiq; aratoris uestigia ipsa
rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; sententia
& aliqua in propositum. Certe Cicero lux doctrinarū
altera Meliora inquit unguenta sunt quæ terram: quæ
quæ crocum sapiunt. Hoc enim maluit dixisse: q̄ redolēt
Ita est profecto. Illa enim erit optima: quæ unguenta
sapiet: Quod si admonendi sumus: qualis sit terræ odor
ille qui: quæritur: contingit sæpe etiam quiescente ea sub
occasu solis in quo loco arcus cælestis deiecerit capita
sua. Et cum a siccitate continua imaduierit imbre: tūc
emittit illum suum halitum diuinum ex sole conceptū:
cui comparari suauitas nulla possit. Is esse odor in com-
mota debet: repertusq; neminē fallit: ac de terræ odo-
re optime iudicabit. Talis fere est in noualibus cæsa ue-
tere silua: quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem
fetendis eadem terra utilior intelligitur: quotiens iter
mista cultura quieuit: quod in uineis non fit. Eoq; dili-
gentius eligenda est: ne uera existat opinio eorum: qui
iam italiæ terram existimauere lassam. Operis quidem
facultas in alijs generibus constat e cælo: nec potest ara-
ri post imbres aliqua ubertatis uitio lentescens. Contra
in bizantio africæ illum centena & quinquagena fru-
ge fertilem campum: nullis cū siccus est arabile tauris:
post imbres uilli a fello: & a pte altera iugi anu uome-

LIBER

rem trahente uidimus scindi. Terram enim terra emen-
dari (ut aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iuncta
aut gracili: bibulaq; super humidam: ac præpinguem: de
mentis operarij est. Quid enim potest sperare: qui tas-
lem colit.

De Terra: quam britania & gallia amat. Ca. vij.

Lia est ratio: quam britannia & gallia in-
uenere alendi eam: ipsa quod genus uocant
margam. Spissior ubertas in ea intelligitur.
Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandia in cor-
poribus ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De Græcorum doctrina. Ca. vij.

Non omisere & hoc græci: quid enim inten-
tatum illis; Leucargyllion uocant candidam
argyllam: qua in megarico agro utuntur. Sed
tantum in humida frigidaq; terra. Illas gallias britan-
nasq; locupletantis cum cura dici conuenit. Duo gene-
ra fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus
ingenijs. Est enim alba: ruffa: columbina: argyllacea: to-
facea: harenacea. Natura duplex: aspera aut pinguis. Ex-
perimenta utriusq; in manus: ususq; geminus: aut ut fru-
ges tantum alant: aut eadem & pabulum. Fruges alit-
tofacea alba: quæ si sit inter fontes reperta est ad infi-
nitum fertilis: uerum aspera tractatu: & si nimia inie-
cta est: exurit solum. Proxima è ruffa: quæ uocatur cap-
numargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ.
Lapis contunditur in ipso campo: primisq; annis stipu-
la difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamē
minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehitur.
Inspergitur rara: sale eam misceri putant. Vtrumq; hoc
genus semel iniectum in .l. annos ualet: & frugum: &
pabuli ubertate.

De terrarum generibus.

Ca. viij.

q Væ pingues esse sentiuntur: ex ijs præcipue al-
ba. Plura eius genera. Mordacissimum: quod
supra diximus. Alterum genus albæ cretæ ar-
gentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes actis ple-
runq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spaciā-
te uena. Hac maxime britānia utitur. Durāt ānis. lxxx
Neq; est exemplum ullius: qui bis in uita hanc eidem i-
iecerit. Tertium genus candidæ glischromargon uocat.
Est autem creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄
frugum fertilior: ita ut messe sublata ante sementem al-
teram lætissimuz secetur. Dū in fruge est: nullum aliud
gramen emitit. Durat. xxx. annis densior iusto. Cymi-
ni modo strangulat solum. Columbinam gallia suo no-
mine glauco: pelā appellat: glebis excitatur lepidū mō.
Sola gelatione ita soluitur: ut tenuissimas bratteas faci-
at. Hac ex æquo fertilis. Harenacea utuntur si alia non
sit in uliginosis uerticibus: & si alia sit: ubi hos gentiū
solos nouimus: qui fertilissimum agrum colentes: quacū-
q; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine
iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis. x. prodest.
Hedui & pīctones calce uberrimos fecere agros: quæ sa-
ne & oleis & uitibus utilissima reperitur. Omnis au-
tem marga aratro iniicienda est: ut medicamentum ra-
piatur: & fimi desiderat aliquantulum. Quæ primo
plus aspera: & quæ in herbas non effunditur: alioquin
nouitate quæcunq; fuerit: solum lædet. Ne sic quidem
primo anno fertilis. Interest & quali solo quærat. Sica. n. humido melior: arido pinguis. Tēperato alter
utra creta uel columbina cōuenit.

De cineris usu. & de simo: & quæ sata uberiorem
terram faciant: & quæ urant.

Ca. ix.

LIBER

Ranspadanis cineris usus adeo placet: ut an-
 t
 teponant fimo iumentorum: quod quia leuif-
 simum est: ob id exurunt. Vtroq; tamen pari-
 ter non utuntur in eodem aruo: nec in arbutis cinere:
 nec quasdam ad fruges ut diximus. Sūt qui puluere quo-
 q; uuas ali indicent: pubescentesq; puluerent: & uitius
 arborumq; radicibus aspergant. Quod certum ē narbo-
 nensi provincia & uindemias certius sic eo coqui: qd
 plus puluis ibi q̄ sol confert. Fimi plures differentiæ. Ip-
 sa res antiqua. Iam apud Homerum regius senex agruz
 ita suis manibus lætificans reperitur. Augeas rex i græ-
 cia excogitasse traditur. Diuulgasse uero Hereules i ita-
 lia: quæ regi suo Stercutio Fauni filio ob inuentu; im-
 mortalitatem tribuit. M. Varro principatū dat tur-
 dorum fimo ex auarijs. Quod etiam pabulo boum suū
 q; magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asse-
 uerat. De nostris moribus bene sperare est: si tāta apud
 maiores fuere auaria: ut ex ijs agri stercorarentur. Pro-
 ximum Columella calumbaris: mox gallinarijs facit: na-
 tantium alitum damnato. Cæteri auctores consensu hu-
 manas dapes ad hoc in primis aduocant. Alij ex ijs præ-
 ferunt hominum potus in coriorum officinis pilo made-
 facto. Alij per sese aqua iterum largiusq; etiam quā cu;
 bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domandū
 est: cū ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt cer-
 tamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendū utun-
 tur homines. Proxime spurcitias suū laudant. Columel-
 la solus damnat. Alij cuiuscunq; quadrupedis exitiosum
 Aliqui columbarum præferunt. Proximum deinde ca-
 prarum est. Ab hoc ouium. Deinde boum. Nouissimus
 iumentorum. Hæc fuere apud priscos differentiæ. Simul

q; præcepta ut inuenio re tali utendi:quādo ¶ hic ue
tustas utilior:uisumq; iam est apud quosdā:provincia
lium in tantum abundante geniali copia pecudum fari
næ uice cribris superiniijci fœtore aspectuq; temporis ui
ribus in quandam etiam gratiam mutato. Nuper reper
tum oleas gaudere maxime cinere e calarijs fornacibus
Varro præceptis adiicit equino:quod fit leuissimum se
getes alendas. Prata uero grauiore:¶ quod ex hordeo
fiat:multasq; gignit herbas. Quidam etiam bubulo in
mentorū præferunt:ouillumq; caprino. Omnibus ue
ro asininum:quoniam lentissime mandant. Econtrario
usus aduersus utrunq; pronunciat. Inter omnes autem
cōstat:nihil esse utilius lupini segete:priusq; siliquetur
aratro:uel bidentibus uersa:manipulisue circa radices
arborum uel uicium obrutis. Etiam ubi nō sit pecus cul
mo ipso uel etiam filice stercorare arbitratur. Catoster
cus unde fiat:stramenta:lupinum:paleas:fabalia:ac frō
des iligenas:quernasq; e segete euellito. Ebulum:cicutā:
¶ circum salicta herbam auctam:uluamq; ea susterni
to ouibus:frondemq; putridam. Vinea si macruerit:sar
menta sua comburito:¶ itidem inarato. Itemque ubi
saturus eris frumentum:oues ibi delectato. Necnon ¶
satis quibusdam ipsis pasci terram dicit. Segetem ster
corant:fruges:lupinum faba:uitia. Sicut econtrario ci
cer:quia uellitur:¶ quia falsum est:hordenz:fœnugræ
cum:eruum. Hæc omnia segetē exurunt:¶ oia quæ uel
lūtur. Nucleos i segetē ne idideris. Virgilius ¶ lino sege
tē exuri:¶ auenæ ¶ papauere arbitratur. Fimeta sub
diuo cœano loco ¶ q humorē colligat:stramto intecta
ne i sole arescant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita
fore ne inascātur ijs serpētes. Fimū miscere terræ:pluri.

LIBER

mum refert fauonio flante ac luna sitiente. Id plerique praeintelligunt a fauonii ortu faciendū: ac februario mense tñ: cū id pleraq; sata alijs postulēt mēſibus. Quo cūq; tpe fiat curādū ut ab occaſu æquinoctiali flante uēto fiat: luna decreſcēte: ac ſicca. Mirū in modū augetur ubertas affectuſq; eius obſervatione tali.

De ſatione arborum: & ꝑ auulſione naſcuntur arbores.

Ca. x.

Bunde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc a de his arboribus dicemus: quæ cura hominū atq; arte proueniunt. Nec pauciora ꝑpe ſunt genera: tam benigne naturæ gratia; rettulimus. Aut. n. ſemine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagine: aut auulſione: aut ſurculo: aut inſito & conſecto arboris trunco. Nam folia palmarum apud babylonios ſeri: atq; ita arborem prouenire. Trogu; credidiſſe demiror. Quædam pluribus generibus ſeruntur: quædam omnibus. At pleraq; ex ijs natura ipſa docuit: & in primis ſemen ſerere cum decidens exceptumq; terra uiuiſceret. Sed quædam non aliter proueniunt: ut caſtaneæ: iuglādes: cæduis duntaxat exceptis. Ex ſemine autem q̄q; diſſimili ea quoq; quæ & alijs modis ſerūtur: ut uites & mala atq; pyra. Nanq; ijs pro ſemine nucleis: non ut ſupradictis fructus ipſe. Et meſpila ſemine naſci poſſunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & inſito reſtituenda. Interdum etiam caſtaneæ. Quibusdam natura contra omnino non degenerandi quoquo modo ſerantur: ut cupreſſis: palmis: lauris. Nāq; & laurus pluribus modis ſeritur. Genera eius diximus. Ex ijs auguſta & bacalis & pinus ſimili modo ſerūtur. Baccæ mēſe ianuario aquilonis aſſlatu ſiccante leguntur: expandunturq; raræ: ne caleſcant acerno. Poſtea quidam

fimo ad serendum paratas urina madefaciunt. Alij i qua
lo pedibus in profluente deculant: donec auferatur cu
tis. Alioquin uligo infestat: nec patitur nasci. In sulco re
pastinato palmi altitudine uicena fere acervatim me
se martio. Eadem & propagine seruntur. Triumphali
lisq; talea tantum. Myrti genera omnia in capania bac
cis seruntur. Romae propagine tarentina. Democritus:
& alio modo seri docet: grandissimis bacarum tuis le
uiter ne grana frangantur: eaq; intrita recte circumli
gari: atq; ita seri: parietem fore densitatis: ex quo uirgu
lae differantur: Sic & spinas saepis causa serunt tonice
moris spinarum circulata. Pilas autem laurus & myr
ti inopia a trimatu tempestiuum est transferre. Inter
ea: quae semine seruntur. Mago in nucibus operosus est.
Amygdala in argilla molli meridiem spectanti seri in
bentur. Gaudere eas in dura calidaq; terra. In pingui
& humida mori ac sterilescere. Serendas q; maxime sal
catas & e nouella: fimoq; diluto maceratas per triduum
aut pridie q; serantur aqua mulsae. Mucrone defigi acie
lateris. In aquilonem spectare: ternas simul serendas: tri
anguli rone: palmo inter se distantes: denis diebus ada
quari donec grandescant. Inglandes nuces porrectae seru
tur commissuris iacentibus. Pineae nucleis septenis fere
in ollas perforatas additis: aut ut laurus quae baccis seri
tur. Citra grano & propagine: Sorba semine & a ra
dice planta & auulsione proueniunt. Sed illa in alidis
Sorba & in frigidis & humidis. Natura & planta
ria demonstrauit: mulcarum radicibus pululante sobole
densa & pariente matre quas enecet. Eius quippe um
bra turba indigesta premitur: ut in lauris: puniceis: pla
tanis: cerasis: prunis. Paucorum in hoc genere rami par
cunt soboli: ut ulmorum palmarumq;. Nullis uero tales

LIBER

pulluli proveniunt: nisi quarum radices amore solitatu-
q; imbris in sua tellure spaciantur. Omnia ea non sta-
tim moris est in sua locari: sed prius nutrici dari: atque
in seminarijs adolescere: iterumq; migrare. Qui transi-
tus mirum immodum mitigat etiam siluestres: siue ar-
borum quoq; ut hominum natura novitatis: ac peregrini-
nationis auide est: siue discedentes uirus relinquunt: mā-
suescuntq; tractatu ceu fere dum radici auellitur plan-
ta: Et aliud genus simile natura præmonstrauit. Auulsi
q; arboribus stollones uixere. Quo in genere & cū par-
ui sunt: auelluntur: partemq; aliquam e matris quoque
corpore auferunt secum fimbriato corpore. Hoc mō plā-
tantur pūice: coryli: maij: sorbi: mespili: fraxini: fici. In
primisq; uites. Cotoneum ita satum degenerat. Ex eodē
inuentu est: surculos absisos ferere hoc primo sæpis cau-
sa factū sambucis: cotoneo: & rubis de pactis. Mox &
culturæ: ut populis: alnis: salici: quæ uel in uerso surculo
seritur. Iā eæ ibi disponuntur: ubi libeat esse eas. Quā-
obrem seminarij curam ante cōuenit dici: q̄ transeat
in alia genera. Nanq; & huic principio eligi solum re-
fert: quoniam nutricem indulgentiorem esse: q̄ matrem
sæpe conuenit. Sic ergo siccum succosumq; bipalio sub-
actum: aduenis hospitale: & q̄ simillimum terræ i quā
transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitum,
q; ad incursum etiam gallinacei generis. Quam mini-
me rimosum: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo
sexquipedum seri ne se inter se contingant: & noceāt.
Præter alia uitia etiam uermiosæ fiunt: ideo sarriti cō-
uenit sæpius herbasq; auelli. Præterea semina ipsa fru-
tiantia supputare: ac falcem pati consuescere. Cato &
furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad solem
recipiendum atq; integri culmo ad frigora arcenda. Sic

pyrorum malorumque semina nutrirī. Sic pineas nuces
Sic cupressos semine satas & ipsas. Minimis id granis
constat: ut uix perspicī quædam possint. Non omitten-
dum naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores:
tanto maiore tritici & hordei grano: ne quis fabaz re-
putet. Quid simile originis suæ habent malorum pyro-
rumq; semina? His principijs respuentem secures mate-
riem nasci indomitam ponderibus immensis præla: ar-
bores uelis turribus: murisq; impellendis arietes: Hæc
est natura eius. Hæc potentia. Super omnia erit e lachri-
ma nasci aliquid: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso
fœmina (mas enim ut diximus non gignit) pilulæ colle-
ctæ: quibus docui mensibus siccantur sole: ruptæq; emit-
tunt semen formicis mire expetitum: ampliato etiā mi-
raculo tantuli animalis cibo absumi natalem tantarū
arborum. Seritur mense aprili area æquata cylindris:
aut uolgiolis densum: terraq; cribris supercernitur pol-
licis crassitudine. Contra immane pondus attollere se
non ualet: retorqueturque sub terra. Ob hoc parcitur ue-
stigijs. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus: ut
æqualiter bibat: donec erumpant. Differuntur post an-
num dodrantali filo: custodita temperie: ut uiridi cælo
serantur ac sine aura. Mirumq; dictū periculum tantū
eo die est: si rorauerit quantulumcunque imbrem: aut si
afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate.
Aquaſque postea odere. Et zizipha grano seruntur men-
se aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri &
malo cotoneo. Et in calabria ea est spina siluestris: quæ-
cunq; optime & myxas recipit: utiliter & sorbos.

De transferendis seminarijs: & ulmis serendis &
scrobibus.

Ca. xi.

LIBER

Pantas ex seminario transferre in aliud prius
 q̄ suo loco ponatur: operose præcipi arbitror:
 licet translatione folia latiora fieri sponde-
 ant. Vlmorum prius q̄ folio uestiantur. Samara colligē-
 da est circa martias. Kalen: cum flauescere incipit. De-
 inde biduo in umbra siccata serenda dēsa in refracto ter-
 ra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupres-
 sis. Pluuia si non adiuuent: rigādā. Deferenda ex area-
 rum uenis post annum in ulmaria intervallo pedali in
 unamquamq; partem. Maritas ulmos autumnno serere
 utilius: quia carent semine. Nam eæ e plantis seruntur.
 In arbutum quinquennes sub urbe transferuntur: aut
 (ut quibusdam placet) quæ uicenum pedum esse coepe-
 runt. Sulco qui nouenarius dicitur: altitudine pedū tri-
 um: pari latitudine: & eo amplius circa positas pedes
 terni undiq; e solido adaggerantur. Arulas id uocant in
 campania. Intervalla ex loci natura summūtur. Aridio-
 res serendas in campestribus conuenit. Populos & fra-
 xinos quia festinantius germinant: disponi quoq; matu-
 rius cōuenit. Hoc est ab idibus febru. plātis & ipas na-
 scentes. In disponendis arboribus arbutisq;: ac uineis
 quincuncialis ordinis ratio uulgata & necessaria: nō
 per flatu modo utilis uerum & aspectu grata quocunq;
 modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis
 eadem ratio semine qua ulmos serendi: transferēdi quo-
 q; e seminarijs eadem & siluis. Ante omnia igitur in
 similem transferri terram aut meliorem oportet. Nec e-
 tepidis: aut præcocibus in frigidis: aut serotinos situs:
 ut neq; ex ijs i illos. Præfodere scrobes ante (si fieri pos-
 set) tanto: donec pingui cespite obducantur. Mago ante
 annum fieri iubet: ut solem pluuiaq; combibant: aut si
 conditio largita non sit: ignes in medio fieri ante men-

ses duos: nec nisi post imbres i his seri. Altitudinē earū
in argilloso: aut duro solo trium cubitorū esse in quāq;
partem. In prunis palmo amplius: & ubiq; caminata
fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cu-
bita & palmū quadratis angulis. Eadē mensura græci
auctores consentiunt: non altiores quino semipede esse
debere: nec latiores duobus pedibus. Nusq; uero sesqui-
pede minus altos: quoniam in humido solo ad uicina
aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inquit: latas
pedes ternos. In faucibus imisq; palmū & pedē: altitu-
dinem quattuor pedum: eas lapide consterni: aut si non
sit perticis salignis uiridibus. Si neq; eæ sint: sarmen-
tis: ita ut in altitudinem semipedem trahantur. Nobis
adijciendum uidetur ex prædicta arborum natura: ut
altius dimittantur eæ: quæ summa tellure gaudent: tan-
q̃ fraxinus: olea. Hæc & similia quaternos pedes opor-
tet demitti. Cæteris sat est: si altitudinis pedes ternos
effecerint. Excide inquit radicē istam Papyrius cursor
imperator ad terrore prenestinorū prætoris. Destringi
securius se teste: innoxii abradi partes: quæ se nudaue-
rint terra. Aliqui lapides rotundos subijci malunt: qui
& contineant humorem: & transmittant. Non item
planos facere: & a terreno arcere radicē existimantes.
Glarea substrata inter utrāq; sententiā fuerit. Arborē
nec minorē bima nec maiorē trima transferri quidam
præcipiunt. Alij cū annū impleat. Cato crassiorē quinq;
digitis non omisit. Idē ait attinere: meridianā cæli par-
tem signare in cortice: ut translata ijsdem & assuetis
statueretur oris: ne aquiloniæ meridianis oppositæ so-
libus finderetur: & algerent meridianæ aquilonibus.
Quod e diuerso affectant etiam quidam in uite ficoq;
permutantes in contrarium. Densiora enim folia ita

LIBER

fieri: magisq; protegere fructū & minus amittere: si-
 cumq; sic etiam scansilem fieri. Pleriq; id demū cauent
 ut plaga deputati cacuminis meri diem spectet: ignari
 fissuris nimij uaporis opponi. Id quidem in horā diei
 quintam uel octauā spectare maluerim. Aeq; latet non
 negligendum: ne radices mora inharecant: ne ue a sep-
 temtrionibus: aut ab ea parte celi usq; ad exortū bru-
 malem uento flante effodiantur arbores: aut certe non
 aduersæ ijs uētis radices præbeātur. Propter quod emo-
 riuntur ignaris causæ agricolis. Cato omnes uentos &
 imbrem quoq; in tota translatiōe damnat. Et hoc pro-
 derit q̄ plurimū terræ in qua uixerint radicibus cohæ-
 rere: ac tota cespite circūligari. Cum ob id Cato in cor-
 ribus transferri inbeat. Proculdubio utilissime quidem
 summā terram contentus est subdi. Quidā puniceis ma-
 lis substrato lapide non rumpi pomū in arboribus tra-
 dunt. Radices inflexas poni melius. Arborē ita locari:
 ut media sit totius scrobis necessarium. Ficus si in scyl-
 la: bulborum: hoc genus est seritur: ocissime ferre tradi-
 tur pomum: neq; uermiculationi obnoxium. Quo ui-
 tio non carent reliqua poma similiter sata. Radicum
 eius magnam adhibendam curam ut exemptas appa-
 reat: non auulsas: quis dubitet? Qua ratione & reli-
 qua confessa omittimus. Sicuti terram circa radices fe-
 stucato spissandam. Quod cato primū in ea re esse cen-
 set. Plagam quoq; a trunco oblimi fimo: & folijs præli-
 gari præcipiens.

De interuallis plantandarū arborū: & umbris: &
 stillicidijs: & ubi plantari debeant. Ca. xij.

Vius loci pars est ad interualla pertinens.

b Quidā puniceas: & myrtos: & lauros dene-
 siores seri iusserunt. In pedibus tamen noue-

nis malos amplius paulo : uel magis etiam pyros mad-
gisq; amygdalas : & ficus . Quod optime diiudicabit
ramorum amplitudinis ratio : locorumq; : & umbræ
cuiusq; arboris : quoniam has quoq; obseruari oportet .
Breues sunt quamuis magnarum arborum : q̄ in or-
bem ramos circinent : ut in malis pyrisq; . Eadem enor-
mes cerasis : lauris . Iam quædam umbrarum proprietas
inglandium grauis & noxia : etiam capiti humano :
omnibusque iuxta satis . Necat germina & pinus : sed
uentis utraque resistit : quoniam & protecta uinea-
rum ratione egent . Stillicidia pinus : quercus : ilicis pon-
derosissima . Nullum cupressi : umbra minima : & in se
circumholuta . Ficorū leuis : quamuis sparsa : ideoq; inter
uineas feri non uetantur . Ulmorum leuis : etiam nu-
triens quæcunq; opacat . Sed Attico hæc quoq; uide-
tur e grauissimis : nec dubito si emittantur in ramos .
Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non obitor . In-
cunda & platani quanquam crassa . Licet gramine
credere non soli : haud alia lætius operiente toros . Po-
pulo nulla ludentibus folijs . Pinguis alno : sed pascens
sata . Vitis sibi sufficit : mobili folio : iactatuque cræbro
solem umbra temperans . Eodem graui protegens in
imbre . Omnium fere leuis umbra : quorum pediculi
longi . Non fastidienda hæc quoque scientia : atq; non
in ultimis ponenda : quando quibusque satis umbra :
aut nutrix aut nouerca est . Inglandium quidem pi-
norumque & picearum : & abietis quæcunque
attigere : non dubie uenenum est . Stillicidij breuis
diffinitio est . Omnium : quæ proietu frondis ita
diffunduntur : ut per ipsas non defluant imbres : stil-
la sæua est . Ergo plurimum intererit hac in quæstio-
ne terra in qua seremus : in quantum arbores quasque

LIBER

alat: Iam per se colles minora quærunt interualla. Ventosis locis crebriores seri conducit. Olea tamē maximo interuallo: de qua Catonis in italia sententia est. In xxv. pedibus minimum: plurimū. xxx. seri. Sed hoc variatur locorum natura. Non alia maior ī betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo prouentu. Ideo. lxxv. pedes. Mago interuallo dedit undiq; etiā in macro solo ac duro: atq; uentoso. Cum minimū. xlv. Betica quidem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendam esse conueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectā precipitare: aut plerūq; ipsis: qui posuere coarguetibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est foedius agricolis: quam gesta rei poenitentia: multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant: & quæ celeriter & de sabina. Ca. xiiij.

Vædam autem natura tarde crescunt: & in primis semine tantum nascentia: & longo æuo durātia. At q̄ cito occidūt: uelocia sunt ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: & tamen antecedunt diuitijs. In trimatu enim fere incipiunt ostendentes & ante. Ex ijs lentissima. Ocissima omniū cypirus et spendocypirus frutex. Protinus enim floret: semenq; profert. Omnia uero celerius adoleſcūt stolonibus ablati: unamq; in stirpem redactis alimentis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi namq; curuati gracilitate & simul proceritate nimia defigunt rursus in terram capita. Iterumq; nascuntur: ex se se repleturi omnia: ni resistat cultura: prorsus ut possint uideri homines terræ causa geniti: Ita pessima at-

q̄ execranda res propaginem tamen docuit: atq; radicē
acquiri uiridem. Eadem autem natura est hederis. Ca-
to propagari propter uitam tradit ficum: oleam: puni-
cam: malorum genera omnia. Laurum: prunos: myrtus:
nucēs auellanas: & prenestinas: platanū. Propagatio-
num duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobem
quattuor pedum quoquo: & post biennium amputato
flexu: plantaq; translata. Post trimatum. quas si lōgius
fere libeat: in qualis statim: aut uasis fictilibus defode-
re propagines aptissimum: ut iis transferantur. Alterū
genus luxuriosius: radices in ipsa arbore sollicitādo tra-
iectis per uasa fictilla: uel qualos ramis terraq; circum-
pactis: atq; hoc blandimento impetratis radicibus: iter
poma ipsa & cacumina (i summa enim cacumina hoc
modo petuntur audaci ingenio) arborem aliam longe a
tellure faciendi. Eodem quo supra bienni spacio abscissa
propagine: & cum qualis illis sata. Sabina herba pro-
pagine seritur & auulsione. Tradūt fece uini aut e pa-
rietibus latere tuso mire ali. Idem modis rosmarinum
serunt & ramo: quoniam neutri semen Rododendron
propagine & semine.

De Satioue arborum & insitione: & q̄ inuenta
sit tenera inferendi implastratio. Ca. xiiij.

Emine quoq; inferere natura docuit raptim
s auium fame deuorato: solidoq; & alui tepo-
re madido cū fecundo fimi medicamine abi-
ecto in mollibus arborum lecticis & uentis sēpe trans-
lato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus cerasum
in salice platanum in lauro: laurum i ceraso. & baccas
simul discolores. Tradunt & monedulam condentem
semina in thesauros cauernarum eiusdem rei præbere
causas. Hinc nata inoculatio sutoria simili fistula ape-

LIBER

riendi in arbore oculum cortice exciso : semendq; inclu-
dendi eadem fistula sublatū ex alia. In ficis autē &
malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit
sinum in nodo germine expulsi corticis : gemmamq; ex
alia arbore includit. Et hactenus natura ipsa docuit.
Infectionem autem casus magister alius: & pene nume-
rosior ad hunc modum. Agricola sedulus casam sepi-
munimento cingens: quo minus putrescerent sudes: li-
men subdidit ex hedera. At illæ uinaci morfu appræhē-
sæ suam ex alieno fecere uitam : apparuitq; truncum
esse pro terra. Aufertur ergo serra æqualiter superficies
lenigatur falce truncus. Ratio postea duplex. Et prima
inter corticem lignumq; inferendi. Timebāt prisci trū-
cum findere. Mox inforare ausi medio. Ipsiq; medullæ
calamum imprimebant unum inferentes. Neq; enim
plures cupiebat medula subtilior. Postea ratio uel se-
nos adiecit mortalitati eorū ex numero succurrere per
suasa per media trunco leuiter fisso: cuneoq; tenui fissu-
ram custodiente. donec cuspidatim decisus descendat in
rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primū omniū
quæ patiatur coitum talem arbor : & cuius arboris ca-
lamus. Varie quoq; & non iisdem partibus. Subest om-
nibus succus. Vitibus ficisq; media sicciora: & e sum-
ma parte cōceptus. Ideo illinc surculi petuntur. Oleis
circa medias succus : inde & surculi. Cacumina si-
tiunt. Facilime coalescunt : quibus eadem corticis
natura : quæque pariter florentia eiusdem horæ gi-
gnationem succorumque societatem habent. Lenta
enim res quotiens humidis repugnant sicca mollibus
corticum duri. Reliqua obseruatione ne fissura in no-
do fiat. Repudiat quippe aduenam inhospitalis du-
ritia : ut in parte nitidissima & longior multo tri-

bus digitis: ne obliqua: ne translucens. Virgilius ex cactu
mine inferi uetat. Certumq; est ab humeris arborū oriē
tem aestiuum. spectantibus surculos petendos: & e fera
cibus: & e germine nouello: nisi uetustate arbori inse=
rantur. Ii enim robustiores esse debent. Præterea ut p=
gnantes. hoc est germinatione turgentes: & qui parere
illo sperauerint anno. Bimi utiq; nec tenuiores digito
minimo. Inseruntur autem & inuersi: cum id agitur:
ut minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante om=
nia gemmantes nitere conueniet: nihil usq; ulcerosum
esse aut retorridum. Spei fauet medula calami cōmissu=
ræ: si in matre ligni corticisq; iungatur. Id enim satius
q̄ foris cortici æuari. Calami exacutio medullā ne nu=
det. Tenui tamen fistula detegat: ut fastigatio leui de=
scendat cuneo tribus non amplior digitis. Quod facile
lime contingit tinctum aqua radentibus: ne excutiat
in uento: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus
ad corticem usq; suum deprimatur. Ne laxetur dum de=
primitur: ne uē cortex replicetur in rugas. Ideo lachry=
mantes calamos inferi non oportet. Non hercule magis
quam aridos: quia illo modo labat humore nimio cor=
tex. Hoc uitali defectu non humescit neque concorpo=
rat. Id etiam religionis seruant: ut luna crescente cala=
mus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere
duæ simul manus nituntur necessario temperamento.
Validius enim demissi tardius ferunt: fortius durant.
Contrarium ex diuerso: ne hiscat nimium rima: laxeq;
capiat: aut ne parum exprimat: aut compressum necet.
Hoc maxime præcauendum: ut preualidæ accipientis
trunco in media fissura relinquatur. Quidam uestigio
fissuræ falce in truncis facto salice præligant margi=
nem ipsum. Postea cuneos figunt cōtinente uinculo li

LIBER

bertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita eodem die transferuntur. Si crassior truncus inseratur: inter corticem & lignum inseri melius cuneo optime offeo: ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur. Hæ solæ post brumam inseruntur. dempto libro habent ueluti lanuginem: quæ si comprehendit insitum putrefacit. Incolumi cuneo adactum utilissime astringitur. Inserere aptissimum quod proximum terræ patiaturnodorum: truncique ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenam fimumque bubulum admisceri: atque ita usque ad lentorem subigi iubet: idque interponi & circumlini. Ex iis quæ commentatus est: facile apparet illa ætate inter lignum & corticem: nec alio modo inserere solitos: aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pyralac mala per uer: & post solstitium diebus. l. post uindemiam. Oleas autem & ficos per uer tantum luna sitiente: hoc est sicca. Præterea post meridiem: ac sine uento austro. Mirum quod non contentus insitum munisse: ut dictum est: & cespitate ab imbre: frigoribusque protexisse: ac mollibus bifidorum uiminum fascibus: lingua bubula (herbæ id genus est) insuper obtegi iubet: eamque illigari operta stramentis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digitos insito extante. Verno inserentes tempus urget: incitantibus se gemmis: præterquam in olea: cuius diutissime oculi parturiunt: minimumque succi habent sub cortice: qui nimius insitis nocet. Punicam uero & ficum quanquam alias sicca sint recraftinare minime utile. Pyrum uel florentem inserere licet: & in Maium quoque mensem protendere insitionem. Quod etiam si longius afferantur pomorum calami ra-

po infixos optime custodire succum arbitrantur. Serua-
riq; inter duos imbrices iuxta riuos vel piscinas utrin-
q; terra obstructos.

De uite inferenda.

Ca. xvi

Itium uero in scrobibus siccis stramento op-
tos: ac deinde terra obrutos: ut acumine exi-
stant. Cato uitem tribus modis inserit. Præ-
sectam findi iubet per medullam: in eam surculos exacu-
tos ut dictum est addi: medullas iungi. Altero si sese ui-
tes contingant utriusq; in obliquum latere cōtrario ad
raso iunctis medullis colligari. Tercium genus est: tere-
brare uitem in obliquum ad medullā: calamosq; addere
longos pedes binos: atq; ita ligatū insitum intritaq; illi-
tum operire terra calamis subrectis. Nostra ætas corre-
xit ut gallica uteretur terebra: quæ exauat: nec urit:
quoniam adustio omnis hebetat: atq; ut gemmascere in-
cipiens ligetur calamus. Nec plus q̄ binis ab insito emi-
neat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq; circumdare-
tur acie a duabus partibus: ut inde potius distillet hu-
mor: qui maxime uites infestat. Deinde cum eualuissent
flagella pedes binos: uinculum insiti incideretur uirtu-
ti crassitudine pmissa. Vitis inferendis tps dedere ab
æquinotio autumno ab germinationis initia. Satinæ
plantæ siluestrium radicibus inseruntur natura succio-
ribus. Si. n. satinæ siluestribus inserantur: degenerant infe-
ritatē. Reliqua cælo cōstant. Aptissima insitis siccitas.
Huius. n. remediū appositis fictilibus uasis modicus hu-
mor p cinerē distillat. Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione.

Ca. xvi.

Mplastratio & ipsa ex inoculatione nata
e uideri potest. Crasso autem maxime cortici
conuenit sicut est ficis. Ergo amputatis omni

LIBER

bus ramis ne succum auocent. Nitidissima in parte qua
q; præcipua cernatur hylaritas: exempta scutula ita ne
descendat ultra ferrum cortici imprimitur: ex alia cor-
tex par cum sui germinis māmā: sic compage desata ut
cicatrici locus non sit: & statim unitas fiat: nō humo-
rem non afflatum recipiens: nihilominus tamen & lu-
to munire & uinculo melius. Hoc genus non pridem re-
pertum uolunt: qui nouis moribus fauent. Sed id etiam
apud ueteres græcos inuenitur: & apud Catonem: qui
oleam ficumq; sic inseri iussit mensura etiam præfina-
ta secundum reliquam diligentiam suam. Cortices scale
pro excidi quattuor digitorum longitudine: & trium
latitudine: Atq; ita coagmentari & illa sua itrita ob-
lini. Eadem ratione & in malo. Quidam huic generi
miscuere fissuram in uitibus exempta cortice thessella
furculo a latere plano adigendo. Tot modis insitam ar-
borem. Vidimus iuxta tyburtes tyliam omni genere po-
morum honestam alio ramo nucibus: alio baccis: aliun-
de uite: ficis: pyris: punicis: malorūq; generibus. Sed hu-
ic fuit brevis uita. Nec tamen omnem experimētis asse-
qui naturam possumus. Quædam enim nasci nisi sponte
nullo modo queunt. Eaq; immitibus & desertis tantū
locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dici-
tur platanus: postea robur. Verum utraq; sapores corrū-
punt. Quædam omni genere inserūtur: ut ficus & pu-
nica. Vitis non recipit emplastra: nec quibus tenuis ac-
aducis rimosusq; cortex. Neq; inoculationē sicca aut
humoris exigui fertilissima omnium inoculatio: postea
emplastratio. Sed utraq; infirmissima: & quæ cortice
nituntur tm̄: uel leui aura ocissime deplātantur: insere-
re firmissimum & fecundius q̄ serere.

Exemplum huius rei.

Ca. xvij.

Non est omittenda raritas unius exempli. Corelius eques romanus. Atteste genitus inseruit castaneam suo metipsam surculo in neapolitano agro. Sic facta est. castanea quæ ab ipso nomen accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdem libertus corellianam iterum inseruit. Hæc est inter eas differentia illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogitavit: ac defractus serere ramos docuit: cum pali deflexi radices cœpissent. Multa sic seruntur. In primisq; ficus: omnibus quidem alijs modis nascens: præterq; talea. Optime quidem si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo super terram relicto apite: eoq; ipso harena cooperto. Ramo seruntur et punicæ palis laxato prius meatu: item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum: crassitudine minus brachiali. Cortice diligenter seruato: trunco exacuto. Myrtus et taleis seritur. Morus talea tantum: quoniam in ulmo eam inseri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum satû nunc dicendum est. Seruandû in eo ante omnia: ut taleæ ex feracibus fiant arboribus ne curuæ: ne sabræ: aut bifurcæ: ne tenuiores quæ: ut manum impleant: ne minores pedalibus: ut illibato cortice: atq; ut sectura inferior ponatur semper: et quod erit ab radice: accumuleturq; germinatio terra donec robur planta capiat.

De cultura taledrum: et quibus temporibus insertio fiat.

Ca. xvij.

Væ custodienda in talearû cultura Cato iudicatauerit: ipsius uerbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas: quas in scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligenterque tractato: ne liber laboret: cum dolabis: aut scabis. quas in semiario saturus eris: pedales

LIBER

facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit: beneq;
 gluttus. Cū taleā demittis pede taleam opprimito. Si pa-
 rū descēdat: maleo aut mateola adigito: cauetoq; ne li-
 brū scindas. Cū adigis: palo prius locū feceris quo taleaz
 demittas. Ita melius inter talea. Et ubi trimæ sunt: tum
 deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut ī
 sulcis seras: ternas taleas ponito. Eas diuariato sup ter-
 ram: ne plus quattuor digitos trāuersos emineant: uel
 oculos serito. Diligenter eximere oleā oportet: & radi-
 ces q̄ plurimas cū terra ferre. Vbi radices bñ operueris:
 calcare bñ: ne quid noceat. Si q̄s quærat qd̄ tps oleæ serē
 dæ sit: agro sicco p̄ sementē: agro lato p̄ uer. Oliuetū die-
 bus. xv. añ æquinoctiū uernū incipito putare. Ex eo die
 dies. xl. recte putabis. Id hoc mō putato. Quā locus recte
 ferax erit: quæ arida erūt: & si qd̄ uētus interfregerit
 ea omnia eximito. Quā locus ferax non erit: id plus cō-
 cidito: aratoq; bñ: enodatoq;. Stirpes læues facito: circū
 oleas autūno ablaqueato: & stercus adijcito. Qui oli-
 uetum sæpissime & altissime miscebit: is tenuissimas
 radices exarabit. Radices si sursum abibunt: crassiores
 fient: & eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera
 olearū uel in quo genere terræ uiuere & feri debeant:
 spectariq; oliueta diximus in rōe olei. Mago in colle &
 ficcis: & argilla: & inter autumnū: & brumā feri ius-
 sit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad bru-
 mam. Quod precepisse eum africæ intelligitur. Italia
 q̄dem nunc uere maxime serit. Sed & autūno si libeat.
 Post æquinoctium. xl. diebus ad uergiliarū occasū. xiiij.
 soli dies sunt: quibus feri nocēat. Africæ peculiare q̄dez
 in oleastro est inserere. Quādā æternitate cōsenescunt
 p̄xime adoptiōe uirga emissa. atq; ita alia arbore ex ea-
 dem iuuenescente. Iterūq; & quotiens opus sit: ut eius

eadem oliueta constent. Inseritur autem oleaster calamo & inocultatione. Olea ubi quercus effossa sit male ponitur: quoniam uermes: qui raucae uocantur: in radice quercus nascuntur & transeunt. Non inhumare taleas aut siccare: prius quam serantur: utilius compertum. Verus oliuetum ab æquinoctio uerno intra uergiliarum exortum inter radi alternis annis melius inuentum. Item muscum circumdare radici. Circumfodi autem omnibus annis a solstitio duum cubitum: scrobe pedali altitudine. Stercorari tertio anne. Mago idem amygdalas ab occasu arcturi ad brumam feri iubet. Pyra non eodem tempore: quoniam non æque omnia florescunt. Eadem oblonga aut rotunda ab occasu uergiliarum ad brumam. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ sub solanum aut septentrionem spectantia. Laurum ab occasu æquilæ ad occasum sagittæ. Confessa. n. de tempore serendi æque ratio est uere & autumnus. Id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniam non omnibus locis utilis pariter intelligitur. Sed haud omittenda nobis: non tractus alicuius rationem: uerum naturæ potius indagantibus. In cyrenica regione sub etesiarum flatu conserunt. Nec non & in græcia oleam maxime in laconia. Co insula & uites tunc ferit. Ceteri apud græcos inoculare & inserere non dubitant. Sed arborem non serunt. Plurimumque in eo locorum natura pollet. Namque in ægypto omni serunt mense: & ubicunque imbres æstiu non sunt: ut in india & æthiopia. Necessario post hæc autumnus seruntur arbores. Ergo tria tempora eadem geminationis uer & canis arcturique ortus. Neque enim animalium tantum est ad coitum auaritia: sed multo maior est terræ ac satorum omnium libido. Qua tempestiue uti plurimum interest conceptus. Peculiare utique in insitis: cum sit mutua cupiditas utrinque

LIBER

coeundi. Qui uer probat: ab æquinoctio statim admittunt: prædicantes germina parturire: iō faciles corticū esse amplexus. Qui præferunt autumnum: ab arcturi exortu: quoniam statim radicem quandam capiant. Et ad uer parata ueniant: atq; nō protinus germinatio afferat uires. Quædam tamen statutum tempus anni habent ubique: ut cerasi et amygdalæ circa brumam serendi uel inferendi. De pluribus locorum situs optime iudicabit. Frigida et aquosa uerno conseri oportet. Sicca et calida autumnū. Cōmunis quidem italiæ ratio tempora ad hūc modum distribuit. Mora ab idibus februarijs in æquinoctium: pyra in autumnum: ita ut brumam xy-ne minus diebus antecedant. Malis æstiuis et coto-neis. Item sorbis: prunis post mediā hyemē in idus februiarias. Siliquæ græcæ et perfici ante brumam per autumnum. Nucibus ingladi et pineæ et auellanae græcæ atq; castaneæ a Calē. martijs ad idus easdem. Salici: genistæ circa martias Calen. Hanc in siccis semine illaz in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: et de disciplina ablaqueandi: et accumulandi. Ca. xix.

Et etiam nunc noua inferendi ratio: ne quid sciens quidem præteream. quod usquam inuenirim a Columella excogitata: ut affirmat ipse. Quæ uel diuersæ insociabilesq; naturæ arborum copulentur: ut fici: atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet: non ampliore intervallo q̄ ut cōtingi large possit: ramo oleæ q̄ maxime sequaci: atq; obedituro. Eumq; omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta uires: qđ euenire trimæ: atq; utiq; quinque-ni solet: detruncata superficie ipsaq; deputata: ut dictum est adrafo acumine defigi in cruce fici custoditum uin

culis: ne curuatura fugiat. Ita quodam propaginum in-
 sitorum temperamento triennio cōmuni inter duas ma-
 tres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptan-
 tis esse: nondum uulgata ratione haud mihi certe satis
 comperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidisq; &
 hūidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere mō-
 strauit. In aquosis enim neque altos neque amplos face-
 re conuenit. Altos æstiuo solo & sicco: ut q̄ maxime
 accipiant aquam: cōtineantq;. Hæc & apud ueteres ar-
 bores colendi ratio est. Feruentibus enim locis accumu-
 lant æstate radices: operiuntque: ne solis ardor adurat.
 Aliubi ablaqueant per flatusque admittunt. Idem hye-
 me cumulis a gelu uindictant. Contra illi hyeme aperiūt
 humoremque sitientibus quærunt. Vbiunque circumfo-
 diendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos:
 neque id in pratis: quando amore solis humorisque in
 summa tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem
 fructus gratia ferendis inserendisque in uniuersum sint
 dicta.

De salicto & harundineto: & cæteris cæduis ad
 perticas: palos.

Ca. xx.

Inc restat rarum ratio: quæ propter alias se-
 runtur: uineas maxime: cæduo ligno. Principa-
 tum in ijs optinent salices: quarum satio fit lo-
 co madido tamen refosso duos pedes & semipedem: ta-
 lea sesquipedali: uel pertica: quæ utilior quo plenior. In-
 teruallo esse pedes senos trimæ pedibus binis a ter-
 ra: putatione coercentur: ut sic se in latitudinem fun-
 dant: ac sine scalis tondeantur. Salix enim foecun-
 dior est quo terræ propior. Has quoque omnibus an-
 nis confodi iubent mense aprili. Hæc est uiminali-
 um cultura. Perticalis & uirga: & talea feritur fossu

LIBER

ra eadem. Perticas ex ea iustum est cædi quarto fere an-
 no. Et eæ aut senescentiū ppagine sarcium locū. Pertica
 imersa ac post annum recisa. Salicis uiminalis ingera sin-
 gula sufficiunt. xxv. uineæ ingeribus. Eiusdē rei cā popu-
 lus alba seritur bipedaneo pastinatu: talea sesqpedali
 biduo siccata palmipede intervallo: terra supiniecta duo-
 rum cubitorum crassitudine. Harundo etiamnum dilu-
 tiore q̄ hæ solo gaudet. Seritur bulbo radices: quem aliq̄
 oculum appellant dodrentali scrobe: intervallo duū pe-
 dum & semipedis: reficiturq; ex sese uetere harundine
 to exstirpato: q̄ & utilius reperitur q̄ castrare sicut antea
 Nāq; inter se radices serpunt: mutuoq; discursu necan-
 tur. Tempus inferendi prius q̄ oculi harundinum intu-
 mescant ante Kal. martias. Crescit ad brumam usq; de-
 finitq; cum durefcere incipit. Hoc signū quod tempesti-
 uam habet cæsuram. Et hanc autem quotiens & uine-
 am fudiendū putant. Seritur & transversa non altera
 condita. Erumpuntq; singulis oculis totidem planta. Se-
 ritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gēmis:
 ut tertius nodus terram attingat prono acumine: ne ro-
 res concipiat. Ceditur & decrescente luna. Vineis āno
 siccata utilior q̄ uiridis. Castanea pedamentis omnibus
 præfertur facilitate tractatus: perdurādi pernicacia: re-
 generatione cædua uel salice lætior. Querit solum faci-
 le: necnon arenosum: maximeq; sabulum humidum aut
 carbunculum: uel tofi etiam farinam quamlibet opaco
 septentrionalique & præfrigido situ: uel etiam decli-
 ui. Recusat eadem gallicam rubricam: cretam: omnēque
 terræ fecunditatem: feri nuce diximus: sed nisi ex maxi-
 mis non provenit: nec nisi quinis acervatim satis. Per-
 fringi solum debet supra ex nouembri mense in februa-
 rium: quo solutæ sponte cadunt ex arbore: atque subna

scuntur. Internalla sint pedalia undiq; sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud bipedali intervallo plus biennio. Sunt & propagines nulli, quidē faciliores. Nudata enim radice: tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terram relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: paucetq; novitatem. Biennio fere postea profilit. Ideo nuncibus potiusq; radice plantaria cædua implentur. Cultura non alia q̄ supradictis fodiendis supputādīsque per biennium sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolonum supervacuos enecante. Ceditur intra septimū annū. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis vinearū iugeribus: quando etiam ea bifida stirpe fiunt: durantq; ultra alteram silvæ suæ cæsuram. Aesculus si e balano sed non nisi æsculi: scrobe dodrantali: intervallo duorum pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentū minime putrescit: læsumq; maxime fruticat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: persica corylus: malus: sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant: non modo humorem. Sambucus contra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nam de cypresso satis diximus.

De culturis & disciplina excolendarū vinearū. Ca. xxi.

T prædictis uelut armamentis vinearū: restat e ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitium surculi & quarūdam arborum: quibus fungosior intus natura est: geniculatis ramorū nodis intersepiunt medullam. Ferulæ ipsæ breues: & ad summa breuiiores articulis utiq; duobus internodia includunt. Medula siue illa uitalis anima est ante se tendis longitudinem impellens quādiu nodi perua patet fistula. Cum uero concreti ademere transitum: repercussa

LIBER

erumpit: ab ima sui parte: iuxta priorem nodum alter-
 nis laterū semper in quibus: ut dictū est in harundine:
 ac ferula: quorū dextrum ab imo intelligitur articulo:
 leuū in proximo: atq; ita per uices. Hæc uocatur in ui-
 te gemma: cum ibi cespitem facit. Ante uero quā faciat
 in concavo oculos: & in cacumine ipso germen. Sic pal-
 mites: nepotes: uicæ: folia: pampini: gignuntur. Mirum-
 q; firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo: in sur-
 culis nodos cum seruntur: medios secare oportet: ita ne
 profluat medulla: & in fico quidem dodrātales paxil-
 li solo patefacto seruntur: sic ut descendant: quæ proxi-
 ma arbori fuerint. Duo oculi extra terram emineant.
 Oculi autem in arborum surculis proprie uocantur: un-
 de germinant. Hac de causa & in plantarijs aliquādo
 eodem anno ferunt quos fuere laturo fructus in arbore:
 cum tempestiue sari prægnantes inchoatos conceptus
 aliubi pariunt. Ita satas ficos tertio anno transserre fa-
 cile. Hoc p̄ senescēdi celeritate attributū huic arbori: ut
 citissime pueniat. Vitiū nūerosior satas. Primū omniū
 nihil seritur ex ijs nisi inutile & deputatum in sarmē-
 to. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum
 Solebat capitulatus utrinq; e duro surculus seri: eoque
 argumento malleolus etiam uocatur nunc. Postea uel
 li cum sua calce coeptus est: ut in fico neque aliud est ui-
 uacius. Tertium genus adiectum etiānum expeditius
 sine calce: quod sagittæ uocantur: cum intorti pan-
 guntur. Id enim cum decisi nec intorti trigemmes. Plu-
 res autē ex eodem surculo hoc modo fiunt. Serere e pam-
 pinarijs sagittas sterile est: non nisi fecundas oportet.
 Quæ raros habent nodos: infecundæ iudicantur. At
 densitas gemmarum fertilitatis indicium est. Qui-
 dam seri uetant nisi eos: qui floruerint surculos. Sagittæ

tas serere minus utile: quoniam in transferendo facile
rumpitur quod intortum fuit. Seruntur pedali non bre-
uiore longitudine quinque sexue nodorum. Pauciores
tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inse-
ri eodem die quo putantur: utilissimum. Si multo post-
ea necesse sit serere custoditos uti precipimus oportet
caneri utique ne extra terram positi sole inarescant:
uentone aut frigore hebetentur: qui diutius in sicco fu-
erint priusquam serantur in aqua pluribus diebus reui-
uiscant. Solum apricum & quam amplissimum in se-
minario siue in uinea bibente pastinari debet ternos
pedes bipaleo alte in area reijci quaternorum pedum
fermento: ita ut in pedes binos fossa procedat. Fossa
tum purgari & extendi ne crudum relinquatur. Ve-
rum & exigi mensura. Male pastinatum deprehen-
dunt scamna inaequalia. Metienda est & ea pars quae
interiacet puluinis. Surculi seruntur & in scrobe: &
in sulco longiore: super quos tenerrima ingeritur terra
Sed in gracili solo frustra: nisi substrato pinguiore.
Nec minus quam duos integri oportet: & proximam
attingi terram: & eodem paxilo deprimi & spissari.
Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina
in altitudinem: in longitudinem semisses. Ita satos
malleolos uiginti quattuor mense recidere ad imum ar-
ticulum: nisi ipsi parcat. Oculorum inde materia
emicat cum aqua triginta sex mense uiuiradix trans-
fertur. Est & luxuriosa ratio uites serendi: ut quattuor
malleoli uehementi uinculo colligantur in parte luxurio-
sa: atque ita uel per ossa bubuli cruris uel per colla fictilia
traiecti obruantur: binis eminentibus gemis. Humescunt
hoc modo: recisique palmitem emittunt. Postea fistula fracta
radix libere capit uires: unaque fert: et omnium corporum suo

LIBER

rum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus: medullaq; erasa in se colligantur ipsi caules ita ut geminis parcatu omnimodo. Tum malleolo in terrā fixo mixta seritur: & cum spargere cœperit caules: deciditur: foditurq; sæpius. Talis uix acinos nihil intus ligni habituros. Columella promittit: cū uiuere semina ipsa per quam mirum sit: & medulla adempta nasci. Sirculis etiā quibusdā fit articulatio arboris non omittendū uidetur. Namq; buxi tenuissimis quinis senisue colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat: ut defringeretur ex imputata buxo: aliter uiuere non crediti. Detraxe hæc experimenta seminarij curaq;. Sequitur uinearū ratio. Quinq; generū hæc. Sparsis per terram palmitibus: aut per se uite subrecta: uel cum amminiculo sine iugo. Aut pedatæ simplici iugo. Aut compluiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit: eadem intelligitur eius quoq; in qua sine amminiculo uitis per se stabit. Id enim non fit nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine: quem canterium appellant. Meliorq; ea uino: quando sibi ipsa non obumbrat: assiduoq; sole coquitur: & afflatum magis sentit: & celerius rorem dimittit. Pampinationi quoq; & occationi omniq; operi facilius. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut harundine aut crine funiculone: ut in hispania: brundisioq;. Compluiata copiosior uino est: dicta a canis ædium compluijs. Diuiditur in quaternas partes totidem ingis. Huius serendi ratio dicetur: eadem ualitura in omni genere: in hoc uero numerosior tñ. His uero tribus seritur modis. Optie in pastinato: pxime in sulco: nouissime in scrobe. De pastinatione dictum est.

De sulco & uinearum putatione: Ca. xxij.

VLco latitudo palæ satis est. Scrobibus ter-
s norum pedum in quancūq; partem. Altitudo
in quocunq; genere tripedalis: ideo nec vitis
minor transferri debet. Extatura etiam nū duabus gem-
mis. Emoliri terram minutis in scrobe ima sulcis fimo
q; misceri necessarium. Clivosa altiores poscunt scrobes
Præterea pluuiatis a deuexitate labris. Quæ ex ijs lō
giores fient ut vites binas accipiant. E diuerso aliæ lo-
cabuntur. Esse vitis radicē in media scrobe oportet. Sed
ip̄am inmixā solido in orientē æquinoctialē spectare. Ad
minicula prima e calamo accipere. Vineas limitari de
cumano. xvij. pedum latitudinis ad contrarios vehicu-
lorum transitus: alijsq; conuersis limitibus. Demū pedū
distingui per media iugera. Aut si maior modus sit: to-
tidem pedū cardine quot decumano limitari. Semper
uero quintanis semitari: hoc est in quinto quoq; palo
singulæ iugo paginae includātur. Solo spisso non nisi re-
pastinato: nec nisi uiuiradicem seri. Tenero & soluto
uel malleolū sulco uel scrobe. In colles sulcos agere trans-
uersos: melius q̄ pastinare ut defluvia palis eorū conti-
neantur. Aquoso cælo uel sicco solo malleolos serere au-
tunno: nisi si tractus ratio mutauerit. Siccus enī & calī-
dus autunno poscit seri: humidus frigidusq; etiā ueris
exitu. In arido solo uiuiradix quoq; frustra seritur.
Male & in siccis malleolus: nisi post imbrem. Aut in
riguis: uel frondens vitis: & usq; ad solstitiū recte: usq;
ad uer ut in Hispania. Quiescere uento sationis die uti-
lissimū. Pleriq; austros optant. Cato abdicat interesse
medio temperamento inter binas vites oportet pedes.
Mininum autem læto solo pedes quaternos. Tenui plu-
rimum octonos. Umbri & marsi ad uicenos intermit-
tunt arationis gratia in ijs: quæ uocant porculeta. Plus

LIBER

uio & caliginoso tractu rariores poni: sicco densiores
 congruit. Subtilitas parsimonie compendia inuenit.
 Cum uinea in pastinato seratur: obiter seminatium fa-
 ciendi ut uiuira dux loco suo: & malleolus qui transfe-
 ratur inter uites ordine seratur. Quæratio in iugero
 circiter. decem & septem Millia uiuira dices donat. intra
 biennium autem fructus quo tardius in sato prouenit
 quam in translato. Viuira dux posita in uinea post annum
 resecatur usque ad terram: ut unus tantum emineat oculo
 amminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili
 modo & secundo anno reciditur: uiresque concipit: &
 intra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pa-
 riendi gracilescat: ac emucidari (cohibeatur) castigatio-
 ne tali in factum ex ea tota. Nihil auidius nascitur: ac
 nisi ad pariendum uires seruatur: tota fit factus. Pedamenta
 optima quæ diximus: aut radice. robur: oleaque: aut si non
 sint: pali iunipero: cupresso: alburno: sambuco. Reliquo-
 rum generum sudas omnibus annis reciduntur. Saluberrima in
 iugo harundo conexa fasciculis durat quinque annis. Cum
 breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium
 modo ex hoc arcus funeta dicuntur. Tertius uineæ annus
 palmitem uelocem robustumque emittit in quem faciat ætas ui-
 tem. Hic in iugum insilit. Quidam tunc excæcant eum su-
 pina falce auferendo oculos: ut noxia iniuria longius
 euocet. Vtilior enim consuetudo pariendi: satisque papinos
 adiudicatos detergere: usque quo placeat roborari eam. Sunt
 qui uetant tagi proximo anno: quo translata sit: neque ante
 sex mensem falce curari. Tunc autem ad tres gemas recidi. Alii
 proximo quidem anno recidunt. Sed ut ternos quaternosue sin-
 gulis annis adiciant articulos: quarto demum producant ad
 iugum. Ideo utriusque fructum tardum. Præterea retorridum &
 nodosum puluinosumque reddit incrementum. Optimum autem

matrē esse firmam: postea foetū audacem. Nec tutum
est: quod cicatricosum: magno imperitiæ errore. Quic
quid est tale: plagis nascitur: non e matre. Totas enim
habet illa vires dum roboratur: & annuos accipit to
ta foetus: cum permissum fuerit nasci. Nil natura por
tionibus parit. Quæ cum exercuerit: satis firma pro
tinus in iugo collocari debet. Sin etiamnum infir
mior erit: sub iugo ipso hospitari recisa: viribus non
ætate decernitur. Temerarium est ante crassitudinem
pollicarem viti imperare. Sequenti anno palmites sa
lutentur pro viribus matris: singuli aut gemini. Idem
& secundo si cogit infirmitas: nutriantur. Tertioque
demum anno duo adijciantur. Nec sunt plures quater
nis unquam permittendi. Breuiterque non indulgen
dum est: & semper inhibenda fecunditas. In ea est
enim natura: ut parere malit quam uiuere. Quicquid
materiæ adimitur: fructui accedit. Illa semina mauult
q̄ fructum gigni: quoniam fructus caduca res est. Sic
perniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit. Dabit cō
silium & soli natura. In macro etiam si vires habebit:
recisa intra iugum moretur: ne omnis fœtura sub eo
exeat. Minimum id esse debet intervallum: ut attin
gat iugum: superetque non teneat: adeo non recum
bat in eo: nec delicate se spargat. Ita temperetur hic
modus: ut crescere etia; malit quā parere. Palmes duas
tres ue gemmas sub iugo habere debet ex materijs qui
bus materia nascatur. Tunc per iugum mergi alligariq;
ut sustineatur iugo non pendeat: Vinculo mox astric
tus a tertia gemma alligari: quoniam & sic coeretur i
petus materiæ. Densioresq; citra pampini exultāt cacu
mē religari uetāt. Natura hæc ē deiecta ps aut p̄ligata
fructū dat: plurimūq; ipsa curuatura. Q d citra ē mate
aaa iiij

LIBER

riem mittit:offensante credo spiritu & illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia:fructu dabit anno sequente. Sic duo genera palmitu; Quod e duro exit materiamq; in proximum annum promittit:palpinarium uocatur. Aut ubi supra cicatricem est:fructuarium. Alteru ex amminiculo palmite semperq; fructuarium relinquitur sub ingo. Et qui uocatur custos. Hic est nouellus palmes non logior tribus gemmis:proximo anno materiam daturus:si uitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eum uerucæ magnitudine: qui furculus appellatur. Si forte custos fallat. Vitis anteq septimum annum compleat a surculo euocata ad fructum ei inuenescit ac moritur. Nec ueterem placet palmitem in longum & ad quartum usq; pedamentum emitti:quod alij dracones:alij iuniculos:ut faciant quæ masculata appellant. Cum induruit uitis:peffimum in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur: singulae q; e singulis materiae emittuntur:ac deinde e proximis prioresq; amputantur. Semper custodem relinqui melius. Sed is proximus uiti esse debet: nec longior quam dictum est. Et si luxuriauerint:palmites intorqueri ut quattuor materias uel duas si uniuga erit uinea: emitat. Si per se uitis ordinabitur sine pedamento: qualescunque tamen initio amminiculum desiderabit: dum stare condiscat:& recta surgere. Cætera primordea eadem. Diuidi autem putatione pollicis inæquali examine undique ne prægrauet fructus parte aliqua: obiter idem deprimens prohibebit in excelsum emicare. Huic uineæ triu pedu altitudo excelsior nutat: cæteris a quanto: dum excedat hominis longitudinem iustam. Iis quoq; quæ sparguntur in terra breuis ad innitendu; caueas circumdat: scrobibus per ambitu actis: ne uagi palmites

inter se pugnent occusantes. Maiorque pars terrarum
ita supinam in tellure vindemiam metit. Siquidez &
in africa & in ægypto syriaque: ac tota asia & multis
locis europæ hic mōs p̄ualet. Ibi ergo iuxta terram com-
primi debet uitis. Eodem modo & tēpore nutrita ra-
dice: quo iningata uinea: ut semper tantum pollices re-
linguantur fertili solo cum tribus gemmis: graciliore q̄
nis. Præstatque multos esse quam longos. Quæ de natu-
ra soli diximus: tanto potentiora sentientur: quanto p̄-
prior fuerit uia terræ. Genera separari ac singulis con-
seri tractatibus: utilissimum. Mixtura enim generū etiā
in uino non modo in musto discors. Aut si misceantur
non alia q̄ pariter maturescentia iungi necessarium. In-
ga altiora quo lætio ager & quo planior. Item roscido
nebuloso: minusque uentoso conueniunt. Contra humi-
liora gracili: & arido: æstuoso: uētisque exposito. Iuga
ad pedamentū q̄ arctissimo nodo uiciri oportet: uitem
leui contineri. Quæ genera uitium & in quali solo cæ-
loq; essent coferenda: cum enumeraremus naturas earū
& uinorum: notauimus. De reliquo cultu uehementer
ambigitur. Pleriq; æstate tota post singulos rores cōfo-
di iubent uineam. Alij uetant gemantē: decuti enim ocu-
los tactuq; intratiū deteri. Et ob id arcendū procul om-
ne quidem pecus: sed maxime lanatum: qm̄ facillime au-
ferat gēmas. Inimicos & pubescente uua rastros. Satis
q; esse uineā ter anno cōfodi: ab æquinoctio uerno ad
uergiliarū exortū: & canis exortū: & nigrescente aci-
no. Quidam ita determinant: V eterē semel a uindemia
ante brumam: cū alij ablaqueare & stercorare satis pu-
tent. Iterū ab idibus aprilis: ante q̄ cōcipiat: hoc ē in vi-
idus maij. Deinde prius q̄ florere incipiat: & cum de-
floruerit: & uariante se uua: Peritiores affirmant si in

LIBER

sto sæpius fodiatur: in tantum tenerescere acinōs: ut rū-
 pantur. Quæ fodiuntur: ante feruētes horas diei fodiē-
 das conuenit. Sicuti lutum neq; arare neq; fodere. Fos-
 sione puluerem excitatum contra soles nebulasq; pdes-
 se. Pampinatio uerna in confesso est ab idibus maijs in-
 tra dies .x. utiq; anteq̃ florere incipiat: & eam infra in-
 gum debere fieri. De sequente uariant sententiæ. Cū de
 floruerit: aliqui pampinandum putāt. Alij sub ipsa ma-
 turitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Nam-
 q; & putationum tradenda ratio est. Protinus hanc a-
 uindemia ubi cæli tepor indulget adoriuntur. Sed hoc
 fieri nunq̃ debet ratione naturæ ante aquilæ exortum
 ut in syderum causis docebimus proximo uolumine. Im-
 mo uero fauonio: quoniam anceps culpa sit præprope-
 ræ festinationis. Si saucias recenti medicina mordeat
 quædam hyemis ruminatio: certum est gemmas earum
 frigore hebetari: plagasque findi. Et cæli uitio exuri
 oculos lachryma distillante. Nam gelu fragiles fieri q̃s
 nesciat? Operarum ista computatio est. In latifūdīs nō
 legitima naturæ festinatio quo maturius putantur ap-
 tis diebus: eo plus materiæ fundunt: quo serius: eo fruc-
 tum uberiores. Quare macras prius conuenit putare:
 ualidas nouissime. Plagam omnem obliquam fieri: ut fa-
 cile decidant imbres: & ad terram uerti q̃ leuissima ci-
 atrice acie falce exacta: plagasq; conuelata. Recidi autē
 semper inter duas gemmas: ne sit uulnus oculis in reci-
 sa parte. Nigram esse eam existimant: & donec ad sin-
 ceram ueniatur recidendam: quoniam e uitiosa materie
 utilis non exeat. Sic macra uitis idoneos palmites non
 habeat: ad terram recidi eam: nouosq; elici utilissimuz
 In pampinatione non hos detrabere pampinos qui cūz
 uia sint. Id enim uias supplantat: præterq̃ in nouella

uinea. Inutiles indicantur in latere nati non ab oculo.
Quippe etiam uua quæ nascatur e duro rigescere: ut ni-
si ferro detrahi non possit. Pedamentum quidam inter
duas uites utilius putant statui: & facilius ablaquean-
tur ita: meliusq; est unijugæ uineæ: si tamen & ipsi iu-
go sint uires: nec flatui infesta regio. In quadripertitaq;
proximum oneri amminiculum esse debet: ne tamē im-
pedimentum sentiat ablaqueatio cubito abesse nō am-
plius. Ablaqueari autem priusq; putari iubent. Cato de
omni cultura uitium ita præcipit. Quam altissimā; ui-
neam facito: alligatoq; recte dum ne nimium constrin-
gas: hocq; modo eam curato. Capita uitium putata cir-
cumsodito. Arare incipito. Vltra citraq; sulcos perpetu-
os ducito. Vites teneras quamprimum propagato. Vete-
res quam minimum castrato. Potius si opus fuerit dei-
cito: biennioq; post præcido. Vitem nouellam reserari-
tum erit tēpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit
sulcos interponito: ibiq; uiuiradicem serito. Vmbra a
sulcis remoueto: crebroq; fodito. In uinea ueteri serito
ocynum. Si macra erit: qd granū capit ne serito. Et cir-
cum capita addito stercus: paleas uinaceas: aliquid ho-
rūce. Vbi uinea frondere cœperit: pāpinato. Vineas no-
uellas alligato crebro: ne caulis p̄fringatur. Et quæ iā in
pticā ibit: eius pāpinos teneros alligato leuiter porrigi-
toq;. Quæ ubi recte steterint: ubi uua uaria fieri cœpit:
uites subligato. Vitis in sitio una est puer: altera cū uua
florete: ea optima est. Vineā ueterē si in aliū locū trāsfer-
re uoles: dumtaxat brachiū crassum primum deputato.
Binās gēmas nec amplius relinquito. Ex radicibus bene
effodito: & caue radices ne saucies. Ita uti fuerit: poni-
to in scrobe: aut in sulco: operitoq; & bene occultato.
Eodemq; mō uineā statuminato: alligato: laxatoq; uti

LIBER

fuerat: crebroq; fodito. O cynus quod in uinea feri iubet
antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod ce-
lerrime proveniat.

Ratio arborum

Ca. xxiij.

Equitur arbusi rō mirum inmodū dānata
a Sarsenna patre filioq; celebrata Scrofa: ne-
tustissimis post Catonē peritissimisq; : ac ne
a Scrofa quidem nisi uni Italiæ concessa: cum tam lon-
go indicetur æuo. Nobilia uina non nisi in arbusiis gi-
gni: & in ijs quoq; laudatiora summis: sicut uberiora
imis: adeo excelsitate proficiscitur. Hac ratione & ar-
bores eliguntur. Prima omnium ulmus: excepta ppter
nimiam frondem atinia. Deinde populus nigra eadem
de causa minus densa folia. Non spernunt plerique
& fraxinum ficumq; & etiam oleam: si non sit um-
brosa ramis. Harum satus cultusq; abunde tractatus est.
Ante tricesimū sextū mensem attingi salce uetantur. Al-
terna seruantur brachia. Alternis putantur ānis. Sexto
āno maritantur. Transpadana italia pter supradicta:
cornu: populo: tilia: acere: corno: aprio: quercu arbusi:
Venetia salice propter uliginem soli. Et ulmus detrū-
ta a media iter ramorū scamna digeritur: nulla fere. xx.
pedū altiore arbore. Tabulata earū ab octauo pede alti-
tudinis dilatantur in collibus siccisq; agris. A duodeci-
mo in campestribus & humidis. Meridianum solē spe-
ctare palmites debent. Rami a pietu digitorum modo
subrigi consili in ijs tenuium quoq; uirgultorum barba-
ne obumbrent. Interuallum iustū arborum si aretur so-
lum. quadragenī pedes in terga frontemq; : in latera ui-
ceni. Si non aratur: hoc ī omnes ptes. Singulis denas sæ-
pe adnutriunt uites: dānato agricola minus ternis. Ma-
ritare nisi ualidas inimicū: enecante ueloci uitium incre-

mento. Serere tripedanea scrobe necessariū: distantes in
ter sese: arboremq; singulis pedibus. Nihil ibi malleolis
atq; pastinationi. Nulla fodiendi impendia: utpote cuius
arbusi rō hac peculiari dote p̄stet: q̄ i eodē solo seri fru
ges & uitis prodest. Sup̄q; q̄ iudicans se altitudo:
non ut in uinea ad arcendas animalium iniurias parie
te uel sepe: uel fossarum utiq; impendio muni se: co
gat i arbuso. Et pr̄dicta est sola uini radice ratio. Itē
ppaginum: & h̄c gemina ut diximus. Quorum in
ipso tabulato maxime probata: quoniam a pecore tutis
sima est. Altera deflexa uite uel palmitē iuxta suam ar
borem aut circa proximam cēlibem. Quod supra terrā
est e matre radi inbetur: ne fruticet. In terra non pau
ciores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendā.
Extra in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbuso quæ
tuor pedes in longo cōstat: omni sulco tres lato: alto du
os cum semipede. Post annu3 propago inciditur ad me
dullam: ut paulatim radicibus assuescat suis. Caulis a
capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus
absciditur: reponiturq; altius in terraz: ne ex reciso frō
deat. Tolli uini radix a uīdemia protinus debet. Nuper
reperitū draconem serere iuxta arborem: ita palmitē
appellamus emeritū plurib; q; induratū annis. Hūc
pr̄cisum q̄ maxima amplitudine tribus partibus lon
gitudinis derafo cortice quatenus obruatur: unde & ra
filem uocant: deprimere sulco: reliqua parte ad arborez
erecta: ocissimum in uite. Si gracilis sit uitis aut terra
usitatum est quam proxime solum decidi: donec firme
tur radix: sicut neq; roscidam seri: neque septentrionis
flatu. Vites aquilonem spectare debent ip̄æ: palmitē
autem earundem ad meridiem. Non est festinandū ad
putationem nouellæ: sed primo in circulos materies col

LIBER

ligenda: nec nisi ualida putatio admonenda. Seriora fe-
 re anno ad fructum arbuta: q̄ uitis ingata. Sūt qui om-
 nino putari uetant: priusq̄ arborum lōgitudinem æqua-
 uerit. Prima falce sex pedes a terra recidatur: flagello i-
 fra relicto & nasci coacto in curuatōne materiæ. Tres
 ei gemmæ nō amplius deputato supersint. Exq̄ ijs emis-
 si palmites proximo anno imis inferantur scammis: ac p̄
 singulos annos ad superiora scandant: relicto semper du-
 ramento in singulis tabulatis: & emissario uno: qui su-
 beat usq̄ quo placuerit. De cætero putatione omni: fla-
 gella quæ proxime tulerint: recidantur. Noua circunci-
 sis undiq̄; capreolis aspergantur in tabulatis. Vernacu-
 la putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūue-
 stit arborem: crinesq̄ ipsos uuis. Gallia intraduces por-
 rigitur. Aemylie uiæ in ridias atiniarum ambitu frō-
 dem earum fugiens. Est quorūdam imperitia sub ramo
 uitem uinculo suspendendi suffocantium iniuria: quan-
 do contineri debet uimine non arctari. Quinimmo eti-
 am quibus salices supersunt: molliore hoc uinculo face-
 re malunt: herbaq̄; quam siculi uocant ampelodesmon.
 Græcia uero uniuersa iunco: cypero: ulua. Liberam quo-
 q̄ uinculo per aliquot dies uagari: & incunditam spar-
 gi: atq̄; in terra quam per totum annum spectauerit re-
 cumbere. Namque ut ueterina a iugo: & canes a cursu
 uolutatio inuat: ita tum & uitium porrigi lumbos. Ar-
 bor quoque ipsa gaudet assiduo leuata onere similis re-
 spiranti. Nihil est in opere naturæ: quod non exemplo
 dierum noctiumque aliquas uices feriarum uelit: ob id
 protinus a uindemia putari: & lassas etiamnum fru-
 ctu edito improbatur: ut putatæ rursus alligentur alio
 loco. Namque orbita uinculi sentitur uexatione non du-
 bia. Traduces gallicæ cultura binis utrinque lateribus

si pars quadrageno distet spatio: quaternis. V. iceno iter
 se obuij miscentur: alliganturq; uno conciliati uirgulto
 rum comitatu obiter ligati qua deficiant: Aut si breui-
 tas non patiatur ipsorum: adalligato protenduntur in
 uiduam arborem iunco. Traducem bimum præcidere so-
 lebant. Oneratis enim uetustate melius donare tēpus
 ut transilem faciant. si largiatur crassitudo. Alias atile
 toros futuri draconis pasci. Vnum etiamnum genus est
 medium inter hæc & propaginem. Totas supplantan-
 di in terram uites: cuneisq; findendi: & i sulcos plures
 simul ex una propagandi gracilitate singularum firma-
 ta circūligatis hastilibus: nec recisis qui a lateribus ex-
 currunt: pāpinis nondriēsis agricola traducūt turba nō
 contentus: nec copia ramorum: impositis etiamnū pati-
 bulis palmites circūuoluit. Itaque præter soli uitia cul-
 tura quoque torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbē ua-
 racinis: quæ alternis putātur ānis: non quia id uiti cōdu-
 cat: sed quia uilitate redituū impendia exuperent. Me-
 um tēperamētū in carsulano sequūtur: cariosasq; tm̄ ui-
 tis ptes incipiētes marcescere deputādo: ceteris ad uinā
 relictis detractō onere supuacuo p nutrimentō omni est
 raritas uulneris. Sed nisi pigni solo talis cultura degene-
 rat i labruscā. Arbusta arari: q̄ altissime desiderāt: &
 si tātū frumenti rō nō exigit. Pāpinari ea non ē moris:
 & hoc cōpendiū operæ. Deputantur cū uite pariter in-
 terluata dēficate ramorum: qui sint supuacui: & absu-
 māt alimēta. Plagas ad septētrionē aut ad meridiē spe-
 ctare uetuiimus. Melius si neq; in occasis solis. Diu. n. do-
 lent talia quoq; ulcera & difficile sanescūt algendo ni-
 mis æstuatione. Non eadem in uite quæ in arbutis li-
 bertas: quoniā certa latera & facilius abscondere: q̄ de-
 torquere quo uelis. Plagas i arborū tōsura supinare neq;

LIBER

lut calices faciendi: ne consistat humor. Viti adminich-
la addenda quæ scandat apprehensa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arborum. Ca. xxiiij.

Itium generosarum pergulas quinquatribus
putandas: & quarum seruare uuas libeat de
crescente luna: tradunt: Quæ uero iter lunio
sint putatæ: nullis animalium obnoxias esse: Alia ratio
ne plena luna noctu tondendas: cum sit ea in leone: scor-
pione: sagittario: tauro: atq; in totum serendas plena:
aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia cultores
deni in centena ingera uinearum. At abunde de satu cul-
tuq; arborum tractato: quoniam de palmis ac cytiso pe-
regrinis arboribus affatim diximus: ne quid desit: indi-
canda re liqua natura sit: magnopere pertinens ad om-
nia ea. Infestantur nanq; & arbores morbis. Quid. ni-
gentum caret iis malis; Et siluestrium quidem pernitio
sos negant esse: uexariq; tantum grandine in germina-
tione aut flore. Aduri quoq; seruore aut flatu frigidior
præpostero die q̄ suo. Frigora etiā prosunt: ut diximus.
Quid ergo? nonne & uites algore interuenit? Hoc qui-
dem est quo deprehendatur solui tium: quoniam non
euenit nisi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem p-
bamus. Non enim solum infirmissimæ arbores gelu pe-
riclitantur: sed maxime uexatisq; ita prima cacumina
inardescunt: quoniam præstrictus gelu non potuit eo per-
uenire humor. Arborum quidam communes morbi: qui-
dam priuati generum: Cōmunis uermiculatio est. Side-
ratio: & dolor membrorum: unde partium adhibita so-
cietate nominum quoq; cum hominum miserijs trunca-
dicimus certe corpora: & oculos germinum exustos: ac
multa simili sorte: itaq; laborant & fame & crudita-
te: quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obe-

fitate : ut omnia quæ ferunt resinam : nimia pinguedi-
ne in tædam mutantur. Et cum radices quoque pingues
scere cœpere : intereunt. Vt animalia nimio adipe : quan-
do et pestilentia per genera : sicut inter homines : nunc
seruitia : nunc plebs urbana vel rustica. Vermiculantur
magis minusue quædam : omnes tamen fere. Idque aues ca-
ni corticis sono experiuntur. Iam quidem et in hoc lu-
xuria esse cœpit : prægradesque roborum delicates uti
in cibo. Cossos uocant. Atque etiam in farina saginati. Ii
quoque altiles fiunt. Maxime autem arborum hæc sentiunt
pyri : mali : fici. Minusque quæ amare sunt et odoratæ.
Eorum qui in ficis existunt : alij nascuntur ex illis : alios
parit qui uocatur cerasites. Omnes tamen in cerasite fi-
gurantur : sonumque edunt paruuli stridoris. Et sorbus
arbor infestatur uermiculis rufis pilosis : atque ita emo-
ritur. Mespila quoque in senecta ebnoxia ei morbo est.
Sideratio tota e caelo constat. Quapropter et grando
in ijs causis intelligi debet : et carbunculatio : quod prui-
narum iniuria euenit. Hæc enim uero tepore inuitatis
et erumpere audetibus satis mollibus insidens adurit
lactescentes germinum oculos : quod in flore carbunculum
uocant. Pruinæ perniciosior natura : quoniam lapsa per-
sudet : gelatque : ac ne aura quidem ulla depellitur : quia non
fit nisi immoto aere et sereno. Proprium tamen sidera-
tionis est sub ortu canis siccitatum uapor : cum insitæ
ac nouellæ arbores moriuntur : præcipue ficus et uites
Olea præter uermiculationem : quam æque ac ficus sen-
tit : Clauum etiam patitur : sine fungum placet dici uel
patelam. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato et
rubrum muscum. Nocet plerumque uitibus atque oleis et
nimia fertilitas. Scabies communis omnium est. Impeti-
go et quæ adnasci solent cochleæ peculiaria ficorum

LIBER

uitia. Nec ubiq; . Sunt enim quædam ægitudines & locorum. Verum ut homini nervorum cruciatus: sic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erumpit vis morbi: aut in articulos: hoc est cacuminū digitos: qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sunt apud græcos sua nomina utri que uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragilis: postremo tabes morbusq; non intrante succo: aut nō perueniente: maximeq; id fici sentiunt. Caprificus omnibus immunis est: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post uergilias. Nam si rariores fuere perfundunt arborem: non scalpunt scabie. Cæterum si cadūt: siue imbres nimij fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulatione tribus de causis. Vna ui tēpestatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus in supinū excisis. Tertia culturæ imperitia læsis. Oēs enī earū iniuriæ in articulis sentiuntur. Siderationis genus est in his deflorentibus roratio. Aut cum acini priusq; crescant: decoquūtur in callum. Aegrotāt & cum alsere: læsis uredine attonsarum oculis. Ex calore hoc euenit in tempestiuo: quoniam omnia modo constant: certoque temperamento fiunt. Et culpa uinitorum colentium: cum præstringuntur ut dictum est. Aut cirūfossor iniurioso ictu uerberauit. Vel etiam subarator imprudens laxauit radices: corpusue desquamauit. Est & quædam contusio falcis hebetioris. Quibus omnibus causis difficilius tolerant frigora aut æstus: quoniam in ulcus penetrat omnis a foris iniuria. Infirmissima uero malus maximeq; quæ dulcis est quibusdā debilitas sterilitatem non necem affert: ut si quis pino cacumen aufe-

rat uel palmæ. Sterilefcunt enim nec moriuntur. Aegro-
tant aliquñ & poma ipfa p se sine arbore. si necessarijs
tpibus imbres aut tepores uel afflatus defuere: aut con-
trario abūdauere. Decidūt enī aut deteriora fiūt. Pessi-
mum est inter oīa cū deflorescentē uitē & oleā pcutit
imber: qm̄ simul defluit fructus. Sunt eadē causa nascen-
tes & erucæ dirū aīal: erodūtq; frondē: aliæ florē. Oli-
uarū quoq; ut ī mileto: ac depastam arborē turpi facie
relinquūt. Nascitur hoc malū tpe hūido & lento. Fit
aliud ex eodem si sol acrior infecutus inusserit ipsum ui-
tiū: ideoq; mutauerit. Est etiam nū peculiare oliuis &
uitibus: quod araneū uocāt: cū uetuli telæ inuoluūt fru-
ctum & absumūt. Adurūt & flatus quidā eas maxie:
sed & alios fructus. Nā uermiculationē & poma ipfa
per se quibusdā annis sentiūt: mala: pira: mēspila: puni-
ca. In oliua anticipiti euentu quando subeunt nati fru-
ctum adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodentes
eum. Gigni illos prohibent pluuie quæ fiunt post ar-
turum. Eadem si austrinæ fuere: generant. In drupis
quoq; quæ maturescētēs tunc sunt præcipue caducæ: Id
riguis magis euenit: etiā si non ceciderint: fastidiendis.
Sūt & culicū genera aliquibus molesta: ut glādis fico
quidētur ex hūore nasci tūc dulci subdito corticibus. Et
ægotatio qdēfere in his est. Quædā tēporū cause aut
locorū nō pprie dicūtur morbi: qm̄ prius necāt: sicut
tabes cū inuaserit arborē: aut uredo. Vel flatus alicuius
regiōis pprius: ut ē in apulia atabulus: in euboia olyn-
pias. Hic enī si flauerit circa brumā: exurit frigore are-
faciēs: ut nullis solibus postea recreari possint. Hoc ge-
nere cōualles & apposita fluminibus laborant præci-
pueq; uitis: olea ficus. Qd cū euenerit: detegitur statim
in germinatione. In oliuis tardius. Sed in oibus signum

bbb ij

LIBER

est reuiuiscēdi: si folia amisere: alioquin quas putes prae-
ualuisse. moriuntur. Nonnunquā inarescunt folia: eadē
q̄ reuiuiscunt. Aliæ in septentrionalibus: ut in po-
phrygia frigore aut gelu laborant: si post brumiam con-
tinuauere. xl. diebus. Ibi autem & in reliquis partibus
est si protinus editis fructibus gelatio magna cōsecuta
etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum con-
stant: secundas habent causas. Pix: oleum: adeps inimi-
ca præcipue nouellis. Cortice in orbe detractō necatur
excepto subere: quod sic etiam inuatur: crasse scens enim
præstringit & strangulat. Nec adrachne offenditur
si non simul indicatur & corpus. Alioquin & cerasus
& tilia & uitis corticē mittūt: sed nō uitalē. nec pro-
ximum corpori: uerū eum qui subnascente alio expelli-
tur. Quarūdam natura rimosus cortex: ut platanis. Ti-
liæ renascitur paulominus q̄ totus. Ergo ijs quarum ci-
atricem trahit: medentur luto fimoq̄: & aliquando
profunt: si non uehementior frigoriū uel calorū uis secū-
ta est. Quædam tardius ita moriuntur: ut robora &
quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim a pino
siquis detraxerit sole taurū uel geminos transeunte cū
germinant statim moriuntur. Eandem iniuriam hye-
me passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur &
quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit: nil nocet
supradictis. Infirmiores quidem: & in solo gracili uel
ab una tantū parte detractus interimit. Similē & de-
cacuminatio rationē habet cupressi: piceæ: cædri. Eæ
enim detractō cacumine aut ignibus adusto: intereunt.
Similē & depastio animalū. Oleā qdē etiā si lābat ca-
pra sterile scere auctor ē v arro ut diximus. Quædā hac
iuria moriuntur. Aliqua deteriora fiūt: ut amygdalæ ex
dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua uero

etiam utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida ap-
pellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset.
Inferunt pleraque excisa stirpe: exceptis vite: malo: fi-
co: punica: Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam
spernit: & omnia quæ resinam gignunt. Radicibus am-
putatis mori minime mirum est. Pleraque tamen non om-
nibus sed maximis: aut quæ sunt inter illas vitales: ab-
scissis moriuntur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel
densitate atque alimenti rapina. Necat & hedera uin-
ciens. Nec uiscum prodest: & cytisus: nec aureo quod
halimon greci uocant. Quorumdam natura non necat
quidam: sed ledit odore: aut succi mixtura: ut raphanus:
& laurus uitem. Olfactrix enim intelligitur: & tan-
gi eam odore mirum immodum. Ideoque cum iuxta sit:
auerti & recedere: saporemque inimicum fugere. Hinc
sumpsit Androcides medicinam contra ebrietates rha-
phanum mandi præcipiens. Odit & caulem & omne
olus. Odit & corylum: nisi procul absint tristis atque
ægra: Nitrum quidem & alumen marina aqua calida
& fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter
uitia arborum.

De Prodigijs ex mutatione.

Ca. xxv.

St & prodigijs locus. Inuenimus enim sine
e folijs natas uitem: ficum: & malum punicum
stirpe fructum tulisse: non palmitum aut ramis:
uitam uuas sine folijs: oleas quoque amisisse folia baccis
hærentibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua
in totum ambusta renixit. Et in boetia derosa a locu-
stis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & co-
lore. Fiuntque ex nigris candidæ: non semper prodigio-
sæ: & maxime quæ ex semine nascuntur: ut populus al-
ba in nigram transit. Quidam & sorbū si in calidiora

bbb iij

LIBER

loca uenerit: sterilefcere putant. Prodigio autem fiunt
ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E capre
fico fici & cōtra. Graui ostento cum in deteriora mu
tantur ex olea in oleastrum: Ex candida uua & fico
in nigras: ut laodiceæ Xerxis aduentu platano in oleam
mutata. Qualibus ostentis aristrandri apud græcos uo
lumē scatet: ne in infinitum habeamus. Apud nos uero.
C. Epidij cōmentarij: i qbus arbores locutæ reperiātur.
Subsedit in cumano arbor graui ostento: paulo ante
Pompeij magni bella ciuilia: paucis ramis eminenti
bus. Inuentum sybillinis libris internitionem hominū
fore: tantoque eam maiorem quanto propius ab urbe
postea facta esset. Sunt prodigia & cum alienis locis
nascuntur: ut in capitibus statuarum: uel aris: & cum
in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cyzici
ante obsidionem. Simili modo trallibus palma in basi
Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon &
Romæ in capitolio in capite bis bello persei enata pal
ma uictoriæ triūphosq; portendit: ac tempestatibus pro
strata: eodem loco ficus enata est. M. Messalæ. C. Casij
censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam
Piso grauis auctor prodidit. Super omnia quæ nunq̃ au
dita sunt: etiam prodigiū in nostro æuo Neronis prin
cipis ruina factum in agro marrucino Vectij Marcelli
e primis equestris ordinis oliueto uniuerso uiam publi
cam transgresso: aruisq; inde econtrario in locum oliue
ti profectis.

De remedijs morborum arborum.

Ca. xxvi.

Vnc expositis arborum morbis: consenta
neum est dicere: & remedia. Ex his quæ
dam sunt communia omnium: quædam pro
pria quarumdam. Communia: ablequeatio. accumulatio.

tio : afflari radices : aut cooperiri : riguis dato potu uel
 ablato fimi succo refectis . Putatione leuatis onere . Itē
 succo emisso quibusdam ueluti detractio sanguinis cir-
 cunrasi corticis : uitium extenuatio : & domitura pal-
 mitum . Gemmarum (si frigus retorridas hirtasque fe-
 cerit) repumicatio & quædam politura . Arborum iis
 aliæ magis : aliæ minus gaudent : ueluti cupressus : &
 aquam aspernatur & fimum : & circumfossuram ;
 amputationemque : & omnia remedia odit . Quin-
 etiam necatur . Riguis & uites : & punica præcipue
 aluntur . Ficus ipsa arbor riguis alitur . Pomū uero eius
 inarescit . Amygdalæ si colantur : fessione florem amit-
 tunt . Nec insitas circumfodere oportet : priusquam ua-
 lidæ ferre ceperint poma . Plurimæ autem amputari si-
 bi uolunt oneroso : ac superuacua : sicut nos unguem &
 capillum . Reciduntur ueteres totæ : ac rursus a stolone
 aliquo resurgunt : sed non omnes : nec nisi quarum na-
 turam pati diximus . Rigua æstiuis uaporibus utilia :
 hyeme inimica : autumnō uaria . Et hoc est ex natura so-
 li . Quippe cum uindemiator hispaniarum stagnante
 solo uuas demetat . Cæterū maiore in parte orbis etiam
 pluuia : aut omni aqua seri : & arari non cōuenit . Cir-
 ca canis ortum rigua maxime prosunt : ac ne tunc qui-
 dem nimia : quoniā inebriatis radicibus nocent . Et ætas
 modum temperat . Nouellæ enim minus sitiunt . Deside-
 rant autem maxime rigari . quæ assuevere . Contra siccis
 locis genita non expetunt humorem : nisi necessarium .
 Asperiora uina rigari utique cupiunt . Insulmonesi ita-
 liæ agro pago fabiano : ubi & arua rigantur : mirum
 quod herbæ aqua illa necantur : fruges aluntur : & ri-
 guis pro sarculo est . In eodem agro bruma : tanto ma-
 gis si nives scateant gelent ue : ne frigus uites adurat :

bbb iij

LIBER

circumfundunt riguis: quod ibi tepidare uocant: memorabili natura in amne solo: Sed eadem in æstate uix tolerandi rigoris.

De Caprificatione & stercoratione. Ca. xxvij.

Arbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est & caprifictio quædam in remedijs. Cum macie corticis ex ægritudine astringente se: iusto plus uitalia arborum comprimere exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes perpetuis incisuris deducunt: ac ueluti cutem laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatae cicatrices: & internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hominum medicina & arborum est: quando earum quoq; terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circumfosso stipite: & ab ima parte circumforato defluens pituita astergatur. Et ulmis detrahatur succus inutilis supra terraz foratis usq; ad medullam in senecta: aut cum alimento nimio abundare sentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis: quæ germinant: nec ferunt fructum: fissa radice inditur lapis: fertilisq; fiunt. Hoc idē & amygdalis e robore cuneo adactō. In pyris: sorbisq; e tæda ac cinere: & terra cooperto etiam radices circuncidisse prædest. Vitium luxuriantium: ficorumq; & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiunt: si primæ grossicuz fabæ magnitudinem excessere: detrahantur. Subnascuntur enim quæ serius maturescunt. Eadem cum frondere incipiunt: si cacumina rami cuiusq; detrahantur: firmiores fertilioresque fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices nasci: e grossis manifestum est: quoniam cum euoluere non inueniuntur intus grana: quæ in

eos uersa apparet. Exeundi tanta est aueritas: ut plerūq;
 aut pede relicto aut penna pariter erumpant. Est
 & aliud genus culicū: quos uocāt cētrinas fucis apū si-
 miles ignavia: maliciaq; cū pnicie uerorū & utiliū. In-
 terimunt. n. illos atq; ipsi moriūtur. Vexāt & tineæ se-
 mina ficorū. Cōtra quas remediū in eadē scrobe defode-
 re italicam lentiscū in uersa pte: quæ fuerit a cacumine.
 Vberimas aut ficus rubrica amurci diluta: & cū fimo
 infusa radicibus frōdere incipientiū facit. Caprificorū
 laudantur maxime nigra: & in petrosis: qm frumenta
 plurima habeat caprificatio ipa post imbrē. In primis
 aut cauendum: ne ex remedijs uitia fiant. Qd̄ euenit ni-
 mia aut intēpestina medicina. Interlucatio arboribus
 prodest: sed omniū annorū trucidatio inutilissima. Vi-
 tis tm̄ tonsurā annuā quærit: alternā myrtus: punice:
 olea: q̄a celeriter fruticescūt. Cætera rariū tondentur.
 Nulla autūno. Ac ne raduntur qd̄ nisi uere putatione.
 Plagæ ad uitalia sunt omnia quæcūq; non supuacua. Si
 milis stercoratio. Gaudent ea: Sed cauēdū est: ne in fer-
 uore solis admoueat: ne imaturius: ne ualidius q̄ opus
 sit. Vrit uineas suillū: nisi quinquēnio iterposito: p̄terq;
 si riguis diluatur. Et e coriariorum sordibus: nisi admi-
 xta aqua. Itē largius. Iustū existimant in denos pedes
 quadratos tres modios. Id qd̄ soli natura decernit. Co-
 lūbino ac suillo plagis quoq; arborū medentur. Si mala
 punia acida nascantur: ablaqueatis radicibus fimū suil-
 lū adhibent: eo anno uinolenta: proximo dulcia futura.
 Alij urina hominis aqua mixta riganda censent quater
 anno: singulis amphoris: aut cacumina spargi uino lase-
 re diluto. Si findatur in arbore: pediculū intorqueri. Fi-
 cis utiq; amurcam adfundi. Cæteris arboribus ægris fe-
 cē uini: aut lupinū circa radices earū seri. Aqua quoque

LIBER

lupini decocti circūfusa pomis pdest. Fici cū uulcanali
bus tonuerit: cadent. Remediū est: ut ante stipula hor-
deacea areæ stringātur. Cerasos præcoces facit: cogitq;
maturefcere calx admota radicibus. Et hæc ante oia po-
ma interuel li melius ē: ut quæ relicta sunt grandescāt.

De diuersis medicamentis arborum contra uenena-
ta animalia: & contra formicas: & contra noxia
animalia.

Ca. xxviij.

Vædā poena emēdantur: aut morsu excitātur
q ut palmæ & lentisci. Salis. n. aquis aluntur.

Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo
ficus asperguntur: rurq; ne fiant uermiosæ: neue radi-
ces putrescant. Quin & uitiiū radicibus aquā salsam
iubent affundi: si sint lachrymosæ. Si uero fructus earū
decidant: cinerem aceto aspergi: ipsasq; illini: aut sanda-
rata si putrescat uua. Si uero fertiles nō sunt: aceto acri
subactō cinere rigari atq; oblini. Qd si fructum nō ma-
turent: prius inarescentē: præcisarum ad radices plagas
fibrasq; aceto acri & urina uetusta madefacere: atque
eo luto obruere: sæpe fodere. Olearū si parum promissere
fructus: nudatas radices hyberno frigori opponūt: eaq;
castigatione pficiunt. Omnia hæc annua cæli ratiōe cō-
stant. Et aliquando serius poscuntur: aliquando celerius
Necnon ignis aliquid prodest: ut arūdini. Ambusta nā
q; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamenta quæ-
dam componit: mensuræ quoq; distinctione. Ad maiorū
arborū radices amphoram: ad minorum urnam amurcæ
& aquæ portionem æquam: ablaqueatis prius radici-
bus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius: stra-
mentis antea circumpositis. Item fico. Huius præcipue
ueterem terram adaggerari radicibus: ita futurū ut nō
decidant grossi: maiorq; fœcūditas: nec sabra pueniat.

Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: amurcæ con-
gios duos decoctos in crassitudinem mellis: rursusq; cu;
bituminis tertia pte & sulphuris quarta sub diuo coq;
to: ne exardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub bra-
chijs ungi: ita non fore conuoluolum. Quidam contenti
sunt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu
continuo triduo. Pleriq; non minus auxiliij & alimen-
ti arbitrantur in urina: q̃ Cato in amurcā addita modo
aquæ pari ratione: quoniam per se noceat. Alij uol-
uocem appellant animal prærodens pubescentes uias.
Quod ne accidat: falces cum sint exacutæ fibrina pelle
detergūt: atq; ita putant. Aut sanguine ursino liniri uo-
lunt post putationem easdem. Sunt arborum pestes &
formicæ. Has abigunt rubrica: ac pice liquida perunctis
audicibus. Necnon & pisce suspensio iuxta in unum lo-
cum congregant. Aut lupino trito cu; oleo radices linūt.
Multi & talpas a murcā necant. Contraq; erucas: &
ne mala putrescant: lacertæ uiridis pelle tãgi acuminat
iubēt. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores sin-
gulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta.
Item ne quod animal pastu malefico decerpāt frōdem:
fimo bouum diluto aspergi folia: quotiens imber interue-
niat: quoniā ita abluatur uirus medicaminis: mira quæ-
dam excogitante sollertia humana. Quippe cum auer-
ti carmine grandines credant: pleriq; cuius uerba inse-
rere non equidem serio ausim: quamquam a Catone pro-
dita. Contra luxata membra inungenda harudinū fī-
suræ. Idem arbores religiosas lucosq; succidi permisit sa-
crificio prius factō: cuius rei rationem notionemq; eo-
dem uolumine tradit.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XVIII. PROOEMIUM

Quod antiquis Maximum Studium Agriculturæ
fuit: & de hortorū singulari diligentia. Ca. i.

5 EQVITVR NATVRA FRVGVM
hortorumq; ac florum. Quæq; alia: p
ter arbores: aut frutices benigna tellu
re proueniunt: uel per se tantuz herba
rum immensa contemplatione. si quis
æstimet uarietatem numerum flores: odoresq; coloresq;
& succos: ac uires earū: quas salutis: aut uoluptatis ho
minum gratia gignit. Qua in parte primum omnium
patrocinari terræ: & adesse cunctorum parenti iuuat.
Quamq; inter initia operis defensæ. Quoniam tamen
ipsa materia intus accendit: ad reputationem eiusdem
parientis & noxia. Nostris eam criminibus urgemus:
culpamq; nostram illi imputamus. Genuit uenena: sed
quis inuenit illa præter hominem? Cauere ac refugere
alutibus: ferisq; satis est. Atq; cum in arbores exacuant
limentq; cornua elephanti: & duro saxo rhinoceros
& utroq; apri dentium sicias: sciantq; ad nocenduz se
præparare animalia. Quod tamen eorum tela sua: exce
pto homine: ueneris tingit? Nos & sagittas unguimus
& ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumi
na inficimus: & rerum naturæ elementa. Ipsum quoq;
quo uiuitur: aerem in perniciem uertimus. Neq; est ut
putemus ignorari ea ab animalibus: quæ qdez quæ præ
pararent contra serpentium dimicationem: quæ post
proelium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec
ab ullo præter homine: ueneno pugnatur alieno. Fatea

mur ergo culpam: ne ijs quidem: quæ nascuntur: contem-
 ti. Etenim quando plura eorum genera humana manu
 fiunt. Quid? non & homines quidam ad uenena nascun-
 tur? Atra hominum ceu serpentium lingua uibrat: tabes-
 q; animi: contrectata adurit culpantium omnia. Ac di-
 rarum alitum modo: tenebris quoq;: & ipsarum nocti-
 um quieti inuidentium gemitu: quæ sola uox eorum ē:
 ut inauspicatarum animantium uice: obuij quoq; uetent
 agere: aut prodesse uitæ. Nec ullū aliud abhominati spi-
 ritus præmium nouere: q̄ odisse omnia. Verum & i hoc
 eadem naturæ maiestas: tanto plures bonos gēuit ac fru-
 gi: quanto fertilior in ijs: quæ inuuant: aluntq;. Quorum
 æstimatione & gaudio: nos quoq; relictis: exustiōi suæ
 istis hominum turbis: pergamus excolere uitam: eoq; cō-
 stantius: quo tpe nobis maior: q̄ famæ gratia expetitur
 Quippe sermo circa rura est: agrestesq; usus. Sed qbus
 uita: honosq; apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ:

Ca. ij.

Ruorum sacerdotes Romulus in primis insti-
 tuit: seq; duodecimum fratres appellauit. In-
 ter illos ab Acta Laurētia nutrice sua: spicea
 corona: quæ uitta alba colligaretur: in sacerdotio ei pro
 religiosissimo isigni data. Quæ prima apud romanos
 fuit corona: honosq; is nō nisi uita finitur: & exules
 etiam: aptosq; comitatur. Bina tunc iugera populo ro-
 satis erant: nulliq; maiorem modum attribuit: quos ser-
 uos paulo ante principis Neronis cōtempto: huius spa-
 tij uiridarijs piscinas inuat habere maiores: gratumq; si
 non aliquem & culinas. Numma instituit deos fruge
 colere: & mola salsa supplicare. Atq; (ut auctor est He-
 mia) far torrere: qm̄ tostus cibo salubrius esset. Id uno
 modo consecutū statuendo non esse purū ad rem diuinā

LIBER

nisi tostū. Is & fornacalia instituit farris torrendi fer-
rias: & æq; religiosas terminis agrorū. Hos. n. deos tūc
maxie nouerāt. Seiaq; a serendo: segestā a segetibus ap-
pellabāt: quarū simulacra i cyrconidemus. Tertiā ex his
noiare sub tecto ē religio. Ac ne degustabāt qdē nouas
fruges: aut uina: anteq; sacerdotes primitias libassent.

Deingere: & actū: & legibus circa pecora: & quo-
tiēs: & quibus temporibus fuit summa utilitas an-
nonæ: & qui agri cultura illustres. Ca. iij.

Vgerū uocabatur: qd uno iugo boū i die exara-
ri potuisset. Actus i quo bones agerētur: cum
aratur uno ipetu iusto. Hic erat. cxx. pedū: du-
plicatusq; i lōgitudine: iugerū faciebat. Dona amplissi-
ma impatorū ac fortiiū ciniū q̄tū q̄s uno die plurimū cir-
cūarauisset. Itē quartarij farris aut hemina cōferēte po-
pulo. Cognomina ēt priā ide: Pilūni: q̄ pilū pistrinis in-
uenerunt. Pisones a pisendo. Iā Fabiorū: Lētinorū: Cice-
ronū: ut q̄s q̄s aliq; optime genus sereret. Iuniorū fami-
liae bubulcū noiarūt q̄ bubus optime utebatur. Quī &
in sacris nihil religiosius cōfarrationis uinculo erat. No-
uæq; nuptæ farreū pferebāt. Agrū male colere: censoriū
pbrū indicabatur. Atq; (ut refert Cato) quē uirū bonuz
colonū dixissent: amplissime laudasse existimabāt. Hic
& locupletes dicebāt: loci hoc est agri plenos. Pecunia
ipsa a pecore appellabatur. Etiā nunc in tabulis cōsori-
is pascua dicūtur oia: ex q̄bus populus redditus habet:
q̄a diu hoc solū uectigal fuerat. Multatio quoq; nō nisi
oniū: boūq; impēdio dicebatur. Nō mittenda priscarū
legū benivolētia. Cautū quippe est: ne bonē priusq̄ oues
noiares: qui indiceret multā. Ludos boū cā celebrātes:
bupetios uocabant. Sernius rex oniū bonūq; effigie pri-
mus æs signauit. Frugē quidem aratro quāsitā furtiz no-

ste parauisse: ac secuisse puberi duodecim tabulis capi-
talis erat. Iussuq; Cereri necari iubebant grauius: q̃
homicidio conuictum. Impubem p̃toris arbitratu uerbe-
rari: noxãue: duplionemue decerni. Iam distinctio ho-
nosq; ciuitatis ipsius nō aliūde erat. Rusticæ tribus lau-
datissimæ eorum: qui rura haberent. Urbanæ uero in
quas transferri ignominie esset desidia probro. Itaque
quattuor sole erant: a partibus urbis: in quas habitabāt
Suburrana: palatina: collina: exqlina. Nundinis urbem
reuisitabāt: & ideo comitia nūdinis haberi nō licebat
ne plebs rustica auocaretur. Quies somnusq; in stramē-
tis erat. Gloriā deniq; ipsam a farris honore: adorem
appellabāt. Equidem etiā uerba prisca significatōis ad-
miror. Ita n̄ est in cōmentarijs p̃otificū. Augurio cana-
rio agēdo dies cōstituātur: prius q̃ frumenta uaginis ex-
eāt: & ante q̃ in uaginas pueniat. Ergo ijs moribus nō
mō sufficiebāt fruges nulla p̃uinciarū pascēte italiā:
uerū etiā anonæ uilitas icredibilis erat. Mānius Marti-
us ædilis plebis primū frumētū populo in modios assib'
dōauit. Minutius Augurinus: qui Sp. Heliū coarguerat:
farris p̃ciū in trinis nundinis ad assēm redigit: undeci-
mus plebei tribunus: qua de cā statua ei extra portam
trigeminam a populo stipe collata statuta est. Trebius
in ædilitate assibus populo frumentū p̃stitit. Quā ob
cām & ei statuæ in capitolio & palatio dicatæ sunt.
Ipse supremo die populi humeris portatus in rogam ē.
Verū quo āno mater deum aduecta romam est: maiore
ea æstate factā esse: q̃ antecedentibus annis decem tra-
dunt. M. Varro auctor est: cū L. Metellus in triumpho
plurimos duxit elephantos: assibus singulis farris modi-
os fuisse. Item uini congios: ficique siccae pondo. xxx.
olei pondo. x. carnis pondo. xij. Nec e latifundis sin-

LIBER

gulorū cōtingebat arcentiū uicinos. Quippe etiā lege
 Stolonis Licini incluso mō quingentorū ingerū: & ip-
 so sua lege dānato: cuius substituta filij persona amplius
 possideret. luxuriantis iā reipu. fuit ista mensura. Ma-
 nij quidem Curij post triūphos: imensumq; terrarum
 adiectū iperio: nota cōcio est: perniciosum intelligi ciuē
 cui septem iugera non essent satis. Hæc autē mēsurā ple-
 bi post exactos reges assignata est. Quæ nam ergo tan-
 tæ ubertatis cā erat? ipsorum tunc manibus iperatorū
 colebantur agri (ut fas est credere) gaudēte terra uome-
 re laureato & triumphali aratore. Siue illi eadem cu-
 ra semina tractabant: qua bella: eademq; diligentia ar-
 ua disponebāt: qua castra: siue honestis manibus omnia
 lætius proueniunt: quoniam & curiosius fiunt. Seren-
 tem inuenerūt dati honores. Serranum: unde cognomē-
 Aranti quattuor sua iugera in ua tiano: quæ prata qn-
 tia appellantur. Cincinato uiator attulit dictaturam:
 & quidem (ut tradit Norbanus) nudo plenq; pulue-
 ris etiamnum ore. Cui uiator: uela corpus inquit: ut pro-
 feram senatos populiq; ro-mandata. Tales tum etiam
 uiatores erant: quibus idipsum nomen inditum est: sub
 inde ex agris senatum ducesq; accersentibus. At nunc
 eadem illa uincti pedes: damnatæ manus: inscripti uul-
 tus exercent. Non tñ surda tellure: quæ parens appella-
 tur: coliq; dicitur & ipsa honore hic assumpto: ut nūc
 immutata ea: & indigne ferente credatur id fieri. Sed
 nos miramur ergastulorū nō eadē emolumenta eē: quæ
 fuerunt iperatorū. Igitur de cultura agri p̄cipe princi-
 pale fuit & apud exteros. Siq; dem & reges fecere Hie-
 ro: Philometer: Attalus: Archelaus: & duces Xenophō
 & penus etiā Mago. Cui q; dem tantū honorē senatus
 noster attribuit carthagine capta: ut cum regulis afri-

ca bibliothecas donaret: unius eius duodetriginta uolu-
mina censeret in latinā linguā transferenda: cū. M. Ca-
to praecepta condidisset: pitisc; linguæ punicæ dandū
negociū in quo praecepsit omnis uir tum clarissimæ fa-
milie. D. Syllanus sapientiae cōpositissimæ: quos seque-
remur prætenuimus in hoc uolumine nō ingrate nomi-
nando. M. Varronē: qui octogesimo primū uitæ annum
agens de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura.

Ca. iiii.

Pud romanos multo serior uitū cultura esse
4 coepit. Primoq; ut necesse erat: arua tm colue-
re. Quorū nobis rō nunc tractabitur nūc uul-
gari mō: uerū ut adhuc fecimus: & uetustis: & postea
ea inuentis omni cura perquisitis: causaq; rerū & ra-
tione simul eruta. Dicemus & sydera: syderūq; ipsorū
terrestria signa dabimus indubitata. Quandoquidē qui
adhuc ea diligentius tractauere: quibusuis orationibus
potius: q̄ agricolis scripsisse possunt uideri. Ac primum
omniū oraculis maiore ex parte agemus: quæ nō in alio
uitæ genere plura: certiorae sunt. Cur enim nō uideā-
tur oracula a certissimo die: maximeq; ueridico usu p-
fecta? Principiū aut a catone sumemus.

Laus agricolarum: & quæ obseruanda in agro
parando.

Ca. v.

Ortissimi uiri & milites strenuissimi ex a-
f griculis gignuntur: minimeq; male cogitantes.
Prædiū ne cupide emas. In re rustica: opi-
ne parcas. In agro emendo: minime. Quod male emptū
est semper penitet. Agrū peraturos ante omnia intueri
oportet aquarū uim: & uicinū. Singulas magnas inter-
pretationes habet nec dubias. Cato inconterminis hoc
amplius aestimari iubet: quo pacto uiuant. In bona est

ccc

LIBER

inquit regione bene nitere. Attilius regulus ille punico bello bis cōsul aiebat: neq; fecūdissimis locis in salubrē agrū parandū: neq; effoetis saluberrimū. Salubritas loci nō semp. incolarū colore detegitur: qm̄ assueti in pestilētibz durāt. Præterea sunt quædam partibus anni salubria. Nihil aut salutare est: nisi quod toto anno salubre. Malus est ager: cū quo dñs luctatur. Cato inter prima spectari iubet: nō solū sua uirtute ualeat: q̄ dictū est positione. Vt operariorum copia prope sit. Oppidumq; ualidū. Vt nauigiorū enectus uel itinerū. Vt bene edificatus: & cultus. In quo falli plerosq; uideo. Segnitie enī prioris dñi. pro emptore esse arbitratur. Nihil est damnosius deserto agro. Itaq; Cato de bono dño melius emi nec temere cōtēnendā alienā disciplinā. agroq; ut homini: quāuis quæstuosus sit: si tamē & sumptuosus: nō multū supeſse. Ille in agro quæstuosissimā indicat uitē non frustra: quoniā ante oīa de impensæ ratione cauit. Proxime hortos irriguos: nec id falso: si sub oppido sint. Et prata: quæ antiqui parata dixere. Idēq; Cato interrogatus: q̄s esset certissimus quæstus: respōdit: Sic bene pascat. Qui p̄ximus si arat bene: summa minimo ī hoc spectādo fuit: ut fructus is maxime p̄baretur: qui q̄ minimo impēdio cōstaturus esset. Hoc ex locorū occasione aliter alibi decernitur. Eodēq; pertinet: q̄ agricolā uendacē oportere esse dixit. Fundū in adolescentia cōsercēdū sine cōtatione: edificandū nō nisi consito agro. Tunc quoq; cōtanter: optimūq; est (ut uulgo dixere) aliena inſania frui: sed ita: ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamen: qui bene habitat sæpius uentitare in agrum. Frōtemq; domini plus prodesse q̄ occipitium: non mentiuntur. De uillarum positione: & præcepta antiquorum de agro colendo.

Ca. vi.

m Odus hic probatur ut neq; fundus uillā quæ
rat: neq; uillā fundū. Non ut fecerint: iuxta
diuersum: eadē ætate exēplis. L. Luculus. Q.

Scevola. cū uillā scæuolæ fundus careret: uillā Luculi agro. Quo in genere censoria castigatio erat: minus arare: q̄ uerrere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillā in misinensi posuit. C. Marius. vij. consul: sed peritia castramentandi: sicut cōparatus ei in cæteris etiam Sylla foelix. Quos cæcos fuisse: dicere cōuenit neq; iuxta paludes ponendā esse: neq; aduerso amne. Quāq̄ Homerus oīno e flumine semper ante lucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septemtrionē debet: meridiē in frigidis. In temperatis exortū equinoctialē. Agri ipsius bonitas: quibus argumētis indicanda sit: quāq̄ de terræ optimo genere differentes abunde dixisse possumus uideri: etiamnum tamen traditas notas subsignabimus Catonis maxie uerbis. Ebulum: uel prunus siluestris: uel rubus: bulbus minutus: tri folium herba pratensis: quercus siluestris pyrus malusque frumentarij soli notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit: nisi permacra. Sabulum etiā: nisi id pertenuē est: & multo campestribus magis: q̄ cliuosis respondent eadem. Modum agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censabant: Satiū esse minus serere: & melius arare. Quā in sententia & Virgilium fuisse uideo. Verumq; confitentibus: latifundia prodidere italiam. Iam uero & prouincias sex & semissem domini africæ possidebāt: cum interfecit eos Nero princeps. Non fraudabo magnitudine hac quoque sua. Cn. Pompeium: qui nunquā agrum mercatus est conterminum. Agro empto. domū uendendā inclemēter: atq; non ex utilitate publici sta-

ccc ij

LIBER

tus mago censuit. Hoc exordio præcepta pädere ingres-
sus: ut tamē appareat assiduitatē desideratā ab eo. De
hinc peritia uillicorū in cura hñda est. Multaq; de ijs
cato præcepit. Nobis satis sit dixisse: q̄ pximū dño cor-
de esse debere: & tñ sibimetipi nō uideri. Celi rura er-
gastulis: pessimū est: ut quicqd agitur a desperantibus
Temerariū uideatur unā nocē antiquorū posuisse: &
fortassis incredibile penitus æstiment. Nihil minus ex-
pedire: q̄ agrū optime colere. L. Tarius Ruffus infima
naturaliiū humilitate: consulatū militari industria me-
ritus antiquæ alias parsimonie circiter mille sextertiū
liberalitate Diui Augusti congestū usq; ad detractiōē
hæredis exhaustit agros in piceno coemendo colendoq;
in gloriam internitionē ergo famēq; censemus? Immo
hercule iudicio modū rerū omniū utilissimū. Bene colo-
re necessarium est. Optime damnosum. Præter q̄ sobole
sua: colono aut pascendis. Alioquin dño aliquas messes
colligere nō expedit: si cōputetur impendū operæ. Nec
temere oliuā: nec quasdā terras diligēter colere: sicut in
sicilia tradūt itaq; decipi aduenas. Quonā igitur mō
utilissime colūtur agri? ex oraculo scilicet: malis: bonis.
defendi æquū est ab auos: q̄ præceptis suis p̄spexere ui-
tæ. Nam cum dixerant malis: intelligere uoluerē uilissi-
mos. Summū providentiæ illorū fuit: ut q̄ minimū esset
impendi. Præcipiebant enim ista: qui triūphali denas
argenti libras in suppellectile crimini dabant: qui mor-
tuo uilico relinquere uictorias: & reuerti in sua rura
postulabāt: quorū prædia colēda suscipiebat res publi-
exercitusq; dicebant: senatu illis uilicante. Inde illa re-
liqua oracula. Nequā agricolam esse: quisquis emeret:
quod præstare ei fundus posset. Malū patrēfamilias:
quisquis interdū faceret: quod noctū posset: nisi tempe

state celi. Peiorem qui pro festis diebus ageret: quod feriatis deberet. Pessimum: qui sereno die sub tecto potius operaretur: quam in agro. Nequeo mihi temperare: quo minus unum exemplum antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit: apud populum etiam de culturis agendi morem fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute liberatus: cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet: quam ex amplissimis uicinitas. In inuidia magna erat: cum fruges alienas pelliceret ueneficijs. Quamobrem a Sp. Albino curruli die dicta metuens damnationem: cum in suffragium tribus oporteret ire: instrumentum rusticum omne in forum attulit: et adduxit filiam ualidam: atque (ut ait Piso) bene curatam: ac ueritatem: ferramenta egregie facta: graues ligones: uomeris ponderosos: boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea quirites haec sunt: nec possis uobis ostendere: aut in forum adducere lucubrationes: uigiliasque: et sudores. Omnium sententijs absolutus itaque est. Profecto opera: non impensa cultura constat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerunt. Reliqua praecepta reddentur suis locis: quae propria singulorum generum erunt. Interim coia quae succurrunt non omitemus. Et in primis Catonis humanissimum: et utilissimum. Id agendum: ut diligant uicini. Causas reddit ille: quas existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet: ne familiae sint. Nihil sero faciendum in agricultura omnes censent. Iterumque suo quaque tempore facienda. Et tertio praecepto pretermissa frustra reuocari. De cerra cariota execratio Catonis abunde indicata est. Quamquam predicere non cessat is. Quicquid per asellum fieri potest utilissime constat. Felix biennio moritur: si frondem agere non patiaris. Id efficacissime contingit

ccc iij

LIBER

germinantis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci: nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine imposita. Similiter & harundinem exarari: siliice uomeri imposita præcipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet. At in saxoso bidentibus. Fruteta igni optime tolluntur. Humidiorē agrū fossione cōcidi: atq; siccari utilissimū est. Fossas aut retusis locis apertas relinqui. In solutiore terra sepibus firmari. Imbricibus: ac supinis lateribus procubere quasdam occæcari: & in alias dirigi maiores potētioreq;: si sit occasio: silice: uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statuminari: & alio superitegi. Siluæ extirpandæ rationē Democritus perdidit: lupini flore in succo cicutæ uno die macerato: sparsisq; radicibus.

De frugū generibus & natura. Ca. vij.

Quoniam præparatus est ager: natura nunc indicabitur frugū. Sunt aut duo prima earū genera. Frumenta: ut triticū ordeū. Et legumina: ut faba & cicer. Differentia uero notior: quā ut indicari deceat. Frumenti ipsius totidē genera per tempora satum diuisa. Hyberna: quæ circa uergiliarū occasum terra per hyemē nutriuntur: ut triticū: far: ordeū. Aestiuā: quæ æstate ante uergiliarū exortū seruntur: ut miliū: panicū: sisama: horminū: irio italia dūtaxat ritu. Alioquin in græcia & asia oīa uergiliarū occasu seruntur. Quædā aut utroq; tempore in italia. Ex his quædā & tertio: ueris scilicet. Aliqui uerna: miliū: panicū: lentē: cicer: alicā: appellant. Semētica aut triticū: hordēū: fabā: napū: rapā. Et in tritici genere pars aliqua pabuli & quadrupedū cā sati: ut farrago. Et in leguminibus: ut uicia. At cōis quadrupedū hominūq; usui lupinus. Legumina oīa: singulas habent radices præter fabā: easq; surculosas: quia non in mul-

ta diuiduntur. Altissimas autem cicer. Frumenta mul-
tis radican- tur fibris sine ramis. Erumpit a primo satu
hordeum die septimo. Legumina quarto: uel cū tardissi-
me septimo. Faba ad xv. ad xx. Legumina in ægypto ter-
tio die. Ex hordeo alterum caputigrani in radicem exit:
alterum in herbam: quæ & prior floret. Radicem cras-
sior pars grani fundit: tenuior florem. Cateris semini-
bus eadem pars: & radicem & florem. Frumenta hye-
me in herba sunt: uerno tempore fastigantur in stipu-
lam: quæ sunt hyberni generis. At milium & panicum
in culmen geniculatum & concanum. Sisama uero in
ferulaceum. Omnium satorum fructus aut spicis conti-
netur: ut tritici ordeï: muniturq; uallo aristarum qua-
druplici: aut includitur siliquis: ut leguminum: aut uas-
culis: ut sisamæ: ac papaueris. Milium ac panicum tan-
tum pro indiuiso & paruis auibus exposita sunt: inde-
fensa quippe membranis continentur. pannicum a pan-
niculis dictum: cacumine languido nutante: paulatim
extenuato culmo: pene in surculum: prædensis aceruato
granis: cum longissime pedali obsimili comæ granū cō-
plexæ: quæ fimbriato capillo curuatur. Sunt & panni-
co genera. Mammoso: epanno: paruis racemato panicu-
lis: & cacumine gemino. Quin & colore distiguitur:
cādido. nigro: ruffo: etiā purpureo. Panis multifarie &
e milio fit: e panico rarius. S; nullū frumēto pōderosius
aut qđ coquēdo magis crescat. Lx. n. pōdo panis e modio
reducūt: modiūq; pultis ex tribus sextarijs madidis. Mi-
liū itra hos decē annos ex idia ī italiā inuestū ē: nigrum
colore: āplū grāo: harūdineū culmo. Adolescit ad pedes
altitudine septē: p̄grādibus culmis. Lobas uocāt: omniū
frugū fertilissimū. Ex uno grano terni sextarij gignūtur
Seri debet ī hūidis. Frumēta qđā ī genu tertio spicā ici-
ccc iiij

LIBER

piūt cōcipere: Quādā in quarto: sed etiam nū occultā.
 Genicula autem sunt tritico quaterna. Farri sena. Hor-
 deo octona. Sed non ante supradictum geniculorum nu-
 merum conceptus est spica. Qui ut spē sui fecerit: quat-
 tuor: aut quinque: tardissime diebus florere incipiunt.
 Totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea ue-
 ro cum tardissime septem. V arro quater nouenis diebus
 fruges absolui tradit: & mense nono meti. Fabae in fo-
 lia exeunt: ac deinde caulem emittunt: nullis distinctu;
 internodijs. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ra-
 mosa cicer: eruum: lens. Quorundam caules spargūtur
 in terram: si non habeant adminiculū: ut pisorū. Quod
 si non habuere deteriora fiunt. Leguminum unicaulis
 faba sola. V nus & lupinis. Cæteris ramosus prætenui
 surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quædam a ra-
 dice mittunt: quædam a cacumine. Frumentum uero: &
 hordeum uitiq; & quicquid in stipula est: in cacumi-
 ne unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt: cæteris
 læuia. Multiplicia contra fabae: ciceri: piso. Frumentis
 folium harundinaceum. Fabae rotundum: & magnæ le-
 guminum parti. Longiora eruiliæ: & piso. Fasiolis ue-
 nosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino
 tantū: & papaueri. Legumina diutius florent: & ex
 iis eruum ac cicer. Sed diutissime faba. xl. diebus. Nō au-
 tem singulis scapi tādū: qm̄ alio desinente: alius incipit.
 Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquantur uero
 omnia diuersis diebus: & ab ima primum parte paula-
 tim flore subeunte. Frumenta: cum defloruere: crassescūt
 maturanturq; cum plurimum diebus. xl. perficiuntur.
 Item faba: paucissimis cicer. Id enim a semente diebus
 xl. perficitur. Milium: & panicum: & sisama: & oīa
 æstina quadragita diebus maturantur a flore. Magna

terre: cælique differentia. In ægypto. n. hordeu: sexto a
satu mense: Frumenta septimo metunt. In hellade hor=
deū. In pelloponneso octauo: & frumenta etiānum tar=
dius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba
leguminibusq; alternis lateribus siliquantur. Fortiora
hyeme frumenta: legumina in cibo. Tunice frumto plu=
res. Hordeum maxime nudum: & arinca: sed præcipue
auena. Calamus altior frumento q̄ hordeo: Arista mor=
daciō hordeo in area exteruntur triticū: & siligo: &
hordeū. Sic & serūtū purā: qualiter mollūtū: q̄a tosta
nō sunt. E diuerso far: miliū: panicū purgari: nisi tosta
nō possunt. Itaq; hæc cum suis folliculis serūtū cruda.
Et far in uaginulis suis seruant ad satū: atque non tor=
rent. Leuissimum ex ijs hordeum raro excedit. xv. li=
bras: & faba. xxij. Ponderosius far: magisque etiamnu:
triticum. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiū genus
spicæ hoc ibi est. Galliæ quoque suum genus farris de=
dere: quod illic brance uocant: apud nos sandalam niti=
dissimi grani. Et alia differētia est: q̄ fere quaternis li=
bris plus reddit pannis: q̄ far aliud. Populum romanū
farre tantum e frumento. ccc. ānis usum Verrius tradi=
dit. Triticī genera plura quæ fecere gentes. italico nul=
lum equidem comparauerim candore: ac pondere: quo
maxime decernitur. Montanis modo cōparetur italiæ
agris externum. in quo principatum tenuit boetia: de=
inde sicilia: mox africa. Tertium pondus erat thracio
syrioque: deinde ægyptiæ: athletarum cum decreto: quo=
rum capacitas iumentis similis: quem diximus ordinem
fecerat. Græcia & pōticū laudauit: quod in italiā nō
peruenit. Ex omni eodem genere grani prætulit oreun=
tium: & tragus dignes: & selinuntium argumento
crassissimi calami: itaque pigui solo hæc genera assigna

LIBER

bat. Leuissimum & maxime mane: seu tenuissimi calami in humidis feri iubebat: quoniam multo egeret alimento. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante: cum clarissima fuit græcia atque in toto terrarum orbe potentissima. ita tamen: ut ante mortem eius annis fere centum quadragintaquinque Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum italicum ante cuncta laudauerit: ad uerbum translata sententia.

Et fortunam italiam frumento canescere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. Nunc ex ijs generibus: quæ romam inuehuntur leuissimum est gallicum: atque e cheronneso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: si quis granum ipsum ponderet. Adijcit sardium sex libras: alexandrinum & trientes. Hoc est & siculi pondus. Boeticum totam libram addit: africanum & dodrantes. In transpadana Italia scio uicenas quinas libras farris modios pendere. Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est in quocunque genere: pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum esse frumentum: quod impactum congium aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus: sicut balearico: modio tritici: panis pondo triginta reddit. Quibusdam in permixtis: ut cyprio: & alexandrino. uiginti prope libras non excedentibus. Cyprium fuscum est: panem nigrum facit. itaque miscetur alexandrinum candidum redduntque. uiginti quinque pondo. Thebaicum libras adijcit. Marina aqua subigi: quod plerique maritimis in locis faciunt occasione lucrandi salis: uilissimum. Non alia de causa oportuniora morbis corpora existunt. Gallie & hispa-

niæ frumento in potum resoluto: quibus diximus gene-
ribus: spuma ita concreta pro fermento utitur. Qua
de causa leuior illis: quam cæteris panis est. Differen-
tia est & calami. Crassior quippe melioris est generis.
Plurimis tunicis thracium triticum uestitur ob nimia
frigora illi plagæ exquisitum. Eadem causa & trime-
stria inuenit detinentibus terras nivibus: quod tertio
fere satum mense: ut in reliquo orbe metitur. Totis hoc
alpius notum: & hyemalibus prouintijs. Nullus hoc
frumento lætius. Vnicalamum præterea: nec usque ca-
pax: seriturque non nisi tenui terra. Est & bimestre
circa thracium sinum: quod xl. die quo satum est matu-
rescit: mirumque nulli frumento plus esse ponderis: &
furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia: & achaia: mō-
tosis utraq; partibus. Euboea quoque circa caristum. In
tantum fallitur Columella: qui ne trimestris quidem p-
prium genus existimauerit esse: cum sit antiquissimum.
Græci trimenon uocant. Tradunt in bactris grana tan-
tæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquet.
Primum ex omnibus frumentis seritur hordeum. Dabi-
mus & dies serendi cuique generi natura singulorum
exposita. Hordeum indis satiuus: & siluestre: ex quo pa-
nis apud eos præcipuus. Italici quidem maxime oriza
gaudet: ex qua ptisanam conficiunt: quam relinq mor-
tales ex hordeo. Orizæ quidem folia carnosæ: porro simi-
lia: sed latiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix
gemmæ rotunditatis. Antiquissimum in cibis hordeus:
sicut atheniensium ritu: Menandro auctore appa-
ret: & gladiatorum cognomine: qui hordearij uo-
cabantur. Polentam quoque græci non aliunde præ-
ferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfusum
aqua hordeum sicant nocte una: ac postero die frigūt:

LIBER

deinde mollis frangunt. Sunt qui uehementius tostum
 rursus exigua aqua aspergant: siccentq; priusq; molant.
 Alij uero uirentibus spicis: decussum hordeū recens pur
 gant: madidūq; in pila tundunt: atq; in corbibus eluūt
 ac siccatum sole: rursus tundunt. Et purgatum molūt:
 Quocūq; aut genere præparato: uicenis hordei libris:
 ternas seminis lini: Et coriandri: selibras: salisq; aceta
 bulo: torrentes ante omnia miscēt in mola. Qui diuti
 us uolunt seruare: cū polline: ac furfuribus suis condunt
 nouis fictilibus. Italia sine pfusione tostū in subtilē for
 mā molit: iisdē additis: atq; etiā milio. Pane ex hordeo
 antiquis usitatū uita damnauit: quadrupedumq; tradi
 dit refectibus. Pti sanæ inde usus ualidissimus: saluberri
 musq; tantope probatur. Vnum laudibus eius uolumen
 dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ scientiæ. Pti
 sanæ bonitas præcipua uticensi. In ægypto uero ea est:
 quæ fit ex hordco cui sunt bini anguli. In boætia Et
 africa genus: ex quo fiat hordei: glabrum appellat. Tur
 ranus. Idem olyrā Et oryā eādē esse existimāt. Pti
 sanæ conficiendæ uulgata ratio est. Simili modo ex tri
 tici semine tragus fit in cāpania tantum Et ægypto.
 Aemylū uero ex tritico ac filigine. Sed optimum ex tri
 mestri. Inuētio eius chio insulæ debetur. Et hodie lau
 datissimū inde est: appellatum ab eo q; sine mola fiat.
 Proximū trimestri: quod est minime ponderoso tritico
 Madescit dulci aqua in ligneis uasis: ita ut itegatur: qn
 quies in die mutata. Melius si Et in nocte: ita ut miscea
 tur pariter: emolitum priusq; q; acescat. Linteoque aut
 sportis siccātū: tegulæ infunditur illitæ fermento: atque
 ita in sole densatum. Post chium maxime laudatur cre
 ticū: mox ægyptiū. Probatur aut leuitate: Et leuore: at
 q; ut recens sit. Id Et Catonis dictū. Apud nos hordei

farina ad medendū utuntur. Mirūq; in usu iumentorū:
ignibus durato: ac postea emollito: offisq; humana ma-
nu dimissis in aluū maiores vires torosq; corporis fieri.
Spicæ quædā binos ordines hñt: quædā plures usq; ad
senos. Grano ipsi aliquot differentiæ: lōgius: leuiusque:
aut breuius: aut rotūdius: candidius: nigrins: uel cui pur-
pura est. Vltio ad polētā cōtra tēpestates cādido maxi-
ma infirmitas. Hordeū frugū oīum molliissimū ē: seri nō
ualet: nisi in sicca & soluta terra: ac nisi læta palea: ex
optimis. Stramēto uero eius nullū cōparatur. Hordeum
ex oī frumēto minime calamitosum: qā tollitur anteq̃
triticū occupet rubigo. Itaq; sapientes agricolæ triticū
cibarijs tm̄ serūt. Hordeū sarculo seri dicūt: p̄p̄ea celerri-
me reddit: fertilissimumq;. Quod in hispania: & car-
thagine aprili mense collectum est: hoc seritur eodem
mense in celtiberia: eodemq; anno bis nascitur. Rapi-
tur omne a prima statim maturitate: festinātius q̃ cæ-
tera. Fragili. n. stipula: & tenuissima palea granū con-
tinetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt: si non
exacta maturitate tollatur.

Non omnia frumenti genera ubiq; nasci & de reli-
quis in oriente generibus.

Ga. viij.

Rumēti gñā nō eadē ubiq; neq; ubi eadē sunt
f. ijsdē noībus. Vulgatissima: far: qđ ad oreū uete-
res appellauere: filigo: triticū. Hæc plurimis
terris cōmunia. Arīa galliarū p̄pria: copiosa & italiæ
est. In ægypto aut: ac syria: ciliciaq;: & asia: ac græciæ
p̄te: peculiare: zea: olyra: typhe. Aegyptus similaginem
cōficit e tritico suo nequaq; italicæ parē. Qui zea utun-
tur: nō hñt far. Est & hæc italiæ: incāpania maxie se-
mēq; appellatur. Hoc debet nomē res p̄clara ut mox do-
cebimus. Propter q̃ Homerus ζείδιωπος αρουρα δι-

LIBER

xit. Non ut arbitratur aliqui: quoniam uitam donaret. Amy-
lū quoque ex ea fit: priore crassius. Hæc sola differentia
est. Ex omni genere durissimum far: et contra hyemes firmis-
simum. Patitur frigidissimos locos: et minus subactos:
uel æstuosos: sitientesque: primus antiquis latius cibis: ma-
gno argumento in adorea donis: sicuti diximus. Pulte autem
non pane longo tempore uixisse romanos manifestum. Quoniam inde
et pulmentaria hodieque dicuntur. Et Ennius antiquissimus
uates obsidionis famem describens offam eripuisse ploranti-
bus liberis patres commemorat. Et hodie sacra prisca: at-
que natalium pulte fritilla conficiuntur. uideturque tam plus
ignota gratiae fuisse: quam italiæ polenta. Tritici semine au-
dius nullum est: nec quo plus alimenti trahat. Siliginem
dixerim proprie tritici delicias: cadaver est: et sine uirtu-
te: et sine potestate: conueniens humidis tractibus: quales
italiæ sunt: et galliæ comata. Sed et trasalpes in al-
lobrogum tantum aruenorumque agro pertinax. In cæte-
ris ibi partibus biennio: in triticum transit. Remedium:
ut grauissima quæque grana eius serantur.

De pistorijs et molitura: et farina. Ca. ix.

Siligine lautissimus panis pistrinarumque ope-
ra laudatissima. Præcellit in italia: si campana
na pisis nata miscetur. Rufior illa: at pisa-
na candidior: ponderosior uero cretacea. Iustum est gra-
no campanæ: quam uocant castrata: e modio redire sex-
tarios quattuor siliginis. Vel e gregali sine castratura:
sextarios quinque. Præterea floris semodium. Et cibarij:
quod secundarium uocant: sextarios quattuor. Furfuris
sextarios totidem. E pisana autem siliginis sextarios quin-
que. Cætera paria sunt. Clusina arentinaque etiam sexta-
rios siliginis assumunt: in reliquis pares. Si uero polli-
nem facere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarij

tria. Furfurum semodium. Molæ discrimine hoc cōstat. Nam quæ sicca moluntur: plus farinæ reddūt. Quæ sal sa aqua sparsa: candidiorem medullam: uerum plus retinēt in fursure. Farinam a farre dictam nomine ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxij. libras pāis reddit. Italicæ duabus: tribus uel amplius: in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras: in quocunq; genere.

De similagine & siligine: & de alijs generibus: & de pistura.

Ca. x.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex afri-
co iustū est e modijs redire semodios: & pol-
linis sextarios quinq;. Ita. n. appellant in tri-
tico: quod florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ char-
tariæq; utuntur. Præterea secundarij sextarios quattuor: Furfurumq; tantumdem. Panes uero e modio simila-
ginis. cxxij. E floris modio. cxvij. Precium huic annona media in modio farinæ quadraginta asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago. l. pollin autem xvij. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triente: & secundarij panis quinas selibras: totidem cibarij: & furfurum sextarios sex. Siligo nunquam maturescit pariter: nec ulla segetum minus dilationem patitur propter teneritatem. Iisque quæ maturuere protinus granum dimittentibus: sed minus quam cætera frumenta in stipula periclitatur: quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet: qui rubiginem faciat. Ex arinca dulcissimus panis: ipsa spissior: quam far: & maior: spica eadem: & ponderosior. Raro modius grani non. xvi. libras implet. Exteritur in græcia difficulter. ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim

LIBER

est: quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis: ferti-
 lisq; far sine arista est. Item siligo excepta ea: quæ laco-
 nica appellatur. Adijciuntur ijs genera: bromos: siligo ex-
 ceptitia: & tragos: externa omnia: ab oriente inuenta:
 orizæ similia. Tiphe & ipsa eiusdem generis: ex qua fit
 in nostro orbe oriza. Apud græcos est & ΗΖΗΑ. Tra-
 duntq; eam ac tiphen: cū sint degeneres: redire ad frum-
 tum: si pistæ serantur: nec protinus: sed tertio anno. Tri-
 tico nihil est fertilius. Hoc. n. natura ei tribuit: quoniam
 eo maxime alat hominem. Vtpote cū e modio si sit aptū
 solum: quale in bizantio africa campo: centeni quingua-
 geni modij reddantur. Misit ex eo loco Diuo Augusto
 procurator eius ex uno grano uix credibile dictū qua-
 dringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epi-
 stolæ. Misit & Neroni similiter. cccxl. stipulas ex uno
 grano. Cum centesimo quidem & leontini siciliæ cam-
 pi fundunt. Alij q; & toto betica: & in primis ægyp-
 tus. Fertilissima tritici genera: ramosum: aut quod cen-
 tigranum uocant. Inuentus est iam & scapus unus cen-
 tum fabis onustus: Aestiu frumenta diximus sisamam
 milium: panicum. Sisama ab indis uenit: ex ea & oleū
 conficiunt. Color eius candidus: Huic simile est in asia
 græciaq; erisimum: idemq; erat: nisi pinguius esset: qd
 apud nos uocant irionem: medicaminibus annumerādū
 potiusq; frugibus. Eiusdem naturæ & horminum a græ-
 cis dictum: sil. cymino simile: seriturque cum sisama hoc
 & irione. Nullum animal uescitur uirentibus. Pistura
 non omnium facilis. Quippe & hetruria spicam far-
 ris tostipisente pilo præferrato: fistula serrata: & stel-
 la intus denticulata: ut nisi intenti pisant: concidantur
 grana: ferroque frangantur. Maior pars italiæ ruido
 uitur pilo: rotis etiam: quas aqua uerset obiter: & mo

lat. De ipsa ratione pisendi Magonis proponetur snia
 Triticū ante perfundi aqua multa iubet: postea enelli.
 deinde sole ficcātū: pila repeti. Simili modo hordeum.
 Huius sextarios. xx. spargi duobus sextarijs aquæ. Lentē
 torrere prius: deinde cū fursuribus leniter pisi. Aut ad-
 dito in sextarios. xx. lateris crudi frusto: & harenæ se
 modio. Eruiiā iisdē modis: quibus lentē. Sisamā in cali-
 da maceratā exporrigi. Deinde confricari: frigida im-
 mergi: ut paleæ fluctuēt: iterūq; exporrigi in sole super
 lintea. Quod nisi festinato pagatur: lurido colore mu-
 cescere. Et ipsa autē quæ enaluātur: uariā pisturarū ra-
 tionē hñt. Ahus uocatur: cū per se pisitur. Spica tñ auri-
 ficū ad usus. Si uero in area teritur: cū stipula: palea: ut
 maiore in terrarū parte: ad pabula iumētorū. Milij &
 panici & sisamæ appludā uocāt purgamēta: alibi alijs
 nobis. Milio cāpania gaudet præcipue: pultēq; candi-
 dā ex eo facit. Fit et panis prædulcis. Sarmatarū quoq;
 gētes ac maxie pulte alūtur: & cruda etiā farina equi-
 no lacte: uel sanguie e cruris uenis admixto. Aethiopes
 non aliā frugē q̄ milij hordei; nouere. Panico & gal-
 liæ quædā præcipue aquitania utitur. Sed circūpadana
 italia addita faba: sine qua nihil cōficiunt. Ponticæ gē-
 tes nullū panico præferūt cibū. Cætero æstina frumēta
 riguis magis etiā q̄ imbribus gaudent. Miliū & pani-
 cū aquis minime: cū in folia exeūt. Vetāt ea inter uites:
 arboresq; frugiferas seri: terrā emacrari hoc satū existi-
 mantes. De fermentis: & panis faciendi ratio-
 ne: & genera: & quādo primum pistores Romæ: &
 de cribris: & alica.

Ca. xi

Illy præcipuus ad fermenta usus e musto sub
 m acti in annuū tps. Simile fit ex tritici ipsius
 fursuribus minutis & optimis: e musto al-

ddd

LIBER

bo triduo maturato subactis: ac sole siccatis. Inde panis
 stillos in pane faciēdo dilutos: cum similagine seminis
 feruefaciunt: atq; ita farinae miscent: sic optimū panē
 fieri arbitrantur. Græci in binos semodios farinae satis
 esse besse fermenti constituere. Et hæc quidem genera
 uindemijs tantū fiunt. Quo libeat uero tēpore ex aqua
 hordeoq; bilibres offæ feruenti foco: uel fictili patina
 torrentur cinere: & carbone: usq; dum rubeant. Postea
 ea operiuntur in uasis: donec acescant: hinc fermentum
 diluitur. Cum fieret autē panis hordeaceus eruilæ: aut
 cicerulæ farinae ipse admixtione fermentabatur. Instū
 q; erat duæ libræ in quinq; semodios. Nunc fermentum
 fit ex ipsa farina: quæ subigitur: prius q̄ addatur sal: ad
 pultis modū decocta: & relicta donec acescat. Vulgo ue
 ro nec sufferuere faciūt: sed tantū pridie asseruata ma
 teria utūtur. Palāq; natura est acore fermentari: sicut
 & ualidiora esse corpora: quæ fermentato pane aluntur.
 Quippe cū apud ueteres ponderosissimo cuiq; præ
 cipua tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria
 genera prosequi superuacuum uidetur. Alias ab obsonijs
 appellari: ut ostrearij. Alias a delitijs ut artologani.
 Alias a festinatione ut speusfici. Necnon a coquendi ra
 tione ut furnacei: uel artoptesij: aut in clibanis cocti nō
 pridē etiam e parthis aduecto: quem alij aquaticum uo
 cant: quoniā aqua trahitur a tenui: & spongiosa inani
 tate: alij parthicum. Summa laus siliginis bonitate: &
 cribri tenuitate constat. Quidā ex ouis: aut lacte subi
 gunt. Butiro uero gentes etiam pacatæ ad operis pisto
 rij genera transeunte cura. Dura sua piceno in panis in
 uentione gratia: ex alicæ materia: cū nouē diebus mace
 rata: decimo ad speciem tracta: & subacta uix passæ
 succo est. Ibi postea in furnis ollis indita: quæ rumpan

tur ibi torrēt. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod
 fit lacte maxime mulso. Pistorum romæ non fuerunt ad
 persicum usq; bellū: annis ab urbe condita super quin-
 gentos octoginta. Ipsi panes faciebant quirites: mulie-
 rumq; id opus erat: sicut etiam nunc in pluribus gentiū
 Artoptesiam Plautus appellat in fabula: quam aulula-
 riam scripsit. Magna ob id concertatione eruditorum:
 an is uersus poetæ sit illius: certūq; sit Attei Capitonis
 sentētia. Tostum panem lautioribus coquere solitos: pi-
 storesq; tantum eos: qui far pisebant: nominatos. Nec
 cocos uero habebant in seruitijs: eosq; ex macello condu-
 cebant. Cribrorum genera galliæ setis equorum inuene-
 re: hispaniæ lino excussiora & pollinaria: ægyptus e
 papyro atq; iunco. Sed inter hæc dicatur prima & ali-
 cæ ratio præstantissimæ saluberrimæq; quæ palma fru-
 gum indubitanter italiā contingit. Fit sine dubio &
 in ægypto: sed admodum spernenda. In italia uero plu-
 ribus locis: sicut ueronensi pisanog; agro. In campania
 tamen laudatissimus cāpus est: montibus subiacet nim-
 bos totis quidem xl. millia pass.: planicie. Gratia ter-
 ræ eius (ut protinus soli natura dicatur) puluerea sum-
 ma: inferior bibula: & punicis fistulans uice. Mon-
 tium quoq; culpa in bonum cedit. Crebros enim im-
 bres percolat: atq; transmittit: nec dilui: aut madere
 uoluit: propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum
 humorem nullis fontibus reddit: sed temperat: & con-
 coquens intra se uice fusi continet. Seritur toto anno:
 panico semel bis farre. Et tamen uere: segetes quæ in-
 terquiescere fundunt rosam: odoratiorem satina: adeo
 terra non cessat parere. Vnde uulgo dictum plus apud
 campanos unguenti: q̄ apud cæteros olei fieri. Quan-
 tum autem uniuersas terras campus circum campa-

ddd ij

LIBER

nus antecedit: tantū ipm pars eius: quæ laboriæ uocan-
 tur: quæ phlegreū græci appellāt. Finiūtur laboriæ uia
 ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cu-
 mis capuam ducit. Alica fit e zea: quā semē appellau-
 mus. Tunditur granū eius in pila lignea. Nam lapidis
 duricia conteritur. Nobilius: ut notū est: pilo uinctorū
 penali opera. Primori inest pyxis ferrea: excusis inde
 tunicis. Iterū iisdem armamētis nudata conciditur me-
 dulla. Ita fiunt alicæ tria genera minimū: ac secunda-
 rium: grandissimū uero apherema appellant. Nondum
 habet candorē suū: quo præcellunt. Iam tamē alexādri-
 næ pferūtur. Postea mirū dictū: admiscetur creta: quæ
 transit in corpus: colorēq; & teneritatē affert. Inueni-
 tur hæc inter puteolos & neapolim: in colle leucogeo
 appellato. Extatq; Diui Augusti decretū: quo anno ad
 uicena milia neapolitanis pro eo numerari iussit e fi-
 sco suo: coloniā deducens capuā. Adiecitq; causam affe-
 rendi: qm negassent cāpani alicā confici sine eo metal-
 lo posse. In eodē reperitur & sulphur. Emicantq; fon-
 tes oraxi oculorū claritati: & uulnerū medicinæ: den-
 tiūq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea: q
 in africa degenerat: Latiores eius spicæ: nigrioresq; et
 breui stipula pisunt cū harena: & sic quoq; difficulter
 conterūt utriculos: fitq; dimidia modij mensura. Post-
 eaq; gypsi pars quarta inspergitur: atq; ut cohæserit:
 farinario cribro subcernūt. Quæ in eo remansit: exce-
 pitia appellatur: & grādissima est. Rursus quæ trā-
 sit: arctiore cernitur: & secundaria uocatur. Itē cribra-
 ria: quæ simili mō in tertio remansit cribro angustissi-
 mo: & tantū harenas transmittente. Alia ratio ubiq;
 adulterandi. Ex tritico candidissima atq; grandissima
 eligūt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciūt so-

le ad initium: rursusq; leniter aspersa molis frangunt. Ex
zea pulchrius q̄ ex tritico sit granū: q̄uis id alicū nitiū
sit. Cādorē aut ei p creta: lactis incocti mixtura cōfert.

De leguminibus.

Ca. xij.

Equitur natura leguminū: inter quæ: maxi-
mus honos fabæ. Quippe ex qua tētatus sit
etiā panis. Lomentū appellatur farina ea: ag-
grauaturq; pondus illa & omni legumine. Id uero et
papulo uenalis. Fabæ multiplex usus: omnium quadrupe-
dū gñi: p̄cipue hoī Frumēto etiā miscetur apud plerq;
gentes & maxime panico: solida: ac delicatius fracta
Quin & prisco ritu fabacia suæ religiōis dñs in sacro
est: p̄ualēs pulmentarij cibo: & hebetare sensus existi-
mata: insomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica snia
dānata. Vel (ut alij tradidere) qm̄ mortuorū aiæ sunt in
ea. Qua de cā parētādo utiq; assumitur. Varro & ob
hæc flaminē ea nō uesci tradit: qm̄ & in flore eius litte-
ræ lugubres reperiātur. In eadē peculiaris religio. Nāq;
fabā utiq; e frugibus referre mos est: auspicij cā: quæ iō
referina appellatur. Et auctionibus eā adhiberi lucro-
sum putāt. Sola certa frugū etiā exesa repletur crescēte
luna. Aqua marina alia ne salsa nō pcoquitur. Seritur
ante uergiliarū occasum leguminū prima: ut antecedit
hyemē. Virgilius p uer eā feri iubet circūpadanæ italiæ
ritu. Sz maior pars malūt fabalia maturæ satiōis: q̄ tri-
mestrē fructū eius. Nāq; siliquæ: caulesq; gratissimi sūt
pabulo pecori. Aquas in flore maxie cōcupiscit: cū uero
defloruit: exiguas desiderat. Solū in quo sata est lætifi-
cat stercoreis uice. Ideo circa macedoniā: thessaliāq; cū
florere inceptit: uertūt arua. Nascitur & sua sponte ple-
risq; in locis: sicut septētrionalis oceani insulis: quas ob
id nostri fabarias appellāt. Itē i mauritania siluestris

ddd iij

LIBER

passim: sed prædura: & quæ percoqui nō possit. Nascitur & in ægypto spinoso caule. Quæ de cā crocodilli oculis timētes refugiūt. Longitudo scapo quattuor cubitorū est. Amplissima crassitudo digiti: octona genicula hēt: moli calamo. Simile caput papaueri: colore roseo. In eo fabæ nō supra tricenā. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore: sed radix p quā lauta: incolatur cibis: cruda: & oīno decocta. Harūdinū radicibus similis. Nascitur & in syria ciliciaq; & i thorōe chalcidis lacu. Ex leguminibus aut nouēbri serūtur lens: & in græcia pisum. Lens amat solū tenue magis q pingue: cælū utiq; siccū. Duo gñā eius in ægypto: alterū rotundius: nigrusq; alterū sua figura. Vñ uario usu translātū est in lētículas nomē. Inuenio apud auctores æquanimittatē fieri uescētibus ea. Pisum in apricis seri debet: frigorū ipatiētissimū. Ideo in italia & in austeriore cælo nō nisi uerno tpe: terra facili: ac soluta. Ciceris natura est gini cū salsilagine: ideo solū urit. Nec nisi madefactū pridie seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura: colore: sapore. Est enī arietino capiti simile: unde ita appellatur. Albū: nigrūq; ē: et colūbinū: qd alij ueneriū uocāt: candidū: rotūdū: leue. Arietino minus: quod religio peruigilijs adhibet. Est & cicercula minuti ciceris inæqualis angulos hñs ueluti pisum. Dulcissimū autem id quod eruo similimū: firmitusq; qd nigrū: & ruffum: qd quod albū. Siliquæ rotūdæ ciceri: cæterisq; leguminū longæ: & ad figurā seminis latæ. Piso cylindraciæ. Fæsiolorū cum ipsis mandūtur granis. Serere eos quæ uelis terra licet: ab idibus octobris in Calē nouēbris. Legumina cum maturescere cœperint rapienda sunt: quoniam cito exiliunt: latentq; cum decidere sicut & lupinum. De rapis: & naps amiterminis.

Ca. xiiij.

Vnq̄ prius dixisse conueniat de rapis: i trās
 cursu eas attingere nostri: paulo diligentius
 q̄ graci: & ipsi tñ inter hortensia. Si iustus or
 do fiat: a frumento protinus: aut certe faba dicendis.
 Quando alij præstantior usus ab iis non est. Ante om
 nia namq; cunctis aialibus nascuntur: nec in nouissimis
 Satiāt ruris alitumquoq; genera: magisq; si decoqua
 tur aqua. Quadrupedes & fronde earū gaudent. Et ho
 mini nō minore rapaciorū suis horis gratia: q̄ cimarum
 Flacidorū quoq; & in borreis enecatorū: uel maiore: q̄
 uirentiū. Ipsa uero durant & in sua terra seruata. Et
 post a passo pene ad alium prouentum: famemq; senti
 ri prohibent: a uino: atq; messe tertius hic transpadanis
 fructus. Terram non morose eligit: pene ubi nihil aliud
 seri possit. Nebulis: & pruinis: ac frigore ultro aluntur
 amplitudine mirabili. Vidi xl. libras excedentia. In ci
 bis quidem nostris pluribus modis comedantur: durant
 q; ad alia sinapis acrimonia domita: etiā coloribus pic
 ta: p̄ter suum: sex alijs: purpureo quoq; neq; aliud in ci
 bis tingui decet. Genera eorum graci duo prima fecere.
 masculinū fœminumq;: & ea serendi modo: ex eodē se
 mine. Denfiore. n. satū: mascullescere: itē in terra difficili
 Semē p̄stātius quo subtilius. Spēs uero oīū tres. Aut. n.
 i latitudinē fūdi: aut i rotūditatē globari. Tertiā spēm
 siluestre appellauere: i lōgitudinē radice p̄currēte: rha
 phai similitudie: & folio anguloso scabroq; succo acri
 Qui circa messe: exceptus: oculos purgat: medeturq; ca
 ligini: admixto lacte mulierū. Frigore dulciora fieri exi
 stimātur & grādiora. Tepore i folia exeūt. Palma i nur
 sano agro nascētibz. taxatio i libras sestertij singulie
 i penuria bini. Proxia i algido natis. Napi uero amiter
 nini: quorū eadē fere natura gaudēt æq; frigidis. Serūtur
 ddd iij

LIBER

ante Calen-martias: i iugero sextarij quattuor. Diligentiores quinto sulco uapum seri iubent: rapam quarto: utroq; stercolato. Rapa letiora fieri: si palea seminetur. Serere nudum uolunt: praecantem sibi & uicinis serere se. Satus utriq; generi iustus inter duorum numinum dies festos Neptuni atq; uulcani. Feruntq; subtili observatione: quota luna: procedente hyeme: nix prima ceciderit: si totidem numinum die intra praedictum temporis spatium serantur: mire provenire. Seruntur & uere in calidis atq; humidis.

De Lupino.

Ca. xiiij.

Vpino eiusus proximus: cum sit & hoi: & quadrupedum generi ungulas habenti cois. Remediū eius ne metentes fugiat exiliendo: ut ab imbre tollatur. Nec ullius quæ seruntur natura assensu terræ mirabilior est. Primū omniū cum sole quotidie circūagitur: horaq; agricolis etiā nubillo demonstrat. Ter pterea floret: Terrā amat: terraq; operiri nō uult. Et unū hoc seritur nō aratro: ubi fuerit maxime sabulosa: & sicca: atq; etiā harenosa. Coli utiq; nō uult. Tellurem adeo amat: ut quis fruteto solo coniectum inter folia uepresq;: ad terram tamen radice perueniat. Pigrescere hoc satū arua: uineasq; diximus. Itaq; adeo non eget fimo: ut optimi uicem representet. Nihil aliud nullo impendio constat: ut quod ne serendi quidem gratia opus sit: afferre: protinus seritur ex aruo. Ac ne spargi quidem postulat: decidens sponte. Primumq; omniū seritur: nouissimum tollitur. Vtrūq; septembri fere mēse: quia si non antecesserit hyemem frigoribus obnoxium est: impune præterea iacet: uel derelictum etiā: si non p̄tinus secuti obruant imbres: ab omnibus animalibus amaritudine sua tutum. Plerunq; tamē leuis sulco inte

gunt. Ex densior e terra : rubricam maxime amat . Ad
banc alendam post tertium florem uerti debet : in sabu
lo post secundū . Cretosa tantū limosaq; odit : & in ijs
nō puenit . Maceratū calida aqua : homini in cibo ē . Nā
bouem unū modij singuli satiāt : ualidūq; pręstāt . Quā
do etiā impositū puerorū uentribus p remedio est . Con
di in fumo maxime conuenit : quoniam i humido uermi
culi umbilicū eius in sterilitatem castrant . Si depastū
sit in fronde : inarari p̄tinus solum opus est .

De uitiis & eruo .

Ca. xv.

T uitiis pinguescunt arua : nec ipsa agricolis
e operosa : uno sulco sata : non sarritur : nō ster
coratur : nec aliud q̄ decocatur . Sationis eius
tria tpa . Circa occasum arcturi : ut decembri mense pa
scat . Tunc optime seritur in semen . Aeq; namq; fert de
pasta . Secunda satio mense ianuarij est : nouissima mar
tio : ac tum ad frōdem utilissima . Siccitatē ex omnibus :
quę seruntur : maxime amat : non aspernatur etiam um
brosa . Ex semine eius si lecta matura ē palea : cęteris p̄
fertur . Vitibus p̄ripit succū : lāguescūtq; si i arbutijs se
ratur . Nec erui oposa cura ē . Hoc amplius : q̄ uitiis runca
tur : & ipsum medicaminis uim obtinēs . Quippe per
eruū Diuū augustū curatū : epistolis ipsius memoria ex
tat . Sufficiūt sigulis boū iugis modij q̄ni sati . Martio
mense satū : noxiū esse bubus aiūt . Itē autumnō grauedi
nosum . Innoxium autem fieri primo uere satum .

De fœnogræco : & farragine : & de ocino : & me
dica : & cytiso .

Ca. xvi.

T sicilia hoc est fœnogræcum scarificatione
e seritur : non altiore quattuor digitorum sul
co : quantoq; peius tractatur : tanto prouenit
melius . Ratum dictū : esse aliquid : cui profit negligētia .

LIBER

Id autē: quod secale atq; farrago appellatur: occāri tantum desiderat. Secale taurini sub alpibus asiam uocant teterrimum: & tantum ad arcendam famem utile. fœcunda sed gracili stipula: nigritia triste: sed pondere precipuum. Admiscetur huic far: ut mitiget amaritudinem eius: & tamen sic quoq; ingratissimum uentri est. Nas citur qualicunq; solo: cum centesimo grano. Ipsumque pro letamine est. Farrago ex recrementis farris prædensa seritur: admixta aliquando & uitia. Eadem aliquando in africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. De generantq; ex leguminibus: quæ uocatur cracca: in tantum columbis grata: ut pastas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Apud antiquos erat pabuli genus: quod Cato ocinum uocat: quo sistebant alium bubus. Id erat e pabulis segete uiridi desecta: atq; gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur: & tradit fabe modios. x. uitia duos: tantundem & eruilæ in iugero: autūno misceri & feri solitos. Melius & auena græca: cui non cadit semē admixta. Hoc uocitatum ocinum: boumque causa feri solitum Varro appellatum a celeritate proueniendi. Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta per bella persarum: quæ Darius intulit. Sed uel in primis dicenda tanta dos eius: ut cum uno saturo: ampliusq; tricenis annis dureret. Similis est trifolio caule: folijsq; geniculata: quæ quid in caule assurgit in folia contrahitur. Vnus de ea & cytiso uolumen Amphilocus fecit confusum. Solum in quo seratur: elapidatum purgatumq;: Subigitur autumno: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertio: quinis diebus interpositis & fimo addito. Poscit autem siccum: succosum: uel riguum: ita præparatum seritur mēse maio: alias pruinis obnoxia. Opus ē desitate seminis oia occupari: internascentesq; herbas ex=

cludi. Id præstant in iugera modia uicena: immouendū
ne adurat: terraq; protinus integri debet. Si sit humidū
solum: herbosum ne uincitur: & desciscit ī pratū. Ideo
protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda ē
manu potius q̄ sarculo. Secatur incipiēs florere: & quo
tiens refluuit. Id sexties euenit per annos: cui; minimū
quater. In semen maturefcere prohibendū est: quia pa
bulum utilius est usq; ad trimatū. Verno seri debet: libe
rariq; cæteris herbis: ad trimatum marris a solo radi.
Itaq; reliquæ herbæ intereūt sine ipsius dāno: p̄ altitu
dinem radicū. Si euicerint herbæ: remedium unicum ē:
aratio: sēpius uertendo: donec omnes aliæ radices inte
reant. Dari non ad satietatez debet: ne repellere sangui
nem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose:
ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cyti
so: cui & ipsi principatus datur in pabulis: affatim di
ximus inter frutices. Et nunc frugum omnium natura
peragenda est: cuius in parte de uitij; quoq; dicatur.

De uitij; frugum: & remedijs: & quid in quoq; ter
ræ genere debeat seri. Ca. xvij.

Rimum oīum frumenti uitium auena ē: &
p hordeum in eā degenerat: sicut ipsa frumētū
fit instar. Quippe cū germaniæ populi edāt
eam: neq; alia pulte uiuant. Soli maxime cæliq; humo
re hoc euenit uitij;. Sequentem cām habet imbecillitas
seminis: cū diutius retentū est terra: prius q̄ erūpat. Ea
dem est ratio si cariosum fuit: cū sereretur. Prima autem
statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice
esse cām. Est & aliud ex uicino auenæ uitij: cū ampli
tudine inchoata granū: sed nondum matura: priusq̄ ro
boretur corpus afflatu noxio cassū: & inane a spica eua
nescit quodam arbortiuo. Venti autem tribus tpibus no

LIBER

cent frumento: & hordeo. In flore: aut protinus cū de-
 floruerit: uel maturefcere incipientibus. Tunc. n. exinan-
 unt grana. Prioribus caufis nafci prohibent. Nocet &
 fol creber e nube. Nafcuntur & uermiculi in radice: cū
 fementē imbris fecutis incluserit repentinus calor hu-
 morem. Gignūtur & in grano: cū spica in pluuijs calor
 inferuefcit. Est & antharis dictus scarabeus pūus fru-
 menta erodens. Omnia ea aīalia cū cibo deficiūt. Oleū:
 pix: adeps contraria feminibus. Cauendūq; ne contacta
 eis tunc ferantur. Imber in herba uilis tantum. Florē
 tibus aut frumento & hordeo nocet. Leguminibus in-
 nocius: pterq; ciceri. Maturefcencia frumenta imbre la-
 duntur: & hordeum magis. Nafcitur & herba alba:
 panico fimilis: occupans arua: pecori quoq; mortifera.
 Nā lolium: & tribulum & arduū: lappamq; non mi-
 nus q̄ rubum: inter frugum morbos potius q̄ iter ipfius
 terræ pestes numerauerim. Cæleste frugū: uinearumq;
 malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentiffima
 hæc in roscido tractu: conuallibusq; ac pflatū non habē-
 tibus. E diuersoarent ea uentosa: & excelsa. Inter ui-
 tia fegetum & luxuria est: cū onerata fertilitate pcū-
 bunt. Cōmune autem omniū satorum uitium urica: etiā
 ciceris: cū falsilaginem eius abluendo imber dulcis id fa-
 cit. Est herba quæ cicer enecat: & eruū circūligando se:
 uocatur orobanche. Triticū fimili modo herba. Hordeū
 festuca quæ uocatur ægilops. Lentē herba securidam: q̄
 græci a fimilitudine peleciton uocant. Et hæ quidem cō-
 plexu necant. Circa philippos autem aterannum nomi-
 nant in pingui solo herbam: qua faba necatur: ea nō nū-
 q̄ in macro: cum udam quidam uentus afflauerit. Eræ
 granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in
 pane: celerrime uerrigines facit. Aiūtq; in asia & græ-

cia balneatores: cum uelint turbam pellere: carbonibus
 id sem e inijcere. Nascitur & phalagius in eruo bestio-
 la aranei generis: si hyems aquosa sit. Limaces nascun-
 tur in uitia: aliquado e terra cochleæ minutæ mirū im-
 modum erodentes eam. Et morbi quidem bi sunt. Reme-
 dia eorum: quæcunq; pertinet ad herbas: in sarculo: &
 cū semen iactatur cinere. Quæ uero in semine & circa
 radicē consistunt: pcedente cura cauentur. Vno autē se-
 mina perfusa minus ægrotare existimant. Virgilius ni-
 tro & amura perfundi iubet fabam: sic etiam grande
 scere pmittit. Quidam uero si triduo ante satum urina
 & aqua maceretur: pcipue adulescere putant. Ter qui-
 dem sartam modium fractæ e modio solidæ reddere. Re-
 liqua semina cupssi folijs tussis si misceantur: non esse
 uermiculis obnoxia: nec si interlunio seratur. Multi ad
 milij remedia: rubetam noctu aruo circumferri iubent:
 priusq; sarriatur: defodiq; in medio inclusam uase ficti-
 li. Ita nec passerem nec uermem nocere: sed eruendā pri-
 usq; metatur: alioquin amarū fieri. Quin & armo tal-
 pæ contacta semina uberiora eē. Democritus succo her-
 bæ quæ appellatur aizōō in tegulis nascens tabulifessuz
 latine sedum: aut digitellum me-
 dicata seri iubet omnia semia. Vulgo uero si dulcedo no-
 ceat: & uermes radicibus inhæreant: remediuz ē amur-
 ca pura: ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articu-
 lum seges ire coeperit: runcare: ne herbæ uincant. Pestez
 a milio: atq; panico: sturnoru3 paserum ne agmina scio
 abigi herba: cuius nomen est ignotum: in quattuor āgu-
 lis segetis defossa: mirum dictū: ut omnino nulla auis in-
 tret. Mures abiguntur cinere mustellæ: uel fellis diluto
 & semine sparso: uel decoctarum aqua. Sed redolet ui-
 rus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubu-

LIBER

lo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxi-
ma segetum pestis: lauri ramis in aruo defixis: transit i
earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente
pecoris in herba duntaxat: & depascit quidem uel sae-
pius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retonsarum ue-
ro etiam semel omnino: certum est granum longius fie-
ri: sed inane cassumq; ac satum non nasci. Babylone ta-
men bis secant: tertio depascunt: Alioquin folia tantum
fierent: Sic quoq; cum quintodecimo faenore messes red-
dit exilitas soli. Verum diligentioribus cum centesimo
quingagesimo. Neq; est curra difficilis. Quam diutis-
sime aquari gaudent: ut praepinguis & densa ubertas
diluatur. Linum autem non inuehunt euphrates: tigris
q; sicut in aegypto nilus. Nec terra ipsa herbas gignit.
Ubertatis tamen tantae sunt: ut sequente anno: sponte re-
stibilis fiat seges: impressis uestigio seminibus. Quae ta-
ta soli differentia ammonet terrae genera in fruges de-
scribere? Igitur Catonis haec sententia est. In agro cras-
so & laeto frumentum seri. Si uero nebulosus sit: idem
rhapthanum: milium: panicum in frigido & aquoso pri-
us serendum: postea in calido. In solo autem rubrico-
so uel pullo: uel harenoso: si non sit aquosum: lupinum. In
cretofo & rubicofa & aquosiore agro: adoren. In sic-
co & non herbofo: nec umbroso triticum. In solo uali-
do fabam. Vitiam uero: q; minime aquoso herbidoq;: Si-
liginem & triticum i aperto loco edito: qui sole q; diu-
tissime torreatur. Lentem in fruteto: & rubicofa: qui
non sit herbidus. Hordeum in nouali: & in agro quod
restibile possit fieri: trimestre: ubi sementem maturam
facere non possit: & cuius crassitudo sit restibilis. Sub-
tilis & illa sententia. Serenda esse ea in tenuiore terra
quae non multo indigent succo: ut cytisus & cicer: ex

ceptis leguminibus quæ ueluntur e terra : non subse-
cantur : unde & legumina appellata : quia ita legun-
tur. In pingui autem quæ cibi sunt maioris : ut olus :
triticum : siligo : linum . Sic ergo tenue solum hordeo
dabitur : Minus enim alimenti radix poscit . Lenior
terra : densiorque tritico . In loco humili far : adorem
potius : quam triticum seretur . Temperato & triticum
& hordeum . Colles robustius : sed minus reddunt triti-
cum . Far : & Siligo : & cretosum : & uliginosum so-
lum sortiuntur .

De prodigijs frugum : & arandi di-
sciplina : & uomerum generibus .

Ca. xviij.

St & in frugibus ostentum . Semel (quod eq-
dem inuenerim) accidit . P. Elio . Gn. Corne-
lio cons. quo anno superatus est Hānibal . In
arboribus enim tunc nata produntur frumenta . Et quo-
niam de frugum terræque generibus abunde diximus :
nunc de arandi ratione dicemus : ante omnia ægypti fœ-
licitate commemorata . Nilus ibi coloni uice fungēs eua-
gari incipit (ut diximus) a solstitio : aut noua luna : ac pri-
mo lente : deinde uehementius : q̄ diu in leone sol ē . Mox
pigrescit : in uirginem transgresso : atq; in libra residet .
Si .xij. cubitos non excesserit : fames certa ē : Nec minus
si .xvi. exuperauerit . Tanto enim tardius decedit : quāto
abundantius creuit : & sementem arcet . Vulgo crede-
batur ab eius decessu serere solitos : mox sues impellere
uestigijs semina deprimentes : & in madido solo credo
antiquitus factitatum . Nunc quoq; non multo grauiore
opera : sed tamen inarari certum est : abiecta prius semi-
na in limo digressi amnis : hoc est nouembri mense inci-
piente . postea pauci rurant : quod botanisi non uocant .

LIBER

Reliqua pars: non nisi cū falce arua uisit paulo ante Ca-
len. aprilis. Peragitur autem messis mense maio: stipula
nunquam cubitali. Quippe sabulum subest: granumq;
limo tantum continetur. Excellētius in thebaidis regio-
nibus frumētum: quam palustribus ægyptijs. Similis ra-
tio: sed foelicitas maior: babylonie: seleucia euphratæ:
atq; tigris restagnantibus: quoniam ibi rigandi modus
manu temperatur. Syria quoq; tenui sulco arat: cū mul-
tifariam i italia octoni boues ad singulos uomeris anhe-
lent. In omni quidem parte culturæ: sed in hac quidem
maxime ualet oraculum illud. Quid quæq; regio patia-
tur. Vomerum plura genera. Culter uocatur p̄densam
prius: quam præscindatur: terram secans: futurisq; sul-
cis uestigia præscribens incisuris: quas resupinus in arā
do mordeat uomer. Alterum genus est uulgarè rostratū
uti uectis. Tertium: in solo facili: nec toto porrectum de-
tali: sed exigua cuspide: in rostro latior. Hæc quarto ge-
neri: sed exacutior in mucronem fastigata: eodemq; gla-
dio scindens solū. Et acie laterū radices herbarū secās:
non pridem inuentū in rhetia. Gallie uero duas addi-
derunt rotulas: qd̄ genus uocant plāmorati. Cuspis effi-
giem palæ habet. Serunt ita nō nisi culta terra. Et fere
noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semen p̄tinus
inijciūt. Cratesq; dentatas suptrahūt. Nec sarrienda sūt
hoc modo sata: sed porcellis binis ternisq; sic arāt. Vno
iugo boum censerī anno: facilis soli quadragena iugera:
difficilis tricena: iustum est.

De temporibus arandi: Et iunctione
boum.

Ca. xix.

N arando magnopere seruandum est Catōis
i oraculum. Quid est primum? Agrū bene co-
lere. Quid secundum? Bene arare. Quid ter-

tium? stercore. Sulco ne ares. Tempestine ares. Tepi-
 dioribus locis a bruma pscindi arua oportet: at frigi-
 dioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regio-
 ne q̄ humida: Maturius densa terra q̄ soluta: pingui q̄
 macra. Vbi sicca & graues æstates: terra cretosa: aut
 gracilis: Vtilius inter solstitiū & autūni æquinoctiū
 aratur. Vbi leues æstus frequentes imbres pingue: her-
 bosumq; solum: ibi melius caloribus. Altum & graue
 solum: etiā hyeme moueri placet. Tenue ualde & ari-
 dum paulo ante sationis tempus. Sunt & hic sue leges
 Lutosam terrā ne tangito. Vbi omni arato. Prius q̄ ares
 proscindito. Hoc utilitatē habet: q̄ in uerso cespite her-
 barum rices necantur. Quidā utiq; ab æquinoctio uer-
 ne proscindi uolunt: quodq; uere semel aratū est: a tem-
 poris argumento: uerna actum uocatur. Hoc in nouali
 atq; requieto necessarium est. Nouale est: quod alternis
 annis feritur. Araturos boues q̄ arctissime iungi opor-
 tet: ut capitibus sublati arent. Sic minime colla conti-
 dunt. Si inter arbores uitesq; aretur: si scellis capistrari
 ne germinum tenera præcerpant. Securiculam infitiuā
 pendere: q̄ intercidantur radices. Hoc melius: q̄ cōuelli
 aratro: bouesq; luctari. In arando uersum peragi: nec
 strigare in actu spiritus. Iustū est proscindi sulco do-
 drantali: ugerum uno die: iterari sesquiingerū: si sit faci-
 litas soli. Si minus proscindi semissem: iterari assem.
 Quando & animalium labori natura leges statuit.
 Omne aruum rectis sulcis: mox & obliquis subigi de-
 bet. In collibus: transuerso tantū monte aratur: sed mo-
 do in superiora: modo in inferiora rostrante uomere.
 Tantūq; est laboris homini: ut etiā boum uice funga-
 tur. Certe sine hoc animali montanæ gentes sarculis
 arant. Arator nisi incuruus: præuaticatur. Inde transla-

eee

LIBER

tum hoc crimen in forum. Ibi itaq; caueatur: ubi inuen-
tum est. Purget uomerem subinde stimulus cuspidatus
nulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquuntur
glebæ ne exultent. Male aratur aruum: quod satis fru-
gibus occandum est. Id demum recte subactum erit: ubi
non intelligetur utro uomer ierit. In usu est: & colli-
cias interponere: si ita locus poscat: ampliore
sulco: quæ in fossas aquam deducant.

De occando: & quodam arationis genere: & ite-
ratione: & resektione. Ca. xx.

Ratione per transuersum iterata: occatio se-
quitur: ubi res poscit: crate uel rastro: & sa-
to semine: iteratio. Hoc quoq; ubi consuetudo
patitur crate dentata: uel tabula aratro adnexa: quod
uocant lerare: operientes semina. Vnde primū appella-
ta deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existima-
tur uoluisse: cum dixit optimā esse segetē: quæ bis solē
bis frigora sensisset. Spissius solū sicut plerūq; in italia
quinto sulco seri melius est: in thusis uero nono. At fa-
bam: & uiciā non proscisso serere: sine dāno: compen-
dium operæ est. Non omittemus unam etiā aran-
di rationē: in transpadana italia bellorū iniuria excogi-
tatam. Salassi cum subiectos alpibus depopularentur
agros: pannicum miliumq; iam excrescens tentauere.
Postq̃ respuebat natura inararūt. At illæ messes dupli-
catæ docuere: qđ nunc uocāt artrare: id est aratrare (ut
credo) tunc dictū. Hoc fit uel incipiēte culmo: uel tū si iā
aut bina ternaue emisierit folia. Nec recēs subtrahemus
exemplū in treuerio agro tertico ante hunc annū cōper-
tū: Nā cū hyeme prægellida captæ segetes essent reseue-
rūt: resarriētes cāpos mense martio uberrimasq; messes
habuerūt. Nūc reliqua cultura tradetur per gñā frugū.

De cultura terræ.

Ca. xxi.

Iliginē: far: triticū: semē: hordeū occato: sarri
 s to: rucato: quibus dictū erit diebus. Singulæ
 operæ cuiusq; generi in iugero sufficient. Sar
 culatio induratā hyberno rigore soli tristitiā laxat tē
 poribus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sarriet: ca
 ueat ne frumenti radices suffodiat. Triticū: hordeū: se
 men: fabā bis sarrire: melius. Rucatio cū seges in articu
 lo est: euulsis inutilibus herbis frugū radicē uindicat: se
 getēq; discernit a cespite. Leguminū cicer eadē: quæ far
 desiderat. Faba rucari nō gestit: qm̄ euincit herbas. Lu
 pinū rucatur tm̄. Miliū panicū occatur: & sarritur: nō
 iteratur: nō rucatur: sicilia: & fasioli occātur tm̄. Sunt
 genera terræ: quarū ubertas pectinari segetē in herba co
 gat. Cratis & hoc genus dētatis stilis ferreis. Eadēq;
 nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt: sarchi
 lo iterū excitari necessariū. At in bactris: africa cyrene:
 oīa hæc supflua. Quæ fecit indulgētia cæli: & a semen
 te nō nisi nonis mēsis in areā redeūt: q̄a siccitas coer
 cet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriendas. Virgi
 lius alternis cessare arua suadet: & hoc (si patiātur ru
 ris spatia) utilissimū pculdubio est. Qd̄ si neget cōdi
 tio: far serēdū: uñ lupinū: aut uitia: aut faba sublata sint
 & q̄ terrā faciāt lætiorē. In primisq; et hoc notādū: q̄
 dā ppter alia seri obiter: sed parū puenire priori dixi
 mus uolūmē: ne eadē sæpius dicātur. Plurimū enī refert
 soli cuiusq; rō. Exēpla diuersarū: & de summa ferti
 litate: et biferā uite: et aquarū differētia. Ca. xxij.

Inuitas africa in medijs sita harenis: syrtis pe
 c tentibus leptin: quæ magna uocatur. Taca
 pe foelici super omne miraculum riguo solo:
 ternis fere milibus passu. in omnē partē. Fons abūdat

eee ij

LIBER

largus quidam: sed certis horarum spatijs dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi subditur olea: huic ficus: fico punica: illi uitis: sub uite seritur frumentum: mox legumen: demū olus: omnia eodem anno: omniaq; aliena umbra alūtur. Quaterna cubita eius soli in quadratū: nec ut a porrectis metiātur digitis: sed in pugnū contractis: quaternis denarijs uenūdatur. Super omnia est: biferam uitem bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur ubertas: pareāt luxuria singuli fructus. Nunc uero toto anno metitur aliquid. Constat q; fertilitati nō occurrere homines. Aquarū quoq; differentia magna riguis est. In narbonensi provincia nobilis fons orge nomine est. In eo herbæ nascūtur in tantum expetitæ bubus: ut mersis capitibus totis eas quærant uiribus. Sed illas in aqua nascentes: certū est non nisi imbribus ali. Ergo quisq; suā terrā aquāq; noherit.

De qualitate terræ: & stercoratione. Ca. xxij.

I fuerit illa terra quā appellauimus tenerā: poterit sublato hordeo: miliū seri: eo condito raphanus: ijs sublati hordeum uel triticū: sicut in campania. Satisq; talis terra aratur: cum seritur. Alius ordo: ut ibi adorem fuerit: cesset quattuor mensibus hybernis: & uernam fabam recipiat: aut ante hyemalē: ne cesset. Necnon minus pinguis alternari potest ita: si frumento sublato legumen tertio seratur. Gracilior & in annū tertii cesset. Frumentū quidam seri uetant: nisi in ea: quæ proximo anno quieuerit. Maximam huius loci partē stercorationis obtinet ratio: de qua & priore diximus uolumine. Hoc tantū unū in confesso est: nisi stercorato seri non oportere: quāq; & hic leges sint propriæ. Miliū: panicū: rapa: napus nisi in stercoratione non serantur. Non stercorato frumentū:

potius q̄ hordeum serito. Item in noualibus tametsi in illis fabam seri nolunt: eandem ubicunq; q̄ recētissime stercorato solo: Autumno aliquid saturus septembri mē se finum inaret post imbrem. Vtiq; si uerno erit saturus: per hyemem finum disponat. Iustum est uehes. xviij. iugero tribui. Dispergere autem prius q̄ arescat: aut iactato semine. Si hæc omissa sit stercoratio: sequens ē prius q̄ serat ante puluerem. Quod ut hanc quoq; curā de terminemus: iustum ē singulas uehes fimi denario ire: in singulas pecudes minores: in maiores denas: nisi hic male substrauisse pecori colonum appareat. Sūt qui optime stercorari putent sub diuo retibus inclusa pecorū mansione. Ager si nō stercoratur: alget. Si nimium stercoratus est: aduritur. Satiūq; est id sæpe: q̄ supramodū facere. Quo calidius solum est: eo minus addi stercoris: ratio est:

De Bonitate seminum: & disciplina seminādi: & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero serendum: & temporibus serendi. Ca. xxiiij.

Emen optimum anniculum: bimum deterius trimū pessimum: ultra sterile. Et in imo omnium definita genere ratio est. Quod i ima areæ subsedit: ad semen reseruandum est. Id. n. optimū qm̄ grauissimum. Neq; alio modo utilius dispergitur. Quæ spica per interualla semina habebit: abiicietur. Optimum est granum: quod rubet: & dentibus fractū eundem habet colorem. Deterius: cui plus intus albi est. Certum terras alias plus seminis recipere: alias minus. Religiosumq; inde primum colonis augurium: cum auidius accipiat esurire creditur: & comesse semen. Satōnem locis humidis celerius fieri ratio est: ne semen imbre putrescat. Siccis ferius: ut pluuiæ sequantur: ne diu

eee iij

LIBER

iacēs atq; nō cōcipiēs euanescat. Itēq; festinata satione
dēsūm spargi semē: q̄a tarde cōcipiat: serotina rarū: q̄a
densitate nimia necetur. Artis quoq; cuiusdā est æquali
ter spargere. Manus utiq; congruere debet cum gradu:
semperq; cum dextro pede. Fit quoq; quorundam occul
ta ratione: q̄ sors genialis atq; fœcūda est. Non trans
ferendum est ex frigidis locis semen in calida: neq; ex
præcocius in serotina: nihilq; in contrarium præcipe
re quadam falsa diligentia. Serere in iugero temperati
soli: iustum est tritici: aut filiginis modios. v. farris:
aut seminis: quod frumenti genus ita appellamus. x.
hordei. vi. fabæ quintā partem amplius: q̄ tritici. vi.
cia. xij. Ciceris & cicerculæ: & pisi. iij. lupini. x. Len
tis. iij. Sed hanc cū fimo arido seri uolūt. Erui. vi. Sicilie
vi. fasolorū. iij. pabuli. xx. millij panici sextarios quat
tuor. Pingui solo plus: gracili minus. Est & alia distin
ctio. In denso aut cretoso: aut uliginoso solo tritici: aut
filiginis modios. vi. In soluta terra: & nuda & sicca
& leta quattuor. Macies enim soli maior: nisi rarū cul
mum habeat: spicā minutā facit: & inanē. Pingua ar
ua ex una seminis radice: fruticē numerosum fundunt:
densamq; segetē e raro semine emittūt. Ergo inter quat
tuor & sex modios: p̄ natura soli: alij quinq; nō minus
seri: pluresue præcipiunt. Item in consito: aut clioso:
aut macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere
custodiendum: segetem ne defruges. Adiecit his Accius
in praxidico: ut sereretur: cū luna esse i ariete: geminis:
leone: libra: aquario. Zoroastres sole. xij. partes scorpio
nis transgresso: cum luna esset in tauro. Sequitur huc
dilata: & maxima indigens cura: de tempore fruges
serendi quæstio: magnaq; ex parte ratione syderum
connexa. Quāobrē snias oīum in primis ad id pertinē

tes exponemus. Hesiodus: q̄ princeps oīum de agricultura
p̄cepit: unū tps serēdi tradidit: ad uergiliarū occasū. Scri
bebat. n. i boetia helladis: ubi ita seri diximus. Inter di
ligētissimos cōuenit: ut i alitū quadrupedūq; genitura:
eē quosdā ad cōceptū ipetus terræ. Hos græci ita definiūt
cū sit calida & hūida. Virg. triticū & far ad uergilia
rū occasum seri iubet: hordeū inter æquinoctiū autumnī
& brumam. Vitiam uero: fasilos: & lentem boote oc
cidente. Quo fit: ut horum syderum: aliorumq; exortus
& occasus dirigendi sint in suos dies. Sunt qui & an
te uergiliarum occasum seri iubeant: dumtaxat in arida
terra: calidisq; provincijs. Custodiri. n. semen: corrupē
te humore: & a proximo imbre uno die erumpere. Alij
statim ab occasu uergiliarum sequi imbres a septimo fe
re die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumnī: in cali
dis serius: ne ante hyemem luxurient. Inter omnes autē
conuenit: circa brumam serendum non esse magno argu
mento: quoniam hyberna semina cum ante brumam sa
ta sint: septimo die erumpant: si post brumam: uix. xl.
Sunt qui properent: atq; ita pronuncient: festinatam se
mentem sæpe decipere: seret inam semper. E contrario
alij uel uere potius serendum q̄ male in autumnō. Atq;
ubi fuerit necesse inter fauonium & uernum æquinoc
tium. Quidam omīssa cælesti cura: ut inutili tēporibus
definiunt. Vere linum: & auena: & papauer: atq; uti
nūc etiā trāspadani seruāt: usq; i quinquatribus fabā.
Saliginē nouēbri mēse. far septēbri extremo: usq; i idus
octobris. Alij post hūc diē i Cal. nouēb: ita his nulla natu
ræ cura ē: illis nimia: Et iō cæca subtilitas cū resiter ru
sticos geratur litterarūq; exptes nō mō syderū. Et cōfite
dū ē cælo maxie ostare ea. Quippe Vir. iubēte p̄disci uē
tos añ oīa: ac syderū mores. Neq; aliter q̄ nauigantibus.

eee iij

LIBER

seruari. Spes ardua & immensa: misceri posse cælestē diuinitatem imperitiæ. Sed contemplanda tamen grandi uitæ emolumento. Prius tamen syderalis difficultas: quam sensere etiam periti: subicienda contemplationi est. Quo deinde lætior mens discedat a cælo: & facta sentiat: quæ futura prænosci non possunt.

Digestio syderum in noctes & dies. Ca. xxv.

Rinum omnium dierum ipsorum anni: solis
 p q̄ motus: prope inexplicabilis ratio est. Ad
 cccxvi. adiciunt etiamnum intercalarios diei
 noctisq; quadrantes. Ita fit ut tradi non possint certa sydera tempora. Accedit confessa rerum obscuritas: nūc precurrente: nec paucis diebus: tempestatum significatione: quod prochemasin græci uocant: nunc post ueniēte: quod epichemasin. Et plerunq; alias citius: alias tardius cæli effectū ad terram deciduo. Vnde uulgo: serenitate reddita: confectum sydus audimus. Præterea cū omnia hæc statis syderibus: cæloq; affixis constent: interueniunt motus stellarum grandines: imbres: & ipsi non leui effectū ut docuimus turbantq; conceptæ spei ordinem. Idq; ne nobis tantum putemus accidere: & reliqua fallit animalia: sagaciora circa hoc ut uita eorum constet: æstiuasq; alites præpostere: aut præpropere rigore: nec ante hybernos æstus. Ideo Virgilius errantiū quoq; syderum rationem ediscendā p̄cepit: ammonens obseruandū frigida Saturni stellæ transitū. Sūt qui certissimū ueris indicium arbitretur ob infirmitatē animalis: papilionis prouentū. Ideo ipso anno cū cōmentaremur hæc. notatū ē: prouentū eorū ter repetito frigore extinctum: aduenasq; uolucres ad vi. Calen. Februarij spei ueris attulisse: mox sæuissima hyeme conflittatas. Res anceps: primum omnium a cælo peti legem. Deinde eā ar

gumentis esse quærendam. Super omnia est mundi con-
uexitas: terrarumq; globi differētia: eodem sydere alio
tempore alijs aperiente se gentibus. Quo fit: ut cā eius
non ijsdem diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem
¶ auctores: diuersis in locis obseruando: mox etiam in
ijsdem diuersa prodendo. Tres aut; fuisse sectæ: chaldæa:
ægyptia: græca. His addit apud nos quartam Cæsar di-
ctator: annos ad solis cursum redigēs singulos: Sositene
perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea cō-
perto errore: correctā est. Ita ut. xij. annis continuis nō
intercalaretur: quia cœperat sydera annus morari: qui
prius antecederat. Et Sositene ipse tribus cōmentatio-
nibus (q̃q; diligentior esset cæteris) nō cessauit tamē ad
dubitare ipse semet corrigendo. Auctores prodidere ea:
quæ præteximus uolumini huic: raro illius sententia
cum alio congruente. Minus hoc in reliquis mirū: quos
diuersi excusauere tractus. Eorum quī in eadem regione
dissidere unam discordiam ponemus: exempli gratia.
Occasum uergiliarum matutinum Hesiodus (nā huius
quoq; nomie extat astrologia) tradidit fieri: cum æqui-
noctium autumnī conficeretur. Thales. xxv. die ab æq-
noctio. Anaximander. xxix. Eudemon. xlviij. Nos seque-
mur obseruationem Cæsarī: maximeq; hæc erit italiæ
ratio. Dicemus tamē ¶ aliorum placita. Id quoniam
non unius terræ: sed totius naturæ interpretes sumus: nō
auctoribus positīs: id enim uerbo sum est: sed regionibus
ut legentes tantum meminerit: breuitatis gratia. Cum
attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insu-
las. Cum macedonia magnesiā: thraciā. Cum ægyp-
tus phœnicem: cyprum: ciliciā. Cum boætiā locridem
phocidem: ¶ finitimos semper tractus. Cum hellespō-
tus: chersonnesum: ¶ continentia usq; atho montem.

LIBER

Cum ionia: asiam: & insulas asiæ. Cum peloponnesus: achaiam: & ad hesperum iacentes terras. Chaldæi: assiriam & babyloniam demonstrabunt. Africam: hispaniam: galias sileri non erit mirum. Nemo enim obseruauit in ijs: qui syderum proderet exortus. nō tñ difficili ratione dinoscuntur in illis quoq; terris digestionem circularū. q̄ in sexto uolumine fecimus: qua cognitio celi non gentium mō: uerum urbū quoq; singularū intelligitur: nota ex ijs terris quas noiauimus: sumpta cōnexitate circuli ptinētis ad quas q̄sq; quæret: & terras ad earū syderū exortus: p̄ oīum circularū pares umbras. Indicandū & illud tēpestates ipsas ardores suos habere quadrinis annis. Et easdē nō magna differentia reuerti ratione solis: octonis uero augeri easdē: cētēsimā reuoluentē se luna. Omnis aut̄ rō obseruata ē tribus modis: exortu syderū: occasuq; & ipsorum tēporū cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelliguntur. Aut. n. aduētū solis occultantur stellæ: & conspici desinūt: aut eiusdē abscessu proferunt se in emersum. Hoc melius: q̄ exortū consuetudo dixisset: & illud occultationem potius q̄ occasum. Alio modo quo die incipiunt apparere: uel desinūt oriētē sole: uel occidente: matutini uespertiniue cognominati: prout alterutris eorum mane uel crepusculo contingit. Dodrantes horarum: cum minimum: inter ualla ea desiderant ante solis ortum: uel post occasum: ut aspici possint. Præterea bis quædam exoriuntur & occidunt. Omnisq; sermo de his est stellis: quas ad hæc cælo diximus. Cardo temporum: quadripartita anni distinctione constat. Per incrementa lucis augetur hoc a bruma: & æquatur noctibus: uerno æquinotio in diebus. xc. tribus horis. Deinde superat noctes ad solstitium diebus. xciiij. horis. xij. usq; ad æquinotium autumnī. Et

cū æquata die procedit ex eo ad brumā diebus. lxxxix.
 horis tribus. Horæ tunc in omni accessione æquinoctia-
 les: non cuiuscunq; diei significantur: omnesq; eæ diffe-
 rentiæ fiunt in octauis partibus singulorum. Bruma a
 pricorni ad octauo Calen. ianuarij fere. Aequinoctium
 uernum: arietis. Solstitium: cancri: Alterumq; æquino-
 ctium libre. Qui & ipsi dies raro non aliquos tempe-
 statum significatus habent. Rursus hi cardines singulis
 etiamnum articulis temporum diuiduntur: per media
 omnes dierum spacia. Quoniam inter solstitium &
 æquinoctium autumnij fidiculæ occasus qui autumnum
 inchoat dies. xlvj. At ab æquinoctio eo ad brumam uer-
 giliarum matutinus occasus hyemem: dies. xliij. inter
 brumam & æquinoctium dies. xlv. Flatus fauonij uer-
 num tempus. Ab æquinoctio uerno initium æstatis dies
 xlvij. uergiliarū exortus matutinus. Nos incipiemus a
 semētibus frumēti: hoc est uergiliarum occasu matutino
 Nec deinde paruorū syderum mentione: cōcidenda rō ē:
 & difficultas rerū augenda: cū sydus uehemens orionis
 ijsdem diebus longo decedat spacio. Sementibus tēpora
 pleriq; præsunt: & ab. xi. die autumnalis æquinoctij
 fruges serūt: adueniēte coronæ: exortu continuis diebus
 certo ppe imbriū pmissu. Xonophon nō ante q̄ deus si-
 gnū dederit. Hoc Cicero nouēbris imbre fieri interpreta-
 tus est: cū sit uerā rō nō prius serendi: q̄ folia cœperint
 decidere. Hoc ipso uergiliarū occasu fieri putant. Aliqui
 ad. iij. idus nouēbris: ut diximus seruāt quoniā id sydus
 etiā uestis iſtitoris est: & est in cælo notatu facillimū.
 Ergo ex occasu eius de hyeme augurantur: qbus est cura
 negociatoris insidiandi auaritiæ. Nubilo occasu pluuios-
 sam hyemem denunciat: statimq; augent lacernarum
 precia. Sereno asperam: & reliquarum uestiū accēdūt.

LIBER

Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habeat inter
suos nepres: humumq; suam aspiciens: cum folia uiderit
decidua. Sic indicatur anni temperies: alibi tardius: ali-
bi maturius. Ita. n. sentitur: ut cæli lociq; efficit natura
idq; in hac rōne præcellit: quod eadem & in mūdo pu-
blica est: & unicuiq; loco peculiaris. Miretur hoc qui
non meminerit ipso brumali die pulegium in carnarijs
florere: adeo nihil esse occultum natura uoluit. Et seren-
di igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio
argumentum naturæ secus afferens. Quippe se & ter-
ra peti suadet: promittitq; quandam stercoris nicē: &
contra rigores terram: satiusq; operiri a se nunciat: &
monet festinari. Varro in fabæ utiq; satu: hanc obserua-
tionem custodiri præcipit. Alij plena luna serendā. Lē-
tem uero a. xxv. ad. xxx. Vitiam quoq; eiusdem lunæ die-
bus. Ita demum sine limacibus fore. Quidā pabuli cau-
sa sic seri iubent: seminis autem uere. Est & alia mani-
festior ratio: mirabiliore naturæ pudentia. In qua Ci-
ceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperq; grauata.

Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu.

Ter fruges fondens: tria tempora monstrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino: & papaueri serē-
do. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmenta: quæ
tibi in satiatione superant in segete comburito. Vbi eas cō-
busseris: ibi papauer serito siluestre: quod in miro usu ē
melle decoctum ad faucium remedia. Visq; somnifera
etiam satiuo. Et hactenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ: & quid quoq; mense in
agro fieri oporteat.

Ca. xxvi.

Erum ut pariter omnis culturæ: quoddā bre-
uiarium peragatur: eodem tempore conuenit

¶ arbores stercore: accumulare itez uineas. Sufficit
in iugeruz opera: ¶ ubi patietur loci ratio: arbuta ac
uineas putare: seminarijs solum bipalio pparere: foneas
aperire: aquam de agro pellere: torcular lauare: ¶ re-
condere. A Calen. nouembris gallinis oua supponere no
lito: donec bruma conficiatur. In eum diem terna dena
subijcito æstate tota: hyeme pauciora: non tamen infra
nouena. Democritos talem futuram hyemez arbitratur
qualis fuerit brumæ dies: ¶ circa euz terni: item solsti-
tio æstatem. Circa brumam pleriq; bisseptē halcyonum
futura uentorum quietem mollius cælum: sed ¶ in his
¶ in alijs omnibus ex euentu significationum intelli-
gi sydera debebunt: non ad dies utiq; p̄finitos spectari
tempestatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito
Vina tum defæari: etiam diffundi Higinus suadet a cō-
fecta ea septimo die: utiq; si septima luna competat. Ce-
rasa circa brumam seri. Bubus glandem tunc aspergi cō-
uenit in iuga singula modios. Largior ualitudinem in-
festat: ¶ quocūq; tempore detur si minus. xxx. diebus
continuis data sit: narrant uerna sabie pœnitere. Mate-
riei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opa noctur-
na maxime uirgilia constant: cum sint noctes tanto am-
pliores. Qualos: crates: fixinas texere: Faces icidere. Ri-
dias p̄parare interdiu. xxx. palos. lx. In lucubratōne
uespertina ridias. v. palos. x. Totidez antelucano. A bru-
ma in fauoniū Cæsari nobilia sydera significant. iij. Ca-
len. Ianuarij. matutino: canis o ccidens. Quo die atticæ
finitimis regionibus aquila uesperis occidere traditur.
Pridie nonas Ianuarij Cæsari delphinus matutino exo-
ritur: ¶ postero die fidicula. Quo ægypto sagitta ue-
speri occidit. item ad. vi. idus ianuarij eiusdem delphini
uespertino occasu: continui dies hyemant italiæ: ¶ euz

LIBER

sol in aquarium sentiatur transire: quod fere .xvi. Calē
 februarij euenit. viij. Calen. stella regia appellata. Tube
 ron: i pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas
 februarij: fidicula uesperis. Huius tēporis nouissimis die
 bus: ubicunq; patietur celi ratio: terram ad rosarum:
 & uineæ satum uertere bipalio oportet. Ingero operæ
 lx. sufficiunt. Fossas purgare: aut nouas facere. Anteluc
 nis ferramenta acnere: manubria aptare. Dolia quassa
 sarcire: ipsorumq; lanas scabendo purgare: aut nouas fa
 cere. Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæ
 sari significat. xvij. Calen. Martij tridui: uarie. Et. viij.
 Calen. hirundinis uisu: & postero die arcturi exortu
 uespertino. Item. iij. nonas Martij Cæsar anciri exortu
 id fieri obseruauit. Maior pars auctorum uindemitoris
 emersu. viij. idus aquilonij piscis exortu: & postero die
 orionis. In attica millium apparere obseruatur. Cæsar
 & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis oca
 su. xy. uero Calen. aprilis italiæ milium ostēdit. xij. Ca
 len. equum occidere matutino. Hoc interuallum tempo
 ris uegetissimum agricolis: maximeq; operosum est. In
 quo præcipue falluntur: Neq; enim illo die uocantur ad
 munia. quo fauōius flare debeat: sed quo cœpit. Hoc acri
 intentione seruandum est. Hoc illo mense signum deus
 habet: obseruatōne minime fallaci: aut dubia. Si quis at
 tendat: unde spiret is uentus: quaq; parte ueniat: dixi
 mus secundo uolumine: & dicemus mox paulo operio
 sus. Interim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœpe
 rit: non utiq; vi. idus februarij: sed siue ante q̄ uer præ
 uenerit: siue postquam hyemari: post eam diem in qua;
 innumera rusticos cura dstringat: & prima quæque
 peragantur: quæ differri nequeunt. Trimestria serātur.
 Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Po

ma serantur: inseranturque. Vineæ pastinentur. Semina digerantur. Instaurantur alia. Harūdines: salices: genistæ serantur: cædanturque. Serantur uero ulmi: populi: platani: uti dictum est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarire hybernas fruges: maximeque far. Lex certa in eo cum quattuor fibrarum esse cœperit. Faba uero nō anteq̃ trium foliorum. Tunc quoque leui sarculo purgare uerius quam fodere. Florentem utique. xv. primis diebus non attingere. Hordeum nisi sit siccum: ne serito. Putationem æquinoctio peractam habeto. Vineæ ingerum quaternæ operæ putant: alligantque. In arbusto singulæ operæ. xy. arbores. Eodem hoc tempore hortorum rosariorumque cura est: quæ separatim proximis uolaminibus dicentur: eodem & topiariorum. Tunc optime scrobes fiunt. Terra in futurum proscinditur. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia: quæ non nisi temperatum solum in medio uere arari iubet: quoniam in pingui statim sulcos occupant herbæ. In gracili insecuti æstus exsicant: certumque succum futuris seminibus auferunt. Talia autumnō melius arari certum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri: seminaria propagari in locis crassis: & humidis: ulmos: ficos: poma: oleas: prata stercorari luna sitiēte. Quæ rigua non erunt ab afflatu fauonij defēdit: purgari herbas: malas radicitus erui: ficus interpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc antequam uinea florere incipiat. Itemque pyro florente: arare incipiat macra: harenosaque. Postea utique grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentisci primum fructum ostendentis: ac pyri florentis. Erit & tertio in bulborum satu scyllæ. Itē i coronamētorū narcissi. Nāq; & hæc ter florēt. Prioreq;

LIBER

flore primam arationem ostendunt: medio secundam:
 tertio nouissimam: quando inter sese alia: alias notas p̄
 bent. Ac non in nouissimis auetur: ne fabis florentibus
 attingatur hedera. Id enim noxiū ē exitiale est ei tē
 pus. Quædam uero ē suas habent notas sicuti ficus.
 Cum folia pauca in acumine acetabuli modo germinēt
 tunc maxime serendas ficus. Aequinoctium uernum. ad
 viij. Calen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarū
 exortum matutinum: Cæsari significant Calen. aprilis
 iij. nonas aprilis. In attica uergiliæ uesperī occultantur.
 Eadem postridie in boetia. Cæsari autē ē chaldæis
 nonis: ægypto orion ē gladius eius incipiunt abscondi
 Cæsari. vi. idus significatur imber libræ occasu. xiiij. Ca
 len. maij. Aegypto fuculæ: occidunt uesperī: sydus uehe
 mens: ē terra mariq; turbidum. xvi. atticæ. xv. Cæsari
 continuoq; triduo significant. Assyriæ autem. xij. Ca
 len. hoc est uulgo appellatum sydus palilicium: quoniam
 xi. Calē. maij urbis romæ natalis: quo fere serenitas red
 ditur. Claritatem obseruationi dedit. nimborum argu
 mento hyadas appellantibus græcis has stellas: Quod
 nostri a similitudine cognominis græci propter sues im
 positum arbitrantes: imperitia appellauere fuculas. Cæ
 sari ad. viij. Calen. notatur dies. vij. Calen. Aegypto hæ
 di exoriuntur. vi. Calen. Boetia ē atticæ canis uespe
 ri occultatur. Fidicula mane oritur. v. Calē. Assyriæ ori
 on totus absconditur. Tertio autē canis. vi. nonas maij
 Cæsari fuculæ matutino exoriuntur. Et. viij. idus capel
 la pluuialis. Aegypto autem eodem die canis uesperī oc
 cultatur. Sic fere in. vi. idus maij: qui est uergiliarū exor
 tus decurrūt sydera. In hoc temporis interuallo. xy. die
 bus primis agricolæ rapienda sunt ea: quibus peragen
 dis ante equinoctium non suffecerit. Dum sciat inde na

tam exprobatōe fœdā putātū nites p̄ imitationē cā-
tus alitis tēporarij: quem cuculum uocāt. Dedecus enim
habetur: obprobriumq; meritū: falcē ab illa uolucres in
uite deprehendi: ut ob id petulantia sales etiam cum
primo uere laudantur. Auspicio tamen detestabiles ui-
dentur. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahū-
tur argumentis. Extremo autē panici miliq; satio est.
Iustum est hoc seri maturato hordeo: atq; etiam in eo
dem aruo. Estq; signum illius maturitatis: & horum
sationis commune: Lucentes uespere per arua cicidela.
Ita appellant rustici stellantes uolatus. Græci uero lā-
pyridas: incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tpa serēdæ
frugis: & ortus occasusq; syderis in quibusdā her-
bis: & de stellarū ortu: & occasu. Ca. xxvij.

Am uergiliās in cælo notabiles natura fece-
i rat: nō tamē ijs cōtenta: terrestres fecit alias
ueluti uociferans: Cur cælum intueris agri-
cola? Cur sydera quæris rustice? iam te breuiora somno
fessum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spar-
go peculiares stellas: easq; uespere: & ab opere disurgē-
ti ostendo. Ac ne possis preterire: miraculo sollicito. Vi-
des ne ut fulgor igni similis: alarū compressu tegatur?
secum lucem habeat & noctem? Dedi ecce tibi herbas
horarum indices: & ut ne sic quidē oculos tuos a terra
reuoces. Heliotropium: ac lupinum circūaguntur cum
sole. Cur etiam nunc altius spectas? ipsumq; cælum
scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergiliās. In cer-
tis eā diebus proueniunt: durantq; fœdere syderis hu-
iusce. Partūq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis
æstiuos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese.
Hoc intervallo & apicula procedens fabam florere in

fff

LIBER

dicat: fabaq; florens eam euocat. Dabitur & aliud
 finiti frigoris indicium. Cum germinare uideris morum:
 iniuriam postea frigoris timere nolito. Ergo operator.
 Taleas oliuarum ponere. Ipsasq; oleas interraderet. Ri-
 gare prata æquinoctij diebus primis. Cū herba creuerit
 in festucam: arcere aquas. Vineas pampinare. Et huic
 lex sua cum pampini quattuor digitos longitudine ex-
 pleuerint. Pampinat una opera iugerum. Segetes itera-
 re. Seritur uero diebus. xx. Ab æquinoctio sartura nocet
 re: & uinea: & segeti existimatur. Et oues lauandi
 hoc idem tempus est. A uergiliarum exortu significant
 Cæsari postridie: arcturi occasus matutini. iij. idus maij
 Fidiculæ exortus. xij. Calen. Iunij capella uespere occi-
 dens. Et in attica canis. xi. Calē. Cæsari orionis gladius
 occidere incipit. ij. nonas iunij. Cæsari & assyriæ aquila
 uesperti oritur. viij. idus. Arcturus matutino occidit
 italia. viij. et. iij. idus. Delphinus uesperti exoritur. xvij
 Calen. Iulij. gladius orionis exoritur. Quod in ægy-
 pto post quatridentum. xi. Calē. eiusdē orionis gladius Cæ-
 sari occidere incipit. viij. Calen. iulij. uero longissima
 dies totius anni & nox breuissima solstitium confi-
 ciunt. In hoc temporis interuallo uinea pampinantur
 curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit: bis nouella.
 Oues tondentur: Lupinum stercorandi causa uertitur.
 Terra proscinditur. Vicia in pabulum secatur. Faba me-
 titur: deinde concutitur.

De pratis: & reparatione prati: & cotibus:
 & falcibus: & descriptio frugum: & sy-
 derum.

Ca. xxvij.

Rata circa Calen. iunij cæduntur: quorū fa-
 cillima agricolis cura: ac minimi impedi-
 hæc de se postulat dici. Relinqui debent in læ

eo solo: nel humido: nel riguo: eaq; aqua pluuiā rigari:
 nia publica. Vtilissimum simul & herbæ arare: deinde
 tritare: serere florem ex fœnilibus: atq; ex præsepibus
 fœno dilapsū spargere priusq; cratiantur. Nec primo
 anno rigari: nec pasci ante secūda fœnifecia: nec herbæ
 nelantur: obtritūq; hebetentur. Senescunt prata: resti-
 tuiq; debent: faba in ijs sata: nel ripis: nel milio. Mox
 in sequente anno frumento: rursusq; in prata tertio re-
 linqui. Præterea quotiens secta sint sicilire: hoc est quæ
 fœnifeces prætereunt secari. Est enim in primis inuti-
 le enasci herbas sementaturas. Herba optima in prato
 trifolij: p̄xima graminis: pessima mimuli. Siliqua etiā
 dira ferendis: inuisa & equi selis est: a similitudine
 equinæ setæ. Secandi tempus cum spica deflorescere cœ-
 perit: atq; roborari: secandūq; anteq̃ inarescat. Ca-
 to fœnum inquit non seces: priusq; semen maturum sit.
 Quidam pridie rigant ubi sunt rigua. Noctibus rosci-
 dis secari melius. Quædam partes italiæ post messē
 secant. Fuit hoc quoq; maioris impendij apud priores
 creticis tantum: transmarinisq; cotibus notis: ne nisi
 oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter
 oleum ad crus ligato: fœnifex incedebat. Italia aqua-
 rias cotes dedit: limæ uice imperantes ferro. Sed a-
 quaria protinus uiret. Falcium duo genera. Itali-
 cum breuius: ac nel inter uepres quoque tractabile.
 Galliarum latifundia maioris compendij: quippe me-
 dias cædunt herbas: breuiorefq; prætereunt. Itali fœ-
 num ex dextera una manu secant. Iustum est una o-
 pera ingerum in die defecari: alligariq; manipulos
 tria milia. cc. quaternorum pōdo. Sectum uerti ad solē:
 nec nisi siccum construi oportet. Ni fuerit hoc observa-
 tum diligenter: exhalare matutino nebulam quandam:

fff ij

LIBER

metasq; mox sole accendi: & conflagrari certum est.
 Rursus rigari defecta oportet ut secetur autumnale fœ-
 num: quod uocant cordum. Interannæ in umbria qua-
 ter anno: secantur etiam non rigua. Ter uero plerisq;
 in locis: & postea in ipso pabulo non minus emolumē-
 ti est: q̃ a fœno. Armentorum id cura: iumentorumq;
 progeneratio suum cuiq; consiliū dabit. Optimū maxis-
 me quadrigarū quæstus. Solstitiū peragi in .viij. parte
 cancri et .viij. Calen. iulij diximus. Magnus hic anni car-
 do: magna res mūdi. Ex hoc usq; ad brumam decrescūt
 dies: qui creuerunt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonē
 scandens asper: ardua emensus: ab ea meta incipit flecti
 & digredi ad austrum: aucturus noctes alijs sex mensi-
 bus: ablaturusq; diei mensuram. Ex hoc deinde conue-
 hendi: rapiendiq; fructus alio: atq; alios: tēpus. & præ-
 parandi se contra sæuam: feramq; hyemem: decebatq;
 hoc discrimen indubitatis notis signasse naturā. Quā-
 obrē eas manibus ip̃is agricolarū ingessit: uertiq; inssit
 ipsa die folia: & esse confecti syderis signū. Nec silue-
 strium tantū arborum: remotarūq;: ne in saltus denios
 montesq; eundē esset quærentibus signa. Nō rursus pro-
 ximarū: urbanarūq;: & quæ topiario tantū usu colun-
 tur: quanq̃ & in ijs illa uisuntur. Vertit oleæ ante pe-
 des satæ. Vertit tiliæ: ad mille usus petendæ. Vertit po-
 puli albæ: etiam uitibus nuptæ. Adhuc parū est inquit:
 ulmum uitæ dotatam habes. Et huius ueterinorum pa-
 bulo uersa folia stringis. Stringens autem deputas.
 Aspice & tenebris sydus. Alia parte cælum respiciunt:
 q̃ qua spectauere pridie. Salice omnia alligas. Humil-
 lima arborum: ipse toto capite altior: & huius folia
 circūaguntur: quid te rusticum quereris? Non stat per
 me: quo minus cælum intelligas: & cælestia scias. Da-

bo & duribus signum. Palumbum utiq; exaudi gemitus. Transisse solstitium cantu ne putes: nisi cum incumbantem uideris palumbem. A solstitio usq; ad fiduculæ occasum vi. Calen. Iulij Cæsari orion exoritur. zona autem eius. iij. nonas assyriæ. Aegypto uero procyon matutino æstuosus. quod sydus apud Romanos non habet nomen: nisi caniculam hanc uelimus intelligi: hoc est minorem canem. Sane ut in astris pingitur. Est autem magnopere pertinens: sicut paulo mox docebimus. tertio nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ orion totus eo die exoritur. Deinde postridie fere ubiq; confestim inter omnes sydus indicabis: quod canis ortu uocamus: sole primam partem leonis ingresso. Hoc fit post solstitium. xxiij. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ: ut suis locis diximus. Neque est ei minor ueneratio: quam descriptis in deos stellis. Accenditque solem: & magnam æstus optinet causam. xvij. Calen. Augusti aegypto aquila occidit matutino: etesiarumque prodromi flatus incipiunt. quod Cæsar. x. Calen. sentire italiam exstimauit. Aquila atticæ matutino occidit. iij. Calen. regia in pectore leonis stella matutino Cæsari immergitur viij. idus Augusti. Arcturus medius occidit. iij. idus fidicula occasu suo autumnuo inchoat: uti is adnotat. Sed & uera ratio id fieri inuenit sexto idus eiusdem. In hoc temporis intervallo res summa uitium agitur decretorio uuis sydere illo: quod caniculam appellauimus. Vnde carbunculare dicuntur: ut quodã uredinis carbone exustæ: non comparantur huic malo grandinis procellæ: nec quæq; unq. annonæ intulere charitatem. Agrorum qui ppe mala sunt illa. Carbunculus autem regionum latepatientium: non difficili remedio: nisi calūniari magis naturā rerū homines: q̃ sibi pro-

fff iij

LIBER

desse mallent. Ferunt Democritum: qui primus intellexit: ostenditq; cum terris cæli societatem: spernentibus hanc curā eius opulentissimis ciuib; prouisa olei charitate ex futuro uergiliarū ortu: qua diximus ratione: ostendemusq; iam plenius: magna utilitate tunc ppter spem oliuæ: coemisse in toto tractu omne oleū: mirantibus qui paupertatem: & quietē doctrinarū ei sciebant in primis cordi esse. Atq; ut apparuit causa: & ingens diuitiarum cursus: restituisse mercedē anxietatis: & auidæ dominorū pœnitentiæ: contentus ita probasse opes sibi (cum uallet) in facili fore. Hos Sestius postea e romanis sapientiæ sectatoribus athenis fecit eadem ratione. Tanta litterarum occasio est. Quas equidem miscuero agrestibus negocijs: q̄ potero dilucide: atq; perspicue. Pleriq; dixere: rorē iustū sole acri frugibus rubigis cā esse: & carbunculi nitibus. Quod ex parte falsum esse arbitror: omnemq; uredinem frigore tantum innoxio constare sole. Id manifestum fiet attendentibus. Nam primum omnium hoc non euenire nisi noctibus: & ante solis ardorem: deprehenditurq;: totumq; lunari ratione constat: quoniam talis iniuria non fit nisi interlunio: plena uel luna: hoc est præualente: utroq; enim habitu plena est: ut sæpius diximus. Sed interlunio omne lumē qd a sole accipit cælo regerit. Differentia utriusq; habitus magna: sed manifesta. Nāq; interlunio æstate calidissima ē: hyeme gelida. Ecōtrario ī plenilunio æstate gelidas facit noctes: hyeme tepidas. Causa euidēs. Sed alia redditur a Fabiano græcisq; auctoribus. Aestate ei interlunio necesse ē: ut cū sole nobis pximo circulo currat igne eius cominus recepto candēs eadē interlunio absit hyeme: qñ abscedit et sol. Itē plenilunio æstiuo procul abeat auersa soli. Hyeme autē ad nos per æstiuū circulū

accedat. Ergo p se roscida: quotiēs alget: ifinitū quātū il
lo tpe cadētes pruinas cōgelat. Ante omnia aut duo ge
nera cælestis iniuriæ meminisse debemus. V num: quod
tempestates uocamus: in quibus grandines: procellæ: cæ
teraq; similia intelliguntur. Quæ cum acciderint: uis
maior appellatur: Hæc ab horridis syderibus exeunt: ut
sæpius diximus: ueluti arcturo: orione: hædis. Alia sunt
illa: quæ silente cælo: serenisq; noctibus fiunt: nullo sen
tiente: nisi cum facta sunt. Publica hæc & magnæ diffe
rentiæ a prioribus: alijs rubiginem: alijs uredinem: alijs
carbunculum appellantibus. Omnibus uero sterilitatē.
De his nunc dicemus: a nullo ante nos prodita: & pri
usq; causas reddemus.

De Tempestatibus utriusq; temporis: & remedijs
sterilitatem.

Ca. xxix.

Væ sunt pter lunare: paucisq; cæli locis eē cō
stat. Nāq; uergiliæ priuatim attinēt ad fruc
tus: ut quarum exortu æstas incipiat: occasu
hyems: semestri spacio: itra se messes: uindemiasq;: &
oium maturitatē cōplexæ. Est pterea i cælo qui uocatur
lacteus circulus: etiā uisu facilis. Huius defluuiio: uelut ex
ubere aliquo sata cūcta lactescūt: duorū syderū observa
tione: aqlæ i septētrionali pte: & in austrina caniculæ.
Cuius mētionē suo loco fecimus. Ipse circulus fertur p
sagittariū: & geminos: solis cētrū ifra ægnoctialē circu
lū secās: cōmissuras eorū obtinēte hinc aqla: illinc cani
cula. Ideo effectus utriusq; ad oēs frugiferas ptinēt ter
ras. Q m iniis tm locis solis terræq; cētra cōgruūt. Igi
tur horū syderū diebus: si purus atq; mitis aer genitalē
illū: lacteūq; succū trāsmiserit in terras læta adolescunt
sata. Si luna: q dictū ē rōne roscidū frigus aspsert: ad
mixta amaritudo: ut i lacte puerpiū necat. Modus i ter

fff iij

LIBER

ris huius iniuriæ quā fecit i quacunq; conuexitate co-
mitatus utriusq; causæ. Et ideo non pariter in toto or-
be sentitur: ut nec dies. Aquilam diximus in italia exo-
riri ad. xij. Calen. Ianuarij. Nec patitur ratio naturæ
quicquam in satis ante eum diem spei esse certæ. Si ue-
ro interlunium incidat: omnes hybernos fructus: & p-
coces lædi necesse est. Rudis fuit priscorum uita: atque
sine litteris. Non minus tamen ingeniosam fuisse in il-
lis obseruationem apparebit q̄ nūc esse rationem. Tria
nanq; tempora fructibus metuebant: propter quod in-
stituerunt ferias: diesq; festos: rubigalia: floralia: uina-
lia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui. xi. quæ
nunc aguntur ad vij. Calen. Maij: Quoniam tunc fere
segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat
sole tauri partem decimam obtinente: sicut tunc fere-
bat ratio. Sed uera causa est: quod post dies undeuigin-
ti ab æquinoctio uerno: per id quatrimum: uaria gētiū
obseruatione. i. iij. Calen. Maij: canis occidit: sydus &
per se uehemens. & cui præoccidere caniculam necesse
sit. Idem itaq; floralia. iij. Calen. easdem instituerunt
urbis anno quingentesimo sextodecimo: ex oraculis sy-
billæ: ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro
determinat: sole tauri partem quartamdecimam obtinē-
te. Ergo si in hoc quatrimum iciderit plenilunium: fru-
ges & omnia: quæ florebunt: lædi necesse erit. Vinalia
priora: quæ ante hos dies sunt. ix. Calen. Martij: degu-
standis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec
quæ adhuc diximus ad uites: oleasque: quoniam earum
conceptus exortu uergiliarum incipit ad sextum idus
Maij: ut docuimus. Aliud hoc quatrimum est: quod ne-
que rore sordere uelint. Exhorrent enim frigidum sy-
dus arcturi postridie occidens: & multo minus plenis

lunium incidere. quarto nonas Iunij iterum aquila ex-
oritur uesperis: decretorio die florentibus soleis: uicibus
que: si plenilunium in eum incidat. Equidem & solsti-
tium octauo Calendas Iunij. in simili casu dixerunt: &
canis ortum post dies a solstitio. xxij. Sed interlunio ac-
cidente: quoniam uapore constat: culpa: aciniq; præco-
quantur in callum. Rursus plenilunius nocet ad. iij. no-
nas Iulij cum ægypto canicula exoritur. Vel certe. xvi.
Calen. augusti cum italia. Item. iij. Calen. augusti cum
aquila occidit: usq; in. x. Calen. eiusdem. Extra has cau-
sas sunt uinalia altera: quæ aguntur ad. xij. Calen. sep-
tembris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane
determinat: q; uult initium autumnus esse. Et hunc diem
festum tempestatibus leniendis esse institutum. Nunc
fidiculâ occidere ad. vi. idus augusti seruatur. Intra hæc
constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eam p-
mutari arbitrio legentium: locorum æstimantium naturas.
Sed a nobis rōnem demonstratâ esse satis est. Reliqua ob-
seruatione cuiusq; constabunt. Alterutrum quidem fore i-
câ hoc est plenilunium: aut interlunium: non erit dubi-
um. Et in hoc mirabilem admirari benignitatez natu-
ræ succurrit. Iam primū hanc iniuriā oībus annis ac-
cidere non posse: propter statos syderum cursus. Nec ni-
si paucis noctibus anni. Idq; quādo futurū sit: facile no-
sci. Ac ne per omnes menses timeretur earum quoq; lege
diuisum: Aestate iterlunia præterq; biduo secunda eē. Hy-
eme plenilunia. Nec nisi æstiuis: breuissimisq; noctibus
metui. Non diebus item ualere. Præterea tā facile intel-
ligi: ut formica minimum aīal iterlunio quiescat. Pleni-
lunio etiam noctibus operetur. Aue; param oriente Sy-
rio ipso die non apparere: donec & occidat. E diuerso
uirionem prodire ipso solstitij die. Neutrum uero lunæ

LIREB

statum noxiū esse: nec noctibus quidem: nisi serenis: & omni aura quiescente: quoniam neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; non sine remedio. Sarmenta: aut palearū acervos: & euulsas herbas fruticesq; per vineas: camposq; cū timebis: incendito. Fumus medebitur. Hic e paleis: & contra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidam tres cancos viuos cremari iubent in arbutis: ut carbunculi non noceant. Alij siluri carnem leuiter uri a vento: & per totam vineam fumus dispergatur. V arro auctor est: q; si fidiculæ occasu: quod ē initium autumnī: uua picta consecretur inter uites minus nocere tempestetes. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obserata: obruatur rubetara in media segete: non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Terram iterare. Arbores circumfodere. Vbi æstiuosa regio poscat: accumulare. Germinantia: nisi in solo luxurioso: fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messē hordeaceam facere. Aream ad messē creta præparare. Catenis sententia: amurca temperata: Virgilij operosius. Maiore ex parte æquant tantū: & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe: & tritico: & palea: & frumento seruando. Ca. xxx.

Essis ipsius ratio uaria: Galliarū latifundij m ualli prægrandes: dentibus in margine infestis: duabus rotis per segetem impelluntur: iumento in contrarium iuncto. Ita direptæ in uallum cadunt spicæ. Stipulæ alibi media falce præciduntur: atq; inter duas mergites spica destringitur. Alibi ab radice euellūt. Quod qui faciunt: proscindi ab se obiter agrū interpretantur: cuz extrahant succuz. Differentia hæc.

Vbi stipula domos contegunt: q̄ longissimam seruant. Vbi fœni inopia est: stramento paleam quærunt. Paniculæ culmo non tegunt. Milij culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant. Panicum & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equorum gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticum quo serius metitur: copiosius inuenitur. Quo celerius uero: eo speciosius: & robustius. Lex aptissima anteq̄ granum indurescat: & cum iam traxerit colorem. Oraculum uero biduo celerius messem facere: potius q̄ triduo serius. Siliginis: & tritici etiam ratio, in area horreoq; . Far (quia difficulter excutitur) conuenit cum palea sua cõdi & stipula tantũ: & aristis liberatur. Palea plures gentium pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq; & pulueri ppior. Ideo optima: e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præter q̄ iumentis ope laborantibus. Culmũ saxosis locis cũ inauerit: baculo frangũt: substratu alium. Si palea deficit: & culmus teritur. Rõ hæc: maturius desectus: muria diu aspergitur. De hinc i manipulos siccatus cõuoluitur: atq; ita p fœno bubus datur. Sũt q̄ accendũt in aruo & stipulas: magno Virgilij preconio. Sũma autõ rõ: ut herbarũ semẽ exurãt. Ritus diuersitatẽ: magnitudo facit messiu; & raritas operariorum. Connexa est ratio frumenti seruãdi. Horrea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio: ex ædificari iubet aliqui. Præterea superne impleri: nec afflatus admittere: aut fenestras hẽre ullas. Alij ab exortu tantum æstiuo: aut septentriõẽ: eaq; sine calce cõstrui quoniam sit frumẽto inimicissima. Nã quæ de amurca pceperint: idicauimus. Alibi cõtra: suspẽdũt granaria ligneæ colũnis: & pflari undiq; malũt: atq; etiã a fũdo.

LIBER

Alij omnino pendunt: & ab afflatu extenuari granum arbitrantur: & si tegulis subiaceat: conferuescere. Multi uentilare quoq; uetant. Gurgulionem eniz non descēdere infra quattuor digitos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidem ficcissimum alioquin. Sunt q; rubetam ranam in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeant. Nobis referre plurimū tēpestiuas condendi uidebitur. Nam si parum tostum: atq; robustum collectum sit: aut calidum conditum: inimici innasci necesse est. Diurnitatis causæ plures: Aut in ipsius grani corio: cum est numerosius: ut milio: aut succi pinguedine: qui pro humore sufficit tantū: ut sisamæ: aut amaritudine: ut lupio: & cicerrulæ. In tritico maxime crescūt animalia: quoniam spissitare sua cōalescit & surfure crasso uestitur. Tenuior ordeo palea: exilis & legumini: ideo non generat. Faba crassioribus tunicis operitur: Ob hoc efferuescit. Quidam ipsum triticum diurnitatis gratia aspergunt amurra: mille modos quadrantali. Alij chalcidica: aut carica creta: aut etiā absinthio. Est & olinthi: ac cerithi: euboæ terra: quæ corrumpi non sinat. Nec fere condita in spicalæduntur. Vtilissime tamen seruantur in scrobibus: quos syros uocant: ut in cappadocia: & thracia: & hispania. Africa ante omnia: ut sicco solo fiant curant: mox ut palea substernantur: præterea cum spica sua conduntur. Ita frumenta si nullus spiritus penetret: certum est nihil maleficum nasci. V arro auctor est sic conditum triticum durare annis quinquaginta. milium uero centum. Fabam: & legumina in olearijs cadis oblita cinere: longo tēpore seruari. Idem fabam a pyrrhi regis ætate in quodam specu ambraciæ: usq; ad pyratium pompeii magni bel-

lum durasse: annis circiter. cxx. Ciceri tantum nullæ be-
stiolæ in horreis innascuntur. Sūt qui urceis cinere sub-
stratis & illitis: acetum habentibus: leguminum acer-
uos superingerant: ita non nasci maleficia credētes. Alij
q̄ in salsamētarijs cadis gypso illinant. Alij qui lentem
aceto laserpitiato respergant: siccatamq; oleo inungant.
Sed breuissima obseruatio: quod uitijs carere uelis: inter
lunio legere. Quare plurimum refert: condere quis ma-
lit: an uendere. Crescente enim luna frumēta grādescūt.

De uindemia: & autumnī temporibus. Ca. xxxi

Equitur ex diuisione temporum. Autumnus a
fidiculæ occasu ad æquinoctium: ac deinde
uergiliarum occasum: initiumq; hyemis ijs in-
ternallis significatur: Pridie idus augusti atticæ equus
oriens. Vespera ægypto & Cæsari delphinus occidens
xi. Calen. septembris Cæsari & assyriæ stella: quæ uin-
demiator appellatur: exoriri mane incipit: uindemiæ
maturitatem promittens. Eius argumentum erunt aci-
ni colore mutati assyriæ. v. Calē. & sagitta occidit: ete-
siæ desinunt. Vindemiator ægypto non exoritur. Atticæ
arcturus matutino: & sagitta occidit mane. v. idus se-
ptembris Cæsari capella oritur uesperī. Arcturus uero
medis pridie idus: uehemētissimo significatu terra ma-
riq; per dies quinq; ratio eius hæc traditur. Si delphi-
no occidente imbres fuerint: non futuros per arcturum.
Signum orientis eius syderis seruetur hirundinum abi-
tus nanq; depræhense intereunt. xvi. Calend. Octobris
ægypto spica: quam tenet uirgo: exoritur matutino ete-
siæq; desinunt. Hoc idem Cæsari. xiiij. Calend. xiiij. assy-
riæ significant: & xi. Calend. Cæsari commissura pisci-
um occidens. ipsumq; æquinoctij sydus. viij. Calen. octo-
bris. Deinde consentiunt (quod est rarum) philippus:

LIBER

Calippus: Dositheus: Parmenistus: Conon: Criton: Democritus: Exodus: Ion. iij. Calend. Octobris capellā matutino exoriri. Et. iij. Calend. hædos. yi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane asiæ & cæsari. v. Calend. heniochus occidit matutino. iij. Calend. Cæsari corona exoriri incipit. Et postridie occidit: abditi uesperis. yij. idus octobris Cæsari fulgens in corona stella oritur. Et iij. idus uergiliæ uesperis. Idibus corona tota. yi. Calend. Nouembris fuculæ uesperis exoriuntur. Pridie calen. Cæsari arcturus occidit: & fuculæ exoriuntur cum sole. iij. nonas arcturus occidit uesperis. y. idus nouembris gladii us orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his temporibus interuallis opera rustica: na pos: raphanos serere: quibus diebus diximus. Vulgus agreste & rapam post ciconiæ discessum male seri putat. Nos omnino post uulcanalia: & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occasu uiciam: fasciculos: pabulum. Et hoc silente luna seri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc est. Vnus frondator quattuor frondarias fascinas complere in die iustum habet. Si decrescente luna præparetur non putrescit. Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam existimauere maturam. Ante æquinoctium iam passim rapi cerno. Quam obrem & huius tempora notis: argumentisq; signentur. Leges ita se habent. Vnam calidam ne legito: hoc est in eius siccitate. Ac nisi imber interuenerit. Hac ne legito rorulentam: hoc est si ros nocturnus fuerit. Nec prius q̃ sole discutiatur: Vindemiare incipito: cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex desiccitate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: si cōtingat crescente luna vindemiare. Pressura una culeos. xx.

implere debet. Hic est pes iustus. At totidem culeos: & lacus. xx. ingeribus unum sufficit torculum. Premuntur & aliqui singulis. Vtilius binis: licet magna sit uastitas singulis. Longitudo in ijs refert: non crassitudo. Spatiosa melius premunt. Antiqui funibus uittisq; loreis ea detrahebant: & uestibus. Intra. c. annos: inuenta græcanica: mali rugis per cochleas bullantibus palis: affixa arbori stella. a palis arcas lapidum attollente secus arbore: quod maxime probatur. Intra. xxij. hos annos inuentum paruis prælijs: & minori torculari: ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana imposita uinaceis: superne toto pondere urgere: & super præla construere congeriem: Hoc & poma colligendi tempus: & observatio: cum aliquod maturitate non tempestate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coquendi: silente luna noctu: aut si interdiu plena. Cæteris diebus: aut ante exortum lunæ: aut post occasum. Nec de nouella uite: aut palustri. Nec nisi e maturâ uua. Nec nisi e folijs despumandum. Quia si ligno contingatur uas: adustum ac fumosum fieri putant. Iustum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occasum dies. xliij. Ab eo die oraculum occurrit: frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calen. Ianuarij defectu uasorum: uindemiantes uidi piscinisq; musta condi: aut uina effundi priora: ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit: q̃ segnitia insidiantium charitati civili. Sed æqui patri familias modus est annonæ: cuiusque anni utilitate. Id per æque lucrosissimum. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuam esse rapiendam: & quæ ad oleum pertinent: quæque a uergiliarum occasu agi debent. De lunari ratione. Ca. xxxij.

LIBER

h Is quæ sunt necessaria: adijciuntur de luna hē
 tisq; & præſagijs: ut ſit tota ſyderalis ratio
 perfectæ. Namq; Virgilius etiam in numeros
 lunæ quædam digerēda putauit: Democriti ſecutus oſtē
 tationem. Nos legum utilitas quæ in toto opere: in hac
 quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur: carpuntur:
 tonduntur: innocentius decreſcente luna: q̃ creſcente fi
 unt. Stercus niſi decreſcēte luna: ne tangito. Maxime au
 tem inter menſtrua: dimidiaq; ſtercorato. Verres: iuuē
 cos: arietes: hædos: decreſcente luna caſtrato. Oua luna
 noua ſupponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arbo
 rum radices luna plena operito. Humidis locis interlu
 nio ſerito: & circa interlunium quatridduo. Ventilari
 quoq; frumenta: ac legumina: & condi circa extremaꝝ
 lunam iubent. Seminaria cum luna ſupra terram ſit: fie
 ri. Calcari muſta cum luna ſub terra. Item materies cæ
 di: quæq; alia locis ſuis diximus: neq; facilior eſt obſer
 uatio: ac iam dicta a nobis ſecundo uolumine: ſed quod
 intelligere uel ruſtici poſſint. Quotiens ab occidente
 ſole cernitur: prioribuſq; noctis horis lucebit: creſcens
 erit. Et oculis dimidiata indicabitur. Cum uero occidē
 te ſole orietur ex aduerſo: ita ut pariter aſpiciant
 tur: tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu ſo
 lis orietur: prioribuſque noctis horis detrahēt lumen
 & in diurnas extendet: decreſcens erit. Iterumq; dimi
 dia. In coitu uero: quod interlunium uocant: cum appa
 rere deſierit. Supra terras autem erit: quamdiu & ſol.
 Interlunio: & prima tota die: ſecunda hora noctis uni
 uſ dextante ſicilico: ac deinde tertia: uſq; ad quintam
 decimam multiplicatis horarum iſdem portionibus:
 quintadecima tota ſupra terras noctu erit: eademq; ſub
 terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextanteꝝ

ficilicū sub terra aget : easdemq; portiones horarū
per singulos dies adiicit: usq; ad interlunium. Et quan-
tum primis partibus noctis detraxerit: quod sub terris
agat: tantundē nouissimis ex die adiiciet super terram.
Alternis aut mensibus .xxx. implebit numeros. Alterius
uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione.

Ca. xxxiij.

Entorum paulo scrupulosior observatio. So-
lis ortu: quocunq; libeat die : stantibus hora
diei sexta: sicut ortum eum a sinistro humero
habeant: Contra mediam faciem meridies: a uertice se-
ptemtrio erit: qui ita limes per agrum currit: cardo ap-
pellatur. Circumagi deinde melius est: ut umbram suā
quisq; cernat: alioquin post hominem erit. Ergo permi-
tatis lateribus: ut ortus illius diei a dextro humero fiat
occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cum minima um-
bra contra medium fiat hominē. Per huius mediā lōgi-
tudinem duci sarculo solum : uel cinere lineam : uerbi
gratia pedum .xx. conueniet: mediamq; mensuram: hoc
est in .x. pede circūscribi circulo paruo: qui uocetur um-
bilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uen-
tus septemtrionalis. Illo tibi putator arborū plagæ ne
spectant: ne ne arbuta : uineæ ne nisi in africa: cyrenis:
ægypto. Illinc flante ne arato : quæq; alia præcepimus
Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiem spe-
ctans : hæc uentum austrum dabit: quem a græcis notū
diximus uocari. Illinc flatu ueniente materiam: uineā-
q; agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus italiæ est.
Africa quidem incendia cum serenitate affert. In hunc
italiæ palmites spectent: sed non plagæ arborum uitium
ne. Hunc oliueti metator: uergiliarum quatrinduo. Hunc
caueat insitor calamis: gemmisq; inocultator. De ipsa

ggg

LIBER

regionis eius ora præmonuisse conueniet. Frondem me-
dio die arborator ne cædito. Cum meridiem adesse sen-
ties pastor: æstate contrahente se umbra: pecudē a sole
in opaca cogito. Cum æstate pasces: in occidentē specta-
ante meridiē: post meridiē in orientem. Aliter noxiū
sicut hyeme: & uere in rorulentū duceres. Nec contra
septemtrionem paueris supra dictū. Clodunt ita: lip-
piunt ne ab afflatu: & alio cita pereūt. Qui foeminas
concupi uoles: in hunc uentū spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum.

Ca. xxxiiij.

Iminus: ut in media linea desinaretur umbi-
d licus. Per hunc mediū transversa currat alia.

Hæc erit ab exortu æquinoctialia: ad occasum
æquinoctialem. Et limes qui ita secabit agrū: decū annis
uocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decussis
obliquæ: ita ut a septemtrionis dextra: leuāq; ad austrū
dextram: leuamque descendat. Omnes per eundem
currant umbiculus. Omnes inter se pares sint. Omi-
nium interualla paria. Quæ ratio semel in quoque
agro ineunda erit: uel sæpius: si libeat: ita uite: ligno
facienda: regulis paribus in tympanū exiguum: sed cir-
cinnatum adactis. Ratione qua doceo occurrēdum inge-
nijs quoq; imperitorum est. Meridiē excuti placet: quā
semper est idem. Sol autē quotidie ex alio cæli momen-
to q̄ pridie oritur. Ne quis forte ad exortum capiendū
putet lineā. Ita cæli exacta parte: quod fuerit lineæ
caput septētrioni proximū: a patre exortina solstitialē
habebit exortum: hoc est longissimi diei: uentumq; a
quilonem: boreā a græcis dictum. In hunc posito arbo-
res uiteq; Sed hoc flante ne arato. Frugem ne serito. Se-
men ne iacito. Præstringit enim atq; præcellit hic ra-
dices arborum: quas positurus afferes. Præmonitus esto

Alia robustis profunt: alia infantibus. Nec sum oblitus
 in hac parte uentum a græcis poni: quem cæciam uocāt
 Sed idem Aristoteles uir immensæ subtilitatis qui id-
 ipsum fecit: rationem conuexitatis mundi reddit: quia
 contrarius aquilo africo flat. Nec tamē eum toto anno
 in prædictis timet agricola. Mollit sydera æstate me-
 dia: mutatq; nomen: & etesias uocatur. Ergo cum fri-
 gidum senties: caueto. Ac quacunq; aquilo dicitur: tan-
 to perniciosior septentrione. In hunc asiæ: græciæ: hispa-
 niæ: maritimæ: italiæ: cāpaniæ: apuliæ arbuta: uineæq;
 spectent. Qui mares concipi uoles: in hunc pascito: ut
 sic in eundem ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu
 brumali africanus: quem græci lyba uocant. In hunc a co-
 itu: cum se pecus circuegerit: fœminas conceptas esse
 scito. Tertia a septentrione linea: quam per latitudi-
 nem umbræ duximus: & decumanam uocamus: exor-
 tum habebit æquinoctialem: uentumq; subsolanum a
 græcis apeliotem dictum. In hunc salubribus locis uil-
 læ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius: tamen est sicci-
 or fauonio. Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu: ze-
 phyrus a græcis nominatur. In hunc spectare oliueta
 Cato iussit. Hic uer inchoat: aperitq; terras: tenui fri-
 gore saluber. Hic uites putandi: frugesq; curadi: arbores
 seredi: poma inseredi: oleas tractadi ius dabit: afflatuq;
 nutritū exercebit. Quarta a septentrione linea: eadē au-
 stro ab exortina parte proxima: brumalē habebit exortū
 uetūq; uulturnū: eurū: græcis dictū: sicciore & ipm: te-
 pidioresq;. In hunc apiaria: & uineæ italiæ: galliarūq;
 spectare debet. Ex aduerso uulturni flabit chorus: ac oc-
 casu solstitiali: et occidentali latere septentrionis: a græcis
 dictus argestes: ex frigidissimis et ipse: sicut omnes qui
 a septentrionis parte spirāt. Hic et grādines infert: cauē

LIBER

dus & ipse: nō secus ac septemtrio. Vulturnus si a sere
 na celi parte coeperit flare non durabit in noctem. Ad
 ubi sub solanus in maiore partē noctis extenditur: quis
 quis erit uentus: si feruidus sentietur: pluribus diebus
 permanebit. Aquilonē prænunciat terra siccescens: sed
 rorescens repente: austrū immiscet humescens in rore
 occulto.

Prognostica tempestatum. Ca. xxxv.

Tenim prædicta ratione uentorū: ne sæpius
 e eadē dicantur: transire conuenit ad reliqua
 tempestatum præsagia: quoniā & hoc pla-
 cuisse Virgilio magnopere uideo. Siquidem in ipsam
 messem sæpe concurrere prælia uentorū dānosa impe-
 ritis refert. Tradunt enim eundem. Democritum: me-
 tente frater eius Damaso ardentissimo æstu: orasse ut:
 reliquæ segeti parceret: raperetq; defecta sub testum:
 paucis mox horis sæuo imbre uaticinatione approba-
 ta. Quinimmo & harundinē non nisi impēdente plu-
 uia seri iubent: & fruges in secuturo imbre. Quāobrē
 & hæc breuiter contingemus: scrutati maxime per-
 tinencia. Primūq; a sole capiemus præsagia. Purus ori-
 ens: atq; non feruens: serenū diē nunciat. Ad hybernā
 pallidus grandinē. Si & occidit pridie serenus: & ori-
 tur: tanto certior fides serenitatis. Concauus oriens plu-
 uias prædicit. Item uentos: cum ante exorientē eū nu-
 bes rubescunt. Quod si & nigræ rubētibus interuene-
 rint: & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radij ru-
 bent: coire pluuias. Si circa occidentē rubescunt nubes:
 serenitatē futuræ diei spondent. Si in exortu spargētur
 partim ad austrū: partim ad aquilonē: pura circa eum
 serenitas sit licet: pluuiā tamē uentosq; significabunt.
 Si in ortu: aut in occasu cōtracti cernentur radij imbrē.
 Si in occasu eius pluet: aut radij in se nubē trahent: aspe

ram in proximū diē significabūt tempestatē. Cū oriēte
 radij non illustres eminebūt: quīs circumdati nube non
 sint: pluuiā portendēt. Si ante exortū nubes globabun-
 tur: hyemem asperam denunciabunt. Si ab exortu repel-
 lentur: ☿ ad occasum abibunt: serenitatem. Si nubes
 solē circūcludent: quanto minus luminis relinquent: tā-
 to turbidior tempestas erit. Si uero etiam duplex orbis
 fuerit: eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita ut rube-
 scant nubes: maxima ostendetur tempestas. Si non abi-
 bunt: sed incumbēt: a quocunq; uento fuerint: eum por-
 tendent. Si a meridie: ☿ imbrem. Si oriens cingetur
 orbe: ex qua parte is se aperit: expectetur uentus. Si to-
 tus defluerit: equaliter serenitatem dabit. Si in exor-
 tu longe radios per nubes porriget: ☿ medius erit
 inanis: pluuiā significabit. Si ante ortum radij se osten-
 dent: aquā ☿ uentum. Si circa occidentem candidus
 circulus erit: noctis leuem tempestatem. Si nebula: uehe-
 mentiore. Si candente sole: uentum. Si ater circulus
 fuerit: ex qua regione is eruperit: uentum magnū. Pro-
 xima sunt iure lunæ præfagia. Quaream eam maxime
 obseruat ægyptus. Si splendens exorta puro nitore ful-
 serit: serenitatem. Si rubicunda: uentos. Si nigra: plu-
 uias portēdere creditur. In quinta cornua eius obtusa:
 pluuiam. Erecta ☿ infesta: uentos semper significant.
 Quarta tamen maxime. Cornu eius septētrionale acu-
 minatum. atq; rigidū: illum præfagit uentum. Inferius
 austrum. Vtraq; recta: noctem uentosam. Si quartā or-
 bis rutilus cinget: uentos ☿ imbres præmonebit.
 Apud Var. ita est. Si quarto die luna erit directā: ma-
 gnam tempestatem in mari præfagiet: nisi si coronam
 circa se habebit: ☿ eam sincerā: quoniā illo modo non
 ante plenā lunā hyemandū ostēdit. Si plenilunio per di-

LIBER

mediū purā erit: dies serenos significabit. Si rutila: uen-
 tos. Nigrescens: imbres. Si caligo orbis nubē incluserit:
 uentos qua se ruperint. Si gemini orbis cinxerint: ma-
 iorē tempestatem. Et magis si res erunt: aut nigri: aut
 interrupti: atq; distracti. Nascens luna si cornu superio-
 res obatro surget: pluuias decrescens dabit. Si inferiore
 ante pleniluniū. Si in media nigricia illa fuerit: imbrē
 in plenilunio. Si plena circa se habebit orbē: ex qua par-
 te is maxime splendeat: ex ea uentū ostendet. Si in or-
 tum cornua crassiora fuerint: horridā tempestatem. Si
 ante quartā non apparuerit uento fauonio flante: hye-
 malis toto mense erit. Si. xvi. uehementius flammea ap-
 paruerit: asperas tempestates præsagiet. Sunt et ipsius
 lunæ octo articuli: quotiens in angulos solis incipit: ple-
 risq; inter eos tm̄ obseruentibus præsagia eius: hoc est
 iij. vii. xi. xv. xix. xxij. xxvij. et interlunij. Tertio loco
 stellarū obseruationē esse oportet. Discurrere eā uiden-
 tur interdū: uentiq; protinus sequuntur. In quā par-
 te ita præsagauere. Cælū cum æqualiter totū erit splen-
 didū articulus temporū quos pposuimus: autūnū serenū
 præsagabūt: et frigidū. Si uer et æstas n̄ sine riguo aliquo
 trāsierint: autūnū serenū et dēsū: minusq; uentosū fa-
 ciēt. Autūni serenitas uentosā hyemē facit. Cū repēte
 stellarū fulgor obūbratur: uti neq; nubo: neq; caligine
 fuitans: graues denunciantur tempestates. Si uolitare
 plures stellæ uidebūtur: quo ferūtur albescentes: uentos
 ex ijs partibus nunciant. At si circa purā stabunt: ceto-
 tos. Si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uentos
 effundent. Si stellarū errantiū aliquā orbis incluserint
 imbres. Sunt in signo cācri duæ stellæ parue aselli ap-
 pellatæ: exigū inter illa spaciū obtinēte nubecula: quā
 præsopia appellant. Hæc cū cælo sereno apparere desie-

rit: atrox hyems sequitur. Si alterā earum aquiloniam
caligo abstulerit: auster senuit. Si austrinam: aquilo. Ar-
guus cum sunt duplices: pluuias nunciant. A pluuijs se-
renitatem non perinde certā. Circuli non circa sydera
aliqua: pluuiam. Cum æstate uehementius tonuerit: q̄
fulserit: uentos ea parte denunciat. Contra si minus to-
nuerit: imbrem. Cum sereno cælo fulget: pluuiæ erunt:
¶ tonitrua: ¶ hyemabit. Atrocissime autem cum ex
omnibus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aq-
lone tñ: in posterum diem aquam portendit. Cū a sep-
temtrione: uentum. Cum ab austro: uel choro: aut fauo-
nio: nocte serena fulgurauerit: uentum ¶ imbrem ex
iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uē-
tum significant. Imbrem meridiana. Nubes cū sereno
cælo feruntur: a quacūq; parte id fiet: expectentur uen-
ti. Si eodē loco globabuntur: appropinquāte sole discu-
tiētur. Et hoc si ab aqlone fiat. uētos: si ab austro: ibres
portēdēt. Sole occidēte: si ex utraq; pte eius cælū patet.
tēpestatē significabūt. Vehemētius atræ ab oriēte i noc-
tem aquā minātur. Ab occidēte in posterū diē. Si nubes
ut uellera lanæ: spargētur multæ ab oriēte: aquā in tri-
duum p̄sagient. Cū in cacuminibus montiū nubes cōfi-
dent: hyemabit. Si cacumina pura fiēt: differenabit. Nu-
be grauida candicāte: qd uocant tēpestatē albā: grando
iminebit. Cælo q̄uis sereno nubecula: q̄uis pua uētum p̄-
cellosuz dabit. Nebulæ e mōtibus descēdētes: aut cælo ca-
dētes: uel i uallibus sedētes: serenitatē p̄mittunt. Ab his
terreni ignes p̄xime significāt. Pallidi nāq; murmurā-
tesq; tēpestatū nūtij sentiūtur. Pluuiæ etiā: si i lucernis
fungi. Si flexuose uolitet flamma uentum. Et lumina
cum præ se flāmas elidunt: aut uix accenduntur. Item
cum in eo pendentes coaceruantur sintillæ: uel cum

LIBER

tollentibus ollas carbo adhærescit: aut cum contentus ignis e se favillam discutit: sintillam ne emittit: vel cinis in foco concrevit: & cum carbo uehementer per-
lucet. Est & aquarum significatio. Mare si in tranquil-
lo portu a cursu stabit: & murmurauerit intr a se: uen-
tum prædicit. Si idemtidem: & hyemem & himbrē:
Littoris ripæque si resonabunt: tranquilla: asperam tem-
pestatem. Item maris ipsius tranquillus sonitus: spu-
mæ uel dispersæ: aut aquæ bullantes. Pulmones marini
in pelago: plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe
& silentio intumescit: flatuque altius solito iam intra
se esse uentos fatetur. Equidem & montium sonitus: ne-
morumq; mugitus prædicunt. Et sine aura quæ sentia-
tur: folia ludentia. Lanugo populi: aut spinæ uolitans.
Aquisq; pluma innatans. Atque etiam in campis tem-
pestatem uenturam præcedens suus fragor: & cæli qui-
dem murmur: non dubiam habet significationem. Præ-
sagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari lasci-
uientes: flatum ex qua ueniunt parte. Item spergentes
aquam. Item turbantes tranquillitatem. Loligo uolitans
Conchæ adhærescentes. Echini affigentes sese: aut hare-
na saburrantes: tempestatis signa sunt. Ranae quoq; ul-
tra solitum uocales. Et fulicæ matutino clangore. Item
mergi: anatesq; pennas rostro purgantes: uentum. Cæte-
ræq; aquaticæ aues concursantes. Grues in mediterræ-
nea festinantes. Mergi maria: aut stagna fugientes. Gru-
es silentio per sublime uolantes: serenitatem: sic noctua
in imbre garrula: at sereno tempestatem. Coruiq; singul-
tu quodam latrantes: seque concutientes: si continuabunt
uentos: si uero carptim uocem resorbebunt: uentosum
imbrem. Graculifero a pabulis recedentes: hyemem. Et
albæ aues cum congregabuntur. Et cum terrestres uo-

lucres contra aquam clangores dabunt: perfundentes sese: sed maxime cornis: Hirundo taz iuxta aquam uolitans: ut pēna saepe percutiat. Quæq; i arboribus habitant: fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intempestiui. Ardea in medijs harenis tristis. Nec mirum aquaticas: aut in totum uolucres præfagia aeris sentire. Pecora exultantia: & indecora lasciuia ludentia: eandem significationem habent. Et boues cælum olfactantes: seq; lambentes contra pluuiam. Turpesq; porci alienos sibi mājipulos fœni lacerantes. Segniterq; & cōtra industria; suā formicæ absconditæ concursantes: aut progerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoq; inhorrescere: & folia contra tempestatē subrigere certū est. Necnō & incōuiuijs: mensisq; nostris uasa: quibus esculentū additur: sudorē repositoriis linquentia diras tempestates prænunciant.

CATII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER. XIX.

In Quo Lini natura continetur & Mirabilia

PROOEMIUM.

YDERVM QVOQVE TEMPE-
statūq; rō: uel impitis facili: atq; indubitato mō monstrata est. Verum quia intelligentibus nō minus cōferūt rura dephendendo cælo: q̄ syderalis sciētia. agro colendo p̄ximā multi hortorū curā fecere. Nobis nō p̄tinus trāsire ad ista tempestiuiū uidetur. Miramur q̄ quosdā sciæ gratia eruditionis suæ gloriam ex his pe

LIBER

ceteros tam multa preterisse: nulla mentione hita tot rerum spō
 te cura ne puenientium: presertim cum plerisque earum precio: usum
 quod uitae maior etiam quam frugibus prebatur auctoritas. At
 quod ut a confessis ordiamur utilitatibus: quaeque non solum
 terras omnes: uerum etiam maria replere: feritur: ac dici
 neque inter fruges: neque inter hortensia potest linum: sed in qua
 non occurrere uitae parte? Quod ue miraculum maius? Herba
 esse quae admoueatur aegyptum: italiae: in tantum ut Galerius a
 freto siciliae Alexandria septima die perueniret. Babillus
 sexta: ambo perfecti. Aestate uero proxima Valerius Ma-
 rianus ex praetoribus senatoribus a puteolis nono die le-
 nissimo flatu. Herbam esse quae gadis Herculis colum-
 nas septimo die hostiam afferat: et ceteriore hispaniam
 quarto provinciam narbonensem tertio: africam altero
 Quod etiam molissimo flatu contingit. C. Flacco legato
 Vibij Crispi proconsulis. Audax uita: scelerum plena: alia
 quod feri: ut uentos percellasque recipiat: Et parum esse flucti-
 bus solis uehi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauis-
 gij. Sed quis amplitudini antenarum singulae arbores suf-
 ficiant: super eas tantum addi uelorum alia uela. Praeterquam alia
 in proris: et alia in pupibus pandi: ac tot modis pro-
 cari mortem. Denique tam paruo semine nasci: quod orbem
 terrarum ultro citroque portet: tam gracili auena: tam non
 alte a terra tolli: neque id uiribus suis netti: sed passum: tu-
 sumque: et in molliciem lanae coactum iniuria naturae:
 ac summa audacia: et quo peruenire nulla execratio suf-
 ficit contra inuentorem dictum suo loco a nobis: cui sa-
 tis non fuit hominem in terra mori: nisi periret et in-
 sepultus. At nos priore libro imbres: et flatus quaedam
 frugum causa: uictusque praemonebamus. Ecce feritur homi-
 nis manu: metitur eiusdem hominis ingenio: quod uentos in
 mari optet. Praeterea ut sciamus fauisse poenas: nihil gi-

gnitur facilius. Vt sentiamus nolēte id fieri natura: urit
agrum deterioremq; ipsum facit.

De lini satione: & gñibus eius: & quomō perficia
tur: & de mappis: & lino non ardente: & quādo
primum in theatris uela.

Ca. i.

Eritur sabulosus locis maxie: unoq; sulco: nec
magis festinat aliud. Vere satū æstate uelli-
tur: & hanc quoq; terræ iniuriā facit. Igno-
rat tñ aliq; ægypto serenti: ut arabie idiaq; merces ap-
portet. Iq; ne & galliæ censentur hoc redditu? Mōtesq;
mari oppositos esse nō ē satis: & a latere oceani obsta-
re ipsum qđ uocāt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituri-
ges: ultimiq; hoīum existimati morini: imo uero galliæ
uniuersa uela texūt. Iā quidē & transhenani hostes.
Nec pulchriorē aliā uestem eorū fœminæ: nouere. Qua
āmonitione succurrit: qđ. M. V arro tradit in serranorū
familia gentilitiū esse: fœminas linea ueste non uti. In
germania aut defossi: & sub terra id opus agunt. Simi-
liter in italia rōne alia. Nā inter padū ticinumq; ānes:
subiaceant abiterna. In europa lino palma secunda. In
uicino. n. halionis apessunt retouina. Et i æmilia uia fa-
uētina candore. Halionis sp̄ crudis fauentina p̄feruntur.
Retouinis tenuitas sūma densitasq;. Candor æq; ut fauē-
tinis: sed lanugo nulla. Qđ apud alios gratiā: apđ ali-
os offensionē hēt. Nervositas filo æqualior pene qđ coro-
neis: tinnitusq; cū dente libeat experiri. Ideo duplex qđ
cæteris preciiū: & hispania citerior habet splendorem li-
ni præcipuū torrentis: in quo pollitur natura: qui allu-
it terraconem. Et tenuitas mira ibi primū carbasis rep-
tis. Nam dudū ex eadem hispania zoelicum uenit in ita-
liam plagis utilissimu. Ciuitas ea gallaciæ & oceano
p̄pinqua. Et sua gloria & cumāno in cāpania ad pisei

LIBER

um: & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neq; enim minores cunctis animalibus insidias: q̄ nobismetipsis lino tendimus. sed cumanae plagae concidunt apros: & haec asses ne asperi ferri acie; conuincunt. Videlimusq; iam tantae tenuitatis: ut annulum hominis cum epidromibus transirent: uno portante multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum: sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare: sicut paulo ante Iulio Luppo: qui in praefectura aegypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in aegypti quondam regis quem Amasyn uocant: thorace. In rhodiorum insula ostendi in templo Minervae. cccxxy. filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper romae prodidit Mutianus terconsul: paruasq; iam reliquias eius superesse: hac experientius iniuria. Italia ex pelignis etiam num linis honorem habet: sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius lanae ne similis: sicut in culcitris praecipuam gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiae quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegyptio lino minimum firmitatis: plurimum lucri. Quattuor ibi genera. Tanicum: ac. pelusiaticum: buticum: tentiriticum: cum regionum nominibus: in quibus nascuntur. Superior pars aegypti in arabiam uergens gignit fruticem: quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est: simileq; barbatae nucis defert fructum. Cuius inexteriore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia ne praefenda. Vestes inde sacerdotibus aegypti gratissimae. Quartum genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harundine dumtaxat pannicula eius. Asia egenista facit lina ad retia praecipua: in piscando durat frutice madefacto. x. dies

bus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in arboribus (ut diximus) de genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescence semine: aut colore flauescence. Tunc euulsum: & in fasciculos manuales colligatum sicatur in sole pendens cōuersis superne radicibus uno die: mox quinq; alijs in cōterium inter se uersis fascium acuminibus: ut semen i medium cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodam rustico: ac prædulci italiæ transpadanæ cibo: sed iā pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam: uirgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepesctam: pondere aliquo depressæ. Nulli enim lenitas maior. Maceratas indicio est membrana laxatior. Iterumq; uniuersæ: ut prius sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tunduntur stippario malleo. Quod proximum cortici fuit: stuppa appellatur: deterioris lini: lucernarum fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis ahenis: donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio: candore: mollicia. Linumq; nere & uiris decorum est: Cortices quoq; decussi clibanis: & furnis præbent usum. Ars depectendi digerendique iustum est e quinquagenis fascium libris quinq; denas carminari. Iterum deinde in filo ponitur illisq; crebro in silice ex aqua. Testumq; rursus tunditur clauis: semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeretur. Vinum id uocant: ardentesq; in focis conuiniōrū ex eo uidimus mappas sordibus exustis splēdescētes igni magis: q̃ possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fanillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis: adustisq; sole indiæ: ubi non cadunt imbres: inter diras serpentes: assuescitq; uiuere ariendo. Rarum inuentu: difficile textu: propter breuita-

LIBER

tem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuen-
tū est: aequat præcia excellentiū margaritarum. Vocatur
autem a græcis asuestinum ex argumento naturæ. And-
xilaus auctor est: lintheo eo circumdatam arborē surdis
ictibus: & q non exaudiantur: cædi. Ergo huic lino præ-
cipatus in toto orbe: Proximus byssino: mulierum maxi-
me delicijs circa elim in achaia genito: quaternis dena-
rijs stipula eius permutata quodā ut auri. Repertaq; lin-
theorum lanugo e uillis nauium maritimarū maxime ē
magno usu medicinæ est: & cinis spodij uiz habet. Est
& inter papauera genus quoddam: quo candorem lin-
thea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi linū quo-
q;: & uestium insaniam accipere in Alexandri magni
primum classibus indo amne nauigantis: cuꝫ duces eius:
ac præfecti in certamine quodā uariassent insignia na-
uiū. Stupueruntq; littora flatu uersicoloria implēte. Ve-
lo purpureo ad accium cum. M. Antonio Cleopatra ue-
nit: eodezq; effugit. Hoc fuit impatoriæ nauis isigne. Po-
stea in theatris tantū umbram fecere. Qd̄ primus oīz
inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedicaret. Carbāsina
deinde uela primus in theatro dixisse traditur Lentu-
lus Spinter apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator to-
tum forum romanum intexit: Viamq; sacram ab domo
sua ac clium usq; capitolinum: qd̄ munere ipso gladiæ-
torio mirabilius uisum tradunt. Deinde & sine ludis
Marcellus: Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate
sua auunculo. xi. Consule Calen. Augusti uelis forum in-
umbravit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantū
mutatis moribus Catonis Censorij: qui sternendū quoq;
forum muricibus censuerat. Vela nuper colore cæli stel-
lata per rudentes terræ etiā in amphiteatris principis
Neronis rubent in anis ædium & muscum ac solē de-

fendunt. Cætero māsit andori pertinax gratia. Honor
etiā & troiano bello. Cur. n. nō & prælijs inter sit: ut
naufrajijs? Thoracibus lineis: paucos tñ pugnasse te=
stis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta
apud eundem interpretati sunt eruditiores: quoniā cuz
sparta dixit: significauerit sata.

De sparti natura: & quando primū usus eius: &
quomodo perficiatur: & quæ sine radice nascantur
& uiuant. Ca. ii.

Parti quidem usus multa post sæcula coeptus
est. Nec ante pœnorum arma: quæ primū hi=
spaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte na=
scens: & quæ non queat seri: iuncusq; proprie aridi so=
lii uni terræ dato uitio. Namq; id malum telluris ē: nec
aliud ibi seri: aut nasci potest. In africa exiguum: & i=
utile gignitur: carthaginensis hispaniæ citerioris por=
tio. Nec hæc tota: sed quatenus parit mōtes quoq; spar=
to operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes fascēs=
q;. Hinc calceamina: & pastorum uestis: animalibus no=
xium: præterq; acuminum teneritate. Ad reliquos usus
laboriose euellitur. Ocreatis cruribus: māib; que testis
manicis conuolutum offeis ligneis ue conamentis. Nūc
iam in hyemē nix: Facillime tamen ab idibus maijs in
iunias hoc maturitatis tempus. Vulsus fascibus in acer=
uo adunatum biduo tertio resolutum. Spargitur in so=
le sicaturque: & rursus in fascibus redit sub tecta. Po=
stea maceratur aqua marina optime: sed & dulci si ma=
rina desit. Siccaturque sole iterum rigatur: si repente
urgeat: desiderium: perfusum calida in folio: ac sicca=
tum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem ton=
ditur: ut fiat utile præcipue in aquis: marique inuictus.
In sicco præferunt e canabi funes. Et spartum ali=

LIBER

tur etiam demessum: ueluti natalium sit impensa. Est q̄
dem eius natura interpolis. Rursusq; q̄ libeat uetustum
nouo miscetur. Verumtamen completetur animo: q̄ no
let miraculum æstimare: q̄to sit in usu oib; terris nau
um armamentis: machinis ædificationum: alijsq; deside
rijs uitæ. Ad hos omnes usus quæ sufficiant: minus. xxx.
M. passuum in latitudinem. A litore carthaginis nouæ
minusq; in longitudine esse reperientur. Longius enim
nehi impendia prohibent. Tunc græcos ad funes usus
nomini credamus οχοινοσ quo herbam eam appellāt.
Postea Palmarum folijs Phyllyraq; manifestum est. Et
inde translatum a pœnis sparti usum per q̄ simile est ue
ri. Theophrastus auctor est: esse bulbi genus circa ripas
amniū nascens: cuius inter summum corticem: eamq;
partem qua uescuntur esse laneam naturam: ex qua ma
palia: uestesq; quondam conficiebantur. Sed neq; regio
nem in qua id fiat: neq; quicq; diligentius: præterq̄ erio
phoron id appellari in exemplaribus: quæ equidem in
uenerim: tradit cūcta cura magna persecutus. cccx. an
nis ante nos: ut alio iā loco diximus. Quo apparet post
id temporis spatium in usum uenisse spartum. Et qm̄ a
miraculis rerum cœpimus: sequemur eorum ordine: in
quibus uel maximum est aliquid nasci: aut uiuere sine
ulla radice. Tuberā uocantur hæc undiq; terra circū da
ta: nullisq; fibris nixa aut saltem capillamentis: nec uti
q; extuberante loco in quo gignuntur: aut rimam agen
te. Neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur:
ut plane nec terram esse possimus dicere: neq; aliud q̄
terræ cælum: Siccis hæc fere: & sabulosis locis: fruteto
sisq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali co
tonei: etiam librali pondere. Duo eorum genera: haren
sa dentibus inimica: & altera sincera. Distinguntur &

colore rufo nigroq; : & intus candido. Laudatissima
 quæ africa cresunt. An ne vitium id terræ? Neq; enim
 aliud intelligi potest : maluz ne id ea protinus globetur
 magnitudine qua futurum est? Et uiuat ne: an nō: haud
 facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio
 cōmunis est ijs cū ligno. Lartio licinio prætorio uiro in
 ra reddente in hispania carthagine paucis his annis sci
 mus accidisse: mordenti tuber: ut deprehensus inde de
 narius primos dentes inflecteret. Quo manifestū erit
 terræ naturā in se globari: Quod certum est ex ijs quæ
 nascuntur & feri non possunt.

De misy & tuberibus: de fungis pezicis: laserpitio:
 & magyderi: & rubia: & radicula. Ca. iij.

Imile est quod in cyrenaica provincia uocāt
 misy: præcipuum suauitate: odore: ac sapore:
 sed carnosius. Et quod in thracia ceranium.

De tuberibus hæc tradūtur peculiariter. Cum fuerint
 imbres autumnales: ac tonitrua crebra: tunc nasci: &
 maxime e tonitribus: nec ultra annum durare: tenerri
 ma autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur ri
 guis & seruntur sicut mytilenis. Negant nasci nisi ex
 undatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est au
 tem his locus in quo plurima nascuntur. Asiæ nobilissi
 ma circa lampsacum: & alopeconesum: græciæ uero cir
 ca elin. Sunt & in fungorum genere a grecis dicti pe
 zicæ: qui sine radice aut pediculo nascuntur. Ab his pro
 ximum dicetur auctoritate clarissimum laserpitium:
 quod græci filphion uocant: in cyrenaica provincia re
 pertum: cuius succum uocant laser. magnificum in usu:
 medicamentisq;: & ad pondus argenti denarij pensum
 Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam
 publicani qui pascua conducunt: maius ita lucrū sentiē

hhh

LIBER

tes depopulatur pecorū pabulo. Vnus autē caulis nostrā
 repertus memoria Neroni principi missus est. Si quan-
 do incidit pecus in spem nascētis: hoc deprehēditur si-
 gno: oue cū comederit dormiēte ptinus: capra sternutā-
 te. Diuq; iam nō aliud ad nos inuehitur: q̄ qd in perfide
 aut media: et armenia nascitur laser: multo infra cyre-
 naicū: Id quoq; adulteratur gummi: aut sacopenio: aut
 faba fracta. Quo minus omittendū uidetur. C. Valerio
 M. Herennio coss. cyrenis aduecta romā publice laserpi-
 tiij pondo. xxx. Cæsarem uero dictatōrē initio belli ciuī-
 lis inter aurū argentūq; protulisse ex ærario laserpi-
 tiij pondo. cxi. Id apud auctores græciæ evidentissimos
 inuenimus. Natum imbre piceo repente madefacta tel-
 lure circa hesperidum hortos sirtinq; maiore. vij. annis
 ante oppidum cyrenarum: qd cōditum est urbis nostræ
 anno. cxliij. Vm autē illā per quattuor stadiorū spatiū
 in africa ualuisse. In ea laserpitii gigni solitū rē ferā:
 ac contumacē: et si coleretur: in deserta fugientē. Radī-
 ce multa crassaq; caule ferulaceo: haud simili crassitu-
 dine. Huius folia maspetum uocabāt: apio maxime simi-
 lia. Semē erat foliaceum. Folium ipm uero deciduum.
 Vesci pecora solita: primoq; purgari: mox pinguescere:
 carne mirabilē in modū iucunda. Post folia amissa cau-
 le ipso et hoies uescebātur decocto: asso: elixoq;. Eorum
 quoq; corpora. xl. primis diebus purgāte a uitij. Ex ijs
 oib; succus duobus modis capiebatur: e radice: atq; cau-
 le. Et hæc duo erāt noīa rhizias: atq; caulias. Vilior ille
 ac putrescēs radice: cortex niger et ad mercis adulteria.
 Succū ipm in uasa cōiectū admixto fursure subinde cō-
 cutiēdo ad maturitatē pducebāt: ne ita fecissent putre-
 scentē. Argumētum erat maturitatis color: siccitasq; su-
 dore finito. Alij tradunt laserpitij radicē fuisse maiore

cubitali: tuberq; in ea sup terrā. Hoc inciso pfluere soli
 tum succū cen lactis supnato caule: quē magydarin uoca
 runt. Folia aurei coloris p semie fuisse: cadētia a canis
 ortu: austro flāre. Ex ijs laserpitiūz nasci solicum annuo
 spatio: et radice et caule cōsumētibus sese. Hoc et circum
 fodi solitū pdidere. Nec purgari pecora: sed ægra sana
 ri: aut ptius mori: qđ in paucis accidere. Persico Sil
 phio prior opinio cōgruit. Alterum genus est qđ magy
 daris uocatur tenerius & minus uehemēs: sine succo.
 Quod circa syriā nascitur: nō pueniēs in cyrenaica re
 gione. Gignitur & in pnašo mōte copiosius: qbusdam
 laserpitiūz uocātibus: perq; oīa adulteratur rei saluber
 rimæ utilissimæq; auctoritas. Probatio sinceri pria in
 colore modice rufō: & cū frāgitur: cādido intus. Mox
 trāslucēte: gutta aquæ salinaq; liquescit. Vsus in multis
 medicaminibus. Sunt etiā nū duo gēa non nisi sordido
 nota vulgo: cum quæstu nullo polleāt. In primis rubia
 tinguedis lanis & corijs necessaria. Laudatissima ita
 lica: & maxie suburbana: & oēs pene puinciæ scatēt
 ea. Sponte prouenit: feriturq; similitudine eruiliæ. Ve
 rum spinosus ei caulis & geniculatus hic est quinis
 circa articulos in orbe folijs. Semē eius rubrū est. Quot
 in medicina usus habeat suo dicemus loco. At quæ uoca
 tur radícula lauādis demum lanis succum habet: mirū
 quantū cōferēs cādore: molliciaq;. Aeq; nascitur satina
 ubiq; sed sponte p̄cipua in asia: syriaq; saxosis & aspe
 ris locis. Trans euphratē tñ laudatissima caule ferula
 ceo: tenui: & ipis cibus indigenarum expetito: & tin
 genti quicquid sit: cū quo decoquatur: folio oleæ. Stru
 thion græci uocāt: floret æstate: grata aspectu: uerū sine
 colore: spinosa: & caule lanuginoso. Semē ei nullum: ra
 dix magna: quæ conciditur ad quē dictum est usum.

bbb ij

LIBER

De hortorum cura: & digestio terræ nascentium:
præter fruges: & frutices. Ca. iij.

B his superest reuerti ad hortorū curam: &

a suapte natura memorandam. Et quoniā anti-
quitas nihil prius mirata est: q̄ & hesperi-
dum hortos: ac regum Adonis: & alcinoi. Itemq; pen-
files: siue illos Semiramis: siue assyriæ rex Cyrus fecerit
de quorū opere alio uolumine dicemus. Romani quidē
reges ipsi coluere. Quippe etiam Superbus Tarquinius
nunciū illū senu atq; sanguinariū: filio remisit ex hor-
to. In. xij. tabulis legū nostrarū: nusq; nominatur uilla:
semper in significatione ea ortus. In horti uero hære-
dium. Quā rem comitata est & religio quædam hor-
tosq; & fores tantū contra inuidentiū fascinationes
dicari uidemus. In remedio saturnica signa quāq; hor-
tos tutelæ. Veneris assignante Plauto. Iam quidē horto-
rum nomine in ipsa urbe delicias: agros: uillasq; possi-
dent. Primus hoc instituit athenis Epicurus hortorum
magister. Vsq; ad eum moris non fuerat in oppidis ha-
beri rura. Romæ quidē per se hortus: ager pauperis erat
Ex horto plebei macellū. q̄to innocentiore uictū. Mergi
enim credo in profunda satius est: & ostrearū genera
naufragio exquiri. Aues ultra phasidem amnē peti. &
fabuloso quidem terrore tutas: immo sic præciosiores.
Alias in numidia atq; æthiopia in sepulchris aucupari
aut pugnari cum feris mandi ab eo cupientē: quod mā-
dat alius. At herculem q̄ uilia hæc q̄ parata uoluptati
satiētatiq;: nisi eadē quæ ubiq; indignatio occurreret?
Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma: alia sapore
alia magnitudine. alia monstro: pauperibus interdīta
Inueterari uina: saccisq; castrari. Nec cuiq; adeo longā
esse uitā: ut nō ante se genita potet. Et frugibus quoq;

quoddā alimentū excogitasse luxuriā: ac medulā tantū
earū: superq; pristinariū operibus & cœlaturis uiuere
alios pane procerū: alios vulgi: tot generibus usq; ad in-
fīmā plebem descendente aīa. Et iam ne in herbis discri-
men inuērum est? Olusq; differentiā facere ī cibo: etiā
uno esse uenali? Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus
negant. Caule in tātum signato: ut pauperis mensa non
capiat. Siluestres fecerat natura horridos: ut quisq; de-
meteret passim. Ecce altilis spectātur asparagi. Et rauē
na ternis libris rependit. Heu p̄digia uētris: mirū esset
nō licere carduis pecori uēsci: nō licet plebei. Aquæ quo-
q; separātur. Et ipsa naturæ elemēta ī pecuniæ discreta
sunt. Hi niues: illi glaciē potāt: pœnas montiū ī uolupta-
tem gulæ uertūt. Seruatur algor æstibus: excogitaturq;
ut alienis mensibus nix algeat. Decoquūt alias quasmox
& illas hyemant. Nihil itaq; homini sic quō rerū natu-
ræ placet. Etiā ne herba aliqua diuitijs tātum pascitur
Nemo sacros auentinosq; montes: & iratæ plebis seces-
sus circūspexerit? Mors. n. certe æquabit: quos pecunia se-
perauerit. Itaq; bercule nullum macelli uestigal maius
fuit romæ clamore plebis incusantis apud oēs p̄cipes:
donec remissum ē portorium mercis huius: cōpertumq;
nō aliter quæstuosius censum haberi: aut tutius: ac mi-
nore fortunæ iure: cum credatur p̄sio ea pauperum. Is
in solo sponfor ē: & sub die redditus: superficiesq; cœlo
quocunq; gaudēs. Hortorum Cato p̄dicat caules. Hic p̄ri-
mum agricolæ existimabātur prisci: & sic statim facie-
bant iudicium: nunquæ esset ī domo materfamilias. Et
enim hæc cura fœminæ dicebatur: ubi intelligens esset
hortus. Quippe e carnario: aut macello uiuendum est.
Nec caules ut nunc maxime p̄bāt: dānantes pulmenta-
ria: quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere

bhh iij

LIBER

Nam carnis desideria etiā erant in exprobratione. Horti maxime placebant: quia non egerent igni parcerent; q; ligno. Expedita res & parata semper: unde & acetaria appellabantur. Facilia concoqui: nec oneratura sensum cibo: & quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens: fatetur domi uersuram fieri solitam. Atq; non indicū piper questitū: quæq; transmaria petimus. Id quoq; in fenestris sui plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura prebent: anteq̃ præfigi aspectus ois coegit multitudinis innumeræ sæua latrocinatio. Quamobrem sit aliquis & his honos: ne uel auctoritatē rebus uilitas adimat. Cū præsertim etiā cognomina procerū inde nata uideamus Lactucinosq; in ualeria familia nō puduisse appellari: & cōtingat aliqua gratia operi: curæq; nostræ: Virgilio quoq; confesso q̃ sit difficile uerborū honorē tā paruis phibere. Hortos uillæ iugēdos nō est dubiū: rignosq; maxie habēdos: si cōtingat: pfluo amne: Si minus: e puto ptica organis uel pneumaticis tollēdo: nō haustu rigādo. Solū pscindendū a fauonio: in autūnū pparandū est post .xiiij. dies iterandūq; ante brumā. Octo ingerū opis palari iustū est. Fimū tres pedes alte cū terra misceri. Areis distingui: easq; resupinis puluinorū toris ambiri singulis tramitū sulcis: qua detur accessus hoīs: scatebrisq; decursus. In hortis nascētū alia bulbo cōmēdatur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semine: alia cortice: alia cute: aut chartilagiē: alia carne: alia punicis carnosis. Aliorū fructus ī terra ē: aliorū extra: aliorū nō nisi extra. Quædā iacēt: crescuntq;: ut cucurbitæ: et cucumis. Eadē et pendēt: q̃q; grauiora multo etiā iis: q̃ ī arboribus gignūtur. S; cucumis chartilagiē. Cortex huic uni maturitate trāsit ī lignū. Terra cō

antur raphani: napiq; et rapa: atq; alio mō inulæ: cē-
 cer: pastinacæ. Quædā uocauimus ferulacea ut anetū:
 maluas. Nāq; tradūt auctores in arabia maluas vij: mē-
 se arborefcere: baculorū usuz p̄bere extēplo. Sed & ar-
 bor ē malua ī mauritāia lixi oppidi æstuario: ubi hespe-
 ridū horti fuisse p̄duntur. cc. pass. ab oceano iuxta delu-
 brū. Herculis ātiquius gaditano ut ferūt. Ipsa altitudis
 pedes. xx. crassitudis q̄ circūplecti nemo possit. In simi-
 li genere hēbitur & canabis. Necnō & carnosā aliq̄
 appellabimus: ut spongiās in humore pratorū enascētes.
 Natura & genera: & historia nascentium in
 hortis rerum. Ca. v.

Vngorū. n. callū in ligni arborūq; natura di-
 f ximus: & alio genere tuberū paulo ante: Car-
 tilaginei gñis extraq; terrā ē cucumis: mira
 uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo q̄ppe non
 die cōtingit ei: pēsiles eorū hortos p̄mouētibus ī soles ro-
 tis olitoribus. Rursusq; hybernīs diebus itra speculariū
 munimēta renocātibus. Qui & lacte mulso semie eorū
 biduo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptū
 ē seri oportere: ut dulciores fiāt. Crescunt qua coguntur
 forma. In italia uirides & q̄ minimi. In p̄uicijs q̄ ma-
 ximi & citrini aut nigri. Placēt copiosissimi africæ:
 grādissimi Mæsiæ. Ast cū magnitudine excessere: pepo-
 nes uocātur. V inūt hausti ī stomacho ī posterū diē: nec p̄-
 fici queūt. In cibis nō ī salubres: tñ plurimū natāt. Oleū
 odere mire. Nec minus aquas diligunt. Defecti quoq; ad
 eas modice distātes adrepūt. Cōtra oleū refugiunt. Aut
 si qd obest: uel si pēdeāt: curuātur. Idq; uel una nocte de-
 prenditur. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor di-
 gitorum iteruallo descēdentibus ante posterum diem.
 At si oleum eodem modo sit in hamos curuatis. Idem.

bbb iij

LIBER

in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ecce
 cū maxime noua forma eorū in cāpania prouenit mali
 cotonei effigie. Forte primo natū ita audio unū: mox se
 mine ex illo genus factū melopeponas uocant. Non pen
 dent hi: sed humi rotundantur. Mirū in his præter figu
 ram: coloremq; & odorem: q̄ maturitate adepti q̄q̄ nō
 pendentes: statim a pediculo recedunt. Columella tra
 dit suū cōmentū: ut toto anno contingant. Fruticem ru
 bi q̄ uestissimū in apricum locū transferre: & recidere
 duū digitorū relicta stirpe circa æquinoctiū uernū. Ita ī
 medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fi
 moq; circūaggeratas resistere frigori radices: cucumerū
 græci tria genera fecere. Laconicū: scitalicū: boeticū.
 Ex iis tñ laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba: quæ
 uocatur culix noīe trita semē eorū maceratū seri inbeāt:
 ut sine semine nascātur. Similis & cucurbitis natura
 dūtaxat in nascendo. Aeq; hyemem odere. Amāt rigua
 ac fimum. Seruntur ambo semine in terra sexquipedali
 fossura inter æquinoctium uernum & solstitiū. Parili
 bus tamen aptissime. Aliqui malunt ex Calend. martij
 cucurbitas: & nonis cucumeres: & per quinquatros se
 rere simili modo raptantibus flagellis scandentes parie
 tum aspera in tectū usq; natura sublimitatis auida. Vi
 res sine adminiculo standi non sunt: uelocitas pernix: le
 ui umbra cameras: ac pergulas operiētes. Inde hæc duo
 prima genera. Camerariū: & plebeiū: quod humi credi
 tur. In priore mere tenui pediculo libratur pōdus imo
 bile auræ. Cucurbita quoq; oī modo fastigatur: uaginis
 maxie uutilibus: cōiecta ī eas postq̄ defloruit: crescit qua
 cogitur forma. Plerunq; & draconis itorti figura. Li
 bertate uero pensili cōcessa: iam uisa est nouem pedum
 longitudinis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse sup

florescens: & sicciore locos patitur: candida lanugine
 obductus: magisq; cū crescit. Cucurbitarum numerosior
 usus. Et prius caulis i cibo. Atq; ex eo i totū naturā diuer
 sa. Nup i balnearū usum uenere urceorū uice. iā pridē ue
 ro etiā ad odorū. Ad uina cōdēda. Cortex uiridi tener. De
 raditur nihilominus cibus. Cibos salubres ac leues pluri
 bus mōis existimāt: q; p̄fici humano uētre n̄ queāt sed
 n̄ itumescāt. Semina quæ p̄xia collo fuerit: p̄ceras p̄iūt.
 Itē ab imis: sed n̄ cōpandas supradictis: quæ i medio rō
 tūdas: quæ lateribus crassas: breuioresq;. Siccātur i um
 bra: & cū libeat serere: i aqua macerātur. Cibus quo lon
 giores tenuioresq;: eo gratiores. Et ob id salubriores: quæ
 p̄dēdo creuere: minimūq; seminis tales h̄nt. duricia ei
 in cibus gratiā termināte. Eas quæ semini seruātur: añ
 hyemē p̄cidi n̄ ē mos. Postea fumo siccātur cōdēdis hor
 tēfiorū seminibus rusticæ suppellectili. Inuēta ē rō: quæ
 cibus quoq; seruaretur. Eodēq; mō cucumis usq; ad alios
 pene p̄uētus: & id qdē Muria fit. Sed & scrobe opa
 co in loco harena substrato scenoq; sicco optos: ac dein
 de terra: uirides seruari tradūt. sūt & siluestres i utro
 q; gñe & oibus fere hortēfibus. Sed & his medica tm̄
 natura ē. Quāobrē differētur i sua uolumina. Reliqua
 chartilaginū naturæ terra occultantur oia. In qbus de
 rapis abūde dixisse poteramus uideri: nisi medici mascu
 lini sexus facerēt i his rotūda. Latiora uero & concua
 fœmini: p̄stātiora suauitate: & ad cōdiendū faciliora:
 quæ sēpius sata trāseūt in marē. Idē naporū quinq; ge
 nera fecere: Corintheū: clæoneū: liothassiū: boceticum:
 & qd p se uiride dixerūt. Ex ijs i amplitudinem adole
 scit corinthiū nuda fere radice. Solum. n. hoc genus sup
 ne tēdit: nō ut cætera in terram. Liothassiū quidā thra
 ciū appellant: frigorū patientissimum. Ab eo boceticū

LIBER

dulce ē: rotūditate etiā breui notabile. Neq; ut clæonæū
 plōgū in totū qdē. Quorū tenuiora folia: ipsi quoq; dul
 ciores. Quorū scabra & angulosa & horrida amario
 res. Est p̄terea genus siluestre: cuius folia sunt erucæ si
 milia. Palma romæ amiterminis datur: inde nirsus: ter
 tia nostratibus. Cætera de satu eorū i rapis dicta sunt.
 Cortice & chartilagine cōstāt raphani. Multisq; eo
 rū cortex crassior etiā q̄ qbusdā arborū. Amaritudoplu
 ria illi ē: & p̄ crassitudine corticis. Cætera quoque ali
 qñ lignosa. Et uis mira colligēdi spūm laxādiq; ructū.
 Ob id cibus illiberalis utique si p̄xie olus mādatur. Si
 uero cū oliuis drupis rarior ructus sit: minusque foetib'.
 Aegypto mire celebratur pp olei fertilitatē: qd' de semi
 ne eius faciūt. Hoc maxie cupiūt serere: si liceat: quoniā
 & q̄stus plus q̄ e frumēto & minus tributi ē: nullum
 que copiosius oleū. Gñā raphani græci fecere tria fo
 liorū differētia: crispī: atque lenis: & tertius siluestre.
 Atque huic lenia qdē folia: s; breuiora: ac rotūda: copio
 saq;: atq; fruticosa. Sapor aut asp: & medicamēti istar
 ad elicicēdas aluos. Et i prioribus tñ differētia seminis ē:
 qm̄ aliqua admodū exigūū ferūt. Hæc uicia nō cadūt ni
 si i crispa folia. Nostri alia fecere gñā: Algidenſe a loco
 lōgū atque trāslucidū. Alterū rapi figura: qd' uocāt sy
 riacū: suauissimū fere ac tenerrimū: hyemisq; patiens
 Præcipuū tñ ē: qd' e syria n̄ pridē aduectū appet: quoniā
 apud auctores n̄ repitur. Id at tota hyeme durat. Etiā
 nū unū siluestre græci cheriā uocāt: pōtici armō: aliq̄ leu
 cē: nostri armoratiā frōde copiosius q̄ corpe. In oibus at
 p̄bādis maxie spectātur caules: in initio. n. rotundiores
 crassioresq;: ac lōgis canalibus. Folia ipsa tristiora: &
 angulis horrida. seri uult raphanus terra soluta: humi
 da. Fimū odit: palea cōtentus. Frigore adeo gaudet: ut i

fantiū puerorū magnitudinez æquet. Seritur post idus
 feb. ut uernus sit. iterumque circa uulcanalia: quæ satio
 melior. Multi & martio: & aprili serūt & septēbri.
 Incipiēte icremēto cōfert alterna folia circūobruere: ip
 sos uero accumulare. Nā q. extra terrā emerferit durus
 fit atq; fungosus. Aristomachus detrahi folia p hyemē
 iubet: & ne lacūæ stagnēt accumulare. Ita i æstate grā
 descere. Quidā pdidere: si palo adactō auerna palea i
 sternatur i sex digitorū altitudine: deide semē finumq;
 & terra cōgeratur ad magnitudinem scrobis crescere.
 Præcipue tñ salsis alūtur. Itaq; etiā talibus aq; irrigan
 tur. Et in ægypto nicro spargūtur: ubi sunt suauitate p
 cipui. In totum quoq; salsugine amaritudo eorū eximi
 tur: fiūtq; coctis similes. Nāq; & cocti dulcescunt: &
 in naporū uicem transeunt. Crudos medici suadent: ad
 colligenda acria uiscerū: dandos cum sale ieiunis esse: at
 q; ita uomitionibus pparant meatum. Tradūt & præ
 cordijs necessarium hunc succum: quando phthisin cor
 di intus inherentem non alio potuisse depelli comptūz
 sit in ægypto: regibus corpora mortuorum ad scrutan
 dos morbos infecantibus. Atq; ut est græca uanitas: fer
 tur in templo Apollinis delphis, adeo cæteris cibus præ
 latus raphanus: ut ex auro dicaretur raphanus: beta
 ex argento: rapum e plumbo. Scires non ibi genitū Mā
 nium Curium imperatorem: quē in hospitio ligatis au
 rum repudiaturo afferentibus: rapū torrentem in foco
 inuentū: annales nostri pdidere. Scripsit & Morchio
 græcus de raphano unū uolumē. Vtilissimi in cibus hy
 berno tpe existimantur. Tidezq; dentibus semper inimi
 ci: quoniam atterant. Eborā certe poliunt. Odium ijs
 cum uite maximum: refugitq; iuxta satos. Lignosiora
 sunt reliqua in chartilaginū genere a nobis posita.

LIBER

Mirūq; oibus uehementiā saporis inesse. Ex ijs pastinacæ unū genus agresse spē puenit: staphylios græce dicitur. Alterū seritur radice uel semine primo uere uel autūno. Vt Hygino placet: februario: augusto: septembri: octobri: solo q̄ altissime rofosso. Annicula utilis esse incipit: bima utilior: graciosior autūno: patinisq; maxime. Et sic quoq; uirus illi intractabile est. Hibiscū a pastinacā gracilitate distat. Damnatū cibus: sed medicinæ utile. Est et quartū genus in eadem similitudine pastinacæ: quā nostri gallicā uocāt: græci uero dancon. Cuius gñā etiā quattuor fecere: inter medica dicēdū. Sifer et ipsum Tyberius princeps nobilitauit: flagitans oibus annis a germania. Gelduba appellatur castellū rheno impositū: ubi generositas p̄cipua. Ex quo apparet frigidis locis cōuenire. Inest lōgitndine neruus: q̄ decoctis extrahitur: amaritudinis tñ magna pte relicta: quæ multis i cibus tēperata etiā i gratiā uertitur. Neruus idē: et pastinacæ maiori dūtaxat āniculæ. Sifer his seritur mē sib': februario: martio: aprili: augusto: septēbri: octobri: Breuior his est: sed torosior: amariorq; Inula p se stomacho inimicissima. Eadē dulcibus mixtis saluberrima. Plurimis mōis austeritate uicta gratiā inuenit. Nāq; et i pollinē tūditur arida: liq̄doq; dulci tēperatur: et decocta postea aut asseruata: uel macerata pluribus modis: et tūc mixta defruto: aut subacta melle: unisq; passis: aut p̄guibus cariotis. Alio rursus mō cotoneis: malis: uel sorbis: aut prunis. Aliqñ pipere aut thymo uariata defectus p̄cipue stomachi excitat. Illustrata maxime Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Supuacū eius semē: qm̄ oculis ex radice excisis: ut harūdo seritur. Et hæc at seritur et sifer: et pastinacæ: utroq; tpe uere et autūno magnis seminū iteruallis. Nulla ne minus quaternorū pe-

dū: qm̄ spatiose fruticat. Sifer at̄ trāsserre melius. Proxi-
 ma his bulborū natura: quos Cato ī prīs ferēdos p̄cipit:
 celebrās megaricos. V erū nobilissima ē scylla: q̄q̄ medi-
 camini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli amplitudo ma-
 ior: sicut nec uis asperior. Duo ḡna medicæ. Musculus al-
 bis folijs: fœmina nigris. Et terciū genus ē cibus gratum.
 Epimenidiū uocatur: angustius folio: ac minus aspero.
 Seminis plurimū oibus. Celerius tñ pueniūt satæ bulbis
 circa latera natis. Et ut crescāt: folia quæ sunt ī his am-
 pla: deflexa circa obruūtur. Ita succū omnē ī se trahūt ca-
 pita. Spōte nascūtur copiosissime: balearibus ebusque
 isulis: ac p̄ hispanias. V nū de ijs uolumē cōdit Pythago-
 ras phūs: colligēs medicas uires: quas p̄xio reddemus li-
 bro. Reliqua bulborū ḡna differūt colore: magnitudine
 suauitate. Quippe cū q̄dā crudi mādātur: ut in cherro-
 neso taurica: Post hos ī africa nati maxime laudantur.
 Mox apuli: Ḡna græ: hæc fecere Bulbinē: sitaniō: pithyō
 acrocoriō: ægylops: isorynchiō. In hoc mirū: imas eius ra-
 dices crescere hyeme. V erno aut̄ cū apparuerit uiola: mi-
 nui: ac cōtrahi: tū deinde bulbū pinguescere. Est iter ge-
 nera qđ in ægypto aron uocāt: scyllæ p̄ximū amplitu-
 die: folijs lapati: caule recto. dū cubitorū baculi crassitu-
 dine: radice mollioris naturæ: quæ edatur & cruda. Ef-
 fodiūtur bulbi ante uer. At deteriores illico fiūt: si fin-
 dūtur. Signū maturitatis: folia inarescētia ab imo. V etu-
 stiores iprobāt. Itē puos & lōgos. Contra rubicūdis ro-
 tūdioribusq; laus & grādissimis. Amaritudo plerisq;
 ī uertice ē. Media eorū dulcia. Bulbos nō nasci nisi ex se-
 mine priores tradiderūt. Sed & in p̄nestinis cāpis spō-
 te nascuntur: ac sine modo: etiam in remorum aruis.

De hortensium herbarum radicibus: folijs: floribus:
 coloribus.

Ca. vi.

LIBER

b Ortēfibus oībus fere singulae radices: ut rha-
 phano: betæ: apio: malua. Amplissima aut la-
 pato: ut quæ descēdat ad tria cubita. Siluestri
 minores: tumida. Effossa quoq; diu uiuit. Quibusdam
 tñ capillatæ: ut apio: malua. Quibusdā surculosa: ut oci-
 mo. Alijs carnosæ: ut betæ: aut magis etiānū croco. Aliq-
 bus ex cortice: & carne cōstant: ut raphano & rapis
 Quorūdā geniculatæ sunt: ut graminis. Quæ rectā nō
 hñt radicē: statiz plurimis nitūtur capillamētis: ut atrī-
 plex & blitū. Scylla aut: & bulbi: & cepe: & alliu-
 nō nisi in rectū radiantur. Spōte nascentiū quædam nu-
 merosiora sunt radice q̄ folio: ut Aspalax: perdicū: cro-
 cū. Florent uero cum fraxino serpillum: ambrotonū: na-
 pi: raphani: menta: ruta: & cætera qdē deflorescūt cū
 cœpere. Ocimū aut pticulatiz: & ab imo incipit. Quæ
 de cā diutissime floret. Hoc & i heliotropio herba eue-
 nit. Flos alijs candidus alijs luteus: alijs purpureus. For-
 lia cadunt a racuminibus origano: inula: & aliqñ rutæ
 iniuria læsæ. Maxie concana sunt cepe: getio. Allium: ce-
 pasq; iter deos iureiurando hēt ægyptus. Cepe genera
 apud græcos sarda: samothracia: halsidena: setania: Itē
 schista: Ascalonia ab oppido iudæa noiata. Oibus etia-
 odor lachrymosus & p̄cipue cyprijs: minime gnidijs.
 Oibus corpus tutū pinguitudinis earū chartilagine. E-
 cūctis setania minima: excepta tusculana. s; dulcis schi-
 sta aut: & ascalonia cōduntur. Schistā hyeme cū coma
 sua relinquūt. Vere folia detrahūt: & alia subnasūt
 iisdē diuisuris un̄ & nomē. Hoc exēplo reliqs quoq; gnī-
 bus detrahi iubēt: ut i capita crescant potiusq̄ i semetip-
 sa. Ascaloniarū ppria natura. Et n. uelut steriles sunt ab
 radice: & ob id semine feri illas nō deponi iussere græ-
 ci. Præterea serius circa uer cū germinant transferri. Ita

crassescere. Et tūc ppare: pteriti tps pensitatione. Festi
 nādū at in his est. qm natura celeriter putrescunt si de
 ponatur: & caulē amittunt: & semē ipsaq; euanesūt.
 Est & colorū differētia. Samo. n. & sardibus candidis
 sine pueniūt. Sūt i honore & cretica: de qbus dubitāt
 an eadē sint: quæ ascalonia: quoniam satis capita crasse
 scunt: depositis caules & semina. Distāt sapore tātz
 dulci. Apud nos duo priā gna. V nū cōdimentarium: qd
 illi getion: nostri pallacanā uocāt. seritur mēsis mar
 tio: aprili: maio. Alterum capitatum æq; ab æginoctio
 autumnū uel fauonio. Gna eius austeritatis ordine: afri
 cana: gallica: tusculana: amiterina. Optia autem quæ
 rotundissima. Item ruffa acrior q candida: sicca q uiri
 dis: & cruda q cocta: sicca q condita: seritur amiterni
 na frigidis & humidis locis: & sola alij modo capite
 reliquæ semine. Proximaq; æstate nullum semen emit
 tunt: sed caput tantum: quod inarescit. Sequenti autem
 anno permutata ratione semen gignitur. Caput ipsum
 corrumpitur. Ergo omnibus annis separatim semen ce
 pe causa seritur. Separatim cepe seminis: seruantur au
 tem optime in paleis. Getium pene sine capite est: ceru
 cis tantum longæ: & ideo totum in fronde: sæpiusq; re
 secatur: ut porrum. Ideo & illud serunt: non deponūt.
 Cætero cepas ter fosso solo seri iubent: extirpatis radi
 cibus herbarum. In iugera denas libras. Intermisceri sa
 tureiā: quoniā melius proueniat. Runcari præterea: &
 sarriri: si non sæpius: quater. Ascaloniam mense februa
 rio serūt nostri. Semē ceparū nigrescere icipiens: anteq
 marcescat metunt. Et de porro i hanc cognatione: dici
 conuenit: præsertim cum sectiuo nuper auctoritatē de
 derit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æstatis mensi
 um omnibus diebus. Nihilque aliud ac ne pane quidem

LIBER

uescēdo. Seritur semine ab ægnoctio autūno si sectiūni
 facere libuerit densius. In eadē area secatur donec defi-
 ciat: stercoraturq; sp: si nutritur in capita anteq̃ secetur
 cū increuerit. i aliā areā trāfferatur: sumis folijs leniter
 recisis añ medullā & capitibus retractis tunicis ne ex-
 tremis. Antiq̃ silice uel tegula subiecta capita dilatabāt.
 Hoc itē de bulbis. Nūc sarculo leuiter cōuellūtur radices
 ut delūbatæ alāt: neq; distrahāt. Insigne: q̃ cū fimo læ-
 toq; solo gaudeat rigua odit: & tñ pprietate quadā so-
 li cōstat. Laudatissimus in ægypto: mox orchie atq; ari-
 tiæ. Sectiui duo gñā. Hoc herbaceū folio icisuris eius eui-
 dētibus: quo utūtur medicamētarij. Alterū genus suauis-
 dioris foli rotundiorisq; incisuris lenioribus. Fama est
 Melā equestris ordinis reū ex pcuratōe a Tiberio prin-
 cipe accersitū in sūma despatōe succo porri ad triū dena-
 riorū argēteorū pōdus austo: cōfestim expirasse sñ cru-
 ciatu. Ampliorē modū negāt noxiū esse. Alliu ad multa
 ruris p̃cipue medicamēta pdesse creditur. Tenuissimis
 & quæ separātur: in uniuersum uelatur mēbrāis: mox
 pluribus coagmētatur nucleis: & ijs sepatim uestitis.
 Aspi saporis: & quo plures nuclei fuere: hoc ē asperius.
 Tediū huic quoq; halitu: ut cepis: nullū tñ coctis. Gene-
 rū differentia in tpe. Præcox maturescit: lx. diebus: tum
 in magnitudine. Vlpicū quoq; in hoc genere græci ap-
 pellauere allium cypriū. alij antiscordon: præcipue afri-
 cæ celebratū inter pulmentaria ruris grandius allio tri-
 to in oleo & aceto mirum quantum increseat spumas
 Quidam & allium ulpicum in plano seri uetant: ca-
 stellatimq; grumulis imponi distantibus inter se pedes
 ternos. Inter grana quattuor digiti interesse debent: si-
 mul atq; tria folia eruperint sarriri. Grandescunt quo-
 sæpius sarriuntur. Maturescentiūz caules dep̃ssi i terrā

obruuntur ita cauetur ne in frondē luxuriēt. In frigidis
 utilius uere feri q̄ autumno. Ceterū ut odore careāt oīa
 hēc inbentur feri: cum luna sub terra sit: colligi cum in
 coitu. Sine ijs Menāder e græcis auctor est: allium eden
 tibus: si radicē betæ in pruna tostā supederint: odorē ex
 tingui. Sunt q̄ & allium: & ulpicō inter cōpitalia ac
 saturnalia feri aptissime putēt. Allium & semine pro
 uenit sed tarde. Primo enī anno porri crassitudine capi
 te efficitur: sequenti diuiditur: tertio consumatur. Pul
 chrusq; existimatur tale. A quibuscūq; in semē exire ne
 tatur. Sed itorqueri caulis sationis gratia: ut caput ua
 lidius fiat. Quod si diucius allii cepeq; inueterari libe
 at: aqua salsa tepida capita intingēda sunt. Ita diutur
 niora fient melioraq; usui: sed in satū sterilia. Alij
 contenti sunt primo super prunas suspendisse abunde
 q; ita profici arbitrantur: ne germinent. Quod face
 re allium cepamq; extra terrā quoq; certū est: & cana
 liculo actō euanescente. Alij & allii palea optime ser
 uari putāt. Allium est & in aruis sponte nascens: aliū
 hoc uocāt: qd̄ aduersus iprobitatē alitū depascētium se
 mina: coctum: ne renasci possit: abijcitur: statiq; quæ de
 uorauerē aues stupētes manu capiuntur: & si paulum
 cōmorauerē resopitæ. Est & siluestre qd̄ ursinum uo
 cant: odore: molli: capite prætenui: folijs grandibus.

Quoto die quæq; herbæ nascūtur sata & quomo
 do quæq; formātur: uel digerantur: & quorum sin
 gula genera: & quorum plura.

Ca. vij.

In horto: satorum celerrime nascuntur ocimū
 i. blitum: napus: eruca. tertio enī die erumpunt
 anetū quarto: lactuca q̄nto: raphanus: sexto
 cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: nastur
 tum ac sinapi q̄nto: beta æstate sexto hyeme decimo:

iii

LIBER

atriplex viij. cepe. xix. aut. xx. getiū. x. aut. xij. Cōtumaci
us coriādrū. Cunila qdē ⁊ origanū post. xxx. diē. Om-
niū difficilie apiū. lx. n. die cū celerrime. l. maiore ex pte
emergit. Aliqd ⁊ seminiū ætas cōfert: qm̄ recētiōra ma-
turius gignuntur. In porro: getio: cucumere: cucurbita-
Ex uetere aut celerius pueniūt apiū: beta: cardamū: cuni-
la: origanū: coriādrū. Mirū i betæ semine: nō. n. tota eo
āno gignitur: sed aliqd sequēte: aliqd tertio. Itaq; ex co-
pia seminis modice nascitur. Quædā anno tm̄ suo piūe
quædā sepius: sicut apiū: porrū: getiū. Hæc enī semel sa-
ta pluribus annis restibili fertilitate pueniunt. Semia
plurimis rotunda: aliqbz oblonga: paucis foliacea ⁊
lata: ut atriplici. Quibusdā angusta: ⁊ canaliculata:
ut cumino. Differunt ⁊ colore: nigro cādidoq; itē du-
ricie. Surchacea in folliculo sunt raphano: sinapi: ra-
po. Nudum semē apij: coriādrī: aneti: fœniculi: cumini.
Cotrice obducta bliti: betæ: atriplicis: ocimi. At lactucis
in lanugie. Nihil ocimo fecundius. Cum maledictis ac
pbris serēdum p̄cipiunt lætius pueniet. Satū etiā pasce-
tur terra adacta cuminiū: ⁊ q̄ serunt p̄cantur: ne exeat.
Quæ in cortice sunt difficilime maturescunt: maxieq;
ocinū: ⁊ gyb. Siccātur oīa ac sunt fecūda. Vtiq; melio-
ra nascuntur acernatim sato semine: q̄ sp̄arso. Ita certe
porrum ⁊ allium serunt in lacinijs colligatū. Apium
etiā paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascuntur
autē omnia aut semine aut auulsione. Quædā semine
⁊ surculo: ut ruta: origanū. Ocimū præcidunt enī ⁊
hoc cū peruenit ad palmæ altitudinē. Quædā ⁊ radice
⁊ semine: ut cepa: alliū: bulbi: ⁊ si quorū radicē an-
niiferorū reliquūt. Forū uero quæ a radice nascuntur: ra-
dix diuturna: ⁊ fruticosa ē: ut bulbi: gethi: scyllæ. Fru-
ticat alia ⁊ nō capite: ut appiū: ⁊ beta. Caule reciso

fere qdē oīa regermināt: exceptis q nō scabrū caulē hnt
 Est in usu uero ocimū: raphanus: lactuca. Hāc etiā sua-
 uiore putāt a regerminatione. Raphanus utiq; incun-
 dior detractis folijs anteq; decaulescat. Hoc et in rapis.
 Nā et eadē direptis folijs coopta terra crescūt: durātq;
 in aestate. Singula gñā sunt ocimo: lapato: blito: nastur-
 tio: erucæ: atriplici: coriandro aneto. Hæc enī ubiq; eadē
 sunt: neq; aliud alio melius usq;. Rutā furtinā tātū pue-
 nire fertilius putāt: sicut apes furtinas pessime. Nascū-
 tur etiā nū sata: mētastrū: nepeta: intubū: pulegiū. Cōtra
 plura gñā sunt eorūz quæ diximus: dicemusq; in primis
 de apio. Natura & genera & historiæ ad con-
 dimenta in orto satarum rerum. xxxvi. Ca. viij.

D enī quod spōte in humidis nascitur: helio-
 i selinū uocatur uno folio: nec hirsutū. Rursus
 in siccis hipposelinū: pluribus folijs: simile he-
 leoselino. Tertium est oreoselinū cicutæ folijs: radice te-
 nui: semine aneti: minutiore tñ. Est aut satiniis differētia
 in folio dēso crispo: aut rariore & leniore. Itē caule te-
 nuiore ac crassiore. Et caulis aliorū cādidus est: aliorūz
 purpureus: aliorū uariū. Lactucæ græci tria fecere gñā
 Vnū lati caulis: adeo ut hostiola olitoria ex ijs factitari
 pdiderit. Folium his paulo maius herbaceo et angustis-
 simū: ut alibi cōsupto icremēto alterū rotūdi caulis. Ter-
 tiū sessile: qd laconiō uocāt Alij coloris et epis satus gñā
 discreuere: eē ei nigras: quarū semē mēse iāuario seratur
 albas quarum martio: rubētes quarum aprili. At omniū
 earum plantas post binos menses differri. Diligētiores
 plura gñā faciunt: purpureas: crispas: cappadocas: græ-
 cas. Longior his folia caulesq; lati. Præterea longi &
 angusti intubis similes. Pessimum autem genus cum
 exprobratione amaritudinis appellauere picrida.

LIBER

Est etiamnum alia distinctio atræ: quæ meconis uocatur a copia lactis soporiferi: quâq; oēs somnuz parere credatur. Apud antiquos italiæ hoc soluz genus earū fuit. Et iō lactucæ nomē adeptæ. Purpureâ maxie radicis cilianâ uocant. Rotundâ uero ac minimæ radicis: latis folijs astylida. Quidâq; eunuchiō: qm̄ hæc maxime refragetur ueneri. Est qdē natura oībus refrigeratrix: Et iō æstate grata a stomacho fastidium auferunt cibiq; appetentiâ faciunt. Diuus certe Augustus lactuca cōseruatus in ægritudie fertur prudētia. Musæ medici: cum priores eā ob religionē minime cōmāducarēt: in tātum recepta cōmēdatiōe: ut seruari etiā in alienos mēses eas oxymelite repertum sit. Sanguinē quoq; augere creduntur. Est etiānum q̄ uocatur caprina lactuca: de q̄ dicemus inter medicas. Et ecce cū maxie cœpit irrepere satiniis admodum p̄bata: quæ cilicia uocatur: folio cappadocæ nisi crispum latiusq; esset. Nec ex eodē genere p̄ndici: neq; ex alio intubi hyemis ipatiētiores: uirnsq; p̄ferentes: sed caule nō minus grati. Seruntur uero plātearum: ultio uere transferuntur. Est et eraticum intubū qd in ægypto cichorinz uocāt. De quo plura alias. Inuētam oēs thyrsos uel folia lactucarum progare urceis cōditos: ac recētes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto latis: Et irriguis: stercoratisq; binis mensibus inter semē plantāq; Et maturitatē. Legitimū tñ abruma semē iacere: plantā in fauonio transferre. Aut semē fauonio: plantā æquinoctio uerno. Albæ maxie hyemē tolerāt. Humore oīa ortēsia gaudēt et stercore p̄cipue lactucæ: et magis intubi. Seri etiā radices illitas fimo interest: et repleri ablaqueatas humo. Quidam et aliter amplitudinē augēt: recisis cū ad semipedē excreuerit: fimoq; suillo recēti illitis. Cādorē uero putāt cōtigere ijs.

dūtaxat: quæ sunt seminis albi: si barena de littore a pri-
mo icremēto cōgeratur i medias: atq; i crescētia folia cō-
tra ipsas religētur. Beta hortēsiōrū seuissima ē. Eius. quo-
q; a colore duo genera græci faciūt: nigrā & candida: :
quā pferūt: pmissimi seminis: appellantq; siculū: cando-
ris sane discrimie pferētes ut lactucā. Nostri betæ gene-
ra faciūt uernū & autūnale: a tēporibus satiuis: q̄q; &
iunio seratur. Trāsseruntur autē i planta hæ quoq;: &
oblini fimo radices suas: locūq; similiter madidū amāt.
Vsus iis & cum lente ac faba. Idēq; q oleris & præci-
pius: ut lenitas: excitetur acrimonia sinapis. Medici in-
nocentiorē q̄ olus esse iudicauere. Quāobrē appositas
nō nemini: degustare etiā religio ē: utq; ualidis potius i
cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso
exiliētis bulbi. Spēs summa i latitudine. Ea contingit ut
i lactucis: cum cōperint colorē trahere iposito leui pōde-
re. Neq; alij hortēsiōrum latitudo maior. In binos pe-
des aliquando se pandunt: multum & soli natura cōse-
rente eis. Et i circilēsi agro amplissime pueniunt. Sunt
qui betas punico malo florente optime seri existiment.
transferri autē cū quinq; foliorum esse cōperint. Mira
differentia: si uera ē: candidis solui aluos: modice: nigris
inhiberi. Et cum brassica corrumpatur i dolio uini sa-
por: odorē betæ folijs demersis restitui. Olus caulesq; : q̄
bus nunc principatus hortorū: apud græcos in honore
fuisse nō repio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes :
quas i medēdi loco redemus. Genera eius facit tria. Vnā
extentis folijs: caule magno. Alteram crispo folio: quam
apiana; uocat. Tertiam minutis caulibus lenam tene-
ram minimeq; pbat. Brassica toto anno seritur: qm̄ &
toto secatur. Vtilissime tamē ab æquinoctio autumnī.
Transfertur cum quinq; foliorum est. Cimas a prima

LIBER

sectione præstat proximo uere. Hic est quidā iporū cau-
 lium deligatior teneriorq; cauliculus Apiti luxuria.
 Et per eū Durso Cæsari fastiditus nō sine castigatione
 Tiberij patris. Post cimā ex eadē brassica cōtingūt æsti-
 ui autūnalesq; cauliculi: mox hyberni: iterūq; cimæ: nul-
 lo æque gñe multifero donec sua fertilitate cōsumatur.
 tertia circa solstitiū: ex qua si humidior locus est æsta-
 te: siccior autūno plantatur. Humor fimusq; si defuere:
 maior saporis gratia est. Si abūdauere: lætior fertilitas
 Fimū asininū maxime cōuenit. Est & quoq; res inter
 opa ganææ. Quapp nō pigebit uerbosius psequi. Præci-
 pius fit caulis sapore ac magnitudine. Primū omniū si
 repastinato seras: dein si terrā fugiētes cauliculos seces:
 a terraq; pceritate luxuriosa attollētes se exaggerādo
 aliā accumules ita: ne plus q̄ cacumē emineat. Tritianū
 hoc genus uocatur: bis cōputabili ipendio tedioq;. Cæ-
 tera gñā cōplura sunt. Cumanū: sessile: folio capite pa-
 tulū. Aricinū altitudine nū excelsus: folio nūerosius q̄
 tenuius. Hoc utilissimū existimatur: q̄a sub oībus fere
 folijs fruticat cauliculis peculiariis. Pōpeianū pcerius
 caule ab radice tenui itra folia crascessit. Rariora hæc:
 angustioraq;: sed teneritas in dote fit. Frigora nō tolle-
 rat. Quibus ēt alūtur brutiani: pgrādes folijs: caule tes-
 nues: sapore acuti. Sabellico usq; in admirationē crispa
 sūt folia: quorū crassitudo caulē ipm extenuat: s; dulcis-
 simi pibētur ex oībus. Nup subire lacuturres ex cōualle
 aricia: ibi quodā fuit lacus terrisq;: q̄ remāet: capite p-
 grādes: folio innūeri. Alij i orbē perrecti. Alij in altitu-
 dinē torosi. Nec plus ullis capitis post tritianū: cui pe-
 dale aliqñ cōspicitur. Et cima nullis serior. Cuicūq; autē
 gñi pruinæ plurimū suauitatis cōferūt. Et nisi obliquo
 uulnere defēdatur medula: plurimū nocet. Semini desti-

nati nō seccātur. Est et sua gratia nōnūq̃ plātæ habitu
 excellētibus. Halmyridia vocāt: qm̃ nisi i maritimis nō
 pueniūt. Navigatione quoq; lōginqua uirides asseruā-
 tur: si statim dissecti: ita ne humū attingāt: i cados olei q̃
 p̃xie siccatos obturatosq; cōdātur oi spiritū excluso. Sūt
 q̃ plantā i trāsferēdo alga subdita pediculo nitro ue tri-
 to: quod tribus digitis capiatur: celeriores ad maturita-
 tem fieri putent. Sunt qui semen trifolij nitrūq; simul
 tritum aspergant folijs. Nitrum etiā in coquēdo uiridi-
 tatem custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale prius-
 q̃ coquatur: maceratis. Est inter herbas genus inserendi
 p̃cis germinibus caulis: & in medullā semine ex alijs
 addito. Hoc & in cucumere siluestri. Necnō olus quoq;
 siluestre est trium foliorū. Diui Iulij carminibus præci-
 pue iocis militaribus celebratum. Alternis quippe uer-
 sibus exprobrauere lapsana senixisse apud dyrrachium
 p̃miorum parsimoniā cauillantes. Est autē id cima sil-
 uestris. Omnū hortensiorum laudatissima cura aspara-
 gis. De origine eorū in siluestribus curis habunde dictū:
 & quomodo eos iuberet Cato i harundinetis seri. Est
 & aliud genus incultius: asparago mitius currua pas-
 sim etiā in mōtibus nascens: refertis sup̃ioris germaniæ
 campis: nō inscito Tyberij Cæsaris dicto: herbā ibi quā-
 dam nasci simillimā asparago. Nā quod in neside cāpa-
 niæ insula sponte nascitur: lōge optimum existimatur
 Hortensū seritur spōgijs. Est. n. plurimæ radicis: altissi-
 meq; germinat. Viret thyrso primū emicāte. Qui caulē
 educēs tpe ipso quo fastigatus ē: i toros stringitur. Pōt
 & semie seri. Nihil diligētius cōphēdit. Cato. Nouissi-
 mūq; libri ē: ut appeat repētīnā ac nouitiā uiro curā
 fuisse. Locū subigi iubet humidū: aut crassū. Semipedali
 undiq; iteruallo seri: ne calcetur. Præterea ad lineā gra-

iii iiii

LIBER

na bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet semine tū
tū serebatur. Id fieri secūdū æquinoctiū uernū. Stercore
satiari. Crebro purgari. Caueri ne cū herbis euallantur
asparagi. Primo anno stramento ab hyeme ptegi. Vere
aperiri. sarriri. runcari. Tertio incendi uerno. Quo ma-
turius incensus est: hoc melius provenit. Itaq; harundi-
netis maxime cōuenit quæ festināt incēdi. Sarriri iubet
idē nō anteq̃ asparagus natus fuerit: ne in sarriēdo radi-
ces uexētur. Ex eo uelli asparagū ab radice. Nā si defrin-
gatur: stirpescere: & intermori. Velli donec in semen
eat. Id autē maturefcere ad uer: incēdiq; ac rursus cū ap-
paruerint asparagi sarriri ac stercorari. Ac post annos
nouem cū iā uetus sit: digeri. subactō solo stercoratoq;.
Tū spongijs seri singulorū pedū iternuallo. Quin & onil-
lo fimo noiatiū uti: qm̃ aliud herbasceret: nec quicq; po-
stea tētatiū utilius apparuit: nisi q̃ circa idus. february
defosso semine acruatis puulis scrobibus serūt: plurimū
q; maceratū fimo. Dein nexis iter ser. adicibus spongijs
factas post æquinoctiū autūni disponūt pedalibus iter-
uallis: fertilitate i denos ānos durāte. Nullū gratius iis
solū q̃ rauēnatiū. Hortorū idicauimus corrudā. Hunc in-
telligimus siluestrē aspagū: quē græci orminū: aut mya-
canthon uocant alijs ue nominibus. Inuenio nasci &
arietis cornibus tuis atq; defossis. Poterant uideri dic-
ta omnia: quæ in præcio sunt: nisi restaret res maximi
quæstus non sine pudore dicenda. Certum ē quippe car-
duos apud Chartaginem magnam cordubamque præ-
cipue sestertia sena milia e paruis iis reddere: quoniam
portenta quoq; terrarū i ganeā uertimus. Etiā ea quæ
refugiunt quadrupedes conscia. Carduos ergo duobus
modis serunt autumno: planta & semine ante nonas
martias. Plantæq; quæ ex eo disponentur ante idus non-

uēbris aut ī locis frigidis circa fauoniū. Stercorāture etiā
 si dijs placet: letiusq; pueniūt cōdūturq; aceto melle di
 luto lassēris addita radice & cumini: ne q; dies sine car
 duo sit: cētera ī trāscursu dici possunt. Ocimū parilibus
 optie seri ferūt. Quidā & autūno: inbētq; cū hyeme se
 ratur: aceto semē pfundi. Eruca quoq; & nasturtiū: uel
 estate uel hyeme facillime nascuntur. Eruca p̄cipue fri
 gorū cōtēptrix diuersa est q̄ lactuca naturæ. Cōcitatrix
 ueneris. Iccirco iūgitur illi fere ī cibis: ut nimio frigori
 par feruor imixtus tēpamentū æquet. Nasturtiū nomen
 accepit a nariū tormēto. Et ide uigoris significatio pro
 uerbio id uocabulū usurpauit: ueluti torporē excitātis.
 In arabia miræ āplitudinis dicitur gigni. Ruta quoq;
 seritur fauonio & ab ægnoctio autūni: odit hyemē &
 humorē ac fīmū. Apricis gaudet & siccis: terra q̄ maxi
 me lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & semī miscetur
 ut careat erucis. Auctoritas etiā peculiaris ap̄d ātīquos
 ei fuit. Inuenio mustū rutatū populo datum a Cornelio
 Cethego ī cōsulatu collega. Q. Fla. comitijs pactis. Ami
 cicia ē ei & cū fico ī tātū ut nusq̄ latior pueniat q̄ sub
 hac arbore. Seritur & surculo melius ī pforatā fābam.
 iditoq; succo nutrit cōphēdēdo surculū. Seritur & a se
 ipsa. Nāq; icurūato cacumine alicuius rami cū attigerit
 terrā: statī radicatur. Eadē & ī ocino natura: nisi q̄ dif
 ficilius crescit. Sed durata rūcatur: n̄ sīn difficultate p
 ueniētibus ulceribus: ni munitis manibus id fiat: oleone
 defensis. Cōcidūtur āt & eius folia: seruāturq; fascicu
 lis. Ab ægnoctio uerno seritur apiū: semē paulū ī pila
 pulsato. Crispinus sic putāt fieri: aut si satū calcetur cili
 dro: pedibusue. Propriū ei: q̄ colorē mutat. Honos ipsi in
 achāia coronare uictores sacri certaminis nemeæ. Eodē
 tpe seritur mēta plāta: uel si nōdum germiat: spōgia mī

LIBER

nus hæc humido gaudet. Aestate uiret. Hyeme flauescit.
 Genus eius siluestre mētastrū ē. Et hoc ppagatur ut uia
 tis: uel si inersi rami serātur. Mētæ nomē suauitas odoris
 apd græcos mutauit: cū alioqn mītha uocaretur. Vñ ue-
 teres nostri nomē declinauerūt. Grato mēta mēsas odo-
 re pcurrit i rusticis dapibus. Semel sata diuitia ætate du-
 rat. Cōgruit pulgio cui' nā i tarnarijs reflorescēs sæpi'
 dcā ē. Hæc quoq; seruātur i simili gñe: mētā dico pulgi-
 umq; & nepitā. Cōdimetorū tñ oiumq; fastidijs cymi-
 nū amīcissimū. Nascitur i sūma tellure uis hærēs: & in
 sublime tēdēs. In putribus & calidis maxie locis: medio
 serēdū uere. Alterū ei' gñs siluestre: qd rusticū uocāt: aliq
 thebaicū: si tritū ex aq potetur i dolore stōachi pdest.
 In carpētāia nostri orbis maxie laudatur. Alioqn æthio-
 pico africoq; palma ē. Quidā huic ægyptiū pferūt. Sed
 p̄cipue olusatrū miræ naturæ ē. Hipposilinū græci uocāt
 aliq smyrniū. E lachryma caudicis sui nascitur. Seritur
 & radice. Succū eius q colligunt murræ sapore hēre di-
 cūt. Auctor ē Theophrastus murræ sata natū. Hipposeli-
 nū ueteres p̄cepant i locis icultis: lapidosis: iuxta maceri-
 am seri. Nūc & repastinato seritur: & a fauonio post
 æqnoctiū autūnū. Quippe cū apparis quoq; seratur sic-
 cis maxie: area i defossu auata: ripisq; undiq; circūstru-
 ctis lapide: alias euagatur p agros: & cogit solū sterile
 scere. Floret æstate. Viret usq; ad uergiliarū occasum. Sa-
 bulosis familiarissimū. Vicia eius qd trāsmaria nascitur
 diximus iter pegrinos fructices. Peregrinū: & careū gē-
 tis suæ noīe appellatū: culinīs p̄cipale. In q̄cūq; terra
 seri uult rōne eadē q olusatrū. Laudatissimū; tñ i aridā:
 p̄ximū phrygia: Ligusticū siluestre ē. In liguriæ suæ mō-
 tibus seritur. Vbiq; suauius satiū: sed sine uiribus. Pana-
 cē aliq uocāt. Crateias apd græcos cūilā bubulā eo noīe

appellat. Ceteri fere cunizamidē: cunilaginē. Tymbrāz
uero quæ sit cunila. Hæc apud nos hēt uocabulū & aliud
satureia dca i cōdimētario gñe. Seritur mēse februario:
origano æmula. Nusq̃ utrūq; additur: q̃ppe similis effe-
ctus. Sed cunile ægyptiū organū tm̃ p̃fertur. Peregrinū
fuit & lepidiū. Seritur a fauonio. Deī cū fruticauerit:
iuxta terrā p̃ciditur. Tūc rucatur: stercoreaturq; . Per biē
niū hæc. Postea iisdē fruticibus utuntur: si n̄ senuit hie
mis igrat: q̃n̄ ipatiētissimum ē frigorū. Exit & in
cubitalē altitudinē: folijs laurinis: sed mollibus. Vtq;
eius n̄ sine lacte. Gyt pistrinis: anisum: & anetum culi
nis & medicis nascuntur. Sagapenum & ipm̄ i hortis
qdē: sed medicinæ tātum. Sunt quædā comitātia aliorū
satus: ut papauer: nāq; cum brassica seritur. Ac portūla
ca & eruca cum lactuca. Papaueris satini tria genera.
Candidum: cuius semen tostum in secunda mensa cum
mella apud antiquos edebantur. Hoc & panis rustici
crustæ inspergitur: adfuso ouo inhærens. Vbi inferiore;
crustam apio: gytq; cereali sapore cōdiunt. Alterum ge-
nus papaueris nigrum: cuius scapo inciso lacteus succus
exprimitur. Tertium genus rhœam uocant græci: id no-
stri erraticum. Sponte quidem: sed in aruis: cum hordeo
maxime nascitur: erucæ simile: cubitali altitudine: flore
ruffo: & protinus deciduo: unde & nomē a græcis ac-
cepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis
docebitur in medicinæ loco. Fuisse autem in honore
apud romanos semper indicio est Tarquinius Superbus
qui legatis a filo missis decutiendo papauera in horto
altissima sanguinarium illud responsum. hac facti am-
bage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autum-
ni seruntur coriandrum: anetum. atriplex: malua: lapa-
ti: cerepolon: quod pæderota græci uocant. Et acerris

LIBER

mū sapore: ignei effectus ac saluberrimum corpi sinapi
 nulla cultura: melius tñ plāta relata. Qui e diuerso uix
 ē sato semel eo liberare locū: qm̄ semē cadēs p̄tinus uiret
 vsus eius etiā p̄ pulmētario i patellis decocto citra itel
 lectū acrimonia. Coquuntur & folia sicut reliquorum
 oleorū. Sūt at̄ triū ḡn̄m. V nū gracile: alterū rāpi folijs si
 mile: tertiū erucā. Semē optium ægyptiū. Atheniēses nā
 pi appellauērūt: alij taphi: alij sauriō. Serpyllō & sisym
 brio mōtes pleriq; satēt: sicut thracia: ut eaquæ deferūt
 ex ijs auulsos ramos serūt. Itē sicyone ex suis mōtib': &
 athenis: & hymeto. Simili mō & sisymbriū serūt. Le
 tiissimū nascitur i puteorum pietibus: & circa piscinas
 & stagna.

De fœniculo & carabe. Ca. ix.
 Eligua sunt ferulacei ḡn̄is ceu fœniculū āgu
 bus (ut diximus) gratissimū: ad cōdiēda plu
 ria cū inaruerit. Ei q; per q̄ similis taphia: de q̄
 diximus iter extremos frutices. Deinde utilissima funib'
 canabis: seritur a fauonio. Quo dēsior ē: eo tenerior. Se
 mē eius cū ē maturū ab ægnoctio autūni defrigitur: &
 sole aut uēto aut fūo sicatur. Ip̄a canabis uellitur post
 uidemiā: ac lucubratōib; decorticata purgatur. Optia
 alabādicta: plagarū p̄cipue usibus. Tria ibi eius ḡn̄a. Im
 probatur cortici p̄ximum: aut medullæ. Laudatissimū
 est e medio: quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Q̄d ad
 proceritatem quidem attinet: rosea agri sabini arborū
 altitudinem æquat. Ferulæ duo genera i peregrinis fru
 ticibus diximus. Semen eius in italia cibus est. Cōditur
 quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea gene
 ra. Caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corym
 bosq; quos condiunt.

De morbis hortorū: & remedia circa formicas: &
 & rucas & culices.

Ca. x.

Orbos hortēsia quoq; sētiūt: sicut reliqua ter-
 m rā sata. Nāq; & ocimū se necat: degnatq; ri-
 te i serpillū. & sifymbriū i calaminthā. Et ex
 semie brassicæ ueteris rapæ fiūt: atq; iuicē. Eneatur cy-
 minū ab imo dorso nisi repurgetur. Est atq; unicaulæ: ra-
 dice bulbo simili: n̄ nisi i solo gracili nascēs. Alias priua-
 tim cymini morbus scabies & ocimū sub canis ortu pa-
 lescit. Oia uero accestu mulieris mēstrualis flauescunt.
 Bestiolarū quoq; gñā inascūtur. Napis culices: rapha-
 no. erucæ: & uermiculi. Itē lactucis & oleri. V trisque
 hoc āplius limaces & cochleæ. Porro uero priuati aia-
 lia: quæ facillime stercore iniecto capiūtur cōdētia i id
 se. Ferro quoq; n̄ expedire tāgi rutam: cunilā: mētā: oci-
 mum: auctor ē Sabinus Tyro i libro cepuricō: quē Mæce-
 nati dicauit. Itē cōtra formicas nō minimū hortorū exi-
 tiū: si n̄ sint rigui: remediū mōstrauit. Limo marino: aut
 cinere obturatis earū foramibus. Sed efficacissime helio-
 tropio herba necātur. Quidā & aq̄ diluto latere cru-
 do inimicā eis putant: Naporū medicinæ sunt: siliquas
 una seri: sicut olerū cicer. Arcet. n. erucas: Quæ si omisso
 iā natæ sint: remediū absinthij succus decocti ipsus &
 sedi: q̄ aizōū uocāt. Genus hoc herbæ diximus. Semē ole-
 rū si succo eius madefactum seratur: olera nulli aialium
 obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas si pa-
 lo imponentur in hortis ossa capitis ex equino genere
 fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuia-
 tilem in medio horto suspensum auxiliari narrāt. Sunt
 q̄ sanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia
 esse. Infestant & culices hortos riguos præcipue: si sūt
 arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus salsa.
 aquæ prosint.

Ca. xi.

LIBER

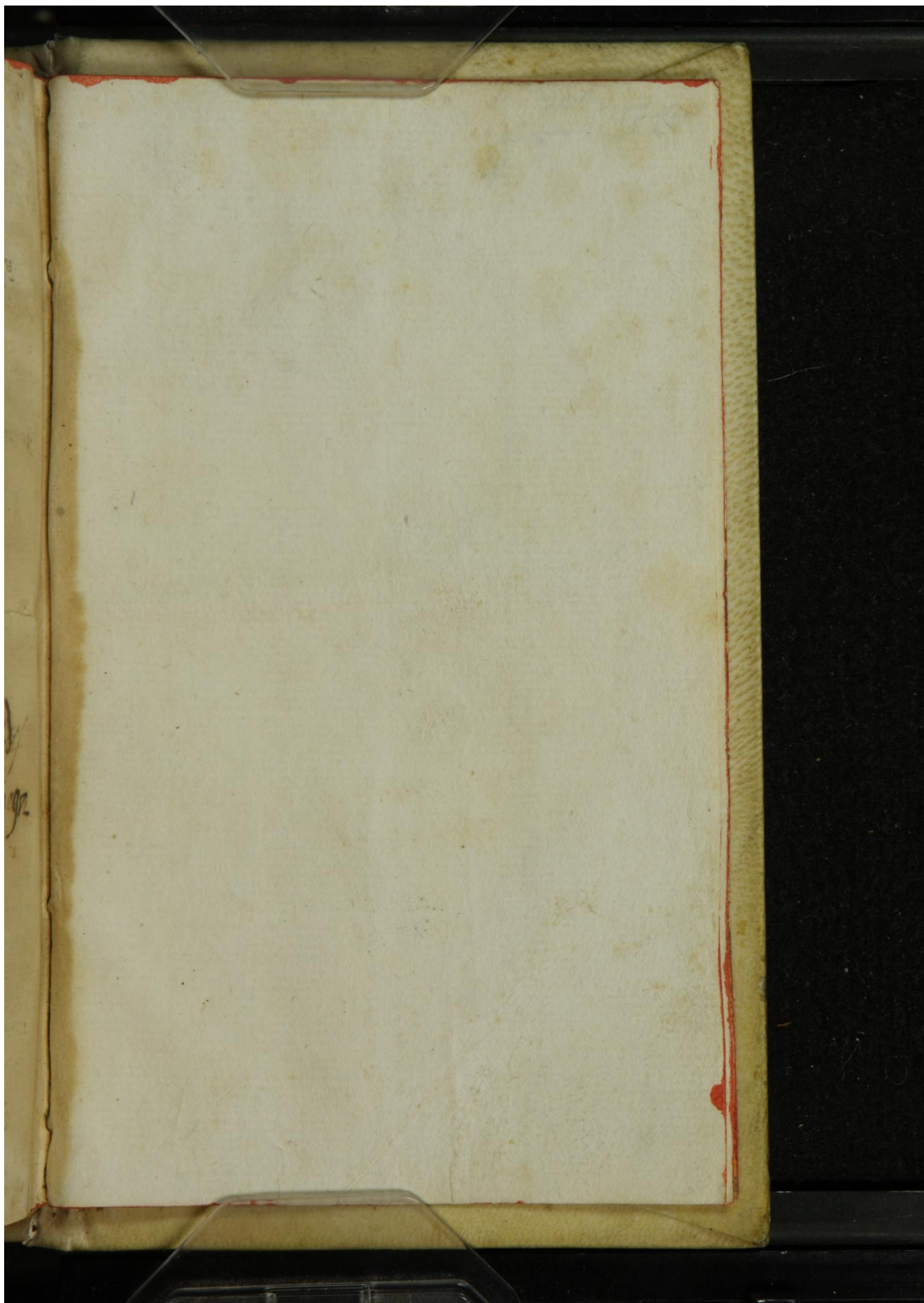
Am qđ ad pmutatōē seminū attinet: qbusdā
 n ex ijs firmitas maior ē: ut coriādro betæ: por-
 ro: nasturtio: sinapi: erucæ: cūilæ: & fere acri-
 bus. Infirmiora at sunt a triplici: ocimo: cucurbitæ: cu-
 cumi: & æstina oīa hybernīs magis durāt: minime at
 getiū. Sed ex ijs quæ sunt fortissima: nullū ultra quadri-
 matū utile ē dūtaxat serēdo. Cumilis & ultra tēpestina
 sunt. Peculiaris medicīa raphano: betæ: rutæ: cūilæ: ī
 falsis aq̃s quæ plurimū suauitati & fertilitati cōferūt.
 Cæteris dulciū aquarū rigua p̃sunt. Vtilissima ex ijs q̃
 frigidissima: & q̃ potu suauissima. Minus utiles esta-
 gno & q̃s elices iducūt: qm̃ herbarū semia iuehūt. Preci-
 pue tñ ibres alūt. Nā & bestiolæ inascentes necantur.
 Rō rigādorū hortorū: & quæ trāslata meliora fiāt
 & de succis hortēfiorum: & saporibus. Ca. xij.
 Is horæ rigādi: matutina atq; uespa: ne infer
 h uescat aqua sole. Ocimo tñ & meridiana cō-
 Satū celerrime erumpe putāt iter initia fer-
 uētī aqua asp̃sum. Oīa at trāslata meliora: grandioraq;
 fiunt: maxie porri: napiq; In translatōe & medicīna ē
 desinūtq; sentire iniurias: ut gētium: porrū raphani:
 apiū: lactucæ: rapa: cucumis: Oīa at siluestria fere sunt:
 & folijs minora: & caulibus: succo acriora: sicut cūi-
 la: origanū: ruta. Solummō ex oībus lapatū siluestre me-
 lius. Hoc īsatiniū rum ex uocatur: nasciturq; fortissimū.
 Traditur semel satum durare: nec unq̃ uitiari terra ma-
 xie iuxta aq̃. Vsus eius cum ptisana tantum ī cibis leuio-
 rē graviorēq; saporem p̃stat. Siluestre ad multa medica-
 mēta utile ē. Adeoq; nihil omisit cura: ut carmīe quoq;
 cōprehēsum reppererim: ī fabis caprini fimi singulis ca-
 uatis: si porri: erucæ: lactucæ: apij: itubi: nasturtij semia
 iclusa serantur: mirē puenire. Quæ sunt siluestria, eadē

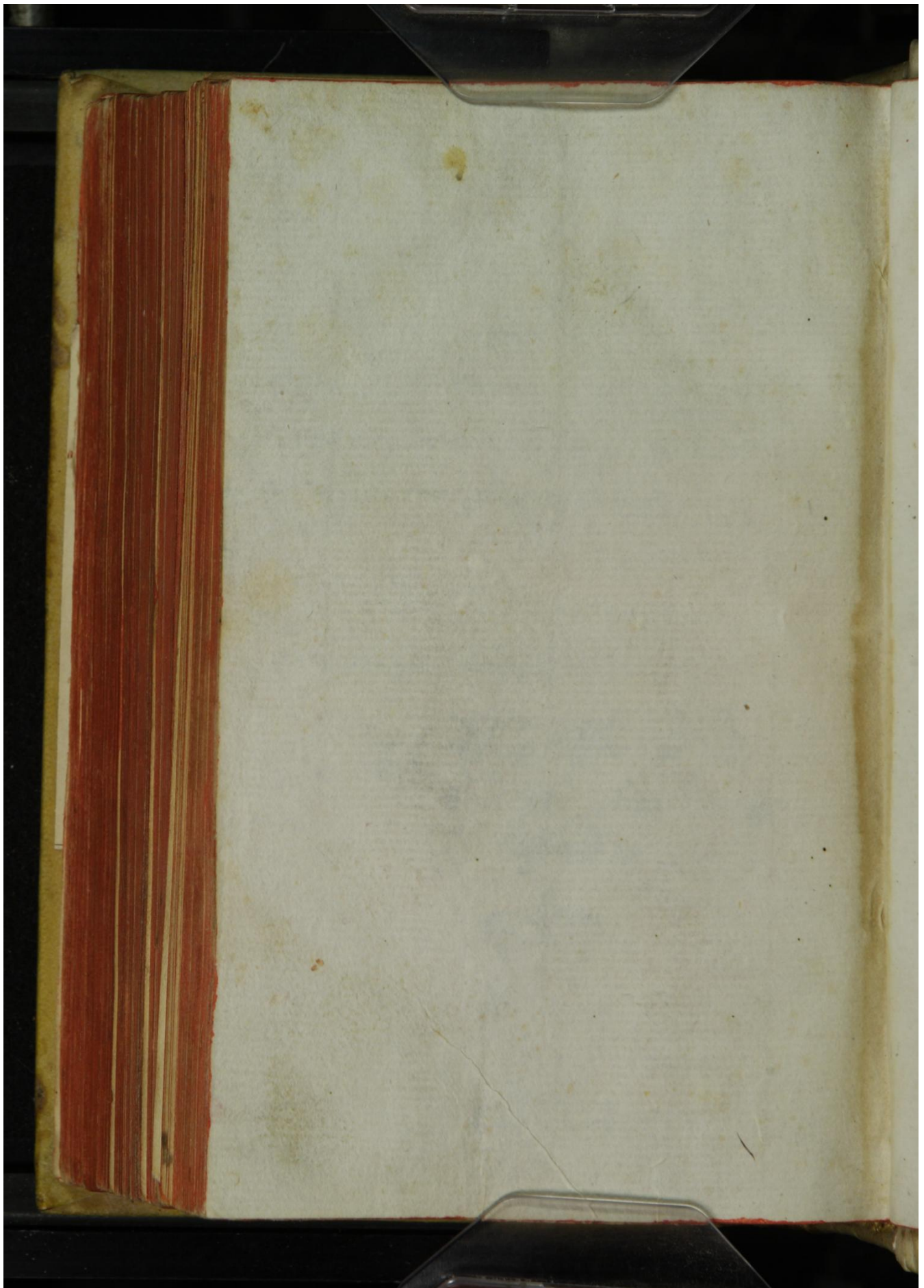
isatiniis sicciore itelliguntur: & acutiora. Namque & suctu
corum saporumque dicenda differentia est: uel maior illis quam po
mis. Sunt autem acres cunilæ: origani: nasturtij: sinapis.
Amari absinthij: cetauræ: Aquatiles cucumeris: cucurbite:
lactuce: Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati apij
aneti: fœniculi. Salsus tantum est saporibus non nascitur
alioquin extra insidit pulueris modo: & circulis tantum
aquæ: ut intelligatur uana ceu plerumque uitæ persuasio.
Panax piperis saporem reddit: magis etiam siliquastrum
ob id piperitidis nomine accepto. Libanoris odorem thuris:
murra myrrhæ. De panace abunde dictum est. Libano
notis locis putridis & macris ac roscidis seritur semine:
radicem habet olusatris: nihil a thure differentem.
Vnus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidam
eam nomine alio rosmarinum appellant. Et smyrneum olus
seritur iisdem locis: Myrrhamque radice resipit. Eadem
& siliquastrum satio. Reliqua a cæteris: & odore & sa
pore differunt: ut anetum. Tantaque est diuersitas atque
uis: ut non solum aliud alio mutetur: sed etiam in totum
auferatur. Apio eximi incoctis obsonijs aceto: in eodem
cellario in saccis odorem uino grauem. Et hactenus hor
tensia dicta sint ciborum gratia duntaxat. Maximum qui
dem opus in iisdem naturæ restat: quoniam prouentus
tantum adhuc summasque quasdam tractauimus. Vera
autem cuiusque natura non nisi medico effectum prænosci
potest: opus ingens occultumque diuinitatis: & quo nul
lum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexe
remus: iusta fecit ratio: cum ad alios medendi desideria
pertinerent: longius utriusque dilatationibus futuris si mi
scuissimus. Nunc suis quæque partibus constabunt: pote
runtque a uolentibus iungi.

[Faint, mostly illegible handwritten text in a medieval script, possibly Gothic or similar, covering the upper half of the page.]

[Faint handwritten text, followed by a more legible section:]
P[ro]p[ri]e de g[e]n[er]al[is] Hoer d[ir]ig[e]d[e]
Deus da p[er] d[ir]ig[e]d[e] Vinegar
de Hasam[us] hij

730

